

gnum, ut captivitatem corrigeret corporalem. Et A doctor ex sermone sanctæ Epiphaniæ ita nos docuit, etc.

Cassiodorius in Expositione psalmi LXV.

Leo papa ad Flavianum scribens, Doctor apostolicus, dicit, etc.

Facundus Hermianensis, lib. XII c. 2.

Quis hujus Romani antistitis (Leonis) gravitatem non prædicet? Quis tantam constantiam non honoret? Movere hunc posset ullo modo sæcularis potestas a sententia non retractandi quæ divinitus fuerant constituta (in concilio Chalcedonensi) quem corporaliter loco movere non potuit?

Vigilius papa in Constituto diei VII kal. Martiarum anni 554, tom. VI Concl. Ven. edit. pag. 305 n. 22.

Tam præclari pontificis atque doctoris, id est beati Leonis, epistolam aperta pla dogmata continentem, etc.

S. Gregorius papa in epist. 53 libri IX.

Sanctissimæ Orientis Ecclesiæ uno sensu, una doctrina, fidem ejusdem sanctæ memoriæ Leonis tenent.

S. Maximus Græcorum theologus in spiritali ac dogmatico tomo contra Heraclii imperatoris Ecthesin.

Magnæ Romanæ Ecclesiæ antistes, vir fortissimi pectoris sanctissimusque Leo.

Hadrianus I ad episcopos per universam Spaniam, epist. 97 codicis Carolini.

Sed et beatus Leo egregius papa atque præcipuus

Nicolaus I papa in epist. ad Michaelen imperatorem.

In Ephesino lairocinio cunctis præsulibus et ipsi quoque patriarchis prolabentibus, nisi Magnus Leo, Imitator scilicet Leonis illius de quo scriptum est, *Vict Leo de tribu Juda*, divinitus excitatus, os aperiens, totum orbem et Augustos ipsos concuteret, et ad pietatem commoveret; religio Christiana penitus corruisset.

Photius CP. in epist. ad Michaelen Bulgaricæ principem.

Leonis sanctissimi papæ Romani gloria magna magnisque pietatis ac religionis zelus fuit et studium.

B *Menologium Græcorum Basilii imperatoris jussu digestum.*

Leo admirabili virtute animi, sapientia et sanctitate præditus, Romanæ Ecclesiæ pontifex, præclarissimis monumentis virtutem suam, præcipue autem rectam fidem testatam reliquit.

Ado episcopus Viennensis in Chronico.

Leo urbis Romæ beatissimus episcopus doctrinæ fidei clarus habetur.

Libellus Synodicus c. 94.

Leo Romæ papa, apostolis æquandus.

Alia antiqua testimonia partim in epistolis ad Leonem scriptis, partim in admonitionibus, præsertim ad epist. 28, inserta inveniuntur.

SANCTI LEONIS MAGNI

ROMANI PONTIFICIS OPERUM GENUINORUM PARS PRIMA,

CONTINENS

S. PATRIS SERMONES.

PRÆFATIO.

De mss. fontibus ex quibus prodierunt ac potissimum emendandi sunt sermones S. Leonis.

1. Duo universim sunt manuscripti fontes ex quibus sanctorum Patrum sermones attingere seu emendare licet, nimirum Ecclesiarum Lectionaria ex variorum sanctorum sermonibus compacta, et peculiare sermonum alicujus sancti collectiones.

CAPUT PRIMUM.

De Lectionariis mss., primo fonte sermonum S. Leonis.

§ I. De Lectionariorum antiquitate et præstantia. Quanta sollicitudine hos codices quæstiverimus.

2. Lectionaria antiquioris originis esse solent. Paucis enim sanctis contigit quod SS. Zenoni, Gaudentio, et Petro Chrysologo, ut sermonum collectiones auctoribus æquales vel quasi æquales ad nos usque pervenerint; idque iis forte accidit quorum sermones in Lectionaria handquaquam traducti, si peculiaribus collectionibus non fuissent custoditi, periissent. At cum non multo post auctoris mortem sermones tantæ auctoritatis ac celebritatis fuere, ut apud universas fere Ecclesias in Lectionaria relati, inter officia publica legerentur; tunc vel nullæ collectiones factæ, vel si quæ factæ fuerunt, sensim periere: cum enim omnes, aut fere omnes sermones in Ecclesiarum libris servarentur, horum collectionem separatim describere superfluum videbatur. Ita Augustini sermones, seu, uti vocabantur, tractatus, in bibliotheca Hipponensis Ecclesiæ aliqua fortassis serie dispositos existisse Possidius subindicat. In Augustini enim Vita c. 18 perinde loquens de tractatibus ac de cæteris S. doctoris operibus, quæ sane in distinctis codicibus continebantur, omnium indiculum se subjecisse affirmat, ut *sibi quisque voluerit ad legendum et cognoscendum eligat, et id ad describendum vel de bibliotheca Hipponensis Ecclesiæ petat, ubi emendatiora forte exemplaria poterunt inveniri, vel unde voluerit, inquirat, et menta describat.* Vetustissima tamen ejusmodi exemplaria desiderantur. Tres enim antiquiores quæ supersunt collectiones sermonum S. Augustini *de Verbis Domini, de Verbis Apostoli, et horitiarum quinquaginta*, ut observarunt doctissimi Patres Maurini in præfat. ad tomum V, licet in mss. octingentorum annorum et amplius reperiantur, non tamen Augustino æquales credi queunt, non solum quia earum Possidius non meminit, sed præsertim quia supposititiis non carent. In Lectionaria nimirum ejus sermones sparsim traducti, collectionum describendarum laborem sustulere. Ex Lectionariis autem tres memoratæ collectiones posterius fuerunt digestæ, ac deinceps alii sermones ex aliis Lectionariis descripti Augustinianis adjecti fuerunt in editionibus quæ subinde apparuerunt; nec deerunt qui alios ejusdem doctoris sermones ex iisdem fontibus derivare queant, sicuti nos viginti et amplius genuinos in Anecdotis Miscellaneis aliquando edituri sumus.

3. Simile quidpiam S. Leonis sermonibus accidisse arbitramur. Hunc sanctum pontificem multo studio sermones lucubrasse, et accurata eorum exempla apud se retinuisse illud indicio est, quod in suis dogmaticis epistolis, quæ ob sublimem difficilenque explicationem dogmatum de quibus disseruit, maximam non tam sententiarum quam verborum cautionem et delectum flagitabant, quædam ex sermonibus non exigua fragmenta inseruerit. Hæc autem sermonum autographa exemplaria in archivo apostolico fuisse custodita, dubitare non licet. Cum vero pro auctoritate ac celebritate auctoris et cura peculiari in sermonibus lucubrandis hi, paulo post Leonis obitum, in Lectionariis Romanarum Ecclesiarum inter aliorum sanctorum sermones fuissent transcripti, et exinde transissent in similes codices aliarum Ecclesiarum totius Occidentis; hinc factum fuit ut eorundem sermonum in aliquo separato volumine colligendorum cura antiquitas defuerit. Quare nihil mirum si Gennadius, qui memorat sermones S. Maximi Taurinensis, in Leone, c. 70, nullam ejusdem sermonum mentionem facit: aliquam enim Maximi sermonum vetustissimam collectionem, nullam autem Leonis invenit, nec ad Lectionaria in quæ bujus sermones traducti fuerant oculos ac mentem intendit.

4. Fontes igitur vetustiores ex quibus Leonis sermones ad nos pervenerunt, sunt antiqua Lectionaria. Ex his sane eos allegarunt noni sæculi scriptores, Hincmarus Remensis, Remigius Lugdunensis, Prudentius Triassinus, ac præsertim Florus. Is nimirum, qui in mss. collectaneis ad Pauli epistolas in Carthusia Majori custoditis, integrum duarum et sexaginta ingentium columnarum librum, compendiaris notis scriptum, ex Leonis testimoniis digessit, sermonum fragmenta ex Lectionariis manifestissime excerptis, utitur enim iisdem ordine ac titulis quos in Lectionariis basilicæ S. Petri invenimus. Ante hos omnes iisdem Lectionariis usus est Paulus Diaconus in Homiliario, in quo plures Leonis sermones pro festorum ratione descripsit.

5. Plures id genus et præstantissimos codices, qui diversam originem præferunt, videre et consulere licuit in bibliothecis Romanis Vaticana, basilicæ S. Petri, Vallicellana, et Chigiana, in Venetis S. Marci, et S. Gregorii Majoris, in Patavinis monachorum S. Justinæ, conventualium S. Antonii, et eremitanorum SS. Philippi et Jacobi, in Vercellensi Eusebiana capituli cathedralis, in Regia Taurinensi, in Padilironensi Casinensium S. Benedicti, in Bergomensis S. Alexandri in columna, ac tandem in nostra capitulari Veronensi. Ex his mss. utpote antiquioribus sermonum fontibus lectiones, seu lectionum correctiones potissimum sumendæ erunt. Quesnellus, qui horum codicum præstantiam et antiquiorem originem supra mss. collectiones deprehendit (ut patet ex ejus præfatione generali, ante medium), in recolendis sermonibus Lectionariis plurimum deferendum agnovit; ac præcipue eorum emendationes, quas in textum induxit, his mss. debentur. At id incommodi in ejusmodi libris expertus, quod non omnes contineant sermones, et hi quidem aliquos, illi alios pro diverso Ecclesiarum more, quarum usui descripti sunt; adeo ut immensa et innumera plerumque evolenda tibi sint volumina, ut paucos aliquos sermones ad illos codices recenseas: id, inquam, incom-

modi expertus, non multa Lectionaria recoluit, nec in iis quæ attribuit omnes Leonis sermones nactus, non paucos, hoc subsidio desertus, cum posterioribus tantummodo collectionibus, quæ minus emendatæ sunt, conferre coactus fuit. Nos autem cum Lectionariis potissimum deferendum intellexerimus; nulli labori parcentes, quotquot potuimus diligenter exquisivimus, quoad felici successu omnes sermones in Lectionariis reperire et conferre utiliter licuit, quatuor tantum exceptis memorandis num. 9, quos in tam multiplici Lectionariorum copia frustra quærivimus. Illic vero profitendum est, nec potuisse nos, nec necessarium putasse singulos sermones relegere cum omnibus ejusmodi mss., cum in permultis eos descriptos invenimus. Satis enim duximus, si conferrentur cum Lectionariis præstantioribus, cæteri vero hujusmodi codices expenderentur, ubi quædam loca varias hinc inde lectiones afferentia majorem difficultatem facerent.

§ II. De mss. Lectionariis certe Romanis.

6. Sed ut de ejusmodi Lectionariis peculiaria quædam dicantur, non tam eorum multitudinem quam nonnullorum præstantiam plurimi facimus. Quesnellus nullos Romanos ejusmodi codices vidit, qui tamen semper in Romana Ecclesia diligenter custoditi, et ad posteros transmissi, cum ex originariis et autographis Leonis scriptis originem ducant, maximæ sunt auctoritatis. Nos autem quatuor mss. libros invenimus, quos certe Romanos possumus affirmare, eo quod in publicis Romanarum Ecclesiarum officiis olim adhibiti fuerint. Tales autem sunt primo duo codices Vaticani pergameni in-folio 3855 et 3856, qui Romanis, seu, ut aiunt, uncialibus litteris octavo circiter sæculo scripti ad basilicam SS. Philippi et Jacobi pertinebant, ut docet hæc antiquarii notatio in fine cod. 3855. *Qui legis, obsecro, ut ores pro scriptore, ut per apostolorum principum (Leg. principem) solvantur vincula Agni: undi presbyteri peccatoris sicut inutilis scriptoris. Deo cæli grates. Basilica apostolorum Philippi et Jacobi.* Miram autem antiquitatem primi exscriptoris confirmant hæc verba sermonibus de Ascensione subjecta, quibus Leo nondum inter sanctos relatus domni titulo donatur. *Expliciunt sermones domni Leonis pape de Ascensione Domini nostri Jesu Christi numero duo. Deo gratias.* In hoc ms. 3855, qui a P. Josepho Blanchino accurate describitur cum characteris specimine tom. II Evangel. quadrupl. pag. 602, exstant Leonis de Passione primi decem sermones, duo de Ascensione, tres de Pentecoste, et duo de S. Petro. Vaticanus 3856 exhibet tres sermones de jejunio decimi mensis, in editis primum, septimum, et octavum, tres item de natali ipsius, id est de assumptione, Leonis ad pontificatum, in editis primum, cui secundus annectitur, tertius, et quartus, novem de jejunio septimi mensis, et sermonem de S. Laurentio.

7. Alii porro duo sunt Lectionarii libri basilicæ S. Petri. Primus signatus num. 107, licet caractere posteriori exaratus, pluris tamen habendus est. Non solum enim descriptus fuit ex antiquiori Lectionario ejusdem basilicæ, longo usu detrito, aut fere consumpto, originem ducente ex iis autographis quæ Leo Romanæ Ecclesiæ reliquerat; verum etiam emendatior est multo quam cæteri: unde permultas et insignes ex hoc emendationes excerptimus, quas nullis vel paucis aliis in libris reperimus. Hunc autem ad usum spectasse ipsius basilicæ, dubitare non sinit accurata quæ in fine legitur descriptio redituum qui ex toto christiano orbe eidem basilicæ solvebantur. Continet autem sermones ab Adventu ad Passionem Domini, et cum omnibus Leonis nomine inscriptos sinceros, nullos autem supposititios exhibet: tum vero nulli ejus temporis sermones Leonis in hoc codice desiderantur, quatuor tantum exceptis: 20, de jejunio decimi mensis; 51, de Quadragesima, et 56 ac 60, de Passione: dum alii libri Lectionarii aliarum Ecclesiarum non paucos sermones prætereunt, et nonnullos plerumque Leoni tribuunt qui alios habent auctores. Huic codici similis plane est alter ejusdem basilicæ 105, nisi quod librarius in postremis aliquarum solemnium sermonibus describendis nonnumquam defecit. Ex eodem tamen exemplo prodit, cum sermones quos exhibet eodem ordine ac iisdem fere lectionibus præferat. Si superessent in eadem basilica exempla alterius partis, quæ a Paschate ad Adventum excurrit, nihil dubitamus quin cæteros omnes, aut fere omnes Leonis sermones pariter descriptos invenissemus, adeo ut ex hac una bibliotheca emendationes tutius peti potuissent. Sed cum hæc pars ibidem desideretur, quæ exactissima omnium fuisset magno ac potiori subsidio orbatu fuimus.

§ III. De aliarum Ecclesiarum mss. Lectionariis, quantumque contulerint. Tres S. Leonis sermones ex unico Nicolai Fabri codice editi vindicantur. De Lectionariis incommodis, et de ipsorum utilitate.

8. Cum vero Lectionaria aliarum Ecclesiarum jam memorata expenderit, licet nulla ita universim sint accurata uti laudati basilicæ Vaticanæ codices, tamen non paucas lectiones optimas vel confirmarunt, vel præbuere, et sermonibus qui in illis deerant præsidium non modicum attulerunt. Quorundam etiam sermonum exempla nemini inventa, multiplicitate codicum quos undequaque exquisivimus, reperire nobis feliciter contigit. Quatuor sermones de collectis, et unum de octavis apostolorum, quos ob causam peculiarem Leonis cæteris Lectionariis insertos desperabamus, invenimus in ms. Lectionario Vallicellano A. 6. Sermones ejusdem proprios de natali sui, quos nullis in Lectionariis Quesnellus nancisci potuit, in Vat. 3856, nec non in Vallicellano A. 7, inventi fuere, quinto excepto, qui ex singulari Fabri codice editus fuit.

9. Reliqui sunt sermones quatuor, quos in nullo Lectionario nancisci potuimus, nimirum sermo quintus de natali papæ, sextus de collectis, nonus de jejunio decimi mensis, et nonagesimus sextus, inscriptus:

Tractatus contra Eutychianos, habitus in templo S. Anastasie. Hic sermo contra Eutychianos cum servatus fuerit in mss. collectionibus S. Leonis, quæ, ut videmus, e Lectionariis dimanant, haud dubitamus quin in aliquo Lectionario libro contineatur, quem hactenus reperire nobis non contigit.

10. Id ipsum autem dici non posse credimus quoad alios tres sermones, videlicet quintum de natali papæ, sextum de collectis, et nonum de jejuniis decimi mensis, qui ex ms. Nicolai Fabri editi sunt. Sicut enim desunt in collectionibus sermonum S. Leonis, quæ e Lectionariis manarunt; ita in nulli Lectionariis inventos aut inveniendos censemus. In uno igitur codice Nicolai Fabri hos tres sermones contineri putamus, nisi fortassis alius similis aliquando prodeat. Hic autem Fabri codex, qui in bibliothecam Thuanæam Quesnelli ætate transierat, unde Thuanæus ab eodem appellatur, postea vero in Colbertinam, postremo autem in Regiam Parisiensem migravit, varia Patrum opuscula continet. De hoc fuse agit Joseph Antelmus diss. 6, *De veris operibus SS. Leonis et Prosperi* n. 4 et seqq., eumque ante annos nongentos exaratum Mabillonii, Baluzii, aliorumque peritorum iudicio testatur. Inter diversorum Patrum opuscula tres laudati Leonis sermones describuntur, quorum primus omnino erroneè Prospero tribuitur hoc titulo: *Incipit sermo Prosperi de natali papæ*; alii autem duo sermones sic inscribuntur: *Incipit de collectarum die*, et: *Incipit de mensis decimi jejuniis*. Omnes hos sermones Leonis esse, styli ratio ac argumenti sententiarumque consonantia cum aliis eorundem titulorum sermonibus plane Leonis omnino evincunt. Nicolaus Faber, qui ipsum codicem possidebat, in epistola ad Vossium præpositum Tungrensem opusculis inserta hoc idem pervidit. De primo enim sermone, qui Prosperum præfert, inquit: *Qui Prospero ascribitur, ejusdem esse auctoris cum reliquis, argumento sunt mihi similitudo, et quod auctor ipse de se velut pontifice Romano loquitur. Quamvis enim opera Prosperi usum fuisse B. Leonem dicant, nemo tamen mihi persuadeat disertissimum pontificem aliena verba emendicasse, et pro suis ad populum pronuntiasse.* Idem Antelmus, qui in laudata dissertatione non tam hos tres quam omnes Leonis sermones Prospero aliqua ratione asserere visus fuerat, hujusque codicis inscriptionem ingressus, mentem suam apertius explicans in epistola secunda Gallice scripta die 4 Novembris an. 1689, num. 35 et 40, communi sententiæ qua Leoni tribuantur, suam quoque calculum addidit. Unde vero tres hi Leonis sermones hoc uno in codice, qui nihil præterea Leoninum habet, reperiantur, et cur primus saltem Prosperi nomina exhibeat, quis divinet: Nam Prosper, qui Leoni intimus fuit, et ab Adone notarius ejus dicitur, hos separatim sua manu descripsit, ac in Gallias miserat, ubi conservati nobis fuerunt; primus autem amanuensis qui eos codici inseruit, ex characteris sibi noto exscriptorem fecit auctorem? Simile quidpiam epistolis accidit. Quinque enim Leonis epistolæ inter alias aliorum conservatæ nobis fuerunt in solis exemplaribus mss. collectionis Avellanæ, de qua fultus agitur in præfatione ad epistolas Leonis; et sæpe quidem illæ quinque epistolæ ex omnibus Leonis in eadem collectione inveniuntur. Sicut autem ignotum est quatenus hæc epistolæ, quæ in omnibus aliis collectionibus desunt, separatim migrarint in eam collectionem; ita qua ratione tres illi sermones in Fabri codicem venerint, latet.

11. Ut autem ad Lectionarios codices revertamur, horum incommoda Quesnellus in præfatione recensens, peregrina additamenta potissimum urget. Cum, inquit, *isdem variis propriisque locorum solemnitatibus accommodati sint, sæpe sæpius peregrinis quibusdam adattamentis, et ab auctoris mente præter alienis, auctiores habentur, quibus nonnumquam discernendis vis sufficit.* Insigne hujusmodi exemplum habes in sermone 41 (nobis 42) *qui quartus est de Quadragesima*. Aliqua additamenta in quibusdam Lectionariis, sicut etiam quidam saltus, atque mutilationes nonnumquam contingunt. At sæpe sæpius id evenire saltem in Leone, plures licet contulerimus id genus libros, falsissimum est. Immo ejusmodi defectus, quos in posterioribus collectionibus frequentius deprehendimus, ex Lectionariis feliciter deteximus et emendavimus; sicut idem Quesnellus ex quinque Lectionariis sustulit additamentum sermonis 4 de Quadragesima, quod ex posterioribus collectionibus Leonis in editiones irrepsit. Quod porro idem Quesnellus queritur de frequentibus maculis et mendis quibus librorum sive incuria sive ignorantia ejusmodi libri vitiantur, commune est omnibus mss. codicibus: sed alii aliis corriguntur, nobisque nonnulli codices optimæ notæ ac præsertim mss. basilicæ S. Petri maximo adjumento fuere, quibus quingenta circiter loca saniori lectioni restituere aut emendare licuit.

12. Antequam a Lectionariis ad collectiones transeamus, notandum est præcipuum inter Lectionarios libros discrimen. Non solum enim alii plures, alii pauciores Leonis sermones ad eandem solemnitatem pertinentes præferunt; alii unius, alii alterius festivitatis sermones prætermittunt: sed ordo etiam eorundem sermonum in diversis Lectionariis diversus est. Exemplo sint insigniora Lectionaria Romana basilicarum S. Petri ac SS. Philippi et Jacobi. In Lectionariis S. Petri sermones, ex gr., de Passione diversum ordinem habent ac in Vaticano 3835 basilicæ SS. Philippi et Jacobi: ex quo cum alter liber ab altero non prodierit, verisimillimum est hos perantiquos Lectionarios codices Romanos ex autographis S. Leonis sermonibus diverso ordine primus descriptis profectos fuisse. Varius vero ordo qui in aliis Lectionariis aliarum Ecclesiarum deprehenditur, ex librorum arbitrio dimanare potuit. De supposititiis sermonibus qui in Lectionariis (non tamen Romanis paulo ante laudatis) passim Leoni tribuuntur, in præfatione ad appendicem dicemus non pauca.

CAPUT II.

De mss. collectionibus, altero fonte sermonum S. Leonis, ac de eorum distinctione et usu.

§ I. Manuscriptæ sermonum S. Leonis collectiones non excedunt sæculum XI. Distinguendæ invicem, et cautio in earum codicibus adhibenda.

13. Nunc ad collectiones sermonum S. Leonis accedamus. Prima quæ nobis occurrit harum collectionum apud scriptores mentio, non est anterior sæculo XI. Microplogus, de Ecclesiasticis Observationibus, c. 25, non solum Leonis sermones collectos inquit in codice, quem *librum Sermonum* appellat, sed probaturus *quarti mensis jejunium nonnisi hebdomada Pentecostes celebratum fuisse*, lectores ad eundem librum evolvendum remittit hæc addens: *Neque hoc tantum in uno sermone, sed in pluribus, quos de Pentecoste in diversis annis fecisse legitur: quod illum subterfugare non poterit, quicumque eundem librum diligenter perlegerit.* Inter codices quos Desiderius abbas montis Casini, postea Romanus pontifex Victor III, bibliothecæ ejus monasterii addidit, unus cum titulo *Sermones Leonis papæ* memoratur a Leone Hostiensi in *Chronico Casinensi* lib. III c. 63. Primas inter scriptores de viris illustribus seu de scriptoribus ecclesiasticis, qui sermonum Leonis meminerunt, est anonymus Mellicensis auctor XI sæculi, quem prius edidit P. Pez, dein Albertus Fabricius. Sic autem ille, c. 7: *Leo Magnus apostolicus declamator egregius fuit, qui verbo et exemplo christianæ religioni plurimum profuit. Porro sermonum illius incertus est numerus, quorum tamen de Adventu Domini, de Nativitate, de Apparitione, de Jejuniis, de Passione, de sancto Pentecoste plurimi habentur. In sanctorum quoque natalitiis nonnulli habiti inventiuntur.* Dum eam ferme sermonum seriem, quæ in collectionibus exstat, recenset, collectiones indicare videtur. Dum autem *incertum* affirmat numerum, in *Lectionaria* potius, quæ diverso numero sermones continent, intendisse credi potest. Hæc antiquiora sunt testimonia, quæ pro collectionibus sermonum Leonis afferri queunt, quod indicio est ejusmodi collectiones antiquiores multo non fuisse.

14. Enim vero inter quamplures mss. libros sermonum Leonis, quos in variis bibliothecis vidimus, nul- lum reperire licuit qui XI sæculum excedat, cum non pauca *Lectionaria* Leonis sermones exhibentia vetustioris ætatis deprehenderimus. Id autem evenisse credimus, eo quod circa sæculum XI S. pontificis sermo- nes colligi cœperunt. Sane quinque collectiones diversæ originis nacti sumus, quarum vetustiores ad idem sæculum referuntur. E *Lectionariis* autem sumptæ fuerunt, non solum quod antiquior collectio nulla invenitur ex qua exscribi potuerint, verum etiam quia sermonum numero, ordine, vel saltem titulis, ac præterea variis lectionibus differunt, prout ex *Lectionariis* simili ratione diversis originem ducunt.

15. Plurimum vero interest singularum discrimen notare quam diligentissimæ; hinc enim non modo patebit diversa earumdem origo, sed cautio etiam in usu ejusmodi manuscriptorum adhibenda cognoscetur. Ubi nimirum plures ejusdem collectionis inveniantur codices, cum ab eodem primo exemplari proficiantur, eadem fere lectiones occurrunt in omnibus, solis erroribus aut arbitrariis librorum correctionibus exceptis; adeo ut qui unum codicem unius collectionis contulerit, omnes plerumque contulerit. Ex quo illud maxime animadvertendum sequitur, frustra ut plurimum allegari dno declin aut viginti codices, si unus ejusdemque collectionis omnes sint: duo siquidem vel tria exemplaria diversarum collectionum ad aliquam lectionem statuendam plus probare solent quam centum unus.

§ II. De prima collectione.

16. Primam collectionem illam credimus quæ reperitur in codice membranaceo sæculi XI, nunc signato num. 126 bibliothecæ Casinensis, cum titulo: *Leonis primi papæ pars prima, sermones.* Hic ille idem codex videtur quem, Desiderio abbate præcipiente, sæculo XI compactum innumis testimonio Leonis Hostiensi, qui sane, cum alterum quoque librum epistolarum seu, uti vocat, *Registrum Leonis*, ab eodem abbate in eadem bibliotheca positum tradat, quid contineret secunda pars, quæ nunc desideratur, satis indigitat. In hoc codice XCI sermones leguntur, inter quos unus his describitur, alter dubius est, decem vero supposititii sunt, ac propterea restant sinceri et certi sermones LXXIX. Ipsam sermonum seriem appendere juverit, ut cæterarum collectionum discrimen facilius innotescat.

DE JEJUNIO MENSIS DECIMI.

1. Si fideliter. In nostra editione sermo XII.
2. Præsentia. Serm. XVIII.
3. Cum de adventu. Serm. XIX.
4. Sublimitas. Serm. XVI.
5. Evangelicis. Serm. XVII.
6. Quod temporis. Serm. XIII.
7. In Dominico agro. Serm. XIV; cui eodem con-
textu in ms. annectitur sermo editionis nostræ
XV, qui inseribi debuisset in hac serie sermo
octavus, et incipit *Confidenter*. Hunc eundem or-
dinem cum eadem unione duorum sermonum de-
prehendimus in ms. *Lectionario* basilicæ S. Pe-
tri 107.

DE NATALE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

8. *Exsultemus in Domino.* Serm. XXII.

- A 9. *Festivitatis hoæternæ.* Serm. XXVII.

10. *Sæpe ut nostis.* Serm. XXX.

11. *Excedit.* Serm. XXIX.

12. *Dum semper.* Serm. XXVIII.

13. *Quamvis, dilectissimi.* Serm. XXV.

14. *Semper quidem.* Serm. XXIV.

15. *Omnibus quidem.* Serm. XXVI.

16. *Salvator noster.* Serm. XXI.

17. *Nota quidem.* Serm. XXIII. Idem ordo est in
laudato codice 107 basilicæ S. Petri.

18. *Justissime, fratres, festivitatis præsentis diei,* etc.
Sermo Leoni perperam affictus, est S. Maximi
Taurinensis hom. 2 de Nativitate.

DE EPIPHANIA DOMINI.

19. *Celebrato.* Serm. XXXI.

20. *Gaudete in Domino.* Serm. XXXII.

21. *Quamvis sciam.* Serm. XXXII.
 22. *Justum et rationale.* Serm. XXXIV.
 23. *Causam, dilectissimi.* Serm. XXXVIII.
 24. *Hodiernam festivitatem.* Serm. XXXV.
 25. *Memoria rerum.* Serm. XXXVII.
 26. *Dies, dilectissimi.* Serm. XXXVI.

DE JEJUNIO QUADRAGESIMÆ.

27. *Semper quidem, dilectissimi, sapienter.* Serm. XLf.
 28. *Hebræorum quondam populus.* Serm. XXXIX.
 29. *Apostolica, dilectissimi, doctrina.* Serm. XLIII.
 30. *Licet nobis.* Serm. XI.
 31. *Prædicaturus.* Serm. XI. II.
 32. *Semper quidem, dilectissimi, misericordia.* Serm. XLIV.
 33. *Appropinquante.* Serm. L.
 34. *Virtus, dilectissimi.* Serm. XLV.
 35. *Devotionis.* Serm. XLVI.
 36. *In omnibus, dilectissimi.* Serm. XLVII.
 37. *Inter omnes.* Serm. XLVIII.
 38. *In omnibus quidem.* Serm. XLIX.
 39. *Jejunii tempora secundum Scripturas.* Est sermo supposititiis, excerptus ex libro de Ecclesiasticis Officiis S. Isidori Hispalensis cap. 37-40.
 40. *Dilectissimi, nobis, fides nostra nos admonet.* Est pariter Leoni perperam afflicti, et cum antecedenti sine Leonis nomine genuinis sermonibus subjectus in Lectionariis codd. 105 et 107 basilicæ S. Petri, de quo in præfatione ad appendicem plura, ubi hic postremus sermo dabitur.

DE PASSIONE DOMINI.

41. *In omnibus quidem.* Est inepta repetitio antecedentis sermonis 38 de jejunio Quadragesimæ.
 42. *Omnia quidem tempora.* Serm. LXIV.
 43. *Evangelica lectio, dilectissimi, quæ sacratissimam.* Serm. LXVI.
 44. *Magnitudo.* Serm. LXIX.
 45. *Scio quidem, dilectissimi, paschale festum.* Serm. LVIII.
 46. *Sacramentum, dilectissimi, Dominicæ Passionis.* Serm. LXX.
 47. *Creator et Dominus.* Serm. LVI.
 48. *Inter omnia, dilectissimi, opera misericordiæ.* Serm. LIV.
 49. *Sponsionis nostræ.* Serm. LVII.
 50. *Sermone proximo, dilectissimi, his quæ comprehensionem Domini præcessere, decursis.* Serm. LIX, qui alia verborum collocatione exorditur *Decursis, dilectissimi, sermone proximo iis quæ comprehensionem, etc.*
 51. *Cum multis modis.* Serm. LXI.
 52. *Expectationi nostræ.* Serm. LV.
 53. *Seniper quidem, dilectissimi, fidelium mentes.* Serm. LXXVII.

DE RESURRECTIONE DOMINI.

54. *Sermo proximus.* Serm. LXVIII.
 55. *Sermone proximo, dilectissimi, non incongrue.* D Serm. LXXI.
 56. *Sacram, dilectissimi, Dominicæ Passionis historiam.* Serm. LXX.
 57. *Sacramentum, dilectissimi, Dominicæ Passionis quam Dominus Jesus Dei Filius.* Serm. LII.
 58. *Sermonem, dilectissimi.* Serm. LXV.
 59. *Gloria, dilectissimi.* Serm. LXIII.
 60. *Desiderata nobis.* Serm. LXII.
 61. *Totum quidem.* Serm. LXXII.

Hanc sermonum seriem. aliasque ex eodem codice notitias et collationes a Casinensi abbate procuravit eminentissimus cardinalis Tamburinus, qui cum omnibus sacrorum præsertim studiorum, in quibus maxime eminent, cultoribus favorem præstat, tum vero mihi, dum Romæ essem, et huic editioni a summo pontifice impositæ materias pararem, omnem opem, quibuscumque rebus posset, conferre non destitit. Cum vero in patriam reversus, in editione curanda alia plura ex eodem codice Casinensi desiderarem, quæ majorem laborem ac diligentiam postulabant, idem cardinalis ne quemquam monachorum Casinensium gravaret, codi-

- A 62. *Item de Resurrectione. Licet omnes solemnitates.* Inter dubios sermones in appendice edetur.

DE ASCENSIONE.

63. *Post beatam et gloriosam Resurrectionem.* Serm. LXXIII.
 64. *Sacramentum, dilectissimi, salutis nostræ.* Serm. LXXIV.
 65. *Puncta subjiciuntur loco tituli, quæ sequens additamentum extra ordinem ipsi librario cognitum indicant. Additamentum autem incipit: Et quando de cruce nostra processit oratio, foras civitatem solemniter celebravimus.* Reperitur in antiquis editionibus Latinis S. Joannis Chrysostomi.

IN DIE PENTECOSTES, et in margine: DE SANCTA PENTECOSTE S. LEONIS PAPÆ.

66. *Hodiernam solemnitatem.* Serm. LXV.
 67. *Hodiernam, dilectissimi, festivitatem descensione sancti Spiritus consecram.* Serm. LXXXVIII.
 68. *Plenissime.* Serm. LXXXVI.
 69. *Dubitandum.* Serm. LXXXIX.
 70. *Sanctorum solemnitate dierum.* Serm. LXXX.
 71. *Inter omnia, dilectissimi, apostolicæ instituta doctrinæ.* Serm. LXXXI.

ITEM UNDE SUPRA. In margine autem: DE ORDINATIONE SUA.

72. *Honorabilem mihi, dilectissimi.* Serm. II.
 73. *Quoties nobis.* Serm. III.
 74. *Gaudeo, dilectissimi.* Serm. IV.
 75. *Laudem Domini.* Serm. 1. Hic idem horum quatuor sermonum ordo, et ante S. Petri festum certitur in Lectionario Vallicellano cod. A. 7.

SERMO EJUSDEM. Ad marginem vero: IN FESTO SANCTORUM PETRI ET PAULI.

76. *Apostolici natalis.*
 77. *Beatissimorum apostolorum Petri et Pauli.*
 78. *Beatissimorum apostolorum passio, fratres.* Tres isti sermones sunt hom. 2, 3 et 4 de eadem festivitate inter S. Maximi Opera.
 79. *Omnia quidem sanctarum solemnitatum.* Serm. LXXXII.
 80. *Exsultemus in Domino.* Serm. LXXXIII.
 81. *Gemina hodiernæ festivitatis.* In appendice prodibit.

IN NATALI S. LAURENTII.

82. *Sanctum est, fratres.*
 83. *Sicut patrum nostrorum.* Sunt hom. 1 et 2 S. Maximi de S. Laurentio.

DE JEJUNIO SEPTIMI MENSIS.

84. *Observantiam quidem vestram.* Serm. LXXXVI.
 85. *Deus humani generis.* Serm. LXXXVII.
 86. *Apostolica institutio.* Serm. XCII.
 87. *Omnis, dilectissimi, divinorum eruditio.* Serm. XCIII.
 88. *Scio quidem, dilectissimi, plurimos.* Serm. XCIV.

DE OCTO BEATITUDINIBUS.

89. *Prædicante.* Serm. XCV.
 DE PENTECOSTE.
 90. *Hodiernam solemnitatem, dilectissimi, toto terrarum orbe.* Serm. LXXVII.

DE ASCENSIONE DOMINI.

91. *Fratres charissimi, Ascensionis Dominicæ inclytum et regale mysterium.* Est in appendice Augustini serm. 179.

cem Romam transmittendum curavit, et ipse per se eundem conferre ac variantes notare et describere voluit: quod in tantæ dignitatis viro tot gravissimis curis distento plane mirificum, insignem ejus in hæc studia propensionem, in nos autem singularem humanitatem declarat.

17. Hanc collectionem e Lectionariis compactam indicant non modo suppositi sermones, qui in Lectionariis frequenter occurrunt, sed etiam ipsa series nonnullorum sermonum quam in iisdem libris observare licuit, ut superius innuimus. Neque mirum accidat, si cum aliquot suppositi inserti fuerint, plures sinceri desiderentur. Id ex libris Lectionariis, qui collectori usui fuere, originem ducit; in his enim identidem alieni sermones uni auctori vindicantur, nec sinceri omnes continentur. Id ipsum Augustino contigit, cujus sermones ex Lectionariis olim collecti, plures perperam ascriptos præferunt, multos autem sinceros præmittunt.

§ III. De secunda collectione.

18. Secundam collectionem dicimus quam nacti sumus in tribus mss. libris Casanatensi G. III 7, basilicæ S. Petri 210, et Barberino 88. Primi duo ad XII circiter sæculum pertinent. Casanatensis aliquot foliis mutilus est, et variantes ex collectionibus posterioribus a quopiam studioso ad marginem appositas et textui nonnumquam superadditas exhibet. Hæc collectio centum sermones continet. Incipit a Leonis epistola ad Flavianum, quam in pluribus et antiquis Lectionariis insertam vidimus. Sequuntur sermones septem de jejunio decimi mensis eodem ordine ac in prima collectione, conjunctis similiter in unum sermonibus XIV et XV. Subjiciuntur decem sermones de Nativitate Domini, et octo de Epiphania, qui exstant in prima collectione, sed ordo paululum immutatus aliam originem indicat. Inter sermones octavum et nonum de Nativitate, num. 16 inseritur sermo *de Absalon* perperam Leoni tributus, et in nonnullis mss. posteriorum quoque collectionum in fine adjectus, qui deest in prima collectione; et e contra non apparet sermo 18 primæ collectionis, qui S. Maximum habet auctorem. Sermones de Quadragesimæ jejunio, et de Passione, qui leguntur in prima collectione, ordine non parum diverso exstant etiam in hac secunda, iis duobus pariter comprehensis quos substitutos vidimus; ac præterea pro sermone 41 in prima collectione inaniter repetito hæc secunda addit, num. 56, unum Leonis sincerum de Domini Passione *Exigit fides*, in editione nostra serm. LIII, qui in collectione Casinensi desideratur. Sequitur sermo dubius de Resurrectione *Licet omnes solemnitates*, qui in utraque collectione est num. 62; tum duo genuini de Ascensione, 63 et 64, ordine eodem. Omittitur sermo 65 primæ collectionis plane suppositivus. Adduntur septem sermones de Pentecoste, qui sunt in prima collectione; sed in hac alio ordine simul ponuntur; dum in prima hoc loco præferuntur tantum sex, unus autem separatim in fine adjectus fuit. Hucusque tribus sermonibus in secunda collectione insertis, et tribus prætermisissis, sermonum numerus in utraque collectione tandem concurrat. Utrobique enim sunt sermones 71. Majus in sequentibus discrimen catalogum reliquorum apponendum suasit, cum præsertim peculiare tituli occurrant, quos ex tabula in fine ms. Casanatensis excerptimus.

DE JEJUNIO SEPTIMI MENSIS.

72. *Devotionem*. In editione nostra sermo XCI. Deest in prima collectione.
 73. *Observantiam*. Sermon. LXXXVI.
 74. *Apostolica*. Sermon. XCII.
 75. *Deus humani generis*. Sermon. LXXXVII.
 76. *Omnia, dilectissimi, divinorum eruditio*. Sermon. XCIII.
 77. *Scio quidem plurimos*. Sermon. XCIV. Hi quinque eodem ordine et suo loco in prima collectione describuntur.

IN DIE ORDINATIONIS SUÆ.

78. *Quoties nobis*. Sermon. III.
 79. *Laudem Domini*. Sermon. I.

DE SANCTIS PETRO ET PAULO.

80. *Apostolici natalis*.
 81. *Beatisimorum apostolorum Petri et Pauli*.
 82. *Beatissimorum apostolorum passio*.
 83. *Exultemus in Domino*. Sermon. LXXXIII.
 84. *Gemina hodiernæ festivitatis*. Confer annotata superius in prima collectione.

DE DIE COLLECTARUM.

85. *Misericordia*. Sermon. IX.
 86. *Apostolicæ traditionis*. Sermon. X.
 87. *Multis divinarum*. Sermon. VI.
 88. *Christianæ pietatis*. Sermon. VIII.

DE NEGLECTA FESTIVITATE.

89. *Religiosam*. Sermon. LXXXIV. Sex antecedentes

- A sermones eodem ordine leguntur in ms. Lectionario Vallicell. A. 6, quinque autem ultimi in prima collectione non leguntur.

DE NATALITIS PETRI ET PAULI APOSTOLORUM.

90. *Omnium quidem sanctarum solemnitatum*. Sermon. LXXXII.

IN NATALITIO B. PETRI APOSTOLI.

91. *Gaudeo, dilectissimi*. Sermon. IV.

DE B. LAURENTIO MARTYRE.

92. *Sanctum est, fratres*.
 93. *Sicut patrum*. Hi duo sunt sancti Maximi, ut in superiori collectione notatum fuit.
 94. *Cum omnium*. Sermon. LXXXV. Deest in prima collectione.

IN FESTIVITATE OMNIUM SANCTORUM.

- B 95. *Prædicante*. Sermon. XCV.

IN JEJUNIO SABBATI MENSIS PRIMI.

96. *Evangelica lectio, quæ per aures*. Sermon. LI.

DE MACHABÆIS.

97. *Gratas, dilectissimi, agamus*. Hunc in appendicem primi rejecerimus.

DE JEJUNIO SEPTIMI MENSIS.

98. *Ad exorandum*. Sermon. LXXXVIII.
 99. *Prædicationem*. Sermon. LXXXIX.
 100. *Sacramentum, dilectissimi*. Sermon. XC.

Postremi quinque sermones, qui desunt in prima collectione, extra propriam sedem positi sunt; nam primus collocandus erat inter sermones de Quadragesima, ut in Lectionariis et posterioribus collectionibus habetur; secundus de Machabæis ante sermones de S. Laurentio statuendus erat; cæteri autem tres de jejuniis mensis septimi adjiciendi erant aliis sex ejusdem tituli sermonibus, a num. 72 usque ad 77, superius proprio loco descriptis, id autem palam facit hanc collectionem prima cura lucubratam fuisse ex iis libris Lectionariis qui his sermonibus carebant: postea vero in collectoris manus venisse alios libros, qui cum hos sermones præferrent, eos in fine adjiciendos putavit.

19. In hac collectione inveniuntur omnes genuini Leonis sermones qui exstant in collectione prima, excepto serm. 2, de natali papæ, qui incipit *Honorabilem*: at duodecim alios germanos complectitur, qui in Casinensi desiderantur. Quamvis plures alieni sermones in his duabus collectionibus Leoni tribuantur, qui in tribus sequentibus non inveniuntur, unde hoc nomine illis postponendæ sint; cum tamen lectiones plerumque meliores præferant, multum per se editoribus utiliores, ac pluris æstimandæ sunt. In ms. 210 basilicæ S. Petri, post centum sermones hæcenus indicatos, exstant quædam S. Cypriani opera: hæc autem excipit epistola S. Leonis ad Leonem Augustum 165, quæ in Lectionario Vallicellano 26 inserta est, et dein quatuordecim alii sermones subduntur sine ullo auctoris nomine, qui fere in appendice Augustiniana recensentur. In codice autem Barberino 88 hæc sermonum additio subnectitur centum sermonibus memoratis, ita ut ejusdem Leonis videri possit. At deest omnino in ms. Casanatensi G. III 7, unde nec primi collectoris opus esse, nec ad hanc collectionem spectare cognoscitur. Petrus Mallius XII sæculi scriptor, in historia basilicæ S. Petri a Bollandistis edita tom. VI Aet. SS, part. II, cum cap. 5 num. 37, mentionem facit cujusdam collectionis sermonum S. Leonis, quæ præferbat etiam epistolam ad Flavianum; tum vero c. 7 n. 134 allegat sermonem laudatæ appendicis, inquit: *Est et castellum, quod fuit memoria Hadriani imperatoris, sicut legitur in sermone S. Leonis papæ de festivitate S. Petri*; refert autem testimonium ex sermone 13 laudatæ appendicis inserto, quem in appendice nostra edemus. Respicere videtur collectionis memoratæ exemplum, quod in archivo basilicæ S. Petri servatur.

§ IV. De tribus aliis collectionibus.

20. Tertiam collectionem appellamus eam quæ exstabat in ms. unde prima editio Romana a Joanne Andrea episcopo Aleriensi sumpta fuit. Hanc nos invenimus in Vaticano ms. 545, qui solos Leonis sermones continet. Ad hanc eandem collectionem pertinere credimus codicem Bononiensem, cujus variantes notatas invenimus in ms. Barberino 3520, hæc enim cum lectionibus primæ editionis fere conveniunt. Continet autem hæc collectio Leonis sermones XCIII, omnes sinceros, nullos ascititios, si unum de Machabæis excipias, quem in appendice Augustino vindicabimus. Sermonibus de Natali Domini præmittit epistolam ad Flavianum, quæ hanc quoque collectionem ex Lectionariis derivatam innuit. Desunt ex sinceris tres soli sermones, qui ex ms. Nicolai Fabri editi sunt. Ordo autem sermonum XCIII idem est ac in vulgatis communioribus, qui his tribus sermonibus careat, hac una exceptione, quod sermo 51 in Evangelium Matthæi c. XVII describitur inter sermones de Quadragesima, uti in omnibus Lectionariis positus est sabbato quatuor temporum Quadragesimæ, editi autem in alium locum transtulerunt.

21. Hæc collectio, præter ordinem ab anterioribus longe diversum, duos sermones in iisdem omissos exhibet, unum de collectis, cui initium *Notum vobis*, in nostra editione serm. VII; alterum contra hæresim Eutychetis, qui incipit *Sicut peritorum, nobis serm. XCVI*. Titulos autem sermonum peculiare habet, quibus tam ab editis quam a cæteris collectionibus maxime discrepans, sicut et in lectionibus sæpe valde dissimilibus, alium omnino fontem apertissimè prodit. Titulos diversos indicasse sufficit. Duodecim sermones de Quadragesima hanc peculiarem divisionem et hos titulos præferunt: Quatuor primi inscribuntur de Quadragesima; quintus, de jejuniis Quadragesimali sermo V; sextus, septimus et octavus, de Passione et Resurrectione Domini sermo I, II et III; nonus, decimus et undecimus, de Festo paschali sermo I, II et III; duodecimus autem, de Passione Domini sermo quartus. Dein subjecto sermone in Evangelium Matthæi c. XVII, sermones 19 vulgati de Passione et duo sequentes de Resurrectione, continuata numerorum serie sic efferuntur: Primus In Parasceve Domini de Passione sermo primus; quinque sequentes, de Passione Domini II, III, IV, V et VI; septimus, de Pascha Domini sermo septimus; alii quatuor de Passione VIII, IX, X et XI. Cæteri editi octo de Passione et primus de Resurrectione hac inscriptione prænotantur: *De Passione et Resurrectione Domini XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX et XX*. Tandem postremus sermo, de Resurrectione Domini sermo XXI.

22. Cum vero quoad hanc collectionem usi simus frequentissime exemplo primæ Romanæ editionis, quæ rarissima est, et Quesnello ignota fuit, de hac non nihil dicendum videtur. Hæc quidem in præfatione generatim, n. 2, veluti primam traduxit sermonum editionem Venetam an. 1485, quæ Joannem Andream episcopum Aleriensem auctorem præfert, eandemque alicubi, sed rarissime in variis adhibuit. Sed præterquam quod exstat alia editio Veneta Lucæ Veneti an. 1482, utraq; hæc editiones necesse fuerunt ex Romana, quam laudatæ episcopus ex Vaticano codice Romæ vulgaverat, et Paulo II Romanæ pontifici inscripserat. Qui typographicos Annales edidit, hæc editionem Romanam assignat an. 1470, et in eju-

calce legi testantur versus *Aspiciat illustres*, etc., qui typographorum in aedibus Lanillæ Maximæ laborantium notitia referunt. Quo autem fundamento hæc tradiderunt, latet. Non solum enim omni temporis locique notatione, ac memorialis versibus carent quæ eminentissimus cardinalis Quirinus vidit ejus editionis exemplaria, verum etiam illa tria quæ nobismetipsis videre contigit, unum Romæ apud eminentissimum Passionem, altarium Veronæ in bibliotheca Muselliana, tertium in suburbio Veronensi apud canonicos Lateranenses S. Leonardi emptum in *Urbe* a celeberrimo viro Celso Maffei anno 1472, ut in manuscripta ejusdem Maffei notatione traditur. In catalogo quidem librorum qui a Conrado Sweynheim et Arnolde Pannartz Germanis typographis in aedibus Maximorum fuerant impressi usque ad diem 20 Martii an. 1472, et a suprascripto Aleriensis recensentur initio tom. V Operum Nicolai de Lyra; in hoc, inquam, catalogo referuntur *Diei Leonis papæ Sermones*, et notantur edita exemplaria cclxxv, quo factum est ut rarissima sit hæc prima editio, cum tam pauca exemplaria impressa fuerint. Ante annum vero 1472, typis subjectam fuisse liquet ex Aleriensis epistola ad Paulum II, qui supremum diem obiit xii kal. Augusti an. 1471 (a).

23. Quarta collectio frequentior in mss. occurrit. Eadem autem omnino sermones eodem ordine præsert, et in anteriori vidimus: titulis autem, qui idem sunt ac in vulgatis, ab illa discrepat, ac præterea variantibus nec mediis, nec infrequentibus, quæ diversæ origini, non librariorum lapsui vel arbitrio tribui queat. Plurique codices annexam habent epistolarum collectionem, et hæc de causa emittunt inter sermones epistolam ad Flavianum, cum in epistolis suo loco ponatur. Ejusmodi autem sunt tres mss. Vat. 541, 546 et 547; Vat. Urbina 68; unæ Anglicæ Eremitarum S. Augustini; alius Venetus S. Marci 79; et Feculanus canonicorum Lateranensium. Hanc eandem collectionem cum epistola ad Flavianum, sed sine collectione epistolarum, invenimus in mss. Justinæ Patavino Casinensium, nec non in aliis Veneto monachorum S. Georgii majoris. Nullum exemplar sæculo xiv vetustius reperire licuit, unde collectionem valde recentem colligimus. Omnium certe vitiosissima est: cumque ex codice hujus collectionis præfectæ videantur vulgatæ editiones sermonum per eos qui Aleriensis editionem ignorarunt, nihil mirum si pluribus mendis et corruptis lectionibus scateant.

24. Quintam collectionem sermonum ab epistolarum collectione in nullo codice separatam invenimus. Sicut autem epistolarum collectio quæ huic adjungitur diversa est a collectione epistolarum quæ cum quarta collectione sermonum copulantur, ita etiam sermonum collectio aliquot, etsi paucis at exploratis characteribus, distinguitur, et diversam originem promit. Mitto discrepantes lectiones, quibus etsi melior sit hæc quam duæ lectiones præcedentes, primæ tamen et secundæ collectionibus facile cedit. Præcipuum discrimen est in duobus sermonibus *Exsultemus* de SS. Petro et Paulo, et *Gratias, dilectissimi*, de Machabæis, qui in hac collectione non leguntur: primus autem in quatuor antecedentibus legitur, secundus vero exstat in secunda, tertia et quarta. Ordo autem in cæteris sermonibus idem est ac in collectionibus tertia et quarta, hoc uno discrimine, quod post sermones de jejuniis Pentecostes habetur ordine inverso primum *In octavis apostolorum, Religiosam*, serm. LXXXIV; dein *In natali apostolorum Petri et Pauli, Omnium quidem*, serm. LXXXII, qui ordo horum sermonum est in collectione 2. At rectius in tertia et quarta inserto sermone *Exsultemus*, efferuntur sic: *In natali SS. apostolorum Petri et Pauli serm. I; Omnium quidem, serm. II, Exsultemus* et *In octavis apostolorum Petri et Pauli, Religiosam*. Hæc collectio, quæ est omnium purissima, cum nihil subditum contineat, invenitur in Vat. 514 sæculi circiter xii, in Vat. Regina Suetiæ 139 sæculi xiii, vel xiv, et in uno Casenato Minorum Conventualium S. Francisci sæculi xv, nec non in Victoriano, quem Quesselus adhibuit.

§ V. De alia ms. Oxoniensi collectione a Quessello laudata.

25. Hæc sunt collectiones quas vidimus. Porro Quesselus codicem Oxoniensem sæculi xi, vel xii, laudat disert. 12, cap. 2, in quo collectio quædam sermonum Leonis una cum ejusdem epistolis continetur, adeo ut primo intuitu credi possit alterutra ex duabus postremis collectionibus quæ sermones et epistolas pontificis jungunt. Sed aliam omnino esse quam hactenus invenire nequivimus, hoc Quesselli indicium demonstrat. *Epistolæ*, inquit, *insertæ sunt constitutiones imperatorum Theodosii et Valentiani adversus Manichæos et contra Hilariam Arelatensem. Sermonibus subjunguntur duæ epistolæ Proterii Alexandrini, et Paschani Lylibetani ad Leonem nostrum, et alia nonnulla ad vitam S. pontificis attinentia*. Sicut autem epistolarum collectio cum memorialis additamentis nullibi a nobis inventa fuit, ita collectio sermonum, ex indicatis additamentis, ab omnibus quas vidimus discrepat. Displicet Quessellum exactiorem hujus collectionis notitiam

(a) Sic, in *Erratis* tomo suo II annexis, Batterlini addenda indicant sequentia: « His in prima editione præserti tit. a P. Montis bibliothecario S. Marci Gratiarum PP. Prædicatorum Mediolani moni sumus. in bibliotheca ejusdem ecclesiæ inveniri exemplum Romane editionis anni 1470, in cujus calce leguntur præter anni notationem indicati versus *Aspiciat illustres*, etc., uti in Annalibus typographicis editi sunt. Hæc autem editio omnium rarissima differt ab ea pariter Romana cujus quinque exemplaria recensuimus. Non solum enim ista posterior versus memoratos annique notationem ignorat, verum etiam in lineis et singulis paginis discrepat; ac præterea prior illa caret iis quatuor Leonis epistolis, quibus secunda ditata fuit. Cum vero hæc a tero quam recognovimus et prima editione omnino fuerit expressa, eumque codicem referat quem Aleriensis in priori editione exhibuit; allegationes primæ editionis, quas in notis atulimus, corrigendæ non sunt. »

non dedisse; ex ordine enim et quantitate sermonum speciale de eadem iudicium ferre possemus. Hunc tantum peculiarem titulum ex eodem codice recitat in observatione ad primum sermonem, quam præmissæ admonitioni inseruimus. *In nomine Dei summi. Incipiunt tractatus quos a die ordinationis suæ per continuum quinquennium beatissimus papa Leo dixit ad populum.* Ex his autem verbis colligi posse credidit Quesnellus hanc sermonum collectionem derivare ex exemplo collectionis Leonis ævo exaratae. Inquit enim: *Totus vetustatem spirat titulus iste, indicatque sermones, seu tractatus (quæ vox Leonis ævo familiaris), descriptos fuisse ex codice pontificis istius ætate exarato. Cum enim ex ipsis sermonibus nulla indicia prodeant quibus appareat quo quisque anno dictus fuerit, oportet ut statim fere post quinquennium illud descriptum sit primum codicis istius exemplar.* Vox quidem tractatus pro sermonibus usurpata antiquitatem redolet; at si codex editos sermones continet, titulus qui hos primo quinquennio pontificatus Leonis tribuit, id est inter annum 440 et 445, manifestum errorem prodit. Etenim sermones novem de jejuniis mensis decimi, decem de Nativitate Domini, octo de Epiphania, unum et viginti, vel saltem decem et novem de Passione Domini, ex ipsa sermonum, qui diversis anni recitati fuerunt, computatione quinquennium excedunt; quemadmodum transcurrent etiam nonnulli sermones de collectis, uti ex annorum characteribus in iisdem indicatis liquet. Sermones octavus de Nativitate, et sextus de jejuniis septimi mensis, Eutychem veluti hæreticum expresse nominant, quod fieri debuit citius ann. 449, vel potius aliquanto post: hoc enim anno errorem quidem ejus Leo condemnavit; sed cum Eutychem correctum iri speraret, personæ pepercisse videtur. Sermo de octavis apostolorum, qui post direptionem Romanæ urbis habitus fuit, post an. 445 collocari debet. Tractatus contra hæresim Eutychetis (nobis sermo XCVI) recitatus fuit in basilica S. Anastasiæ post Proterii mortem, quæ incidit in annum 457. Ex his igitur confirmatur quod initio statuimus, nullum superesse codicem quæ collectionem Leonis ætate exaratam contineat.

§ VI. De Homiliario Pauli Diaconi.

26. Restat ut de *Homiliario Doctorum* nonnulla dicamus, hoc enim pariter veluti codice utendum erit. Hujus Homiliarii auctor est Paulus Diaconus, qui jussu Caroli Magni varias Patrum homilias pro festorum ratione collegit exeunte sæculo VIII. Id liquet ex præfatione ejusdem Caroli præfixa rarissimæ editioni Sprensi an. 1482, et a Mabillonio recusa tom. I *Analectorum* pag. 25. Leonis sermones XX, ibidem inserti leguntur. Hæc autem collectio cum originem ducat ex mss. libris antiquioribus sæculo IX qui Paulo Diacono usui fuere, non minime facienda fuit. Cum vero plures ejusdem Homiliarii editiones prodierint, Quesnellus aliquando hoc allegans adhibuit editionem valde posteriorem, in qua alii ex editis Leoninis non pauca mutarunt. Nos vero ut germanas Pauli Diaconi lectiones cognosceremus, contulimus editionem Basileensem Nicolai Kessler anni 1496, sumptam ex vetustissimo codice Ecclesiæ Basileensis; quæ licet non minus quam Spirensis nonnullos sermones auctorum posteriorum additios præferat, genuinam tamen Pauli Diaconi editionem quoad cæteros et Leoninos exhibet: qui sane sine additiis in duobus mss. Augiensibus inveniuntur, eodem Mabillonio teste tom. IV *Analector.* pag. 631 et 632.

§ VII. De ms. Barberino continente varias lectiones sermonum S. Leonis.

27. Antequam ab hac præfatione manum submoveam, præmonendum est, me, dum Romæ versarer, in bibliotheca Barberina invenisse recentiore codicem 3520, qui non paucas variantes sermonum S. Leonis editioni paratas exhibet. Præmittitur Italica epistola Laurentii Mari scripta die 30 Martii 1677. Cum eminentissimi cardinalis Francisci Barberini et Brancacii tum prælati nomine ab eo quæsitum fuisset quid Joannes Baptista Marus frater suus in editionem Leonis reliquisset, respondit ante aliquot annos in manus ejusdem fratris venisse editionem sermonum Leonis, in cujus marginibus Gerardus Vossius, præpositus Tungrensis, variantes lectiones notaverat: has autem exinde excerptisse Joannem Baptistam, aliasque variantes ex aliis codicibus et editionibus addidisse eo consilio, ut novam sermonum editionem vulgaret cum titulo: *Sermones S. Leonis Magni restituti ad fidem plurium codicum mss.*, concluditque, editionem prædicatam cum variantibus Vossii, et sui fratris lucubrationes se tradidisse Michaeli Angelo Riccio, postea cardinali, ex quo, quicumque velit, ea petere poterit. Sequitur præfatio Joannis Baptistæ Mari editioni præmittenda, quam hic subjicimus.

LECTORI JOAN. BAPTISTA MARUS.

Prodit iterum in lucem divus Leo rebus omnibus magnus, ultima manu et accuratior quam ante diligentia restitutus. Tanta est dignitas auctoris, eloquentiæ majestas, sanctitas vitæ, tanta devictarum hæresum, et frenati Attilæ, ac servatæ Romæ gloria, ut in ipsius scriptis ad germanam sententiam revocandis non possit sine uberrimo Ecclesiæ fructu et sine summa eruditorum voluptate elaborari. Fuit iste labor paucis ante annis P. Theophili Rainaudi soc. Jesu theologi, de cujus multiplici eruditione præclara monumenta ab eo typis edita abunde testantur. At quoniam non tam ex ingenio et doctrina quam ex varietate codicum typis editorum et fide antiquorum manuscriptorum opus susceptum pendebat; licet non sine laude et utilitate in eo desudarit, tamen cum plurima utriusque generis exempla ei defuerint, non potuit pro voto tantæ pontificis scripta nativo nitore restituere: quo factum est ut et operi deesset optata absolutio et in sacri

officii lectionibus, quas sancta Ecclesia in præcipuis anni solemnitatibus ex magni Leonis divina eloquentia mutuari solet, menda non pauca residerent, quod in typis renovandis ad ultimam editionem velut emendatiorem soleat recurri. Quare cum diversa exempla typis edita, et fide digna manuscripta antiqua non pauca, quibus caruerat Theophilus Rainaudus, nacti essemus; lucem, quæ ex illis copiosa confici poterat, in honorem tanti pontificis scriptorumque ejus optatam restitutionem, et utilitatem Ecclesiæ, atque eruditorum voluptatem duximus conferendam. Vale, amice lector, et dum foveris labore nostro, fave, ac si quid melius nosti, prome. »

Hic Joan. Baptista Marus, qui hisce studiis delectabatur, an. 1644, ex mss. Vaticanis et Barberinis quosdam Augustini sermones, et ex Vat. cod. 1203 dialogos Desiderii abbatis Casinensis, postea Victoris III, ac tandem anno 1655 e ms. Barberino Petrum Diaconum de Viris Illustribus Casinensibus Romæ ediderat. Observamus autem in laudata præfatione nullam mentionem fieri variarum lectionum Vossii, quas Laurentius Marus memoravit. In codice autem Barberino subduntur plures variantes sermonum ordine nonnumquam perturbato. Pleraque sumptæ sunt ex codicibus basilicæ S. Petri, aliæ ex Vaticanis, nonnullæ ex cod. Bon., id est Bononiensi. Frequentiores sunt in iis sermonibus qui continentur in Lectionariis basilicæ S. Petri. Ubi autem hæc Lectionaria defuere, rarissimæ et quandoque nullæ variantes indicantur. Quæ sint variantes ex Vossio sumptæ, quæ autem additæ a Maro, discerni nequit. Vossium quidem, qui Romæ aliquando studuit Romanos codices, quoad Leonem contulisse colligitur ex Miscellaneis SS. Patrum subjectis editioni Moguntinæ an. 1604 Operum S. Gregorii Thaumaturgi, ubi aliqua Leonis ex Romanis mss. edidit. Plura tamen quam quæ innuntur in epistola Laurentii Mari, eum parasse probant quæ idem Vossius tradit in calce Operum S. Ephrem, in qua non solos sermones, sed omnia S. pontificis Opera recognita et illustrata se edituram pollicetur: et in notatione ad tractatum S. Leonis in Eutychem vulgatum in laudata editione Moguntina testatur: *De pluribus per nos, inquit, in recognitione nostra Leonina observatis, ac ad marginem epistolarum annotatis, ubi, præter sermones, epistolas pariter a se recognitas, et variantes ad marginem editionis epistolarum annotatas ostendit.* Unde etiam Nicolaus Faber in epistola ad eundem Vossium inter ejusdem Fæbri Opuscula pag. 113 et 114 se audisse testatur Michaelem Sonnum Parisiensem typographum expectare *quam citius ipsius editionem Operum S. Leonis.* Quesnellus in fine præfationis generalis memorat *codicem Operum S. Leonis*, quem collatum a doctissimo viro Francisco Pegna cum Romanarum bibliothecarum mss. codicibus, olim post Pegnæ mortem apud Marium Sancti Angeli canonicum viderat Emericus Bigotius. Cum Joannes Baptista Marus paulo ante memoratus *S. Angeli in foro piscium canonicus* in editis ejus Operibus appelletur, nihil dubium est quin Marius a Quesnello laudatus idem sit ac Joannes Baptista Marus. Quis autem fuerit codex quem Bigotius apud ipsum invenit ex Barberino ms. innotescit; et errore forte Bigotii, quod Vossio erat adjudicandum tributum fuit Pegnæ, eo quod Vossii codex in hujus manus venisset antequam in Mari bibliothecam transiret. Nos ipsum codicem seu editionem Leonis a Vossio cum mss. collatam non invenimus; sed Mari lucubrationem nacti sumus in codice Barberino, quæ Vossii et Marii variantes complectitur. Hujus vero Barberini manuscripti multa loca contulimus cum Lectionariis basilicæ S. Petri; cumque ea exacte notata deprehendimus, a fusiore collatione eorumdem levati fuimus; sicque aliis quampluribus tum ejusdem basilicæ, tum Vaticanis, tum aliarum Romanarum bibliothecarum mss. exemplaribus recognoscendis vacare commodius potuimus.

S. LEONIS MAGNI

PONTIFICIS ROMANI

SERMONES

IN PRÆCIPUIS TOTIUS ANNI FESTIVITATIBUS

AD ROMANAM PLEBEM HABITI.

ADMONITIO IN DUOS SEQUENTES SERMONES,

Qui in antecessoribus editionibus, sicut et in non paucis mss. exemplaribus in unam perperam coaluerunt.

In anterioribus editionibus unus erat sermo qui nunc a nobis in duos divisus profertur. Hujus facti rationem ut, lector, intelligas, nonnulla præmonenda sunt. In vulgatis ante Quesnellum editionibus primo sermone ex duobus sequentibus compacto hic titulus præfigebatur: In anniversario de die assumptionis ejus ad summam

pontificis Romani culmen et onus. At *Quesnellus*, qui in prima editione eundem titulum receperat, in secunda mutandum censuit hoc modo: In octava consecrationis ejus. Id longa observatione probare studuit, quam hic integram subjicimus.

Primum hunc S. Leonis sermonem, velut in anniversario die assumptionis dictum, sub eodem quo pridem gaudebat titulo veteres editiones omnes secutus in prima mea editione reliqui, tametsi scrupulus nonnullus remorderet. Ut rem iterato examini subicerem, in causa fuere eruditorum e societate virorum Joannis Garnerii et Danielis Papebrokii nova in eundem sermonem cogitata. Ille pagina 33 Libri Diurni Romanorum pontificum, hæc scribit: S. Leo in ipso suæ assumptionis die sermonem hujus conitioni (quam secundæ professioni fidei Gregorii PP. II insertam dicit) similem fecit, nisi quod fidem sermone non periunde subjunxit. Fortasse tunc nondum usu receptum erat alteram professionem edere, quam quæ ad corpus S. Petri fiebat. Fortasse, quod magis reor, fides omissa fuit a collectore sermonum Leonis, propterea quod forma communis erat, et a symbolo apostolico Romano non diversa. Et in appendice pag. 172, scribit vocent anniversario in titulum irrepisse, quod sermo, inquit, ipse docet, sequere habitum in ipso assumptionis die evidenter ostendit. . . . Enimvero si, inquit pag. 174, anniversarius dies significari debeat, et non ipsemet natalis, quorsum dicitur: Obsequium consecrati pontificis inchoari? Quorsum mentio reditus a longa peregrinatione? Quorsum actio gratiarum pro electione? Quorsum præsentis temporis verbum provehit, si jam unum saltem annum, totum in pontificali sede transegisset? Dicitur igitur sermo, ut patet, recurrente electionis die, ut scilicet qui electus fuerat feria 6, quæ dies 29 Martii, ordinaretur eadem feria, quæ dies 10 Maii.

Socii sui opinionem Daniel Papebrokii in suo conatu ad chronologiam summorum pontificum impetrus est quoad eam partem quæ sermonem ipsi consecrationis diei assignat; ad alteram vero quæ consecrationem ipsam feria 6 celebratam indicat, vidit vir doctissimus quam immanis hallucinatio; cum ex apostolorum doctrina et institutione veram asserat Leo ipse auctoritatem consuetudinis, qua semper observatum, ut his qui consecrandi sunt sacerdotali vel levitica ordinatione, numquam benedictio nisi in die Dominicæ Resurrectionis, hoc est die Dominicæ, tribuatur.

Certum est mihi pariter diei anniversario assignari non posse primum istum sermonem; sed nec ipsi consecrationis diei ascribi debere, manifestum faciunt vel hæc sola Leonis verba: *Recurrente igitur per suum ordinem die, quo me Dominus episcopatus officii voluit habere principium, etc.* Principium enim episcopalis officii ordinationem esse nemo non videt; recurrentem vero per suum ordinem hujus principii seu ordinationis diem, esse alteram Dominicam quæ ordinationem proxime secuta est, seu octavam ab ordinatione diem, necesse est asserere, ut Leo cum Leone concordet. In ipsa igitur ordinationis solemnitate, seu in die octava, quæ pars et clausula illius erat, dictum puto primum hunc S. Leonis sermonem, recurrente consecrationis die per ordinem suum, hoc est post elapsos septem hebdomadæ dies, primo seu Dominico die per ordinem dierum redeunte. Quod profecto in alium sensum trahi non potest, si semel constet de anniversario die explicari non posse, ut revera constat ex tota sermonis ipsius serie.

Novam hanc opinionem confirmat vetus codex bibliothecæ Bodleianæ, in academia Oxoniensi, ad quem Leonis nostri sermones et epistolæ plures consulera vir doctissimus Edmundus Bernardus in eadem academia Savilianus astronomiæ professor, collectasque ex illo codice varias lectiones ad me olim miserat. Codicis antiquitatem commendat hæc inscriptio in fronte conspicua: *In nomine Dei summi incipiunt tractatus, quos a die ordinationis suæ per continuum quinquennium beatissimus papa Leo dixit ad populum.* Totus vetustatem spirat titulus iste, indicatque sermones seu tractatus (quæ vox Leonis sermo familiaris) descriptos fuisse ex codice pontificis istius ætate exarato. Cum enim ex ipsis sermonibus nullæ indicia prodeant quibus appareat quo quisque anno dictus fuerit, oportet ut statim fere post quinquennium illud descriptum sit primum codicis istius exemplar. In eo autem codice primi sermonis titulus est, non *In anniversario*, ut in consequentium capite habetur, sed *Sermo I de ordinatione suæ*; qui solus in die ordinationis, ut prior titulus indicat, haberi potuit, nimirum in die recurrente, quemadmodum dixit Leo ipse, seu in octava die.

Porro recte post expletam solemnitatem ordinationis obsequium consecrati pontificis inchoari dicit: nam ipse quidem ordinationis dies principium episcopalis officii fuit, ut disertis verbis habet Leo; et non inchoatio obsequii, seu exercitium suscepti muneris, quod tam sollemnis diei, diuturnis precibus ac prolixis cæremoniis occupatæ spatia non sinebant.

Cæterum hoc semel constituto, consuetudo celebratæ octava die consecratorum pontificum solemnitatis innotescit, quam aliunde notam haberi non memini. Sed ita fieri solitum facile persuadent et annua consecrationis festa religiose celebrata, et similibus consuetudo celebratæ diei octavæ consecrationis baptismalis fidelium, immo et dedicationis sacrarum basilicarum, quæ postrema etiam hodie perseverat, etsi ordinatione pontificia longe inferior sit templorum dedicatio.

Hactenus *Quesnellus*. Itaque diem anniversarium primo sermone, ut editus erat, ascribi non posse vidit, eo quod, observante Garnerio, in prima sermonis parte dicitur, obsequium consecrati pontificis inchoari, et mentio fiat reditus a longa peregrinatione, quæ diei anniversario nequaquam congruunt. Hinc ipse ordinationis dies admittendus videbatur. Cum autem verba, *Recurrente igitur per suum ordinem die, etc.* diei ordinationis proprio non conveniant, diem octavæ huic sermone præfigendam *Quesnellus* putavit. Verum diei octavæ solemnitas, in qua episcoporum congregatio haberetur, ut sermonis verba exigunt, toti antiquitati ignota est. Ipso autem non tam ordinationis die quam anniversario episcoporum conventus fieri consuevisse, patet ex Paulini epist. 16, ad Delphinum, Xysti III epist. ad Cyrillum, et Hilari papæ, qui Leonis successit, epist. ad Ascanium. Hinc Tillemontius in notatiuncula ad artic. Leonis tom. XV, pag. 417, de duplici sermone perpetram juncto suspicatus est.

Hunc vero notum solverunt sex codices. In tribus scilicet mss. collectionis secundæ, id est Barber. 88, basilicæ S. Petri 210, et Casanatensi G, III, 7, nec non in lectionario Vallicellano 26 præfertur sermo incipiens, *Laudem Domini, qui concluditur verbis*, testimonium præstitistis, et cum finali quidem clausula: *Per Christum Dominum nostrum. Codex autem Casinensis 126 collectionis primæ, qui num. 75 exhibet eundem sermonem cum eodem fine, num. 72, præmiserat uti distinctum sermonem incipientem: Honorabilem mihi, dilectissimi, hodiernum diem fecit divina dignatio, etc., qui alibi perperam, inserta post vocem Honorabilem particula igitur, assutus fuerat primo sermone, efficiebatque caput secundum ac tertium. In ms. etiam lectionario Vallicellano A, 7, eadem utriusque sermonis distinctio deprehenditur, et eodem pariter ordine: prius enim occurrit sermo Honorabilem pag. 185, dein sermo Laudem Domini, pag. 189.*

Ex his optime conciliantur omnia. Nam primus sermo Laudem Domini, qui formulas exhibet diei ordinationis proprias, habitus fuit ipso natalis seu ordinationis die; et prolucior fortasse eius diei solemnitas foret.

giorum sermonem non patiebatur. Secundus vero sermo Honorabilem recitatus fuit in die anniversario, recurrente, ut Leo ait, per suum ordinem die, quo me Dominus episcopalis officii voluit habere principium. Difficilis quam Garandrus obtrudit ex voce sermonis apud nos secundi provehit, si S. Leo unum saltem annum in pontificali sede transegerit, levis est, quæ cum unius litteræ emendatione facile tollatur scribendo provexit, et librarium oscitantia potuit proficisci. Forte etiam provexit in nonnullis emendationibus codicibus legebatur; sed cum hic sermo junctus fuit cum priorè, qui diem ipsam ordinationis respicit, in tempore præsens tractata fuit lectio, ut coherentia cum antecedentibus servaretur. Eadem ratione scripturam fuisse videtur, ipse mihi hec, quod pontificatus initio convenit, pro ipse est, quod in nonnullis mss. exemplaribus custoditum, uti anniversaria diei magis conveniens, restitimus. Unionem vero duorum sermonum in unum nemo miretur: nam in ipsis Leonis codicibus alia ejusdem generis exempla reperimus. Sic in mss. fbris collectionem primæ et secundæ, duo sermones de jejuniis decimi mensis, tertius et quartus in unum coeunt. Forte cum primus sermo visus esset brevior quam usitatis lectiones divini officii postularent, duos simul conjungere in aliquibus lectionariis etiam antiquioribus placuit, ex quibus eadem conjunctio in plerasque collectiones manavit.

7 SERMO PRIMUS.

De Natali ipsius S. Leonis I; habitus in die ordinationis suæ.

SYNOPSIS.—S. Leo absent electus gratias pro beneficio rependit, et Ecclesiam suæ preces sollicitè postulat.

Laudem Domini loquatur os meum (Ps. cxliv, 34), et nomen sanctum ejus anima mea ac spiritus, caro et lingua benedicat. Quia non verecundæ, sed ingratiæ mentis indicium est, beneficia tacere divina; et satis dignum est a sacrificiis Dominicæ laudis obsequium consecrati pontificis inchoare. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri (Ps. cxxv, 24) Dominus, et benedixit nobis: quia fecit mihi mirabilia magna solus (Ibid., 4), ut præsentem me crederet vestræ sanctitatis affectio, quem fecerat necessitas longæ peregrinationis absentem. Ago igitur Deo nostro gratias, et semper acturus sum pro omnibus quæ retribuit mihi. Vestri quoque favoris arbitrium debita gratiarum actione concelebro, evidenter intelligens, quantum mihi possint reverentiæ, amoris et fidei studia vestræ dilectionis impendere, animarum vestrarum salutem pastoralis sollicitudine cupienti, qui tam sanctum domine, nullis admodum præcedentibus meritis, iudicium protulisti. Obsecro igitur per misericordias

A Domini, juvate votis quem desiderii expetistis, ut et Spiritus gratiæ manscat in me, et judicia vestra non fluctuent. Præstet in commune nobis omnibus pacis bonum, qui vobis unanimitalis studia infudit: ut omnibus diebus vitæ meæ, in omnipotentis Dei servitium, et ad vestra paratus obsequia, cum fiducia possim Dominum deprecari: Pater sancte, conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi (Joan. xvii, 11): semperque proficientibus vobis ad salutem, magnificet anima mea Dominum, et in futuri retributione iudicii ita mihi apud justum Iudicem sacerdotii mei ratio subsistat (I Thess. ii, 19), ut vos mihi per bona opera vestra sibi gaudium, vos corona, qui bona voluntate sincerum præsentis vitæ testimonium præstitistis. Per Christum Dominum nostrum.

SERMO II.

De Natali ejusdem II; habitus in anniversario ordinationis suæ.

SYNOPSIS.—I. Nemini vel de justitia sua præsumendum, vel de misericordia Dei diffidendum.—II. Conventus episcoporum in anniversaria die consecrationis Romani pontificis, quem Petri hæredem Ecclesiam tanquam Petrum suscepit.

I CAP. I.—Honorabilem mihi, dilectissimi, Lo-

ita inscribitur in aliquot præstantioribus codicibus, ac præsertim in antiquissimo Vaticano 3836, nec non in alio perantiquo Vat. Longobardicis, ut vocant, hinc exarato. Concinit etiam hæc inscriptio cum antiqua appellatione diei ordinationis, quem natalium vocat ipse S. Leo serm. 4, c. 4, et diem natalem nominant similiter Xystus III, epist. ad Cyrillum num. 5, ac epist. 2, ad Joannem Antiochenum, Paulinus Nolanus epist. 20, ad Delphinum num. 2, nec non Hilarus papa epist. 2, ad Aecanum, cap. 2. In antiquis etiam sacramentaliis, ac præsertim in vetustissimo ms. Veronensi 80, quod Romanum fuit, et Leonis ævum redolet, Missa diei anniversarii consecrationis pontificum hunc titulum præfert: In Natali episcoporum. In posterioribus autem codd. huic et sequentibus sermonibus inscriptio est: De ordinatione sua, vel De assumptione sua; in vulgatis vero, In anniversario die assumptionis ejus. Titulus peculiaris legitur in mss. tertie collectionis, ex quibus prima editio profecta est, nimirum: In assumptione sua ad pontificatum gratiarum actionis sermo I. In tabula ms. Casanatensis collectionis secundæ, sermo B. Leonis papæ in die ordinationis suæ factus. Tandem in cod. Vallicell. A, 7, De laudibus apostolorum; sequens vero sermo, De Natali S. Petri apostoli.

h Codex Vaticanus Longobard., vitium.

i Alias consecrationis. Post pauca duo codd. Vallicelli. omittunt mihi ante vocem mirabilia.

k Editi cum aliquot codd. habebant cerneret. Sub-

stituimus crederet ex aliis mss., ac præcipue ex Vat. Longobard., nec non ex antiquissimo Vat. 3836, cum hæc lectio congruentior visa sit. Mox quidam codd. pro fecerat habent fecit.

l Sic plerique et vetustissimi Romani codices. Edjti, tribuit.

m Prima editio: Quantum mihi profuit et reverentiæ amoris et fidei studia vestræ dilectionis impendere. Idem habetur in Vat. Longobard., ubi solum loco verbi profuit legitur possent.

n Alias, per misericordiam.

o Erat in editis: Qui nobis unanimitalis studia infudit. At Vat. 3836, unanimitalis vocem postponit voci studia; syntaxi plane Leonina. Verbis autem emendavimus non tam ex prima editione, quam ex codice Longobardico ac tribus aliis Vaticanis, eo quod eligentium unanimitalatem Leo indicare videatur. In his tamen codd. habetur etiam vobis in anteriori membro: Præstet in commune vobis omnibus pacis bonum; ubi pacem tum sibi tum auditoribus communem Leonem præcarî arbitramur. Idem mss. cum prima editione humanitalis pro unanimitalis præferunt. Lectionem nostram confirmat cod. Vallicell. 26.

p Hæc clausulam ex illis codicibus adjecimus, qui sermonem hoc loco finiunt, ut in præmissa admonitione diximus.

q Jungebatur hic sermo, inserta hoc loco particula igitur, cum sermone antecedenti. Cur separavimus, in admonitione, quam antecedenti sermuni præ-

diernum diem fecit divina dignatio : quæ dum humilitatem meam in summum gradum ^a provexit, quod neminem suorum sperneret, demonstravit. Unde etsi necessarium est trepidare de merito, religiosum est tamen gaudere de dono : quoniam **9** qui mihi ^b oneris est auctor, ipse est administrationis adjutor; et ne sub magnitudine gratiæ succumbat infirmus, dabit virtutem, qui contulit dignitatem. Recurrente igitur per suum ordinem die quo me Dominus ^c episcopalis officii voluit habere principium, vera mihi in gloriam Dei causa est lætandi : qui mihi, ut multum a me diligeretur, multa dimisit; et ut mirabilem faceret gratiam suam, in eum munera sua contulit, in quo meritorum suffragia non invenit. Quo opere suo Dominus, quid cordibus nostris insinuat, quid commendat, nisi ut de justitia sua nemo præsumat, et de ipsius misericordia nemo diffidat, quæ tunc ^d evidenter præminet, quando peccator sanctificatur, et abjectus erigitur. Neque enim de qualitate nostrorum operum pendet celestium mensura donorum : aut in isto sæculo, in quo *tota vita tentatio est* (Job. vii, 1), hoc unicuique retribuitur, quod meretur : ubi si iniquitates Dominus observaret, nullus judicium ^e ipsius sustineret.

CAP. II. — *Magnificate ergo, dilectissimi, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in invicem* (Ps. xxxiii, 4), ut tota ratio celebritatis hodiernæ ad laudem sui referatur auctoris. Nam quod proprie ad affectum animi mei pertinet, confiteor me plurimum de omnium vestrum devotione gaudere. Cumque hanc venerabilium consacerdotum meorum splendidissimam ^f frequentiam video, angelicum nobis in tot sanctis sentio interesse conventum. Nec subito nos abundantiore hodie divinæ præsentis gratia visitari, quando simul adsunt, et uno lumine micant tot speciosissima tabernacula Dei, tot membra excellentissima corporis Christi. Nec abest, ut confido, ab hoc cœlu etiam beatissimi apostoli Petri pia dignatio et fida dilectio; nec vestram devotionem ille

ximus, dictum est. Mox pro *fecit* prima editio habet *facit*.

^a Legebatur *provehit*. Emendationem unius litteræ mutatione necessariam, ut in admonitione ostendimus, nulli licet codices suffragentur, facere vel inviti debuimus.

^b Sic antiquissimus Vat. 3836, et unus Vat. collect. 5. Lectionarium Vallicell. A 7, ms. Casin., *honoris auctor, ipse est*. Quesnellus, *oneris est auctor, ipse mihi fiet*; in margine autem pro lectione *oneris* laudat cod. Reg., et Victor. notat vero in codice Regio legi, *ipse est, pro ipse mihi fiet*. Cæteri editi eandem Quesnelli lectionem, exhibent, excepto honoris loco *oneris*.

^c Cod. Vat. Longobard., *episcopatus*. Dein Massonus in Leonis Vita legit *principatum pro principium*, quod in nullis non solum editionibus, sed nostris etiam codicibus reperimus.

^d Vat. 3836, *evidenter prominet*. Post pauca, *meritorum nostrorum, pro nostrorum operum* in cod. Vallicell.

^e Sic ex Lectionario Vallicell. et ex ms. Longobard. alioque Vat. Al., *suum*.

^f Codd. Reg. et Vict. Quesnelli, atque unus ex nostris Vat., *frequentationem*. Hoc porro loco Ques-

A deseruit, cujus ^g vos reverentia congregavit. De vestro itaque et ipse gaudet affectu, et in consortibus honoris sui observantiam Dominicæ institutionis amplectitur, probans ordinatissimam totius Ecclesiæ charitatem quæ in **10** Petri sede Petrum suscipit, et a tanti amore pastoris nec in persona tam imparis tepescit hæredis. Ut ergo hæc pietas, dilectissimi, quam erga humilitatem meam unanimiter exhibetis, fructum sui studii consequatur, ^h misericordissimam Dei nostri clementiam supplices obsecrate, ut in diebus nostris expugnet impugnantem nos, muniat fidem ⁱ nostram, augeat dilectionem, augeat pacem, meque servulum suum, quem ad ostendendas divitias gratiæ suæ gubernaculis Ecclesiæ voluit præsidere, sufficientem tanto operi, et utilem vestræ ^j iedificationi dignetur efficere, et ad hoc tempora nostræ servitutis extendere, ut proficiat devotioni, quod fuerit largitus ætati, per Christum Dominum nostrum. Amen.

SERMO III [Al. II].

De Natali ipsius III; habitus in anniversario die assumptionis ejusdem ad summi pontificii munus.

SYNOPSIS. — I. *Ad Deum referendus honor sacerdotii. Hujus figura in Melchisedech præcessit; utriusque discrimen.* — II. *Quam impar tanto oneri humana infirmitas. Christus Ecclesiam semper regit. Soliditas fidei Petri permanet.* — III. *Petri elogium, qui Ecclesiæ curam etiam nunc non deserit. Quo sensu petra et fundamentum.* — IV. *Petrus in successoribus honorandus: Primas omnium episcoporum. Profectus gregis, laus pastoris.*

CAP. I. — Quoties nobis misericordia Dei donorum suorum dies renovare dignatur, justa, dilectissimi, et rationabilis causa est lætandi, si officii origo suscepti ad laudem sui referatur auctoris. Hanc enim observantiam omnibus quidem sacerdotibus congruam, sed mihi necessariam maxime esse cognosco, ^k qui respiciens ad exiguitatis **II** meæ tenuitatem, et ad suscepti muneris magnitudinem, etiam ego illud propheticum debeo proclamare: *Domine, audivi auditum tuum, et timui; consideravi opera tua, et expavi*. Quid

nellus et in synopsi hujus capituli, et in postilla ad marginem editionis secundæ notaverat, *episcoporum conventus in octava consecrationis Romani pontificis* propterea quod sermonem hunc in eadem octava habitum crederet. Sed et hunc sermonem, et conventum episcoporum in anniversario consecrationis die **D** habitos, in admonitione ostendimus. Mox *esse pro interesse* in cod. Vallicell.

^g Ita correximus ex mss. antiquissimo Vatic., Vallicell. et duobus aliis Vat., cum antea minus congrue in plerisque editis legeretur *nos*. Paulo post cod. Longobard., *in consortiis, pro in consortibus*.

^h Prima editio, *miseri cordem*. Cod. Vallicell., *Domini nostri*. Mox *exorate, pro obsecrate* in tribus Vaticanis.

ⁱ Ita præstantiores codd. Vat. 3836, et Longobardicus, cum legeretur in editis: *Muniat fidem vestram, multiplicet devotionem ac dilectionem, augeat pacem*. Codd. Vallicell. et Casin. ac Vat. 541, collect. 4, nostram lectionem præferunt, hac una exceptione, *multiplicet dilectionem*.

^j Ita omnes nostri novem codices et duo Quesnelli Regius et Gaudiivall. Editi, *defensionem*.

^k Al., *quoniam*. QUESN. — Ita etiam tres nostri codices Vaticani.

enim ^a tam insolitum, tam pavendum, quam labor fragili, sublimitas humili, dignitas non merenti? Et tamen non desperamus neque deficimus, quia non de nobis, sed de illo præsumimus, qui operatur in nobis. Unde et Davidicum psalmum, dilectissimi, non ad nostram elationem, sed ad Christi Domini gloriam consona voce cantavimus. Ipse est enim de quo propheticè ^b scriptum est: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Hebr. vii, 11): hoc est, non secundum ordinem Aaron, cujus sacerdotium per propaginem sui seminis currens, temporalis ministerii fuit, et cum veteris Testamenti lege cessavit; sed secundum ordinem Melchisedech, in quo æterni Pontificis forma præcessit. Et dum quibus parentibus sit editus non refertur, in eo ille intelligitur ostendi, cujus generatio non potest enarrari. Denique cum hujus divini sacerdotii sacramentum etiam ad humanas pervenit functiones, non per generationum tramitem ^c curritur, nec quod caro et sanguis creavit, eligitur; sed cessante privilegio patrum, et familiarum ordine prætermisso, eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus preparavit; ut in populo adoptionis Dei, cujus universitas sacerdotalis atque regalis est, non prærogativa terrenæ originis ^d obtineat unctionem, sed dignatio cœlestis gratiæ gignat antistitem.

CAP. II. — Quamvis ergo, dilectissimi, nos ad expleendam nostri officii servitatem, et infirmi inveniamur et segnes, dum si quid devote et strenue agere cupimus, ipsius nostræ conditionis fragilitate tardamur; habentes tamen incessabilem propitiationem omnipotentis et perpetui Sacerdotis, qui similis nostri, æqualis Patri, divinitatem usque ad humana submisit, humanitatem usque ad divina provexit, digne et pie de ipsius constitutione gaudemus: quoniam etsi multis pastoribus curam suarum ovium delegavit, **12** ipse tamen dilecti gregis custodiam non reliquit. De cujus principali æternoque præsidio, etiam ^e apostolicæ opis munimen accepimus, quod utique ab opere suo non vacat: et firmitas fundamenti, cui totius Ecclesiæ superstruitur altitudo, nulla incumbentis sibi templi mole lacessit [F. leg. lassescit]. Soliditas enim illius fidei, quæ in apostolorum principe est

A laudata, ^f perpetua est; et sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit. Cum enim, sicut evangelica lectione reseratum est, interrogasset Dominus discipulos, quem ipsum, multis diversa opinantibus, crederent, respondissetque beatus ^g Petrus, dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi*: Dominus ait: *Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram œdificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et ^h quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis* (Matth. xvi, 16-19).

B CAP. III. — Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine ⁱ petræ perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non reliquit. Sic enim præ cæteris est ordinatus, ut dum Petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni cœlorum janitor constituitur, dum ligandorum solvendorumque arbiter, mansura etiam in cœlis ^j iudiciorum suorum definitione, præficatur, qualis ipsi cum Christo esset societas, per ipsa appellationum ejus mysteria nosceremus. Qui nunc plenius et potentius ea quæ sibi commissa sunt peragit, et omnes partes officiorum atque curarum in ipso et cum ipso, per quem est glorificatus, exsequitur. Si quid itaque a nobis recte agitur, recteque ^k discernitur, si quid a misericordia Dei quotidianis supplicationibus obtinetur, illius est operum atque meritum, cujus in sede sua vivit potestas, et excellit auctoritas. Hoc enim obtinuit, dilectissimi, illa confessio, quæ a **13** Deo Patre apostolico inspirata cordi, omnia humanarum opinionum incerta transcendit, et firmitatem petræ, quæ nullis impulsionibus quateretur, accepit. In universa namque Ecclesia, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, quotidie Petrus dicit, et omnis lingua, quæ constetur Dominum, magisterio hujus vocis imbuitur. Hæc fides diabolum vincit, et captivorum ejus vincula dissolvit. Hæc erutos mundo inserit cœlo, et portæ inferi adversus eam prævalere non possunt. Tanta enim divinitus soliditate munita est, ut eam

^a Codd. Bodleian. et Gaudiival. ad marginem, *sollitum*. QUESN. — Ita quoque antiquissimus Vat. 3836.

^b Duo mss. Vatt., *dictum est*.

^c Alias, *currit*. QUESN.

^d Manifestum est, ni fallor, ex hoc loco materialem episcoporum unctionem jam tum in usu fuisse in ordinatione episcopali, apud Romanam saltem Ecclesiam. Siquidem apud Leonem idem est *obtinere unctionem* ac fieri episcopum; quod de sola spiritali unctione si intelligeretur, valde ambiguum esset. Est et in sermone sequenti, cap. 1, non absimilis mentio, magis tamen obscura, materialis unctionis. Vide etiam serm. 8 de Passione Dom. cap. 7: *Nunc, inquit, et ordo clarior levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacratior est unctio sacerdotum*. Ad exteriorem etiam sacerdotum unctionem manifeste alludit in subsequenti sermone, cum de spiritali omnium baptizatorum seu fidelium unctione sermonem facit c. 1: *Omnes in Christo regeneratos sancti Spiritus unctio consecrat sacerdotes*. Et infra: *Effuso benedi-*

ctionis unguento, etc. QUESNELLUS.

^e Editi ante Quesnellum, *apostolici operis*. Ille prætulit lectionem codd. Vict. et Gaudiival. Quibus quatuor nostri Vatt. suffragantur. Porro *accipimus pro accepimus* est in antiquissimo Vaticano.

^f Idem cod. Vat., *perpetuat*. Quesnelli annotationem huic loco subjectam, in observationes quæ post Sermones edentur, rejecimus; ibique Leonis sententiam explicabimus.

^g Duo mss. Vatt. addunt, *apostolus*.

^h Ms. Vatt. 3836, *quæcumque ligaveris.... erunt ligata. Et quæcumque solveris.... erunt soluta*. Similis lectio occurrit etiam in sermone sequenti c. 3.

ⁱ In eodem cod. et in alio Vat. vox *petræ* deest. Post pauca iidem mss., *non relinquit*.

^j Vetustissimus cod. Vat., *iudiciorum definitione præfinitur*; alius Vat., *perficitur*.

^k Idem antiquissimus codex, *decernitur*, et forte melius.

neque hæretica nunquam a corrumpere pravitas, nec A cipue inter cæteros populos decet meritis pietatis excellere, quos in ipsa apostolicæ petræ arce fundatos, et Dominus noster Jesus Christus cum omnibus redemit, et beatus apostolus Petrus præ omnibus eradivit. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

CAP. IV. — His^b itaque modis, dilectissimi, rationabili obsequio celebratur hodierna festivitas, ut in persona humilitatis meæ ille intelligatur, ille honoretur, in quo et omnium pastorum sollicitudo cum commendatarum sibi ovium custodia perseverat, et c^e cujus dignitas etiam in indigno hærede non deficit. Unde venerabilium quoque fratrum et consacerdotum meorum desiderata mihi et honoranda præsentia hinc sacratio est atque devotior, si pietatem hujus officii in quo adesse dignati sunt, ei principaliter^d deferunt, quem non solum hujus sedis præsulem, sed et omnium episcoporum noverunt esse primatem. Cum ergo cohortationes nostras auribus vestræ sanctitatis adhibemus, ipsum vobis, cujus^e vice fungimur, loqui credite: quia et illius vos affectu monemus, et non aliud vobis, quam quod docuit, prædicamus: obsecrantes, ut succineti lumbos mentis vestræ castam et sobriam vitam in timore Dei ducatis, nec concupiscentiis carnis mens principatus sui oblita, consentiat. Brevia et caduca sunt terrenarum gaudia voluptatum, quæ ad æternitatem vocatos, f^a a semiis vitæ conantur avertere. Fidelis ergo et religiosus animus, ea quæ sunt cælestia, concupiscat, et divinarum promissionum avidus, in amorem se incorruptibilis boni, et in spem veræ lucis attollat. Certi autem estote, dilectissimi, quod labor vester, quo vitis resistitis, et carnalibus desideriis repugnatis, placens in conspectu Dei est atque 14 pretiosus, nec solum vobis, sed etiam mihi apud Dei misericordiam profuturus: quia de profectu^e Dominici gregis gloriatur cura pastoris. *Corona enim mea*, sicut Apostolus ait, *et gaudium vos estis* (1 Thess. II, 19); si fides vestra, quæ ab initio Evangelii in universo mundo prædicata est (Rom. I, 8), in dilectione et sanctitate permanserit. Nam licet omnem Ecclesiam, quæ in toto est orbe terrarum, cunctis oporteat florere virtutibus, vos tamen præ-

^a Perrumpens edidit Quesnellus, tamen si notarit editos codices et Gaudiival. habere corrumpere. Nos editorum lectionem restituumus, quippe quam antiquiores mss. approbant.

^b Duo Vatt., igitur pro itaque.

^c Ita restituumus ex vetustissimo Vaticano, cum alias editum esset, *cujus etiam dignitas in indigno*. In prima editione et in aliquot codd. deest etiam.

^d Vat. 544, referunt, et forte melius, cum significetur honorem pontificibus delatum ad Petrum referri.

^e Vicem alicujus gerere, et vicarii antiqua locutione dicuntur etiam successores, qui non minori quam præcessor dignitate et potestate funguntur, ut pluribus antiquis testibus demonstrare possemus. Romani autem pontifices speciali modo dicti sunt fungi vice, aut vicarii Petri, ut intelligantur non suimet propriam obtinuisse, sed eandem accepisse, in omnes successores transfusam, dignitatem ac auctoritatem Petri, cujus, ut ait Leo hoc ipso in sermone c. 3, in sua sede, id est, in successoribus, *vivit potestas, et excellit auctoritas*; et cap. 4, *cujus dignitas etiam in indigno hærede non deficit*. Hæc notare libuit ob postillam quam hoc loco Quesnellus posuerat: *Primatus Petri, cujus Romani pontifices vicarii sunt*.

excellere, quos in ipsa apostolicæ petræ arce fundatos, et Dominus noster Jesus Christus cum omnibus redemit, et beatus apostolus Petrus præ omnibus eradivit. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

SERMO IV [Al. III].

^a De Natali ipsius IV; in anniversario die ejusdem assumptionis.

SYNOPSIS. — I. Festivitatem hanc omnibus esse communem Christianis, qui et reges sunt et sacerdotes. — II. Quanta Petro præ cæteris sint collata: Ecclesiam in Petro, et in ejus fide fundatam. — III. Transit in alios apostolos potestas clavium, quas Petrus accepit. Speciale privilegium Petri, cujus specialis cura a Domino suscipitur, et pro fide cujus proprie Christus oravit, ut firmitas quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur. — IV. Petri precibus et sollicitudini deberi quidquid boni a successoribus ejus agitur.

CAP. I. — Gaudeo, dilectissimi, de religioso vestræ devotionis affectu, et Deo gratias ago, quod in vobis pietatem Christianæ unitatis agnosco. Sicut enim ipsa frequentia vestra testatur, intelligitis hujus diei recursum ad communem lætitiæ pertinere, et honorem celebrari totius gregis per annua festa pastoris. Nam licet universa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, ut 15 ex diversis membris sacrati corporis subsistat integritas; omnes tamen, 1 sicut ait Apostolus, in Christo unum sumus (1 Cor. XII, 13); nec quisquam ab alterius ita est divisus officio, ut non ad connexionem pertineat capitis cujuslibet humilitatis portionis. 1 In unitate igitur fidei atque baptismatis, indicretæ vobis societas, dilectissimi, et generalis est dignitas, secundum illud beatissimi Petri apostoli^a sacratissima voce dicentis: *Et ipsi tamquam lapides vivi superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum*; et infra: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis* (1 Petr. II,

^a Vat. 3836, a cælesti vita conantur avertere.

^b Vict. cod. delet Dominici. QUESN.

^c In ms. 39 Casinensi, qui post alia sanctorum Patrum Opera, duos tantum sermones S. Leonis continet, pag. 588, hic sermo profertur cum titulo: *Incipit sermo de Cathedra S. Petri apostoli, quæ celebratur VIII kal. Martii*; uti sane tertii nocturni lectiones, quæ hac die in Romano Breviario vel hodie leguntur, ex hoc sermone sumptæ sunt. In tabula autem Casanatensis ms. inscribitur: *In natalitio B. Petri apostoli*.

^d Verba, sicut ait Apostolus, a Quesnello omnia, ex omnibus nostris codicibus et anterioribus editionibus revocavimus. Tres codd. Vatt. et editi autem Quesnellum habent: *Nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Jesu unum sumus*.

^e Vat. 3836, In unitatem.

^f Ita omnes editiones, et codices nostri, inter quos antiquissimus Vaticanus, et laudatus Casinensis, qui duo solum pro secundum illud habent secundum Evangelium. Quesnellus vero expunctis vocibus *sacratissima voce dicentis*, unius codicis, quem non designat, auctoritate alia substituens, hunc locum sic expressit: *Secundum illud beatissimi Petri apostoli, cui iste sermo debet famulari: Et ipsi tamquam lapides etc.*

5, 9). Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges, sancti ^a vero Spiritus unctio consecrat sacerdotes: ut præter istam specialem nostri ministerii servitutem, universi spirituales ^b et rationabiles Christiani agnoscant se regii generis, et sacerdotalis officii esse consortes. Quid enim tam regium quam subditum Deo animum corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale quam vivere Domino conscientiam puram, et immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cum omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen ^c vobis atque laudabile est, de die protectionis nostræ quasi de proprio honore gaudere; ^d ut unum celebretur in toto Ecclesiæ corpore pontificii sacramentum, quod, effuso benedictionis unguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parce etiam in inferiora descendit.

CAP. II. — Cum itaque, dilectissimi, de consortio factus muneris magna sit nobis materia communium **16** gaudiorum, verior tamen nobis et excellentior erit causa letandi, si non in nostræ humilitatis consideratione remoremur; cum multo utilius multoque sit dignus ad beatissimi Petri apostoli gloriam contemplantandam aciem mentis attollere, et hunc diem in filius potissimum veneratione celebrare, qui ab ipso omnium charismatum fonte tam copiosis est irrigationibus irundatus, ut cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine ^e ipsius participatione transierit. ^f Verbum caro factum jam habitabat in nobis (Joan. 1, 14), et reparando humano generi totum se Christus impenderat. Nihil indispositum sapientiæ, nihil erat arduum potestati. Famulabantur elementa, ^g ministrabant spiritus, angeli serviebant, nec ullo modo poterat inefficax esse sacramentum, quod simul ipsius Deitatis unitas operabatur et Trinitas. Et tamen de toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi, et omnibus apostolis, caeterisque Ecclesiæ Patribus præponatur: ut

^a Particula vero deest in antiquissimo Vaticano, et in Casinensi, qui postremus pro consecrat habet efficit. Post pauca in Vat. laudato deest nostri.

^b Sic tres præstantiores nostri codices et prima editio. Reliqui vulgati ante Quesnellum, et alii mss. cum cod. Gaudiival., et rationabiles: quas voces Quesnellus expunxit, et margini apponit.

^c Ita tres mss. Vaticani et unus Bononiensis cum prima editione; et sane melius, cum S. Leo auditores laudet, qui de protectione seu ordinatione sua tanquam de proprio honore gaudebant. In cæteris editis et in nonnullis codd., nobis; in aliquibus mss. deest tamen.

^d Vetusissimus Vaticanus omittit sequentia usque ad finem capituli. Paulo post de effuso in ms. Casinensi.

^e Prætulimus lectionem præstantiorem codicum Vati. et Cas. Aliqui mss. collectionis quartæ cum editis pro ipsius habent, illius; alii, ejus.

^f Erat in editis: Verbum enim caro factum fuerat, et habitabat jam in nobis, ut reparando humano generi totum se Christus impenderet. Magis placuit lectio vetustissimi Vaticani et Casinensis, quam etiam confirmant mss. collectionum quartæ et quintæ quoad postremam partem et reparando,.... impenderat.

^g Ita omnes editi et codices, excepto Casinensi,

A quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint ^h multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. Magnum et mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentiae suæ tribuit divina dignatio; et si quid cum eo commune cæteris voluit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit. Omnes denique apostolos Dominus quid de se homines opinentur interrogat; et tandem sermo respondentium communis est, quamdiu ⁱ humane ignorantiae ambiguitas explicatur. At ubi quid habeat sensus discipulorum exigitur, primus est in Domini confessione, qui primus, **17** est in apostolica dignitate. Qui cum dixisset: Tu es Christus Filius Dei vivi, respondit ei Jesus: Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est (Matth. xvi, 16, 17); id est, ideo beatus es, ^k quia te Pater meus docuit, nec terrena opinio te fefellit, sed inspiratio cælestis instruxit: et non caro nec sanguis, sed ille me tibi, cujus sum unigenitus Filius, indicavit. Et ego, inquit, dico tibi: hoc est, sicut Pater meus tibi manifestavit divinitatem meam, ita et ego tibi notam facio excellentiam tuam: Quia tu es Petrus: id est, cum ego sim invisibilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum, ego fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere (Ephes. ii, 14 et 20); tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam (Matth. xvi, 18). Super hanc, inquit, fortitudinem æternam extruam templum, et Ecclesiæ meæ cælo inferenda sublimitas in hujus fidei firmitate consurgat.

CAP. III. — Hanc confessionem portæ inferi non tenebant, mortis vincula non ligabunt: vox enim ista, vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cælestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. Propter

qui pro ministrabant habet adorabant. Quesnellus nolavit sic legi non solum in editis, sed etiam in mss. Gaudiival. At quo fultus codice hanc lectionem excluserit, et in textu ediderit: Famulabantur elementa, spiritus angelici serviebant, non docuit.

^h Quesnellus expunxit voces, multique pastores, quæ legebantur in editis, quatuor mss. allegans, qui his verbis carent. Nos vero non tam editorum omnium quam Romanorum et præstantiorum Italiæ codicum auctoritate eas voces revocavimus.

ⁱ Ita Vaticanus antiquissimus et Casinensis. Alii Vaticani cum editis intelligentiæ pro ignorantia; sed explicatur constantè exhibent. Quesnellus ex quatuor mss. edidit, humane intelligentiæ ambiguitas perstitit; et notavit in Gaudiival. a quo ac in editis legi, explicatur. Si ignorantia pro intelligentiæ reperisset in antiquis codicibus, lectionem nostram facile antulisset.

^j Quesnellus cum mss. collectionis quintæ, erat. Ex cæteris pluribus et præstantioribus mss. libris est restitutum, quod retinetur etiam in sermone 83, cap. 1, cui hic locus ab ipso Leone insertus fuit.

^k Secuti sumus præstantissimos codices Vat. et Casin. Vulgati cum aliquot mss. habebant, quia Pater meus te docuit. sed inspiratio cælestis te instruxit; et non caro et sanguis, etc.

quod dicitur beatissimo Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum. Et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis; et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis* (Matth. xvi 19). Transiit quidem etiam in alios apostolos ^a jus potestatis istius, et ad omnes Ecclesiæ principes decreti huius constitutio commeavit; sed non frustra uni ^b commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma ^c præponitur. ^d Manet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur æquitate iudicium. Nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit aut ligaverit. Instante autem passione sua, Dominus, quæ discipulorum erat turbatura constantiam, ^e Simon, inquit, Simon, ecce Satanas expostulavit vos, ut ^f cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, ^g ut non intretis in tentationem (Luc. xxii, 31, 32). Commune erat omnibus apostolis periculum de tentatione formidinis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita

A ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur.

CAP. IV. — Cum itaque, dilectissimi, tantum nobis **19** videamus præsidium divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritum et dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi Redemptori nostro Domino Jesu Christo, ^h quod tantam potentiam dedit ei quem totius Ecclesiæ principem fecit, ⁱ ut si quid etiam nostris temporibus recte per nos agitur, recteque disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: *Et tu conversus confirma fratres tuos*; et cui post resurrectionem suam Dominus ^j ad trinam æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter dixit: *Pasce oves meas* (Joan. xxi, 17). Quod nunc **B** quoque proculdubio facit, et mandatum Domini pius pastor exsequitur, confirmans nos cohortationibus suis, et pro nobis orare non cessans, ut nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, ubique præterdit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam ^k dignabitur impendere, apud quos in sacro beatæ dormitionis toro eadem qua præsedit carne requiescit? Illi ergo hunc servitutis nostræ natalitium diem, illi ascribamus hoc festum, cujus patrocinio sedis ipsius ^l meruimus esse consortes, auxiliante nobis per omnia gratia Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat cum Deo Patre, et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

^a Ita mss. codd. Hincmarus Remensis opusc. 55, adversus Hincmarum Laudun. c. 20, et in ep. Caroli Calvi nomine ad Adrianum PP. opusc. 43. Et in ep. ad Joannem VIII PP. nomine Caroli II imp. et cardin. Jacobatus in tract. de Concilio. In editis legitur *vis*. ^b Hactenus Quesnellus. Jus habent etiam Romani codices et Casinensis, quos contulimus. Facile autem fuit legere *vis* pro *jus*. In serm. 83, c. 2, quod hinc sumptum fuit, *jus* pariter legitur.

^b Vat. 544, *commendavit*.

^c Cod. Casinensis, *proponitur*.

^d Prolixam annotationem Quesnelli huic loco subnexam, in observationibus post Sermones subjiciendis dabimus; eamque ad calculos revocantes, genuinum S. pontificis sententiam ex contextu exponemus. Post pauca pro *fertur* in antiquissimo Vat. legitur *refertur*.

^e Sic prima editio, et codd. Casinenses 39 et 126, Conciuit lectio serm. 83, c. 3. Quesnelli et Rainaudi editiones: *Simoni inquit: Simon, ecce*, etc.

^f Ita cum mss. codd. legit Hincmarus opusc. 33, hunc locum referens. In editis, *cribraret*. QUESN. — Prima tamen editio habet, *cerneret*, et similiter tres mss. Vaticani ac duo Casinenses, qui solum habent *velut pro sicut*. Codices collectionis ⁴ habent *cribraret*, et ita etiam legitur in serm. 83, c. 3. Paulo post in editis et aliquot inferioris notæ codd., *ut non deficiat*. Prætulimus præstantiores mss. Vat. 3836, et duos Casinenses, cum quibus congruit lectio serm. 83, cap. 3, in alio vetustissimo Vaticano 3835, et in Casinensi. Tres priores mss. mox omittunt *aliquando*; non tamen delevimus, quia in alio sermone 83 hoc adverbium ex optimis codicibus retinetur.

^g In sermone 83, c. 3, *ne intretis in tentationem*. Hæc autem verba apud Lucam xxii, 32, in Græco et Latino vulgato textu desunt; et solum post aliquanto

C leguntur v. 40. Olim vero lecta fuisse uno contextu etiam v. 32, non tantum liquet ex hoc Leonis loco, nec non etiam ex alio simili sermone 83, verum etiam ex auctore librorum de Vocatione omnium gentium lib. 1, c. 24, et lib. II, c. 28, et ex Prospero in epist. ad Rufinum c. 10, qui tamen duo scriptores ante verba *ne intretis*, præmittunt, *et rogare*, vel, *et roga*. Enimvero in quatuor antiquissimis mss. Evangeliorum libris Vercellensi, Veronensi, Corbejensi, et Vindebonensi a nostro P. Josepho Blanchino nuperrime editis, qui priscam lectionem referunt, hæc additio pariter legitur: *Et rogare ne intretis in tentationem*. Hinc in Leonis textu adjicienda videtur hæc verba, *et rogare*, quæ tamen sine ullius Leoninæ editionis aut codicis auctoritate nolimus inserere. Immo cum non uno tantum in sermone, sed in duobus hæc verba constanter absint in omnibus editionibus omnibusque codicibus quos contulimus, ac præsertim in duobus antiquissimis Vaticanis ac certo Romanis unciali caractere exaratis, quorum unus hunc, alius alterum sermonem exhibet, Leonem sine iis verbis hunc evangelicum locum in suis libris legisse probabilissimum credimus.

^h Ita Vat. et Casinens. mss. Similiter habetur serm. 83, c. 4, in quem S. Leo hæc traduxit. Al., *qui*.

ⁱ Ita omnes editi et codices quos vidimus. Nescimus autem qua auctoritate Quesnellus post verbum *fecit*,posito puncto et omissa particula *ut*, scripserit: *Si quid etiam nostris temporibus... illius est operibus deputandum*; nisi quia forte aliqui codices habent *est pro sit*, licet habeant, *ut si quid*.

^j Al., *trini*. Mss. duo Quesnelli.

^k Quatuor codices et editi ante Quesnellum, *dignatur*.

^l Ms. Casin. 39, *meruimus habere consortem*.

SERMO V [Al. IV].

• *De Natali ipsius V, in anniversario assumptionis suæ ad pontificatum.*

SYNOPSIS. — I. Omnia in Deum esse referenda. — II. Quo quisque altiore in Ecclesia tenet locum, eo magis illi timendum esse. — III. Christum verum esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, et suæ semper adesse Ecclesiæ. — IV. Petrum Romanæ sedis semper curam gerere. — V. Illi potissimum honorem esse impendendum, cujus sedi successores ejus seruiunt.

CAP. I. — Sicut honor est filiorum, dilectissimi, dignitas patrum, ita lætitia est plebis, 20 gaudium sacerdotis. Quod quia ex divino venit munere: omne enim, sicut scriptum est, datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre lumininum (Jac. 1, 17): gratias agere bonorum omnium debemus auctori, quoniam sive in naturalibus incrementis, sive in moralibus institutis, ipse fecit nos, et non ipsi nos (Psal. xcix, 3); cumque hoc pie et fideliter confitemur, neque in nobis, sed in Domino gloriamur, fructuose in nobis renovantur vota cum tempore, et religiosa festa justa sunt gaudia, in quibus nec ingrati sumus tacendo de donis, nec superbi præsumendo de meritis. Omnem igitur, dilectissimi, causam et rationem solemnitatis hodiernæ ad originem suam caputque feramus; et illum debita gratiarum actione laudemus, in cujus manu et gradus officiorum, et momenta sunt temporum. Nam si ad nos et ad nostra respicimus, vix aliquid reperimus unde merito gaudeamus. Mortali etenim carne circumdati, et fragilitati corrupticnis obnoxii, numquam ita liberi sumus, ut non aliqua impugnatione pulsemur; nec tam felix capitur in hoc agone victoria, ut non etiam post triumphos surgant rediviva certamina. Unde nemo tam perfectus est pontifex, tam immaculatus antistes, qui placationis hostias pro populi tantum delictis, non etiam pro suis debeat offerre peccatis.

CAP. II. — Quæ conditio si omnes sacerdotes generaliter tenet, quanto magis nos et onerat et obstringit; quibus ipsa suscepti operis magnitudo creberrima est offensionis occasio. Quamvis enim singuli quique pastores specialis sollicitudine gregibus suis præsent, scientque se pro commissis sibi ovibus reddituros esse rationem, nobis tamen cum omnibus cura communis est; neque cujusquam administratio, non nostri laboris est portio: ut dum ad beati apostoli Petri sedem ex toto orbe concurritur, et illa universalis Ecclesiæ a Domino eidem commendata dilectio etiam ex nostra dispensatione deponitur; tanto amplius nobis instare oneris sentiamus, quanto cunctis majora debemus. In hac ergo materia trepidationis, quæ nobis esset dependendæ fiducia ser-

A vitutis, nisi non dormitaret, neque obdormiret qui custodit Israel, et qui discipulis suis ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20): nisi dignaretur 21 non solum custos ovium, sed ipsorum etiam pastor esse pastorum; qui corporeo quidem intuitu non videtur, sed spiritali corde sentitur; absens carne, qua potuit esse conspicuus; præsens deitate, qua ubique semper est totus. Quia enim *justus ex fide vivit* (Habac. ii, 4), et hæc est justitia credentis, ut recipiat animo quod non cernit aspectu; *ascendens Dominus in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* (Ps. lxxvii, 19), fidem scilicet, et spem, et charitatem, quæ inde magna sunt, inde fortia, inde pretiosa, quia quod carnis oculis non B attingitur, id miro mentis affectu et creditur, et speratur, et amatur.

CAP. III. — Adest igitur, dilectissimi, quod non temere, sed fideliter confitemur, in medio credentium Dominus Jesus Christus: et quamvis ad dexteram Dei Patris sedeat, *donec ponat inimicos suos scabellum pedum suorum* (Ps. cix, 3), non deest tamen Pontifex summus a suorum congregatione pontificum, meritoque illi totius Ecclesiæ et omnium sacerdotum ore cantatur: *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Ibid. 6). Ipse enim verus et æternus est Antistes, cujus administratio nec commutationem potest habere, nec finem. Ipse est cujus formam Melchisedech pontifex præferebat, non Judaicas hostias offerens Deo, sed illius sacramenti immolans sacrificium, quod Redemptor noster in suo corpore et sanguine consecravit. Ipse est cujus sacerdotium Pater non secundum ordinem Aaron cum legis tempore transitorium, sed secundum ordinem Melchisedech perenniter celebrandum cum firmamento insolubilis jurationis instituit. Nam quia jusjurandum inter homines iis definitionibus adhibetur, quæ perpetuis pactionibus sanciantur, divini quoque juramenti testificatio in his invenitur promissis, quæ incommutabilibus sunt fixa decretis: et quia pœnitentia mutationem indicat voluntatis, in eo Deus non pœnitent, in quo secundum æternum placitum non potest aliud velle D quam voluit.

CAP. IV. — Non est itaque nobis, dilectissimi, præsumptuosa festivitas, qua suscepti sacerdotii diem divini muneris memores honoramus; 22 quandoquidem pie et veraciter confitemur, quod opus ministerii nostri in omnibus quæ recte agimus, Christus exsequitur; et non in nobis, qui sine illo nihil possumus, sed in ipso, qui possibilitas nostra est, gloriamur. Subjungit autem se ad rationem solemnitatis

* Hic sermo ante annos aliquot editus ex ms. codice Nicolai Fabri, qui postea D. Thuani fuit, nunc in Colbertina bibliotheca servatur. Sic Quesnellus, Antelmius vero diss. 6, *de veris Operibus SS. Leonis, et Prosperi*, num. 4, pag. 348, monuit huic sermoni in eo codice prima manu Prosperi nomen fuisse præfixum hoc titulo: *Incipit sermo Prosperi de Natali papæ*: recentiori autem caractere abrahe membra-

næ inscriptum fuisse Leonis nomen. Cum vero sermonis contextus auctorem præferat Romanum pontificem, stylus autem cum cæterorum Leonis sermonum stylo plane conveniat, multumque discrepat a stylo Prosperi, de genuino Leonis fetu dubitandum non est. De inscripto autem Prosperi nomine confer quæ coniecimus in præfatione num. 10.

nostræ, non solum apostolica, sed etiam episcopalis beatissimi dignitas Petri, qui sedi suæ præesse non desinit, et indeficiens obtinet cum æterno Sacerdote consortium. Soliditas enim illa quam de Petra Christo etiam ipse Petra factus accepit, in suos quoque se transfudit hæredes, et ubicumque aliquid ostenditur firmitatis, non dubie apparet fortitudo pastoris. Nam si omnibus ferè ubique martyribus pro susceptarum tolerantia passionum, hoc ad merita ipsorum manifestanda donatum est, ut opem periclitantibus ferre, morbos abigere, immundos spiritus pellere, et innumeros possint curare languores; quis gloriæ beati Petri tam imperitus erit aut tam invidus æstimator, qui ullas Ecclesiæ partes non ipsius sollicitudine regi, non ipsius ope credat augeri? Viget prorsus et vivit in apostolorum principe illa Dei hominumque dilectio, quam non claustra carceris, non cætenæ, non populares impetus, non minæ regiæ

exterruerunt; et insuperabilis fides, quæ bellando non cessit, vincendo non tepuit.

CAP. V. — Cum ergo in diebus nostris inæstitudines in lætitiâ, labores in requiæ, discordiæ vertuntur in pacem, agnoscimus nos præsulis nostri meritis et precibus adjuvari, et documentis frequentibus experimur ipsum salubribus consiliis, ipsum æquis præsidere iudiciis; ut manente apud nos iure ligandi atque solvendi, per moderamen beatissimi Petri et condemnatus ad penitentiam, et reconciliatus perducatur ad veniam. Et ideo quicquid in nobis hodie sive a dignatione fratrum, sive pietate filiorum detulisset officii, illi vos mecum religiosius et verius impendisse cognoscite, cuius sedi non tam præsidere quam servire gaudemus, sperantes orationibus ipsius esse præstandum, ut Deus misericordiarum ministerii nostri tempora benignus aspiciat, pastoremque ovium suarum custodire semper dignetur, et pascere.

* Officium quo fratres sibi aliquid ex dignatione detulisse S. Leo tradit, eos tantum respicit episcoporum conventus, ad quos isti ob celebrandum anniversarium diem ordinationis ejus invitati concurrerant. Lege serm. 2, c. 2. Hæc et his similia officia,

ad quæ nulla lex, præceptum nullum egeret, sicut pietate filiorum, ita dignatione fratrum pendebantur. Nihil ergo erat cur Quænellus huic loco generalem propositionem in postilla apponeret: *Episcopi ex dignatione officia deserunt Romano pontifici.*

ADMONITIO IN SEQUENTES SERMONES DE COLLECTIS.

Celeberrimi sunt S. Leonis sermones de Collectis; quippe peculiare quasdam collectas indicant, quæ etiam ex Leone memorentur a pluribus, eas tamen a quopiam explicatas reperire non licuit. Quænellus in notatione ad primum de Collectis sermonem hoc unum subiecit: De collectarum usu et antiquitate multa hic congerere esset actum agere. Consulat qui volet em. card. Baronium ad an. Ch. 44, n. 30, 31, et ad an. 58, num. 55. Illas non in sola Dominica fieri solitas Leonis tempore, patet ex sermone 2 et 3, ubi secundæ et tertiæ feriæ sit mentio. Non tamen de communibus collectis, quæ in omnibus Ecclesiis olim fiebant, sed de extraordinaria ac præcipua eleemosynarum collectione S. Leonem his in sermonibus loqui credimus: quæ certo anni tempore, ac in certum primum diem indicta et incæpta, aliis consequentibus diebus perficiebatur.

Patet indictio in certum diem ex unoquoque sermone: nam sermone primo in Dominicam, secundo in secundam feriam, tertio in tertiam, quarto in quartam feriam, vel potius quintam, quinto iterum in primam Dominicam, ac sexto in diem sabbati collectæ indicuntur. Cum hi sermones diversis annis habiti fuerint, in hac dierum varietate certus procul dubio alicujus mensis dies innuitur, qui uno anno in Dominicam, alio in feriam secundam, alio in tertiam, etc., incideret, et annorum cursu iterum caderet in Dominicam. Dies autem in his sermonibus memoratus, non unicus sed primus collectarum dies appellatur sermone 2, et serm. 5, c. 4 dicitur: Die Dominica prima est futura collectio. Igitur aliis diebus aliæ collectiones fiebant; ac perinde hæ collectæ in aliquot dies producebantur.

His autem diebus Romani per Ecclesiæ suarum regionum debebant convenire ad eam eleemosynarum largitionem, quam et facultas et pietas suadebat, uti traditur serm. 3 et 4, c. 5, et serm. 6, c. 2. Erant vero Leonis tempore septem regiones ecclesiasticæ in Urbe, quarum singule suam diaconiam habebant, ubi nosocomia et pauperum diversoria erant, in quibus viduæ aliique egenæ ecclesiastica stipe alebantur. Vide Mabillonium Comment. in Ord. Roman. tom. II Musei Italici, pag. 17. Ad has ergo diaconas deferendæ erant eleemosynæ, quæ per præsentium curam necessariis serviebant expensis: quia ad Ecclesiam maxime ab unoquoque opem quaerente decurritur, ut ait Leo serm. 6, c. 2.

Nunc statuenda, si fieri poterit, harum collectarum institutio, nec non in quem mensem inciderent, et quo inchoarent mensis die, quotique diebus peragerentur. Institutionem subindicat S. pontifex serm. 3, 4 et 5, ubi collectas ejusmodi olim a Patribus inductas prodit, ut eo die quo pagani superstitionibus suis diabolo serviebant, Christiani suas oblationes Deo sacratius offerrent. Sic enim serm. 2: Ad destruendas antiqui hostis insidias in die quo impii sub idolorum suorum nomine diabolo serviebant, providentissime in sancta Ecclesia prima est instituta collectio. Et apertius serm. 4, cap. 3: Dies nos apostolicæ institutionis inviat, in quo sanctorum collationum prima collectio est prudenter a Patribus et utiliter ordinata, ut quia in hoc tempore gentilis nostrarum eleemosynarum celebraretur oblatio. Quod quia incrementis Ecclesiæ fructuosissimum fuit, placuit esse perpetuum. Et serm. 5, c. 4, testatur hanc institutionem antiquis profuisse ad destructionem vanitatum. Duo ex his colligenda. Primum ab antiquis Ecclesiæ Patribus, qui plures alios dies superstitionibus pollutos in pios cultus traduxerunt, celebrem aliquam paganorum superstitionem, qua profanæ hostiæ, seu oblationes aliquæ conferebantur celebri quodam die in impium idolorum cultum, in pias ejusmodi collectas fuisse conversam. Secundum adeo solemnem hanc institutionem fuisse, et Ecclesiæ utilem, ut iidem Patres voluerint esse perpetuam; et idcirco sublata licet ea veteri superstitione, Leonis adhuc ætate vivebat.

Quæ porro hæc superstitio fuerit, unde ejusmodi collectæ originem sumpserint, et quem in mensem ac diem inciderint, unde collectarum mensis ac dies statuatur, cum S. Leo nihil prodit, aliunde colligendum est. In id autem jvat horum sermonum ordo quem in aliquot mss. reperimus. In Lectionario Vallicellano A, 6, quatuor ex his sermonibus continentur. Describuntur autem post sermones aîei SS. Petri et Pauli, et ante sermonem Leonis 84, qui in mss. collectionibus tertia, quarta, et quinta octavæ eorundem apostolorum affigitur; idemque ordo deprehenditur in codicibus collectionis secundæ. Igitur in initium Julii et superstitiones jam memoratæ, et

collectæ ejusmodi incarrisse videntur. Initio autem Julii supersticiosus fuerat dies pridie nonas, quo pagani præcipue solemnitate Apollinæ ludas peragebant, in quos etiam celebrandos conferebant nummos. Post Cannensem pugnam cladem insipienti fuerunt ex Martii clari vasis carne, cujus in libris hæc inventa Livius recitat lib. xxv, c. 12. Hostes, Romani, si expellere vultis.... Apollini votendos ludos, qui quotannis comiter Apollini fieri, cum populis dederit ex publico partem, privati uti conferant pro se suisque; iis ludis faciendis curæ erit prætor. Hoc carmine invento et ad venatum delato censuerunt Patres Apollini ludos votendos, faciendosque a prætoribus Urbis. Hic autem in circo maximo cum facturus esset, edixit ut populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. Initio nulla statuta die hi ludi edebantur. At A. U. C. 546, P. Varius prætor urbanus lege ad populum lata jussus est certum diem statuere. Itaque ipse primus, inquit Livius l. xxvii, ita vovit, lecitque ante diem iii nonas Quintiles. Is deinde sollemnis servatus. Ex duobus autem antiquis calendariis Maffetano et Blanchiniano corrigendus Lipii textus. et pro iii nonas legendum est ii nonas Quintiles: quod pariter confirmat tertium calendarium marmoris insculptum et Amilerni repertum, a Muratorio editum tom. I Thesauri Inscript. pag. 161. Solum calendarium, non tamen ex marmore, sed ex manuscripto Cæsareo vulgatum a Lambecio, quod etiam posterioribus, tribus laudatis præferendum non est, iii nonas ponit. Id autem librarium lapsu facile consingere potuit. Bollandistæ tom. VI Junii parte II, huc calendario, quod Lambecius primus ediderat, e regione apposuerunt aliud antea ineditum calendarium a Polemio Silvio Leonis nostri ætate descriptum, in quo æque ac in calendariis marmoris ii non. memorati ludi assignantur. Una dies initio his ludis constituta, dein eisdem repetitis, sive continuatos in plures dies, ex aliquot veterum testimonis, qui alios et alios dies memorant, collegit Norisius in Cenotaphiis Pisanis dissert. 2. cap. 6, et ante ipsum Manutius de Legibus Romanorum, et Comment. in ep. 1, lib. xvi, ad Atticum. Ex calendario autem Romano, quod primo Ecclesie sæculo insculptum in museo Capitolino servatur, et a Francisco Blanchinio editum fuit tom. II Anastasii pag. 305 tab. c, nec non ex Maffetano sapius recuso, discimus Apollinæ ludos inchoasse ii non. Julias, et continuasse usque ad iv idas, seu usque ad diem ejusdem mensis duodecimam. In calendario Lambeciano iidem ludi Apollinæ notantur etiam iii idus ejusdem mensis, id est die 13. Id explicatur ex Cicerone ep. 4, l. xvi, ad Atticum, ubi venationem memorat postridie ludos Apollinæ, quæ vult appendix ludorum Apollinarium habebatur. Hinc calendarium Blanchinianum iii id. habet In Circo, et Maffetanum cum Amilernio eodem die, Ludi in Circo.

Hæc ergo superstitione ab antiquis Patribus in pium usum conversa, primus collectarum dies fuisse videtur ii nonas Julii, qui est dies octavæ SS. Petri et Pauli; isque ante aliquanto erat indicendus, ut populus ad collectionem sese opportune pararet; ac proinde hos sermones inter diem natalem et octavam SS. apostolorum habitos fuisse verisimilimum est. Quod si tres ex his sermonibus in divinorum officiorum usum assumpti, diebus Dominicis 2, 3 et 4 post natale apostolorum assignati inveniuntur in laudato Lectionario Vallicellano, id posteriori tempore accidit, ut Dominicus dies singulis assignaretur; quemadmodum etiam sermo 84, qui ad octavam Apostolorum pertinet, in eodem Lectionario Dominica 6 post eorumdem natale legendus describitur.

Ex his porro, quæ hæcenus constituimus, facile est annum singulorum indicare. Cum enim S. pontifex Romanæ Ecclesie præfuerit ab an. 440 usque ad an. 461, primus et quintus sermo annis distinctis recitatis, in quibus indicitur prima collecta die Dominico, assignandi sunt an. 444, vel 447, vel 452, vel 458; his enim annis dies sexta Julii ex littera Dominicali E incidit in Dominicam. Secundus sermo, qui denuntiat primam collectam feria secunda, scribendum est an. 442, vel 455, in quibus dies ii nonas Julias fuit feria secunda: similique ratione tertius sermo, qui designat tertiam feriam adjudicandus est an. 443, vel 448, vel 454, in quibus idem dies fuit feria tertia; ac sermo sextus, qui præfert diem sabbati, habitus fuit an. 446, vel 457, cum dies sextus Julii in sabbatum incidit.

Unus dies feria quartæ, qui sermone quarto designatur, cum alto caractere ejusdem sermonis non videtur congruere. Nam hic sermo manifeste habitus fuit cum sub initium detecti erroris Romæ ageretur adversus Manichæos, unde ad hos deferendus apud presbyteros S. pontifex auditores excitat cap. 4. Id autem vense Julio convenit soli anno 444, nam anno 443 Manichæi eo mense nondum detecti fuerant; serius vero hunc sermonem producere usque ad annum 449, vel 455, vel 460, in quibus dies sextus Julii concurrat cum feria quarta hoc sermone designata, Manichæismi Romæ detecti initia nequaquam sinunt. Hæc difficultas de indicata a Leone alia supersticiosa solemnitate, cujus prima dies, eidemque alligata prima collectio anno 444, incidit in feriam quartam, suspensionem injecerat. At cum nulla alia paganorum solemnitas, quæ perinde congrueret, inveniatur nobis fuerit, nulli autem ethnice superstitioni magis convenienti ceteri omnes horum sermonum characteres, quam ludis Apollinaribus, qui die sexta Julii inchoabantur; mendum in ferie quartæ notationem sermone quarto irrepsisse arbitramur. Perfacile autem fuit amanuensium allucinatione feriam quartam legere, aut scribere pro feria quinta; quæ sane an. 444 concurrat cum die secundo nonas Julii.

27 SERMO VI [AL. V].

De Collectis I.

Suorum. — Eteimosynæ commendatione præmissa, Dominicam collectarum adesse monet.;

Multis divinarum Scripturarum testimoniis edocetur quantum elemosynarum meritum et quanta sit virtus. Certum est enim unumquemque nostrum animæ suæ benefacere, quoties misericordia sua inopie succurrit alienæ. Prompta ergo, dilectissimi, et factis apud nos largitis esse debet, si credimus id sibi unumquemque præstare quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc et dispensationem divinæ pietatis agnosce. Idcirco

A enim te abundare voluit, ut per te alius non egeret, et per ministerium operis tui pauperem ab egestatis labore, teque a peccatorum multitudine liberaret. O mira providentia et bonitas Creatoris, ut uno facto duobus velle esse succursum! Ventura igitur Dominica dies, collectarum futura est. Hortor et moneo sanctitatem vestram, ut singuli quique et pauperum memineritis et vestri, et pro possibilitate virium vestrarum intelligatis 28 In egentibus Christum, qui tantum nobis pauperes commendavit, ut se in ipsis vestiri ac suscipi b testaretur, et pasci Christus Dominus noster (Matth. xxv, 40), qui cum Patre, et sancto Spiritu vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

a Voces et bonitas desunt in prima editione.

b Ms. Vallic., testetur. Mox in eodem codice omit-

tuntur voces, cum Patre et Spiritu sancto.

SERMO VII [Al. VI].

De Collectis II.

SYNOPSIS. — *Eleemosynam alterum esse lavacrum a peccatis, et opus maximæ charitatis.*

Notum vobis, dilectissimi, et familiare mandatum pastorali prædicamus hortatu, ut in opere misericordiæ studeatis esse devoti. Quod etiam si numquam a vestra sanctitate negligitur, nunc tamen promptius est et impensius exsequendum: quia primus collectarum dies saluberrime a sanctis Patribus institutus hoc exigit ut unusquisque, prout votivum atque possibile est, in usus atque alimoniam pauperum de vestris facultatibus conferatis; scientes præter illud regenerationis lavacrum, in quo universorum ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ divinitus esse donatum, ut si quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis **29** deleatur. Eleemosynæ enim opera charitatis sunt, et scimus quod *charitas operit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv, 8; Prov. x, 12). Proinde, dilectissimi, in secundam feriam spontaneas ^b collectas vestras sollicitè præparate, ut quidquid vobis de temporalibus substantiis desumpseritis, id multiplicatum in æterna retributione sumatis.

SERMO VIII [Al. VII].

De Collectis III.

SYNOPSIS. — *Collectas occasione paganorum superstitionum esse institutas, a quibus ne pauper quidem excluditur; eleemosyna cruciari demones; pauperes a collectarum fructu non esse alienos.*

Christianæ pietatis est, dilectissimi, ut quæ apostolicis sunt traditionibus instituta, perseveranti devotione serventur. Nam illi beatissimi discipuli veritatis, hoc divinitus inspirata commendavere doctrina, ut quoties cæcitas paganorum ^a superstitionibus suis esset intentior, tunc præcipue populus Dei orationibus et operibus pietatis instaret. Quoniam immundi spiritus, quantum gentilium errore lætantur, tantum veræ religionis observantia, ^d atteruntur et augmenta justitiæ urunt impietatis auctorem. Cujus impia et profana commenta, ne sacratis Deo vero cordibus aliquid pollutionis inferrent, beatus magister gentium præcavebat, cum voce apostolica diceret: *Nolite jugum cum infidelibus ducere. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras* (II Cor. vi, 14)? Et deinde vocem prophetici spiritus ^e addidit, dicens: *Exite, exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis* (Ibid., 17; Isai. lvi, 11). Unde quoniam ad

^a Prima editio, *eleemosynam*.

^b Al., *collectiones*. Ita etiam ms. Gaudiival. apud Quesnellum, et tres nostri Vaticani, pro quo perpetram alius Vat., *collationes*.

^c Vulgati addunt præpositionem *in*, quam melius delevimus ex ms. Vallicell. Nonnulli codd. et vulgati ad marginem, *super institutionibus suis*. Prima editio, *in superstitionibus eorum*.

^d Vat. collect. quintæ, *observantiam reverentur*. Cod. Vallicell. pro *atteruntur* habet *conteruntur*.

^e Ita cum potioribus et plerisque nostris codd. editiones anteriores Quesnello, apud quem *adderet*.

A destruendas antiqui hostis insidias in die quo impii sub idolorum suorum nomine diabolo serviebant, providentissime in sancta Ecclesia prima est instituta collectio: volumus dilectionem vestram tertiam feria per omnes regionum vestrarum Ecclesias cum voluntariis oblationibus eleemosynarum convenire. In quo opere et si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de benevolentia quantitate. **30** Habeant ^f ergo in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, et ad sustentationem egentium de quantumque substantia aliquid quod eos non contristet excerptant. Sit dives munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quam vis enim major speretur redditus de majore semente, potest tamen ^g etiam de exigua satione multus fructus provenire justitiæ. Justus enim est iudex noster et verax, qui neminem fraudat mercede meritorum. Et ideo nos curam pauperum vult habere, ut in futuræ retributionis examine, misericordibus, quam promisit, misericordiam largiatur Christus Deus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IX [Al. VIII].

De Collectis IV.

SYNOPSIS. — I. *Evangelica luce gentilitiæ superstitionis tenebras repelli, a quibus omnia manant flagitia.* — II. *Ideo futurum iudicium a Christo prædicitur, ut misericordiæ largitate peccata redimantur.* — III. *Collectas institutionis esse apostolicæ: occasione paganice superstitionis esse ordinatas; verecundos maxime pauperes esse sublevandos.* — IV. *Hæreticos prode Deo imprimis gratum. Manichæorum dogmata.*

CAP. I. — Misericordia, dilectissimi, et justitia Dei formam retributionum suarum a mundi constitutione dispositam, per doctrinam Domini nostri Jesu Christi benignissima nobis expositione reseravit, ut acceptis rerum significationibus, quæ futura credimus, ^h jam quasi gesta nosceremus. Sciebat enim Redemptor noster atque Servator quantos fallacia diaboli per totum mundum sparsisset errores, et quam multis superstitionibus maximam sibi partem humani generis subdidisset. Sed ne ultra per ignorantiam veritatis creatura ad imaginem Dei condita in præcipitiæ perpetuæ mortis ageretur, evangelicis paginis iudicii sui inseruit ⁱ qualitatem, quæ omnem hominem a callidissimi hostis revocaret insidiis: cum jam nulli esset incognitum quæ bonis speranda præmia, et quæ malis essent ^j timenda **31** supplicia. Incentor namque ille auctorque peccati primum superbus ut

^f Addidimus *ergo*, quod desiderabatur, ex duobus mss. Vatic. et Lectionario Vallicellano.

^g Ex iisdem mss. nec non ex editione Antwerp. an. 1583, adiecimus *etiam*.

^h Unus Vat. et prima editio, *tamquam gesta*.

ⁱ Latinus Latinus, in Bibliotheca sacra et profana, p. 74, corrigendum censuit *æquitatem*, vel *æqualitatem*. In cod. Bon., *æqualitatem* habetur.

^j Vulgati cum plerisque mss., *inferenda*. Melior visa est lectio codicis Vallicellani, cum vox *timenda* voci *speranda* Leonino more opponatur.

caederet, deinde invidus ut noceret, quia *in veritate* A non stetit (Joan. viii, 44), totam vim suam in mendacio collocavit, omniaque deceptionum genera de hoc venenatissimo artis suæ fonte produxit: ut ab illo bono, quod ipse propria elatione perdidit, spem humanæ devotionis excluderet, eosque in consortium damnationis suæ traheret, ad quorum ipse reconciliationem pertinere non posset. * Quisquis igitur hominum quibuslibet impietatibus Deum læsit, hujus fraude tractus, hujus est nequitia depravatus. Facile enim in omnia flagitia impulit, quos ^b religione decepit. Sciens autem Deum non solum verbis, sed etiam factis negari, multis quibus auferre non potuit fidem, sustulit charitatem; et agro cordis ipsorum avaritiæ radicibus occupato, spoliavit fructu operum quos non privavit confessione labiorum.

CAP. II. — Propter has ergo, dilectissimi, versutias hostis antiqui, scire nos voluit ineffabilis benignitas Christi, quid in die retributionis de universitate hominum esset decernendum, ut dum in hoc tempore legitimorum remedium medicina præbetur, dum elisis reparatio non negatur, et qui diu fuerunt steriles, possunt tandem esse secundi, præveniatur disposita censura justitiæ, et numquam a cordis oculis divinx ^c discretionis imago discedat. Veniet enim in majestatis suæ gloria Dominus, sicut ipse prædixit (Matth. xxv, 31), aderitque cum eo radians in splendoribus suis innumerabilis angelicarum multitudo legionum. Congregabuntur ante thronum potentiæ ejus omnium gentium populi; et quidquid hominum universis sæculis toto orbe terrarum progenitum est, in conspectu judicantis astabit. Separabuntur ab iniustus justis, a nocentibus innocentes; et cum præparatum sibi regnum, recessis misericordix operibus, filii pietatis acceperint, exprobrabitur duritia sterilitatis injustis; et nihil habentes sinistri commune cum dextris, in ignem ad diaboli et angelorum ejus tormenta dispositum, omnipotentis judicis damnatione mittentur, cum illo habituri pœnæ communionem, cujus elegerunt facere voluntatem. Quis igitur istam ³² sortem æternorum cruciatuum non paveat? Quis mala numquam finienda non timeat? Sed cum ideo denunciata sit severitas, D

ut misericordia quæreretur, in diebus præsentibus cum misericordix est largitate vivendum, ut homini post periculosam negligentiam, ad pietatis opera revertenti, possibile sit ab hac sententia liberari. Hoc enim agit potentia judicis, hoc gratia ^d Servatoris, ut relinquat impius vias suas, et ab iniquitatis suæ consuetudine peccator abscedat. Misereantur pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem pervenire ^e felicium. Non sit vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare quod Christus sibi profitetur impendi? Juvatur conservus, et gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cœlestis est pretium; et largitor temporalium hæres efficitur æternorum. Unde autem exigua ista impendia tanta æstimari taxatione meruerunt, nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, et cum amatur ab homine quod Deus diligit, merito in ejus ascenditur regnum, in cujus transitur affectum?

CAP. III. — Ad horum ergo operum, dilectissimi, piam curam dies nos apostolicæ institutionis invitat, in quo sanctarum ^f collationum prima collectio est prudenter a Patribus et utiliter ordinata: ut quia in hoc tempore gentilis quondam populus superstitiosius dæmonibus serviebat, contra profanas hostias impiorum, ^g sacratissima nostrarum eleemosynarum celebraretur oblatio. Quod quia incrementis Ecclesiæ fructuosissimum fuit, placuit esse perpetuum. Unde hortamur sanctitatem vestram ut per Ecclesias regionum vestrarum ^h quarta feria de facultatibus vestris, quantum suadet possibilitas et voluntas, ⁱ ad expensas misericordix conferatis, ut possitis illam beatitudinem promereri, in qua sine fine gaudebit qui intelligit super egenum et pauperem (Ps. xl, 1). Ad quem intelligendum, dilectissimi, sollicita benignitate vigilandum est, ut quem modestia tegit, et verecundia ^j præpedit, invenire possimus. Sunt enim ³³ qui palam poscere ea quibus indigent erubescunt; et malunt ^k miseria tacitæ egestatis affligi quam publica petitione confundi. Intelligendi ergo isti sunt, et ab occulta necessitate ^l sublevandi, ut hoc ipso amplius gaudeant, cum et paupertati eorum consultum fuerit, et pudori. Recte ^m autem in egeno

displicet.

ⁿ Secuti sumus lectionem primæ editionis, quam mss. collectionis 3 et Lectionar. Vallicell. confirmant. Aliæ editiones, *sacratissima a nobis nostrarum*, etc. Quesnellus, *sacratissime*.

^o Legendum, *quinta feria*, ut in admonitione diximus; sed nullo codice opitulante, textum immutare noluimus.

^p Ex Vallicellano et aliis duobus codicibus, nec non ex primæ editione inseruimus præpositionem *ad*, quæ commode indicat quod traditur serm. 11, c. 2: *Sancta collectio, quæ per præsentium curam necessariis serviret expensis*.

^q Prima editio, *impedit*.

^r Cod. Vallic., *molestia*.

^s Mss. collect. 4 et 5, *revelandi*.

^t Sic Lectionar. Vallicell. et mss. collect. 5, cum Antuerpiensi editione. Alias, *enim in egeno*.

* Emendavimus ex ms. Vallic. In cæteris nostris codd. et in omnibus editis legebatur: *Quidquid igitur hominum quibuslibet impietatibus Deum læsit, hujus fraude tractus, hujus est nequitix depravatum*.

^b In addunt duo codd. collect. 4, et alius collect. 5, et edit. Antuerp. ms. Vallic., *in religione suscepti*.

^c Cod. Bon. cum prima editione, *distinctionis*, non male.

^d Vallicell., *Salvatoris*.

^e *Felicium* vocem oppositam voci *miserorum* substituitur loco vocis *fidelium*, quatuor mss. et edit. Antuerpiensis auctoritate futili. Pro *pervenire* legunt aliqui codd., *pertinere*.

^f Editi cum plerisque mss., *collectionum*. Melius in Vallicellano, cum vox *collationum* optime respondeat, et referatur ad *eleemosynarum oblationem*, de qua post pauca fit mentio. In prima editione habetur, *sanctarum collectionum prima collatio*; non

et paupere ipsius Jesu Christi Domini nostri persona A sentitur, qui cum esset dives, ^a sicut ait B. apostolus, pauper factus est, ut nos sua paupertate dñaret (II Cor. viii, 9). Et ne deesse nobis ^b sua præsentia videretur, ita humilitatis et gloriæ suæ temperavit mysterium, ut quem Regem et Dominum in majestate Patris adoramus, eundem in suis pauperibus pascēremus, liberandi ob hoc in die mala a damnatione perpetua, et pro intellecti pauperis cura, regni cœlestis consortis inserendi.

CAP. IV. — Ut autem in omnibus, dilectissimi, placeat Domino vestra devotio, etiam ad hanc vos hortamur industriam, ut Manichæos ubicumque latentes vestris presbyteris publicetis. Magna est enim pietas proderi latebras impiorum, et ipsum in eis, B cui serviunt, diabolus debellare. Contra istos enim, dilectissimi, omnem quidem orbem terrarum, et totam ubique Ecclesiam decet fidei ^c arma arripere; sed vestra in hoc opere devotio debet excellere, qui in progenitoribus vestris Evangelium crucis Christi ab ipso beatissimorum apostolorum Petri et Pauli ore didicistis. Non sinantur latere homines, qui legem per Mosen datam, in qua Deus universitatis conditor ostenditur, recipendam esse non credunt; prophetis, et sancto Spiritui contradicunt, psalmos Davidicos, qui per universalem Ecclesiam cum omni pietate cantantur, damnabili impietate ausi sunt refutare; Christi Domini nativitatem secundum carnem negant; passionem et resurrectionem ejus simulatam dicunt fuisse, non veram; baptismum regenerationis totius gratiæ virtute dispoliant. Nihil est apud eos sanctum, nihil integrum, nihil verum. Cavendi sunt, ne cuiquam noceant; prodendi sunt, ne ^d in aliqua civitatis nostræ parte consistant. Vobis, dilectissimi, ante tribunal Domini proderit, quod indicimus, quod rogamus. Dignum est enim, ut elemosynarum sacrificio ^e etiam hujus operis palma jungatur, auxiliante vobis per omnia Domino Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

34 SERMO X [Al. IX].

De Collectis V.

SYNOPSIS. — I. Collectarum consuetudine ab apostolis tradita juvari fideles. Opes non tam possidendæ quam dispensandæ a Deo traditæ sunt. — II. Quam miseri qui opes suas in proprium tantummodo usum, non

^a Ita Vallicell. et codd. collect. 4 et 5. Alias, sicut dicit Apostolus, inops factus est.

^b Al., qui præsentia.

^c Editio Antwerp. in margine, scutum. Vallic., corripere.

^d Præpositionem in, a Rainaudo et Quesnello omisam, ex cæteris editionibus et omnibus nostris codicibus restitimus.

^e Editi, et hujus, ac dein nobis pro vobis. Prætulimus lectionem codicis Vallicell., cum quo in voce vobis continentur miss. collect. 5.

^f Unus codex Vat., tanta sanctæ devotionis utilitas.

^g Ita Vallic. cod. Alias, paupertatem.

^h Verba, quantumque non possit, desiderantur in cod. ms. Victorino Quesnelli, nec non in aliis nostris

in pauperes expendunt. — III. Sine misericordia in pauperes, cæteras virtutes non prodesse. — IV. Fidem sine operibus mortuam esse, per charitatem vivificari. Eleemosynæ ac temperantiæ bona quæ?

CAP. I. — Apostolicæ traditionis, dilectissimi, instituta servantes, pastoralis vos sollicitudine cohortamur, ut diem quem illi ab impiorum superstitione purgatum, misericordiæ operibus consecrarunt, devotione religiosæ consuetudinis celebremus, ostendentes apud nos auctoritatem Patrum vivere, eorumque doctrinam in nostra obedientia permanere. Quoniam ^f sancta tantæ constitutionis utilitas, non præterito tantum tempori, sed etiam nostræ prospexit ætati, ut quod illis ad destructionem profuit vanitatum, hoc nobis proficeret ad incrementa virtutum. Quid autem tam aptum fidei, quid tam conveniens pietati, quam egentium juvare ^g pauperiem, infirmorum curam recipere, fraternis necessitatibus subvenire, et conditionis propriæ in aliorum labore meminisse? In quo opere, quantum quis possit, ^h quantumque non possit, solus veraciter ille discernit, qui novit quid quibusque contulerit. Non solum enim spiritales opes et dona cœlestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ et corporeæ facultates ex ipsius largitate proveniunt, ut merito rationem eorum quæsiturus sit, ⁱ quæ non magis possidenda tradidit, quam dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei juste et sapienter utendum est, ne materia boni operis fiat causa peccati. ^j Nam divitiæ, quod ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, et humanæ societati plurimum prosunt, cum a benevolis habentur et largis, nec illas aut luxuriosus ^k prodigit, aut avarus ^l abstrudit, ut tam pereant male conditæ, quam insipienter expensæ.

CAP. II. — Quamvis autem laudabile sit intemperantiam fugere, et turpium voluptatum damna vitare, multique magnifici facultates suas dedignentur occulere, et ^m in copia affluentes vilem atque sordentem horreant parcitatem, non est tamen talium aut felix abundantia, aut ⁿ probanda frugalitas, si ipsis tantum propriæ opes serviunt; si eorum bonis nulli juvantur pauperes, nulli foventur infirmi; si de magnarum abundantia facultatum non captivus redemptionem, non peregrinus solatium, non exsul sentit auxilium. Hujusmodi divites egentiores omnibus sunt egenis. Perdunt enim illos redditus quos ^o possent

collect. 5.

ⁱ Cod. Vallic., qui eas non magis corrigendas tradidit, quam dispensandas commisit. Sed in hanc lectionem paulo ante scribendum fuerat, earum, uti præfert editio Antwerp., quæ tamen in cæteris vulgatam lectionem sequitur.

^j Sic cum Quesnello nostri codices. Anteriores editiones: Nam divitiæ quidem, quantum ad ipsas species, etc.

^k Cod. Vallic., obstruit. Paulo post idem cod. quam dissipentur expensæ.

^l Ms. Vallicell. et unus Vat., cum prima editione, inter copias.

^m Cod. Victorin. apud Quesnellum et nostri collect. 5, blanda frugalitas.

ⁿ Ita ex Vallic. Alias, possunt. Paulo post pro incu-

habere perpetuos, et dum brevi nec semper libero incubant usui, nullo justitiæ cibo, ^a nulla misericordie suavitate pascentur; foris splendidi, intus obscuro; ^b abundantes temporalium, inopes æternorum: quia ipsi animas suas fame afficiunt et nuditate delibescunt, ^c qui de iis quæ terrenis horreis commendarunt, nihil thesauris cœlestibus intulerunt.

Sed forte sunt aliqui divitum qui, licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adjuvare, alia tamen Dei mandata custodiunt, et inter diversa fidei et probitatis merita, veniabiliter sibi æstimant unam deesse virtutem. Verum hæc tanta est ^d, ut sine illa cætera, etsi sunt, prodesse non possint. Quamvis enim quis fidelis sit, et ^e castus, et sobrius, et aliis majoribus ornatus insignibus; si misericors tamen non est, misericordiam ^f non meretur: ait enim Dominus: *Beati misericordes, quoniam ipsorum miserabitur Deus* (Math. v, 7). Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et sederit in throno gloriae suæ, et congregatis omnibus gentibus, bonorum et malorum fuerit facta discretio (Math. xxv, 33), in quo laudabuntur qui ad dexteram stabunt, nisi in operibus benevolentiae et charitatis officiis, quæ Jesus Christus sibi impensa reputabit? Quoniam qui naturam hominis suam fecit, in nullo se ab humana humilitate discrevit. **36** Sinistris vero quid obijciatur, nisi neglectus dilectionis, duritia inhumanitatis, et pauperibus misericordia denegata? quasi nec alias virtutes dexteri, nec alias offensiones habeant sinistri. Sed illo magno summoque judicio tanti æstimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, ut pro plenitudine omnium virtutum, et pro summa omnium commissorum, et per unum bonum isti introducantur in regnum, et per unum malum illi in ignem mittantur æternum.

Nemo igitur, dilectissimi, de ullis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur, si illi defuerint opera charitatis; nec de sui corporis ^a puritate securus sit, qui nullâ eleemosynarum purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent (Eccli. iii, 33), mortem perimunt, et pœnam perpetui ignis extinguunt. Sed qui

best editiones post primam, et ante Quænellum, incidunt.

^a In ms. Vallic., nullius misericordie.

^b Idem cod., abundantes temporalibus, inopes æternis.

^c Qui nihil omnino æternis horreis commendarunt, nihil thesauris, etc., in eodem cod. Vallicell.

^d Laudatus Vall., post verbum est, addit secundam nam, virtus misericordie. Est additamentum cuiusdam studiosi, quod a cæteris mss. abest. Mox pro est in eodem cod. etiamsi.

^e Alias in mss. collect. 5, cautus. Mox aliis moribus pro aliis majoribus in cod. Vallic. nec non in edit. prima et Rainaudi.

^f Cod. Vallicell., non merebitur; ait enim Dominus: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

^g Idem ms., ab humanitate discrevit.

^h Ita ex tribus codd. Vallic., Vat. et Bon., ac prima editione. Alias, qualitate.

ⁱ Editio Antuerpiensis cum ms. Vall., invocabit.

A ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuendis alienus, dicente Salomone: *Qui obturat aures ne audiat imbecillam, et ipse ⁱ vocabitur Dominum, et non erit qui exaudiat eum.* Unde et Tobias filium suum præcepit pietatis instituens: *Ex substantia, inquit, tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab illo paupere: ita fiet ut nec a te avertatur facies Dei* (Tob. iv, 7). Hæc virtus omnes facit utiles esse virtutes, quæ ipsam quoque fidem, ex qua justus vivit (Habac. ii, 4; Rom. i, 17; Galat. iii, 11), et quæ sine operibus mortua nominatur (Jac. ii, 26), sui admixtione vivificat: quia sicut in fide est operum ratio, ita in operibus fidei fortitudo. Dum ergo tempus habemus, sicut ait Apostolus, *operemur quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fide* (Galat. vi, 10). **B** Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus (Ibid., 9). Præsens itaque vita tempus est sationis, et ^j dies retributionis tempus est messis, quando unusquisque seminum fructus secundum sationis suæ percipiet quantitatem. De proventus autem istius segetis nemò falleret, quia animorum ibi magis quam impendiorum mensura taxabitur; et tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis. Et ideo, dilectissimi, satisfacite apostolicis institutis. Et quia ^k die Dominica prima est futura collectio, omnes vos **37** devotioni voluntariæ præparate, ut unusquisque secundum sufficientiam suam habeat in sacratissima oblatione consortium. Exorabunt pro vobis et ipsæ eleemosynæ, et ii qui vestris muneribus juvabuntur; ut ad omne opus bonum idonei semper esse possitis, in Christo Jesu Domino nostro, qui vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XI [Al. X].

¹ De Collectis VI.

SYNOPSIS. — I. Quantum ultimâ sententiâ judicis nostri, misericordie commendet opera. — II. Unde collectarum consuetudo originem traxerit in Ecclesia.

CAP. I. — Et divinis præceptis, dilectissimi, et apostolicis didicimus institutis, omni homini inter vitæ hujus discrimina constituto, misericordiam Dei miserendo esse quærendam. Nam quæ lapsos spes erit

ⁱ Ex eodem codice adjecimus substantivum dies: quod desiderari videtur.

^k Codex Victorinus Quæsnelli et nostri collect. 5, cum ms. Vallic., die illo, pro die Dominica. Id autem in formulis frequens diem indicat, in quam pridie nonas Julias primus collectarum dies pro annorum varietate denuntiandus incidere. Retinimus autem, die dominica, ut reliqui habent codices et omnes editiones, quia hæc dies a Leone indicta præstatum, cum hunc sermonem certo anno pronuntiavit.

^l Editus primum fuit Parisiis an. 1614, ex veteri Nicolai Fabri codice, qui postea Theaneus, dein Golbertinus, nunc vero in Regia bibliotheca servatur. Inscriptur autem in eo codice: *De Collectarum die*. Porro notavit Antelmus diss. 6, de veris Oper. SS. Leonis et Properi num. 4, pag. 350, huic sermoni in eodem ms. Leonis nomen posteriori manu fuisse additum, quod prima manu aberat. Leoni autem jura tribuendum ostendimus in præfatione ad Sermones, num. 10.

geret, quæ vulneratos medicina sanaret, nisi eleemosynæ solverent culpas, et necessitates pauperum fierent remedia delictorum? Unde quia dixerat Dominus: *Beati misericordes, quia ipsorum miserebitur Deus* (Matth. v, 71): omne illud examen quo majestate præsentis unversum judicaturus est mundum, sub hac ostendit æquitatem librandum, ut sola erga inopes operum qualitate discussa, et impiis ardere cum diabolo, et benignis paratum sit regnare cum Christo. Quæ ibi in medium facta non venient? quæ occulta non detegentur? quæ conscientia non patebunt? ubi vere nemo gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccato (Prov. xx, 9). Sed quoniam exaltabitur super judicium misericordia, et omnem retributionem justitiæ transcendens dona clementiæ, omnis vita mortalium, et cunctarum diversitas actionum sub unius regulæ conditione taxabitur, ut nulla ibi commemoratio cujusquam faciendæ sit criminis, ubi confessione Creatoris opera fuerint inventa pietatis. Non ergo solum quod eis exprobrabitur fecerunt sinistri, nec quia humanitatis docebuntur **38** extranei, aliorum peccatorum inveniuntur alieni; sed in multis rei ob hoc maxime damnabuntur, quod crimina sua nullis eleemosynis redemerunt. Cum enim durissimi cordis sit quacumque laborantium miseria non moveri, et habens auxiliandi copiam tam iniquus sit qui non juvit afflictum, quam qui oppressit infirmum, quæ spes superest peccatori, qui nec ideo miseretur, ut misericordiam consequatur? Prius itaque, dilectissimi, sibi malus est, qui alteri bonus non est, et animæ nocet suæ, qui ut potest non succurrerit alienæ. Una est divitum pauperumque natura, ^a et inter cætera fragilitatis humanæ, nulla est sanitatis tuta felicitas, quia quod aliqui possunt incidere, non est qui debeat non timere. Agnoscat se in quibuscumque hominibus mutabilis et caduca mortalitas, et pro conditione communi socialem generi suo reddat affectum; fleat cum flentibus, et cum dolentium gemitibus ingemiscat; communicet cum indigentibus copias suas; ^b bene valente corporis ministerio, ad male jacentem inclinet se ægrotum: inter cibos suos numeret esurientium portionem, et in pallenti trementium nuditate se credat algere. QUI ENIM relevat temporalem

A miseriam laborantis, evadit æternum supplicium peccatoris.

CAP. II. — Providenter igitur, dilectissimi, a sanctis Patribus pieque dispositum est, ut in diversis temporibus quidam essent dies qui devotionem fidelis populi ad collationem publicam provocarent; et quia ad ecclesiam maxime ab unoquoque opem quærente decurritur, fieret ex possibilitate multorum, voluntaria et sancta collectio, quæ per præsentium curam necessarii serviret expensis. Ad cujus operis desideratum vobis, ut credimus, fructum dies vos vicinus invitat; accedentibus admonitionibus nostris, ut ^c ad ecclesias regionum vestrarum sabbato proximo futuro misericordiæ munera deferatis. Et quia *hilarem datorem diligit Deus* (II Cor. ix, 7), nemo sibi **B** amplius quam substantia ejus permittit indicat. Inter se et pauperem æquus quisque sit iudex. ^d Removeat diffidentiam læta et secunda miseratio; et qui egeno subvenit, Deo se impendere quod largitur intelligat. De quibuslibet substantiis, quarum utique non una **39** mensura est, potest esse par meritum, si inter diversas conferentium quantitates non sit minor cujusquam pietas quam facultas. Deus enim, apud quem non est acceptio personarum, similiter recipit et divitis munus et pauperis: quoniam novit quid singulis dederit, quidve non dederit; et in die retributionis non modus judicabitur census, sed qualitas voluntatum. Per Christum Dominum nostram.

SERMO XII [At. XI].

^e De Jejunio decimi mensis I.

C SYNOPSIS. — I. Homo ideo conditus, ut suum imitetur auctorem; et hoc Dei donum est. — II. Charitatem non Deum solum, sed et proximum complecti, ipsosque inimicos; quæ Christianæ charitatis latitudo est. — III. Omnibus Dei judiciis subditus quisque debet esse, nec minus de inopia quam de abundantia gratias agere. — IV. Jejunio, oratione et eleemosyna omnes virtutes comprehendere.

CAP. I. — Si fideliter, dilectissimi, atque sapienter creationis nostræ ^f intelligamus exordium, invenimus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris; et hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo divinæ benignitatis forma resplendeat. Ad quam utique nos quotidie reparat gratia Salvatoris, ^g dum quod cecidit in Adam primo, erigitur in

^a In editione Parisiensi an. 1671, quæ est repetitio primæ editionis hujus sermonis, sic legitur: *Et inter cætera fragilitatis humanæ mala, nulla est sanitatis tuta felicitas: quia quod alicui potest accidere, non est qui debeat non timere.* Quamvis hæc lectio sit melior, retinimus tamen lectionem Quesnelli, quippe qui cum ipsum codicem consuluerit, lectionem ipsius codicis dedisse videtur, et rejecisse in marginem variantes editionum, quæ alieno arbitrio ad sensum aptius eliciendum in textum videntur inductæ. Ipse autem ne codicis lectionem in textu mutaret, satius duxit in margine annotare pro *inter cætera* legendum esse *inter incerta*, et pro *sanitatis* legendum forte *divitis*.

^b Eadem editio Parisiensis, *bene valentis*, et melius.

^c Intelliguntur ecclesiæ diaconales, ut in admonitione sermone 6 præmissa observavimus. Hinc male Quesnellus in postilla huic loco apposuit, *ecclesiæ*

D *parochiales*, quibus titulares presbyteri, non autem diaconi præerant.

^d In editione laudata, *remaneat diffidentia*.

^e In prima editione et in codd. collect. 3 hic sermo inscribitur, *de Collectis sermo ejusdem VI*, et *de Jejunio decimi mensis I*. Titulus pariter *de Collectis* additur sermone sequenti, et hinc in cæteras editiones manavit. Sed perperam: nulla enim in hoc vel sequenti sermone collectarum fit mentio, uti fit in sex præcedentibus, qui vere ad collectas pertinent. Hoc sane titulo *de Collectis* carent mss. cæterarum omnium collectionum, quæ cum codd. lectionariis omnes hos sermones inscribunt: *de Jejunio mensis decimi*.

^f Ms. Casin. collect. 1, *intelligimus*.

^g Duo mss. Lectionaria Basilicæ S. Petri, et Vat. 541, collect. 4, *ut quod cecidit in Adam primo, erigatur in secundo*. In antiquissimo Lection. Vat. 3856, et pro *dum*.

secundo. Causa autem reparationis nostræ non est nisi misericordia Dei : quem non diligereimus, nisi nos prior ipse diligeret, et tenebras ignorantie nostræ, suæ veritatis luce discerneret. Quod per sanctum Isaiam Dominus b prænuntiavit, ait : *Adducam cæcos in viam quam ignorabant, et semitas quas nesciebant faciam illos calcare. Faciam illis tenebras in lucem, et præva in directa. Hæc verba faciam illis, et non relinquam eos* (Isai. XLII, 16). **40** Et iterum, *Inventus sum, inquit, a non querentibus me, et palam apparui iis qui me non interrogabant* (Isai. LXV, 1). Quod quomodo impletum sit, Joannes apostolus o docet dicens : *Scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum, et simus in vero Filio ejus* (I Joan. v, 2). Et iterum : *Nos ergo diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos* (I Joan. iv, 19). Diligendo itaque nos Deus, ad imaginem suam nos reparat, et ut in nobis formam suæ bonitatis inveniat, dat unde ipsi quoque quod operatur operemur, accendens scilicet mentium nostrarum lucernas, et igne nos suæ charitatis inflammas; ut non solum ipsum, sed etiam quicquid diligit diligamus. Nam si inter homines ea demum firma amicitia est, quam morum similitudo sociarit, cum tamen pariter voluntatum sæpe in reprobos tendat affectus, quantum nobis optandum atque nitendum est ut in nullo ab iis quæ Deo sunt placita, discrepemus ! De quo dicit propheta : *Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in voluntate ejus* (Ps. XXIX, 6) : quia non aliter in nobis erit dignitas divinæ majestatis, nisi imitatio fuerit voluntatis.

CAP. II. — Dicente itaque Domino : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua ; et diliges proximum tuum sicut teipsum* (Matth. XXII, 37) : suscipiat fidelis anima auctoris sui atque rectoris immarcescibilem charitatem, totamque se etiam ejus subjiciat voluntati, in cujus operibus atque judiciis nihil vacat a veritate justitiæ, nihil a miseratione clementiæ. Quoniam etsi magnis quis labori-

bus et multis fatigetur incommodis, bona est illi causa tolerandi, qui se adversis vel corrigi intelligit, vel probari. Charitatis vero istius pietas perfecta esse non poterit, nisi diligatur et proximus. Quo nomine non ii tantum intelligendi sunt qui nobis amicitia aut propinquitate junguntur, sed omnes prorsus homines, cum quibus nobis i natura communis est, sive illi hostes sint, sive socii ; sive liberi, sive servi. Unus enim nos Conditor finxit, unus nos Creator animavit; eodem cuncti cælo et aere, iisdem fruimur diebus et noctibus; cumque alii sint boni, alii mali; alii justii, alii injusti; Deus tamen omnibus largitor, omnibus est benignus, sicut Lycaonis a Paulo et Barnaba apostolis dicitur de providentia Dei : *Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* **B** *Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens eis, de cælo dans pluviam et tempora fructifera, et implens cibo et lætitia corda nostra* (Act. XIV, 15, 16). Dedit autem nobis majores diligendi proximi causas Christianæ gratiæ latitudo, quæ se per omnes partes totius orbis extendens, dum neminem despectat, docet neminem negligendum. Et merito etiam inimicos diligi, et pro persecutoribus sibi præcipit supplicari (Matth. v, 44), qui ex omnibus quotidie gentibus, sacris olivæ suæ ramis germen inserens oleastri (Rom. XI, 17), de inimicis reconciliatos, de alienis adoptivos, de impiis facit justos; *ut omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum : et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris* (Philip. II, 10).

C **CAP. III.** — Cum ergo Deus bonos nos esse velit, quia bonus est, nihil nobis debet de ejus judiciis displicere. Nam non per omnia illi gratias agere, quid est aliud quam ex quadam eum parte reprehendere? Audet enim plerumque humana insipientia adversus Creatorem suum, non solum de inopia, sed etiam de copia murmurare; ut et cum aliquid non suppetit, querula, et cum quædam exuberant, sit ingrata. Multæ messis dominus, horreorum suorum plentiu-

a Plerique vulgati ante Quesnellum, nisi prius nos ipse.

b Ita duo codd. S. Petri et vetustissimus Vat. necnon Pauli Diaconi Homiliarium editionis Basiliensis an. 1496. In editis ante Quesnellum erat *denuntians*; apud Quesn. vero cum mss. collect. 4 et 5. *pronuntians*. At ille correctionem optime conjiciens, notavit in margine, *forte prænuntians*.

c Prima editio cum mss. collect. 3, *per viam*.

d Vat. 3836, *non derelinquam*.

e Sic nostri codices et editi ante Quesnellum, qui *pro docet* posuit *commemorat*, uti est etiam in Homiliario Pauli Diaconi.

f Apud Paulum Diaconum, *jam Filius Dei*.

g Antiquissimus Vaticanus, et unus S. Petri, *in fammat*.

h Prima editio et ms. Bonon., *illa causa tolerandi, qua se adversis vel corrigi intelligat, vel probari*.

i Duo codd. S. Petri, *mensura atque natura*.

j Ita ex prima editione et duobus mss. Vat. et S. Petri. Alias, *utimur*.

k *Equidem* in Homiliar. Pauli Diaconi.

l Hanc lectionem textui Græco et Vulgato congruentem prætulimus ex antiquissimo Vaticano Lectionario, ex pervetusto Pauli Diaconi exemplo, nec

non ex mss. collect. 4. Alias, *justitia*. Et mox tres nostri codd., *corda vestra*.

m *Æquiores credimus hanc lectionem primæ editionis et mss. collect. 3. In cæteris editis, neminem despectat, dum docet*. Cold. Vict., Corb., Thuan. et Gaudiival. apud Quesnellum et noster Vat. 541, collect. 4, *neminem desperat, dum docet*. Alter Vat. 546 collect. 4, unus Vat. 544 collect. 5, duo S. Petri et Homiliar. Pauli Diaconi, *neminem hominem desperat, dum docet*. Tandem Vat. 3836, *neminem hominum desperat, dum docet*.

n Legebatur *fractis* pro *sacris* non solum in editis, verum etiam in plerisque codicibus; et videbatur convenire cum testimonio Pauli ad Rom. XI. 17 et 19, ubi rami *fracti* memorantur. Sed prætulimus tria Romane Ecclesiæ Lectionaria Vat. 3836, et duo basilicæ S. Petri, cum præsertim non in ramis fractis et absicis, sed in ramis ex quibus isti absicis fuerunt in initio fiat; hi autem rami olivæ sancti appellantur ab Apostolo v. 16, non minus quam radix. Paulo post in Pauli testimonio prima editio et duo mss. S. Petri omittunt vocem *Christus*.

o Supplevimus enim ex omnibus nostris codicibus, et ex Homil. Pauli Diaconi.

dinem fastidivit (*Luc. xii, 16*), et ad copiam vindemiæ affluentis ingemuit; nec de magnitudine fructuum gratulatus, sed de vilitate conquestus est. Si autem parcior fuerit in susceptis terra seminibus, et castigatore proventu vites oleæque defluerint, ^a accusantur anni, arguuntur elementa, et nec aeri parcitur, nec cælo, cum fideles et ^b pius discipulos veritatis nihil magis commendat et munit, ^c quam perseverans in Deum, et indefessa laudatio, dicente Apostolo; *Semper gaudete, sine intermissione orate; in omnibus gratias agite. Hæc enim voluntas Dei est in Christo Jesu in omnibus* ^c *vobis* (*I Thess. v, 16*). Hujus autem devotionis quemadmodum poterimus esse participes, nisi rerum varietas constantiam mentis exerceat? ut amor directus in Deum nec inter secunda superbiat, nec inter adversa deficiat. Quod placet Deo, placeat ^d et nobis. De omni mensura munerum ejus gaudeamus. Qui bene usus est magnis, bene utatur et modicis. Tam nobis copia quam paritate consulitur. Nec in spiritalibus lucris ^e angustia gravabimur fructuum, si secunditas non arescat animorum. Oriatur de cordis agro, quod terra ^f non edidit. **SEMPER** illi, quod largiatur, occurrat, cui bene velle non deficit. Ad omnia igitur, dilectissimi, opera pietatis, omnium nobis qualitas prosit annorum, nec benevolentiam christianam difficultas temporalis impediatur. Novit Dominus vasa hospitalis viduæ ^g in opus pietatis suæ vacuata complere (*IV Reg. iv, 5*); novit aquas in vinum convertere (*Joan. ii, 9*); novit de paucissimis panibus quinque millia esurientium saturare populorum (*Joan. vi, 9*). Et ille qui ^h in pauperibus suis pasquitur, quæ potuit augere dando, potest multiplicare sumendo.

CAP. IV. — Tria vero sunt quæ maxime ad religioas pertinent actiones, oratio scilicet, jejunium, et eleemosyna, quibus exercendis omne quidem tempus ⁱ acceptum, sed illud est studiosius observandum, quod apostolicis accepimus traditionibus consecratum; sicut etiam decimus hic mensis morem refert veteris instituti, ut tria illa de quibus locutus sum diligentius exsequamur. Oratione enim proplatio Dei quaeritur, jejunio concupiscentiæ carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimantur (*Dan. iv, 24*); simulque per omnia Dei in nobis imago re-

novatur, si et in laudem ejus semper parati, et ad **43** purificationem nostram sine cessatione solliciti, et ad sustentationem proximi indesinenter ^j simul intenti. Hæc triplex observantia, dilectissimi, omnium virtutum comprehendit effectus. Hæc ad imaginem et similitudinem Dei pervenit, et a Spiritu sancto inseparabiles facit. Quia in orationibus permanet fides recta, ^k in jejuniis innocens vita, in eleemosynis mens benigna. Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatissimum apostolum Petrum vigiliis celebremus; qui et orationes, et jejunia, et eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adjuvare ^l. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO XIII [AL. XII].

De Jejunio decimi mensis II.

SYNOPSIS. — *Jejunium mensis decimi cur institutum; ejusdem et Christianæ erga pauperes misericordiæ laus.*

Quod temporis ratio et devotionis ^m nostræ admonet consuetudo, pastorali vobis, dilectissimi, sollicitudine prædicamus, decimi mensis celebrandum esse jejunium, quo pro consummata perceptione omnium fructuum, ⁿ dignissime largitori eorum Deo continentiae libamen offertur. Quid enim potest efficacius esse jejunio, cujus observantia appropinquamus Deo, et resistentes diabolo, vitia blanda superamus? **SEMPER** ^o enim virtuti cibus jejunium fuit. ^p De abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubriora consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innovatur. Sed quia non ^q solo jejunio animarum nostrarum salus acquiritur, jejunium nostrum misericordiis pauperum suppleamus. Impendamus virtuti, quod subtrahimus voluptati. Fiat refectio pauperis, abstinentia jejunantis. Studeamus viduarum defensionem, pupillorum utilitati, lugentium consolationi, dissidentium paci. Suscipiatur peregrinus, adjuvetur oppressus, vestiatur ^r nudus, foveatur ægrotus; ut quicumque nostrum de justis laboribus auctori bonorum omnium Deo sacrificio hujus pietatis obtulerit, ab eodem regni celestis præmium ^r percipere mereatur. Quarta igitur et sexta feria

^a Duo mss. Vat. et prima editio, *arsatur annua*. **D**

^b Vetusissimus Vat., *pacis discipulus*. In duobus autem mss. S. Petri: *Cumque fidelis et pacis discipulus et veritatis, nihil magis commendat et moneat quam ut perseverans sit in Deum et indefessa laudatio, dicens: Semper gaudete*, etc.

^c Ita ex nostris mss. ac prima editione nec non ex Homiliario Pauli Diaconi. Similiter etiam apud S. Paulum. Aliæ editiones et Quesnellus, *nobis*.

^d Sic nostri codices. Editi, et omnibus nobis.

^e Vatic. 3836, *angusto gravabimur fructu*.

^f Sic tria Lectionaria Romana laudata not. 47. Alias, non dedit.

^g Homiliar. Pauli Diacon., *copiis pietatis suæ vacuata*. Unus Vat. omittit *suæ*. In prima editione desunt, in opus pietatis suæ.

^h Vocem *pauperibus* addidimus ex tribus memoria-tis Lectionariis.

ⁱ Homiliar. Pauli Diacon., *promptum*.

^j Ita plerique codices et editi ante Quesnellum, *apud quem, sumus intenti*.

^k Sic melius ex Homiliario Pauli Diaconi plurali numero, æque ac omnes editi et codices eodem numero mox efferunt, *in eleemosynis*; unde paulo post *jejunia* S. pontifex repetit. Alias *in jejunio*.

^l Post vocem *adjuvare* unus Vaticanus addit, *diligentius ut invigilemus*.

^m Codices collect. 3, *vestre*.

ⁿ Variant hoc loco libri editi et mss. Alii enim, quos Quesnellus secutus est, habent, *diligentissime*; alii, *dignissimo*. Melior visa est lectio editionis primæ et Rainaudi, quam alii codices confirmant.

^o Addidimus enim ex nostris codd.

^p Duo mss., *De abstinentia denique*.

^q Unus ms. S. Petri, *in solo jejunio*.

^r Idem codex, *recipere*.

jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum pariter vigilemus, ejus suffragantibus meritis, quæ poscimus, impetrare poscimus, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIV [AL. XIII].

^a De Jejunio decimi mensis III.

SYNOPSIS. — I. Ager, cordis quibus modis colatur ac fecundatur. — II. Diabolum magis tunc in fideles sævire, cum bona opera vel indicantur vel exercentur.

CAP. I. — In Dominico agro, dilectissimi, cujus operarii sumus, oportet nos prudenter atque vigilanter spiritalem exercere culturam, ut perseveranti industria, quæ legitimis temporibus sunt exsequenda, curantes, de sanctorum operum fruge lætemur. Quæ si pigro otio et inerti desidia negligantur, terra nostra nihil generosi germinis pariet, et spinis ac tribulis ^b obsita, non producet quæ condenda sint horreis, sed quæ verenda sint flammis. Ager autem iste, dilectissimi, veritate desuper gratia Dei, fide manit, jejunio ^c enervetur, elemosynis seritur, orationibus fecundatur, ut inter plantationes rigationesque nostras nullius amaritudinis radix pullulet, nec se incrementa ejusque noxia stirpis attollant; sed enervate ^d omnium semine vitiorum, coalescat sages læta virtutum. Ad quam diligentiam omni quidem nos tempore ^e pietas adhortatur, sed in his diebus qui huic operi sunt specialiter præstituti, major animositas et cura est excitanda ferventior, ne quod ^f pium est agere non indictum, impium sit negligere prædicatum.

CAP. II. — Decimi itaque mensis jejunium, ad quod charitatem vestram religioso proposito novimus ^g præparatam, unanimiter, auxiliante Christo, celebrandum hortamur, monentes ut unusquisque secundam mensuram possibilitatis quam accepit a Deo, in bonis operibus enitescat. Quia et inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus quos ad majorem observantiam nobis dispositos esse noverunt, vehementius sæviunt, et subtiliore insidiantur astutia; ut aliis immittendo metum in-

opias de largitatis expensis, aliis ^h injiciendo tristitiam de labore jejunii, quamplurimos a consortio hujus devotionis abducant. Contra quas tentationes, dilectissimi, vigilet in nobis pii cordis intentio, et a Christianis mentibus cogitationes diffidentiae repellantur. Modicum est enim quod pauperi ⁱ satis est. Nec vietus illius nec vestitus onerosus est. Vile ^j enim est quod coarctat; vile est quod sitiat, et nuditas ^k quæ indiget operiri poscit, non ornari. Et tamen Dominus noster tam pius operum nostrorum arbiter, tam benignus est estimator, ut etiam pro calice aquæ frigida sit præmium reddiderit. Et quia justus inspektor est animorum, non impendium solum operis, sed etiam affectum est remuneraturus operantis, per Christum Dominum nostrum.

SERMO XV [AL. XIV].

^k De Jejunio decimi mensis IV.

SYNOPSIS. — I. Triplex orationis, jejunii et elemosynæ remedium adversus tentationes diaboli et vulnera peccati. — II. Jejunii præceptum, sicut et præceptum dilectionis, non esse novæ legis gratia abrogatum; eidem misericordiae opera esse jungenda.

CAP. I. — Confidenter vos, dilectissimi, ad opera pietatis hortamur, quia experimentis didicimus, libenter vos suscipere quod monemus. Scitis namque, et Deo docente cognoscitis, ad æternum vobis gaudium profuturam ^l divinarum observantiam mandatorum. In quibus exsequendis quia humana fragilitas plerumque lassescit, et in morbis per lubricum suæ infirmitatis offendit, misericors et pius Dominus ^m remedia nobis et adjutoria dedit, per quæ veniam obtinere possumus. Quis enim tot illecebras mundi, tot insidias diaboli, tot denique pericula suæ mutabilitatis evaderet, nisi clementia æterni Regis mallet nos reparare quam perdere? Nam et qui jam redempti, jam regenerati, ⁿ alii læcis effecti sunt, quando tamen in hoc mundo, qui totus in maligno positus est (I Joan. v, 19), ^o detinentur; quamdiu infirmitati carnis corruptibilia et temporalia blandiuntur, non possunt istos dies sine tentatione transire. Nec facile cuiquam provenit tam incruenta victoria, ut ^p inter multos hostes frequentesque confictus, etiamsi sit liber a morte, sit quoque immunis a vulnere. Curan-

operiri, non poscit ornari.

^k In mss. collect. 1 et 2, nec non in cod. Llectionario basilicæ S. Petri hic sermo cum antecedenti conjungitur; sed perperam, cum ex contextu distinctio satis eluceat, quæ ex aliis codicibus comprobatur. Forte cum antecedens sermo brevior aliquanto visus esset quam divinarum officiorum lectio olim postularet, hic alius adjectus fuit: uti accidisse pariter vidimus primo et secundo sermoni de Natali suo, qui eadem forte causa (repugnante licet contextu) in unum coaluerunt. Confer admonitionem primo sermoni præmissam.

^l Al., remedia nobis ad victoriam dedit. Cod. Corb. Quesnelli.

^m Tres codices, jam p̄lii.

ⁿ Ms. Bon. et prima editio, retinentur. Et infra duo codd. cum prima edit., sine trepidatione, pro, sine tentatione.

^o Ms. S. Petri, inter multos frequentesque confictus.

^a In editis ex codd. collect. 3 titulus hujus et sequentium sermonum hic est: De jejunio decimi mensis, et elemosynis ejusdem. Additamentum ex cæteris mss. sustulimus.

^b Sic ex Llectionario S. Petri. Al., subdita.

^c Idem ms., exaratur.

^d Ita duo mss. Vat. et S. Petri. Al., omni. Ex iisdem mss. et alio Bon., coalescat reposuimus pro convalescat.

^e Alias, pietatis magister. Quæsn. — Et infra duo codd. et prima editio, instituti pro præstituti.

^f Ita ms. Bonon. et prima editio. Al., celebrantes. In ms. S. Petri, ut unanimiter auxiliante Christo celebramus, hortamur. Paulo post ms. S. Petri, in nostra sanctificatione.

^g Sic ex Llectionario S. Petri, et duobus aliis mss. Vat. Al., immitendo.

^h Aliqui codd., sat est.

ⁱ In codice S. Petri omittitur enim.

^j Sic melius ex ms. S. Petri. Alias, quæ indiget

dis igitur læsionibus quas sæpe incidunt qui cum invisibili hoste configunt, trium maxime remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione jejunii, in eleemosynæ largitate: quæ cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Et iis quidem præsiidiis semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosius præparari, cum ii adsunt dies qui proprie sunt ad hæc pietatis officia præstituti.

CAP. II. — De quorum ^a numero est etiam decimi hujus mensis solenne jejunium, quod non ideo negligendum est, quia de observantia veteris legis assumptum est, tamquam hoc de illis sit quæ inter discretionem ciborum, inter baptismatum differentias et avium pecudumque hostias ^b esse destiterunt. Illis enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis, quæ significaverunt finita sunt. Jejuniorum vero utilitatem novi Testamenti gratia non removet; et continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia observatione suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligentiam Christianam: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (*Math. iv, 10*); et, *c Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* (*Math. xxii, 37*); et, *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (*Ibid., 39*), et cætera talium ⁴⁷ mandatorum: ita quod in eisdem libris de jejuniorum sanctificatione et curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore, ^d omnibusque vitæ istius sæculi diebus, jejunia nos contra peccata faciunt fortiores, jejunia concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, et omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt; si tamen in societatem ^e sibi benevolentiam charitatis assumant, et in operibus misericordiæ se prudenter exercent. Jejunium enim sine eleemosyna non tam purgatio animæ quam carnis afflictio est; magisque ad avaritiam quam ad continentiam referendum est, quando aliquis sic a cibo abstinet, ut etiam ^f a pietate jejundet. Næstra ergo jejunia, dilectissimi, abundant fructibus largitatis, et in pauperes Christi benignis sint secunda muneribus. Nec tardentur in hoc opere mediocres, quia parum sit quod possint de sua facultate decerpere. Novit Dominus omnium vires, et scit justus inspector de qua mensura quisque quid tribuat. Dissimiles quidem substantiæ, similes erogationes habere non possunt: sed æquatur plerumque merito, quod distat impendio: quia potest esse par animus, etiam ubi impar

^a Ita mss. duo Vat. et S. Petri, ac prima editio. Alias, *ordine*.

^b Verbum *esse* a Quesnello sicut et in ms. Padiliron. expunctum ex cæteris omnibus editis nostrisque codicibus revocavimus. Et post pauca ms. Bon., *corporum animique*.

^c Restituimus, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* ex mss. collect. 5, ex cod. Padiliron et libro Lectionario S. Petri, qui postremus infra habet, *aliorum mandatorum pro talium mandatorum*; et *evacuatur pro vacuatur*.

^d Ita ex codd. S. Petri et Padiliron., a quibus parum abest Quesnellus, *omnibusque diebus vitæ hujus*

A est census. Hæc itaque ut adjuvante Deo pia devotione cõrentur, quarta et sexta feria jejunemus; sabbato vero apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, ut ejus orationibus adjuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

SERMO XVI [Al. XV].

De Jejunio decimi mensis V.

SYNOPSIS. — I. *Divites et Deo gratias agant, qui opes eis largitur, et has cum pauperibus communicent.* — II. *Cur institutum decimi mensis jejunium. Efficax oratio, cui eleemosyna suffragatur.* — III. *Hæreticos diabolo ad corrumpendos fideles famulari sub Christiano nomine.* — IV. *Manichæorum heresis omnium sordium sentina. Quid in eos Leo gessit Romæ.* — V. *Eosdem esse et fugiendos, et prodendos.* — VI. *Zelo adversus hæreticos gratiores fieri apud Deum orationes, jejunia, et eleemosynas.*

B CAP. I. — Sublimitas quidem, dilectissimi, gratiæ Dei hoc quotidie operatur in cordibus ⁴⁸ Christianis, ut omne desiderium nostrum a terrenis ad cœlestia transferatur. Sed etiam præsens vita per Creatoris opem ducitur, et per ipsius providentiam sustinetur: quia idem est largitor temporalium, qui promissor est æternorum. Sicut ^e ergo spe futuræ felicitatis, ad quam per fidem currimus, gratias Deo agere debemus quod ad perceptionem tantæ præparationis evehimur, ita pro iis quoque commodis quæ singulorum annorum revolutione consequimur, Deus a nobis ^h honorandus atque laudandus est, qui sic terræ fecunditatem ab initio dedit, sic pariendorum fructuum leges in quibusque germinibus et seminibus ordinavit, ut numquam sua instituta desereret, sed in rebus conditis benigna Conditoris administratio permaneret. Quidquid ergo ad usum hominum segetes, vineæ, oleæque ⁱ pepererint, totum hoc divinæ bonitatis largitate profluit: quæ, elementorum qualitate variata, dubios agriculturalium labores elementer adjuvit, ut utilitatibus nostris venti et imbres, frigora et æstus, dies noctesque servarent. Non enim sibi ad effectus operum suorum humana ratio sufficeret, nisi plantationibus et rigationibus solitis Deus incrementa præberet. Unde plenum pietatis atque justitiæ est, ut de his quæ nobis cœlestis Pater misericorditer contulit, nos quoque alios adjuvemus. Sunt enim pluri qui nullam in agris, nullam in vineis, nullam habent in oleis portionem, quorum inopiæ de ea quam Dominus dedit copia consulendum est; ut et ipsi nobiscum Deo pro terræ fecunditate benedicant, et gaudeant possidentibus fuisse donata, quæ etiam pauperibus ac peregrinis fuerint facta communia.

sæculi. Cæteræ editiones, *omnique vita hujus sæculi*. Similiter libri collect. 4 et 5, qui solum pro *hujus* habent *istius*.

^e Al., *suam*. QUESNEL.

^f Sic mss. S. Petri et Padiliron. Quesnellus, *a pietate se subducat* Alii editi cum codd. collect. 4 et 5, *a pietate abstineat*.

^g Enim pro *ergo* erat in editis ante Quesnellum.

^h Cod. S. Petri, *honorificandus*.

ⁱ Idem ms., *pepererunt*; et infra idem codex S. Petri et alius Bonon. ac prima editio, *nubes pro imbres*; et post pauca, *vegetationibus pro rigationibus* duo mss. Vatic. et prima editio.

Felix est illud horrenum, et omnium fructuum multiplicatione dignissimum, de quo egentium et debiliū saturatur esuries, ^a de quo relevatur peregrini necessitas, de quo desiderium fovetur infirmi. Quos ideo sub diversis molestiis justitia Dei laborare permisit, ut et miseros pro patientia, et misericordes pro benevolentia coronaret.

CAP. II. — Huic autem operi, dilectissimi, cum omnia opportuna sint tempora, hoc nunc præcipue aptum est atque conveniens, in quo sancti patres nostri divinitus inspirati decimi mensis sanxere jejunium, ut omnium fructuum collectione conclusa, rationabilis Deo abstinentia, dicaretur, et meminisset quisque ita uti abundantia, ut et circa se abstinentior, et circa pauperes esset effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in elemosynis atque jejniis, et velociter ad divinas conscendit aures talibus **49** oratio elevata suffragiis. Quoniam, sicut scriptum est, *animæ suæ benefacit vir misericors* (*Prov. xii, 17*), et nihil est uniuscujusque tam proprium quam quod impendit in proximum. Pars enim corporalium facultatum, quæ indigentibus ministratur, in divitiis transit æternas, et illæ opes de hac largitate pariuntur, quæ nullo usu minui, nulla poterunt corruptione violari. *Beati* ^b namque *misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus* (*Matth. v, 7*); et ipse erit illis summa præmii, qui est forma præcepti.

CAP. III. — Inter hæc autem, dilectissimi, opera pietatis, quæ nos Deo magis magisque commendant, dabitum non est quin hostis noster, nocendi cupidus et peritus, acrioribus invidiæ stimulis incitetur: ut quos apertis et cruentis persecutionibus impugnare non sinatur, sub falsa Christiani nominis professione corrumpat, habens hæreticos huic operi servientes, quos a catholica fide devios sibi subjectos militare in castris suis sub diversis erroribus fecit. Et sicut decipiendis primis hominibus ministerium sibi serpentis assumpsit (*Genes. iii, 1*), ita horum linguas ad seducendos rectorum animos, veneno suæ falsitatis armavit. Sed iis insidiis, dilectissimi, pastoralis sollicitudine, in quantum Dominus auxiliatur, occurrimus. Et ne quid de sancto grege pereat, præcaventes, paternis vos denuntiationibus admonemus, ut labia iniqua et linguam dolosam, a quibus animam suam propheta liberari postulat (*Ps. cxix, 2*), declinetis: quoniam *sermo eorum*, sicut ait beatus Apostolus, *serpit ut cancer* (*II Tim. ii, 17*). Humiliter irrepunt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt. *Veniunt enim*, sicut Salvator prædixit, *sub vestitis ovium, intus autem sunt lupi rapaces* (*Matth.*

^a Ita omnes nostri codices et editi ante Quesnellum qui habet, *de quo relevatur necessitas peregrinorum, de quo desiderium fovetur infirmorum.*

^b Erat in editis ante Quesn., autem pro namque.

^c Addidimus vocem *ille* ex ms. S. Petri.

^d Ms. S. Petri, *talium pestium cohors.*

^e Et pro *Ex* legebatur in editionibus Rainaudi et Quesnelli. Correximus ex nostris codicibus et cæteris editis. Paulo post pro *manifestare*, alias *manifestari*.

A VII, 15): quia non possent veras et simplices oves fallere, nisi Christi nomine tegerent rabiem bestialem. In iis autem omnibus operatur ^e ille qui, cum sit veræ illuminationis inimicus, in lucis se angelum transfiguratur. Hujus arte Basilides, hujus Marcion callet ingenio, hoc duce agitur Sabellius, hoc præcipitatorum rectore Photinus, hujus potestati famulatur Arius, hujus spiritui servit Eunomius; tota denique ^d bestiarum talium cohors hoc præside ab Ecclesiæ unitate discessit, hoc magistro a veritate descivit.

CAP. IV. — Sed eum in cunctis perversitatibus multiformem teneat principatum, arcem tamen sibi in Manichæorum struxit insania, et latissimam in eis aulam, in qua se exsultantius jactaret, invenit; ubi non unius pravitatis **50** speciem, sed omnium simul **B** errorum impietatumque mixturam generaliter possideret. Quod enim in paganis profanum, quod in Judæis carnalibus cæcum, quod in secretis magicæ artis illicitum, quod denique in omnibus hæresibus sacrilegum atque blasphemum est, hoc in istos, quasi in sentinam quamdam cum omnium sordium concretionem confluit. Unde universas eorum impietates ac turpitudines enarrare perlongum est; superat enim verborum copiam criminum multitudo. ^e Ex quibus ad indicandum pauca sufficiunt, ut de iis quæ audieritis, etiam illa quæ verecunde prætermissis æstinetis. De sacris tamen eorum, quæ apud illos tam obscena sunt quam nefanda, quod inquisitioni nostræ Dominus manifestare voluit, non tacemus, ne quisquam putet nos de hac re dubiæ fanæ et incertis opinionibus credidisse. Residentibus itaque **C** mecum episcopis ac presbyteris, ac in eundem ^f consessum Christianis viris ac nobilibus congregatis, Electos et Electas eorum jussimus præsentari. Qui cum de perversitate dogmatis sui, et de festivitatum suarum consuetudine multa ^g reserassent, illud quoque scelus, quod eloqui verecundum est, prodiderunt, quod tanta diligentia investigatum est, ut nihil ^h minus credulis, nihil obtrectatoribus relinqueretur ambiguum. Aderant enim omnes personæ, per quas ⁱ infandum facinus fuerat perpetratum, puella scilicet ut multum decennis, et duæ mulieres, quæ ipsam nutrierant, et huic sceleri præpararant. Præsertim erat etiam adolescentula vitiatore puellæ, et episcopus ipsorum detestandi criminis ordinator. **D** Horum omnium par fuit et una confessio, et patefactum est exsecræmentum quod aures nostræ vix ferre poterunt. De quo ne apertius loquentes castos offendimus auditus, gestorum documenta sufficiunt, quibus plenissime docetur nullam in hac secta pudicitiam, nullam honestatem, nullam penitus reperiri castita-

^f Ms. S. Petri, *conventum*. De hoc consessu ac judicio vide S. pontificis epistolas 7 et 15.

^g Ex eodem ms. S. Petri correximus pro, *reserarent*.

^h Idem ms., *incredulis*.

ⁱ Prima editio, *nefandum*.

^j Ita ex ms. S. Petri syntaxi Leonina. Alias, *Omnium par fuit horum, et una confessio, et patefactum est exsecræmentum, quod, etc.*

tem; in qua lex est mendacium, diabolus religio, sacrificium turpitudine. **A** omni errore sit libera. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

52 SERMO XVII [M. XVI].

De Jejunio decimi mensis VI.

SYNOPSIS. — I. Jejunium a lege veteri in novam translatum et Deo ex grati animi sensu deberi, et orationem efficaciorum efficere. — II. Pium sensus cum Deo exercendum; sensus vero quam injuste et impie ab hominibus exigatur. — III. Quilibet sequatur ex senore e entus, semper mala est ratio senerantis. — IV. Aliquorum abundantiam et aliorum inopiam ad hoc esse ordinatam, ut dives Dei bonitatem imitetur.

CAP. V. — Hos itaque ^a homines, dilectissimi, per omnia execrabiles atque pestiferos, quos ^b aliarum regionum perturbatio nobis intulit crebriores, ab amicitia vestra penitus abdicare; vosque præcipue, mulieres, a talium notitia et colloquiis abstinere: ne dum fabulosis narrationibus incautus delectatur auditus, in diaboli laqueis incidatis. Qui sciens quod primum virum mulieris ore **51** seduxerit, ^c perque femineam credulitatem omnes homines a paradisi felicitate dejecerit, ^d vestro nunc quoque sexui securiore insidiatur astutia, ut eas quas sibi potuerit per ministros suæ falsitatis illicere, et fide spoliaret et pudore. Illud quoque vos, dilectissimi, obsecrans moneo, ut si cui vestrum innotuerit ^e ubi habitent, ubi doceant, quos frequentent, et in quorum societate requiescant, nostræ sollicitudini fideliter indicetis: quia parum prodest unicuique quod, protegente ^f Spiritu sancto, ab istis ipse non capitur, si cum alios capi intelligit non movetur. Contra communes hostes pro salute communi una omnium debet esse vigilantia, ne ^g de alicujus membri vulnere etiam alia possint membra corrumpi, et qui tales non prodendos putant, in judicio Christi inveniantur rei de silentio, etiam si non contaminantur assensu.

CAP. VI. — Assumite igitur religiosæ sollicitudinis pium zelum, et contra sævissimos animarum hostes omnium fidelium cura consurgat. ^h Ideo enim misericors Deus quamdam nobis partem prodidit hominum noxiorum, ut, manifestato periculo, excitaretur diligentia cautionis. Non sufficiat quod actum est, sed eadem inquisitio perseveret: quæ hoc, auxiliante Deo, ⁱ consequatur, ut non solum qui recti sunt incolumes perseverent, sed etiam multi qui diabolica seductione decepti sunt, ab errore revocentur. Vestras autem orationes et elemosinæ atque jejunia misericordiae Deo per hanc ipsam devotionem sacratius offerentur, cum etiam hoc opus fidei ad omnia officia pietatis accesserit. Quarta igitur et sexta feria jejunamus; sabbato autem apud præsentem beatissimum apostolum Petrum vigilias celebremus; qui, sicut experimur et credimus, pro commendatis sibi a Domino ovibus indecemer pastorales præterdit excubias: exoraturus deprecationibus suis ut Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab

CAP. I. — Evangelicis sanctionibus, dilectissimi, multum ^j auctoritatis præbet doctrina legalis, cum quædam de mandato veteri ad novam observantiam transferuntur, et ex ipsa ecclesiastica devotione demonstratur, quod Dominus Jesus Christus non venit legem solvere, sed adimplere (Matth. v, 17). Cessantibus enim significationibus quibus Salvatoris nostri nuntiabatur adventus, et peractis figuris quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea quæ vel ad regulas morum vel ad simplicem Dei cultum ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma in qua sunt condita perseverant; et quæ utrique Testamento erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex his autem est etiam decimi mensis solemne jejunium, quod a nobis nunc annua est consuetudine celebrandum: ^k quia plenum justitiæ est atque pietatis, gratias divinæ agere largitati pro fructibus quos in usus hominum secundum summæ providentiæ temperamentum terra produxit. Quod ut prompto animo nos facere ^l monstremus, non solum continentiam jejunii, sed etiam elemosynarum curam oportet assumi, ut de terra quoque cordis nostri germen justitiæ et fructus charitatis oriatur, et misericordiam Dei pauperum ipsius miserando mereamur. Efficacissima enim est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur, quoniam qui suum ab inope non avertit animum, cito ad se Domini convertit auditum, dicente Domino: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est; 53 dimittite, et dimittetur vobis* (Luc. vi, 36, 37). Quid hac justitia benignius? Quid hac retributione clementius, ubi sententia judicaturi in potestate ponitur judicandi? *Date, inquit, et dabitur vobis* (Ibid., 38). Quam cito diffidentiae sollicitudo et avaritiæ est amputata cunctatio, ut quod reddituram se promittit veritas, secunda expendat ^m humanitas.

^a Homines deest in ms. Bon. et prima editione, quæ etiam pro itaque habet ideo.

^b Manichæos Romæ jamdiu antea delituisse liquet ex Augustini Confess. l. v, c. 10, sed aliarum regionum, ac præsertim Africæ perturbationes sub Genseric, qui anno 439 occupavit Carthaginem, crebriorem eorum numerum intulerunt.

^c Ms. Bon. et prima editio, et quod per femineam.

^d In ms. S. Petri, vestro nostroque sexui securiore insidiatur astutia, ut eos quibus potuerit per ministros suæ falsitatis illudere, et fide spoliaret et pudore. Sed ut ad mulieres hæc potissimum referantur, antecedentia, vosque præcipue mulieres, videntur requirere.

^e Ms. Bon. et prima editio, ubi habitent, vel ubi frequentent, omissis, ubi doceant.

^f Id. cod., Spiritu Dei; et infra, non moveatur. Paulo

post prima editio cum eodem ms., Contra omnes hostes.

^g Præpositio de omittitur in mss. S. Petri et Bon., nec non in prima editione. Post pauca incipit cap. 6, itaque pro igitur in ms. S. Petri.

^h Editi, ideoque. Delevimus que ex nostris codicibus. Paulo post, manifesto pro manifestato in mss. S. Petri et Bon. ac prima editione.

ⁱ Ita ex nostris codicibus et prima editione. Al., consequitur.

^j Al., utilitatis. Ita Gaudiival. Quesnelli, et duo nostri codd. Vat.

^k Duo codd. Vat. et unus S. Petri cum prima editione, quare plenum.

^l Ms. S. Petri, demonstramus.

^m Idem codex, humilitas.

CAP. II. — Constans esto, Christiane largitor : da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendium, noli de dubio suspirare proventu. Substantia tua cum bene erogatur, augetur. ^a Concupisce justum misericordiae lucrum, et aeterni quaestus sectare commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, et qui dat ut habeas, mandat ut tribuas, dicens : *Date, et dabitur vobis.* Amplectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. Quamvis enim non habeas nisi quod acceperis, non potes tamen non habere quod dederis. Qui ergo pecunias amat, et multiplicare opes suas immoedici optat augmentis, hoc potius sanctum fenus exercent, et hac usurarum arte ditescat, ut non hominum laborantium caperet necessitates, ^b ne per dolosa beneficia laqueos injiciat insolubilem debitorum, sed illius sit creditor, illius fenerator, qui dicit : *Date, et dabitur vobis; et qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis.* Infidelis autem et iniquus est etiam sibi, qui quod aestimat diligendum non vult habere perpetuum. ^c Quantalibet adjiciat, quantalibet condat et congerat, inops de hoc mundo et egenus abscedet, dicente David propheta : *Quoniam cum interierit non accipiet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (Ps. XLVIII, 18).* Qui si benignus esset animae suae, illi bona sua crederet, qui et idoneus fidejussor est pauperum, et largissimus redditor usurarum. Sed injusta et impudens avaritia, quae beneficium se dicit praestare cum decipit, non credit Deo veraciter promittenti, et credit homini ^e trepide paciscenti; dumque certiora existimat praesentia quam futura, merito in hoc frequenter incurrit, ut ei cupiditas injusti lucri non injusti causa sit damni.

CAP. III. — Unde quilibet sequatur eventus, ^f mala semper est ratio feneratoris, cui pecuniam et minuisse et auxisse peccatum est : ut aut miser sit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas senoris : et lucrum quod omni caret humanitate vitandum est. **56** Multiplicatur quidem facultas injustis et tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit : quoniam fenus pecuniae funus est animae. Quid enim

^a Secuti sumus lectionem optimam codicis S. Petri. Al., *Et concupiscere justum misericordiae lucrum, aeterni quaestus est sectari commercium.*

^b Ita emendavimus ex tribus mss. Vaticanis. Al., *ne per dolosa officia laqueos incidat.*

^c *Quantalibet adjiciat* deerat in edit. Quesn. Restituimus ex aliis editionibus et ex omnibus nostris codicibus.

^d Codex S. Petri, *non sumat.* Inferius, *gloria domus ejus*, pro *gloria ejus* in Vat. 544 collect. 5. Dein, pro *Qui si*, in prima editione, *Quia si.*

^e Al., *trepide.* Quesnellus in margine.

^f Prolixam Quesnelli notationem huic loco subjectam inter observationes quae post Sermones proferuntur descriptam invenies.

^g Adjecimus adverbium *juste* ex Lectionario S. Petri.

^h Ms. S. Petri et Vat. collect. 5, *ad beatissimum.*

ⁱ Addunt editi codices omnes et mss. aliqui, *militiae Christianae*, quae verba desiderantur in mss. codd.

de hujusmodi hominibus sentiat Deus, sacratissimus propheta David manifestat : qui cum diceret, *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo (Ps. XIV, 1)?* responso divinae vocis instruitur, et eum ad aeternam requiem pertinere cognoscit, *qui inter alias pie conversationis regulas, pecuniam suam non dedit ad usuram; et a tabernaculo Dei ostenditur alienus, et a sancto monte ejus extraneus, qui dolosum quaestum de pecuniae suae captat usuris; et dum per aliena cupit damna ditari, aeterna dignus est egestate puniri.*

CAP. IV. — Vos itaque, dilectissimi, qui ex toto corde promissionibus Domini credidistis, fugientes immundissimam avaritiae lepram, donis Dei pie et sapienter utimini. Et quoniam ^e juste de ipsius largitate gaudetis, date operam ut possitis gaudiorum vestrorum habere consortes. Multis enim, quae vobis suppetunt, desunt, et in quorundam indigentia, materia vobis data est divinae bonitatis imitandae : ut per vos etiam in alios beneficia divina transirent, et bene dispensantes temporalia, acquireretis aeterna. Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem ^h apud beatissimum Petrum apostolum vigilemus, cujus orationibus nobis per omnia obtineatur divina protectio, per Christum Dominum nostrum. Amen.

SERMO XVIII [Al. XVII].

De Jejunio decimi mensis VII.

SYNOPSIS. — I. *Animam licet regeneratam, et ex se in deteriora declivem, et ex Dei benignitate pluribus munitam esse praesidiis.* — II. *Communem toti Ecclesiae abstinentiam indici, ut et a parte et a soliditate diabolus superetur.* — III. *Sterilem arborem Christus damnavit, ut misericordiae opera commendaret. Ut homo Christianus impugnetur assidue, quaeque sint piorum arma contra invisibiles hostes.*

55 **CAP. I.** — Praesidia, ⁱ dilectissimi, sanctificandis mentibus nostris atque corporibus divinitus instituta, ideo cum dierum temporumque curriculis sine cessatione reparantur, ut infirmitatum nostrarum ipsa nos medicina commoneat. Natura quippe mutabilis, et de peccati labe mortalis, ^j licet jam redempta, et sacro baptismate jam renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora proclivis.

D Regiis tribus, Corb. et Vict., quod ideo moneo, ne quis illorum omissionem typographis ascribat. **QUESNELLUS.** — Similiter ea verba desiderantur in antiquissimo Lectionario Vat. 3826, in alio veteri Vat. 4267, in duobus Vallicellanis, in Patavino eremitarum S. Augustini, in Veronensi, in Veneto S. Marci aliisque Lectionariis, nec non in Homiliar. Pauli Diac. Desunt quoque in mss. collect. 4, 2 et 5. At leguntur in codd. collect. 3 et 4, atque in collecta pervetusti Sacramentarii Veronensis a P. Blanchino editi, ubi Leonina, uti videtur, formula habetur : *Praesidia militiae Christianae sanctis inchoare jejuniis.*

ⁱ Ita melius ex vetustissimo Vat. 3836, Patavino eremitarum 117, Veronensi 74, aliisque optimae notae Lectionariis, nec non in ms. Casinensi collect. 4. Erat in editis ex codd. collect. 3, 4 et 5, *licet etiam jam redempta et sacro baptismate sit renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora proclivis, corrumpeturque carnali desiderio, etc.* In uno Vallicell., *Corrumperetur enim carnali, etc.*

Corrumperetur carnali desiderio, nisi spiritali muniretur auxilio : quia sicut illi nunquam deest unde corruat, ita semper præsto est unde subsistat, dicente Apostolo : *Fidelis enim Deus, qui vos non patietur tentari supra id quod potestis, sed faciet proventum, ut possitis sustinere* (I Cor. x, 13). Quamvis ergo Dominus protegat bellatores, et milites suos ille, qui potens est in prælio (Ps. xxiii, 8), cohorte- tur, et dicat : *Nolite timere, quia ego vici mundum* (Joan. xvi, 33) : sciendum tamen est, dilectissimi, hoc incitamento formidinem sublatam esse, non pugnam; et retuso aculeo timoris, causam manere certaminis, quod ab hoste versuto, terribiliter quidem furore persecutionis **56** movetur, sed nocentius specie pacis inferitur. Ubi enim in aperto sunt pugnae, in manifesto sunt et coronæ. Et hoc ipsum alit atque accendit patientiæ fortitudinem, quod sicut proxima est tribulatio, ita est et vicina promissio. Cessantibus vero publicis impugnationibus impiorum, et a cædibus se ac suppliciis fidelium diabolo continente, ne pertinacia crudelitatum, multiplicatio nostrorum fieret triumphorum, fremens adversarius cruentas inimicitias ad quietas convertit insidias : ut quos vincere fame et gelu, flammis ferroque non poterat, otio tepesceret, cupiditatibus irretiret, ambitione inflaret, voluptate corrumperet.

CAP. II. — Sed his atque aliis omnibus destruedis habet acies Christiana potentes munitiones et arma victricia, dum instruente milites suos Spiritu veritatis, mansuetudo iram, largitas avaritiam,

^a Codd. S. Petri et Veron., *Dominus*. Paulo post idem ms. Veronensis cum editione Rainaudi, *faciet cum tentatione proventum*.

^b Codd. Victor. et Corb. Quesnelli cum nostro Vat. 544, *bellaturos*. Mox duo mss. S. Petri, *et ille, qui potens est*.

^c Codex Veronensis, *per hæc incitamenta*.

^d Codices Gaudiival., Vict. et Regii duo apud Quesnellum, tres nostri Vat. et Veron., *retunso* : Corb. Quesn., *reconso*.

^e In editis et plerisque mss., *innocentibus*. Quidam codices errorem in hac voce indicantes, *momentibus*. Legendum credimus cum ms. Ver., *nocentibus*; quod adverbium contrapositum anteriori adverbio *terribiliter*, indicat pacis tempore certamen esse perniciosius, licet non ita terribile sit, uti furente persecutione.

^f Pronomen *se*, quod supplevit Quesnellus, invenimus in plerisque et præstantioribus nostris codicibus.

^g Ita Quesnellus cum nostris præstantioribus codicibus et Homiliar. Pauli Diaconi. Cæteri editi cum mss. collect. 3, 4 et 5, *fr. mit adversarius, et cruentas*.

^h Vocem *flammis* a Quesnello omissam revocavimus ex cæteris editis omnibusque nostris mss. Solum Homiliar. Pauli Diaconi cum duobus Vat., *ferro flammisque*. Paulo post verbum *tepscaceret* a Quesnello receptum approbant mss. Lectionar. duo S. Petri, et vetustissimum Vaticanum cum Homiliar. Pauli Diaconi. Cæteri editi et nonnulli codices præsertim collectionum posteriorum habent, *tabesceret*. Utrumque in ms. Quesnelli Gaudiival.

ⁱ Editiones ante Quesnellum addunt *malis*, uti invenimus in codd. inferioris notæ collect. 3 et 4.

^j Editiones Quesnello anteriores et mss. Vat. collect. 3, 4 et 5, *Deo scilicet instruente milites suos, ut Spiritu veritatis mansuetudo iram... benignitas extin-*

benignitas extinguit invidiam. Commutante ^k (enim dextera Excelsi corda multorum, rediit in novitate vetustas, et de famulis iniquitatis ministri prodiree justitiæ. Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulavit; et qui impudicitia sordue- rant, castitate nituerunt. His autem conversionibus, dilectissimi, per providentiam gratiæ Dei **57** addita sunt sancta jejunia, quæ in quibusdam diebus ab universa Ecclesia devotionem observantiæ generalis exigerent. Quamvis enim pulchrum sit atque laudabile ut singula quæque membra corporis Christi propriis ornentur officiis, excellentioris tamen est actionis sacratorisque virtutis, cum in unum propositum piæ plebis corda concurrunt : ut ille cui sanctificatio nostra supplicium est, non solum a parte, sed etiam a soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonens quodammodo pro qualitate temporis sui ne quisquam frigore infidelitatis obtorpeat, sed potius charitatis spiritum convalescat. Quoniam et per ipsa elementa mundi, tamquam per publicas paginas, significationem divini voluntatis accipimus; nec unquam cessat superna eruditio, quando etiam de iis quæ nobis famulantur imbuimur.

CAP. III. — Præter illam namque apostolicam sententiam qua homines fructu pietatis carentes vacuis arboribus comparantur, etiam illa ficus nobis cavenda est de suæ infecunditatis exemplo, quam Dominus Jesus, sicut Evangelium refert, nihil habentem quod esuriens sumeret, perpetua sterilitate

quat invidiam. Sed antiquissimus Vaticanus, duo S. Petri, unus Veron. et exemplar Pauli Diaconi, ut in textu.

^k Ita ex omnibus nostris mss. et editis ante Quesnellum, qui cum Homiliar. Pauli Diaconi pro *enim* prætulit *ergo*.

^l Editi ante Quesnellum cum mss. trium collectionum posteriorum, *providente gratia Dei*. Quod porro de aliquibus jejuniis additur, *quæ in quibusdam diebus ab universa Ecclesia devotionem observantia generalis exigerent*, a nonnullis perinde sumitur ac si jejunia quatuor temporum, ad quæ pertinet jejunium decimi mensis, ab universa Ecclesia, hoc tempore servaretur. Sed hoc loco, sicut etiam in alio simili serm. 89 seu quarti de jejunio septimi mensis cap. 2 (quod pariter testimonium pro eadem sententia allegatur). S. Leo generalem tantum doctrinam statuit, jejunia et alia pia opera publica, quæ a tota Ecclesia, seu ab omnibus fiunt, efficaciora esse quam privata : quod verum est, etiamsi a particulari tantum Ecclesia aliqui dies jejunio aut aliis piis operibus generali observantia addicantur. Jejunium decimi aut septimi mensis, quod hoc tempore Romana profecto Ecclesia servabat, non arque ab omnibus aliis Ecclesiis custoditum fuisse, late probat Ludovicus Muratorius in disquisitione *de Quatuor Temporum jejuniiis*, tom. II Anecd. Lat., pag. 248 et seqq. Confer annot. 4 in serm. 79.

^m Perperam in editionibus post primam illi. Correximus ex antiquissimo Vaticano et duobus S. Petri ac Homil. Pauli Diaconi.

ⁿ Magis arriis hæc lectio auctoritate duorum mss. S. Petri et Lectionarii Veronensis, nec non primæ editionis et Homil. Pauli Diaconi. Al., *concalescat*. Post pauca, *accepimus pro accipimus* legitur in duobus mss. S. Petri, in uno Bonon. et prima editione.

^o Cod. Veron., *Evangelista*. Et infra post voces,

damnavit : ut intelligeremus quoniam qui esurientem non refovet, illi denegat cibum qui a quod pauperi est datum, sibi dixit impensum. Et hujus maledictionis arbores erunt, quibus a judicante dicitur : *Diccedite a me, maledicti, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere, etc.* (Matth. xxv, 41, 42). Quæ ideo singula recoluntur, ut advertamus non futurum extra misericordiam, qui vel partem horum operum fuerit exsecutus. Anima autem neminem juvenis erit arbor non habens poma, cum totius b pietatis invenietur aliena. Decimi ergo mensis jejuniium, quod hiemalis est temporis, ad agriculturam nos mysticam vocat, qua segetum et palmitum atque arborum vires, quibus humana sustentatur infirmitas, spiritalibus studiis excolantur : ut Dominicus ager suis ditetur c impendiis, et quem nunquam expedit 58 esse sine fructu, de propria fiat ubertate fecundior. Quod utique intelligit sanctitas vestra, ad totius Ecclesiæ d profectus esse referendum, quorum in fide germen est, in spe incrementum, in charitate maturitas : quia castigatio corporis et instantia orationis tunc veram obtinent puritatem, cum eleemosynarum sanctificatione e nituntur, dicente Domino : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Quarta igitur et f sexta feria jejuneamus ; sabbato autem apud beatissimum Petrum apostolum vigiliis celebremus, g ipso præstante et adjuvante qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIX [Al. XVIII].

De Jejunio decimi mensis VIII.

SYNOPSIS. — I. Abstinencia Domino viam parat, et mentem erigit ad caelestia. — II. Cur Quatuor Temporum jejunia instituta, quibus et subjungendum jejunium a vitiiis. — III. De cultu Dei, ac de usu bonorum temporalium. De duplici jejunio.

CAP. I. — Cum de adventu regni Dei, h et de fine temporum mundi discipulos suos Salvator instrueret, totamque Ecclesiam suam in apostolis erudiret :

non refovet, aliquot mss. et editi ante Quesnellum addunt, *egenum*.

^a Ms. Veronensis, *quidquid pauperi*; et paulo post, a *judice*, pro a *judicante*.

^b Vulgati ante Quesnellum cum ms. Gaudiival. aliisque nostris recentiorum collectionum codd. inserunt vocem *fructu*, quam a nostris præstantissimis D Lectionariis et ab exemplari Pauli Diaconi abesse deprehendimus. Solum quidam ex his habent, *invenitur*, pro *invenietur*.

^c Exemplar Pauli Diaconi, *divitiis*.

^d Ita ex nostris Lectionariis Vat., S. Petri et Veron., et melius quam in Vulg., *profectum*, ut liquet ex sequenti relativo, *quorum*.

^e Sic ex iisdem Lectionariis. Al., *nitescunt*.

^f Mss. duo S. Petri, duo Vat. collect. 4 et 5, et exemplar Pauli Diaconi, *sexta sabbati*.

^g In Vat. 3836 desunt sequentia usque ad finem. In duobus vero S. Petri, post vocem *celebremus*, legitur, *Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre, etc.*

^h Prætulimus vetustiora et præstantiora Lectiona-

A *Cavele*, inquit, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et cogitationibus sæcularibus (Luc. xxi, 43). Quod utique præceptum, dilectissimi, ad nos specialius pertinere cognoscimus, quibus denuntiatus dies, etiam si est occultus, non dubitatur esse vicinus. Ad cujus adventum omnem hominem convenit præparari : i ne quem aut ventri deditum aut curis sæcularibus inveniat implicatum. Quotidiano enim, dilectissimi, experimento probatur j satietate carnis ociem mentis obtundi, et ciborum nimietate vigorem cordis hebetari, ita ut delectatio edendi etiam corporum contraria sit salutis, nisi ratio temperantiæ obsistat illecebræ, et quod futurum est 59 oneri, subtrahat voluptati. Quamvis enim sine anima nihil caro desideret, et inde accipiat sensus unde sumit et motus; ejusdem tamen est k animæ, quædam subdi æ sibi negare substantiæ, et interiori judicio, ab inconvenientibus exteriora frenare, ut a corporeis cupiditatibus sæpius libera, in aula mentis possit divini vacare sapientiæ, ubi omni strepitu terrenarum silente curarum, in meditationibus sanctis, et in deliciis lætetur æternis. Quod l etsi in hac vita difficile est continuari, potest tamen frequenter assumi, ut sæpius ac diutius spiritalibus potius quam carnalibus occupemur; et cum melioribus curis majores impendimus moras, m ad incorruptibiles divitiis, etiam temporales transeant actiones.

CAP. II. — Hujus observantiæ utilitas, dilectissimi, in ecclesiasticis præcipue est constituta jejniis, quæ C ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit ascripta temporibus. Siquidem jejunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hiemale autem in hoc qui est decimus celebramus, intelligentes divinis nihil vacuum esse præceptis, et verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire; dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia, n incessabiliter discimus quod et prædicemus et agamus. Dicente enim propheta : *Cæli enarrant gloriam Dei, et opera*

ria Vat. 3836, duo basilicæ S. Petri. et Veronense 74. Alias, et de mundi fine ac temporum.

ⁱ Aliquot codd. Vat., ms. Veron. cum Homil. Pauli Diaconi, nec non prima edit., *ne quemquam*.

^j Sic Lectionaria vetustissima Vaticanum, S. Petri, et Veronens., nec non Homil. Pauli Diaconi. Al., *potius satietate*. Paulo post ms. Veronens., pro *corporum*, habet, *corporis*.

^k In aliquibus mss. Vat. deest, *animæ*. Et infra, pro *ab inconvenientibus*, duo mss. S. Petri et duo Vat., *ab introentibus*, et pro *frenare*, in codd. S. Petri, *refrenare*.

^l Melius *etsi* pro *si*, quod erat in editis, scripsimus ex antiquissimo Vatic. duobus S. Petri, et Homil. Pauli Diaconi. Post pauca in ms. Veron. et in Homil. Pauli Diaconi. omittitur adverbium *potius*.

^m Unus codex Vat. et alius Veron., in *incorruptibiles*. Mox transeunt in duobus Vaticanis et prima editio.

ⁿ Codex Veron., Homil. Pauli Diaconi. et prima editio, *inaccessibili tuba*.

*manuum ejus annuntiat firmamentum : dies diei or-
ctat verbum, et nox nocti indicat scientiam (Ps. xviii,
1, 2); quid est per quod veritas vobis a non loquitur?*
Ipsius voces in die, ipsius audiuntur in nocte, et pul-
chritudo rerum unius Dei opificio conditarum, non
desinit cordis antribus magistram insinuare rationem,
ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt b intellecta
conspiciantur (Rom. 1, 20), et non creaturis, sed
Creatori omnium serviantur. Cum ergo universa vitia
per continentiam destruantur, et quidquid avaritia
sistit, quidquid superbia amittit, quidquid luxuria
concupiscit, hujus virtutis soliditate 60 superetur;
quis non intelligat quantum nobis c præsidii per
jejunia conferatur? In quibus indicitur, ut non solum
a cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desideriis
temperetur. Alioqui superfluum est suscipere esu-
riem, et inquam non deponere voluntatem; reciso
affligi cibo, et a concepto d non resillire peccato.
Carnale est, non spiritale jejunium, ubi soli corpori
non parcitur, et in iis quæ omnibus delictis nocen-
tiora sunt, permanetur. Quid prodest animæ foris
agere e quasi dominam, et intus servare captivam,
membris propriis imperare, et Jus propriæ libertatis
amittere? f Et merito plerumque patitur famulam
rebellantem, quæ non reddit Domino debitam servi-
tutem. g Jejunante ergo corpore ab escis, mens Je-
junet a vitiiis, et curas cupiditatesque terrenas regis
sui lege dijudicet.

CAP. III. — Meminerit primam dilectionem Deo,
secundam a deberi proximo, omnesque affectus suos
hac regula dirigendos, ut nec a cultu recedat Do-
mini, nec ab utilitate conservi. Quomodo autem Deus
collitur, nisi ut quod ipsi placet, placeat et nobis;
nec ab ejus imperio noster umquam resultet affectus?
Quoniam si hoc quod ille vult volumus, ab illo sumet
infirmas nostra virtutem, a quo ipsam accepimus
voluntatem: *Deus est enim, sicut ait Apostolus, qui
operatur in nobis et velle et perficere i pro bona vo-
luntate (Philip. ii, 13). Nec superbia j itaque homo
inflabitur, nec desperatione frangetur, si bonis divi-
nitis datis in gloriam dantis utatur, et ab iis deside-
ria sua revocet quæ sibi nocitura cognoscit. Abstinens
enim ab invidiæ malignitate, a luxuriæ dissolutione,*

a Unus ms. S. Petri, alius Vat. ac prima editio, D
non loquitur.

b Homil. Pauli Diac., intellectu conspiciantur.

c Vocem præsidii supplevimus ex quatuor Lecto-
nariis, nimirum antiquissimo Vat. duobus S. Petri
et Veron. Mox idem Vat. et Veron., atque Homil.
Pauli Diac., discitur, verperam pro indicitur.

d Secuti sumus primam editionem et Homil. Pauli
Diaconi. Cæteræ editiones, non desinere, quod nullis
nostris codicibus probatur: habent enim omnes
corruptæ, non silere; silere autem facile quidem ex
resillire amanuensium lapsu irrepere potuit, non vero
ex desinere.

e In Homil. Pauli Diaconi desunt quasi, et infra,
propriis.

f Cod. Veronensis, Ut merito plerumque patiatur.

g Prima editio, Jejunet ergo corpus ab escis. Se-
quentes editiones, Jejunans ergo corpus ab escis. Ques-
nelli emendationem nostri codices confirmant. Solus

a a perturbatione iracundiæ, a cupiditate vindictæ,
purificabitur veri sanctificatione jejunii, et incorrupti-
bilibium deliciarum voluptate pascetur, ut per ubum
spiritalium etiam terrenas copias in dolestem noverit
transfere substantiam, non sibi condendo quæ ac-
coperit, sed magis magisque multiplicando quod de-
derit. Unde paternæ charitatis affectu dilectionem
vostram 61 monemus, ut jejunium decimi mensis
fructuosum vobis eleemosynarum largitate faciatis,
gaudentes quod per vos Dominus pauperes suos
pascit et vestit; quibus utique posset eas quas vobis
contulit tribuere facultates, nisi pro ineffabili mis-
ericordia sua et illos k justificare vellet de patientia
laboris, et vos de opere charitatis. Quarta igitur et
l sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatissi-
mum apostolum Petrum vigillas celebremus, m qui
et orationes, et jejunia, et eleemosynas nostras pre-
cibus suis dignabitur adjuvare, præstante Domino
nostro Jesu Christo, qui cum Patre et sancto Spiritu
vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XX [AL. XIX].

n De decimi mensis Jejunio IX.

SYNOPSIS. — I. Alia in lege pro tempore instituta, alia
etiam in nova lege permanura. Quale jejunium, et
omnia præcepta moralia. — II. Jejunium decimi
mensis ecclesiasticis regulis præscriptum pro agen-
dis Deo de perceptis terræ fructibus gratiis. Terræ
fecunditatem ubertas animorum æmuletur, ut Dei
homo sit imitator. — III. Omnia præcepta continet
charitas, qua homo a bestiis discernitur. Sic diligen-
dus proximus a nobis, quomodo nos a Deo. A mis-
ericordiæ operibus ne pauper quidem excluditur.

CAP. I. — Dispensationes misericordiæ Dei, quas
Salvator noster pro humani generis reparatione sus-
cepit, ita sunt, dilectissimi, divinitus ordinatæ, ut
Evangelium gratiæ velamen legis tolleret, non in-
stituta destrueret. Unde custodienda nobis est Domi-
nica illa sententia, qua dixit se non venire legem
solvere, sed implere, ut nos quoque huic regulæ,
quantum donante Deo possumus, serviamus: scien-
tes nihil esse de veteris Testamenti constitutioni-
bus negligendum, si vigilanter studeamus agnoscere
quid ibi transitura obumbratione velatum, quid per-
mansura actione sit conditum. Nam o discretio cibo-

codex Veron., Jejunans ergo corpore ab escis; sed in
hanc lectionem subjiciendum erat mente, non mens.

b Codex Veron., debere se.

c Codd. Vatic. collect. 4 et 5, per bonam voluntatem.

d Itaque pro denique libentius scripsimus ob auctori-
tatem plurium et præstantiorum nostrorum codi-
cum nec non Homilarii Pauli Diaconi.

e Vetusissimus Cod. Vat. et duo alii, justificaret
de patientia.

f Idem antiquissimus ms. Vat. et Veron., sexta
sabbati.

g In Homilario Pauli Diaconi, quantam et oratio-
nes; et post adjuvare subjicitur, Per Dominum no-
strum Jesum Christum, etc.

h Editus ex ms. hujus sermonis unico Nicolai
Fabri, de quo vide quæ diximus in præfat. ad Ser-
mones, n. 10.

i Editi ante Quesnellum ex eodem codice, distri-

rum et hostiarum, circumcisio carnis, differentia baptismatum, et observatio baptismorum, non adhuc sub figuratis significationibus sunt agenda, quæ etiam sunt rebus ipsis quæ significabantur impleta; mandata vero et præcepta moralia sicut sunt edita perseverant, quia non aliud insinuant quam loquuntur, et apud **62** Christianam devotionem augmento crescent, non cessatione deficiunt. Diligere itaque Deum et proximum, honorare patrem et matrem, non adorare deos alienos, et cætera, quæ aut terribiliter sunt prohibita, aut salubriter imperata, non aliter ex legalibus institutis quam ex evangelicis veneramus edictis, ut quamvis multa accesserint ex novitate gratiæ, nihil tamen imminutum sit de antiquitate justitiæ. Unde merito disposerunt apostolicæ sanctiones ut veterum jejuniorum utilitas permaneret, et licet Ecclesiæ consuetudo prolixioribus se castigationibus exercere didicisset, amplecteretur tamen continentiæ sanctificationem ex lege venientem: quibus enim donatum erat posse quod majus est, indecens fuit non celebrare quod minus est.

CAP. II. — Hac ergo ratione, dilectissimi, evidenter instructi, ecclesiasticis regulis jejunium decimum mensis adjungimus, idque devotioni vestræ, sicut est moris, indicimus: quoniam plenum pietatis plenumque justitiæ est ut terrenorum fructuum perceptione conclusa agantur Deo gratiæ, et sacrificium ei misericordiæ cum jejunii immolatione solvatur. Gaudeat quisque de copia sua, et multa se horreis suis intulisse lætetur, sed ita ut de abundantia ejus etiam a pauperibus gaudeatur. Fecunditatem segetum, fluentia vitium, partus arborum, ubertas imitetur animorum: quod dedit terra, dent corda; ut possimus dicere cum propheta: *Terra nostra dedit fructum suum* (Ps. LXI, 6). Deus namque verus et summus agricola non solum corporaliū, sed etiam spiritualium auctor est fructuum, et utraque semina, utraque plantaria duplici novit exercere cultura: dans agris profectus germinum, dans animis incrementa virtutum, quæ sicut ab una providentiâ sumpserunt principium, ita ad unius operis vocant effectum. Homo enim, ad imaginem et similitudinem Dei factus, nihil habet in naturæ suæ honore tam proprium quam ut bonitatem sui imitetur auctoris, qui donorum storum, sicut misericors largitor est, ita est et justus exactor, volens nos operum suorum esse consortes: ut quamvis nullam nos valeamus creare naturam, possimus tamen acceptam per Dei gratiam exercere materiam: quia non ita usui nostro bona terrena collata sunt, ut carnalium tantum sensuum voluptati satietatique ^a servirent; alioquin nihil a pecudibus, nihil distaremus a bestiis, quæ alienis necessitatibus consulere nesciunt, et solam sui ac suorum fetuum curam habere noverant.

CAP. III. — Animalia igitur, carentia intellectu,

ctio. Hanc lectionem Quæsnellus indicavit in marginibus; utrum vero ex codice an ex ingenio correxerit ignoramus.

^a Alias, *serviant*.

A nullo sunt erudita mandato, nec acceperunt legem, **63** quæ non acceperunt rationem; ubi autem est illuminatio rationis, ibi est et disciplina pietatis, quæ dilectionem et Deo debet et proximo. Non enim aliter probatur homo amator esse sui, nisi appareat cum et supra se naturæ suæ auctorem, et secundum se naturæ suæ amare consortem. Merito in his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ; merito disputationum omnium latitudo sub paucorum brevitate verborum plenissimo est explicata compendio. Diligatur Deus, diligatur et proximus, ita ut formam diligendi proximi ab ea qua nos Deus diligit dilectione sumamus, qui etiam malis bonus est, et benignitatis suæ donis non solum cultores suos confovet, sed etiam negatores. Amentur propinqui, amentur extranei; et quod debetur amicis, supererogetur inimicis. Quamvis enim quorundam malignitas nulla humanitate mitescat, non sunt tamen infructuosa opera pietatis, nec umquam perdit benevolentia quod præstat ingrato. Nemo se, dilectissimi, ab opere bono faciat alienum, nemo de sua tenuitate causetur, tamquam qui sibi vix sufficit, et alium juvare non possit. Magnum est quod proferat ex parvo, et in divinæ lance justitiæ non quantitate munerum, sed pondere pensatur animorum. Evangelica vidua duos nummos in gazophylacium misit (*Marc. XII, 42*), et omnium divitiarum dona transcendit. Nulla apud Deum viliis est pietas, nulla infructuosa misericordia. Diversos quidem hominibus dedit census, sed non diversos quærit affectus. Esument omnes substantias suas, et qui plus acceperunt, plus tribuant. Fiat abstinentia fidelium, cibis pauperum, et quod quisque subtrahit sibi, proficiat indigentibus: quia licet multum et animis et corporibus conferant remedia parvitas, parum tamen utilia sunt ipsa jejunia, nisi misericordiæ sanctificentur effectu. In elemosynis enim virtus quædam est instituta baptismatis, quia sicut aqua exstinguit ignem, sic elemosyna peccatum; et per eundem ^b Christum dicitur, *Lavamini, mundi estote* (*Isai. I, 16*), per quem dicitur, *Date elemosynam et omnia munda sunt vobis* (*Luc. XI, 41*); ut nemo ambigat, nemo diffidat regenerationis sibi nitorem etiam post multa peccata restitui, qui elemosynarum studuerit purificatione mundari.

64 SERMO XXI [AL. XX],

In Nativitate Domini nostri Jesu Christi I.

SYNOPSIS. — I. Neminem extraneum esse a lætitia Nativitatis Domini, quæ sola sine sordibus peccati est. — II. Miram esse hujus mysterii dispensationem. — III. Qui novum hominem vult induere, ei veterem esse deponendum.

CAP. I. — Salvator noster, dilectissimi, hodie natus est, gaudeamus. Neque enim locum fas est ^c ibi esse tristitiæ, ubi natalis est vitæ; quæ consumpto mortalitatis timore, nobis ingerit de promissa æter-

^b Vox *Christum* videtur abundare, vel in ejus loco substituenda vox *spiritum*. QUÆSNELLUS.

^c In aliquot mss. et in editis ante Quæsnellum, nec non in exemplari Pauli Diaconi deest, *ibi*

nitale lætitiã. Nemo ad hujus alacritatis participatione secernitur, una cunctis lætitiæ communis est ratio: quia Dominus noster, peccati mortisque destructor, sicut nullum a reatu liberum reperit, ita ^a liberandis omnibus venit. Exsultet sanctus, quia propinquat ad palmam. Gaudeat peccator, quia invitatur ad veniam. Animetur gentilis, quia vocatur ad vitam. Dei namque Filius secundum plenitudinem temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, reconciliandum auctori suo naturam generis assumpsit humani, ut inventor mortis diabolus, ^b per ipsam quam vicerat vinceretur. In quo conflictu pro nobis inito, magno et mirabili æquitate jure certatum est: dum omnipotens Dominus cum sævissimo hoste, non in sua majestate, sed in nostra congregitur humilitate, obiciens ^c ei eandem formam eandemque naturam, mortalitatis quidem nostræ participem, sed peccati totius expertem. Alienum quippe ab hac nativitate est, quod de omnibus legitur: ^d *Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram* (*Job. xiv, 4, sec. LXX*). Nihil ergo in istam singularem nativitatem de carnis concupiscentia transivit, nihil de peccati lege manavit. Virgo regi Davidicæ stirpis eligitur, quæ sacro gravidanda se u divinam humanamque prolem prius ^e conciperet mente quam corpore. Et ne superni ignara consilii ad inusitatos paveret ^f effectus, **65** quod in ea operandum erat ^g a Spiritu sancto, colloquio discit angelico. Nec damnum credit pudoris, Dei genitrix mox futura. Cur enim de conceptionis novitate desperet, ^h cui efficientia de Altissimi virtute promittitur? Confirmatur credentis fides etiam ⁱ præeuntis atestatione miraculi, donaturque Elizabeth inopinata fecunditas; ut qui conceptum dederat sterili, daturus non dubitaretur et virgini.

CAP. II. — Verbum igitur Dei Deus, Filius Dei, qui in principio erat apud Deum, per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil (*Joan. i, 1-3*), propter liberandum ab æterna morte hominem, factus est homo: ita se ad susceptionem humilitatis nostræ sine diminutione suæ majestatis inclinans, ut

^a Codex Vercellensis et Homiliar. Pauli Diac., cum prima editione, *pro liberandis*.

^b Unus cod. S. Petri, et alius Bon., cum prima editione, *per ipsam qua vicerat naturam vinceretur*. Veron. cod. 74, *per ipsam qua vicerat vinceretur*.

^c In ms. Bon. et prima editione omittitur ei.

^d Codex Corbeiensis hunc locum ita habet, Quesnello teste: *Nemo mundus a sorde, nec infans unius diei, si sit vita ejus super terram*. In ms. S. Petri, *nec infans, cujus unius diei vita super terram*. In prima editione, *nec infans unius diei, cujus vita est super terram*. Paulo post omittitur ergo in mss. Vercel. et duobus Veron., nec non in Homil. Pauli Diaconi.

^e Codex S. Petri, et prima editio, *concepit*.

^f Ita codd. mss. tres et pleræque editiones ad marginem; quibus facile adjungi possunt alii duo Regii mss. codd., in quibus legitur *affectus*, errore librarii. Sed et sensus exigit ut, hac lectione retenta, alia rejiciatur, quæ in prioribus edit. habebat, *affatus*; non enim loquitur hic de colloquio angelico, cujus potius interventu, ut statim post legitur, exempta est Maria pavore illo quo ex inusitato conceptio-

manens quod erat, assumensque quod non erat, veram servi formam ei formæ in qua Deo Patri est æqualis uniret (*Philip. ii, 6*), et tanto sœdere naturam utramque consereret, ut nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. ^j Salva igitur proprietate utriusque substantiæ, et in unam coeunte personam, suscipitur a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas: et ^k ad dependendum nostræ conditionis debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili, Deusque verus et homo verus, in unitatem Domini temperatur; ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Dei hominumque mediator (*I Tim. ii, 5*), et mori posset ex uno, et resurgere posset ex altero. Merito igitur virginæ integritati nihil corruptionis intulit partus salutis: quia custodia fuit pudoris, editio veritatis. Talis igitur, dilectissimi, nativitas decuit Dei virtutem et Dei sapientiam Christum, qua nobis et ^l humanitate congrueret, et divinitate præcelleret. Nisi enim esset, Deus verus non asserret remedium; nisi esset homo verus, non præberet exemplum. Ab exsultantibus ergo angelis nascente Domino, *Gloria in excelsis Deo* canitur, et *pax in terra bonæ voluntatis hominibus* nuntiatur (*Luc. ii, 14*). Vident enim cœlestem Jerusalem ex omnibus mundi gentibus fabricari: de quo inenarrabili divinæ pietatis opere, quantum lætari debet humilitas hominum, cum tantum gaudeat sublimitas angelorum?

CAP. III. — **66** Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo Patri, per Filium ejus, in Spiritu sancto, qui propter multam ^m misericordiam suam, qua dilexit nos, misertus est nostri; *et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo* (*Eph. ii, 5*), ut essemus in ipso nova creatura, novumque figmentum. Deponamus ergo veterem hominem cum actibus suis (*Eph. iv, 22; Colos. iii, 9*); et adepti participationem generationis Christi, carnis renuntiemus operibus. Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam, et divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione ⁿ redire. Memento cujus capitis

nis Verbi effectu affecta fuisset. QUESNELLUS. — Lectionem textus confirmant etiam cod. S. Petri, unus Veron. et exemplar. Pauli Diaconi.

^g Ms. Veron., *de Spiritu sancto*. Mox in cod. S. Petri, *didicit, pro discit*.

^h Codd. Vaticanus, S. Petri, et Bon. ac prima editio, *cujus*.

ⁱ Quidam vulgati, librarium errore, *præ cunctis*. ^j Eadem habentur epist. 28, cap. 3.

^k Editi ante Quesnellum, cum aliquot posteriorum collectionum codicibus, *ad dependendum*. Cæteri præstantiores mss. ut in textu. Paulo post, *infusa est, pro unita est*, in codice Veronensi. In cod. autem Padiliron. et in alio Veron., *in unitate pro in unitatem*.

^l Ita mss. septem Quesnelli et omnes nostri. Prius legebatur *humilitate* etiam in exemplari primæ editionis collect. 3.

^m Ita mss. codd. quinque Quesnelli. Plerique tamen nostri et Gaudiival. ejusdem Quesnelli cum anterioribus editionibus, *charitatem suam*.

ⁿ Duo mss. Vaticani et unus S. Petri, *recidere*; Vercel., *retrocedere*; Padiliron., *recedere*.

et cujus corporis sis membrum. Reminiscere quia A erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen et regnum. Per baptismatis sacramentum Spiritus sancti factus es templum: noli tantum habitorem pravis de te actibus effugare, et diaboli te iterum subjicere servituti: quis pretium tuum sanguis Christi; quia in veritate te judicabit, * qui in misericordia te redemit, qui cum Patre et Spiritu sancto regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXII [Al. XXI].

b In Nativitate Domini II.

SYNOPSIS.—I. Incarnatione Verbi primam Dei erga homines dispositionem compleri, sed sacramento occultiore.—II. Novi ordinis, nova nativitate Filium Dei esse generatum.—III. Cur ex Virgine nasci Christus elegerit.—IV. Illusum esse diabolum per incarnationem ex Virgine.—V. Ideo natum esse Christum in carne, ut renasceremur ex Spiritu.—VI. Non Homini Dei, sed novi solis ortum Manichæos colere.

CAP. I.—Exsultemus in Domino, dilectissimi, et spiritali jucunditate lætemur, quia illuxit 67 nobis dies redemptionis c novæ, præparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Reparatur enim nobis salutis nostræ annua revolutione sacramentum, ab initio promissum, in fine redditum, sine fine mansurum.

* AL., qui misericorditer. Ms. Vercellensis, qui veritate te judicabit, qui misericordia te redemit. Unus codex S. Petri, qui misericordia te redemit Christus Dominus noster, qui vivit, etc. Pahliron. similiter præfert; et solum claudit sic, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

b In Homiliario Pauli Diaconi, nec non in Lectionario antiquo ms. Ecclesiæ Vercellensis, hic sermo alia exhibetur forma ac in editis et in aliis codicibus. Discrimen hoc loco accurate indicandum visum est. Caput primum cum editis concordat, et varietas incipit ab initio capitis secundi. Nam ommissis verbis, *Adventibus ergo temporibus, dilectissimi, quæ redemptioni hominum fuerant præstituta, capitis initium est: Ingreditur hæc mundi infirma Filius Dei, et cætera usque ad verba, mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate, deinde sequitur, generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, substantiam ministravit. Assumpta est de matre Domini, natura, non culpa cum reliquis, quæ leguntur in fine capitis 3 usque ad illa, vitium excluderet vetustatis. Hinc autem in Homiliario Pauli Diaconi et ms. Vercellensi eadem lectio habetur, quæ continua serie continetur in epistola 28 S. Leonis ad Flavianum a fine capitis tertii ad medium caput quartum, id est, ab illis verbis, *Nam quia gloriabatur diabolus, et cætera* (quæ in præsentî sermone leguntur sub finem capitis primi) usque ad ea, *Assumpta est de matre Domini, natura, non culpa; quæ eodem contextu itidemque verbis in epistola ad Flavianum recitantur. Post verba autem, vitium excluderet vetustatis, in prædictis Homiliariis non statim consequitur, ut in editis, caput 4 sermo nis: Cum igitur misericors omnipotensque Salvator; sed interseruntur tres periodi ommissæ capitis tertii. Nam post verba excluderet vetustatis, hæc statim leguntur: *Verax namque misericordia Domini cum ad reparandum humanum genus, etc., usque ad ea, nisi de eo quod subegerat vinceretur. Tum additur caput 4: Cum igitur misericors omnipotensque, cum reliquis usque ad ea verba: Solvitur itaque lethiferæ pactionis malevolans conscriptio. Deinde, ommissis nonnullis, statim subjicitur: Fortis ille nectitur vinculis suis, et ligato mundi principe usque ad ea quæ habentur circa***

In quo dignum est nos erectis sursum cordibus divinum adorare mysterium, ut quod magno Dei munere agitur, magnis Ecclesiæ gaudiis celebretur. d Deus enim omnipotens et clemens, cujus natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus opus misericordia est, statim ut nos diabolica malignitas veneno sæpe mortificavit invidiæ, e præparata renovandis moralibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia præsignavit; denuntians serpenti futurum semen mulieris quod noxii capitis elationem sua virtute contereret (*Genes. III, 2*); Christum scilicet in carne venturum, Deum hominemque f significans, qui natus ex Virgine violatorem humanæ propaginis incorrupta nativitate damnaret. g [Nam quia gloriabatur diabolus, hominem sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus, et immortalitatis dote nudatum h duram mortis subiisse sententiam, seque in malis suis quoddam de prævaricatoris consortio invenisse solatium; 68 Deum quoque, i justæ severitatis exigente ratione, erga hominem, quem in tanto honore condiderat, antiquam mutasse sententiam: opus fuit, dilectissimi, j secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cujus voluntas non potest sua benignitate privari, primam pietatis suæ dispositionem sacramento occultiore compleret, et homo dia-

medium cap. 5, obtineas per gratiam, quod non habebas per naturam. Tum, prætermisissis reliquis capitis 5, subditur caput 6: *Habentes ergo tantæ spei, et cætera usque ad finem periodi hæc lectione, quam de novi, ut dicunt, solis ortu videtur honorabilis; et ommissis interjectis vocibus, transitur ad verba, qui etsi mirandam habent pulchritudinem, adorandam tamen non habent deitatem, cum reliquis usque ad finem sermonis. Hæc tanta unius ejusdemque sermonis varietas in duobus tam vetustis exemplaribus a cæteris omnibus mss. et editionibus suspitionem inicit hunc sermonem forte diversa forma a Leone editum fuisse; et ex forma quæ in his duobus codicibus continetur integrum testimonium continuata serie exscriptum, fuisse insertum epistola 28. Hoc indicasse sufficit; aliorum judicium esto.*

c Codex S. Petri, et in margine edit. Colon. a. 1547, Petri Camisii, nostræ. At novæ exigunt cæteri codices, et opposito vocis antiquæ: *Vox reparationis* erat in editis ante Quesn., uti in nonnullis mss. reperimus. Scribendum fuit, *præparationis*, non tam ex Quesnelii codd. quam ex accuratioribus nostris Lectionariis et ex Homiliario Pauli Diaconi, cum præsertim sensus id offlagitet. Temporibus enim ante Christi adventum plures prophetiæ et figuræ præparatio redemptionis seu reparacionis, non autem reparatio dici poterunt.

d Cod. S. Petri, *Etenim Dei in nos benignitas, cujus natura, etc.*

e Editi ante Quesn. cum Gaudiival. et nostris duobus Vat. collect. 4 et 5, *prædestinata*. Codices Lectionarii cum Homiliario Pauli Diaconi, *præparata*.

f Ita Quesn. et nostri codd. Anterioribus edit., *signans*.

g Uncinis inclusa eadem prorsus habentur in ep. 28, ad Flavian., c. 3 et 4.

h Mss. S. Petri, *diram*.

i Erat in editis, *juste*, sine diphthongo et cum commate, ita ut hoc adverbium referretur ad verbum *mutasse*. Correximus ex nostris codd. emendationemque confirmat lectio epistolæ 28, c. 3, *justitiæ exigente ratione*.

j Ms. Vercellensis, *secreta dispensatione*.

bolice iniquitatis versutia ^a actus in culpam, contra Dei propositum non periret.]

CAP. II. — Advenientibus ergo temporibus, dilectissimi, quæ redemptioni hominum fuerant præstituta, [ingreditur ^b hæc mundi infima Jesus Christus Filius Dei, de cœlesti sede descendens, et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris; incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens, esse cepit ex tempore; universitatis Dominus servilium formam, obumbrata majestatis suæ dignitate, suscepit; impossibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis, et immortalis mortis legibus subjacere]. Nova autem nativitate ^c genitus est, conceptus a Virgine, natus ex Virgine, sine paternæ carnis concupiscentia, ^d sine maternæ integritatis injuria: quia futurum hominum Salvatorem talis ortus decebat, qui et in se haberet humanæ substantiæ naturam, et humanæ carnis inquinamenta nesciret. Avator enim ^e Deo in carne nascenti Deus est, testante archangelo ad beatam Virginem Mariam: Quia Spiritus sanctus superveniat in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque quod nascetur ^f ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. 1, 35). Origo dissimilis, sed natura consimilis; humano usu et consuetudine ^g caret, sed divina potestate subnixum est, quod virgo conciperit, quod virgo pepererit, et virgo permanserit. Non hic cogitetur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo ^h natus est, ut volebat et poterat. Si veritatem queris ⁱ naturæ, humanam cognosce materiam; si rationem scrutaris originis, virtutem consistere divinam. Venit enim Dominus Jesus Christus contagia nostra auferre, non perpeti; nec succumbere vitiiis, sed moderari. Venit ut omnem languorem corruptionis et universa ^j ulcera sordentium curaret animarum: propter quod oportuit ut novo nasceretur ordine, qui novam impollutæ sinceritatis gratiam hu-

^a Prima editio et mss. S. Petri, atque Bon., *coactus in culpam.*

^b Editi, hæc infima. Inservimus mundi auctoritate codicum S. Petri, Vercellensis, Patavini, S. Antonii, Veneti, et Homil. Pauli Diaconi. In ep. quidem 28, ad Flavianum, cap. 4, in quam hic locus a Leone tr ductus fuit, omnes codd. præferunt mundi. Nonnulli codd. in hoc sermone, sicut et in eadem epistola, pro infima, habent infirma. Mox editi ante Quesnellum cum quibusdam mss. habent, Dominus noster, vel, Deus noster, loco verborum, Filius Dei.

^c Duo mss. Vat. et Bon., cum prima editione, generatus, quia conceptus a Virgine. Duo S. Petri, generatus est, quia conceptus ex Virgine.

^d In editis ante Quesnellum et in eodd. posteriorum collectionum abest Deo.

^e Duo mss. S. Petri, de te.

^f Editi inserunt, quod credimus, quæ verba non necessaria melius expunxit ope meliorum eodd. S. Petri et primæ editionis. Dein unus ms. liber S. Petri et alius Venet., ut virgo conceperit, et virgo pepererit, etc. In uno Vat. deest secundo loco, quod.

^g Tres mss. Vat., unus S. Petri, ac prima editio, factus est. Cæteri ut in textu.

^h Ita edidit Quesnellus, cui suffragantur mss. S. Petri. Erat in editis et aliquot codd., humanæ naturæ, cognosce materiam.

manis corporibus inferebat. Oportuit enim i ut primam genitricis virginitatem nascentis incorruptio custodiret, et complacitum sibi claustrum pudoris, et sanctitatis hospitium, divini Spiritus virtus infusa servaret, ^k qui statuerat dejecta erigere, contracta solidare, et superandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiam donare virtutem: ut virginitas, quæ in aliis non poterat salva esse generando, ^l fieret et in aliis imitabilis renascendo.

CAP. III. — Hoc ipsum autem, dilectissimi, quod Christus nasci elegit ex Virgine, nonne apparet altissimæ fuisse rationis? ut scilicet natam ^m humano generi salutem diabolus ⁿ ignoraret, et spiritui latente conceptu, quem non alium videret quam alios, non aliter crederet natum esse quam cæteros. ^o Cujus enim similem cum universis advertit naturam, parum habere arbitratus est eam omnibus causam; nec intellexit a transgressionis vinculis liberum, quem ab infirmitate mortalitatis non invenit alienum. Verax namque misericordia Dei, cum ad reparandum humanum genus ineffabiliter ei multa suppetere, hanc potissimum consulendi viam elegit, quæ ad destruendum opus diaboli, non virtute uteretur potentis, sed ratione justitiæ. Nam superbia hostis antiqui non immerito sibi in omnes homines jus tyrannicum vindicabat, nec indebito dominatu ^p mebat, quæ ^q a mandato Dei spontaneos in obsequium suæ voluntatis illexerat. Non itaque juste amitteret originalem ^r humani generis servitutem, nisi de eo quod subegerat vinceretur. Quod ut fieret, sine virili semine ^s conceptus est Christus ex virgine, quam non humanus coitus, sed Spiritus sanctus fecundavit. Et cum in omnibus matribus non fiat sine peccati sorde conceptio, hæc inde purgationem traxit, unde concepit. Quo enim paterni seminis transfusio non pervenit, peccati se illic origo non miscuit. Inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, substantiam ministravit. [Assumpta est ^t de matre Domini,

ⁱ Editi ante Quesn. cum aliquot mss. posteriorum collectionum, vulnera. Tres Vat. et prima editio, vitia. Retinimus ulcera auctoritate codd. S. Petri. Paulo post, pro inferebat, Quesnellus in codice Corbeion. legit inserebat.

^j Sic emendavimus ex duobus mss. S. Petri, et duobus Vat., nec non ex prima editione. Al., in vulgatis, ut primam genitricis integritatem nascentis incorruptio custodiret.

^k Ita duo codd. S. Petri, unus Bon. et prima editio. Al., quæ.

^l Emendationem suppeditarunt duo exemplaria S. Petri et duo Vat. ac prima editio. Al., fieret in aliis imitabilis et confendo et renascendo.

^m Recepimus lectionem nostrorum codicum, quæ est etiam editionum ante Quesnellum. Apud hunc, humani generis.

ⁿ Cod. Vercell., e mandato.

^o Ita mss. quatuor Quesn. et aliquot nostri cum Homil. Pauli Diacon. Editi anteriores cum mss. Victorino et Gandfirat. Quesnelli et Vat. collect. 5, de dititii. Alius Vat. collect. 4, debiti, pro humani generis.

^p Correximus ex mss. S. Petri et Bon. Al., editio est.

^q Ita mss. Corb., Gaudival., Vict. et Reg., non vero, de matre, hominis natura, ut antea. Quesn. — Prima tamen editio habet Domini, uti etiam plerique

natura, non culpa.] Creata est forma servi sine conditione ^a servili, quia novus homo sic contemperatus est veteri, ut et veritatem susciperet generis, et vitium excluderet vetustatis.

CAP. IV. — Cum igitur misericors omnipotensque Salvator ita susceptionis humanæ moderaretur exordia, ut virtutem inseparabilis a suo homine Deitatis per velamen nostræ infirmitatis absconderet, illusa est securi hostis astutia, qui natiuitatem pueri in salutem generis humani procreati, non aliter sibi **71** quam omnium nascentium putavit obnoxiam. Vidit enim vagientem atque lacrymantem, vidit pannis ^b involutum (*Luc. II, 12*), circumcisioni subditum, et legalis sacrificii oblatione perfunctum. Agnovit deinceps solita pueritiæ incrementa, et usque ^c in viriles annos de naturalibus non dubitavit augmentis. Inter hæc intulit contumelias, multiplicavit injurias, adhibuit maledicta, opprobria, blasphemias, convicia, omnem postremo in ipsum vim furoris sui effudit, ^d omnia tentamentorum genera percurrit; et scias quo humanam naturam infecisset veneno, nequaquam credidit primæ transgressionis exsortem, quem tot documentis didicisset esse mortalem. Perstitit ergo improbus prædo et avarus exactor in eum qui nihil ipse habebat insurgere, et dum vitiatæ originis præjudicium generale persequitur, chirographum quo ^e nitebatur excedit, ab illo iniquitatis exigens poenam, in quo nullam reperit culpam. Solvitur itaque leibifere pactionis ^f malesuada conscripso, et per injustitiam plus potendi, totius debiti summa vacuatur. Fortis ille uelicitur suis vinculis, et omne commentum maligni in caput ipsius retorquetur. Ligato mundi principe, captivitatis vasa rapiuntur. Redit in honorem suum ab antiquis contagiis purgata natura, mors morte destruitur, natiuitas natiuitate reparatur: quoniam simul et redemptio auferit servitutem, et regeneratio mutat originem, et fides justificat peccatorem.

CAP. V. — Quisquis igitur Christiano nomine pie fideliter gloriaris, reconciliationis hujus gratiam jure perponde judicio. Tibi enim quondam abjecta, tibi extruso a paradisi sedibus, tibi per longa exsilia ^g morienti, tibi in pulverem et cinerem dissoluto, cui jam non erat spes ulla vivendi, per incarnationem Verbi potestas data est, ut de longinquo ad

nostri codd., nec non exemplar Pauli Diaconi; et (quod multo plius faciendum est) idem legitur in omnibus mss. epistola 28, ad Flavianum, c. 4. Solus codex Vat. 544 collect. § hoc in sermone præfert, *hominis*; in epistola autem ad Flavianum, *Domini*.

^a Ita mss. quatuor et Gaudival. In editis, *virili*. *Quæst.* — Nostri quoque codd., cura prima editione, *servili*. Mox in Vercell., et novus, pro *quia novus*.

^b Tres mss. Vat. et S. Petri, *abolutum*.

^c Homiliar. Pauli Diaconi, *ad viriles*.

^d Idem Homil. Pauli, *omniæque*. Dein in tribus codd. Vat. S. Petri et Bonou. ac prima editione, *percurrit*, pro *percurrit*, quod tamen præteritum significationem antecedenti coherentem indiguit. Max idem codd. et prima editio, *sciens quod*.

^e Duo mss. Vat., *tenebatur*; prima editio, *utebatur*. Dein, *excidit pro excedit* non tam habent editi

tuum revertaris auctorem, recognoscas parentem, liber efficiaris ex servo, de extraneo proveharis in filium; ut qui ex corruptibili carne natus es, ex Dei Spiritu renascaris, et obtineas per gratiam quod non habebas per naturam; ^h ac si te Dei Filium per spiritum adoptionis agoveris, Deum Patrem audeas nuncupare. Malæ conscientie reatu absolutus, ad cœlestia regna suspires, voluntatem Dei facias divine fultus auxilio, imiteris angelos super **72** terram, immortalis substantie virtute pascaris, securus adversus inimicas tentationes ⁱ pro pietate configas, et si cœlestis militie sacramenta servaveris, non dubites te in castris triumphantibus regis æterni pro victoria coronandum, cum te resurrectio piis parata susceperit in regni cœlestis consortium provehendum.

CAP. VI. — Habentes ergo tantæ spei fiduciam, dilectissimi, in fide qua fundati estis, stabiles permanete; ne idem ille tentator, cujus jam ^j a vobis dominationem Christus exclusit, aliquibus vos iterum seducat insidiis, et hæc ipsa præsentis dei gaudia suæ fallacie arte corrumpat, illudens simplicioribus animis de quorundam ^k persuasionem pestifera, quibus hæc dies solemnitas nostræ, non tam de natiuitate Christi, quam de novi, ut dicunt, solis ortu honorabilis videatur. Quorum corda vastis tenebris obvoluta, ^l et ab omni incremento veræ lucis aliena sunt; trahuntur enim adhuc stultis-imis gentilitatis erroribus, et quia supra id quod carnali intuentur aspectu, nequeunt aciem ventis erigere, ministra mundi luminaria divino honore venerantur. Absit ab animis Christianis impia superstitio prodigiosumque mendacium. Ultra omnem modum distant a sempiterno temporalia, ab incorporeo corporea, a dominante subjecta: ^m quia etsi mirandam habent pulchritudinem, adorandam tamen non habent Deitatem. Illa ergo virtus, illa sapientia, illa est ⁿ colenda majestas, quæ universitatem mundi creavit ex nihilo, et in quam voluit formæ atque mensuras terrenam cœlestemque substantiam omnipotenti ratione produxit. Sol, luna et sidera sint commoda utentibus, sicut speciosa cernentibus; sed ita ut de illis gratiæ referantur auctori, et adoretur Deus, ^o qui condidit, non creatura, quæ servit. Laudate igitur Deum, dilectissimi, in omnibus operibus ejus atque

ante Quesnellum, sed etiam aliqui codices; alii vero nostri, atque a Quesnello adhibiti, ut in textu.

^f Homil. Pauli Diaconi et prima editio, *malesuada*.

^g Idem Homil. Pauli, *moranti*.

^h Sic ex duobus mss. Vaticanis, cod. Bon. et prima editione, *Al.*, ut *si te*.

ⁱ Prima editio, *propria libertate*.

^j Codd. Vercell. Bonou., et prima editio, *a nobis*; et dein, *nos iterum*. Quidam codd. Vat. collectionum posteriorum, pro *dominationem*, habent *damnationem*.

^k *Al.*, *præsumptione*. *Quæst.* in margine.

^l In prima editione deest *et*.

^m In eadem editione, *quæ*, pro *quia*.

ⁿ Homiliar. Pauli Diaconi, *adoranda sola majestas*.

^o In eodem Homiliario, *qui hæc condidit*. Et paulo post, *Laudate igitur Dominum*, in prima editione et codice Bononiensi.

judiciis. Sit in vobis indubitata credulitas virginæ integritatis et partus. Reformationis humanæ sacrum divinumque mysterium sancto atque sincero honore servio. Amplectimini Christum in nostra carne nascentem, ut eundem Deum gloriæ videre mereamini in sua majestate regnantem, qui cum Patre et Spiritu sancto manet in unitate Deitatis in sæcula sæculorum. Amen.

73 SERMO XXIII [Al. XXII].

In Nativitate Domini III.

SYNOPSIS. — I. Ultra que Christi generationem esse inenarrabilem, et utrumque naturam ediam esse a Maria. — II. Error Arian unde? Incarnationis explicatur sacramentum. — III. Necessitas incarnationis, ut hominum errores et peccata auferrentur. — IV. Fidem et virtutem incarnationis unam semper et eandem fuisse, quæ hodie. — V. Non carnali lætitia Dominicam Nativitatem, sed spiritali celebrandam. Quod Christus caro nostra fit nascendo, nos caro ejus renascendo.

CAP. I. — Nota quidem sunt ^a vobis, dilectissimi, et frequenter audita, quæ ad sacramentum pertinent solennitatis hodiernæ; sed sicut illæis oculis voluptatem affert lux ista visibilis, ita cordibus sanis æternum dat gaudium nativitas Salvatoris, quæ a nobis nunquam est ^b tacenda, licet non sit, ut dignum est, explicanda. Non enim ad illud tantummodo sacramentum, quo Filius Dei consempternus est Patri, sed etiam ad hunc ortum, quo *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), credimus pertinere, quod dictum est: *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. LIII, 8)? Deus itaque Dei Filius par atque eadem de Patre et cum Patre natura, universitatis Creator et Dominus, totus ubique præsens, et ^c omnia totus excedens, in ordine temporum, quæ ipsius dispositione decurrunt, hunc sibi diem, quo in salutem mundi ex beata Virgine Maria nasceretur, elegit, integro per omnia pudore generantis. Cujus ^d 74 virginitas ^e si-

^a Emendavimus ex plerisque nostris codicibus. Al., nobis. Mox, ad sacramentum scripsimus ex quatuor Vaticanis. Al., ad sacramenta.

^b Septem sequentes voces, quæ a subjecta Leonis ratione exigi videntur, supplevimus ex ms. S. Petri, ex quo etiam scripsimus, *tacenda*, pro *reticenda*, quod legebatur in editis et nonnullis aliis codd.

^c Amplectendam credidimus laudati codicis S. Petri lectionem. Al., *universa excedens*. Mox *discurrunt* pro *decurrunt* in ms. Bon. et prima editione. Dein vox *Maria* ex mss. S. Petri addita.

^d Ita melius ex mss. S. Petri, Bon. ac prima editione. Al., *sic non est violata partu, ut non fuerat*.

^e Sic cum Quesnello plerique nostri codices. Al., *vocabitur*.

^f Editi, *vere divinam una edidit prole naturam*. Præulimus Lectionarium basilicæ S. Petri, cum præsertim hanc lectionem olim obtinuisse comprobet S. Petrus Dominicus, qui opusc. 1, c. 9, similiter in suo codice forte Romano legit, excepta voce *prole*, pro qua habet, in *prole*. Adde quod lectionem ejusmodi exigere videtur contextus. Ratio enim quam S. Leo subjicit, cum ad duplicem personam excludendam pertineat, *unam personam* in propositione assertam præsumit. Quoad sensum porro hujus loci, cum S. pontifex *unam profiteatur personam*, non ea mente hanc personam *vere humanam vereque divinam* appellavit, ut significaret personas duas, alteram humanam, divinam alteram (nam paulo post perso-

ut non est violata partu, sic non fuerat temerata conceptu. *Ut impletur*, sicut ait evangelista, quod dictum est a Domino per Isaiam prophetam: *Ecce virgo concipiet in utero, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus* (Isai. vii, 14). Hic enim mirabilis sacræ Virginis partus, vere humanam ^f vereque divinam unam edidit prole personam, quia non ita proprietates suas tenuit utraque substantia, ut personarum in eis possit esse discretio; nec sic ^g creatura in societatem sui Creatoris est assumpta, ut ille habitator, et illa esset habitaculum; sed ita ut naturæ alteri altera ^h misceretur. Et quamvis alia sit quæ suscipitur, alia vero quæ suscipit in tantam tamen unitatem convenit utriusque diversitas, ut ⁱ unus idemque sit Filius, qui se, et secundum quod verus est homo, Patre dicit minorem (Joan. xiv, 28), et secundum quod verus est Deus, Patri proficitur æqualem (Joan. x, 30).

CAP. II. — Hanc unitatem, dilectissimi, qua Creatori creatura conseritur, intelligentiæ oculis cernere cæcitas Ariana non potuit, quæ Unigenitum Dei ejusdem cum Patre gloriæ atque substantiæ esse non credens, minorem ^j dixit Filii deitatem, de iis argumenta sumens quæ ad formam sunt referenda servilem, quam idem Filius Dei ut ostendat in se non dicitur, neque alterius esse personæ, sic cum eadem dicit: ^k *Pater major me est* (Joan. xiv, 28); quemadmodum dicit cum eadem: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). In forma enim servi, quam nostræ reparationis causa in fine sæculorum suscepit, minor est Patre; in forma autem Dei, in qua erat ante sæcula, æqualis est Patri. In humilitate humana factus est ex muliere, factus sub lege (Galat. iv, 4); in majestate divina ^l manens Dei Verbum, per quod facta sunt ^m 75 omnia (Joan. 1, 3). ⁿ Proinde qui in forma Dei fecit hominem, in forma servi factus est homo;

narum discretionem, seu duas distinctas personas palam excludit), sed eam personam quam agnoscit unam, vere humanam vereque divinam significare voluit ratione diversa: *vere divinam* per se, quia vere divina est persona Verbi; *vere autem humanam*, si ita loqui liceat, *officio*, quia illa divina persona Verbi humanæ naturæ unita, est vera ejusdem hypostasis, quatenus humana natura Christi in persona Verbi *vere* subsistit, et ultimum complementum habet, quod veræ personæ proprium est. Id contra Nestorianos, qui duas personas in Christo, seu duos filios admittebant, dictum videtur.

^g Ita ex nostris mss. ac prima editione. Similiter capite sequenti, *Creatori creatura conseritur*. Al. in editis, *natura in societatem*.

^h Codex S. Petri, *uniretur*, forte *insereretur*, vel *consereretur*, ut infra c. 2 habetur, *conseritur*. Ad vocem autem *misceretur* prolixam Quesnelli annotationem in observationibus dabimus, ubi *misceretur* pro *uniretur* usurpatum videbimus.

ⁱ Ms. S. Petri, *idem unusque sit Dei Filius*.

^j Idem codex, *sibi finxit, pro dixit*.

^k Ita supplevimus ex ms. S. Petri, et codice Casinensi collect. 1, uti contextus etiam postulat, cum in editis et aliis mss. librorum saltu deessent verba: *Pater major me est, quemadmodum dicit cum eadem*.

^l In eodem ms. S. Petri, *manens Deus*.

^m Eadem sunt in: ep. 28, cap. 3.

sed utrumque Deus ^a de potentia suscipientis, utrumque homo de humilitate suscepti. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura : ^b et sicut formam servi forma Dei non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit (*Philip. II, 6*). Sacramentum itaque unitæ cum infirmitate virtutis, ^c propter eandem hominis naturam, minorem Patre dici Filium sinit: Deitas autem, quæ una est in Trinitate Patris, et Filii, et Spiritus sancti, omnem opinionem inæqualitatis excludit. Nihil enim ibi habet æternitas temporale, nihil natura dissimile; una illic voluntas est, eadem substantia, par potestas, et non tres dii, sed unus est Deus; quia vera et inseparabilis est unitas, ubi nulla potest esse diversitas. ^d In integra igitur veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, et quæ reparanda suscepit. Nam illa quæ deceptor in-
vexit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium; nec quia communionem humanarum subiit infirmitatem, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorte peccati; humana provehens, divina non minuens : exinanitio enim illa quæ se invisibilis visibilem præbuit, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis.

CAP. III. — Ut ergo ad æternam beatitudinem, ab originalibus vinculis et a mundanis ^e revocemur erroribus, ipse ad nos descendit, ad quem nos non poteramus ascendere, quia etsi multis inerat amor veri, incertarum tamen opinionum varietas fallentium demonum decipiebatur astutia, et falsi nominis scientia in diversas compugnantesque sententias humana ignorantia trahebatur. Ad auferendum autem hoc ludibrium, quo captivæ mentes superbienti diabolo serviebant, non sufficiebat doctrina legalis, nec per solas cohortationes propheticas poterat natura nostra reparari; sed adjicienda erat **76** veritas redemptionis ^f moralibus institutis, et corruptam ab initio originem novis renasci oportebat exordiis. Offerenda erat pro reconciliandis hostia, quæ et nostri

^a Cod. Bonon. et prima editio, *de majestate*.

^b Duo mss. S. Petri, unus Vat. et alter Bononiensis: *Et sicut forma servi formam Dei non adimit, ita forma Dei servi formam non minuit*. Sed textus editus congruit cum lectione ep. 28, ad Flavianum, cap. 3. Simili formula ep. 33, c. 2 : *Quod Deitatis est, caro non minuit; quod carnis est, Deitas non peremit*.

^c Prima editio, *propter eandem hominis personam*; ms. S. Petri et editio Veneta an. 1485, *propter eandem Dei hominisque personam*.

^d Eadem leguntur in ep. ad Flavianum 28, cap. 3.

^e Sic ex ms. S. Petri et alio Vat. Al., *revocemur*.

^f Aliqui codd. et editi ante Quesnellum, *mortalibus, corrupte*.

^g Ita ex ms. S. Petri. Al., *delere*.

^h Editi, *est gestum*. Prætulimus mss. exemplaria S. Petri et duo Vat. Dein editiones ante Quesnellum, omissa particula *enim*, habebant: *Verbi incarnatio hæc contulit faciendam, quæ facta*. Quesnellus vero, nella allata auctoritate, emendavit: *Verbi enim incarnatio hoc contulit faciendam, quod facta*. Hanc lectionem

A generis socia, et nostræ contaminationis esset aliena : ut hoc propositum Dei, quo peccatum mundi in Jesu Christi placuit nativitate ac passione ^g deleri, ad omnium generationum sæcula pertineret; nec turbarent nos, sed potius confirmarent mysteria, pro temporum ratione variata, cum fides, qua vivimus, nulla fuerit ætate diversa.

CAP. IV. — Cessent igitur illorum querelæ, qui impio murmure divinis dispensationibus obloquentes, de Dominicæ Nativitatis tarditate causantur, tamquam præteritis temporibus non sit impensum, quod in ultima mundi ætate ^h sit gestum. Verbi enim incarnatio hoc contulit faciendum, quod factum; et sacramentum salutis humanæ nulla umquam antiquitate cessavit. Quod prædicaverunt apostoli, hoc annuntiaverunt prophetæ; nec sero est impletum, quod semper est creditum. Sapientia vero et benignitas Dei hac salutiferi operis mora, capaciores nos suæ vocationis effecit; ut quod multis signis, multis vocibus, multisque mysteriis per tot fuerat sæcula præannuntiatum, in his diebus Evangelii non esset ambiguum; et ⁱ nativitas Salvatoris, quæ omnia miracula omnemque humanæ intelligentiæ erat excelsura mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio ejus et antiquior præcessisset et crebrior. Non itaque novo consilio Deus rebus humanis, nec sera miseratione consuluit; sed a constitutione mundi unam eandemque omnibus causam salutis instituit. Gratia ^j enim Dei, qua semper est universitas justificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non cœpia; et hoc magnæ pietatis sacramentum, quo totus jam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint qui ^k illud credere promissum, quam qui susceperunt donatum.

CAP. V. — Unde cum manifesta pietate, dilectissimi, ^l tantæ in nos divitiæ divinæ bonitatis **77** effusæ sint, quibus ad æternitatem vocandis, non solum præcedentium exemplorum utilitas ministravit, sed etiam ipsa veritas visibilis et corporalis apparuit, non segni, neque carnali ^m lætitia diem Dominicæ

nem invenimus in mss. collect. 1 et 5. Magis placuit lectio codicum S. Petri nec non collect. 2, a qua parum discrepant tres alii codices, in quibus amanuensium lapsu scriptum fuit: *Verbi enim incarnatio hoc contulit faciendam, quod factam*. Mox ex iisdem mss. S. Petri delevisimus præpositionem in, quæ præmittebatur vocibus, *nulla umquam antiquitate*.

^l Sic melius ex præstantioribus S. Petri codd. Al., *nativitas, quæ omnia miracula omnemque intelligentiæ, etc.*

^j Editi ante Quesnellum, *autem*. Nostris codd., *enim*.

^k Delevimus in ante illud, auctoritate mss. S. Petri.

^l Erat in editis ante Quesnellum et in nonnullis codicibus, *tantæ in nobis divinæ bonitatis effusæ sint gratiæ, quibus ad æternitatem vocandis non solum exemplum præcedentium utilitas, etc.* Emendationem Quesnellianam reperimus in ms. S. Petri, ex quo supplevimus, *divinæ, quod Quesnellus omiserat*.

^m Cod. S. Petri, *gaudio*.

Nativitatis celebrare debemus. Quod digne ac diligenter fiet a singulis, si meminerit quisque ejus corporis membrum sit, et cui capiti coaptatum; ne sacræ ædificationi discors compago non hæreat. Considerate, dilectissimi, et secundum illuminationem Spiritus sancti prudenter advertite, quis nos in se susceperit, et quem susceperimus in nobis: quoniam sicut factus est Dominus Jesus caro nostra nascendo, ita et nos facti sumus corpus ipsius renascendo. Ideo et membra Christi, et templum sumus Spiritus sancti: et ob hoc B. Apostolus dicit, *Glorificate, et portate Deum in corpore vestro* (I Cor. vi, 20). Qui formam nobis suæ mansuetudinis et humilitatis insinuans, ea nos virtute imbuuit qua redemit, ipso Domino pollicente: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi, 28, 29). Suscipiamus ergo regentis nos veritatis non grave nec asperum jugum, et simus ejus humilitati similes, cujus gloriæ volumus esse conformes: ipso auxiliante et perducente nos ad promissiones suas, qui secundum magnam misericordiam suam potens est peccata nostra delere, et sua in nobis dona perficere, Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIV [A, XXIII].

In Nativitate Domini IV.

SYNOPSIS. — I. Per verbi incarnationem figuras et promissiones esse completas. — II. Nisi Deus fieret homo, nullum hominis vulneribus remedium superasse. — III. Christum verum Deum esse et verum hominem, peccati originalis expertem; cujus Nativitatis imago in baptisate. — IV. Ab hac alienos esse Manichæos Christum negantes corporaliter natum. — V. Alios hæreticos nonnihil habere sani, Manichæos nihil non impium. — VI. Ab illorum ficta pietate cavendum; unitati fidei, sine qua nihil verum, inhærendum esse.

78 CAP. I. — Semper quidem, dilectissimi, diversis modis multisque mensuris humano generi bonitas divina consuluit, et plurima providentiæ suæ munera omnibus retro sæculis clementer impertit; sed in novissimis temporibus omnem abundantiam solite benignitatis excessit, quando in Christo,

^a Sic ex mss. S. Petri et prima editio. Al., intelligenter.

^b Ita codd. S. Petri, quibus congruunt mss. collect. 1 et 2. Solum enim omittunt vocem nostra, quam præferunt alii codices, et Leonino more exigere videtur subsequens vox ipsius. Antea legebatur in editis et aliquot mss.: *Sicut factus est Dominus caro nostra nascendo, ita et nos facti sumus ipsius renascendo*. Post pauca, *Spiritus Dei*, pro *Spiritus sancti*, est in nonnullis codicibus.

^c Cod. S. Petri, et nostru peccata delere, et sua in nos dona perficere. Dein in aliquibus codd., per infinita sæcula sæculorum.

^d M. s. S. Petri ac Bon., et prima editio, veritas divina.

^e Aliqui codd. Vat. et Bon., ac prima editio, materiam.

^f Duo S. Petri et unus Vat., signationibus.

A ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes veritas, ipsa ad mortuos vita descendit: ut Verbum illud coæternum et coæquale genitori in unitatem Deitatis suæ naturam nostræ humilitatis assumeret, et Deus de Deo natus, idem etiam homo de homine nasceretur. Promissum quidem hoc a constitutione mundi, et multis significationibus rerum atque verborum semper fuerat prophetatum; sed quantum hominum portione figuræ illæ et mysteria obumbrata salvarent nisi longa et occulta promissa adventu suo Christus impleteret; et quod tunc paucis credentibus profuit faciendum, innumeris jam fidelibus prodesset effectum. Jam ergo nos non signis neque imaginibus ad fidem deducimur, sed evangelica historia confirmati, quod factum credimus, adoramus; accedentibus ad eruditionem nostram prophetiis instrumentis, ut nullo modo habeamus ambiguum, quod tantis oraculis scimus esse prædictum. Hinc enim est quod Dominus Abraham ait: *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xxii, 18). Hinc David promissionem Dei prophetico spiritu canit dicens: *Juravit Dominus David, et non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Ps. cxlxi, 11). Hinc idem Dominus per Isaiam, *Ecce virgo, inquit, in utero accipiet, et partiet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel: quod interpretatur, Nobiscum Deus* (Isai. vii, 14). Et iterum: *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (Isai. xi, 1). In qua virga non dubie beata Virgo Maria prædicta est, quæ de Jesse et David stirpe proginita, et Spiritu sancto fecundata, novum florem carnis humanæ, utero quidem materno, sed partu est enixa virgineo.

CAP. II. — Exsultent ergo justi in Domino, et in laudem Dei corda credentium, et mirabilia ejus consistantur filii hominum: quoniam in hoc præcipue Dei opere humilitas nostra cognoscit, quanti eam suos conditor æstimavit. Qui cum origini humanæ multam dederit, quod nos ad imaginem suam fecit, reparatiori nostræ longe amplius tribuit, cum servilli formæ ipse se Dominus coaptavit. Quamvis enim ex una eademque pietate sit, quidquid creaturæ Creator impendit, minus tamen mirum est hominem ad divina prolicere, quam Deum ad humana descendere.

^g Unus ms. S. Petri et prima editio, ut quod.

^h Supplementum dicens ex aliquot mss. et editionibus, Deum prima editio: *Juravit Dominus veritatem David*. Cod. S. Petri, *Juravit Dominus, et non ponit eum: De fructu ventris tui ponam super sedem meam*.

ⁱ Ms. Bon. et prima editio, concipiet. Max in cod. S. Petri, vocabunt pro vocabitur; et in duobus ejusdem hæreticæ, quod est interpretatum.

^j In duobus Vat. et uno Bon., non dubium quod. Prima editio, non dubie quod. Duo mss. S. Petri et unus Vat., non dubium, sine quod.

^k Retinimus lectionem primæ editionis, quæ mss. Lectionariis S. Petri et rodd. collect. 3 comprobatur. In cæteris editis et mss. desiderantur verba, *justi in Domino, et*.

^l Quinque mss. et prima editio, dici opere; sed antea scribendum fuerat, in hujus.

Hoc autem nisi facere dignaretur omnipotens Deus, A nulla quemquam species iustitiæ, nulla forma sapientiæ a captivitate diaboli et a profundo æternæ mortis erueret. Condemnatio enim ex uno in omnes cum peccato transiens permaneret, et lethali vulnere b labefacta natura nullum remedium reperiret, quia conditionem suam suis viribus mutare non posset. Primus namque homo carnis substantiam c accepit e terra, et rationali spiritu per insufflationem creatis animatus est (*Gen. ii, 7*) ut ad imaginem et similitudinem auctoris sui vivens, formam d Dei bonitatis atque iustitiæ in splendore imitationis tanquam in speculi nitore servaret. Quam naturæ suæ speciosissimam dignitatem si per observantiam legis datæ perseveranter excoleret, ipsam illam terreni corporis qualitatem ad cœlestem gloriam mens incorrupta B perdueret. Sed quia invido e deceptorum temere atque infeliciter credidit (*Gen. iii, 6*), et superbie consiliis acquiescens, repositum honoris augmentum occupare maluit quam mereri, non solum ille homo, sed etiam universa in illo posteritas ejus audivit: *Terra es, et in terram ibis* (*Gen. iii, 19*). *Qualis ergo terrenus, tales et terreni* (*I Cor. xv, 49*); et nemo immortalis, quia nemo cœlestis.

CAP. III. — f Ad hoc itaque peccati et mortis vinculum resolvendum, omnipotens Filius Dei, omnia implens, omnia continens, æqualis per omnia Patri, et g in una ex ipso et cum ipso con-empiternus essentia, naturam in se suscepit humanam, et Creator æ Dominus omnium rerum, dignatus est h unus esse mortalium; electa sibi matre, quam fecerat C quæ salva integritate virginea, corporeæ esset tantum ministra substantiæ, ut humani h seminis cessante contagio, novo homini et puritas inesset et veritas. Non ergo in Christo ex utero virginis genito, quia natiuitas est mirabilis, Ideo i nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo; et nullum est in utraque substantia mendacium. *Verbum caro factum est* profectione carnis, non defectione Deitatis: quæ sic potentiam suam bonitatemque moderata est, ut et nostra suscipiendo proveheret, et sua communicando j non perderet. In hac natiuitate Christi secundum prophetiam David, *veritas de terra orta est, et iustitia de cœlo prospexit* (*Ps. LXXXIV,*

12). In hac natiuitate etiam Isaia sermo completus est dicentis: *Producat terra, et germinet Salvatorem, et iustitia oriatur simul* (*Isa. xlv, 8*). Terra enim carnis humanæ, quæ in primo fuerat prævaricatore maledicta, in hoc solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, et a vitiosæ stirpis alienum. Cujus spiritalem originem k in regeneratione quisque consequitur: et omni homini renascenti aqua baptismatis instar est uteri virginis, eodem Spiritu sancto replente fontem, qui replevit et virginem; ut peccatum quod ibi vacuavit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.

CAP. IV. — Ab hoc sacramento, dilectissimi, insanus Manichæorum error alienus est, nec ullum habent in Christi regeneratione consortium, qui eum de Maria Virgine negant corporaliter natum: ut cuius non credunt veram natiuitatem, nec veram recipiant passionem; et quem non confitentur vere sepultum, abnuant veraciter suscitatum. Ingressi enim præruptam execranda dogmatis viam, in qua nihil non tenebrosum, nihilque non lubricum est, ruunt in profunda mortis per præcipitia fatalitatis; nec aliquid solidum, cui iunitantur, inveniunt, qui l præter omnia diabolici probra commenti, in ipso præcipuo observantiæ suæ festo, sicut proxima eorum confessione patefactum est, ut animi, ita et corporis pollutione lætantur, m nec fidei integritatem, nec pudorem servantes; ut et in dogmatibus n suis impii, et in sacris inveniuntur obsceni.

CAP. V. — Alia hæreses, dilectissimi, licet merito omnes o in sui diversitate damnandæ sint, habent tamen singulæ in aliqua sui parte quod verum est. Arius Dei Filium minorem Patre et creaturam esse definiens, et ab eodem inter omnia creatum putans Spiritum sanctum, magna impietate se perdidit; sed sempiternam atque incommutabilem Deitatem, quam in Trinitatis unitate non vidit, in Patris essentia non negavit. Macedonius a lumine veritatis alienus, divinitatem sancti Spiritus non recepit, sed in Patre et Filio unam potentiam, et eandem confessus est esse naturam. Sabellius o inexplicabili errore confusus, unitatem substantiæ in Patre, et Filio, et Spiritu sancto inseparabilem sentiens, quod æquitati tribuere debuit, singularitati dedit. Et cum veram Trinitatem intelligere non valeret, unam eandemque

a Vox *Deus* addita ex mss. S. Petri, Vat. et Bon. D ac prima editione. Mox *specie* pro *species* in ms. S. Petri.

b Duo mss. Vat., unus Bon., ac prima editio, *labefacta*. Cod. S. Petri, *labefactata*.

c Sic ex nostris mss. et editis ante Quesnellum, *spud quem accipit*.

d *Dei* abest in prima editione.

e Editi ac nonnulli codd., et deceptorum, vel atque deceptorum. Delevimus conjunctionem ex duobus mss. S. Petri.

f Aliquot codd. et prima editio, *Ad hujus*.

g Duo mss. S. Petri ignorant in. Dem cod. Bon. et prima editio, *in ipso sempiternus, pro cum ipso con-empiternus*. Infra: *Naturam suscepit nostram in duobus mss. S. Petri, pro, naturam in se suscepit humanam*.

h Quatuor codd., in quibus duo S. Petri ac prima

editio, *generis*; et, *Non enim, pro, Non ergo*.

i Addidimus *nostrum* ex duobus mss. S. Petri, et confirmatur ex epistola 28. ad Flavianum, cap. 4.

j In duobus codd. S. Petri ac totidem Vat., uno Bon. ac prima editione, *non proderet*.

k Duo mss. S. Petri, *in regeneratione consequimur*.

l Ita Quesnellus cum prima editione et tribus nostris codicibus. Al., *propter*. Paulo post, *et animi et corporis* in codd. S. Petri.

m Ita emendavimus ex ms. S. Petri, et duobus Vat. atque uno Bon. Al., *neque in fide integritatem, nec in pudore servantes*. In prima editione et in alio ms. Bon., *nec in pudore, nec in fide integritatem servantes*.

n Editi, *in sua perversitate*. Correximus ex mss. S. Petri, cum discrimen cuiusque S. pontifex notet. Paulo post item codd. S. Petri, et Bon., *verum sit*.

o Sic ex cod. S. Petri. Alias, *inexplorabili*.

credidit sub triplici appellatione personam. Photinus A sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Salvatore: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii. 3);* † qui vos proficere et perseverare faciat usque in finem, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

si omnes quos catholica fides a anathematizavit retractentur errores, in aliis atque aliis quiddam inventum quod a damnabilibus possit abjungi. In Manichæorum autem scelestissimo dogmate prorsus nihil est quod ex ulla parte possit tolerabile judicari.

CAP. VI. — Sed vos, dilectissimi, quos nullis dignius quam beati Petri apostoli alloquor verbis, *genus electum, regule sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis (I Petr. ii, 9),* ædificati super inviolabilem petram Christum, ipsique Domino Salvatore nostro per veram susceptionem nostræ carnis inserti, permanete stabiles in ea fide quam confessi estis coram multis testibus, et in qua renati per aquam et Spiritum sanctum, accepistis b chrisma salutis et signaculum vitæ æternæ. Si quis autem vobis aliud annuntiaverit præter id quod didicistis, anathema sit. Nolite impias fabulas præponere fucidissimæ veritati, et quiddam contra regulam catholici et apostolici symboli aut legere, aut audire contigerit, id omnino mortiferum et diabolicum judicate. Non vos seducant deceptoris artibus ficta et simulata jejunia, quæ non ad purificationem, sed ad perditionem 82 c proficiunt animarum. Speciem quidem sibi pietatis et castitatis assumunt, sed hoc dolo actuum suorum obscena circumtegunt, et d de profani cordis penetralibus jacula quibus simplices vulnerentur emittunt: ut, sicut ait propheta, *sagittentur in obscuro rectos corde (Ps. x, 5).* Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab ullo quidquam, nec minui potest: quia nisi una est, fides non est, dicente Apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma; unus Deus et Pater omnium, qui super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis (Ephes. iv, 6).* Huic unitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, et in hac omnem sectumini sanctitatem (Heb. xii, 14), in hac præceptis Domini deservite, quia *sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xi, 6),* et nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil vivum: *justus enim ex fide vivit (Habac. ii, 4);* quam qui diabolo decipiente perdidit, vivens e mortuus est, quia

a Ita mss. duo S. Petri, quibus concinit codex Casinensis collect. 1, ubi *anathemat*, forte pro *anathematizat*. Vulgati et alii codd., *damnat*.

b Ed., *charisma*. Ques. — Nos vero hanc lectionem in nulla editione, qua usi sumus, reperimus. Post pauca, *aliquid annuntiaverit*, pro *aliud annuntiaverit*, in mss. S. Petri et prima editione.

c Al., *proficient*, in uno ms. Vat.

d Mss. S. Petri, Bon. et prima editio, *de profanis*.

e Cod. Bon. et prima editio, *mortuus erit*.

f In eodem Bon. et prima editione, *nos*.

g In uno ms. S. Petri hic sermo inscribitur: *de*

ut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Salvatore: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii. 3);* † qui vos proficere et perseverare faciat usque in finem, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXV [Al. XXIV].

¶ In Nativitate Domini V.

SYNOPSIS. — I. *Rudibus Ecclesiæ filii debitorem se fateatur Leo. Non in sola mandatorum observantia, sed et in tramite fidei angustam esse viam* — II. *Verbum Patri æquale et consubstantiale, per incarnationem Patre minorem factum quoad humanam naturam.* — III. *Profundum incarnationis mysterium expenditur.* — IV. *Christum in veteri lege prænuntiatum, in nova missum, non nisi Spiritu Dei cognosci posse.* — V. *Nisi Verbum caro fieret, mors regnaret ab Adam. Filius Dei homo factus, ut homines fierent filii Dei. Virtus baptismatis.* — VI. *Incarnationem et mysterium esse et exemplum.*

CAP. I. — Quamvis, dilectissimi, ineffabilis sit nati-
vitas Domini nostri Jesu Christi, 83 qua se naturæ nostræ carne vestivit: audeo tamen non de facultate mea b fidere, sed de ipsius inspiratione præsumere, ut in die qui i in sacramentum humanæ restitutionis electus est, aliquid a nobis quod audientes possit ædificare promatur. Non enim quia major pars Ecclesiæ Dei quod credit intelligit, ideo necessarium non est etiam quæ dicta sunt dicere, cum utique nunc multis ad fidem primum venientibus oris nostri officium debeamus, meliusque sit doctos onerare jam notis, quam rudes fraudare discendis. Quod ergo Filius Dei, qui cum Patre et Spiritu sancto non unius personæ, s d unius essentiæ est, dignatus est i humilitatis nostræ participes fieri, et unus passibilium, unus voluit esse mortalium, tam sacratum tamque mirabile est, ut ratio divini consilii sapientibus mundi patere non possit, nisi humanæ ignorantiae tenebras lux vera discussit. Non enim in solo opere virtutum, aut in sola observantia mandatorum, sed etiam in tramite fidei angusta et ardua via est quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14); et magni laboris est magnique discriminis, inter dubias imperitorum opiniones et verisimiles falsitates per unam k sanæ doctrinæ semitam inoffensis gressibus ambulare; et cum undique se laquei erroris opponant, omne periculum deceptionis evadere. Quis autem ad hæc idoneus, nisi qui spiritu Dei docetur et regitur? dicente Apostolo: *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex*

Nativitate Domini contra hæreticos; in alio, contra Judæos et hæreticos.

b In editis ante Quesnellum et in al quibus mss. deest *fidere*, quam vocem præsertim in mss. S. Petri et Casin. invenimus.

i Unus cod. S. Petri, in *sacramento humanæ restitutionis*. Alius S. Petri et quatuor Vat., in *sacramento humanæ restorationis*.

j Ita duo codices S. Petri et sex Vaticani, uti pariter legitur cap. 3. Al., *humanitatis*. Promiscue tamen voces *humilitas* et *humanitas* a Leone usurpantur.

k Ms. S. Petri, *sanam*.

Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (1 **A** *Cor. II, 12*); canente etiam David: *Beatus a homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum* (*Ps. xciii, 12*).

CAP. II. — Habentes itaque, dilectissimi, inter pericula erroris præsidia veritatis, et non humanæ sapientiæ verbis, sed doctrina Spiritus sancti eruditi, quod didicimus ^b credimus, quod credimus prædicamus, Dei Filium ante sæcula a Patre genitum, et Patri sempiterna et consubstantiali æqualitate cœternam, venisse in hunc mundum per uterum Virginis ^c in hoc sacramentum pietatis electæ, in qua et ex qua *œdificavit sibi Sapientia domum* (*Prov. ix, 1*), et formam sibi servi in similitudinem carnis peccati, incommutabilis Verbi Deitas coaptavit (*Rom. viii, 3*): in nullo apud se et Patrem et Spiritum sanctum minor gloria sua: quia diminutionem et **84** varietatem summæ et æternæ essentiæ natura non recipit. Propter nostram autem infirmitatem extenuavit se incapacibus sui, ^d et velamine corporis splendorem majestatis suæ, quem visus hominum non ferebat, obtexit. Unde etiam exinanisse se dicitur (*Philip. ii, 7*), tamquam se propria virtute evacuaverit, dum in ea humilitate qua nobis consuluit, non solum Patre, sed etiam seipso factus est inferior. Nec aliquid illi hac inclinatione decessit, cui cum Patre et Spiritu sancto, hoc quod est ^e esse, commune est: ut hoc ipsum intelligamus ad omnipotentiam pertinere, quod qui secundum nostram minor est, secundum propria minor non est. Quia enim lux ad obcæcatos, virtus ad imbecilles, misericordia respexit ad miseros, de magna factum est ^f potestate, ut Dei Filius substantiam humanam causamque susceperit, qui et nostram naturam quam condidit reformaret, et mortem quam non fecit aboleret.

CAP. III. — Repudiatis igitur longeque rejectis omnibus opinionibus impiorum, quibus aut stultitia est ^g Christus aut scandalum, exsultet rectorum mentium fides, et verum unumque Dei Filium, non solum secundum Deitatem qua a Patre genitus, sed etiam secundum humanitatem qua de matre Virgine est natus, intelligat. Ipse est enim in humilitate nostra, qui est in majestate divina, verus homo et verus Deus: sempiternus in suis, temporalis in nostris; unum cum Patre in substantia, quæ nunquam fuit minor Patre, unum cum matre in corpore quod crea-

vit. In assumptione enim naturæ nostræ nodis tactus est gradus quo ad ipsum per ipsum possumus ascendere. Nam illa essentia quæ semper ubique tota est, locali descensione non eguit, et tam ei proprium fuit totam homini inseri, quam ei proprium est totam a Patre non dividi. Manet ergo, quod in principio erat Verbum (*Joan. i, 1*), et non est ei accidens ut quod est aliquando non fuerit. Sempiternæ enim Filius, Filius est; et sempiternæ Pater, Pater est. Unde cum ipse Filius dicat: *Qui videt me, videt et Patrem* (*Joan. xiv, 9*), excæcavit te, o hæretice, impietas tua, ut qui majestatem Filii non vidisti, Patris gloriam non videres: dicendo enim genitum esse qui non erat, Filium asseris temporalem; et dum Filium asseris temporalem, ^h credis Patrem esse mutabilem. **85** Mutabile enim est, non solum quod minuitur, sed etiam quidquid augetur; et si ideo Patri impar est Genius, quia, ut tibi videtur, generando eum qui non erat genuit, imperfecta erat etiam generantis essentia, quæ ⁱ ad habendum quod non habuit, generando profecit. Sed hanc impiam perversitatem tuam fides catholica exsecratur et damnat; quæ in Deitate vera nihil temporalitatis agnoscit, sed unius sempiternitatis et Patrem consistetur, et Filium: quia splendor ex luce ortus non est luce posterior, et lux vera nunquam est sui splendoris indiga, sic substantiale semper habens fulgere, sicut substantiale semper habet existere. Hujus autem splendoris manifestatio, missio dicitur, qua Christus mundo apparuit. Qui cum omnia invisibili majestate sua semper impleret, tamen quasi de remotissimo altissimoque secreto, iis quibus erat ignotus advenit, cum cæcitate ignorantie sustulit, et, sicut scriptum est, *sedentibus in tenebris et in umbra mortis, lux orta est eis* (*Isai. ix, 2*).

CAP. IV. — Quamvis enim etiam prioribus sæculis ad illuminationem sanctorum patrum et prophetarum lumen veritatis emissum sit, dicente David: *Emitte lucem tuam et veritatem tuam* (*Psal. xlii, 3*); et diversis modis multisque signis opera præsentis suæ Deitas Filii ^k declaravit; omnes tamen illæ significationes, cunctaque miracula, testimonia fuerunt istius missionis de qua dicit Apostolus: *Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, ^l factum ex muliere, factum sub lege* (*Galat. iv, 4*). Quid vero hoc est, nisi Verbum carnem fieri, Conditorem mundi per uterum Virginis nasci, Dominum majestatis hu-

^a In prima editione deest homo.

^b Mss. S. Petri et unus Vat., *credimus et prædicamus Dei Filium Deum ante sæcula a Patre genitum*. Prima editio addit *Deum*, et omittit *a Patre*.

^c Codd. S. Petri, *in hoc sacramento*.

^d In mss. S. Petri. et uno Vat. ac editione Veneta an. 1483, *et sui velamine*.

^e Ita codd. Quen. et plerique nostri; sed in antea vulgatis *esse* aberat.

^f Al. in uno Vat., *pietate*. Mox duo Vat., *substantiam humanamque causam susciperet*. In codice S. Petri similiter legitur *suscipiet*. Dein in eadem Vat. *deest nostram*.

^g Editi ante Quesn. et plures nostri codices, *Cruz Christi*. At *Christus* est in ms. S. Petri. Aliquanto post, *in humilitate* pro *in humanitate*, cum Quesn.

nello retinimus ex pluribus et potioribus nostris codd.

^h Ita melius ex codd. S. Petri. Editi cum aliis mss., *credidisti*.

ⁱ Editiones posteriores prima et anteriores Quesnello, *adhibendo quod non habuit, generando profecit*. Potiores codices lectionem textui insertam approbant.

^j *Et cum omnia* in duobus mss. Vat. et prima editione. Dein *abstulit* pro *sustulit* in aliquibus nostris codd., qui etiam præferunt conjunctionem *et*, in editis ante Quesn. omissam.

^k Ita ex duobus mss. S. Petri et uno Vat. collect. 5. Al., *declaravit*.

^l Editi *natum*. Recepimus laudatorum codicum lectionem, quæ Vulgate congruit.

monis se coaptare primordiis, et licet conceptui spiritali nulla sint terreni seminis mixta contagia, ad suscipiendam tamen veræ carnis substantiam solam a sumere de matre naturam? Ilac missione, qua Deus unitus est homini. Filius impar est Patri, non in eo quod ex Patre, sed in eo quod est factus ex homine. Æqualitatem enim, quam inviolabilem habet Deitas, non corrumpit humanitas; et Creatoris ad creaturam descensio, credentium est ad æterna^b provectionio. *Nam quia*, sicut ait Apostolus, *in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes* (I Cor. 1, 21). Mundo ergo, id est prudentibus mundi, sapientia sua cæcitas facta est, nec potuerunt per illam cognoscere Deum, ad **86** cujus notitiam non nisi in sapientia ejus acceditur. Et ideo quia mundus de vanitate suorum dogmatum superbiebat, in eo constituit Dominus salvandorum fidem, quod et indignum videretur et stultum, ut ^c deficientibus omnibus opinionum præsumptionibus, sola Dei gratia revelaret quod comprehendere humana intelligentia non valeret.

CAP. V.—Agnoscat igitur catholica fides in humilitate Domini gloriam suam, et de salutis suæ sacramentis gaudeat Ecclesia, quæ corpus est Christi: quia nisi Verbum Dei caro fieret et habitaret in nobis, nisi in communionem creaturæ Creator ipse descenderet, et vetustatem humanam ad novum principium sua natalitate revocaret, regnaret mors ab Adam (Rom. v, 14) usque in finem, et super omnes homines condemnatio insolubilis permaneret, cum de sola conditione nascendi, una cunctis esset causa per-
eundi. Solus itaque inter illos hominum Dominus Jesus innocens natus est, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione conceptus. Factus est homo nostri generis, ut nos divinæ naturæ possimus esse consortes. Originem quam sumpsit in utero virginis, posuit in fonte baptismatis; dedit aquæ, quod dedit matri; virtus enim Altissimi et obumbratio Spiritus sancti (Luc. 1, 35), quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem fecit ut regeneret unda credentem. Quid autem sanandis ægris, illuminandis cæcis, vivificandis mortuis aptius fuit, quam ut superbix vulnera humilitatis remediis curarentur? Adami præcepta Dei negligens, peccati induxit damnationem; Jesus factus sub lege reddidit justitiæ libertatem. Ille diabolo ohtemperans usque ad prævaricationem, meruit ut in ipso omnes morerentur; hic Patri obe-

diens usque ad crucem, fecit ut in ipso omnes vivificarentur. Ille cupidus honoris angelici, nature suæ perdidit dignitatem; hic infirmitatis nostræ suscipiens conditionem, propter quos ad inferna descendit, eo dem in caelestibus colloavit. Postremo illi per elationem lapso dictum est: *Terra es, et in terram ibis* (Genes. iii, 19); huic per subjectionem exaltato dictum est: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Ps. cix, 1).

CAP. VI.—Hæc Domini nostri opera, dilectissimi, non solum sacramento nobis utilia sunt, sed etiam imitationis exemplo, si in disciplinam ipsa remedia transferantur, quodque impensum est ^d mysteriis, prosit et moribus: **87** ut meminerimus nobis in humilitate et mansuetudine Redemptoris nostri esse vivendum: quoniam, sicut ait Apostolus, *si compatimur, et sonregnabimus* (Rom. viii, 17). Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non simus Christi, qui ideo se viam dixit esse (Joan. xiv, 6), ut conversatio magistri ^e et forma discipulis, et illam humilitatem eligat servus, quam sectatus est Dominus; qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXVI [AL. XXV].

¶ In Nativitate Domini VI.

SYNOPSIS. — I. *Nativitatis et infantix Christi mysteria nunquam non esse recolenda.* — II. *Ecclesiam, dum Christi ortum veneratur, suum celebrare.* — III. *Quæ sit pax quam Christus sine semine nascens largitur.* — IV. *Qui filius Dei est, Deum imitetur, Dei gratia voluntateque serviet.* — V. *Natalis Domini, natalis est pacis. Pax mundi et electorum qualis.*

CAP. I. — Omnibus quidem diebus, dilectissimi, atque temporibus, animis fidelium divinx meditationum Domini et Salvatoris nostri ex matre Virgine ortus occurrit, ut mens ad confessionem sui auctoris erecta, sive in genuitu supplicationis, sive ^h in exultatione laudis, sive in sacrificii oblatione versetur, nihil crebrius, ⁱ nihilque fidentius spiritali attingat intuitu, quam quod Deus Dei Filius, genitus de Patre coæterno, idem etiam partu est natus humano. Sed hanc adorandam in celo et in terra nativitatem nullus nobis dies magis quam hodiernus insinuat, et nova etiam in elementis luce radiante, ^j coram sensibus nostris mirabilis sacramenti ingerit claritatem. Non solum enim in memoriam, sed in conspectum quodammodo redit angeli Gabrielis cum Maria stupente colloquium, ^k et conceptio de Spiritu sancto tam mir-
tente et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. In codd. Vat. collect. 4: *Qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum.*

^l Ms. S. Petri: *Sermo S. Leonis papæ contra hæreticos de Nativitate Domini.*
^m Idem codex S. Petri, in exaltatione.
ⁿ Ita cum Quesn. mss. S. Petri. Anteriores editiones. *nihilque magis fidenter.*
^o Editi, *totam.* Magis placuit lectio mss. S. Petri et unius Vat.
^p Ita emendavit Quesnellus, nullum ms. significans. Emendationem et conceptio invenimus in mss. S. Petri et aliis codd.; additio autem vocum *Hodie enim est* in mss. collect. 5. Erat in editis cum quibus-

^a Prima editio, *sumpsit.*

^b Sic ex mss. S. Petri et prima editione. Al., *subvecto.* In uno cod. Vat., *subvecto: quia, sicut ait Apostolus, non cognovit hic mundus per sapientiam Deum.*

^c Conjunctionem *et*, in editis insertam ante vocem *deficientibus*, delevimus auctoritate ms. S. Petri et codd. Vat. collect. 4 et 5.

^d Codd. S. Petri, *mysterium.*

^e Tres codd., *autem pro enim*; et dein, *sumus pro simus.*

^f Ita ex mss. S. Petri. Item in ms. Vat. collect. 5 habetur *discipulis.* Erat in editis, *forma esset discipuli, et illam humilitatem eligeret servus.* Dein in mss. S. Petri: *Qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipo-*

promissa quam credita. Hodie enim auctor mundi A editus est utero virginali, et qui omnes naturas condidit, ejus est factus Filius quam creavit. Hodie Verbum Dei SS carne apparuit vestitum, et quod nunquam fuit humanis oculis visibile, cœpit etiam manibus esse tractabile. Hodie a genitum in nostræ carnis animæque substantia Salvatorem angelicis vocibus dedicere pastores; et apud Dominicorum præsules gregum hodie evangelizandi forma præcondita est: ut nos quoque cum cœlestis militiæ dicamus exercitu: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II, 4).

CAP. II. — Quamvis igitur illa infantia quam Filii Dei non est dedignata majestas, in virum perfectum ætatis adjectione perfecta sit, et consummata passionis et resurrectionis triumpho, omnes susceptæ pro nobis humilitatis transierint actiones, renovat tamen nobis hodierna festivitas nati Jesu ex Maria Virgine sacra primordia; et dum Salvatoris nostri adoramus ortum, invenimur nos nostrum celebrare principium. Generatio enim Christi origo est populi Christiani, et natalis capitis natalis est corporis. Habeant licet singuli quique vocatorum ordinem suum, et omnes Ecclesiæ filii temporum sint successione distincti, universa tamen summa fidelium, fonte orta baptismatis, sicut cum Christo in passione crucifixi, in resurrectione resuscitati, in ascensione ad dexteram Patris collocati, ita cum ipso b sunt in hac nativitate congeniti. Quisquis enim hominum in quarumque mundi parte credentium regeneratur in Christo, interciso originali tramite voluntatis, transit in novum hominem renascendo; nec jam in propagatione habetur carnalis patris, sed in germine Salvatoris, qui ideo filius hominis est factus, ut nos filii Dei esse possimus. Nisi enim ille ad nos huc humilitate descenderet, nemo ad illum ullis suis meritis perveniret. Nihil hic vocatorum cordibus caliginis inferat terrena sapientia, nec se contra altitudinem gratiæ Dei, mox in ima rediturus, terrenarum cogitationum pulvis attollat. Impletum est in fine sæculorum quod erat ante tempora æterna dispositum; et sub præsentia rerum, signis cessantibus figurarum, lex et prophetia veritas facta est: ut Abraham fieret omnium gentium pater, et in semine ejus daretur mundo promissa benedictio; nec hi tantum essent c Israelitæ, quos sanguis et caro genuisset, sed in possessionem hæreditatis fidei filii præparatæ, universitas adoptionis intraret. SS d Ne obstrepant ineptarum columniæ questionem, nec effectus divini operis ratiocinatio humana discutiat; nos cum Abraham credimus Deo, nec hæsitamus dissidentia (Rom. IV, 20), sed plenissime scimus quoniam quod promisit e Domini, potens est et facere.

dam mss., et conceptione de Spiritu sancto tam mire promissa quam credita, auctor mundi editus est.

a Vox genitum desideratur in ms. Vat. collect. 5.

b Editi, sumus. Anteposendam credidimus lectionem duorum mss. S. Petri et unius Vat.

c Vulgati, Israel. Correximus ex mss. S. Petri.

d Aliqui codd., Non obstrepant.

CAP. III. — Nascitur ergo, dilectissimi, non de carnis semine, sed de Spiritu sancto Salvator, quem primæ transgressionis condemnatio non teneret. Unde ipsa collati muneris magnitudo dignam a nobis exigit suo splendore reverentiam. Ideo enim, sicut beatus Apostolus f doret, non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (I Cor. II, 12): Qui non aliter pie colitur, nisi id ei quod ipse tribuit offeratur. Quid e autem in thesauro Dominicæ largitatis ad honorem præsentis festi tam congruum possumus invenire, quam pacem, quæ in nativitate Domini prima est angelico prædicata concentu? Ipsa enim est quæ parit filios Dei, nutrix dilectionis et gentrix unitatis; requies beatorum, et æternitatis habitaculum; cujus hoc opus proprium et speciale beneficium est, ut jungat Deo quos secernit de mundo. Unde Apostolus ad hoc bonum nos incitat, dicens: *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum* (Rom. V, 1). Cujus sententiæ brevitate omnium fere mandatorum continetur effectus: quia ubi fuerit veritas pacis, nihil ibi potest deesse virtutis. Quid est, autem, dilectissimi, pacem habere ad Deum, nisi velle quod jubet, et nolle quod prohibet? Si enim humanæ amicitiae pares animos et similes expetunt voluntates, nec unquam diversitas morum ad firmam potest pervenire concordiam, quomodo divinæ particeps erit pacis, cui ea placent quæ Deo displicent, et iis appetit delectari quibus illum novit offendi? Non est iste animus filiorum Dei, nec talem sapientiam recipit adoptiva nobilitas. Genus electum et regium, regenerationis suæ respondeat dignitati, diligat quod diligit pater, et in nullo ab auctore suo dissentiat, ne iterum dicat Dominus: *Filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit* (Isai. I, 2).

CAP. IV. — Magnum est, dilectissimi, hujus muneris sacramentum, et omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, et homo Deum nomet patrem: per has enim appellationes semitur et discitur quis ad tantam altitudinem ascendat affectus. Nam si in progenie carnali et stirpe terrena SS claris parentibus genitos vitia malæ conversationis obscurant, et ipso majorum suorum lumine soboles indigna confunditur; in quem exitum venient, qui propter amorem mundi a generatione Christi non metuunt abdicari? Si autem ad humanam pertinet laudem ut patrum decus in prole resplendeat, quanto magis gloriosum est ex Deo h nativitate in auctoris sui imaginem refulgere, et illum in se qui eos generavit ostendere, dicente Domino: *Sic*

e Mss. S. Petri, Deus.

f In istis codd. S. Petri, docuit.

g Supposuimus autem pro enim ex mss. S. Petri et quibusdam Vat.

h Al., natos. Mox eos ex codd. S. Petri et Vat. scripsimus. Al., illos.

lucet ^a lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum qui in caelis est (Math. v, 16). Scimus quidem quod, sicut Joannes apostolus dicit, totus mundus in maligno positus est (Joan. v, 19); et insidiante diabolo et angelis ejus, hoc innumeris tentationibus laboratur, ut hominem ad superna nitentem, aut adversa terreant, aut secunda corrumpant; sed major est qui in nobis est quam qui adversum nos est, et pacem cum Deo habentibus, ac semper Patri toto corde dicentibus, *Fiat voluntas tua* (Math. vi, 10), nulla praevalere certamina, nulli possunt nocere conflictus. Accusantes enim nosmetipsos confessionibus nostris, et consensum animi carnis concupiscentiis denegantes, inimicitias quidem adversum nos ejus, qui peccati auctor est, commovemus, sed inexpugnabilem cum Deo pacem gratia ipsius serviendo firmamus, ut Regi nostro non solum obedientia subjiciamur, sed etiam iudicio conepulemur. Quoniam si in eadem sententia sumus, si quod vult volumus, et quod improbat improbamus, ipse jam pro nobis omnia bella conficiet, ipse qui dedit velle, donabit et posse: ut simus cooperatores operum ejus, et propheticum illud cum ^b fidei exultatione dicamus: *Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo? Dominus defensor vitae meae; a quo trepidabo?* (Ps. xxvi, 1)?

CAP. V. — Qui ergo non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, ^c neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joan. 1, 13), offerant Patri pacificorum concordiam filiorum, ^d et in primogenitum novae creaturae, qui venit non suam, sed mittentis facere voluntatem, universa adoptionis membra concurrant: quoniam gratia Patris non discordes neque dissimiles, sed unum sentientes unumque amantes, adoptavit haeredes. Ad unam reformatos imaginem oportet animam habere conformem. Natalis Domini natalis est pacis: ^e sic enim ait Apostolus: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum* (Ephes. ii, 14); quoniam sive Judaeus, sive gentilis, *per ipsum habemus accessum in uno Spiritu ad Patrem* (Ib., 18); **¶** qui ante passionis diem voluntaria dispositione praelectum, discipulos suos hac praecipue doctrina ^f informavit, ut diceret: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (Joan. xiv, 17). Et ne sub nomine generali pacis suae qualitas lateret, adjecit: *Non quemadmodum mundus dat ego do vobis*. Habet,

A inquit, mundus amicitias suas, et multos facit perverso amore concordēs. Sunt etiam in vitis pares animi, et similitudo desiderorum aequalitatem gignit affectuum. ^h Et si quidam forsitan reperiantur quibus prava et inhonesta non placeant, quique illicitas consensiones a foedere suae charitatis excludant, tamen etiam tales, si vel Judaei sint, vel haeretici, vel pagani, non de amicitia Dei, sed de pace sunt mundi. Pax autem spiritualium et catholicorum, a supernis ⁱ veniens, et ad superna perducens, cum amatoribus mundi nulla nos vult communionē misceri, sed omnibus obstaculis resistere, et ad vera gaudia a perniciosis delectationibus evolare, dicente Domino: *Ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum* (Math. vi, 22): hoc est, si deorsum sunt quae amas, ad ima **B** descendes; si sursum sunt quae diligis, ad summa pervenies: quo nos unum volentes, unum sentientes, et in fide ac spe et in charitate concordēs, Spiritus pacis agat atque perducatur: quoniam *quicumque Spiritu Dei aguntur, ii filii sunt Dei* (Rom. viii, 14), qui regnat cum Filio, et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

SERMO XXVII [AL. XXVII].

^{*} In Nativitate Domini VII.

SYNOPSIS. — I. *Aequalis esse periculi alterutram in Christo negare naturam.* — II. *Verbum caro factum est, quomodo intelligendum? Qui affectus?* — III. *Diabolum varie homines tentare pro vitiis eorum officibus et studiis.* — IV. *Quod soli orienti quidam Christiani se inclinant, ex superstitione esse.* — V. *Caesaria corpora hominum utilitati servire.* — VI. *Quis reclus creaturarum usus. Homo ad praesentia natus, ad futura renatus.*

CAP. I. — Festivitatis hodiernae dilectissimi, verus venerator est et pius cultor qui **¶** nec de incarnatione Domini aliquid falsum, nec de Deitate aliquid sentit indignum: parus enim periculi malum est, si illi aut naturae nostrae veritas, aut paternae gloriae negatur aequalitas. Cum ergo ad intelligendum sacramentum Nativitatis Christi, qua de matre Virgine est ortus, accedimus, abigatur procul terrenarum caligo rationum, ¹ et ab illuminatae fidei oculis mundanae sapientiae fumus abscedat; divina est enim auctoritas cui credimus, divina est doctrina quam sequimur. Quoniam sive legis testificationi, sive oraculis prophetarum, sive evangelicae tubae interioriorem adinoveamus auditum, verum est quod

editi habent, inquit. *Habet autem sine non et vocem suas reperimus in duobus codd. S. Petri et in Casinensi. In anterioribus editis, et mss. trium posteriorum collectionum: Non habet, inquit, mundus amicitias veras, et multos, etc. In uno Vaticano, quia multos, pro et multos.*

^h In mss. S. Petri et Vat., *At si*; in prima editione, *Ac si*.

ⁱ In cod. S. Petri, *est veniens . . . quae cum amatoribus*.

^j Addidimus et ex nostris codd. In prima editione, *ibi est et cor tuum*.

^k Unus codex S. Petri: *Sermo S. Leonis papae contra haeticos de Incarnatione Domini*.

^l Sic mss. S. Petri. Al., *oculo*. Prima editio, et *illuminante fidei oculo*.

^a Quaedam antiquae editiones, *lux vestra*. Dein ex cod. S. Petri et uno Vat., *magnificent scripsimus, pro glorificent*; similiter enim legitur serm. 38, cap. 3, et serm. 43, cap. 4.

^b In ms. Vat. collect. 5 deest *fidei*.

^c Ms. S. Petri, *nec ex voluptate carnis, nec ex voluptate viri*. Sic etiam apud Hilarium lib. 1 de Trinitate, n. 10, in vetustissimo codice ejusdem basilicae S. Petri.

^d In ms. Bonon. et Vat., ac prima editione, *etiam in primogenitum*.

^e Ms. S. Petri et prima editio: *Sicut enim*.

^f Editi et aliquot codd. addunt *sua*, quod delevimus ex ms. S. Petri et prima editione.

^g *Enim pro inquit* supponit Quessnellus; qua auctoritate, igitur: omnes enim nostri mss. et

^a beatus Joannes plenus Spiritu sancto intonuit : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est, nihil* (Joan. 1, 1-3). Et similiter verum est quod idem prædicator adjecit : *Verbum caro factum est et habitavit in nobis ; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre* ^b (Ibid., 14). In utraque ergo natura idem est Dei Filius nostra suscipiens, et propria non amittens ; in homine hominem renovans, ^c in se incommutabilis perseverans. Dicitas enim, quæ illi cum Patre communis est, nullum detrimentum omnipotentis subit, nec Dei formam servi forma violavit, quia summa et sempiterna essentia, quæ se ad humani generis inclinavit salutem, nos quidem in suam gloriam transtulit, sed quod ^d erat esse non destitit. Unde cum Unigenitus Dei minorem se Patre constituitur (Joan. xiv, 28), cui se dicit æqualem (Joan. x, 30), veritatem in se formæ utriusque demonstrat : ut et humanam probet imparitiam, et divinam declarat æqualitatem.

CAP. II. — Majestas igitur Filii Dei corporea natus nihil abstulit, nihil contulit, quia substantia incommutabilis nec minui potuit, nec augeri. Quod enim *Verbum caro factum est*, non hoc significat, quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod a Verbo in unitatem personæ sit caro suscepta ; in cujus utique nomine homo totus accipitur, cum quo intra Virginis viscera sancto Spiritu secundata, et nunquam virginitate caritura, tam inseparabiliter Dei Filius ^e est unitus, ut qui erat intemporaliter de ^c essentia Patris genitus, ipse sit temporaliter de utero Virginis natus. Aliter enim ab æternæ mortis vinculis non possemus absolvi, nisi in nostris fieret humilis, qui omnipotens ⁹³ ^e permanebat in suis. Nascens itaque Dominus noster Jesus Christus homo verus, qui nunquam destitit esse Deus verus, socræ creaturæ in se fecit exordium, et ^f in ortus sui forma dedit humano generi spiritale principium, ut ad carnalis generationis abolenda contagia, esset regenerandis origo sine semine criminis, de quibus dicitur : *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. 1, 13). Quæ hoc sacramentum mens comprehendere, quæ hanc gratiam valeat lingua narrare ? Rediit in innocentiam iniquitas, et in novitatem ve-

tustas ; in adoptionem veniunt alieni, et in hæreditatem ingrediuntur extranei. De impiis justi, de avaris benigni, de incontinentibus casti, de terrenis incipiunt esse cœlestes. Quæ autem est ista mutatio, nisi dexteræ Excelsi ? Quoniam venit Filius Dei dissolvere opera diaboli (I Joan. iii, 8), et ita se nobis, nosque ^b inseruit sibi, ut Dei ad humana descensio, fieret hominis ad divina projectio.

CAP. III. — In hac autem, dilectissimi, misericordia Dei, cujus erga nos magnitudinem explicare ⁱ non possumus, multa sollicitudine præcavendum est Christianis ne diabolicis iterum capiantur insidiis, et eisdem rursus, quibus ^j renuntiaverunt, erroribus implicentur. Non epim desinit hostis antiquus, transfigurans se in angelum lucis (II Cor. xi, 14), deceptionum laqueos ubique præcendere, et ut quoquo modo fidem credentium corrumpat, instare. Novit cui adhibeat æstus cupiditatis, cui illecebras gulæ ingerat, cui apponat ⁹⁴ incitamenta luxuriæ, cui infundat virus invidiæ ; novit quem mœrore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat ; omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur ^k affectus ; et ibi causas quærit nocendi, ubi quemque viderit studiosius occupari. Habet etenim multos ex eis quos tenacius obligavit, aptos artibus suis, quorum ad alios decipientos et ingeniis utatur et linguis. Per istos remedia ægritudinum, indicia futurorum, placationes dæmonum, et depulsiones promittuntur umbrarum. ^l Addunt se et illi, qui totam humanæ vitæ conditionem de stellarum pendere effectibus mentiuntur, et quod est aut divinæ voluntatis, aut nostræ, indeclinabilem dicunt esse fatorum. Quæ tamen, ut cumulatis noceant, spondent posse mutari, si illis quæ adversantur sideribus supplicetur. Unde commentum impium ^m sua ratione destruitur, quia si prædicta non permanent, non sunt fata metuenda ; si permanent, non sunt astra veneranda.

CAP. IV. — De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut sol ⁿ in inchoatione diurnæ lucis exurgens a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur ; quod nonnulli etiam Christiani adeo se religiose facere putant, ut priusquam ad B. Petri apostoli basilicam, quæ uni Domino vivo et vero est dedicata, perveniant, superatis gradibus quibus ad suggestum ^o aræ superioris ascenditur,

^a Addidimus beatus ex Lectionariis S. Petri et Veron.

^b Prima editio addit, *plenum gratiæ et veritatis. Dein, In utraque enim natura* in duobus mss. S. Petri et Vat. ac prima editione.

^c Codd. S. Petri, *ipse incommutabilis*. Postea non desinit, pro non destitit, in ms. Veronensi.

^d Sic ex nostris codicibus et prima editione. Cæteri editi, *unitur*.

^e Duo codd. S. Petri addunt, *et sublimis*, Paulo ante, *non poteramus, pro non possemus*, in ms. Veronensi.

^f Præpositio *in* abest a prima editione.

^g Ms. S. Petri, *ex voluptate*, uti etiam in superiori sermone, cap. 5.

^h Cod. Bon. et prima editio, *inserit*.

ⁱ Ita ex mss. S. Petri et Veron. Al., *non valemus* ; Sic ex ms. Veron. et duobus Vat. Al., *renuntiaverant*.

^k Mss. S. Petri, Bonon., ac prima editio, *effectus*.

^l Editi ante Quesnellum, et aliqui codd., *Adduntur et illi*. Emendationem confirmant mss. S. Petri, Veron. et Casin. Paulo post *effectibus* restitimus ex editis ante Quesnellum et melioribus nostris codicibus. Quesnellus cum mss. collect. 5, *affectibus* ; et in margine : Al., *effectibus*.

^m Al., *hac*. QUESNELL. in margine.

ⁿ Præpositionem *in* repositimus ex mss. S. Petri et tribus Vat. ac prima editione.

^o Quesnellus in secunda editione hanc annotationem subjecit : « Antea legebatur *aræ*, etiam in prima nostra editione. Errorem primus deprehendit vir

converso corpore ^a ad nascentem se solem reflectant, et curvatis cervicibus, in honorem se splendidi orbis inclinent. **95** Quod fieri partim ignorantiae vitio, partim paganitatis spiritu, multum tabescimus et dolemus: quia etsi quidam forte Creatorem potius pulchri luminis quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur, abstinendum tamen est ^b ab ipsa specie hujus officii, quam cum in nostris invenit, qui deorum cultum reliquit, nonne hanc secum partem opinionis vetustae tamquam probabilem retentabit, quam Christianis et impiis viderit esse communem?

CAP. V.—Abjiciatur ergo a consuetudine fidelium damnanda perversitas, nec honor uni Deo debitus, eorum ritibus qui creaturis deserviunt, miscetur. Dicit enim Scriptura divina: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Matth. iv, 10). Et beatus Job, homo sine querela, ut ait Dominus, et continens se ab omni re mala (Job. i, 8), *Numquid vidi, inquit, solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et lætatum est cor meum in abscondito, et osculatus sum manum meam: quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum* (Job. xxxi, 26-28)? Quid autem

clarissimus Joannes Ciampinus Romanus, magister Brevium gratiæ, ac in utraque signatura referendarius, veramque lectionem vindicavit scripto Romæ excuso, anno 1693, sub hac epigraphe: *De vocis correctione in sermone 7 S. Leonis Magni de Nativitate Domini, etc. Litterulæ munusculum, etc.* Nihil ex doctissimis viri dissertatione hoc loco excerptimus, **C** quia integram eam representamus ad calcem istorum sermonum. Hoc unum moneo, correctum esse hunc locum auctoritate codicis Vaticani num. 1277, a sexcentis circiter annis exarati. Hactenus ille Ciampini dissertationem in observationibus nostris insertam invenies. In numerum autem codicis Vaticani 1277, quem cum optima lectione Ciampinus noctus est, error irrepsit. Codex enim eo numero signatus nihil habet quod ad Leonem pertineat. Diligentem autem inquisitionis adhibita, reperimus eam lectionem in perantiquo Vaticano Lectionario 1267, et hunc codicem a Ciampino allegatum arbitrâmur. Huic autem duos alios mss. libros basilicæ S. Petri addimus signatos num. 105 et 107, et unum Vallie, **A** 10, qui lectionem *arææ* similiter præferunt. In alio vero ejusdem basilicæ cod. 106, qui tamen non ita antiquæ originis est, habetur *arcis* pro *arææ*; sicut etiam in ms. Veronensi. Forte aliquis antiquus librarius scriptum invenit *arææ*, uti legitur in mss. Veneto **D** 153, et Casin. collect. 1, et *arcis* potius scribendum putavit. In alio Vallicell. XXVI, *arææ* habetur pro *arææ*.

^a Consuetudinem istam usurpatam esse dicit auctor noster *partim ignorantiae vitio, partim paganitatis spiritu*; namque ex prava seu Manichæorum, seu Priscillianistarum erga sidera veneratione. Cum tamen asserat quosdam forte Creatorem potius pulchri luminis quam ipsum lumen esse veneratos, probabile admodum est ortum esse ritum illum ex antiquo Christianorum more, qui ad orientem solem versi orare consueverant; præsertimque cum baptizandi erant, conversi ad occidentem Satanae nuntium remittebant, conversi autem postmodum ad orientem, Christum salutabant atque adorabant. Sed cur hoc in ingressu basilicæ S. Petri potius quam aliarum? Nimirum tunc temporis mos erat ut Christianorum templa solem orientem respicerent, eumque ingredienti aduersum haberent; quamobrem opus

A est sol, vel quid est luna, nisi ^c visibilis creaturæ et corporeæ lucis elementa? quorum unum est majoris claritatis, et aliud minoris est luminis. Sicut enim alia diurna, alia nocturna sunt tempora, ita ^d diversam in luminaribus qualitatem Creator instituit, cum tamen priusquam hæc fierent, et dies sine solis officio, et noctes sine lunæ ministerio præcessissent. Sed ^e condebantur ista ad faciendi hominis utilitatem, ut rationale animal nec in distinctione mensium, nec in resursu annorum, nec in dinumeratione **96** temporum falleretur: cum per ^f inæqualium horarum impares moras, et dissimilium ortuum signa manifesta, et annos sol concluderet, et menses luna ^g renovaret. Quarto namque, ut legitimus, die, dixit Deus: *Fiant luminaria in firmamento cæli, et luceant super terram, et dividant inter diem et noctem, et sint in signa, et tempora, et dies, et annos, et sint in firmamento cæli, ut luceant super terram* (Gen. i, 14, 15).

CAP. VI.—Expergiscere, o homo, et dignitatem tuæ cognosce naturæ. Recordare te factum ad imaginem Dei (Gen. i, 26); quæ, etsi in Adam corrupta, in Christo tamen est reformata. Utere quomodo utendum

non erat ut qui illa substant, ad orientem solem corpus reflecterent. Cum autem basilica S. Petri, sicut et aliæ quædam antiquæ Urbis basilicæ, solem occidentem ab introitu respiceret, hinc Christiani, qui orientem versus orare soliti erant, ne antiqua consuetudo a patribus accepta atque in ipso baptismo usurpata penitus oblitteraretur, hunc ritum retinuerant, et quidem in ejus basilicæ unius introitu, in qua olim fons baptismalis erat, quo abluti fideles nomen dare Christo consueverant sub Romani pontificis manu. **Q**uesn. — Confer quæ in hunc locum explicandum optime digessit Ciampinus loco allegato notatione præcedenti, ubi inter cætera ingressum seu faciem basilicæ S. Petri ad orientem spectasse ostendit, unde orientem solem veneraturi in suggestu *arææ* superioris, corpore reflectere debebant. Id autem *partim ignorantiae vitio, partim paganitatis spiritu* fiebat a nonnullis Christianis, quia hi arripientes veterem Christianorum ritum orandi facie ad orientem versa, ignorantes vero hujus ritus rationem, quam non sol, sed Deus adorabatur, eundem ritum ad solem nascentem venerandum paganico spiritu traducebant. Hinc pravam ejusmodi consuetudinem in illis Christianis S. pontifex non e Manichæis vel Priscillianistis ortam indicat, sed ex antiquo ritu Christianorum paganico spiritu ad solem ignoranter traducto; nec reprehendit tamen ipsum ritum orandi ad Orientem, sed ejus abusum, quo vel sol colabatur, vel si non sol, sed Deus coleretur, scandalum ex circumstantiis oriri poterat.

^b Sic ex mss. S. Petri et Veron. Al., *ab ipsa hujusmodi specie officii.*

^c Forte, *visibiles*. **Q**UESNELLUS in margine.

^d Codex Veron., *diversas in luminaribus qualitates*. **Cod. Bon.** et prima editio, *in luminibus*.

^e Prima editio et unus Vat., *condebantur*. Alii editi autè **Q**uesn., *condita sunt*. **Q**uesnellianam emendationem reperimus in septem nostris codd., ad quam accedit ms. Casin., *cum debebantur*. Mox ex codd. S. Petri, Vat., Vallicell. et Casin. ac prima editione, *faciendi reposuimus pro faciendam*.

^f Ita mss. Corb., Gaudiival. et Vict. **Q**uesnellii. Similiter nostri codd. et nonnullæ editiones. Al., *æqualium*.

^g Al., *determinaret* in ms. Corb. **Q**uesnellii.

et visibilibus creaturis, sicut uteris terra, mari, A
 celo, aere, fontibus atque fluminibus; ^a et quidquid
 in eis pulchrum atque mirabile est, refer ad laudem
 et gloriam Conditoris. Noli esse deditus illi lumini
 quo volucres et serpentes, quo bestiae et pecudes,
 quo mœscæ delectantur et vermes. Lucem ^b corpo-
 ream sensu tange corporeo, et toto mentis affectu
 illud verum lumen amplectere quod illuminat om-
 nam hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1, 9),
 et de quo dicit propheta: *Accedite ad eum, et illumi-
 namini, sed vultus vestri non erubescunt* (Ps. xxxiii, 6).
 Si enim templum Dei sumus, et Spiritus Dei habitat
 in nobis (I Cor. iii, 16), plus est quod fidelis quic-
 que ^c in suo habet animo, quam quod miratur in
 celo. Non itaque vobis, dilectissimi, hoc aut indici-
 mus, aut suademus, ut despiciatis opera Dei, aut
 contrarium aliquid fidei vestræ, in iis quæ Deus bo-
 nas bona condidit, æstimetis; sed ut ^d omni creatur-
 rarum specie, **97** et universo hujus mundi ornatu
 rationabiliter et temperanter utamini: *Quæ enim vi-
 dentur, sicut ait Apostolus, temporalia sunt; quæ au-
 tem non videntur æterna sunt* (II Cor. iv, 18). ^e Unde
 quia ad præsentia sumus nati, ad futura autem re-
 nati, non temporalibus bonis dediti, sed æternis si-
 mus intenti; et ut spem nostram possimus propius
 intueri, in ipso sacramento Natalis Domini cogitemus
 quid naturæ nostræ gratia divina contulerit. Audiamus
 Apostolum dicentem: *Mortui enim estis, et vita
 vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem
 Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis
 cum ipso in gloria* (Coloss. iii, 3, 4); qui vivit et re-
 gnat cum Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula
 sæculorum. Amen.

SERMO XXVIII [AL. XXVII].

^f In Nativitate Domini VIII.

SYNOPSIS. — I. Quanta lætitia mysterium Christi na-
 scentis sit excipiendum. — II. A carne animaque in
 Christo humana nullo momento Verbum abfuisse. —
 III. In delendo peccato Adæ voluntario iustitiam esse
 servatam. — IV. Varii errores circa incarnationem
 Domini — V. Nestorii et Eutychis impia dogmata.
 — VI. Veritatem utriusque naturæ in Christo, in
 unitatem personæ convenire. — VII. Quomodo pleni-
 tudine Divinitatis corporaliter in Christo inhabitat, et
 in Ecclesia.

CAP. I. — Cum semper nos, dilectissimi, gaudere
 in Domino, omnia divina eloquia ^g exhortentur, hodie D

A procul dubio ad spiritalem lætitiæ copiosius incita-
 mur, Nativitatis Dominicæ sacramento nobis clarius
 eoruscante: ut recurrentes ad illam divinæ miseri-
 cordiæ ineffabilem inclinationem, qua Creator homi-
 num ^h homo fieri dignatus est, in ipsius nos inventa-
 mur natura, quem adoramus in nostra. Deus enim
 Dei Filius, de sempiterno et ingenito Patre unigeni-
 tus, sempiternus manens in forma Dei, et incommu-
 tabiliter atque intemporaliter habens ⁱ non aliud esse
 quam Pater est, formam servi sine suæ detrimento
 majestatis **98** accepit, ut in sua nos proberet,
^j non se in nostra deiceret. Unde utriusque naturæ
 in suis proprietatibus permanenti, tanta est unitatis
 facta communio, ut quidquid ibi est Dei, non sit ab
 humanitate disjunctum; quidquid autem est hominis,
 B non sit a Deitate divisum.

CAP. II. — Celebrantes igitur, dilectissimi, nata-
 lem diem Domini Salvatoris, partum beatæ Virginis
 integre cogitemus, ut carni animæque conceptæ vir-
 tutem Verbi nullo temporis puncto defuisse credamus,
 nec prius formatum atque animatum templum cor-
 poris Christi, quod sibi superveniens vindicaret habi-
 tator, sed per ipsum et in ipso, novo homini datum
 esse principium: ut in uno Dei atque hominis filio,
 et sine matre Deitas, et sine patre esset humanitas.
 Simul enim per Spiritum sanctum secundata virginitas,
 sine corruptionis vestigio edidit et sui generis
 sobolem, et suæ stirpis auctorem. Unde et idem Do-
 minus, sicut evangelista commemorat, quæsit a
 Judæis cujus filium Christum Scripturarum auctori-
 tate didicissent; et eisdem respondentibus quod ex
 David venturus semine traderetur: *Quomodo, inquit,
 illum Dominum suum David in spiritu vocat, dicens:
 Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,
 donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*
 (Matth. xxi, 43, 44; Ps. cix, 1)? Nec potuerunt Ju-
 dæi propositam solvere quæstionem, quia non intel-
 ligebant in uno Christo et progeniem Davidicam, et
 naturam prophetatam esse divinam.

CAP. III. — Majestas autem Filii Dei æqualis Patri,
 vestiens se humilitate servili, nec metuere minui,
 nec indigebat augeri; ipsumque effectum misericor-
 diæ suæ, quem restitutionis impendebat humanæ, sola
 cæsequi poterat virtute Deitatis; ut creaturam ad
 imaginem Dei conditam (Genes. 1, 26) a jugo ^k diri-

^a Unus Vat., ut quidquid . . . referas.

^b Ita omnes nostri codd. et editi ante Quesnel-
 lum, qui testatur ita etiam legi in mss. Gaudiival.; at
 ipse edidit incorpoream, et post incorporeo, nec ullum
 ms. librum sic præferentem indicavit. Neque con-
 textus Leonis id requirit. Lucem enim corpoream
 langi corporeo sensu non vetat, qui præmiserat:
Utere, quomodo utendum est, visibilibus; dum solo
 sensu tangantur, mente autem verum lumen amplec-
 tamur.

^c Sic ex mss. S. Petri et Casin. Al., habet in sua
 anima. Mox, utique pro itaque in prima editione.

^d Cod. Bon. et prima editio, omnium; et dein
 temporaliter pro temperanter in uno ms. S. Petri et
 alio Vat.

^e Quia autem ad præsentia sumus nati, ad futura su-

mus renati, in ms. Bon. et prima edit.

^f In uno ms. S. Petri, De Nativitate Domini contra
 hæreticos. In alio ejusdem basilicæ cod., Contra Nes-
 torium et alios hæreticos de Incarnatione Domini.

^g Tres Vat. codd. et prima editio, cohortentur.

^h Cod. S. Petri, et Vat. 1267, homo esse.

ⁱ Codd. S. Petri, et Bon., non aliter esse quam
 Pater est. Unum verbum est lectioni vulgatæ adje-
 cimus tum ex his codd., tum ex antiquo Lectionar.
 Vat. 1267.

^j Editi, non ipse in nostra deficeret. Melius in cod.
 S. Petri. Paulo post in hoc codice, et in Vat. 1267,
 non sit ab homine separatum, et quidquid est hominis.

^k Editi, diræ dominationis. Quesn. in margine,
 diri dominatoris; quod prætulimus auctoritate duo-
 rum codd. S. Petri, et Casinæ., etc. In Vat. 1267,

dominatoris erueret. Sed quia non ita in primis hominem diabolus violentus exstiterat, ut eum in partes suas sine liberi arbitrii consensione transferret, sic destruendum peccatum ^a fuerat voluntarium et hostile consilium, ut dono gratiæ non obsesset norma iustitiæ. In totius igitur humani generis strage communi, unum solum ^b erat remedium sub divini rationis occulto, quod posset subvenire prostratis, si aliquis filiorum Adam originalis prævaricationis alienus atque innocens nasceretur, qui cæteris et exemplo ⁹⁹ prodesset et merito. Sed quia hoc naturalis generatio non sinebat, nec poterat vitiatae radices propago esse sine semine, de quo Scriptura dicit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es (Job. xiv, 4)?* Dominus David factus est filius David, et de promissi ^c germi- nis fructu proles est orta sine vitio, in unam personam gemina conveniente natura: ut eodem conceptu eodemque partu gigneretur Dominus noster Jesus Christus, cui ^d et vera inesset Deitas ad miracula operum, et vera humanitas ad tolerantiam passionum.

CAP. IV. — Fides igitur catholica, dilectissimi, oblatrantium hæreticorum spernat errores, qui mundanæ sapientiæ vanitate decepti, a veritatis Evangelio recesserunt, et incarnationem Verbi intelligere non valentes, de causa illuminationis fecerunt sibi materiam cæcitatæ. Nam omnium fere falsa credentium opinionibus, quæ etiam in sancti Spiritus negationem prouunt, retractatis, neminem pene deviasse cognoscimus, nisi qui duarum in Christo naturarum veritatem sub unius personæ confessione non credit. Alii etenim Domino solam humanitatem, alii solam ascribere Deitatem. Alii veram quidem in ipso Divinitatem, sed carnem dixerunt fuisse simulatam. Alii professi sunt veram eum suscepisse carnem, sed Dei Patris non habuisse naturam; et Deitati ejus, quæ erant humanæ substantiæ, deputantes, majorem sibi Deum minoremque slexerunt, cum gradus in vera Divinitate esse ^e non possit: quoniam quidquid Deo minus est, Deus non est. Alii cognoscentes Patris et Filii nullam esse distantiam, quia non pote-

duri dominatoris. Mox exeret pro erueret in ms. Bon. et prima editione, in quibus paulo ante factam pro conditam.

^a Tres codd. Vat. et unus S. Petri, fuit. In Vat. 1267, sic destruendum fuit voluntarium et hostile consilium.

^b Ita ex duobus mss. S. Petri et antiquo Vat. laudato. Al., fuit. Paulo post in illis, cæteris et exemplo, ad eum partem et Leonis stylo maxime congruam ex eodem antiquo Vat.

^c In editis ante Quesnellum et aliquibus mss., generis. Lectio autem germinis, quam in aliis mss. Vat. et S. Petri reperimus, magis congruit cum textu Jeremiæ xxiii, 5: *Suscitabo David germen justum*; et Isaïæ xi, 4: *Germen de radice ejus*.

^d Particulam et supplevimus ex quinque mss. ac prima editione.

^e Ms. Casin. et duo Vat., cum prima editione, non possunt.

^f Quatuor mss. et prima editio, veritatem. Retinimus unitatem, quia similiter serm. 24, c. 5, de hac

arant ^f unitatem Deitatis intelligere nisi in unitate personæ, eundem asseruerunt esse Patrem quem Filium; ut nasci et nutrirî, pati et mori, sepeliri et resurgere, ad eundem pertineret, qui per omnia et hominis personam implet et Verbi. Quidam putaverunt Dominum Jesum Christum non nostræ substantiæ corpus habuisse, sed ab elementis superioribus ac subtilioribus **100** sumptum. Quidam autem æstimaverunt in carne Christi humanam animam ^g non fuisse, sed partes animæ ipsam Verbi implese Deitatem. Quorum imprudentia in hoc transit, ut animam quidem fuisse in Domino faterentur, sed eandem dicerent mente caruisse, quia sufficeret homini sola Deitas ad omnia rationis officia. Postremo idem asserere præsumperunt, partem quamdam Verbi in carnem fuisse conversam, ut in unius dogmatis varietate multiplici, non carnis tantum animæque ^h natura, sed etiam ipsius Verbi solveretur essentia.

CAP. V. — Multa sunt et alia prodigia falsitatum, quibus enumerandis charitatis vestræ non est fatigandus auditus. Sed post diversas impietates, quæ sibi invicem sunt multiformium blasphemiarum cognitione connexæ, de his potissimum erroribus declinandis observantiam vestræ devotionis admoneo; quorum unus dudum Nestorio auctore consurgere non impune tentavit, alius nuper pari execratione damnandus, Eutyche assertore prorupit. Nam ille beatam Mariam Virginem hominis tantummodo ausus est prædicare genitricem, ut in conceptu ejus et partu nulla Verbi et carnis facta unio crederetur: quia Dei Filius non ipse ⁱ factus sit hominis filius, sed creato homini sola se dignatione sociaverit. Quod catholicæ aures nequaquam tolerare potuerunt, quæ sic Evangelio veritatis imbutæ sunt, ut firmissime noverint nullam esse humano generi spem salutis, nisi ipse esset filius Virginis, qui creator est matris. Hic autem recentioris sacrilegii profanus assertor, unionem quidem in Christo duarum confessus est naturarum, sed ipsa unione id dixit effectum, ut ex duabus una remaneret, nullatenus alterius existente substantia, quæ utique fini, nisi aut consumptione,

eadem Sabellii hæresi loquens S. pontifex, unitatem substantiæ appellat. Paulo post, ut nasci . . . pertinet, cum Quesnello præferunt nostri codd. et prima editio. Alia editiones, et nasci . . . pertinere.

^g Aliquot codd. et editi ante Quesnellum, non habitasse, nec fuisse. Post pauca prima editio, pro Quorum imprudentia, habet Quorumdam imprudentia; et forte melius, cum aliqui ex Apollinaristis, in antecedenti periodo indicatis, ad hunc errorem declinaverint.

^h Ita nostri codd. et editi ante Quesnellum, qui nullo indicato ms., et nulla etiam indicata diversa lectione, sic vulgavit: *Naturam, sed etiam ipsius verbi solverent essentiam*. In uno Vallicell. A 10, exiguo discrimine ab eadem lectione sic habetur: *Ut in hujus dogmatis varietate multiplici, non carnis tantum animæque, sed etiam ipsius verbi solvere ut essentia*. Mor unio capitis sequentis cod. Vat. 1267: *Multa sunt*.

ⁱ Al., factus est, et postea, sociavit.

^j Ita Quesnellus, et prima editio cum mss. S. Petri

aut separatione non posset. Hæc vero tam inimica sunt sanæ fidei, ut nequeant recipi sine excidio nominis Christiani. Si enim Verbi incarnatio ^a unitio est divinæ humanæque naturæ, sed hoc ipso concursu **101** quod erat geminum, factum est singulare; sola Divinitas ex utero Virginis nata est, et per ludificatorem si eciem sola subit nutritimenta et incrementa corporea; utque omnes mutabilitates humanæ conditionis omittam, sola Divinitas crucifixa, sola Divinitas mortua, sola Divinitas est sepulta; ut jam secundum talia sentientes sperandæ resurrectionis nulla sit ratio, nec sit *primogenitus ex mortuis* Christus (*Colos. 1, 18*): quia non fuit qui deberet resuscitari, si ^b non fuisset qui posset occidi.

CAP. VI. — Absint a cordibus vestris, dilectissimi, diabolicarum inspirationum ^c virulenta mendacia, et scientes quod sempiterna Filii Deitas nullo apud Patrem crevit augmento, prudenter advertite quod cui naturæ in Adam dictum est, *Terra es, et in terra nabis* (*Gen. 11, 19*), eidem in Christo dicitur, *Sede a dextris meis* (*Ps. 110, 1*). Secundum illam naturam qua Christus æqualis est Patri, numquam inferior fuit Unigenitus sublimitate Genitoris, nec temporalis est ei cum Patre gloria, ^d qui in ipsa Patris est dextera, de qua in Exodo dicitur: *Dextera tua, Domine, glorificata est in virtute* (*Exod. xv, 6*); et in Isaia: *Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est* (*Isai. LIII, 1*; *Rom. x, 17*)? Assumptus igitur homo in Filium Dei, sic in unitatem personæ Christi ab ipsis corporalibus est receptus exordiis, ut nec sine Deitate conceptus sit, nec sine Deitate editus, nec sine Deitate nutritus. Idem erat in miraculis, idem in contumeliis; per humanam infirmitatem crucifixus mortuus et sepultus; per divinam virtutem die tertia resuscitatus, ascendit ad cælos, ^e consedit ad dexteram Dei Patris, et in natura hominis accepit a Patre quod in natura Deitatis etiam ipse donavit.

CAP. VII. — Hæc, dilectissimi, pio corde meditantibus, apostolici semper memores estote præcepti, qui

et aliis Vat. Perperam in aliis editis et nonnullis posteriorum collectionum codd., fieri.

^a Erat in editis et aliquot mss., *non unitio est*; sed particula *non* perperam inserta fuit: nam Eutyches, cujus errorem S. Leo impugnat, duarum naturarum unionem non negavit, sed ita fatebatur ut post unionem ex duabus unam remansisse diceret. Deest sane hæc particula in duobus mss. S. Petri, in Vallicel. in Casinensi, etc. In prima editione et in codice Bonon., non solum deest *non*, sed etiam *unitio*, sic: *Si enim Verbi incarnatio divinæ humanæque naturæ est*. Post pauca cum posterioribus mss. insertum is præpositionem *ex* ante vocem *utro*, quæ in nonnullis editionibus, et a Quesnello omittitur.

^b Sic ex duobus mss. S. Petri et uno Vallicel. Al., *non fuit*. Cod. Casin., *non fuit qui possit*.

^c Quatuor codd., *trulentum*.

^d Ita emendavimus ex duobus mss. S. Petri, Vallicel. et Casin., cum antea legeretur, *quæ est ipsa Patris dextera*. Unus Vat. Collect. 5, *qui est ipsa Patris dextera*. Alius Vat., *quia ipse Patris est dextera*. Congruit emendatio cum illo psal. 110, 1: *Sede a dextris meis*. Mox unus codex S. Petri, et Vallicel.

A universos admonet dicens: *Videte ne quis vos ^f decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, et non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter, et estis repleti in illo* (*Colos. 11, 8, 10*). Non dixit **102** *spiritualiter, sed corporaliter*, ut veram intelligentiam substantiam carnis, ubi est plenitudinis Divinitatis inhabitatio corporalis (*Ephes. 1, 23*): quæ utique tota etiam repletur Ecclesia, quæ inhærens capiti, corpus est Christi (*Colos. 1, 24*): qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIX [Al. XXVIII].

§ In Nativitate Domini IX.

SYNOPSIS. — I. *Quæ pax ab angelis nuntietur nascente Christo.* — II. *Mysteria quoad dispensationem solum corporalem transisse.* Dixit Dominus Domino meo *expenditur.* — III. *In adoptantis misericordia gloriantium.* *Infantium Christi esse honorandam.*

CAP. I. — Excedit quidem, dilectissimi, multumque supereminet humani eloquii facultatem divini operis magnitudo; et inde oritur difficultas fandi, unde adest ratio non tacendi: quia in Christo Jesu Filio Dei non solum ad divinam essentiam, sed etiam ad humanam spectat naturam, quod dictum est per prophetam: *Generationem ejus quis enarrabit* (*Isa. LIII, 8*)? Utramque enim substantiam in unam convenisse personam, nisi fides credat, sermo non explicat; et ideo numquam materia deficit laudis, quia numquam sufficit copia laudatoris. Gaudeamus igitur quod ad eloquendum ^h tantum misericordiarum sacramentum impares sumus, et cum salutis nostræ altitudinem non valemus explicare, sentiamus nobis bonum esse quod vincimur. Nemo enim ad cognitionem veritatis magis propinquat, quam qui intelligit in rebus divinis, etiamsi multum proficiat, semper sibi superesse quod quærat. Nam ⁱ qui se ad id in quod tendit pervenisse præsumit, non quæsitâ reperit, sed in inquisitione defecit. Ne autem infirmitatis nostræ perturbemur angustiis, evangelicæ **103** nos et propheticæ adjuvant voces, quibus ita accendimur

in Exodo canitur.

^e Sic mss. S. Petri, et antiquus Vat. 1267. Al., *sedet*. Mox initio capitis sequentis: *Hoc, dilectissimi, pro hæc, dilectissimi*, in ms. Bon. et prima editione.

^f Ita nostri codices cum prima editione et Quesnelliana. Concinit cum lectione serm. 30, c. 3. In aliis editis, *seducat*. Postea scripsimus *inhabitat, prohibat*, ex ms. S. Petri; cum hæc lectio magis congruat sequentibus. *Divinitatis inhabitatio corporalis*, nec non lectio iudicati sermonis 30, c. 3.

^g Unus codex S. Petri, *De Nativitate Domini contra hæreticos*. Alius ms. ejusdem basilicæ, *Contra Judæos et hæreticos de Incarnatione Domini*.

^h In ex duobus mss. S. Petri. Bon. et prima editione. Al., *tantæ*. Mox ex iisdem S. Petri codd. et Padilron., *non valemus explicare, præ ulimus lectioni vulgatæ, promere non valeamus*. In Veronensi codice, *promere non valemus*. Mox in laudato ms. Padilron., *magis appropinquat*.

ⁱ In mss. S. Petri, Bon., et prima editione, *si se*; et paulo post, in iisdem et in cod. Veron., *defecit, pro defecit, quo tendit, pro in quod tendit* in Vat. collect. 5. Mox *non quæsitum*, in cod. Padilron.

et docemur, ut ^a nobis Nativitatem Domini, qua *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), non tam præteritam recollere, quam præsentem videamur inspicere. Quod enim pastoribus pro gregum suorum custodia vigilantibus nuntiavit angelus ^b Domini, etiam nostrum implevit auditum; et ideo Dominiens ovibus præsumus, quia verba divinitus edita cordis aure ^c servavimus, tamquam et in hodierna festivitate dicatur: *Ecce ego evangelio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David* (Luc. 11, 10). Cujus prædicationis summitati exultatio innumerabilium jungitur angelorum (ut excellentius fieret testimonium, cui militiæ cœlestis multitudo concineret) in honorem Dei ^d una benedictione dicentium: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. 11, 14). Dei ergo gloria est ex matre Virgine Christi nascentis infantia, et reparatio humani generis merito in laudem sui refertur auctoris: quia et ^e ipse hæc Mariæ in seculo a Deo Gabriel angelus dixerat: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (Luc. 1, 35). In terra autem illa pax conceditur, quæ homines efficit bonæ voluntatis. Quo enim Spiritu de intemeratæ matris visceribus nascitur Christus, hoc de sanctæ Ecclesiæ utero renascitur Christianus, ^f cui vera pax est, a Dei voluntate non dividi, et in his solis quæ Deus diligit delectari.

CAP. II. — Natalem igitur, dilectissimi, diem Domini celebrantes, qui ex omnibus præteritorum temporum diebus electus est, licet dispensatio actionum corporalium, sicut æterno consilio fuerat præordinata, transierit, totaque Redemptoris humilitas in gloriam ^g paternæ majestatis everta sit, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus ^h in gloria **106** est Dei Patris (Philipp. 11, 10, 11), indesinenter tamen ipsum partum salutiferæ Virginitis adoramus, et illam Verbi et carnis indissolubilem copulam non minus ⁱ suspicimus in præsepe

A jacentem, quam in throno paternæ altitudinis considerentem. Immutabilis enim Deitas, quamvis intra semetipsam et claritatem suam et potentiam contineret, non ideo tamen non erat ^j inserta nascenti, quia humano aspectui non patebat: ut per veri hominis inusitata primordia ille agnosceretur genitus, qui regis David et Dominus esset et filius. Ipse enim prophæticis spiritu cantat, dicens: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis* (Ps. cix, 1). Quo testimonio, sicut Evangelium refert, confutata est impietas Judæorum. Nam cum Jesu interrogante Judæos, ejus filium dicerent Christum? responderent, *David*, confestim Dominus cæcitatem illorum arguens ait: *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis* (Matth. xxii, 43)? Interclusistis vobis, o Judæi, intelligentiæ vram, et dum solam naturam carnis ^k aspexitis, tota vos veritatis luce privastis. Expectantes enim, secundum vestram persuasionis fabulosæ signa, David filium de sola stirpe corporea, dum spem vestram in homine tantum constituitis, Deum Dei Filium repulistis: ut quod nobis ^l profiteri gloriosum est, vobis prodesse non possit. Nam et nos interrogati cujus filius sit Christus, voce Apostoli confitemur quod *factus est ex semine David secundum carnem* (Rom. 1, 3); et de ipso initio evangelicæ prædicationis instruimur, legentes: *Liber generationis Jesu Christi, filii David* (Matth. 1, 1). Sed ideo a vestra impietate discernimur, quia quem ex progenie David hominem novimus natum, ^m eundem, secundum quod *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), Deum Deo Patri credimus cœteram. Unde si teneres, o Israel, tui nominis dignitatem, et propheticas denuntiationes non obcæcato corde percurreres, Isaias tibi evangelicam panderet veritatem, et non surdus audires divina inspiratione dicentem: *Ecce Virgo **105** accipiet in utero, et partiet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus* (Isai. vii, 14; Matth. 1, 23). Quem si in tanta proprietate sacri nominis non videbas, in Davidica saltem voce didicisses, ne contra testifica-

^a Sic plerique nostri codd. et Quesn. Al. nos.

^b Vocem Domini supplevimus ex duobus codd. S. Petri, et Veron. ac Padiliron.

^c Aliqui codd. et prima editio *reservamus*. Dein *Ecce ego* adjecimus ex duobus mss. S. Petri, ex Bon. et prima editione. In alio codice S. Petri deest *ego*. Mox in tribus codd. et prima editione legitur *natus est nobis pro natus est vobis*; quæ postrema lectio a nobis retenta, evangelico textui congruit.

^d Mss. S. Petri., Bon. et prima editio, *una voce*. Dein iidem S. Petri codd. et Veron. ac Padiliron., *gloria in altissimis*.

^e In vulgatis, *ipse*. Emendavimus cum prima editione ex mss. S. Petri., Veron. et Bon. ac Padiliron. Post nonnulla, *conditur pro conceditur* est in mss. Vat. posteriorum collect. 4 et 5.

^f In prima editione post vocem *Christianus* puncto apposito, sic legitur, *Cui vera pax est a Dei voluntate non dividi, non dubitet et in his solis quæ Deus diligit, delectari*. In ms. Padiliron., *Cui vera pax est in Dei voluntate, et non dubitet in his solis quæ, etc.*

^g Tres codd. et prima editio, *æternæ majestatis*. At textus Scripturæ, qui subjicitur, habet *in gloria est Dei Patris*: et paulo post scribitur *paternæ altitudinis*.

^h Mss. Veron. et Padiliron. addunt *Christus*, ut apud S. Paulum.

ⁱ Editi, *suspiciamus*. Quesnellus corruptionem suspicatus annotavit in margine: *Fortè suspicimus*. Emendationem optimam ac textui inserendam probare codices Casinensis et Padiliron.

^j Sic plerique et potiores codices. Al., *conserta*.

^k Quatuor codd., *inspicitis*.

^l Sic duo mss. S. Petri, alius Padiliron. et Casinensis. Al., *confiteri*.

^m Editionum Quesnello anteriorum syntaxim quæ item est nostrorum codicum, restituvimus. Quesnellus delevit hoc loc. *eundem*, et transtulit ante vocem *Deum*. Aliquanto post in ms. Padiliron., non *surdus* auribus audires.

ⁿ Cod. Veron., *concepit*; dein in editis ante Quesn. et in quibusdam mss., *vocabitur pro vocabunt*.

donem novi et veteris Testamenti Jesum Christum A David filium denegares, quem David Dominum non s futuris.

CAP. III. — Quapropter, dilectissimi, quoniam per ineffabilem gratiam Dei Ecclesia b fidelium gentium consecrata est, quod carnalium Judaeorum Synagoga non meruit, dicente David : *Notum facit Dominus salutare suum, in conspectu gentium revelavit justitiam suam* (Ps. xcii, 2) ; et Isia similiter prædicante : *Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam ; qui habitabant in regione umbræ mortis, lux orta est eis* (Isai. ix, 2) ; et iterum : *Gentes quæ te non noverunt invecabunt te, et populi qui te nescierunt ad te confugient* (Isai. lv, 8) : exultemus in die salutis nostræ, et per novum Testamentum in consortium ejus assumpti, cui dicitur a Patre per prophetam : *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Ps. ii, 7) ; in adoptantis nos misericordia gloriemur : quia, sicut Apostolus ait, *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptantis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater* (Rom. viii, 15). Dignum est enim atque conveniens, ut testantis Patris voluntas d ab adoptionis filii impleatur ; et dicente Apostolo, *Si compatimur, et conglorificabimur* (Ibid., 17), sint humilitatis Christi comparticipes, qui sunt s futuri gloriæ coheredes (Rom. viii, 17). Honoretur in infantia sua Dominus, nec ad Deitatis referantur Injuriam exordia et incrementa corporea : quoniam naturæ incommutabilis nec addidit aliquid nostra natura, nec minuit ; sed qui t in similitudine carnis peccati dignatus est hominibus esse conformis, in unitate Deitatis Patri permanet æqualis ; eum quo et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

106 SERMO XXX [Al. XXXI].

In Nativitate Domini X.

Synopsis. — I. Utamque Christi generationem ineffabilem esse. — II. Diversi errores circa incarnationem Verbi. — III. Divinitatis plenitudinem corporaliter Christum inhabitasse. — IV. Conceptionem Christi inter omnes esse singularem. — V. Utriusque in Christo naturæ proprietates expendantur. — VI. Christum Patri et matri consubstantialem, ex utroque nos salvare. — VII. Unam Christi fidem omnes om-

nium sæculorum fideles salvare. Genealogia Christi apud Mathæum et Lucam, cur diversa.

CAP. I. — Sæpe, ut nostis, dilectissimi, s de excellentia festivitatis hodiernæ officium vobis sermonis salutaris impendimus ; nec ambigimus ita cordibus vestris divinæ pietatis resplendentis e virtutem, ut quod vobis fide est insitum, id sit etiam intelligentia comprehensum. Sed quia Domini Salvatorisque nostri nativitas, non solum secundum deitatem de Patre, sed etiam secundum carnem de matre, ita facultatem humani excedit eloquii, ut merito ad utrumque referatur, quod dictum est : *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. liii, 8) ? in eo ipso quod digne non potest explicari, semper exuberat ratio disserendi : non quia liberum sit diversa sentire, sed quia dignitati materiæ nulla potest lingua sufficere. Magnitudo igitur sacramenti, in salutem humani generis ante sæcula æterna dispositi, in sæculorum sine reserati, integritati suæ nec auferri aliquid patitur, b nec inferri ; et sicut propria non amittit, ita aliena non recipit. Sed multi opinionum suarum sequaces, et quod nondum intellexerant, paratiores docere quam discere, sicut ait Apostolus, *circa fidem naufragaverunt* (I Tim. i, 19) ; quorum pravas compugnantesque sententias brevi significatione perstringam : ut errorem tenebris a veritatis luce discretis, et religiose honorentur beneficia divina, et scienter caveantur i humana mendacia.

CAP. II. — Quidam enim ex documentis nativitatis 107 Domini i nostri Jesu Christi quæ eum verum C hominis filium demonstrabant, nihil ipsum amplius k quam hominis filium crediderunt, non putantes ipsi ascribendam esse deitatem, quem et primordia infantis, et incrementa corporea, et passionum usque ad crucem l mortemque conditio, non dissimilem cæteris mortalibus approbassent. Alii vero virtutum admiratione permoti, et originis novitatem, et dictorum factorumque potentiam, ad divinam intelligentes pertinere naturam, nihil illi putaverunt nostræ inesse substantiæ, totumque illud quod corporeæ fuit actionis et formæ, aut de sublimioris generis proditisse materia, aut simulatam carnis speciem habuisse, ut videntium et tangentium sensus ludificatoria imagine fallerentur. Fuit autem in quibusdam errantibus etiam illa persuasio, qua conarentur asserere ex ipsa D Verbi substantia quiddam in carnem fuisse conver-

a Idem ms. Veron., *fateris*.

b In prima editione omittitur *fidelium*.

c Ita ex mss. S. Petri, et Bon. ac prima editione.

Al., *nesciunt*.

d Codd. S. Petri, *ab adoptivis filiis*. Ms. Padiliron., *ut tanti Patris voluntas adoptivis filiis impleatur*.

e Quesnellus cum Rainaudo, *futura*. Emendavimus ex cæteris editis, nostrisque codicibus, inter quos soli codd. posteriorum collect, 4 et 5 utrumque præferunt, *futuri, future*.

f Sic ex ms. Padiliron. Vulg., *in similitudinem*.

g In duobus mss. S. Petri ac in prima editione, *de excellentissima festivitatis hodiernæ solemnitate*.

h Editi ante Quesnell., cum aliquot nostris codd.,

nec augeri. Quesnelli lectionem approbant duo mss. S. Petri.

i Sic emendavimus ex quinque codd. et prima editione. Al., *mundana*.

j Addidimus *nostris* ex quatuor codd. et prima editione.

k Unus ms. S. Petri, *quam hominem crediderunt*. Cod. Bon. et prima editio, *credebant*. Delin ipsi pro illi reposuimus ex tribus nostris codd. et prima editione. Porro notavit Quesnellus *dignitatem* pro *Deitatem* legi in editis. Sed prima editio cum nostris quoque mss. habet *Deitatem*.

l Al., *mortis que conditio*. Quesn. in margine. — Mox similem pro non dissimilem, et approbasset pro approbassent in uno S. Petri et alio Vat.

sum, * natumque Jesum ex Maria Virgine, nihil maternæ habuisse naturæ; sed et quod erat Deus, et quod erat homo, utrumque ad id pertinuisse, quod Verbum est: ut scilicet in Christo et per diversitatem substantiæ falsa fuerit humanitas, et per defectum mutabilitatis non vera divinitas.

CAP. III. — Has ergo, dilectissimi, aliasque impietates diabolica inspiratione conceptas, et in multorum noxam per vasa perditionis effusas, olim catholica fides, ^b cuius Deus et magister est et auxiliator, obtulit, exhortante et instruente nos Spiritu sancto per legis testimonium, per vaticinia prophetarum, et per evangelicam tubam apostolicamque doctrinam, ut constanter intelligenterque credamus quia, sicut ait beatus Joannes, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14). In nobis utique, quos ^c sibi Verbi divinitas coaptavit, cuius caro de utero Virginis sumpta nos sumus. Quæ si de nostra, id est vere humana, non esset, Verbum caro factum non habitasset in nobis. In nobis autem habitavit, ^d quia naturam nostri corporis suam fecit, adificante sibi Sapientia domum (Prov. 1x, 1), non de quacumque materia, sed de substantia proprie **108** nostra, cuius assumptio est manifestata, cum dictum est: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Huic autem sacramentiæ * prædicationi etiam beati Pauli apostoli doctrina concordat, dicentis: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum: ^f quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis repleti in illo* (Coloss. 11, 8-10). Totum igitur corpus implet tota divinitas; et sicut nihil deest ^g illius majestatis, cuius habitatione repletur habitaculum, sic nihil deest corporis, quod non suo habitatore sit plenum. Quod autem dictum est, *Et estis repleti in illo*, nostra utique est significata natura, ad quos illa repletio non pertinet, nisi Dei Verbum nostri sibi generis et animam et corpus unisset.

CAP. IV. — Agnoscendum sane, dilectissimi, et toto corde est confitendum, quod hæc generatio qua et Verbum et caro, id est Deus et homo, unus Dei Filius unusque Christus efficitur, supra omnem originem humanæ creationis excellit. Nec enim aut Adæ

^a Quædam editiones ante Quesnellum cum ms. Vat. collect. 5, *natoque Jesu ex Maria Virgine nihil maternæ fuisse naturæ*. Alii codd. et prima editio ut in textu.

^b Sic emendavimus ex duobus mss. S. Petri, et alio Bon., ac prima editione. Al., *c. i Deus*. Dein ex iisdem codd. et a io Vat. ac prima editione addidimus nos post vocem *instruente*.

^c Unus cod. S. Petri, *sibi deitas coaptavit, cuius caro de utero Virginis sumpta nos fuimus*. *Coopavit* est etiam in uno cod. Vat. Dein de nostro pro de nostra in prima editione.

^d Ita cum duobus mss. S. Petri. Al., *qui*.

^e Prima editio, *assertioni*.

^f Sic emendavimus ex duobus mss. S. Petri, et duobus Vat. collect. 4 et 5, et congruit lectioni serm. 28, c. 7. Editi, *in Christo habitat*.

^g Duo codd. S. Petri, *illi majestati*, et postea, *corpori*.

A de limo terræ formatio, aut Evæ de viri carne plasmatio (Gen. 11, 22), aut cæterorum hominum de utriusque sexus permixtione conditio, Jesu Christi potest ortui comparari. Genuit Abraham senex diviniæ promissionis hæredem, et transgressa fecunditatis annos sterilis Sara concepit (Gen. xxi, 2). Jacob dilectus est a Deo, antequam natus, et præveniente gratia voluntarias actiones ab hispida congeniti fratris asperitate discretus (Gen. xxv, 25; Malach. 1, 3; Rom. ix, 13). Jeremiæ dicitur: *Priusquam te formarem in utero, novi te; et antequam exires de vulvis, sanctificavi te* (Jerem. 1, 5). Anna diu fecunditatis aliena, Samuelem prophetam, quem Deo offerret, enixa est (1 Reg. 1, 20), ut et parva clara esset et voto. Zacharias sacerdos de Elizabeth sterili sanctam suscepit prolem (Luc. 1, 24), et præcursor Christi futurus Johannes, spiritum propheticum intra viscera matris ^h accepit, et nondum editus puer, genitricem Domini signo clausæ exsultationis ostendit (Ibid., 44). Magna hæc omnia, et divinatorum operum sunt plena miraculis; sed hoc ipso ⁱ moderatius stupenda, **109** quo plura. Nativitas autem Domini nostri Jesu Christi omnem intelligentiam superat, et cuncta exempla transcendit; nec potest ^j ulli esse comparabilis, quæ est inter omnia singularis. ^k Electæ Virgini, olimque de semine Abrahamæ ac de radice Jesse per propheticas voces et per mystica signa promissæ, denuntiatur ab archangelo sine damno pudoris beata fecunditas, sacram virginitatem nec conceptu violatura nec partu. Superveniente quippe in eam Spiritu sancto, et Altissimi obumbrante virtute (Luc. 1, 35), incommutabile Dei Verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanæ carnis assumpsit: quæ et nullum contagium de concupiscentia carnis traheret, et nihil eorum quæ ad animæ corporisque naturam pertinent, non haberet.

CAP. V. — Recedant ^l itaque procul, atque in tenebras suas eant hæreticarum monstra opinionum, et insarum sacrilegia falsitatum; nos exultans in laudem Dei celestium multitudo, et instructi ab angelis docuere pastores; ut cognitis naturæ utriusque documentis, et Verbum in Christo homine, et Christum hominem adoremus in Verbo. Nam si, ut Apostolus ait, *qui adheret Domino, unus spiritus es*

^h *Accepit* ex quatuor mss. et prima editione revocavimus pro *acceperat*, quod legebatur in cæteris editis et mss. col. ect. 5, illud enim magis congruit antecedentibus, *concepit, enixa est, suscepit*. Eadem ratione ex duobus mss. S. Petri et prima editione mox restitimus *ostendit pro ostenderat*.

ⁱ Editi ante Quesnellum, *immoderatius*.

^j In Vat. mss. collectionum posteriorum et in editis ante Quesn., *ullis*. Anteposimus *ulli* auctoritate duorum codd. S. Petri; ex quibus nec non ex aliis duobus Vat. ac prima editione dein scripsimus, *inter omnia, id est exempla, pro inter omnes*.

^k Edit., *Electæ namque Virgini de semine*, etc. Meliorem credidimus lectionem mss. S. Petri; ad quam videtur accedere cod. Casin., *Electæ Virgineo jamque de semine*.

^l Adverbium *itaque* restitimus ex aliquibus mss. et prima editione. Mox duo codd. S. Petri pro *eant* repetunt *recedant*.

(I Cor. vi, 17), quanto magis Verbum caro factum unus est Christus? ubi nihil est alterius naturæ, quod non sit utriusque. Non ergo infirmemur ^a in consilio misericordiæ Dei, quæ nos et innocentiam reformat et vitæ; nec quia in Salvatore nostro manifesta cognoscimus geminæ signa naturæ, aut in gloria Dei de veritate carnis, aut in humilitate hominis de Deitatis majestate dubitemus. ^b Idem est in forma Dei, qui formam suscepit servi. Idem est incorporeus manens, et corpus assumens. Idem est in sua virtute inviolabilis, et in nostra infirmitate passibilis. Idem est a paterno non divisus throno, et ab impiis crucifixus in ligno. Idem est super cælorum altitudines victor mortis ascendens, et usque ad consummationem sæculi universam Ecclesiam non relinquens. Idem postremo est, qui in eadem, qua ascendit, carne venturus, sicut iudicium sustinuit impiorum, ita iudicaturus est de omnium actione mortalium. Unde ne plurimis testimoniis immoremur, unum sufficit ex Evangelio beati Joannis adhiberi, quo ipse Dominus noster ^c dicit: *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivant. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso; et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est* (Joan. v, 25). Ergo sub una sententia ostendit quia ^d idem Filius Dei atque filius hominis est. Unde apparet quemadmodum Christum Dominum in unitate personæ credere debeamus, ^e qui cum sit Filius Dei, per quem facti sumus, etiam filius hominis per assumptionem carnis est factus, ut moreretur, sicut ait Apostolus, *propter delicta nostra, et resurget propter justificationem nostram* (Rom. iv, 25).

CAP. VI. — Hæc confessio, dilectissimi, nullas ^f metuit contradictiones, nullis cedit erroribus. Agnoscimus enim misericordiam Dei ab initio promissam, et ante sæcula præparatam, per quam ^g solam resolvi captivitatis humanæ vincula potuerunt, quibus primum hominem omnemque ejus posteritatem malesuadus peccati auctor obstrinxerat, et propagationem dedititiam originali sibi præiudicio vindicabat. Quia igitur justificandis hominibus hoc principaliter opitulatur, quod Unigenitus Dei etiam filius hominis esse dignatus est, ut *ὁμοούσιος* Patri Deus, id

^a Sic nostri codd. et Quesnellus. Alii editi, in consiliis. Paulo post pro *manifeste*, quod erat in editis, Quesnellus scripsit, *manifesta*, quod in nostris quoque mss. inventum retinimus.

^b Duo codd. S. Petri, *Idem homo est in forma Dei, qui formam recepit servi. Recepit est etiam in duobus Vaticanis.*

^c Tres codd. addunt, *hæc*; prima editio cum ms. Bon., *hoc*.

^d Quesnellus inseruit vocem *idem*, quam reperimus in prima editione et aliquibus mss.

^e Qui pro *quia* revocavimus ex prima editione et duobus m-s. S. Petri, nec non ex uno Vat. et Bon.

^f In quatuor codd. et prima editione, *invenit*. Retinimus lectionem vulgatam, quam in aliis mss. etiam antiquis deprehendimus, eo quod *confessio fidei de Christo* plures quidem contradictiones nacta

est, at nullas metuit. ^g Quesnellus addidit vocem *solam* ex mss. Corb. et Gaudiival. Eamdem in quatuor nostris mss. reperimus, nec non in prima editione. Dein *malesuadus*, in quibusdam mss. et prima editione a nobis inventum Quesnellus recepit. In aliis editis et in ms. S. Petri *malesuasor* legitur.

III CAP. VII. — Hoc credentes, dilectissimi, veri Christiani sumus, veri Israelitæ, et in consortium filiorum Dei veraciter adoptati: quia et omnes sancti qui Salvatoris nostri tempora præcesserunt, per hanc fidem justificati, et per hoc sacramentum Christi sunt corpus effecti, expectantes universalem credentium redemptionem in semine Abrahamæ, de quo dicit Apostolus: *Abrahæ dictæ sunt repromissiones, et semini ejus. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, Et semini tuo, qui est Christus* (Galat. iii, 16). Propter quod Matthæus evangelista, ut promissionem ad Abraham factam ostenderet in Christo esse completam, generationum ordinem percurrit, et in quo omnibus gentibus disposita fuisset benedictio, demonstravit. Lucas quoque evangelista ab ipso Domini ortu seriem generis sui sursum versus retexit (Luc. iii, 23), ut etiam illa sæcula quæ diluvium ¹ præveniant, et huic sacramento doceret fuisse connexa, omnesque ab initio successione gradus, ad eum in quo uno erat salus omnium, tetendisse. Non ergo dubitandum est quia præter Christum *non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri* (Act. iv, 5); qui cum Patre et Spiritu sancto æqualis in Trinitate vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXI [Al. XXX].

In solemnitate Epiphaniæ Domini nostri Jesu Christi I.

SYNOPSIS. — I. *Christus natus ab omnibus vult agnoscere, dat signum stellæ, simulque donum intelligendi et requirendi.* — II. *Frustra Herodes in Christum sævit. Magi fidem suam muneribus protestantur.* —

est, at nullas metuit.

^h Quesnellus addidit vocem *solam* ex mss. Corb. et Gaudiival. Eamdem in quatuor nostris mss. reperimus, nec non in prima editione. Dein *malesuadus*, in quibusdam mss. et prima editione a nobis inventum Quesnellus recepit. In aliis editis et in ms. S. Petri *malesuasor* legitur.

ⁱ Ms. S. Petri, *hominis*.

^j Duo codd. S. Petri, *inhærent*.

^k Adjectivum *veri* inseruimus ex mss. S. Petri, uno Bon. et prima editione.

^l Tres codd. et prima editio, *quod est*. Paulo post *percurrit* pro *percurrit* est in duobus nostris mss. et in prima editione.

^m Sic duo mss. S. Petri. Al., *præveniant*. Dein in duobus codd. et prima editione, *esset salus*.

III. *Malitiam Herodis in infantium bonum Christus ordinat. Quas in Deo infante virtutes imitari debemus.*

112 CAP. I. — Celebrato ^a proxime die quo in-temerata virginitas humani generis ^b edidit Salvatorem, Epiphaniae nobis, dilectissimi, veneranda ^c festivitas dat perseverantiam gaudiorum, ut inter cognatarum solemnitatum vicina sacramenta, exultationis vigor et fervor fidei non tepescat. Ad omnium enim hominum ^d spectat salutem, quod infantia Mediatoris Dei et hominum jam universo declarabatur mundo, cum adhuc exiguo detineretur oppidulo. Quamvis enim Israeliticam gentem, et ipsius gentis unam familiam de'egisset, de qua naturam universae humanitatis assumeret, noluit tamen intra maternae habitationis angustias ortus sui latere primordia; sed mox ab omnibus voluit agnosci, qui dignatus est ^e pro omnibus nasci. Tribus igitur magis in regione Orientis stella novae claritatis apparuit, quae illustrior caeteris pulchriorque sideribus, facile in se in-tuentium oculos animosque converteret: ut confestim adverteretur non esse otiosum, quod tam insolitum ^f videbatur. Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui praestitit signum; et quod fecit intelligi, fecit inquiri, et se inveniendum obtulit inquisitus.

CAP. II. — Sequuntur ^g tres viri superni luminis ductum, et praevii fulgoris indicium intenta contemplatione comitantes, ad agnitionem veritatis, gratiae splendore ducuntur, qui humano sensu significatum sibi regis ortum aestimaverunt in civitate regia esse

^a Proximo est in editis, ut in aliquot mss. Proxime in duobus mss. S. Petri, atque in codd. 1 et 2 collectionum; et hanc lectionem praefendam duximus. Festivitas enim Natalis Domini, quae ab Epiphania duodecima diebus distat, proxime quidem, non autem proximo die celebrata dici potuisse videtur. Sermone sequenti Leo dixit cap. 1: *Brevi intervallo temporis post solemnitatem Nativitatis Christi festivitas declarationis ejus illuxit.* Emendationem confirmat Homiliarium Pauli Diaconi antiquae editionis Basileensis, in quo habetur, *Proxime festivitatis die*, seu ex editione Surii, *Proxime celebrato die.* In hoc Homiliario mox praeterea legitur *intemerata virginitas Mariae*, ut in canone missae Natalis Domini habetur, de qua in annotatione sequenti.

^b In canone missae Nativitatis Domini: *Communicantes et diem sacratissimum celebrantes quo beatae Mariae intemerata virginitas huic mundo edidit Salvatorem.* Eadem pene verba, et insuper vox *sacratissimum* Leoni perquam familiaris; qui c. 4 sermonis consequentis *sacratissimus dies* hic ipse dicitur; unde probabile evadit, quod et aliunde confirmatur, multa in ecclesiasticis officii ac ritibus, ac praesertim in praefationibus et canone, esse a Leone nostro vel composita, vel in melius mutata. QUESNELLUS.

^c Cod. S. Petri, *solemnitas.*

^d Ms. Vercell., *speciabat.* Mox in prima editione, *infantia Salvatoris ac Mediatoris.*

^e Praepositionem *pro* adjecimus ex mss. S. Petri et Vercell.

^f Al., *videretur.* Dein, *inquisitus* (quae vox respondet verbo antecedenti *inquiri*) praetulimus ex mss. S. Petri ac prima editione. Al., *requisitus.*

^g Cod. Vercell. addit, *igitur.*

^h Quesnellus, *spondet*, cum codicibus duarum collect. 4 et 5. Retinimus lectionem anteriorum edit.

A quarendum. Sed qui servi susceperat sermone, et non iudicare venerat, sed iudicari, Bethloem praelegit nativitati, Ierosolymam passioni. Herodes vero audiens Judaeorum principem natum, successorem suspicatus expavit; et molitus necem salutis auctori, falsum ^b spondit obsequium. Quam felix foret, si magorum imitaretur fidem, et **113** converteret ad religionem quod disponebat ad fraudem! O caeca stultae emulationis impietas, ⁱ quae perturbandum putas divinum tuo serere consilium! Dominus mundi temporale non quaerit regnum, qui praestat aeternum. Quid incommutabilem dispositarum rerum ordinem vertere, et ^j aliorum facinus praecipitare conaris? Mors Christi non est temporis tui. Ante condendum est Evangelium, ante praedicandum est Dei regnum, ante sanitates donandae, ante sunt faciendi miracula. Cur, quod alieni futurum est operis, tui vis esse criminis? et non habiturus effectum sceleris, in solam te reatum praecipitas voluntatis? Nihil hac meditatione proficis, nihil peragis. Qui voluntate natus est, sui arbitrii potestate morietur. Consummant ergo magi desiderium suum, et ad puerum Dominum Jesum Christum eadem stella praevante perveniunt. Adorant in carne Verbum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, et in hominis veritate Dominum majestatis; ^k atque ut sacramentum fidei suae intelligentiaeque manifestent, quod cordibus credunt, muneribus protestantur. Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt regi, ^l scienter divinam humanamque naturam in unitate

C quam Lectionaria S. Petri, Vercell. et antiquiores collectiones praefertunt.

ⁱ Mss. quatuor Vat. Bon. et prima editio per interrogationem elserunt, *quid.* Vetustiorum codd. et editionum lectionem retinimus.

^j Prima editio, *alienum facinus.*

^k Sic ex ms. S. Petri, cui concinit Homil. Pauli Diaconi, et ut. Al., *utque sacramentum.*

^l Quatuor Lectionaria, duo S. Petri, unum Vercell. et aliud Venetum, nec non Homiliarium Pauli Diaconi, ac praeterea exemplaria omnium quinque collectionum contulimus. *Scienter* pro *scienter* exhibet editio prima cum mss. coll. 3 et 4. *Scienter* et *venerandam* non male in cod. Ven., in Homil. Pauli Diaconi et in prima Quesn. edit. *Scienter* et *venerantes* perperam in ms. Vercell. Retinimus *scienter* et *venerantes* cum caeteris editionibus atque codd. Dein *pro in unitate* duo codd. S. Petri et mss. collect. 2 habent, *in homine.* Aliorum codicum omniumque editionum lectionem haud deserendam putavimus, cum sensus mox explicandus vocibus in *unitate* optime congruat. Tandem editi cum solis mss. coll. 5 habebant, *in persona*, *pro in potestate*, quam lectionem ex omnibus Lectionariis caeterisque collectionibus, et Homil. Pauli Diaconi inseruimus; id etiam approbante sensu totius contextus, qui est hujusmodi. Magi cum obtulerunt *thus Deo*, naturam divinam; cum *myrrham homini*, naturam humanam; cum vero *aurum regi*, utramque naturam simul *in unitate* venerati sunt: quia etsi suae sunt cuique naturae proprietates, regia tamen dignitas, seu *potestas* Christo uti Deo et uti homini competeat: unde *quod erat in substantiis* (id est naturis) *proprium*, non erat *in potestate diversum*. Hanc Leonis mentem explicant alia ejusdem testimonia. Nam serm. 21, c. 2: *Deus verus*, inquit, *est homo verus*, *IN UNITATEM DOMINI temperatur*; et serm.

venerantes : quia quod erat in substantiis proprium, A non erat in potestate diversum.

CAP. III. — Reversis autem magis in regionem suam, translatoque Jesu in Ægyptum ex admonitione divina, exardescit ^a frustra in meditationibus suis Herodis insania. Necari omnes ^b in Bethleem parvulos jubet, et quoniam quem metuat nescit infantem, generalem ^c sententiam in suspectam sibi tendit ætatem. Sed quod rex impius eximit mundo, Christus inserit cælo; et quibus nondum sanguinis sui impendit redemptionem, jam martyrii tribuit dignitatem. Erigite igitur, dilectissimi, fideles animos **114** ad coruscantem gratiam luminis sempiterni, et ^d impensa humanæ salutis sacramenta venerantes, studium vestrum his quæ pro vobis gesta sunt subdite. Diligite castimoniam puritatem, quia Christus **B** ^e virginitatis est filius. *Abstinate vos a carnalibus desideris, quæ militiant adversus animam* (I Petr. II, 11), quemadmodum nos præsens B. apostolus suis, ut legimus, verbis hortatur. *Malitia parvuli estote* (I Cor. XV, 20), quia Dominus gloriæ mortalium se conformavit infantiam. Sectamini humilitatem, quam Dei Filius discipulos suos docere dignatus est (Matth. XI, 29). Induite vos virtutem patientiæ, in qua animas vestras possitis acquirere : quoniam qui cunctorum est redemptio, ipse est omnium fortitudo. *Quæ sursum carni sapite, non quæ super terram* (Coloss. III, 2). Per viam veritatis et vitæ constanter incedite; nec vos impediunt terrena, quibus sunt parata cælestia; per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum **C** Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXII [AL. XXXI].

In Epiphania solemnitate II.

Synopsis. — I. Herodes Christum natum mundo nuntiat, cum e mundo tentat auferre. Christus in Ægyptum exsulans, salutem Ægyptum præparat. — II. Quantam debeamus Deo, cecitas Judæorum demonstrat, qui non agnoverunt, ut crucifigerent. — III. Perfector infantium ignorantia quam sacerdotum Judæorum scientia. Christus infantiam parvulorum de sua consecrat infantia. — **115** VI. Magorum vocatio, vocationis nostræ primordia. Eorum munera quisque debet emulari, ut Christo salutem nostram operanti cooperemur.

CAP. I. — Gaudete in Domino, dilectissimi, iterum dico, gaudete (Philip. IV, 4): quoniam brevi intervallo temporis post solemnitatem nativitatis Christi, festivi-

tas declarationis ejus illuxit; et quem in illo die virgo peperit, in hoc mundus agnovit. Verbum enim caro factum (Joan. I, 14) sic susceptionis nostræ temperavit exordia, ut natus Jesus, et credentibus manifestus, et persequentibus esset occultus. Jam tunc ergo cæli enarraverunt gloriam Dei (Ps. XVIII, 1), et in omnem terram sonus veritatis exivit (Rom. X, 18), quando et pastoribus exercitus angelorum Salvatoris editi annuntiator apparuit (Luc. II, 13), et magos ad eum adorandum prævia stella perduxit (Matth. II, 2): ut a solis ortu usque ad occasum veri regis generatio coruscaret, cum rerum fidem et regna Orientis per magos discerent, et Romanum Imperium non lateret. Nam et sævitia Herodis, volens primordia suspecti sibi regis extinguere, huic dispensationi nesciens serviebat; ut dum atroci intentus facinori, ignotum sibi puerum indiscreta infantiam cæde persequitur, annuntiatum cælitus Dominatoris ortum insignior ubique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum diligentemque faciebat et supernæ ^f significationis novitas, et cruentissimi persecutoris impietas. Tunc autem ^g Ægypto Salvator illatus est, ut gens antiquis erroribus dedita, jam ad vicinam salutem per occultam gratiam ^h vocaretur; et quæ nondum ejecerat ab animo superstitionem, jam hospitio reciperet veritatem.

CAP. II. — Merito igitur, dilectissimi, dies iste manifestatione Domini consecratus speciatem in toto mundo obtinuit dignitatem, quæ in cordibus nostris digno debet splendore clarescere, ut veram gestarum ordinem non solum credendo, sed etiam intelligendo veneremur. Quantam enim gratiarum actionem debeamus Domino pro illuminatione gentium, probat ⁱ obcæcatio Judæorum. Quid enim tam cæcum, quid tam lucis alienum, quam illi sacerdotes et scribæ Israelitarum fuerunt? qui percontantibus magis, et Herode quaerente, ubi Christus secundum Scripturam testimonium nasceretur (Matth. II, 4), hoc respondeunt de prophetico eloquio, **116** quod indicabat stella de cælo. Quæ utique poterat magos Jerosolymis prætermisissis usque ad cunabula pueri, sicut postmodum fecit, sua significatione perducere; nisi ad confutandam ^j Judæorum duritiam pertinuisset, ut non solum ductu sideris, sed etiam ipsorum professione innotesceret nativitas Salvatoris. Jam ergo ad eruditionem gentium propheticus sermo transibat,

46, c. 1 : *Filius Dei idemque filius hominis unus est Dominus.*

^a Editi cum mss. posteriorum collect., *frustrata*. Melior visa est lectio codd. S. Petri, Vercell. et Veneti.

^b Præpositionem in adjecimus ex iisdem codd. S. Petri, et uno Vat.

^c Sic ex duobus mss. S. Petri, prima editione atque codd. collect. 2, 3 et 4. Editi eum mss. collect. 1 et 5, ac Lectionar. Vercell. et Veneto, *sævitiæ*. *Mox exemit pro eximit* in cod. Bon. et prima editione. Dein, *impertivit pro impendit* in Vercell.

^d Editi, *impensa salutis humanæ gratiæ sacramenta*. Codd. Vat. collect. 4 et 5 cum Lectionar. Veneto emittunt *gratiæ*. Secuti sumus mss. S. Petri, Vercell. et Romul. Pauli Diac.

^e Quæsnellus notavit in margine : Al., *Virginis*; et ita in cod. Veneto S. Marci.

^f Mss. S. Petri et prima editio, *signationis*.

^g Editi inserunt particulam *etiam*, quam delevimus ope mss. S. Petri, Bon., Veron. et primæ editionis.

^h Ita mss. quinque Quæsnelli et præstantiores nostri S. Petri, Casin., Veron., Casanat. et Barber. Al. in editis ante Quæsn. et in nonnullis codd., *signaretur*. Prima editio pro, *jam ad vicinam salutem*, habet, *jam vicina ad salutem*; et similiter in cod. S. Petri, ubi solum omittitur *jam*. Paulo post, *susciperet* pro *reciperet*, in ms. S. Petri.

ⁱ Ms. S. Petri, *excæcatio*; et similiter cap. 4.

^j In eodem cod., *eorum duritiam*. Paulo ante, *confundendam, pro confutandam*, in ms. Veron.

et prænuntiatum antiquis oraculis Christum alienigenarum corda discebant : cum Judæorum infidelitas veritatem ore proferret, et mendacium corde retineret. Noluerunt enim agnoscere oculis quem de sacris indicaverant libris : ut quem non adorabant in infantie infirmitate humilem, postea crucifigerent in virtutum sublimitate fulgentem.

CAP. III.—Quæ ista, Judæi, tam imperita in vobis scientia est, et tam indocta doctrina? Interrogati ubi Christus nasceretur (*Math. 11, 4*), veraciter et memoriter dicitis quod legis: *In Bethleem Judæ (Ibid., 5)*. Sic enim scriptum est per prophetam : *Et tu, Bethleem terra Juda, non es minima inter principes Juda. Ex te enim exiit princeps qui regat populum meum Israel (Mich. v, 2)*. Ilunc principem natum, et pastoribus angeli (*Luc. 11, 13*), et vobis nuntiavere pastores (*Math. 11, 2*). Ilunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes insolito novi sideris splendore didicerunt. Et ne de loco editi regis ambigerent, vestra eruditio prodidit quod stella non docuit. Cur vobis viam quam aliis aperitis obstruitis? Cur in vestra infidelitate residet dubium quod ex vestra sit responsione manifestum? Locum nativitalis de Scripturarum testimonio demonstratis, præsentiam temporis de cœli et terræ attestazione cognoscitis; et tamen ubi ad persequendum animus Herodis exarsit, ibi ad non credendum vester sensus obduruit. Felicior ergo ignorantia infantium quos persecutor occidit (*Math. 11, 16*), quam vestra scientia, quam in sua perturbatione consuluit. Vos noluitis regnum ejus recipere, cujus oppidum potuistis ostendere. Illi potuerunt pro eo mori, quem non dum poterant confiteri. Ita Christus, ne ullum ei tempus esset absque miraculo, ante usum linguæ potestatem Verbi tacitus exerebat; et quasi jam diceret: *Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum (Math. xix, 14)*: nova gloria coronabat infantes, et de initiis suis parvulorum primordia consecrabat: **117** ut disceretur neminem hominum divini incapacem esse sacramenti, quando etiam illa ætas gloriæ esset apta martyrii.

CAP. IV.—Agnoscamus ergo, dilectissimi, in magis adoratoribus Christi, vocationis nostræ fideique primitias, et exsultantibus animis beatæ spei initia celebremus. Exinde enim in æternam hæreditatem cœpinus introire; exinde nobis Christum loquentia Scripturarum arcana patuerunt; et veritas, quam Judæorum obcæcatio non recipit, omnibus nationibus

lumen suam innoxit. Honoretur itaque a nobis sacratissimus dies, in quo salutis nostræ auctor apparuit; et quem magi infantem venerati sunt in cunabulis, nos omnipotentem adoremus in cœlis. Ac sicut illi de thesauris suis mysticas Domino munerum species obtulerunt, ita et nos de cordibus nostris, quæ Deo sunt digna promamus. Quamvis enim omnium bonorum sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ: non enim dormientibus provenit regnum cœlorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus; ut si dona ipsius non irrita fecerimus, per ea quæ dedit mereamur accipere quod promisit. Unde cohortamur dilectionem vestram ut abstinentes vos ab omni opere malo, quæ sunt casta et justa sectemini (*Rom. xiii, 22*). Filii enim lucis abjicere debent opera tenebrarum. Itaque odia declinate, mendacia abjicite, superbiam humilitate destruite, avaritiam projicite, largitatem diligite: decet enim ut capiti suo membra convenient, ut promissarum beatitudinum mereamur esse consortes: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIII [Al. XXXII].

In Epiphaniæ solemnitate III

SYNOPSIS. — I. Tunc Christus mundum liberaturus venit, cum omnes conclusi erant sub peccato, ut nemo de suis meritis gloriaretur. — II. Cur sub Herode natus, cur stella demonstratus? Gratia intus operabatur, ut signum intelligeretur, et Christus inquireretur. — **118** III. Quanta Judæorum cæcitas Christo nascente. Implet gentium vocatio promissionem Abraham factam. — IV. Cur magi, adorato Christo, per aliam viam revertuntur. Cur Christus in Ægyptum transferri voluit. — V. Gratiarum actione celebranda hæc festivitas, in qua vocationis gentium primitiæ. Quomodo stellam imitabimur

CAP. I.—Quamvis sciam, dilectissimi, quod sanctitatem vestram hodiernæ festivitatis causa non lateat, eamque secundum consuetudinem evangelicis vobis sermo reseraverit, tamen ut nihil vobis nostri desit officii, loqui de eadem quod Dominus donaverit audebo: ut in communi gaudio tanto religiosior sit omnium pietas, quanto magis omnibus fuerit intellecta solemnitas. Providentia namque misericordiæ Dei dispositum habens pereunti mundo in novissimis temporibus subvenire, salvationem omnium gentium præfinivit in Christo; ut quia et cunctas nationes a veri Dei cultu impius dudum

non fecerimus. Mox, quæ promisit in ms. S. Petri et uno Vat.

^f Editi ante Quesnellum, *avaritiam largitate delete*. Ita etiam nostri codd. collect. 3, 4 et 5. At lectionem a Quesnello textui insertam invenimus in duobus mss. S. Petri, in Lectionario Patavino PP. Eremitanorum, in Veron. nec non in codd. collect. 1 et 2. Dein, *benedictionum pro beatitudinibus* in quatuor nostris codd. et prima editione. In ms. S. Petri, mereantur pro mereamur.

^g Sic ex ms. S. Petri. Alias, *nostris nihil desit*.

^h Addidimus omnibus ex cunctis nostris codd. et editis ante Quesnellum.

^a Sic ex mss. S. Petri, ad quos accedit cod. Vat. collect. 5, ubi legitur, *indicaverunt*. Al., *indicabant*.

^b Prima editio et cod. Veron., *in principibus*. Mox eadem editio cum mss. S. Petri, Veron. et Bon., *exiit dux, pro exiit princeps*.

^c Duo mss. et prima editio, *non poterant*. Mox ex decem nostris codd. et prima editione, *Ita Christus reposuimus, pro, Itaque Christus*. Porro duo codd. Vat. et prima editio, *ut nullum, loco ne ullum*. Dein *exercebat, pro exerebat*, in mss. S. Petri, Bon., Veron. et prima editione.

^d Cod. S. Petri, *adorantibus Christum*.

^e Ita septem nostri codd. In editis, *illius irrita*

error averterat, et ipse peculiaris Dei populus Israel ab institutis legalibus pene totus exciderat, conclusis omnibus sub peccato (Rom. xi, 32), omnium misereretur. Deficiente enim ubique justitia, et toto mundo in vana et maligna prolapsa, nisi iudicium suum divina potestas differret, universitas hominum sententiam damnationis exciperet. Sed in indulgentiam ira translata est, et ut clarior fieret a exerendæ gratiæ magnitudo, tunc placuit abolendis peccatis hominum sacramentum remissionis afferri, quando nemo poterat de suis meritis gloriari.

CAP. II. — Hujus autem, ^b dilectissimi, ineffabilis misericordiæ manifestatio facta est Herode apud Judæos jus regium tenente, ubi legitima regum successione cessante, et pontificum potestate destructa, alienigena obtinuerat principatum: ut veri Regis ortus illius prophetiæ probaretur voce, quæ dixerat: *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, et ipse erit expectatio gentium* (Gen. xlix, 10). De quibus quondam beatissimo ^c patriarchæ Abraham innumerabilis fuerat promissa successio, non carnis semine, sed fidei fecunditate generanda; et ideo stellarum multitudini comparata, ut ^d ab omnium gentium patre, non terrena, sed cælestis progenies speraretur. Ad creandam ergo **119** promissam posteritatem, hæredes in sideribus designati, ortu novi sideris excitantur, ut in quo cæli adhibitum fuerat testimonium, cœli famularetur obsequium. ^e Commovet magos remotioris Orientis habitatores stellis cæteris stella fulgentior, et de mirandi luminis claritate viri ad hæc spectanda non inscii, magnitudinem significationis intelligunt: agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione divina, ut eos tantæ visionis mysterium non lateret, et quod oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum. Denique officium suum cum religione disponunt, et his se instruunt donis, ut adoraturi unum tria

se simul credidisse demonstrant: auro honorantes personam regiam, myrrha ^f humanam, thure divinam.

CAP. III. — Ingredivuntur itaque Judaici regni præcipuam civitatem, et in urbe regia ostendi sibi postulant ^g quem ad regnandum didicerant procreatum. Conturbatur Herodes, timet saluti suæ, metuit potestati, requirit a sacerdotibus et doctoribus legis quid de ortu Christi Scriptura prædixerit, in notitiam venit quod fuerat prophetatum; veritas illuminat magos, infidelitas obcæcat magistros; carnalis Israel non intelligit quod legit, non videt quod ostendit; utitur paginis quarum non credit eloquiis. *Ubi est, Judæe, gloriatio tua* (Rom. iii, 27)? *Ubi de Abraham patre ducta nobilitas? Nonne circumcisio tua præputium facta est* (Rom. ii, 25)? Ecce major servis minori (Gen. xxv, 25), et alienigenis in sortem hæreditatis tuæ intrantibus, ejus testamenti, quod in sola littera tenes, recitatione famularis. Intret, intret in patriarcharum familiam gentium plenitudo, et benedictionem in semine Abraham, quæ se filii carnis **120** abdicant, filii promissionis accipiant. Adorent in tribus magis omnes populi universitatis auctorem; et non in Judæa tantum Deus, sed in toto orbe sit notus, ut ubique *in Israel sit magnum nomen ejus* (Ps. lxxv, 2). Quoniam ^h hanc electi generis dignitatem sicut infidelitas in suis posteris convincit esse degenerem, ita fides omnibus facit esse communem.

CAP. IV. — Adorato autem Domino, magi, et omni devotione completa, secundum admonitionem somnii non eodem quo venerant itinere revertuntur. Oportebat enim ut jam in Christum credentes non per ⁱ antiquæ conversationis semitas ambularent, sed novam ingressi viam a relictis erroribus absternerent. Tum ut etiam Herodis vacuarentur insidiæ, qui in puerum Jesum impietatem doli per simulationem disponebat officii. Unde quia spes istius erat

^a Al., *exercendæ*. Quesnellus, *exerendæ*, cum aliquot nostris mss. Postea, *de suo merito* in Lectionariis S. Petri.

^b Vox *dilectissimi* a Quesnello adjecta, nobis inventa est in ms. S. Petri.

^c Duo codd. S. Petri, *Petri Abraham*. Paulo ante jam pro quondam in Lectionario Patavino S. Antonii.

^d Ita emendavimus ex omnibus nostris codd. et nonnullis editis. Prima editio et Quesn., *ab omni*. Paulo post in ms. Patav., *ut cui cæli*.

^e Prima editio cum mss. S. Petri, *Commonet*. Laudatus cod. Patav., *Commovet . . . et in mirandi luminis claritate*. Dein, *magnitudinem sanctificationis*, in eadem editione et in mss. Bon. et tribus Vat.

^f Cave ne quid his in verbis Nestoriano dogmati affine suspiceris, dum tam humanam quam divinam in Christo agnoscit personam Leo noster. Quemadmodum enim tertium in illo suppositum cogitari nemo dixerit, cum personam regiam ab utraque illa discretam appellare videtur, sic nec humanum suppositum a Verbo distinctum in Christo somniasse Leo est existimandus. Unicam ergo Christi personam intelligit, quæ simul et dignitate regia, et natura humana, et essentia divina per incarnationem Verbi prædita invenitur. QUESN.—*Personæ quidem*

nomen veteres nonnumquam accepisse pro tamquam, aliquot exemplis ostendimus not. 71 in tract. 16, lib. 1, S. Zenonis, p. 133. Ita hoc loco, *honorantes personam regiam, humanam et divinam*, idem est ac auro honorantes Christum tamquam regem, myrrha tamquam hominem, thure tamquam Deum; et in hanc quidem sententiam sermone sequenti, c. 3: *Cui, inquit, in auro regis honor, in thure divina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio deberetur*. Confer etiam serm. 36, c. 4. Porro in duplici natura Christi personæ unitatem pluribus in locis palam profertur.

^g Nonnulli codd. posteriorum collectionum addunt, *puerum*. Prima editio, *puerum quem ad regendum sibi didicerant procreatum*. Aliquanto post, *Ubi est, Judæe, gloriatio tua?* in mss. S. Petri, Bon. et prima editione.

^h Duo codd. S. Petri, unus Vallicell. et alius Patavinus: *Hanc elegit generis dignitatem, ut sicut infidelitas in suis posteris fecit* (Patav., *convicit*, Vallic., *convincit*) *esse degenerem, ita fides omnibus fecit* (melius Patav. et Vallicell., *faciat*) *esse communem*.

ⁱ Prima editio, *antiquas*. Aliquanto post, *furiam pro furorem* in eadem editione et mss. S. Petri ac Bon.

soluta commenti, in majorem furorem incuudia regis ardescit. Nam recoles tempus quod indicaverunt magi, in omnes Bethleem pueros rabiem crudelitatis effudit, ^a et eade generali universæ civitatis illius in æternam gloriam transiteram trucidat infantiam; æstimans fore ut, nulla illie parvulo non occiso, occideretur et Christus. At ille, qui sanguinem suum pro mundi redemptione fundendum in aliam differret ætatem, Ægypto se parentum ministerio subvectus intulerat, repetens scilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula, et principatum veri Joseph majoris providentiæ potestate disponens, ut illam ^b diriorem omni inedia famem qua Ægyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de celo panis vitæ (*Jam. vi, 59*) et cibus rationis auferret; nec sine illa regione pararetur singularis hostiæ sacramentum, in **121** qua primum occisione agni, saluiferum crucis signum et pascha Domini fuerat præformatum.

CAP. V. — His igitur, dilectissimi, divinæ gratiæ mysteriis eruditi, diem primitiarum nostrarum et inchoationem vocationis gentium, rationabili gaudio celebremus: gratias agentes misericordie Deo, qui dignos nos fecit, sicut ait Apostolus, in partem sortis sanctorum in lumine; qui eripuit nos ^c de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ (*Coloss. 1, 12, 13*); quoniam, sicut prophetavit Isaias, Gentium populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, et qui habitabant in regione umbræ mortis, lux orta est eis (*Isai. ix, 2*). De quibus idem dicit ad Dominum: Gentes quæ te ^d non noverunt, invocabunt te; et populi qui te nescierunt, ad te confugient (*Isai. lv, 5*). Hunc diem Abraham vidit, et gavisus est (*Joa. viii, 56*), cum benedicendos fides suæ filios in semine suo, quod est Christus, agnovit, et omnium se futurum gentium patrem credendo prospexit (*Rom. iv, 18*), dans gloriam Deo, et plenissime sciens quo-

^a Quesnellus hac lectione, quæ erat anteriorum editionum, in notationem rejecta, ex tribus codd. id est duobus Thuan., et uno Corb., quibus concipunt nostri Patav., Venet. et Casin., hanc aliam inseruit: *Et eade generali in beatam civitatis illius desævit infantiam.* Nos vero antea editorum lectionem restituendam putavimus, eo quod non solum reperitur in mss. collectionum 3, 4 et 5, verum etiam in Lectionariis libris S. Petri, qui laudatis codicibus præferendi visi sunt: cum præsertim ad eandem lectionem accedant mss. Casan. et Barb. collect. 2, in quibus legitur: *Et eade generali in universam civitatis illius in æternam gloriam transiuram desævit infantiam.* Concipit etiam Lectionarium Vallicel., in quo solum pro *trucidat*, est *trucidavit*. Post pauca: *At ille, quia sanguinem*, in ms. Patav.

^b Unus cod. S. Petri et alius Vat., *diriorem*.

^c Cod. S. Petri, *de tenebris et de potestate tenebrarum*.

^d Ms. Casin., *non cognoverunt*. Mox, *qui te nescierunt*, ex eodem cod. scripsimus, cum idem legatur serm. 29, cap. 3. Al., *nesciebant*. Ms. Patav., *nesciunt*.

^e Cod. Casin., *quas fecisti . . . et honorificabunt nomen*. Patav. quoque habet, *et honorificabunt, loco et glorificabunt*; et dein, *in conspectu, pro ante conspectum*.

etiam quod promisit patens est et facere (*Ibid., 21*). Hunc diem David in psalmis canebat, dicens: *Omnes gentes, quascumque fecisti, venient et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum* (*Psal. lxxxv, 9*); et illud: *Notum facit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium revelavit justitiam suam* (*Psal. xlvii, 2*). Quod utique exinde fieri novimus, ex quo tres magos, de longinquitate suæ regionis ^f excitos, ad cognoscendum et adorandum Regem cœli et terræ stella perduxit *et*. Cujus utique famulatus ad formam nos sui hortatur obsequii: ut hinc gratiæ, ^h quæ omnes invitât ad Christum, quantum possumus, sorviamus. Quicumque enim in Ecclesia pie vivit et caste, qui ea quæ sursum sunt sapit (*Coloss. iii, 1*), non quæ super terram, cœlestis quodammodo instar est luminis; et dum ipse sanctæ vitæ nitorem servat, multas viam ad Dominum quasi stella demonstrat. In quo studio, dilectissimi, omnes vobis invicem prodesse debetis, ut in regno **122** Dei, ad quod recta fide et bonis operibus pervenitur, sicut lucis filii splendeatis: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIV [AL. XXXIII].

¹ In Epiphaniæ solemnitate IV.

SYNOPSIS. — I. Magi a longinqua regione vocati, ut Christiana fides roboraretur, quæ Deum et hominem Christum credit. — II. Magi prophetia Balaam edocui, Judæorum responso confirmati. Isti spe ducis temporaria decepti; Herodes timore consortis turbatus. — III. Magorum iter munerumque delectus gratiæ intus docentis opus fuisse. Eorum diligentia fidei nostræ servibat. — IV. Manichæorum impietas incarnationis fidem ac veritatem evertit. — V. Manichæi vitandi; eorum sacrilegia detesta. Pro iisdem aliisque hæreticis preces fundere, Ecclesiæ institutum.

CAP. I. — Justum et rationale, dilectissimi, veræ pietatis obsequium est, in diebus qui divinæ miseri-

^f In editis et aliquot codd., *excitatos*. Quesnellus in margine, *forte excitos*; quam lectionem cum nacti simus in duobus mss. S. Petri, et duobus Vat., ac uno Patav., textui inserere non dubitavimus.

^g Post verbum *perduxit*, hæc alia additæ leguntur in Codd. excusis: *Et recte intuentibus quotidie apparere non desinit. Et si potuit votum facere Christum in infantia latentem, quanto magis potest eundem manifestare in majestate regnantem!* Quæ cum in omnibus quos vidi melioris notæ codd. mss. desiderentur, in duobus scilicet Thuanis et uno Corbeinsi, dubium non est, ut mihi quidem videtur, quin ex annotatione marginali alicujus astrologi plus æquo dediti, in textum tandem irrepserint. Sed vel ipsa textus series expungeunda esse illa verba manifeste demonstrat. QUESN. — Ista pariter verba absunt a codd. collect. 1 et 2, nec non a quibusdam nostris Lectionariis Patav., Venet., etc. Quod si in mss. S. Petri leguntur nihil moveat: nam post vocem *regnantem* habent *cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen*; et mox subjicitur: *Cujus utique famulatus, etc.* Ea autem clausula, *cum Patre, etc.*, ante finem sermonis inserta, eorum verborum intrusionem magis magisque confirmat.

^h Prima editio, *qua omnes invitantur ad Christum*.

ⁱ Cod. S. Petri, *De Epiphania contra Manichæos*.

cordia opera protestantur, toto corde gaudere et honorifice ea quæ ad salutem nostram gesta sunt celebrare : vocante nos ad hanc devotionem ipsa recurrentium temporum lege, quæ nobis post ^a diem in quo cœternus Patri Filius Dei natus ex Virgine est, brevi intervallo Epiphaniæ intulit festum, ex apparitione Domini consecratum. In quo fidei nostræ magnum præsidium providentia divina constituit, ut dum solemnem venerationem ^b recolitur adorata in exordiis suis Salvatoris infantia, per ipsa originalia documenta proharetur ^c veri in ipso hominis orta natura. **123** Hoc enim est quod justificat impios, hoc est quod ex peccatoribus facit sanctos, si in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo et vera Deitas, et vera credatur humanitas : Deitas, qua ante omnia sæcula in formam Dei æqualis est Patri ; humanitas, qua novissimis diebus in forma servi unitus est homini. Ad roborandam ergo hanc fidem, quæ contra omnes ^d præmuniebatur errores, ex magna gestum est divini pietate consilii, ut gens in longinqua Orientalis plagæ regione consistens, quæ spectandorum siderum arte pollebat, signum nati pueri qui supra omnem Israel esset regnaturus, acciperet. Nova etenim claritas apud magos stellæ illustrior apparuit, et intuentium animos in admiratione sui splendoris implevit, ut nequaquam sibi crederent negligendum, quod tanto nuntiabatur ^e indicio. Præerat autem, sicut res docuit, huic miraculo gratia Dei ; et cum Christi nativitatem nec ipsa adhuc Bethleem tota didicisset, jam illam creditaris gentibus inferebat : et quod nondum poterat humano eloquio disseri, cœlo faciebat evangelizante cognosci.

CAP. II. — Quamvis autem divinæ dignationis esset hoc munus, ut agnoscibilis gentibus fieret nativitas Salvatoris, ad intelligendum tamen miraculum signi potuerunt magi etiam de antiquis Balaam prænuntiationibus commoveri, scientes olim esse prædictum et celebri memoria diffamatum : *Orietur stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel, et dominabitur gentium* (Num. xxiv, 17). Tres itaque viri, fulgore insoliti sideris divinitus incitati, prævium micantis luminis cursum sequuntur, existimantes se ^f significatum puerum Jerosolymis in civitate regia reperturos. Sed cum eos hæc opinio sefellisset, per Judæorum scribas

A atque doctores, quod sacra de ortu Christi prænuntiaverat Scriptura, didicerunt ; ut gemino testimonio confirmati, ardentiori fide expeterent quem et stellæ claritas et prophetiæ manifestabat auctoritas. Profato autem divini oraculo per responsa pontificum, et declarata spiritus voce, quæ dicit : *Ei tu, Bethleem, terra Juda, non es minima inter principes Juda : ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel* (Mich. v, 2 ; Math. ii, 6) : quam facile et quam consequens fuit ut Hebræorum proceres crederent **124** quod docebant. Sed apparet illos carnaliter cum Herode aspissæ, et regnum Christi commune cum hujus mundi potestatibus æstimasse : ut et isti temporalem sperarent ducem, et terrenum metueret ille consortem. Superfluo, Herodes, timore turbaris, et frustra **B** in suspectum tibi puerum sævire moliris. Non capit Christum ^h regio tua, nec mundi Dominus potestatis tuæ sceptri est contentus angustiis. Quem in Judæa regnare non vis, ubique regnat ; et felicius ipse regnares, si ejus imperio ipse subdereris. Cur sincero officio non facis quod subdola falsitate promittis ? Perge cum magis, et verum regem suppliciter adorando venerare. Sed tu, Judaicæ sequacior cæcitatibus, non imitaris gentium fidem, corquæ perversum ad crudeles convertis insidias, nec illum occisurus quem metuis, nec illis nociturus quos perimis.

CAP. III. — Deduciti igitur, dilectissimi, in Bethleem magi stellæ præcedentis obsequio, *gavisii sunt gaudio magno valde, sicut evangelista narravit ; et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus ; et procidentes adoraverunt eum ; et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham* (Matth. ii, 10, 11). O perfectæ scientiæ mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudit, sed Spiritus sanctus instituit ! Unde enim hi viri, cum proficiscerentur de patria, qui nondum viderant Jesum, ⁱ nec aliquid contuitu ejus, quod tam ordinate venerarentur, adverterant, hanc deferendorum munus servavere rationem ? nisi quia præter illam stellæ speciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit ; ut priusquam labores itineris inchoarent, eum sibi significari intelligerent, cui in auro regius honor, in thure divina veneratio, in myrrha mortalitatis con-

^a Quesnellus hoc loco addidit, *istum*, quod et ab aliis editis, et a nostris mss. abest, et sensu ipso postulante expungendum fuit. Melius cum ms. Veron., *illum* legi posset.

^b Sic restituumus ex nostris codd. et editis ante Quesnellum, apud quem, *colitur*.

^c Ita duo codd. S. Petri et duo Vat., ac Veron. *unam* cum Quesnello. Alii editi, *veri hominis in Christo ortæ nature*.

^d Editi ante Quesnellum, *pronuntiabatur*, ut in codd. collect. 3 et 4. Secuti sumus Quesnelli lectionem, quam mss. S. Petri et duo Vat. confirmant. Cod. Veron., *muniebatur*. Mox, *factum est pro gestu est*, in ms. Vat. collect. 5.

^e In tribus nostris codd. ac prima editione, *judicio*. Paulo post, *dicere pro disseri* in duobus mss. S. Petri. Ms. Veron., *discere*.

^f Prima editio et unus Vat., *signatum* ; alius Vat.,

D *significatum sibi puerum*.

^g Ita quatuor Vat. et Veron. unus cum Quesnello, et similiter serm. 32, c. 3. Alii editi, *nequaquam minima es*. Duo codd. S. Petri, *non eris minima*.

^h Prima editio, *regia tua*, cum ms. Veron.

ⁱ Prima editio cum ms. Veneto et codd. Vat. collect. 3, 4 et 5, *nec aliquo contuitu ejus, quod eum tam ordinate venerarentur*. Similiter cod. Veron., qui solum omittit *eum*. Editio Rainaudi pro quod habet quo. Cod. Casanat. collect. 2, *nec aliquod contuitu, quo tam ordinate venerarentur*. Quesnellus, licet nihil indicet, ex his variis lectionibus unam compegissee videtur, quam nullibi invenimus : *Nec aliquid contuitu ejus, quo eum tam ordinate venerarentur*. Lectionem duorum codd. S. Petri et ms. Casinen. collect. 1 exhibuimus. Paulo post, *signari sibi, pro sibi significari legitur* in prima editione.

fessio deberetur. Et hæc quidem, quantum ad illuminationem fidei pertinebat, potuerunt illis credita et intellecta sufficere, ut corporali intuitu non inquirerent quod plenissimo visu mentis inspexerant. Sed diligentia sagacis officii usque ad videndum puerum perseverans, futuri temporis populis et nostri sæculi hominibus serviebat : ut sicut omnibus a nobis profuit, quod post resurrectionem Domini vestigia vulnerum in carne ejus Thomæ apostoli **125** exploravit manus; ita ad nostram utilitatem proficeret, quod b infantiam ipsius magorum probavit aspectus. Viderunt itaque magi, et adoraverunt puerum de tribu Juda, *de semine David secundum carnem* (Rom. 1, 3), *factum ex muliere, factum sub lege* (Galat. iv, 4), quam non solvere venerat, sed adimplere (Matth. v, 17). Viderunt et adoraverunt puerum, quantitate c parvulum, alienæ opis indigum, fandi impotem, et in nullo ab humanæ infantie generalitate dissimilem. Quia sicut fidelia erant testimonia, quæ in eo majestatem invisibilis Deitatis assererent, ita probatissimum esse d debebat Verbum carnem factum, et sempiternam illam essentiam Filii Dei, hominis veram suscepisse naturam : ne vel ineffabilium operum secutura miracula, vel suscipiendarum supplicia passionum, sacramentum fidei ex rerum diversitate turbarent; cum justificari omnino non possent, nisi qui Dominum Jesum et verum Deum et verum hominem credidissent.

CAP. IV.—Huic singulari fidei, dilectissimi, et prædicatæ per omnia sæcula veritati diabolica Manichæorum resistit impietas : qui sibi ad interficiendas deceptorum animas nefandi dogmatis ferale commentum de sacrilegis et fabulosis mendaciis texerunt, et per has insanarum opinionum ruinas eo usque præcipientes prouenerunt, ut sibi falsi corporis fingerent Christum, qui nihil in se solidum, nihil verum oculis hominum e actionibusque præbuerit; sed simulatæ carnis vacuum imaginem demonstrarit. Indignum enim videri volunt, ut credatur Deus Dei Filium femineis se inseruisse visceribus, et majestatem suam huic contumeliæ subdidisse, ut naturæ carnis f immixtus, in vero humanæ substantiæ corpore nasceretur : cum totum hoc opus non injuria sit ipsius, sed potentia; nec credenda pollutio, sed gloriosa dignatio. Si enim lux ista visibilis nullis immunditiis, quibus superfusa

a Prima editio omittit nobis

b Ita nostri fere omnes ac melioris notæ codices cum editis ante Quesnellum, et congruentius : nam vox quod in hoc secundo membro non est relativa, sicut nec in primo, uti esse deberet, si legeretur cum Quesnello et codd. collect. 5, nec non Lectionar. Veron., in infantia ipsius.

c Parvum pro parvulum, et discretum pro dissimilem in duobus codd. S. Petri. Etiam ms. Veron. habet discretum.

d Debebat pro decebat scripsimus ex mss. S. Petri tribusque aliis melioris notæ codd. ac prima editione. De articulo quidem maxime necessario agitur, qui probatissimus esse debebat. Item ex iisdem S. Petri codd. ac prima edit., suscipiendarum revocavimus, pro excipiendarum.

e Ita edidimus auctoritate mss. S. Petri, Veneto,

A fuerit, violatur, nec radiorum solis nitorem, quem corpoream esse creaturam non dubium est, loca ulla sordentia vel cænosa contaminant : quid illius sempiternæ et incorporeæ lucis essentiam potuit qualibet sui qualitate polluere? quæ se ei, quam ad imaginem suam condidit, sociando creaturæ purificationem **126** præstitit, maculam non recepit; et sic sanavit vulnera infirmitatis, ut nulla pateretur damna virtutis. Quod divinæ pietatis magnum et ineffabile sacramentum, quia omnibus sanctarum Scripturarum testificationibus est nuntiatum; isti, de quibus loquimur, adversarii veritatis, legem per Mosen datam et inspirata divinitus prophetarum oracula respuerunt, ipsasque evangelicas et apostolicas paginas, quædam auferendo et quædam inserendo violaverunt : confingentes sibi sub apostolorum nominibus, et sub verbis ipsius Salvatoris, multa volumina falsitatis, quibus erroris sui commenta munirent, et decipiendorum mentibus mortiferum virus infunderent. Videbant enim sibi universa obsistere, omnia reclamare, et non solum novo, sed etiam veteri Testamento e sacrilegam impietatis suæ dementia confutari. Et tamen in furiosis mendaciis persistentes, Ecclesiam Dei deceptionibus suis perturbare non desinunt : hoc miseris quos illaqueare h potuerint persuadentes, ut negent a Domino Jesu Christo humanam naturam vere esse susceptam; negent eum vere pro mundi salute crucifixum; negent de ejus latere lancea vulnerato sanguinem redemptionis et aquam fluxisse baptismatis; negent eum sepultum, ac die tertia suscitatum; negent eum in conspectu discipulorum ad considendum in dextera Patris super omnes cælorum altitudines elevatum; et ut tota apostolici veritate Symboli sublata, nullus metus terreat impios, nulla spes incitet sanctos, negent a Christo vivos et mortuos judicandos : ut quos tantorum sacramentorum virtute privaverint, doceant in sole et luna colere Christum, et sub nomine Spiritus sancti ipsum talium impietatum magistrum adorare Manichæum.

CAP. V.—Ad confirmanda igitur, dilectissimi, corda i vestra in fide et veritate, prosit omnibus hodierna festivitas, et ex testimonio manifestatæ Salvatoris infantie confessio catholica muniatur, et naturæ nostræ carnem in Christo negantium zna-

D Veron., nec non codd. collect. 1 et 2. Editi cum mss. trium posteriorum collectionum, actibusque; quam lectionem secutus Quesnellus notavit in margine forte legendum, tactibusque. Sed meliores codices hanc emendationem excludunt.

f Vide inter observationes nostras, quæ in similem locum serm. 23 ibidem notabuntur. Post pauca, pro hoc opus, in ms. Corb. Quesn. legitur, hoc corpus; et pro credenda, idem cod. ridenda, pro quo legendum, pudenda, Quesnellus in margine suspicatus est; nulli tamen nostri codd. suffragantur.

g Editi, sacrilegæ. Prætulimus mss. S. Petri. Mox tres codd., in furoris mendaciis.

h Sic ex laudatis mss. S. Petri et duobus aliis Vaticanis. Al., potuerunt.

i Sic ex iisdem mss. S. Petri. Al., nostra.

thematizetur impietas; de qua nos beatus Joannes apostolus non dubio sermone præmonuit, dicens: *Omnis spiritus qui confitetur Christum Jesum in carne venisse, ex Deo est; 127 et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est; et hic est Antichristus (I Joan. iv, 2, 3)*. Nihil ergo cum hujusmodi hominibus commune sit cuiquam Christiano, nulla cum talibus habeatur societas, nullumque consortium. Prosit universæ Ecclesiæ, quod multi ipsorum, Domino miserante, detecti sunt, et in quibus sacrilegiis viverent, eorumdem confessione patefactum est. Neminem fallant discretionibus ciborum, sordibus vestium, vultuumque palloribus. Non sunt casta jejunia, quæ non de ratione veniunt continentiæ, sed de arte fallaciæ. Hactenus ^a nocuerint incautis, hactenus illuserint imperitis: post hæc nullius excusabilis erit lapsus: **B** nec jam simplex habendus est, sed valde nequam atque perversus, qui deinceps repertus fuerit nefando obstrictus errore. Ecclesiasticum sane atque divinitus institutum non solum non inhibemus, sed etiam incitamus affectum, ut etiam pro talibus nobiscum Domino supplicetis: quoniam et nos deceptorum animarum ruinas cum fletu et mœrore misere mur, exsequentes apostolicæ pietatis exemplum, ut eam infirmantibus infirmemur (II Cor. xi, 29), et cum flentibus desleamur (Rom. xii, 15). Speramus enim exorandam misericordiam Dei multis lacrymis et legitima satisfactione lapsorum: quia dum hoc in corpore vivitur, nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio; auxiliante Domino, **C** *qui erigit elisos, solvit compeditos, illuminat cæcos* (Ps. cxlv, 8): cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXV [At. XXXIV].

In Epiphaniæ solemnitate V.

SYNOPSIS.—I. *Stella quæ magos efficaciter movit et perseveranter attraxit, quid significet.*—II. *Adhuc Herodes in diabolo sævit contra Ecclesiæ filios, et Judæi Herodi serviunt obcæcati, et omnis religionis expertes facti; horum loco gentes succedunt.*—III. *Pro Judæis orandum esse. Gratiæ Dei strenue cooperandum. Gratia præstata auxilium: obedientia mollit imperium.*—IV. *Omnes Deus invitat beneficiis, cui si non obedit homo, sibi ipsa supplicium est mens dura et ingrata. Terrestria deserenda, cælestia appetenda sunt, ut sanctorum societati jungamur.*

CAP. I.—Hodiernam festivitatem, dilectissimi, apparitio Domini et Salvatoris nostri, **128** sicut **D** nostis, illustrat; et hic ille est dies quo ad cognoscendum adorandumque Dei Filium tres magos prævia stella perduxit. Cujus facti memoriam merito placuit honore annuo celebrari; ut dum evangelica historia ^b incessabiliter recensetur, semper se intelligentium

^a Duo codd. S. Petri et duo Vat., nec non Veron., nocuerunt, et, illuserunt. Dein, nullus pro nullius, in uno cod. S. Petri et in Veron.

^b Prima editio, incessanter.

^c Unus S. Petri cod., peccatum. Mox, cum in ortu Domini, in duobus mss. S. Petri.

^d Prima editio et cod. Bonon., de potestate.

^e Cæcitas declarata Judæorum, in prima editione.

^f Editi cum aliquibus mss., Radiat namque e caelo stella per gratiam, et tres magi, etc. Præterlimus

sensibus inferat salutiferum mysterium per insigne miraculum. Præcesserant quidem multa documenta, quæ corpoream nativitatem Domini manifestis indiciis declararent, sive cum beata Maria Virgo secundandam se Spiritu sancto, parituramque Dei Filium audivit et credidit, sive cum ad salutationem ipsius in utero Elisabeth nondum natus Joannes prophetica exultatione commotus est (*Luc. i, 24*), quasi etiam intra matris viscera jam clamaret: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit e peccata mundi (Joan. i, 29)*; vel cum ortum Domini angelo nuntiante pastores cælestis exercitus sunt claritate circumdati (*Luc. ii, 13*), ut non ambigerent ^d de majestate pueri quem erant in præsepe visuri; nec putarent quod in sola natura hominis esset editus, cui supernæ militiæ famularetur occursus. Sed hæc atque alia hujusmodi paucis tunc videntur innotuisse personis, quæ vel ad cognitionem Mariæ Virginis, vel ad sancti Joseph familiam pertinebant. Hoc autem signum, quod magos in longinquo positos et efficaciter movit, et ad Dominum Jesum perseveranter attraxit, illius sine dubio gratiæ sacramentum, et illius fuit vocationis exordium, qua nimirum non in Judæa tantum, sed etiam in toto mundo Christi erat Evangelium prædicandum; ut per illam stellam quæ magorum visui splenduit, Israelitarum vero oculis non refusit, et illuminatio significata sit gentium, et ^e cæcitas Judæorum.

CAP. II.—Permanet igitur, dilectissimi, sicut evidenter apparet, mysticorum forma gestorum; et quod imagine inchoabatur, veritate completur. ^f Radiante e caelo stella per gratiam, tres magi coruscatione evangelici fulgoris æciti, in omnibus quotidie nationibus ad adorandam potentiam summi Regis accurrunt. Herodes quoque in diabolo fremit (*Math. ii, 3*), et auferri sibi iniquitatis suæ regnum in iis qui ad Christum transeunt, ingemiscit. Unde si parvulus interficiat, Jesum sibi videtur occidere. Quod utique facere sine cessatione molitur, dum primordiis renatorum Spiritum sanctum eripere, et quamdam teneræ fidei velut infantiam tentat exstinguere. Judæi vero, qui extra regnum Christi esse voluerunt, adhuc quodammodo sub Herodis sunt principatu, et dominante sibi Salvatoris inimico, alienigenæ **129** serviunt potestati, quasi nesciant prophetatum, dicente Jacob: *Non deficiet princeps ex Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat e cui reposita sunt: et ipse est expectatio gentium (Gen. xlix, 10)*. Sed nondum intelligunt quod negare non possunt, et mente non capiunt quod Scripturarum narratione noverunt: quoniam insanis magistris veritas scandalum est, et cæcis doctoribus fit caligo, quod lumen est. Respondent

lectionem optimorum codicum, nimirum duorum S. Petri, Veneti, Vallicel., Casinen. collect. 1 et Casanat. collect. 2, in quibus tantum ante vocem *caelo* omittitur præpositio *e* ob similem litteram, in qua desinit vocabulum antecedens *Radiante*, more librariis familiari. Dein tres mss. Vat. et prima editio, ad adorandum summi Regis infantiam accurrunt.

^g Superius serm. 23, c. 2, cui repositum est; et ibidem prima editio addit, regnum.

itaque interrogat, quod in Bethleem nascitur Christus; et scientiam suam, qua alios instruunt, non sequuntur. Perdiderunt igitur successionem regum, placationem hostiarum, locum supplicationum, ordinem sacerdotum; et cum omnia sibi clausa, omnia experiantur sibi esse finita, non vident ea in Christum esse translata. Unde quod illi tres viri, universarum gentium personam gerentes, adorato Domino sunt adopti, hoc in populis suis per eum, quæ justificat impios, totus mundus assequitur; et hæreditatem Domini ante sæcula præparatam accipiunt adoptivi, et perducunt qui videbantur esse legitimi. Resipiscite tandem, Judæe, respicite; et ad Redemptorem etiam tuum deposita infidelitate convertere. Noli sceleris tui immanitate terreri: non justos Christus, sed peccatores vocat (*Math. ix, 13*); nec impietatem tuam repellit, qui pro te, cum crucifixus esset, oravit (*Luc. xxiii, 34*). Inimicem crudelium patrum tuorum solve sententiam, neque te eorum maledicto patiaris obstringi, qui clamantes de Christo, *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (*Math. xxvii, 25*), facinus in te sui criminis transluderunt. Redite ad misericordem, utimini clementia remittentis. Sævitia enim vestre iniquitatis conversa est in causam salutis. Vivit quem perire voluistis. Confitemini negatum, adorata venditum: ut vobis bonitas illius propositi, cui vestra malignitas nocere non potuit.

CAP. III. — Quod ergo ad veram, dilectissimi, pertinet charitatem, quam etiam inimicis nostris ex dominica ^a oratione debemus (*Math. v, 44*), et optandum nobis est et studeandum; ut et hic populus, qui ab illa spiritali patrum nobilitate defecit, ramis suæ arboris inseratur. Multum enim nos Deo benevolentia ista commendat: quia ideo delictum illorum nobis misericordiæ locum fecit, ut eos ad æmulationem salutis recipiendæ fides nostra revocaret. Nam vitam piorum non solum sibi, **130** sed etiam aliis esse utilem decet: ut quod apud eos agi non potest verbis, obtineatur exemplis. Considerantes itaque, dilectissimi, ineffabilem erga nos divinarum munerum largitatem, cooperatores simul gratiæ Dei operantis in nobis. Non enim dormientibus provenit regnum cælorum, nec otio desidiasque torpentibus beatitudo æternitatis ingeritur; sed quia, sicut Apostolus ait, *si compatimur, et conglorificabimur* (*Rom. viii, 17*; *II Tim. ii, 12*), illa nobis currenda est via quam ipse Dominus se esse testatus est (*Joan. xiv,*

^a Editi cum quibusdam mss., *eruditione*. Amplectendam putavimus lectionem in ms. Corbeiensi a Quenelio inventam, quippe quæ in prioribus nostris codd. præfertur, scilicet in duobus S. Petri, Veneto, et mss. collect. 1 ac 2. Alludit S. pontifex non tam ad quintam orationis Dominicæ petitionem, quam ad orationem Christi in cruce pendentis, *qui pro te*, ut paulo ante dixerat, *cum crucifixus esset, oravit*.

^b Ita ex nostris codd. et prima editione, pro eo quod erat, *lenis*. Emendatio ab ipso Scripturæ quod profertur testimonio exigitur.

^c Hæc lectio est vetustiorum et castigatiorum exemplarium S. Petri, Venet., Vallicel., Casanat. et Barb. Al. in editis et aliquot mss., *Intonante enim quotidie auribus nostris eloquiò Dei, omnis homo, etc.*

A 6): qui nobis nullis operum meritis suffragantibus, et sacramento consuluit et exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud proveheret ad salutem, per hoc imbueret ad laborem. Hic autem labor, dilectissimi, piis filiis et bonis servis non solum nec asper, nec onerosus, sed etiam suavis et ^b levis est, dicente Domino: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi, 28-30*). Nihil ergo, dilectissimi, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, et facile omnia præcepta veniunt in effectum, quando et gratia præterdit auxilium, et obedientia mollit imperium. ^c Intonant enim quotidie **B** auribus nostris eloquia Dei, et omnis homo quid divinæ justitiæ placeat scire convincitur. Sed quia judicium illud, quo *unusquisque recipiet prout gessit, sive bonum, sive malum* (*I Cor. v, 10*), judicaturi patientia et bonitate differtur, impunitatem sibi iniquitatis infidelium corda promittunt, et putant humanorum actuum qualitates ad divinæ providentiæ non pertinere censuram, quasi non evidentissimis plerumque suppliciis male gesta plectantur, aut non sæpe ^d cælestium comminationum terror ostendatur: quibus utique et fides monetur, et infidelitas increpatur.

CAP. IV. — Inter hæc autem permanet super omnes benignitas Dei, et nulli misericordiam suam denegat, cum indiserete universis bona multa largiatur, eosque quos merito subderet pœnis, inavult invitare beneficiis. Dilatio enim vindictæ dat locum poenitentiae. **C** **NEC TAMEN DICI POTEST** ^e nulla ibi esse ultio, ubi nulla conversio est, quia mens dura et ingrata jam sibi ipsa supplicium est, **131** et in conscientia sua patitur quidquid Dei bonitate differtur. Non ita igitur delinquentes peccata delectent, ut illos in suis actibus vitæ hujus finis inveniat: quoniam in inferno nulla est correctio, **NEC DATUR** remedium satisfactionis, ^f ubi jam non superest actio voluntatis, dicente propheta David: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi* (*Ps. vi, 6*)? Fugiantur noxiæ ^g voluptates, inimica gaudia et desideria jamquam peritura. Quis fructus est, quæve utilitas, ea indesinenter cupere, quæ etiamsi non deserant, deserenda sunt? **D** Amor rerum deficientium ad incorruptibilia transferatur, et ad sublimia vocatus animus cælestibus delectetur. **Con-**

Post pauca, *prout gesserit*, in prima editione.

^d In uno mss. Vat., *cælestium comminationem terror ostendat*. In prima editione et alio Vat. in Veneto atque Casin., *cælestium comminationum terror ostendat*. Id ipsum prima manu in Casanatensi, et solum in margine emendatum addendo pronomen *se* ante vocem *cælestium*.

^e In uno mss. Vat. et in Bon. ac prima editione: *Nulla ibi est ultio*. Mox iidem codd. et edit., in *conscientia ipsa*, pro in *conscientia sua*.

^f In prima editione, *si jam non superest*.

^g Cod. Gaudiivat. Quenelii, *voluntates*. Ita etiam duo Vat. et unus Bon., qui præterea hunc locum sic efferunt: *Fugiantur noxiæ voluntates*. Unus cod. S. Petri: *Fugiant ergo noxiæ voluptates*.

firmate amicitias cum sanctis angelis; istrate in civitate Dei, cujus nobis spondetur a inhabitatio, et patriarchis, prophetis, apostolis, martyribusque sociamini. Unde illi gaudent, inde gaudete. Horum divitias concupiscite, et per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia. Cum quibus enim b nobis fuerit consortium devotionis, erit et communio dignitatis. Dum itaque tempus vobis ad mandata Dei exsequenda conceditur, glorificate Deum in corpore vestro (I Cor. vi, 20), et lucete, dilectissimi, sicut luminaria in hoc mundo (Philip. ii, 15). Siat lucernæ mentium vestrarum semper ardentes, et nihil resideat vestris in cordibus tenebrarum (Luc. xi, 35): quoniam, sicut ait Apostolus, suis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, c ut filii lucis ambulate (Ephes. v, 8); impleanturque in vobis quæ in B trium magorum imagine præcesserunt; et sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videntes opera vestra bona, magnificent Patrem vestrum qui in caelis est (Matth. v, 16). Sicut enim magnum peccatum est, cum inter gentes propter malos Christianos nomen Domini blasphematur, ita magnum pietatis est meritum, cum eidem in sancta servorum suorum conversatione benedicitur: cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

132 SERMO XXXVI [Al. XXXV].

a In Epiphaniæ solemnitate VI.

SYNOPSIS. — I. *Mysteria semper honoranda; quæ et virtute remanent et adhuc in Ecclesia adimplentur. Gratia intus operatur quod exterius stella significat. Quomodo munera eadem offeruntur a fidelibus.* — II. *Adhuc diabolus Herodis personam gerit, in Judæis invidiam, in hereticis fallaciam, in paganis sævitiam exercens. Sed et Christus per charitatem triumphat in suis membris.* — III. *Persecutionibus crevit Ecclesia. Gloria principum Christo servire. Timenda in pace Ecclesiæ cupiditatum persecutio, quibus demon colitur, non minus quam sacrificiis.* — IV. *Pœnitendum, dum pœnitentiæ locus est: nec difficultati cedendum, sed orandus Deus, qui dat unde petatur, et dat quod petitur.*

CAP. I. — Dies, dilectissimi, quo primum gentibus Salvator mundi Christus apparuit, sacro nobis honore venerandus est; e et illa hodie cordibus nostris concipienda sunt gaudia, quæ in trium magorum fœre pectoribus, quando Regem cœli et terræ signo et ductu novi sideris incitati, quem crediderant promissum, adorare conspicuum. Neque enim ita ille

omnesus est dies, ut virtus operis, quæ tunc est revelata, transierit, nihilque ad nos nisi rei gressus fama pervenerit, quam fides f susciperet, et memoria celebraret; cum multiplicato munere Dei, etiam quotidie nostra experiantur tempora, quidquid illa habuere pœmordia. Quamvis ergo narratio evangelicæ lectionis illos præprie recessit dies in quibus tres viri, quos nec prophetica prædicatione docuerat, nec testificatio legis instruxerat, ad cognoscendum Deum a remotissima Orientis parte venerunt; hoc idem tamen et manifestius nunc et copiosius fieri in omnium vocatorum illuminatione perspiciamus, quoniam impletur prophetia Isaïæ dicentis: *Revelavit Dominus brachium sanctum suum in conspectu omnium gentium* (Isai. lii, 10); et s *Viderunt omnes gentes terræ salutem, quæ a Domino Deo nostro est* (Ibid.); et 133 iterum: *Et quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt intelligunt* (Ibid., 15). Unde cum h homines mundanæ sapientiæ deditos, et a Jesu Christi confessione longinquos, de profundo erroris sui educi, et ad agnitionem veri luminis æterni advocari, divinæ præculi gratiæ splendor operatur; et quidquid in cordibus tenebris novæ lucis apparet, de ejusdem stellæ radiis micat: ut mentes quas suo fulgore contigerit, et miraculo moveat, et ad Deum adorandum præeundo perducatur. Si autem sollicito intellectu velimus aspicere, quomodo etiam triplex illa species munerum ab omnibus qui ad Christum gressu fidei veniunt offeratur, nonne in cordibus recte credentium eadem celebratur oblatio? C Aurum etenim de thesauro animi sui promit, qui Christum regem universitatis agnoscit; myrrham offert, qui Unigenitum Dei credit veram sibi hominis unisse naturam; et quodam eum thuro veneratur, qui in nullo ipsum paternæ i majestati imparem constitetur.

CAP. II. — His comparationibus, dilectissimi, i prudentes inspectis, invenimus etiam Herodis non desse personam, cujus ipse diabolus, sicut tunc fuit occultus inceptor, ita nunc quoque indefessus est imitator. Cruciatum enim vocatione k omnium gentium, et quotidiana potestatis suæ destructione torquetur, dolens ubique se deseri, et verum Regem in locis omnibus adorari. Parat fraudes, fingit l consensiones, erumpit in cædes, et ut reliquiis eorum

a Ita potiores codices. Al., *habitatio*. Paulo post, ad ipsorum ambitu suffragia, in mss. S. Petri et in Vat. collect. 5.

b Editi ante Quesnellum, *vobis*. Istius lectionem, quam retinimus, approbant codd. S. Petri.

c Verba, ut *filii lucis ambulate*, desunt in duobus mss. Vat. et in prima editione.

d Codd. S. Petri: *In octava Epiphaniæ.*

e Unus cod. S. Petri, et alius Vat., et illa nobis hodie concipienda sunt gaudia, quæ in trium magorum fœre mentibus. Aliquot alii codd. habent pariter, *mentibus*. Dein, pro signo et ductu, unus Vat. codex habet signo aducto.

f Mss. S. Petri, *susciperit, et memoria celebraverit.*

g Videbunt in eisdem duobus mss. S. Petri, Padiliron. et alio Veron., qui pro gentes, habet *finis*.

h Ille insertam erat in editis verbum *cernimus*.

D quod auctoritate mss. S. Petri, Padiliron. ac Veronen. et duorum Vat. melius transtulimus ante verbum *advocari*. Dein, *educi* pro *reduci* a Quesnello scriptum invenimus in eisdem codicibus.

i Quinque codd., *majestatis*.

j Ms. Bon. et prima editio, *diligenter*.

k Vocem *omnium* adjectivum ope mss. S. Petri, Padiliron. et Veron., nec non præstantiorum collectionum. Sic etiam inscribuntur libri sub hanc ætatem scripti de Vocatione omnium gentium, cuicumque tribuendi credantur.

l Editi et aliquot inferioris meriti codices, *dissensiones*; sed aptior lectio, *consensiones*, quæ legitur in uno ms. S. Petri et alio Vat., in Veronen., Padiliron. et in Casinensi; cui affinis est lectio cæterorum corrupta alterius ms. S. Petri, alius Vat. et mss. collect. 2. *confessiones*. Fraude enim finguntur

quos adhuc fallit utatur, invidia uritur in Judæis, simulatione insidiatur in hæreticis, sævitia accenditur in paganis. Videt enim insuperabilem esse potentiam Regis æterni, cujus mors ipsius vim mortis ^a extinxerit; et ideo totam nocendi artem in eos qui vero regi famulantur, armavit; alios ^b per inflationem scientiæ legalis obdurans, alios per falsæ fidei commenta depravans, alios vero in furorem persecutionis instigans. Sed hanc Herodis istius rabiem ille vincit et destruit, qui etiam parvulos martyrii **134** ^c gloria coronavit: et fidelibus suis tam invictam indidit charitatem, ut Apostoli verbis audeant dicere: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves eocisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos (Rom. viii, 35; Ps. xliii, 22).*

CAP. III. — Hanc fortitudinem, dilectissimi, non illis tantum temporibus necessariam fuisse credimus, quibus reges mundi et omnes sæculi potestates cruenta impietate in Dei populum sæviebant, cum ad maximam pertinere gloriam suam ducerent, si de terris nomen Christianum auferrent; nescientes Ecclesiam Dei per furorem suæ crudelitatis augeri: quoniam in suppliciis et mortibus beatorum martyrum, qui putabantur minui numero, multiplicabantur exemplo. Denique tantum contulit fidei nostræ impugnatione persequentium, ut nihil magis regum ornet principatum, quam quod domini mundi membra sunt Christi: nec tam gloriantur quod in imperio geniti, quam gaudent quod in baptismo sunt renati. Sed quia tempestas priorum turbinum conquievit, et dudum cessantibus præliis quædam videtur arripere tranquillitas, vigilantè cavenda sunt illa discrimina quæ de otio ipsius pacis oriuntur. Adversarius enim, qui in apertis inefficax persecutionibus fuit, tecta nocendi arte desævit: ut quos non percussit ^d ictu afflictionis, lapsu dejiciat voluptatis. Videns itaque sibi resistere principum fidem, et unius Deitatis inseparabilem Trinitatem non segnius in palatiis quam in Ecclesiis adorari, interdictam dolet sanguinis christiani effusionem; et quorum obtinere

non dissensiones seu inimicitias, sed consensiones amicæ, ut erumpatur in cædes. Paulo post, pro reliquiis eorum, quos, duo mss. S. Petri et prima editio, reliquit, quos. Unus Vat., reliquit quos.

^a Unus cod. S. Petri, *extinxerat*.

^b Mss. Vict. et Corb. Quesnelli, et duo nostri, unus S. Petri, et alius Vat., *per inflammationem*. Mox erat in editis inverso ordine, *alios vero in furorem persecutionis instigans, alios per falsæ fidei commenta depravans*. Restituimus ex nonnullis nostris codicibus ordinem qui superioribus respondet: nam primum comma Judæis, secundum hæreticis, tertium vero paganis hoc ordine antea memoratis convenit.

^c Quesnellus in margine: Al., *palma*.

^d Quesnellus similiter in margine et duo codd. S. Petri, Padilir. ac Veron., *impetu*.

^e Mortem pro mortes, et terrorem pro terrores scribere malimus ex duobus mss. S. Petri, ex uno Vat. atque alio Veron.

A non potest ^e mortem, impetit mores. Terrorem pro-
scriptionum in avaritiæ mutat incendium, et quos
dammis non fregit, cupiditate corrumpit. Malignitas
enim longo usu propriæ imbuta nequitias, non depo-
suit odium, sed vertit ingenium, quo sibi mentes fi-
delium ^f blanditiis subdat. Inflammat concupiscen-
tiis, quos non potest **135** vexare tormentis; serit
discordias, accendit iras, incitat linguas, et ne ab
illicitis dolis cautiora corda se revocent, consum-
mandorum scelerum ingerit facultates: quia illi to-
tius fraudis hic fructus est, ut qui immolatione pecu-
dum ^g et arietum, et thuris incensione non colitur,
quibuslibet ei criminibus serviatur.

CAP. IV. — Habet igitur, dilectissimi, pax nostra
pericula sua; et frustra de fidei libertate securi sunt
B qui vitiorum desideriis non resistunt. Cora hominum
de operum ostenditur qualitate, et formas mentium
species detegit actionum. Nam sunt quidam, sicut
ait Apostolus, qui Deum profitentur se scire, factis
autem negant (Ad Tit. i, 16). Vere enim reatus ne-
gationis incurritur, quando bonum quod in sono vo-
cis auditur, in conscientia non habetur. Fragilitas
^h quidem humanæ conditionis facile in delicta prolabi-
bitur; et quia nullum sine delectatione peccatum
est, cito acquiescitur deceptoris voluptati. Sed a
carnalibus desideriis recurratur ad spiritale præsi-
dium; et mens habens notitiam Dei sui, a consiliis
se ⁱ male suadentis hostis avertat. Prosit illi pa-
tientia Dei, nec ideo delinquendi pertinacia nutri-
tur, quia vindicta differtur. Non sit peccator de im-
punitate securus, quia si tempus pœnitentiæ amiserit,
C locum indulgentiæ non habebit, dicente prophe-
ta: *Quia non est in morte qui memor sit tui; in in-
ferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi, 6)?* Qui
autem sibi correctionis reparationem experitur esse
difficilem, confugiat ad auxiliantis Dei clementiam,
et vincula malæ consuetudinis ab illo poscat ab-
rumpi, qui *allevat omnes qui corruunt, et erigit omnes
elisos (Ps. cxlv, 8)*. Non erit vacua confidentis ora-
tio, quoniam misericors Deus *voluntatem timentium
se faciet*; et dabit quod petitur, qui dedit unde pe-
teretur. Per Dominum nostrum Jesum Christum,
viventem et regnantem ^j cum Patre et Spiritu sancto
in sæcula sæculorum. Amen.

D ^f Editi, *blandius*. Prætulimus codices S. Petri, ex
quibus, nec non ex uno Padilir. et alio Vat. delevi-
mus etiam particulam *enim*, quæ post vocem *Inflam-
mat* apponebatur, et anteriori periodo in omnibus
mss. et editis inserta, haud necessario repetita vi-
deri potest. Paulo post, *captivorum corda se revocent*
in laudato ms. Padiliron.

^g Voces *et arietum* supplevimus ex iisdem codd.
S. Petri. Codices Veronensis et Padiliron., pro *et
thuris*, habent, in *altaris incensione*.

^h *Quidem* pro *enim* importune repetito ex laudatis
S. Petri mss. et codd. Veronen. ac Padiliron. repo-
suimus.

ⁱ Unus Vat. et prima editio cum ms. Veron., *ma-
lesuadi*; alius Vat., *male suasi*. Paulo ante, *mens
quæ habet notitiam Domini*, in eodem cod. Veron. et
in Padiliron.

^j Verba, *cum Patre et Spiritu sancto*, addidimus
ex duobus mss. Vat. et uno S. Petri et alio Padilir.

136 SERMO XXXVII [Al. XXXVI].

In Epiphaniæ solemnitate VII.

SYNOPSIS. — I. Opere imitari necesse est quod fide creditur. Mysteria Christi, et sacramenta sunt, et exempla. — II. Infantia Christi, quæ lex est vivendi, nihil nisi crucem et humilitatem prædicat. — III. Tota Christi fortitudo, humilitas; quæ tota sapientiæ Christianæ disciplina, et cujus infantia est magistra. — IV. In quo sita sit infantia Christiana, ad quam nos Christi infantia invitat.

CAP. I. — Memoria rerum ab humani generis Salvatore gestarum, magnam nobis, dilectissimi, confert utilitatem, si quæ veneramur ^a credita, suscipiamus imitanda. In dispensationibus enim sacramentorum Christi, et virtutes sunt gratiæ, et incitamenta doctrinæ: ut quem confitemur fidei spiritu, operum quoque sequamur exemplo. Nam etiam ipsa primordia, quæ Dei Filius per matrem Virginem nascendo suscepit, ^b ad profectum nos pietatis instituunt. Simul enim apparet cordibus rectis in una eademque persona et humana humilitas, et divina majestas. Quem cunæ testantur infantem, cælum et cælestia suum loquuntur auctorem. ^c Puer corporis parvi, Dominus et Rector est mundi; et genitricis gremio continetur, qui nullo fine concluditur. Sed in his nostrorum vulnerum est curatio, et nostræ dejectionis erectio: quia nisi in unum tanta diversitas conveniret, reconciliari Deo humana natura non posset.

CAP. II. — Legem ergo vivendi remedia nobis nostra sanxerunt: et inde data est moribus forma, vade mortuis est impensa medicina. Nec immerito, ^d cum tres magos ad adorandum Jesum novi sideris claritas deduxisset, non eum imperantem dæmonibus, non mortuos suscitantem, non cæcis visum, aut claudis gressum, aut mutis eloquium reformantem, ^e nec in aliqua divinarum virtutum actione viderunt; sed puerum silentem, quietum, et sub matris sollicitudine constitutum; in quo nullum **137** quidem ^f appareret de potestate signum, sed magnum præberetur de humilitate miraculum. Ipsa itaque species sacræ infantia, cui se Deus Dei Filius aptarat, prædicationem auribus intimandam, ^g oculis ingerebat, ut quod adhuc vocis non proferebat

^a Unus ms. Vat. et alius Bon. ac prima editio, *condita*.

^b Tres mss. Vat. et prima editio, *ad profectum*.

^c Sic cum Quesnello et prima editione omnes nostri codices. Al., *Puer corpore parvus, mundi Rector et Dominus*.

^d Tres mss. Vat. addunt, *quia*.

^e Nec, pro vel, quod erat in vulgarioribus editis et aliquibus mss. substituímus ex duobus codd. S. Petri et prima editione.

^f In editis, *apparet et præbetur*. Emendavimus ex prima editione et duobus codd. S. Petri ac uno Bonnon., cum præsertim hanc lectionem ipse contextus efflagitet.

^g In excusis ante Quesn. et in uno Vat., *oculisque gerebat, corrupte*. Quesnelli emendationem in cæteris nostris codd. et in prima editione reperimus. Solum *ingerebat* pro *ingerebat* in uno Vat. et duobus S. Petri. Post verbum *ingerebat* legebatur in omnibus editis ac plerisque mss., *et quod adhuc vocis non proferebat sonus, visionis jam docebatur effectus*. Quesnellus nihil indicans correxit, ut mins. S. Petri juve-

A sonus, visionis jam doceret effectus. Tota enim victoria Salvatoris, quæ et diabolum superavit et mundum, ^h humilitate cæpta, humilitate confecta est. Dispositos dies sub persecutione inchoavit, et sub persecutione finivit; nec puero tolerantia passionis, nec passuro defuit mansuetudo puerilis: quia unigenitus Dei ⁱ Filius sub una majestatis suæ inclinatione suscepit, ut et homo vellet nasci, et ab omnibus posset occidi.

CAP. III. — Si igitur omnipotens Deus causam nostram nimis malam humilitatis privilegio bonam fecit, et ideo destruxit mortem et mortis auctorem, quia omnia quæ persecutores intulere non renuit, sed obediens Patri crudelitates sævientium mitissima lenitate toleravit; quantum nos humiles, quantum oportet esse patientes, qui si quid laboris incidimus, numquam nisi nostro merito sustinemus! *Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccato (Prov. xx, 9)? et dicente beato Joanne: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. i, 8); quis invenietur ita immunis a culpa, ut in eo non habeat vel justitia quod arguat, vel misericordia quod remittat? Unde tota, dilectissimi, Christianæ sapientiæ disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia **138** disputandi, neque in appetitu laudis et gloriæ, sed in vera et voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Jesus Christus ab utero matris usque ad supplicium crucis, pro omni fortitudine et elegit et docuit. Nam cum discipuli ejus ^j inter se, ut ait evangelista, disquirerent *quis eorum major esset in regno cælorum: vocavit parvulum, et statuit eum in medio eorum, ^k et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut puer iste, hic major erit in regno cælorum (Matth. xviii, 4-6; Luc. ix, 46-48)*. Amat Christus infantiam, ^l quam primum et animo suscepit et corpore. Amat Christus infantiam, humilitatis magistram, innocentia regulam, mansuetudinis formam. Amat Christus infantiam, ^m ad quam majorum dirigit mores, ad quam senum*

nimus.

^h Erat in editis et in nonnullis mss., *humilitate est concepta, humilitate est confecta*; quæ syntaxis a Leone videtur aliena. Correctionem suggererunt duo mss. S. Petri, alius Venetus, Vallicel. et Casin., hoc discrimine, quod unus S. Petri habet *concepta* pro *cæpta*, Venetus autem, *de humilitate*. In codice Casanat. prima manu desunt verba, *humilitate confecta*, quæ suppleta fuerunt manu posteriori, eademque manu pro *cæpta* emendatum *concepta*.

ⁱ Vox *Filius* addita ex mss. S. Petri.

^j Editi et nonnulli codd., *intra se*. Santorem lectionem suppeditarunt laudati mss. S. Petri et alius Vat.

^k Prima editio, *et ait: Amen, amen dico vobis. Dein, sicut parvulus iste, hic major est*, in eadem editione et in duobus mss. S. Petri. Unus Vat., *sicut puer iste, hic major est*.

^l *Quam primam*, in duobus Vat.

^m *Quæ* in editis ante Quesnellum, sicut etiam in ms. Gaudiival. apud eundem, et in uno nostro Vat. At prima editio cum cæteris codd. ut in textu,

reducit etates; et eos ad suum inclinat exemplum, A quos ad regnum sublimat æternum.

CAP. IV. — Ut autem plene valeamus agnoscere quomodo apprehendi possit tam mira ^a conversio, et in puericam gradum qua nobis ^b mutatione redeundum sit, doceat nos beatus Paulus, et dicat: *Nobis pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote* (I Cor. xiv, 20). Non ergo ad ^c ludicra infantia et imperfecta nobis primordia revertendum est, sed aliquid quod etiam graves annos deceat, ^d inde sumendum, ut velox sit commotionum transitus, citus ad pacem recursum: nulla sit memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis; amor sociæ ^e communionis, æqualitas naturæ. Magnum enim **139** bonum est nocere non nosse ^f et maligna non sapere: quia inferre ac referre injuriam, mundi hujus prudentia est; nemini autem malum pro malo reddere, Christiana est ^g æquanimitatis infantia. Ad hanc vos, dilectissimi, similitudinem parvulorum mysterium hodiernæ festivitatis invitat; et hanc vobis humilitatis formam adhortatus a magis puer Salvator insinuat: qui ut imitatoribus suis quid gloriæ pararet ostenderet, ortus sui tempore editis martyrio consecravit: ut ^h in Bethleem, ubi Christus natus est, geniti, per communionem ætatis consortes fierent passionis. Amator igitur humilitas, et omnis a fidelibus vitetur elatio. Alter alterum sibi præferat, et nemo quod suum est querat, sed quod alterius: ut cum in omnibus abundaverit affectus benevolentia, in nullo virus levantur invidia: quoniam *qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv, 11): eodem ipso testante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

^a Ita cum Quesnello prima editio et codd. S. Petri. Al., *confessio*.

^b Sic cum Quesn. quatuor nostri codices. Al., *imitatione*. Postea ms. Bonon. et prima editio, *docet*. . . et dicit, pro *doceat*. . . et dicat.

^c In excusis ante Quesn. et in Gaudiival. ejusdem, sicut et in aliquot nostris codd., *lubrica*. Latinus Latinus in bibliotheca sacra et profana conjecit legendum, *ludicra*: quam lectionem a Quesnello receptam ms. S. Petri et alio codice approbatam reperimus; sicut idem codices approbant, *revertendum est, pro redeundum est*, quod et in editis et in aliis mss. occurrit.

^d Aliquot editiones cum nonnullis codd., *inde sumendum est. Velox ad commotionem transitus*. Cod. Casanat. collect. 2, *inde sumendum est. Velox commotionum transitus*; et ita Quesnellus nec non editio Antuerpiensis an. 1583. Tres mss. Vat. collect. 4 et 5, *inde sumendus est velox commotionum transitus*. Senior visa est lectio primæ editionis et codicis Bon. quam textui inserimus: in eo scilicet parvuli malitia erimus, si, ut in parvulis accidit, iræ commotiones facile transeant, et ad pacem citus sit reditus, et nulla sit memoria offensionis, etc. Cod. Casin. collect. 4 ad hanc lectionem accedit, ubi legitur: *Inde sumendum est. Sit velox commotionum transitus*. Id magis placeret, nisi superflua et durior repetitio verbi est post participiale *revertendum est*, a Leone videretur aliqua.

^e Editi, *dilectionis*. Congruentior lectio optimorum codd. S. Petri et unius Vallicel

SERMO XXXVIII (AL. XXXVII).

¹ In Epiphaniæ solemnitate VIII.

SYNOPSIS. — I. Stella gratiam, magi omnes gentes, Herodes paganos, infantes occisi martyres figyunt. Omnium est temporum præsens festivitas. — II. Sola fidei luce attingi posse Christi Dei hominisque mysterium, reparando homini necessarium. — III. Gratiæ necessitas. Homo bona agens, a Deo habet et effectum operis, et initium voluntatis. Sanctis timendum ne ipsis operibus pietatis elati, deserantur opere gratiæ. **140** Quibus signis quisque experiri potest an in ipso Deus habitet? — IV. Ex charitate in primis habitatore cordis Deum cognovimus. Charitati quantum laborandum.

CAP. I. — Causam, dilectissimi, et rationem solemnitatis hodiernæ sæpe i vobis et evangelica narratio, et observantiæ consuetudo patefecit; nec necesse est ita nunc, quæ inter Salvatoris nostri humana primordia sunt gesta, replicari, ut de splendore novi sideris, de magis magorumque muneribus, de sævitia Herodis et de interfectione infantium disseramus; cum, sicut nostis, et in stellæ fulgore Dei gratia, et in tribus viris vocatio gentium, et in rege impio crudelitas paganorum, et in occisione infantium cunctorum martyrum forma præcesserit. Sed quia in sacratissimo die reddendum expectationi vestræ est sacerdotalis sermonis officium, nitamur, ut possumus adjuvante Spiritu Dei, eo per intelligentiæ semitas pervenire, ut cognoscamus sacramentum præsentis festi ad omnium fidelium tempora pertinere; nec ullo modo habeatur insolitum, quod in dispensationum ordine adoratur antiquum.

CAP. II. — Quamvis ergo omnis anima Christiana nihil indignum ^h debeat de Filii Dei majestate sentire, et transcensis incipientis fidei rudimentis oporteat unumquemque ad sublimiora proficere, ⁱ non

^f Editi, et ad maligna. Delevimus ad ope eorumdem mss.

^g Sic omnes nostri codd. et editiones ante Quesnellum, qui nullo ms. indicato scripsit, *æquanimitas infantia*. Post pauca, prima editio et ms. Bon., *ad hunc nos, et infra, nobis pro vobis*.

^h Duo codd. S. Petri, *Intra Bethleem*.

ⁱ Totidem verbis hic sermo legitur inter Augustinianos olim serm. 33 de Tempore, nunc autem in appendice serm. 153, ubi editores Benedictini notant eum esse Leonis papæ, ipsique in omnibus mss. attribui. Ex hac appendice aliquot variantes excerpuntur.

^j Cod. Bon. et prima editio, *nobis*.

^k Sic cum Quesnello et prima editione omnes nostri codd., excepto Veronen., qui cum cæteris editis, *habeat*. Dein, pro *transcensis*, unus cod. S. Petri, *transgressis*, alius, *transcurris*.

^l Editi omittunt non, quam particulam ex codicibus S. Petri uti congruentiorem adiecit. Ex eo enim quod anima Christiana *nihil indignum debeat de Filii Dei majestate sentire*, etc., illud consequi posse videtur, *humanæ mentis infirmitatem trepidare de ipsa naturæ nostræ communionis*, ac si indigna sit Filio Dei, etc. Leo autem affirmat, quamvis primum illud sit verum, non tamen necesse esse hoc secundum. Similiter ex iisdem S. Petri codd. scripsimus, *accepit Christus pro eo quod alias legitur, accepit Christum*. Codices Venet. et Vallie., *accepit Christum*. Mox. in cod. Veron. omittitur *corporea*.

inhibere est tamen infirmitatem mentis humanæ, **A** voluntatis. Unde et Apostolus copiosissimus fidelium dum tempore hominem accepit Christus, de ipsa natura nostræ communionis trepidare, et per initia vel incrementa corpora ad agnitionem unius cum Patre Deitatis difficulter accedere. Sed ubi inter caligantes cogitationes radius supernæ lucis refulerit, cupientes fidei moras splendor veritatis abrumpat: ut cor liberum, et a visibilibus absolutum, lumine intelligentiæ tamquam ducem stellam sequatur: quia, sicut Apostolus ait, *Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris* (Philip. II, 11).^b ut quem venerabatur in cunis humiliter jacentem, ipsum^c sine diffidentia **161** adoret cum Patre regnantem. Hæc autem manifestatio, dilectissimi, quæ hæsitantium nebulas dissolvit animarum, et ita facit Innotescere Dei Filium, ut de hoc, quod idem est etiam hominis Filius, nihil patiantur obstaculi, ad præsentis festi pertinet dignitatem; et vera est infantia Salvatoris declaratio Deitatis, quando carnis sensus ab humanis ad divina transfertur; ut quos deprimunt experimenta infirmitatum, erigant signa virtutum: quia tibi agnito et natura nostra indigebat et causa, ut reparare humanum genus nec sine majestate posset humiliter, nec sine humilitate majestatem.

Cap. III. — Jam vero cum in singulorum fidelium profectibus divinorum elucet custodia mandatorum, impleturque quod dictum est: *Sic luceat^d lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum qui in caelis est* (Math. V, 16): quis illuc non præsentem intelligat^e Deitatem, ubi veram videt apparere virtutem? quæ utique sine Deo nulla est, nec proprietatem obtinet Deitatis, nisi agrum sui vegetetur auctoris. Dicente enim discipulis suis Domino, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. XV, 5), dubium non est hominem bona agentem^f ex Deo habere et effectum operis et initium

^a In append. August., canonantis fidei moras.

^b Ita nostri codices cum prima editione et append. Aug. Alii editi, quem ut.

^c Sic scripsimus ex iisdem codd. et editis ante Quesnellum, qui cum append. Aug. posuit, sine diffidentia. Eam autem adversus fidei trepidationes sermo sit, sine diffidentia procul dubio præferendum fuit.

^d Prima editio et append. Aug. cum quibusdam codd., lux vestra. At alii mss., lumen vestrum, ut habetur etiam serm. 26, c. 4. Dein, glorificent, pro magnificent in ms. Bon. et prima editione.

^e Sic Quesnellus cum append. Aug. et similiter codd. S. Petri. Al., majestatem. Paulo post, Deitatis rex nostri codd. cum prima editione et Quesnelliana nec non append. Aug. Aliæ editiones, dignitatis.

^f Ita quinque nostri codd. probæ notæ cum prima editione atque append. Aug. Al., a Deo. Dein, initium bonæ voluntatis, in prima editione et ms. Bon.

^g Unus cod. Vat. et alius Bon. ac prima editio, in nobis.

^h Ms. S. Petri et codd. Veron. ac Padliron., repugnet.

ⁱ Potior hæc lectio, quæ in prima editione et in Antwerpensi m. 1583 ac in append. Aug. nec non in aliquot hæcstris codicibus invenitur, quam aliarum editionum, solite. Editores Benedictini atiam insipientem variantem in notatione subiiciunt; ms. Navarr. et Corb., *Ac ne in multis in vanum laboret, sollicita discretionem inspiciat.*

voluntatis. Unde et Apostolus copiosissimus fidelium cohortator, *Cum timore, inquit, et tremore vestras salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philip. II, 12). Et hæc sanctis causa aut tremendi atque metuendi ne ipsis operibus pietatis elati decorentur operæ gratiæ et ramaneant in infirmitate nature. Qui autem experiri cupit an in ipso Deus habitet, de quo dicitur: *Mirabilis Deus in sanctis suis* (Ps. LXVII, 36), sincero examine cordis sui interiora discutiat et sagaciter quærat qua humilitate^h resistat superbiæ, qua benevolentia obducatur **162** invidia, quam non capiatur adulantium lingua, quinque bonis delectetur alienis; an pro malo non cupiat malum reddere, malique impultas oblivisci injurias, quam imaginem et similitudinem aut Conditoris amittere, qui omnes ad cognitionem sui generalibus imitans donis, *pluit super justos et injustos, et solum eorum oriri facit super bonos et malos* (Math. V, 45).

Cap. IV. — Ac ne in multis laboreⁱ sollicita discretionis inspectio, ipsam matrem virtutem omnium charitatem in secretis sui mentis inquirat, i et si eam dilectioni Dei et proximi toto corde intentam repererit, ita ut etiam inimicis suis eandem velit tribui que sibi optat impendi; quisquis hujusmodi est, Deum et rectorem et^k habitatorem sui esse non dubitet: quem tanto magnificentius recipit, quanto magis non in se, sed in Domino gloriatur (I Cor. I, 31): quoniam quibus dicitur: *Regnum Dei^l intra vos est* (Luc. XVII, 21),^m nihil non illius agunt spiritu, eas reguntur imperio. Scientes igitur, dilectionem, quoniam *charitas Deus est* (I Joan. IV, 16), qui operatur omniaⁿ in omnibus (I Cor. XII, 6), sectamini charitatem, ita ut in usum causæ dilectionis affectum universorum fidelium corda concurreant. ^o Transientia nos et vana non occupent; constanti desiderio ad

^l Sic Quesnellus cum nostro ms. Padliron. et app. Aug. Cæteræ editiones cum aliquot ms. Aris. codd., et si in ea dilectionem Dei et proximi toto corde intente repererit. Ms. S. Petri, toto intento corde repererit.

^k Al., inhabitatorem.

^l Cod. Bon. et prima editio, intra nos.

^m Illic locus in codd. et edit. mirifice variat. Prima editio cum codice Victor. Quesnelli et duobus nostris Vat. ac Bon., *hi nimirum illius aguntur spiritu*. Quesnellus ex ms. Corb. prætulit, *non nisi illius aguntur spiritu*, quod similiter legitur in append. Aug. Codices Barber., Padliron. et Venetus, *nihilominus illius aguntur spiritu*; et paulo aliter in Castinensi, Vallicel. atque Casanatensi, *nihil non illius aguntur spiritu*. Prætulimus lectionem editorum ante Quesn. quippe quæ duobus Lectionariis S. Petri et alio Veron. ac ms. Vat. collect. 5 confirmatur, optimamque etiam sententiam redgit, cum *nihil nos*, apud probatissimos scriptores, *omne vel omnia* significet.

ⁿ Ms. Bon. et prima editio, in nobis.

^o Ita nostri decem codd. et editiones ante Quesnellum, qui ex uno ms. Corb. textui inseruit: *Transiant a nobis humana, ne nos occupent*. Notavit autem lectionem vulgatam reperiri in cod. Gaudivral., et pro vana, al. legi ima. In append. Aug., et forte melius: *Transiant a nobis vana, et ne nos occupent; constanti, etc.*

ea quæ sunt semper mansura tendamus. Sacramentum enim præsentis festi oportet in nobis esse perpetuum; quod utique sine fine celebrabitur, si in omnibus actibus nostris Dominus Jesus Christus appareat: qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen

143 SERMO XXXIX [Al. XXXVIII].

^a De Quadragesima I.

SYNOPSIS. — I. Hebræorum exemplo esse jejunandum maxime contra hostes invisibiles. — II. Quadragesimæ præsertim tempore parari insidias a dæmone. — III. Cur Christus tentari voluerit, et quantæ sint hominis pugnæ in hac vita. — IV. Quanta invidia dæmonis. Quæ Christianorum arma? — V. Quæ potissimum virtutes jejuniis comitari debeant? — VI. In misericordiæ maxime operibus verum jejunium esse.

CAP. I. — Hebræorum quondam populus et omnes Israeliticæ tribus, cum propter peccatorum suorum offensiones gravi Philistinorum dominatione premerentur, ut superare hostes suos ^b possent, sicut sacra manifestat historia, vires animi et corporis indicto sibi reparavere jejunio. Intellexerant enim duram et miseram illam subjectionem neglecto se mandatorum Dei et morum corruptione meruisse, frustra que se armis certare, nisi prius vitiiis repugnassent. Abstinentes ergo a cibo et potu severæ sibi castigationis adhibere censuram; et ut hostes suos vincerent, gulæ illecebram in seipsis ante vicerunt. Factumque est hoc modo ut sævi adversarii et graves domini esurientibus cederent, quos sibi saturos subjugarant. Et nos itaque, dilectissimi, inter multas adversitates et prælia constituti, si similibus remediis uti cupimus, simili observatione curemur. Eadem enim propemodum causa nostra est quæ illorum fuit: quoniam sicut illi a carnalibus adversariis, ita et nos a spiritualibus maxime impugnamur inimicis. Qui si donata nobis per Dei gratiam morum **144** correctione vincantur, ^c etiam corporeorum nobis hostium fortitudo succumbet; et emendatione nostra infirmabuntur, quos graves nobis, non ipsorum merita, sed nostra delicia fecerunt.

CAP. II. — Quapropter, dilectissimi, ut omnes ho-

^a In uno ms. S. Petri huic primo sermone de Quadragesima titulus generalis præligitur: *Incipiunt sermones S. Leonis Papæ de jejunio Quadragesimæ*. In alio autem S. Petri codice: *Sermo Leonis papæ de jejunio Quadragesimæ*, ubi omissio tituli sancti antiquam codicis originem indicare videtur. Iidem codices sequentibus sermonibus fere apponunt titulum: *De jejunio Quadragesimæ*.

^b Prima editio, non possent. Ita prorsus scribendum esset, si hæc sententia referretur ad anteriorem partem, et ad verbum premerentur. Sed interpunctione mutata hoc comma referendum est ad sequentia; unde vulgata lectio, quæ item est potiorum codicum, mutanda non fuit.

^c In duobus mss. S. Petri habetur etiam pro et, quod legebatur in editis ante Quesnellum, et in nonnullis quoque codd. occurrit.

^d Ita ex nostris codd. et editis ante Quesn., qui nullam auctoritatem indicans, posuit, corporeæ. Paulo post, perniciosissimum, quod ille prætulit pro perniciosum, invenimus in laudatis duobus codicibus S. Petri.

stes nostros superare valeamus, per observantiam celestium mandatorum divinum quæramus auxilium, scientes non aliter nos prævalere posse adversariis nostris, nisi prævaluerimus et nobis. Sunt enim intra nosmetipsos multa certamina, et aliud caro adversus spiritum, aliud adversus carnem spiritus concupiscit (*Galat. v, 17*). In qua dissensione si cupiditates ^d corporis fuerint fortiores, turpiter animus amittet propriam dignitatem, et perniciosissimum erit eum servire quem decuerat imperare. Si autem mens rectori suo subdita, et supernis muneribus delectata, terrenæ voluptatis incitamenta calcaverit, et in suo mortali corpore regnare peccatum non siverit (*Rom. vi, 12*), ordinatissimum tenebit ratio principatum, et munitiones ejus nulla spiritualium nequitiarum labefactabit illusio: quia tunc est vera pax ^e homini et vera libertas, quando et caro animo iudice regitur, et animus Deo præside gubernatur. Hæc autem præparatio, dilectissimi, licet omni tempore salubriter assumatur, ut pervigiles hostes incessabili superentur industria, nunc tamen sollicitius expetenda est, et studiosius ^f instruenda, quando et ipsi subtilissimi adversarii acriori insidiantur astutia. ^g Scientes enim adesse sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorum observantia omnes præteritæ desidiæ castigantur, omnes negligentæ diluuntur, ad hoc utique totam vim suæ malignitatis intendunt, ut celebraturi sanctum Pascha Domini, ^h in aliquo inveniantur immundi; et unde eis obtinenda erat propitiatio, inde contrahatur offensio.

CAP. III. — Accedentes ergo, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorum Domini servitutem, quia quasi ad quemdam agonem sancti operis introimus, ad pugnas **145** tentationum ⁱ animas præparemus; et intelligamus quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementius ab adversariis impetendos. Sed fortior est qui in nobis est quam qui adversum nos est, et per ipsum validi sumus, in cujus virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari a tentatore permisit, ut cujus munimur auxilio, ejusdem erudiremur exemplo.

^e Sic ex memoratis mss. S. Petri. Al., hominis. Paulo post idem codd. omittunt autem.

^f Ita plerique codd. et editi omnes ante Quesn., apud quem, *struenda*. In mss. autem S. Petri, *fruenta*.

^g Erat in editis ante Quesn., uti etiam mss. collectionibus posterioribus: *Scientes enim agere nos sacratissimos*, etc. Ille autem pro *agere nos* scripsit *adesse*, quod et in duobus Lectionariis S. Petri reperimus, et exigitur ab illis cap. sequentis: *Accedentes ergo, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium*.

^h Ita mss. Thuan. et Corb., melius quam, *inveniamur indigni*, quod legitur in vulgatis editionibus: alludit enim auctor noster ad præceptum de munditia legali, quæ in veteri Testamento ad Pascha celebrandum necessaria erat. Quesn. — Ita etiam scribitur in codd. S. Petri et in mss. collect. 2, ex quibus cohærenter subjecimus eis pro nobis, quod Quesnellus retinuit, sed perperam, nam refertur ad vocem *celebraturi*, de quibus Leo dixit, *inveniantur; nobis autem habetur in iis codicibus, qui præferunt, agere nos, et, inveniamur indigni*.

ⁱ Ita duo mss. S. Petri. Al., animos.

Vicit enim adversarium, ut audatis, testimoniis legis, non potestate virtutis; ut hoc ipso et hominem plus honoraret, et adversarium plus puniret, cum hostis generis humani ^a non quasi a Deo jam, sed quasi ab homine vinceretur. Pugnavit ergo ille tunc, ut et nos postea pugnaremus; vicit ille, ut et nos similiter vinceremus. NULLA SUNT enim, dilectissimi, sine tentationum experimentis opera virtutis, nulla ^b sine probationibus fides, nullum sine hoste certamen, nulla sine congressione victoria. Vita hæc nostra in medio ^c insidiarum, in medio præhorum est. Si nolumus decipi, vigilandum est; si volumus superare, pugnandum est. Et ideo sapientissimus Salomon, *Fili*, inquit, *accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem* (Eccli. ii, 1). Vir enim sapientia Dei plenus, sciens studium religionis laborem habere certaminis, cum prævideret pugnae periculum, ante admonuit pugnaturum: ne forte si ad ignorantem tentator accederet, imparatum diuus vulneraret.

CAP. IV. — Nos itaque, dilectissimi, qui ^d divinis eruditionibus instituti, ad agonem præsentis certaminis scienter accedimus, audiamus dicentem Apostolum: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ, in caelestibus* (Ephes. vi, 12); et non ignoremus quod hi hostes nostri contra se geri omnia sentiunt, quæcumque nos pro nostra salute agere tentamus; et hoc ipso ^e quod boni aliquid appetimus, adversarios provocamus. Hæc enim inter nos atque illos **146** per diabolicæ invidiæ fomitem in veterata dissensio est, ut quia illi ab his bonis exciderunt, ad quæ nos Deo auxiliante provehimur, nostris justificationibus torqueantur. Si ergo nos erigimur, illi corruunt; si nos convallescimus, illi infirmantur. Remedia nostra plagæ ipsorum sunt, quia curatione nostrorum vulnerum vulnerantur. *State ergo, dile-*

ctissimi, ut Apostolus ait, *succincti lumbos mentis vestrae in veritate, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia et tela maligni ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei* (Ephes. vi, 14). Videte, dilectissimi, quam potentibus ^a et telis, quam insuperabilibus munimentis dux multis insignis triumphis, et invictus Christianæ militiæ magister armaverit. Succinxit lumbos balteo castitatis, calceavit pedes vinculis pacis: quia et discinctus miles cito, ^b ab impudiciæ incensore vincitur, et non calceatus facile a serpente mordetur. Scutum fidei ad protectionem totius corporis dedit, capiti galeam salutis imposuit, dexteram gladio, id est verbo veritatis, instruxit: ut spiritualis præliator non solum sit tutus a vulnere, sed et repugnantem valeat vulnerare.

CAP. V. — His igitur, dilectissimi, freti armis, impigreatque intrepide propositum nobis certamen ineamus: ut in isto jejuniorum ¹ stadio, non eo tantum simus sine contenti, ut solam ciborum abstinentiam putemus esse sectandam. Parum enim est si carnis substantia tenuatur, et animæ fortitudo non alitur. Afflicto paululum exteriore homine, reficiatur interior; et subtracta carni saturitate corporea, spiritalibus mens deliciis roboretur. Circumspiciat se omnis anima Christiana, et severo examine cordis sui interna discutiat. Videat ne quid ibi discordiæ inhæserit, ne quid cupiditatis insederit. Castitas incontinentiam procul pellat, ^j tenebras simulationis lux abigat veritatis. Detumescat superbia, respiscat iracundia, **147** comminuantur jacula noxarum, et obtrectatio linguæ frenetur. Cessent vindictæ, et oblivioni mandentur injuriæ. *Omnis postremo plantatio quam non plantavit Pater caelestis, radicibus auferatur* (Matth. xv, 15). Tunc enim in nobis bene virtutum semina nutriuntur, quando ^k de agro cordis nostri omne germen externum evellitur. Si quis

^a Ante Quesn. legebatur, *non solum quasi a Deo, sed etiam quasi ab homine impugnaretur atque vinceretur*. Correxio ille ex tribus codd. Vict., Thuan. et Corb., emendationemque confirmant duo Lectionaria S. Petri, codd. Bon. et mss. collect. 2.

^b Ita Thuan. et Corb. Al., *sine perturbationibus*, quod non se temerosum est et bono sensu vacuum: ut illud e contra Pauli doctrinæ et verbis consentaneum. QUESN. — Sic pariter nostri codices S. Petri et collect. 2.

^c Al., *insidiatorum*. Quesnellianam correctionem approbant mss. S. Petri.

^d Antiores editiones, *divinis institutionibus eruditi*. Præulimus lectionem mss. S. Petri et codicum collect. 2, quam confirmant etiam exemplaria Corb. et Thuan. a Quesnello laudata. Unus Vat. collect. 4, *divinis instructionibus eruditi*.

^e Duo laudati Quesnelli codd. Corb. et Thuan. habent, *adversus mundi rectores, mundi hujus tenebrarum harum* Dico S. Petri et duo Vat., *adversus rectores mundi hujus tenebrarum* omissa voce *harum*. Codd. collectionis 2 ut in textu et in vulgato Scripturæ.

^f Unus cod. S. Petri, *quo*.

^g Prima editio, *tela nequitiæ ignea*. Ignita pro ignea, in mss. Corb. et Thuan., Quesnello annotante. Mox

assumere pro assumite in uno ms. S. Petri.

^h Ita omnes nostri codd. et editi ante Quesnellum, qui cur po-uerit, *ab impudentiæ incensore*, ubi hoc comina refertur ad illa, *succinxit lumbos balteo castitatis*, ignoramus.

ⁱ Quædam editiones cum quibusdam codd., *studio*.

^j Erat in editis et in mss. posteriorum collectionum, *tenebras mendacii lux abigat veritatis: quia os quod mentitur animam mentientis interficit. Detumescat superbia, humilitas assumatur, respiscat iracundia*. Quesnellus, loco *mendacii*, substituit *simulationis*: in reliquis vulgatum textum retinuit, expunctis illis, *humilitas assumatur*, quæ, inquit, in mss. desiderantur, et situm orationis abruptum. Notavit præterea in margine, verba, *quia os quod mentitur animam mentientis interficit, deesse* in codd. Corb. et Thuan. Nos hæc quoque exclusimus, quia absunt præterea ab antiquis et sincerioribus Lectionariis S. Petri, nec non a codd. præstantiorum collectionum, qui lectionem textui insertam exhibent. Mox pro *noxarum*, quod legitur in antiquis Lectionariis et vetustioribus mss. collectionibus, exemplum primæ editionis habet, *noxiarum*; qui librarii lapsus cum non detegeretur, in posterioribus mss. collectionibus ad sensum perficiendum additum fuit substantivum, *cogitationum*.

^k Ita ex quatuor nostris codd. Al., *ab agro*.

ergo in quempiam ita cupiditate ultionis exarsit, ut A eum aut carceri a tradiderit, aut vinculis illigaverit, absolutionem non solum insontis, sed etiam ejus qui poena dignus videtur acceleret: ut illa Dominica orationis regula fidenter utatur, dicens: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (Math. vi, 12). Quam partem petitionum ita Dominus speciali insinuatione commendat, b quasi totius orationis effectus in hac conditione consistat: *Si enim, inquit, dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et Pater vester vobis, qui in caelis est. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* (Ibid. 14).

CAP. VI. — Proinde, dilectissimi, memores infirmitatis nostrae, quia facile in quolibet delicta prolabimur, hoc c potissimum remedium, et istam effi- B baccissimam vulnerum nostrorum curationem nullatenus negligamus. Remittamus, ut remittatur nobis; demus veniam, quam rogamus; et non studeamus vindicari, qui nobis precamur ignosci. d Pauperum gemitus surdo non transeamus auditu, et misericordiam indigentibus prompta benignitate praestemus, ut misericordiam in iudicio mereamur invenire. Ad quam perfectionem qui studium suum gratia Dei adjunctus intenderit, hic sanctum jejunium fideliter e peraget (I Cor. v, 8), hic a fermento malitiae veteris alienus, in azymis sinceritatis et veritatis ad beatum Pascha perveniet, et per novitatem vitae digne laetabitur in sacramento reformationis humanae: per Christum Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. C Ameu.

148 SERMO XL [AI. XXXIX].

De Quadragesima II.

SYNOPSIS. — I Semper in hac vita proficiendum esse. — II In id maxime enitendum Quadragesimae tempore, quo magis saevit diabolus. — III. Cur Christus

a Sic melius ex ms. S. Petri, quam *traderet et illigaret*, ut in editis habebatur.

b Quasi pro ut melius substituimus ex Lectionariis S. Petri.

c Potissimum pro potentissimum magis placuit ex iisdem S. Petri codd. et uno Vat. Paulo ante pro, quia facile, aliqui codd. habent, *qua facile*. Paulo post, ut remittat, loco, ut remittatur: et dein, optamus pro precamur in mss. S. Petri.

d Quesnellus notavit in margine sequentem periodum deesse in mss. Corb. et Thuan.

e Codd. S. Petri, *peraglt*.

f Ita cum prima editione aliaque Coloniensi an. 1547, aliquot nostri codd., et melius quam apud Quesnellum cum aliis vulgatis atque mss., *ad opus horum*. In sequenti periodo cod. Padillron., *potest habere quo recedat*.

g Plerique codices cum editis ante Quesnellum, *necessarii aliquid addamus augmenti*. Retinuimus Quesnellianam lectionem, quam mss. S. Petri et Padillron. approbant.

h Et quidem eadem lectio Paulinae epistolae, quae hodie et in primo nocturno et in missa per totam Ecclesiam auribus fidelium insonat. Unde et officii ecclesiastici antiquitas probatur et refellitur error Theodemari abbatis Casinensis, seu Pauli Diaconi

esuriens non mutavit lapides in panem? — IV. Non sterilem esse debere Quadragesimae inediam. — V. Miserationem et clementiam principum imitandam esse Quadragesimae tempore.

CAP. I. — Licet nobis, dilectissimi, appropinquante festivitate paschali jejunium quadragesimale ipse legitimi temporis recursus indicat, cohortatio tamen etiam nostri sermonis adhibenda est, quae, auxiliante Domino, nec inutilis sit pigris, nec onerosa devotis. Nam cum omnem observantiam nostram ratio istorum dierum poscat augeri, nemo est (ut confido) de vobis, qui se f ad opus bonum non gaudeat incitari. Natura enim nostra, manente adhuc mortalitate, mutabilis, etiamsi ad summa quaeque virtutum studia provehatur, semper tamen sicut potest habere quo recidat, ita potest habere quo crescat. Et haec est perfectorum vera justitia, ut numquam praesumant se esse perfectos, ne ab itineris nondum finiti intentione cessantes, ibi incidant deficienti periculum, ubi proficiendi deposuerint appetitum. Quia ergo nemo nostrum, dilectissimi, tam perfectus et sanctus est, ut perfectior sanctiorque esse non possit, omnes simul sine differentia graduum, sine discretionem meritorum, ab iis in quae pervenimus, in ea quae nondum apprehendimus, pia aviditate curramus, et ad mensuram consuetudinis nostrae e necessariis aliquid addamus augmentis. Parum enim religiosus alio tempore demonstratur, qui in his diebus non religiosior invenitur.

CAP. II. — Unde opportune auribus nostris h lectio apostolicae praedicationis insonuit, dicens: 149 *Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2). Quid enim acceptius hoc tempore, quid salubrius his diebus, in quibus vitis bellum indictur, et omnium virtutum profectus augetur? Semper quidem tibi, o anima Christiana, vigilandum contra salutis tuae adversarium fuit, ne ullus pateret locus tentatoris insidiis; sed modo tibi major cautio

ejus nomine ad Carolum Magnum imperatorem scribentis. *Needum eo tempore, quo S. Benedictus scribebat suam Regulam, in Romana Ecclesia, sicut nunc, inquit, leguntur, sacras Scripturas legi morem fuisse.* Ex Gelasio aliisque falsa probatur opinio a doctissimo Mabillonio in disquisitione de Cursu Gallicano pag. 385. Accedit Leo Gelasio pluribus annis antiquior, tum hoc loco, tum pluribus aliis, ut sermonis 41 (nunc 42) seu de Quadrag. 4 initio: *Prædicaturus, inquit, ... quo aptius utar exordio, quam ut verbis Apostoli... incipiam, dicamque quod lectum est: Ecce nunc tempus acceptabile, etc.*; Sermonis 50 (nunc 52), qui primus de Passione Dom., initium indicat lectam eo die fuisse passionis historiam ex Evangelio; quæ et feria 4 esse iteratam significant ultima fere verba sermonis 3, de Passione, prima serm. 15 (nunc 15), quæ hanc universæ Ecclesiae consuetudinem tribuit. Vide et serm. 18, cap. 2, et serm. 19, cap. 1, ubi observat ex more decursum esse evangelicam de Passione lectionem, et serm. 2 de Resurrectione, sen potius in die Sabbati sancti, et serm. 94 (nunc 51) in evangelium de Transfiguratione Domini. QUESNELLUS. — Mox pro *acceptum* prima editio cum aliquibus mss. habet *acceptabile*, uti legitur etiam serm. 42, cap. 1.

et sollicitior ^a est adhibenda prudentia, quando idem ^A hostis tuus acriori sævit invidia. Nunc enim in toto mundo potestas ei antiquæ dominationis aufertur, et innumera illi captivitatis vasa rapiuntur. Renuntiaturo atrocissimo prædoni a populis omnium nationum, omniumque linguarum, et nullum jam genus hominum reperitur, quod non tyrannicis legibus reluctetur, dum per omnes fines terrarum regeneranda in Christo multorum millium millia præparantur; et appropinquante novæ creaturæ ortu, spiritualis nequitiæ ab iis quos possidebat ^b extruditur. Fremunt ergo exspoliati hostis impius furor, et novum quærit lucrum, quia jus perdidit antiquum. Captat indefessus et pervigil, si quas reperiat oves a sacris gregibus negligentius evagantes, quas ^c per procliva voluptatum et per devexa luxuriæ in diversoria mortis ^B inducat. Inflamat itaque iras, nutrit odia, acuit cupiditates, irridet continentiam, incitat gulam.

CAP. III. — Quem enim tentare non audeat, qui nec ab ipso Domino nostro Jesu Christo ^d conatus suæ fraudis abstinuit? Nam, sicut **150** evangelica ^e patet historia, cum Salvator noster, qui erat verus Deus, ut verum se hominem etiam demonstraret, et impias opiniones totius erroris excluderet, post quadraginta dierum ^f nocturnumque jejunium, infirmitatis nostræ in se recepisset esuriam, gavisus diabolus signum se in eo passibilis atque mortalis invenisse naturæ, ut exploraret potentiam, quam timebat: *Si Filii Dei, inquit, es, dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. iv, 2). Poterat ^g utique istud omnipotens, et facile erat ut ad Creatoris imperium, in ^C quam juberetur speciem cujuslibet generis ^h creatura transiret; sicut, cum voluit, in convivio ⁱ nuptiali aquam mutavit in vinum (Joan. ii, 9): sed hoc magis salutiferis ^j dispositionibus congruebat, ut superbissimi hostis astutia, non potentia Deitatis ^k a Domino, sed humilitatis mysterio vinceretur. Denique fugato diabolo, et in omnibus artibus suis tentatore frustra-

^a Editi, *assumenda prudentia est*. Prætulimus mss. S. Petri, ex quibus etiam paulo post terrarum scriptis pro terræ, confirmante cod. Padliron.

^b Ita ex iisdem codd. S. Petri et uno Vat. Alii cum editis, *excluditur*. Paulo post, pro *perdidit*, duo mss. Vat., *perdit*.

^c Unus ms. S. Petri et alius Vat. cum quibusdam ^D editis, *per procliva*. Mox, *mouet cupiditates*, loco *acuit cupiditates* in uno ms. Vat.

^d Ita cum Quesn. unus codex S. Petri, et alius Padliron. Al., *conatum*.

^e Sic ex prima editione et nonnullis mss. Vat. et Padliron., idque magis placet quam vulgata lectio, *patet*; nam apertius indicat tunc quoque ante sermonem in missa lectum fuisse Evangelium Matthæi de tentatione Christi in deserto, uti nunc in prima Dominica Quadragesimæ legitur.

^f Exemplar Pauli Diaconi omittit, *nocturnumque*.

^g Sic cum Quesn. duo codd. S. Petri et unus Vat. Al., *itaque*.

^h Al., *natura* in editionum margine, ac in Homil. Pauli Diaconi et cod. Padliron.

ⁱ Ita nostri codd. et editi ante Quesnellum, apud quem, *nuptiarum*, uno nostro Padlir. suffragante.

^j Al., *dispensationibus*, uti in Homil. Pauli Diaconi et in duobus mss. Vat. At codd. S. Petri, ut in tex-

to, accesserunt ad Dominum angeli, et ministrabant ei; ut veri hominis et veri Dei, et apud dolosas interrogationes inviolata esset humanitas, et apud sancta obsequia manifesta Divinitas. Confundantur ^l itaque filii diaboli atque discipuli, qui repleti inspiratione viperea, simplices quosque decipiunt, negantes in Christo utramque veram esse naturam, dum aut Deitatem homine, aut hominem Deitate dispoliant, cum unius temporis gemino documento utraque falsitas sit perempta: quia et per famem corporis ^m perfecta humanitas, et per famulantes **151** angelos demonstrata est perfecta Divinitas.

CAP. IV. — Quia ergo, dilectissimi, sicut Redemptoris nostri magisterio edocti sumus, *non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei* (Matth. iv, 4; Deut. viii, 3); dignumque est ut populus Christianus in quantum ab abstinentia constitutus, magis desideret se Dei verbo quam cibo satiare corporeo, prompta devotione et alacri fide suscipiamus soleme jejunium, non in sterili inedia, quam plerumque et imbecillitas corporis et avaritiæ morbus ⁿ indicit, sed in larga benevolentia celebrandum: ut scilicet simus de illis de quibus ipsa Veritas dicit: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v, 6). Deliciæ igitur nostræ sint opera pietatis, et illis cibis qui nos ad æternitatem ^o nutriunt impleamur. Lætetur in refectionibus pauperum, quos impendia nostra satiaverint. Jucundemur in vestitu eorum quorum nuditatem indumentis necessariis texerimus. Sentiant humanitatem nostram ægritudines decumbentium, imbecillitates debiliū, labores exsulū, destitutio pupillorum, et desolatatum ^p mœstitudo viduarum: in quibus juvandis nemo est qui non aliquam possit exsequi benevolentia portionem. Nulli enim parvus est census, cui magnus est animus; nec de rei familiaris modo ^q mensura miserationis pendet aut pietatis. Numquam merito caret, etiam in tenui facultate, bonæ volun-

tu; qui etiam pro *nequissimi*, quod legebatur in editis, præferunt, *superbissimi*, juxta emendationem Quesnellianam. Id autem magis placuit, cum *humilitatis mysterium* dæmonis superbiæ S. pontifex opponat.

^k Addidimus a Domino, ex duobus Lectionariis S. Petri, in quibus mox legitur, *et in omnibus artibus suis tentatore frustrato*, uti post Quesnellum edidimus, cum in cæteris editionibus et in aliquot codd. ac in Homil. Pauli Diaconi habeatur, *et omnibus artibus callidi tentatoris elisis*.

^l Tres mss., *igitur*.

^m Cod. Bon. et prima editio, *vera humanitas*. Dein ibidem et in tribus aliis codd., *manifesta divinitas*.

ⁿ Prima editio, *inducit*. Postea, *scilicet* deest in aliquot mss.

^o Exemplar Pauli Diaconi, *nutriant*.

^p Ita apud Quesn. et in mss. S. Petri. Al., *lamentata*. Paulo post in uno cod. S. Petri, *non aliquam habere possit*, pro *non aliquam possit exsequi*.

^q Lectionem editorum ante Quesn. auctoritate præstantiorum codicum revocavimus. Solum prima editio præfert, *ac pietatis*. Quesnellus, *mensura pendet pietatis*, et paulo aliter ms. Venetus, *pendet mensura pietatis*.

latis opulentia. Majora quidem impendia sunt divitum, et minora mediocrum; sed ^a non discrepat fructus operum, ubi idem est affectus operantium.

CAP. V. — In ista autem, dilectissimi, exercendarum opportunitate virtutum, sunt et aliarum ^b insignia coronarum, quæ nullo horreorum dispendio, nulla diminutione pecuniæ capiuntur; si repellat lascivia, si abdicetur ebrietas, et carnalis concupiscentia **152** castitatis legibus edometur; si odia transeant in dilectionem, si inimicitiae convertantur in pacem, si tranquillitas exstinguat iram, si mansuetudo remittat injuriam, si denique dominorum atque servorum tam ordinati sint mores, ut et illorum potestas mitior, et istorum sit disciplina devotior. Hac igitur observantia, dilectissimi, obtinebitur misericordia Dei, et abolito peccatorum reatu, religiose venerandum Pascha celebrabitur. Quod et ^c Romani orbis piissimi imperatores sancta dudum instituta observatione custodiunt, qui in honorem Dominicæ Passionis et Resurrectionis altitudinem suæ potestatis inclinant, et constitutionum suarum severitate mollita, multarum culpæ reos ^d faciunt relaxari; ut in diebus, quibus mundus salvatorum miseratione divina, ^e etiam ipsorum supernæ bonitatis imitatrix sit æmulanda clementia. Imitentur igitur Christiani populi principes suos, et ad domesticam indulgentiam regis incitentur exemplis. Non enim privatas leges fas est austeriores esse quam publicas. Remittantur culpæ, vincula solvantur, deleantur offensæ, pereant uliones: ut sacra festivitas per divinam atque humanam ^f gratiam, omnes lætantes, omnes habeat innocentes: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

^a Duo mss. S. Petri, non distat. Dein pro idem est, exemplar Pauli Diac., non dissidet, unus Vat., non deest.

^b Editi ante Quesn., insignia opera coronarum; unus Vat. et Paddiron., insignia virtutum.

^c Licet Romanæ Urbis sit in duobus codd. S. Petri, iisque concinat in voce Urbis cod. Venetus, expungere tamen nolimus lectionem vulgatam, quam præferunt ms. Casin. collect. 1, et codd. trium posteriorum collect. 3, 4 et 5; nam Romani quidem orbis, non autem Romanæ Urbis imperatores appellari solent. Codex etiam Venetus cum habeat, Romani, Urbis pro Orbis perperam scriptum indicat. Mss. collect. 2 aliter habent: Quod et Romana Urbs et piissimi imperatores... custodiunt. At sequens contextus solis imperatoribus convenit. Dein mss. Ven., Casin. collect. 1 et alii collect. 2, sancta dudum instituta custodiunt; ubi cum accusativus antecedens quod alium accusativum sancta instituta respuat, in cod. Casin. posteriori manu emendatum fuit, institutione; cui lectioni affinis est alia vulgata, et nonnullorum codd., sancta antiquitus observatione custodiunt. Lectionem vero duorum codd. S. Petri uti meliorem textui inseruimus; ex quibus etiam deinde scripsimus, in honorem Dominicæ Passionis et Resurrectionis. In editis ante Quesn. deerat, et Resurrectionis; apud hunc vero, in honorem Passionis et Resurrectionis Christi, sicut et in ms. Veneto repe-

SERMO XLI [Al. XL].

De Quadragesima III.

SYNOPSIS. — I. Quanta conscientie puritate jejuniū celebrari debeat? Quomodo se quisque examinare? — **153** II. Audacia diaboli in tentatione Christi nos cautiōres reddere debet, hoc præsertim tempore. — III. Miseratione jejuniū sanctificari.

CAP. I. — Semper quidem nos, dilectissimi, sapienter et ^e sancte vivere decet, et in id voluntates nostras actionesque dirigere, quod divinæ novimus placere justitiæ; sed cum ii appropinquant dies quos illustriores nobis salutis nostræ sacramenta fecerunt, diligentiore sollicitudine corda nostra sunt mundanda, et studiosius exercenda est disciplina virtutum: ut sicut ipsa mysteria quadam sui parte majora sunt, ita et nostra observantia superet in aliquo consuetudinem suam; et cui festivitas est celebranda sublimior, ipse quoque in ea reperitur ornatior. Si enim rationabile et quodammodo religiosum videtur per diem festum in vestitu nitidior prodire, ^h et habitu corporis hilaritatem mentis ostendere; si ipsam quoque orationis domum propensior tunc cura et ampliore cultu, quantum possumus, adornamus, nonne dignum est ut anima Christiana, quæ verum vivumque Dei templum est, speciem suam prudenter exornet, et redemptionis suæ celebratura sacramentum, omni circumspectione præcaveat ne ulla eam macula iniquitatis offuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nam quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant ⁱ contaminatione vitiorum? Omnia igitur quæ animi puritatem et speculum mentis obubant, abstergenda sedulo et quadam elimatione ^j reddenda sunt clariora. Scrutetur quisque conscientiam suam, seque ante se statuat proprii censura judicii. Videat, si in secreto cordis sui

rimus.

^d Editiones cum quibusdam codd., præcipiunt relaxari. Duo Lectionaria S. Petri non deserenda credidimus. Confer hac de re observationem in serm. 45, inter observationes post appendicem subjiciendas.

^e In iisdem S. Petri mss. et in Veneto, etiam ipsorum sit honoranda clementia. Imitentur ergo. Vulgata lectio, quæ est etiam quamplurimum codicum, sequentibus magis congruit.

^f Sic ex mss. S. Petri. Quesnellus, miserationem, quod in ms. Vat. collect. 5 reperire licuit. Cæteri editi et aliquot codd., benignitatem; unus Vat., clementiam.

^g Auctoritate plurimorum et potiorum codd. revocavimus adverbium sancte, pro quo Quesnellus substituit juste, uti in aliquibus aliis mss. legitur. Post nonnulla post nomen corda codd. collect. 4 et 5 delent nostra.

^h Duo codd. et exemplar Pauli Diac., et corporali habitu.

ⁱ Al., contagione. QUESNELLUS in margine. — Et paulo post pro, elimatione, tres mss. Thuan. ab eodem laudati, elimatione.

^j Editi, radenda sunt. Scrutetur, etc. Prætulimus lectionem codicis S. Petri. Dein in Homil. Pauli Diac., atque ante se statuat proprii censuram judicii.

illam, quam Christus dat (*Joan. xiv, 27*), invenit pacem, si desiderium spiritus nulla concupiscentia carnis impugnat, si humilia non spernit, si alta non appetit, si iniquo non delectatur lucro, si immoderato rerum suarum non gaudet augmento, si dominique aliena felicitate non uritur, aut inimici miseria non lætatur. Et cum harum perturbationum nihil in se forte repererit, sincero ^a disquirat examine qualium cogitationum specie frequentetur; et utrum nullis vanitatum imaginibus acquiescat, vel quam cito animum ab iis que noxie blandiuntur **154** abducat. Nam nullis illecebris commoveri, nullis cupiditatibus titillari, non est istius vitæ, quæ tota tentatio est (*Job. vii, 1*), et qua nimirum vincitur, qui vinci ab eadem non veretur. Superbum est enim de non peccandi facilitate præsumere, cum hoc ipsum præsumpsisse peccatum sit, dicente beato Joanne apostolo: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (*1 Joan. 1, 8*).

CAP. II. — Nemo igitur se fallat, dilectissimi, nemo ^c se decipiat; neque ita quisquam de cordis sui puritate confidat, ut putet se nullis tentationum periculis subjacere; cum pervigil ille tentator eos acrioribus pulset insidiis, quos maxime viderit abstinere a peccatis. Nam a quo dolos suos contineat, qui ipsum quoque ^d Dominum majestatis ausus est calliditatis suæ fraude tentare? Viderat superbiam suam baptizati Domini Jesu humilitate calcatam; intellexerat ^e quadraginta dierum jejunio omnem cupiditatem carnis exclusam, et tamen non desperavit de artibus suæ malitiæ spiritualis improbitas; tantumque sibi de naturæ nostræ mutabilitate promissit, ut quem verum experiebatur hominem, præsumeret posse fieri peccatorem. Si ergo ab ipso Domino et Salvatore nostro deceptionum suarum diabolus non revocavit insidias, quanto magis fragilitatem nostram impugnare ^f præsumet, quos exinde vehementiore odio et invidia sæviore persequitur, ex quo ei in baptismo renuntiavimus, et ab illa cui dominatur origine, in novam creaturam divina regeneratione transivimus! Unde quia dum mortali carne circumdamur, non desinit nobis hostis antiquus laqueos peccati ubique prætere, et tunc maxime adversus Christi membra sævire, quando ab eis sunt sacratiora celebranda mysteria, merito docet ^g Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, ut ad paschale festum quadraginta dierum se continentia præpararet. Cujus purificationis ratio jam nos ad observantiam suæ salubritatis

A invitat, et diligentiam nobis ^h propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctius quisque hos dies invenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini religiosius honorasse.

CAP. III. — In diebus igitur sanctorum jejuniorum pietatis opera, quibus semper studendum est, **155** abundantius exsequamur: *Misericordes simus ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei* (*Galat. vi, 10*): ut in ipsis quoque eleemosynarum distributionibus, bonitatem Patris cœlestis imitemur, *qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos* (*Matth. v, 45*). Quamvis ergo fidelium præcipue sit adjuvanda paupertas, etiam illi tamen, qui nondum Evangelium receperunt, in suo labore miserandi sunt: quia in omnibus ⁱ hominibus naturæ B est diligenda communio, quæ nos etiam iis benignos debet efficere, qui nobis quacumque sunt conditione subjecti, maxime si eadem gratia jam renati, et eodem sanguinis Christi pretio sunt redempti. Simul enim et cum istis habemus, quod ad imaginem Dei conditi sumus, nec carnali origine a nobis, nec spiritali nativitate divisi sunt. Eodem Spiritu sanctificamur, eadem fide vivimus, ad eadem sacramenta concurrimus. Non spernatur hæc unitas, nec vilis nobis sit tanta communio; sed hoc ipsum nos per omnia faciat mitiores, quod eorum utimur subjectione, cum quibus uni Domino eadem subjicimur servitute. Si qui ergo horum gravioribus dominos suos offendere delictis, indulgentiam nunc in diebus reconciliationis accipiant. Auferat miseratio severitatem, et venia deleat ultionem. Nullum custodia teneat, nullum carcer includat: quoniam Deus noster misericordiam suam hac conditione promissit, ut remittenda sibi is nosset peccata propria, qui remississet aliena (*Matth. xviii, 35*). Dissensionum materies, dilectissimi, et inimicitiarum aculei conterantur. Cessent odia, deficiant similitudines, in unitatem dilectionis omnia Christi membra conveniant: *Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (*Matth. v, 9*); nec solum filii, sed etiam hæredes, *coheredes autem Christi* (*Rom. viii, 17*), ^j qui vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO XLII [AL. XLI].

De Quadragesima IV.

D SYNOPSIS. — I. *Quadragesimam purgandis animarum sordibus salubriter esse institutum.* — II. *Omnibus virtutibus studendum hoc tempore, quæ ex voluntate pensantur.* — III. *Ex ipsa pietate insidiari diabolus; cujus 156 tentationum ergo Christum ordo et ratio explicantur.* — IV. *De perversa Manichæorum abstinentia.* — V. *Eisdem in honorem solis et*

^a Cod. Pauli Diac. addit, *cordis*, et pro *disquirat*, idem cod. et alius Bon. ac prima editio habent, *discurat*.

^b In eodem Pauli Diac. exemplo, *tentionibus*. *Deo*, *nimirum* pro *nimirum* in uno Vat. Postea, *peccasse sit*, pro *peccatum sit*, apud Paulum Diac.

^c Cod. S. Petri inserit, *ita*. Mox pro *viderit* in prima editio habetur *videt*.

^d Ms. S. Petri, *Dominum majestatis sua fraude tentavit*.

^e Cod. S. Petri, *quadraginta dierum spatio omnem concupiscentiam carnis exclusam*. Exemplar Pauli Diac. pariter habet *concupiscentiam*.

^f Melior hæc lectio primæ editionis et aliquot codicum, quam vulgata, præsumit.

^g Tres nostri cod., *propositi castigationis*.

^h Vox, *hominibus*, addita ex nostris mss. et editis ante Quesnellum.

ⁱ Cod. S. Petri addit *Domini nostri*.

luna die Dominica et feria secunda jejunare, a participatione sanguinis Christi abstinere, etc. — VI. Uti per opera virtutum sanctificetur Quadragesima.

CAP. I. — Prædicaturus vobis, dilectissimi, ^a sacratissimum maximumque jejunium, quo aptius utar exordio, quam ut verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiam, dicamque, quod lectum est: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2)? Quamvis enim nulla sint tempora quæ divinis non sint plena muneribus, et semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus, nondum tamen omnium mentes majori studio ad spiritalis profectus moveri, et ampliori fiducia oportet animari, quando ad universa pietatis officia, illius nos diei, in quo redempti sumus, recursus invitat: ut excellens super omnia passionis Dominicæ sacramentum purificatis et corporibus et animis celebremus. Debeatur quidem tantis mysteriis ita incessabilis devotio et continuata reverentia, ut tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso paschali festo dignum est inveniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, et dum carnis ^b fragilitati austerior observantia relaxatur, dumque per varias actiones vitæ hujus sollicitudo distenditur, necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere; magna divinæ institutionis salubritate provisum est, ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas et pia opera redimerent, et jejunia casta decoquerent.

CAP. II. — Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos ^c et jejuniorum remediis consecratos, præceptis apostolicis obedire curemus, *emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus* (II Cor. vii, 1): ut castigatis colluctationibus quæ sunt inter utramque

A substantiam, animus, quem sub Dei gubernaculis constitutum corporis sui decet esse rectorem, dominationis suæ obtineat dignitatem: ut nemini dantes ullam offensionem, vituperationibus obloquentium non simus obnoxii. Digna enim ab infidelibus reprehensione carpemur, et nostro vitio linguæ impiæ in injuriam se religionis armabunt, **157** si jejunantium mores a puritate perfectæ continentiæ discreparint. Non enim in sola abstinentia cibi stat nostri summa jejuniæ, aut fructuose corpori esca subtrahitur, ^d nisi mens ab iniquitate revocetur et ab obtreactionibus lingua cohibeatur. Sic ergo nobis edendi est ^e castiganda libertas, ut etiam aliæ cupiditates eadem lege frenentur. Mansuetudinis et patientiæ, pacis et tranquillitatis hoc tempus est: in quo exclusa omnium B contaminatione vitiorum, perpetuas nobis est ^f acquirenda virtutum. Nunc piarum mentium fortitudo donare culpas, negligere contumelias, et oblivisci assuescat injurias. Nunc fidelis animus per arma justitiæ a dextris se exerceat et sinistris (II Cor. vi, 7): ut per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, securam conscientiam constantemque prohibitam ne claudes inflent, nec opprobria defatigent. Religiosorum modestia non sit mœsta, sed sancta; nec inveniatur in eis ullarum murmura querelarum, quibus numquam desunt sanctorum solatia gaudiorum. Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper dives est Christiana paupertas, quia plus est quod habet quam quod non habet. ^g Nec pavet in isto mundo indigentia laborare, C cui donatum est in omnium rerum Domino omnia possidere. Operantibus ergo quæ bona sunt, non est omnino metuendum ne eis desit facultas operandi; cum et in duobus ^h nummis evangelicæ illius viduæ sit magnificata devotio (*Luc. xxi, 2*), et pro calice aquæ frigidæ præmium habeat **158** gratuita largi-

^a Unus ms. S. Petri, *sacratissimum Quadragesimæ jejunium*.

^b Sic mellus ex mss. S. Petri et quatuor aliis codd., quam in vulgatis, *fragilitate*.

^c Ita mss. duo Corb. et Feg. Bibl. antiquissimi, ut infra dicemus, quorum verborum loco hæc in vulg. edit. leguntur: *Et purificandis animis atque corporibus sacratius institutos*; quæ in illorum locum substituta esse existimo ab iis qui hunc sermonem ad aliam solemnitatem accommodarunt, non totidem dierum jejunii consecratam, QUESN. — Hæc emendatio confirmatur etiam Lectionariis S. Petri et Padiliron., ac Patavino S. Antonii, et mss. vetustiorum collectionum. Lectio autem rejecta, quæ est in mss. collectionum posteriorum, nec non in Homil. Pauli Diac. aliena ab hoc loco vel ex eo cognoscitur, quod eadem sententia totidem fere verbis expressa pertinet ad serm. 78, de jejunio Pentecostes, cap. 1, ubi aptius de ipso jejunio, non vero de *diebus mysticis* dicitur: *Solemne jejunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum, etc.*, uti pariter legitur in collecta antiquissimi Sacramentarii Veronensis, quæ quidem *jejunio mensis IV*, ibidem ascribitur, nimirum jejunio Pentecostes. Cum vero jam inde a temporibus Caroli Magni Quadragesimam incœpisse a feria 4 Cinerum pluribus documentis liqueat, sub id forte tempus hæc collecta a jejunio Pentecostes translata fuit ad Quadragesimæ jejunium; et sicuti

nunc legitur in sabbato ante primam Dominicam Quadragesimæ, ita etiam per ea tempora eodem sabbato legebatur; unde in vulgato Gelasiano, cui quædam additamenta accesserunt, collocatur feria 7 in Quinquagesima. Hinc autem fortassis lectio hujus collectæ fuit inserta sermone Leonino, qui vel olim legebatur in prima Dominica Quadragesimæ, quemadmodum etiam nunc cum eadem lectione recitatur in secundo nocturno. Mox, *præceptis apostolicis, pro præceptis Apostoli*, ex omnibus nostris codd. ex Homil. Pauli Diac. et nonnullis editionibus revocavimus.

^d Tria mss. Lectionaria, *nisi animus*.

^e Sic duo mss. Quesnelli et totidem nostri S. Petri, alique melloris notæ. Editi cum codd. posteriorum collectionum, *moderanda*. In Lectionario Patav. antiqua et vera lectio retenta; at corrupta cognoscitur, ut nova reciperetur. Sic enim hic locus exhibetur: *Edendi castigandique moderanda libertas*.

^f Sic magis placuit ex Lectionariis S. Petri, Padiliron., Patav., etc. In vulgatis, *obtinenda*. In uno Vat. et prima editione, *observanda*.

^g Cod. Patav., *nec poterit*. Padiliron., *nec potuit*.

^h Homil. Pauli Diac., *minutis*. Mox pro, *magnificata*, quod legimus in nostris Lectionariis, editi ante Quesnellum, *laudata*. Solum Padiliron., *magis laudata*.

tio (*Matth. x, 42*). Ex affectibus enim piorum benignitatis mensura taxatur; et numquam eum miserendi efficaciam deserit, in quo misericordia ipsa non deficit. Experta est hoc vidua sancta de Sarepta, quæ beato Eliæ in tempore famis, unius diei cibum, quem solum habebat, apposuit (*III Reg. xvii, 12*), et prophetæ^b esuriam necessitati suæ præferens, exiguum farinae et pusillum olei incunctanter expendit. Sed non defuit ei quod fideliter erogavit, et in vasis pia effusione vacuatis, fons novæ^c facultatis exortus est: ut sanctis usibus non minueretur ejus substantiæ plenitudo, cujus non fuerat formidata defectio.

CAP. III. — His autem studiis, dilectissimi, ad quæ vos voluntarie confidimus præparatos, non ambigatis diabolum, qui omnium virtutum est adversarius, invidere^e et ad hoc vim suæ malignitatis armare, ut pietati laqueos de ipsa pietate prætentat, et quos non potuerit dejicere per diffidentiam, conetur superare per gloriam. Vicinum est enim rectis actionibus superbiæ malum, et de proximo semper virtutibus insidiatur elatio: quia difficile est ut laudabiliter viventem laus humana non capiat, nisi, ut scriptum est, *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*II Cor. x, 17*). Cujus vero ille hostis nequissimus non audeat impugnare propositum? cujus non appetat violare jejunium? quando versutias suas, sicut evangelica lectione patefactum est, nec ab ipso mundi Salvatore continuit? Expavescens enim in illo quadraginta dierum noctiumque jejunium, explorare^f callidissime voluit utrum hanc **159** continentiam donatam haberet an propriam: ut non metueret deceptionum suarum opera resolvenda, si Christus

A ejus esset conditionis cujus est corporis. Primo itaque dolo scrutatus est an ipse esset substantiarum creator, qui rerum corporearum posset^h in quas vellet mutare naturas; secundo, an sub humanæ carnis specie Divinitas obumbrata tegetetur, cui facile esset pervium sibi aerem facere, et terrena per vacuum membra librare. Sed cum illi Dominus justitiam maluisset opponere veri hominis, quam potentiam manifestare Deitatis, ad hoc convertit tertiæ fraudis ingenium, ut eum in quo divinæ potestatis signa cæsaverant, dominandi cupiditate tentaret, et ad venerationem sui regna mundi pollicendo traduceret. Sed prudentiam diaboli stultam fecit sapientia Dei: ⁱ ut superbus hostis de eo quod quondam ligaverat ligaretur, nec eum metueret persequi, quem pro mundo oportebat occidi.

CAP. IV. — Hujus igitur adversarii dolos, non solum in illecebris gulæ, sed etiam in proposito abstinentiæ caveamus. Qui enim scivit humano generi mortem inferre per cibum, novit et per ipsum nocere jejunium; ^j et ad contrariam fraudem, famulis utendo Manichæis, sicut impulit interdicta præsumi, ita suadet concessa vitari. Utilis quidem est ^k observantia, quæ parco assueta victu, deliciarum cohibet appetitum; sed væ illorum dogmati, apud quos etiam jejunando **160** peccatur! Damnant enim creaturarum ^l naturas in Creatoris injuriam, et contaminari edentes asserunt iis quorum non Deum, sed diabolum conditorem esse definiunt; cum prorsus ^m nulla sit substantia mala, nec ipsius mali sit ulla natura. Omnia enim bona bonus auctor instituit, et unus est universarum rerum creator, qui fecit cælum et ter-

^a Prima editio, non defecit. Dein editi ante Quesn. et quidam codd. cum Homil. Pauli Diac., vidua illa, pro vidua sancta, quod in iisdem Lectionariis invenimus.

^b Sic plerique nostri codd. et editi ante Quesnellum, apud quem cum ms. Patav. et Padilr., in ediam. Quidam codd. posteriorum collect. pro necessitatis suæ habent necessitatis suæ angustias.

^c Præferenda visa est lectio probatorum quinque nostrorum codicum, quæ item est duorum Quesnelli. *Facultatis* vox apud Latinos sumitur pro ubertate et abundantia, quam forte quidam librarii non plane intelligentes substituerunt ubertatis, quod in aliis codicibus et editis legitur.

^d Nonnullæ editiones ante Quesnellianam, non ambigimus. Cod. Patav., non ambigitis. Mox, diabolum omnium virtutum adversarium est in mss. Vatt. collect. 4 et 5.

^e Cod. Patav., et ob suæ malignitatis studium armari. Ms. Padiliron., et ad hoc suæ malignitatis arma parare. Quesnellus studium posuit pro vim; quam vocem ex cæteris editis et melioribus codd. revocavimus.

^f Sic ex codd. S. Petri, Padiliron. et Patav. Al., callide. Paulo post in editis ante Quesn., solvenda pro resolvenda, quod nostri mss. approbant.

^g Cod. Patav., substantiarum rerum creator.

^h Prima editio et ms. Bon., in quo vellet; duo Vat., in quod; Patav., in quid. Congruentior visa est lectio duorum mss. S. Petri, cod. Padiliron. et exemplaris Pauli Diaconi. Paulo post, in tribus Lectionariis, et terrenas ortas per inane librare.

ⁱ Editi ante Quesn. et Homil. Pauli Diac., cum

aliquot codd., ut superbus hostis hominem videns, quem aliquando superaverat, non metueret eum persequi, quem pro omnibus oportebat occidi. Lectionem a Quesnello inductam auctoritate duorum codd. optimæ notæ Corb. et Reg. retinimus, cum confirmetur etiam potioribus nostris codd. S. Petri, Padiliron., Patav. et mss. Collect. 2, ex quibus omnibus pro mundo scripsimus, ubi apud Quesn. pro omnibus legitur.

^j Aliqui codd. posteriorum collect. cum editis ante Quesn., et ad contrariam fraudis effectum, famulis utendo Manichæis, sicut per serpentem intulit interdicta præsumi, ita per famem suadet concessa vitari. Prætulimus lectionem quam Quesnellus et suis mss. substituit, quippe quam cohærentem invenimus cum nostris superiori annotatione laudatis; qua lectione sicut expungendum fuit, per serpentem, ita etiam expungendum erat, per famem, quod tamen Quesnellus retinuit; deest autem in nostris codd., et ab ipso sensu videtur excludi.

^k Editi, abstinentia. Malulum observantia ex nostris optimæ notæ Lectionariis, cum præsertim hæc vox pro jejunio sumpta apud Leonem frequenter occurrat, uti ex serm. 44, c. 1, serm. 49, c. 3, serm. 71, c. 1, serm. 75, c. 1, et serm. 86, c. 3, animadvertit Jacobus Acamius *De antiquitate Sacramentarii Veronensis*, pag. 89. In hoc ipso sermone, c. 5, de Manichæis dicitur, qui sua maxime observantia polluuntur. Mox in Patav. ms. pro parco habetur parvo.

^l Ita mss. S. Petri, Padiliron. et Patav. Homil. Pauli Diac., creatam naturam. Editi, creaturarum naturam.

^m Cod. Patav., nullum sit substantia malum.

ram, mare et omnia quæ in eis sunt (Psal. cXLV, 6). Ex quibus quidquid homini ad cibum potumque concessum est, sancium et mundum est in sui generis qualitate. Quod si immoderata aviditate sumatur, nimietas edaces et bibaces dedecorat, non cibi neque poculi natura contaminat. Omnia enim, sicut Apostolus ait, munda sunt mundis. Coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed coinquinata sunt eorum mens et conscientia (Ad Tit. 1, 15).

CAP. V. — Vos autem, dilectissimi, catholicæ matris sancta generatio, quos in schola veritatis Dei Spiritus erudit, libertatem vestram congrua ratione moderamini, scientes quoniam bonum est etiam a licitis abstinere, et cum castigatam vivendum est, ita discernere cibos ut usus eorum semoveatur, non natura damnetur. Nullo itaque vos contagio eorum error attingat, qui sua maxime observantia polluuntur, servientes creaturæ potius quam Creatori (Rom. 1, 25), et luminaribus cæli stultam abstinentiam devotes: siquidem in honorem solis ac lunæ prima et secunda Sabbati jejunare delegerunt, uno perversitatis suæ opere bis impii, bis profani, qui jejunium suum et ad siderum cultum, et ad resurrectionis Dominicæ instituere contemptum. Resiliunt enim a sacramento salutis humanæ, et Christum Dominum nostrum, in vera naturæ nostræ carne vere natum, vere passum, vere sepultum et vere suscitatum esse non credunt. Et ob hoc diem nostræ lætitiæ, jejunii sui mærore condempnant. Cumque ad tegendam infidelitatem suam nostris audeant interesse convenibus, ita in sacramentorum commu-

^a Idem codex, potus.

^b Ita cum Quesn. mss. S. Petri, Patav., Padiliron. et Casin. Al., Spiritus sanctus. Dein, congrua devotione in exemplo Pauli Diac., pro congrua ratione.

^c M. Patav., Padiliron. et Casin. addunt ut.

^d Vulg. edit., Nulla itaque vos contagionis hujus aspergat impietas. Quæsellus lectionem sex nostri meliores codices confirmant. Solum Padilir., Patav. et Casin. habent quia sua pro qui sua.

^e Erat in editis, quos nemo ambigit esse Manichæos, qui in honorem solis ac lunæ die Dominico et secundo feria deprehensi fuerint jejunare; uno (vel, non enim) pro risitatis suæ opere bis impii, bis profani sunt, qui jejunium suum, et ad siderum cultum et ad Resurrectionis Christi instituere contemptum. Solum Quesnellus, vulgaram lectionem secutus, ad illa, quos nemo ambigit esse Manichæos, notavit:

« Hæc verba ex nota margini suspicor in textum irrepsisse, quoniam et superflua videntur, et desiderantur in codd. mss. Corb. et Reg., in quibus eorum loco legitur: Siquidem (et consequenter) in honorem solis et lunæ die Dominico et secunda feria jejunare delegerant. » Hactenus ille. Nos quamplurimum codicum observatione deteximus vulgaram lectionem esse in mss. trium posteriorum collectionum, ex quibus editiones profectæ sunt. Lectio vero textui a nobis inserta, est in Lectionariis S. Petri, Padiliron. et Patav., nec non in codd. Casinen. collect. 1 et Barber. collect. 2, cum quibus congruunt duo Lectionaria a Quesnello allegata, exceptis vocibus prima et secunda Sabbati.

^f Editi ante Quesnellum: Abdicant enim se sacramento salutis humanæ, et Christum Dominum nostrum sicut in veritate carnis nostræ denegant natum, ita vere mortuum et resurrexisse non credunt. Ita codd. collect. posteriorum. Lectionem vero a Quesnello restitutam

nitione se temperant, ut interdum, ne penitus latere non possint, ore indigno Christi corpus accipiant, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinent. Quod ideo vestræ notum facimus sanctitati, ut vobis hujusmodi homines et his manifestentur indicibus, et quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, a sanciorum societate sacerdotali auctoritate pellantur. De talibus enim beatus Paulus apostolus Ecclesiam Dei provide monet, dicens: Rogamus autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam didicistis faciunt, et declinate ab illis. Hujusmodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (Rom. xvi, 27).

CAP. VI. — Illis ergo, dilectissimi, admonitionibus nostris, quas auribus vestris contra execrandum errorem frequenter ingessimus, 162 sufficienter instructi, sanctos Quadragesimæ dies pia devotione suscipite, et ad promerendam misericordiam Dei per opera vos misericordiæ præparate. Iram exstinguite, odia delete, unitatem diligite, et sinceræ vos humilitatis officiis invicem prævenite. Servis et his qui vobis subjecti sunt cum æquitate dominamini, nullus eorum aut claustris crucietur aut vinculis. Cessent vindictæ, remittantur offensæ; severitas lenitate, indignatio mansuetudine, discordia pace mutetur. Omnes nos modestos, omnes placidos, omnes experiantur benignos; ut jejunia nostra accepta sint Deo. Cui ita demum sacrificium veræ abstinentiæ et veræ pietatis offerimus, si nos ab omni malitia con-

ex mss. Reg. et Corb. in præstantioribus mss. Lectionariis et collectionibus superiori annotatione memoratis invenimus.

^g Ita meliores utriusque codd., immo etiam mss. collect. 4 et 5. Editi, Salutis et lætitiæ nostræ sui jejunii mærore.

^h Sic iidem nostri optimæ notæ codd. Editi, mysteriis.

ⁱ Editi ante Quesnellum cum mss. posteriorum collectionum ut interdum tuius lateant, ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant. Quod deo vestram scire volumus sanctitatem, ut, etc. Correctio a Quesnello inducia et a nobis retenta per ioribus nostris codicibus vindicatur. Solum Patav., Padilir. et Casin. delent omnino.

^j Quidam codd., etiam his. Mss. S. Petri, Patav., Padiliron. et Casin., etiam in suis.

^k Editi ante Quesn. cum codd. non solum collect. 3, 4 et 5, sed etiam Lect. S. Petri et Padilir. addunt notati et prodiit.

^l Codd. Patav. et Padilir.: Rogo. Dein, quam audistis, pro quam didicistis, in prima editione et ms. Bon., in quibus mox ab his loco ab illis; codd. autem S. Petri duo, totidem Vat. et unus Patav. et alius Padilir., ab his.

^m Ita Quesn. et nostri meliores codd. Alii editi, execrabilem sectam.

ⁿ Quesnellus, odia declinate, unitatem diligite, et sinceræ vos humilitatis honore invicem prævenite. Nul- lum autem codicem indicat, et solum notat in margine aliarum editionum lectionem, odia deponite, unanimitatem diligite, et sinceris vos humilitatis officiis invicem prævenite. Secuti sumus mss. S. Petri duo, Patav., Padilir. et Casin.

tineamus : ^a auxiliante nobis per omnia Deo ^b omnipotente, cui cum Filio et Spiritu sancto una est Deitas, una majestas in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLIII [Al. XLI].

° De Quadragesima V.

SYNOPSIS. — I. Quomodo gratiæ cooperetur homo, ut interior renovetur, quod nemini non est necessarium. — II. Paucos esse quos vel adversa non turbent, vel prospera non inflect. — 163 III. Omnibus necessitatem penitendi incumbere. — IV. Maxime operibus misericordiæ deleri peccata.

CAP. I. — Apostolica, dilectissimi, ^d doctrina nos admonet, ut *deponentes veterem hominem cum actibus suis* (Ephes. iv, 22; Colos. iii, 9), de die in diem sancta conversatione renovemur. Si enim templum Dei sumus, et mentium nostrarum Spiritus sanctus habitator est, dicente Apostolo : *Vos estis templum Dei vivi* (I Cor. vi, 16), multa nobis vigilantia laborandum est ut cordis nostri receptaculum tanto hospite non sit indignum. Et sicut in domibus manufactis laudabili diligentia providetur ut si quid aut infusione imbrum, aut turbine procellarum, vel ipsa fuerit antiquitate corruptum, ° cita in integrum curare-tituit; ita jugi oportet sollicitudine præcaveri ne quid in nostris animis incompositum, ne quid inveniatur immundum. Quamvis enim ædificium nostrum ^f sine ope sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio præfuerit conditoris, tamen quia rationabiles lapides sumus et viva materies, sic nos auctoris nostri ^g extruxit manus, ut cum opifice suo etiam is qui reparatur, operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat : ^b ac si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se

remaneat, sed ad jubentem recurat : qui ideo dat præceptum, ut excitet desiderium et præstet auxilium, dicente propheta : *Jaeta in Deum* ¹ *cogitationem tuam, et ipse te enutriet* (Ps. lrv, 23). An forte quisquam ita insolenter superbit, i et ita se illæsum, ita immaculatum esse præsumit, ut nullius jam renovationis indigeat? Fallitur prorsus ista persuasio, et nimia vanitate veterascit quicumque inter tentationes hujus vitæ ab omni se vulnere credit immunem. Plena omnia periculis, plena sunt laqueis. Incitant cupiditates, insidiantur illecebæ, blandiuntur lucra, damna deterrent, amaræ sunt obloquentium linguæ, nec semper veracia sunt ora ^k laudantium. Inde sævit odium, hinc decipit ^l mendax officium : ut facilius sit vitare discordem, quam declinare fallacem.

CAP. II. — In ipsis autem virtutibus obtinendis tam ¹⁶⁴ dubius modus et tam incerta discretio ^m est, ut si quisquam inter bonorum malorumque confinia, subtilissimi discriminis potuerit servare mensuras, difficile sit ut bene sibi consciam probitatem obtractantium lingua non mordeat, et iniquorum evadat opprobria, cui est amica justitia. Jam cum ad ipsas rerum temporalium varietates cogitatio humana convertitur, quantæ se opponunt caligines, quanti pravarum opinionum oboriuntur errores, ut de objectu contrariorum sumatur materia querelarum. Nam licet ⁿ omnium fidelium corda non dubitent nullis hujus mundi partibus, nullisque temporibus providentiam abesse divinam, nec de stellarum potestate, quæ nulla est, sæcularium negotiorum pendere proventus, sed æquissimo et clementissimo summi Regis arbitrio cuncta disponi : ° quoniam, sicut scriptum est, *Universæ viæ Domini misericordia et veritas* (Ps. xxiv, 10), tamen cum quædam non secundum desideria nostra procedunt, et sub humani

° Post verba, *ab omni malitia contineamus*, leguntur in aliis editionibus viginti fere lineolæ, in quibus hæc verba : *Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus*, etc., quæ scriptoibus ecclesiasticis amplam disputandi materiam præbent. Ea e sermone contextu eliminanda censuimus, cum mss. quinque eodem auctoritate, tum aliis pluribus freti arguerentis, quæ in di sermone de Sabbati jejunio fuisse expelluntur. Que n. — Nos in s. l. mss. 10. teriorum collectionum 3, 4 et 5, eas lineolas reperimus, non ver. in mss. collect. 1 et 2. nec in Lctionariis S. Petri, Venet., Patav., Vallucell., Padi iron., etc. Verba autem expuncta hæc sunt : *Cum inimicis autem cruci Christi nulla consensione jungamur, ne impiorum consortio sanctitas fidelium polluat. Lux seporetur a t. nebris, et fugiant filios d. ubel filii veritatis. In templum autem Domini, quod est i. clesia Christi, nihil contaminatum in erri, nihil profanum oportet admitti : ut omni i. munditia a penetrabilibus cordis excluda, sanctificetur jejunium nostrum, et simus æternum h. b. i. culum sancti Spiritus, qui nos a peccatorum sordibus emundat, et possidere semper dignetur et regere. Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus; salbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit. Auxiliante nobis per omnia, etc.*

^b Cod. Venet. addit *Patre*.

^c Hic sermo insertus invenitur appendici sermone S. Augustini, cui in aliquibus mss. perperam

ascribitur. Est ibidem serm. 148, al. 36 olim de Tempore 73.

^d Exemplar Pauli Diac., *sententia*. Dein prima editio, *ut deponamus... et de die in diem.... renovemur*.

^e Addidimus cita ex Homil. Pauli Diac. et app. Augustini.

^f Ita cum Quesnello et prima editione duo codd. S. Petri, alius Vat., exemplar Pauli Diac. et app. Aug. Al., *sine opere*.

^g Sic melius ex cod. Veneto et prima editione, quam in aliis edit., *extruit*. Quesnellus annotationem in verba sequentia, in observationibus ad hunc sermonem dabimus.

^h Editi ante Quesn., *at si quid*. Exemplar Pauli Diac., *aut si quid*. Quesnellus cum appendice Aug., *ac si quid*, et i a etiam duo codd. S. Petri.

ⁱ Al., *cogitatum tuum*.

^j Particulam *et restituimus* ex prima editione et app. Aug.

^k Cod. Bon. et prima editio, *blandientium*.

^l Adjectivum *mendax* in editis inventum Quesnellus in marginem reject. Nos ex nostris mss., ex Homil. Pauli Diac., append. Aug. ac etiam ex ipso contextu revocavimus.

^m Verbum *est* reposuimus ex prima editione, ex duobus mss. Vatt. nec non ex Homil. Pauli Diac. et app. Aug.

ⁿ Duo codd. S. Petri, *omnia*

^o Prima editio omittit *quoniam*.

judicii errore superior est plerumque iniqui causa quam justii, vicinum nimis atque contiguum est, ut etiam magnos animos ista ^a concutiant et in aliquod illicitæ causationis murmur impellant. Si quidem istis varietatibus etiam excellentissimus propheta David usque ad periculum se turbatum profitetur, et dicit: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns* (Psal. LXXII, 2). Unde quia paucorum est tam solida fortitudo, ut nulla inæqualitatum perturbatione quatiantur, et multos fidelium non adversa tantum, sed etiam secunda corrumpant, sanandis vulneribus quibus humana infirmitas sauciatur, diligens est adhibenda curatio. Ideo enim de periculis quibus mundus hic plenus est quædam breviter percurri, ut dicente Scriptura: *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccato* (Prov. xx, 9)? omnes sibi intelligant delictorum indulgentiam et reparationis necessariam esse medicinam.

CAP. III. — Quando autem opportunius, dilectissimi, ad remedia divina ^b decurrimus, quam cum ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? Quæ ut dignius celebremus, saluberrime nos quadraginta dierum jejunio præparemus. Non enim ii tantum qui per mortis Christi resurrectionisque **165** mysterium in novam vitam baptismo sunt ^c regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum, utiliter sibi et necessarie præsidium hujus sanctificationis assumunt: illi, ut quæ nondum habent, accipiant; isti, ut accepta custodiant. Dicente namque Apostolo: *Qui stat videt ne cadat* (I Cor. x, 12), nemo est tanta firmitate suffultus, ut de stabilitate sua debeat esse securus. Utamur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, et sollicitiore cura cordis nostri ^d specula tergamus. Quantumlibet enim caste et sobrie mortalis hæc vita ducatur, quodam tamen pulvere terrenæ conversationis aspergitur, et nitor mentium ad Dei imaginem conditarum non ita a fumo totius vanitatis alienus est, ut nulla possit sorde fuscari, et non semper indigeat expoliri. Quod si etiam cautissimis animis necessarium est, quanto illis amplius est expetendum, qui tota ^e fere anni spatia aut securius aut forte negligentius transierunt?

^a Exemplar Pauli Diac., *concentent*.

^b Editi ante Quesn., *recurrimus*.

^c Ita omnes nostri codd., et editiones Leonis ante Quesn., nec non exemplar Pauli Diac. Solum in mss. S. Petri, *regenerandi venturi*, ubi librariorum errore scriptum apparet, *regenerandi*, pro *regenerante*. Hinc autem forte manavit ut alii amanuenses transcripserint solam vocem, *regenerandi*, ommissa alia voce *venturi*, quod append. Aug. et Quesnellus suscepere.

^d Vulgati male, *piacula*. In melioribus codd. et in app. Aug., ut in prima editione, et apud Quesnellum, *specula*; et optime quidem: nam S. pontifex loquitur de conscientia justorum gravibus peccatis experte, quæ tamquam speculum sedulo tergenda est etiam a pulvere culparum leviorum, ne in graviora decendant.

^e Quesnellus cum exemplo Pauli Diac., App. Aug. et cod. Veneto, nec non mss. collect. 4 et 5, pro *fers*

A Quos charitate debita commememus, ut non ideo sibi blandiantur, quia nobis conscientia singulorum patere non possunt, cum oculos Dei simul universa cernentis, non abdita locorum, non parietum septa secludant; nec solum ei acta et cogitata, verum et agenda et cogitanda sint cognita. Ista ergo scientia summi judicis, iste est tremendus aspectus, cui pervium est omne solidum, et apertum omne secretum; cui obscura clarent, muta respondent, silentium confitentur, et sine voce mens loquitur. Nemo patientiam bonitatis Dei (Rom. II, 4) de peccatorum suorum impunitate contemnat; nec ideo illum æstimet non offensum, quia necdum est expertus iratum. Non sunt longæ vitæ mortalis induciæ, nec diuturna est licentia insipientium ^f voluntatum in æternarum dolorem transitura pœnarum, si dum justitiæ sententiam suspenditur, pœnitentiæ medicina non quaeritur.

CAP. IV. — Confugiamus igitur ad præsentem ubique **166** misericordiam Dei, et ut sanctum Pascha Domini digna observantia celebretur, ^g cunctorum se fidelium corda sanctificent. Mitescat sævitia, mansuescat iracundia, remittant sibi omnes culpas invicem suas, nec exactor sit vindictæ, qui petitor est veniæ. Dicentes enim: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12); durissimis nos vinculis illigamus, nisi quod profiteamur impleamus. Unde si orationis hujus sacratissimum pactum non tota sui conditione servatum est, nunc saltem conscientiam suam unusquisque cognoscat, et alienis ignoscens delictis, abolitionem suorum obtineat peccatorum. ^h Dicente namque Domino: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester, qui in cælis est, delicta vestra* (Matth. vi, 14; xviii, 35; Luc. vi, 37): non longe est ab unoquoque quod poscit, cum de benignitate supplicis sententia pendeat judicantis: qui humanarum precum misericors et justus auditor, æquitati suæ de nostra lenitate præscripsit, ut non haberet in eos jus severitatis, quos non invenisset cupidus ultionis. Clementes autem et mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius quam ut homo sit sui auctoris imitator, et secundum modum propriæ facultatis, divini sit operis executor. Nam cum aluntur esurientes, vestiuntur nudi, foventur infirmi, nonne ⁱ auxilium Dei

D habet particulam *forte*, eamque delet ante adverbium *negligentius*. Prima editio collect. 3 utrobique habet *forte*. Commodior est cæterarum editionum lectio textui inserta, cui concinunt mss. S. Petri. App. Aug., *transegerunt pro transierunt*.

^f Sic ex duobus mss. S. Petri et homil. Pauli Diac. emendavimus. Al., *voluptatum*. Codex Vat. collect. 4, *licentia insipientium, aut dulcedo voluptatum*.

^g Ita restituimus ex omnibus nostris codd. et editis ante Quesnellum, qui prætulit lectionem appendici Aug. communem, *cunctorum fidelium corda sanctificentur*.

^h Mss. S. Petri, *dicente discipulis Domino*. Post pauca, pro *æquitati suæ*, quidam codd. habent *æquitatis suæ regulam*.

ⁱ Lectionar. Venet. S. Marci, *auxilio Dei munus (forte manus) expletur ministri*.

manus explet ministri, et benignitas servi munus est Domini? Qui cum ad effectus misericordiae suae adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperavit, ut laboribus hominum per homines subveniret. Et merito Deo gratiae referuntur de pietatis officiis, cujus opera videntur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum, qui est in caelis (Matth. v, 16)*; qui cum eodem Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in saecula saeculorum. Amen.

167 SERMO XLIV [AL. XLIII].

De Quadragesima VI.

SYNOPSIS. — I. Quadragesimae maxime tempore purganda esse vetustatis vitia, a quibus nemo immunis. — II. Jeuniis conjungi debere animi integritatem, pacis unitatem, et eleemosynae largitatem, a qua nemo excluditur. — III. Humilitatis et lenitatis spiritui superbiae et vindictae studium pellendum.

CAP. I. — Semper quidem, dilectissimi, misericordia Domini plena est terra (Ps. cxxxii, 5); et unicuique fidelium ad colendum Deum ipsa rerum natura doctrina est, dum caelum et terra, mare et omnia quae in eis sunt, bonitatem et omnipotentiam sui protestantur auctoris, et famulantium elementorum mirabilis pulchritudo justam ab intellectuali creatura gratiarum exigit actionem. Sed cum ad istos recurritur dies, quos specialius reparationis humanae sacramenta signarunt, et qui vicino ordine atque contiguo festum paschale praecedunt, diligentius nobis praeparatio religiosae purificationis indicitur. Quamvis enim in quolibet tempore innocens vita sit multorum, et plurimos Deo honorum actuum consuetudo commendet, non adeo tamen de conscientiae integritate fidendum est, ut humanam fragilitatem inter scandala tentationesque degentem nihil potuisse arbitremur, quod laederet eam, incidere; cum propheta excellentissimus dicat: *Quis gloriabitur castum se*

* Quaedam editiones, ut et laboribus . . . et merito Deo gratiae referuntur . . . cujus opera viderentur. Similiter Quesnellus, qui solum omisit particulam et ante laboribus. Idem etiam in Homil. Pauli Diac. et app. Aug., ubi solum habetur videntur loco viderentur. Lectionarii Veneti lectionem et interpunctionem praetulerunt.

† Prima editio et codd. collectionum 4 et 5, lux vestra; et dein, glorificent pro magnificent in uno S. Petri et alio Vat. Omnes editi, ut videntes opera vestra bona magnificent. Magis placuit lectio cod. Veneti S. Marci, quippe quae cohaeret cum simili lectione sermonis 26, cap. 4, et sermonis 45, c. 3.

‡ In prima editione et in mss. collect. 3 hic titulus habetur: *De passione et resurrectione Domini sermo I, et similiter in duobus sequentibus, qui inscribuntur sermo II et III.* Sed in mss. S. Petri continuatur titulus: *De jejunio Quadragesimae*; in aliis vero: *De Quadragesima.*

§ Ms. Vat., *astrorum atque elementorum*; in alio Vat., *astrorum atque*, suppletur in margine.

¶ Deo ex editis ante Quesn. et nostris mss. revocavimus.

‡ Editio post primam et ante Quesnellianam cum mss. collect. 5, ut humana fragilitate inter scandala tentationesque degente. Prima editio omittit eam.

* Ms. Patav. S. Anton., a peccatis.

A *habere cor, aut mundum se esse a peccato (Prov. xx, 9)?* Et iterum: *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis porce sermo tuo (Ps. xviii, 13).* Si autem, quod experimentis probatur, talis conditio est eorum qui concupiscentiis renitentur, qui iracundiae motibus reluctantur, et ipsarum quoque cogitationum arcana castigant, ut 168 et numquam possint in cordibus suis non invenire quod reprobent, et saepe aut fallantur occultis, aut graventur alienis; † considerandum est hoc in tempore attentius, quae vitia, quae aegritudines, quantaque sint vulnera, quibus austerior sit adhibenda medicina: ut illius sacramenti, per quod solvuntur opera diaboli, non inveniatur alieni. Paschalis quippe festivitatis hoc proprium est, ut tota Ecclesia remissione gaudeat peccatorum, quae non in eis tantum fiat qui sacro baptismate renascuntur, sed etiam in eis qui dudum in adoptivorum sorte numerantur. Quamvis enim principaliter novos homines faciat regenerationis ablutio, quia tamen † superest omnibus contra rubiginem mortalitatis quotidiana renovatio, et inter profectuum gradus nullus est qui non semper † melior esse debeat, generaliter annitendum est ut in die redemptionis nemo inveniatur in vitis vetustatis.

CAP. II. — Quod ergo, dilectissimi, in omni tempore unumquemque convenit facere Christianum, id nunc sollicitius est † et devotius exsequendum, ut apostolica institutio quadraginta dierum jeuniis impleatur, non ciborum tantummodo parcitate, sed privatione maxime vitiorum. Nam cum † ob hoc castigatio ista sumatur, ut carnalium desideriorum fomites subtrahantur, nullum magis sectandum est continentiae genus, quam ut semper simus ab injusta voluntate sobrii, et ab inhonesta actione jejuni. Quae devotio non omittit aegros, non secernit invalidos: quia etiam in languido atque inutili corpore potest animi integritas reperiri, si ubi fuit sedes pravitatis, ibi confis-

† Particula et in aliquot mss. probae notae desideratur.

‡ Editi ante Quesnellum et fere omnes codices nostri omittunt verba, *considerandum est hoc in tempore attentius*, et post voces, *aut graventur alienis*, sic prosequuntur: *Quae in aliis vitia, etc.*, ita ut S. Leo hoc loco arguere videatur a minori ad majus, seu ab iis qui concupiscentiis renitentur, ad alios, qui non perinde dimicant. At in hanc sententiam legendum esset, *quantaque erunt*, ut interrogandi vis eliciatur. Cum vero omnes editiones et mss. habeant, *sini*, retinenda fuit Quesnelli lectio, etsi illam in uno mss. Casinensi collect. 4, caeteroquin optima notae reperire potuimus.

§ Erat in editis, *semper necessaria est omnibus*. In Vat. collect. 4, *semper est ab omnibus*, mendose. Correximus ex duobus mss. S. Petri et Patav., quibus concinunt codd. collect. 2. et 5. Mox *profectuum* loco *profectuum* ex omnibus nostris codicibus et editis ante Quesn. Sola editio Parisiensis an. 1671, *intepsectum et imperfectum gradus*.

¶ Duo codd. S. Petri, *melior esse se debeat*. Dein, *in die regenerationis et redemptionis* in duobus mss. Vat. collect. 4. Quesnelli annotationem in hunc locum inter observationes invenies.

‡ Cod. Vat. collect. 4 addit, *et diligentius*.

§ Ita cum Quesnello duo mss. S. Petri. Al., *ad hoc*.

mentar fundamenta virtutis. Et ideo infirmæ carnis ista sufficit ægritudo, quæ sæpe mensuram voluntariæ afflictionis excedit, tantum ut mens officii sui impleat partes, et quæ corporea epulatio non vitetur, nulla iniquitate pascatur. Rationabilibus autem sanctisque jejuniis nulla utilius quam eleemosynarum opera copulantur, quæ uno misericordiæ nomine **169** multas laudabiles pietatis continent actiones, ut omnium fidelium pares animi esse possint etiam inter impares facultates. Dilectio enim quæ simul Deo hominique debetur, nullis umquam ^a ita impeditur obstaculis, ut non ei semper bene velle sit liberum. Dicentibus quippe angelis: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. ii, 14*), non solum virtute benevolentiae, sed etiam pacis bono beatus efficitur, quicumque aliis quacumque miseria laborantibus charitate ^b compatitur. Latissima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa sui varietate id veris conferunt Christianis, ut in distributione eleemosynarum non solum divites et abundantes, sed etiam mediocres et pauperes, suas habeant portiones; et qui largitatis sunt viribus inæquales, mentis tamen affectione sint similes. Nam cum sub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulentia sua multa conferrent, vidua quædam duos intulit nummos (*Luc. xxi, 2; Marc. xxii, 42*), et tali Jesu Christi testimonio meruit coronari, ut in tam parvo muneris modo omnium fuerit collationi ^c digna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa residebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si vero aliquis tantæ paupertatis coarctatur angustiis, ut nec ad duo æra inopi impartienda sufficiat, habet in præceptis Domini unde impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui sitienti pauperi calicem aquæ frigidæ ministravit, mercedem est sui operis adepturus (*Matth. x, 42*): tanta servis suis Domino ad obtinendum regnum suum præparante compendia, ut etiam præbitio aquæ, cujus usus gratuitus atque communis est, præmio non careret. Quod ne ulla intercluderet difficultas, de aqua frigida forma est proposita pietatis: ne putaret se mercede cariturum, cui de calefactione potus lignorum impendium defuisset. De quo tamen calice non frustra admonet Dominus ut in nomine ipsius præbeatur: quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit pretiosa, et quæ ab infidelibus ministrantur, etsi fuerint sumptu magna, omni tamen justificatione sunt vacua.

CAP. III. — Celebraturi igitur Pascha Domini, dilectissimi, ita vos sanctis exercete jejuniis, ut ab omnibus perturbationibus liberi ad festa sacratissima veniatis. Superbiæ spiritus, de quo sunt omnia orta peccata, humilitatis amore pellatur; et qui elatione tumuerant, mansuetudine mitigentur. Quorum vero animos aliqua exasperavit offensio, ^d reconciliati

sibimet in unitatem studeant redire concordiae. *Namini malum pro malo reddentes, et donantes invicem vobis, sicut Christus donavit nobis* (*Rom. xii, 17*), humanas ininicitias pace delete; et si qui de subditis **170** vestris aut claustra custodiæ, aut vincula ^e meruerunt, misericorditer relaxentur: ut qui quotidiana indulgentiæ remediis indigemus, non difficulter peccatis ignoscamus alienis. Dicentes enim ad Dominum Patrem nostrum: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth. vi, 12*), certissimum est quod cum aliorum delictis veniam tribuimus, nobis divinam clementiam præparamus. ^f Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLV [Al. XLIV].

De Quadragesima VII.

SYNOPSIS. — I. Omnes, sive justos, sive peccatores, sive catechumenos, parare Domino viam debere per Quadragesimam. — II. Misericordiæ et veritati ad imitationem Dei, fidei et charitati instandum Quadragesimæ tempore. — III. Christo impendi, quod pro Christo præbetur. — IV. Omnium virtutum exercitio incumbendum hoc tempore.

CAP. I. — Virtus, dilectissimi, et sapientia fidei Christianæ, amor Dei est, et amor proximi; neque ullo caret pietatis officio, cui studium est colere Dominum, et juvare conservum. Harum autem affectionum duplex unitas omni quidem est tempore exercenda, et proficenter augenda, sed nunc incrementis amplioribus dilatanda, ut quadragesima dierum jejunium, quod festi paschalis est prævium, ^g interiori cordis auditum illius vocis instar moveat, qua verbis Isaïæ prophetæ Joannes Baptista dicebat: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus* (*Isa. xl, 3; Matth. iii, 3*). Sive enim illam partem populi cogitemus quæ dudum certamina evangelici agonis ingressa, per spiritualis stadii cursum indesinenter tendit ad palmam; sive illam quæ lethaliu conscientia peccatorum, per reconciliationis auxilium festinat ad veniam; sive illam quæ sancti Spiritus regeneranda baptismate, vetustate Adam exui, et Christi cupit novitate vestiri, apte et utiliter omnibus dicitur: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus*. Quæ autem viæ Domini, quæve sint semitæ, ejusdem prædicatoris cohortatione discamus, qui divinæ gratiæ **D** opera et dona promittens, futurarum commutationum reserat effectus, addens sententiam prophetici sermonis, **171** et dicens: *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur; et erunt prava in directa, et aspera in vias planas* (*Isa. xl, 4*). Vallis itaque mansuetudinem humilium, mons et collis elationem indicat superborum. Sed quia, sicut Veritas dicit, *qui se humiliat, exaltabitur, et qui*

^a Particulam *ita* addidimus ex duobus mss. S. Petri et Vat. collect. 4 et 5, eaque ipso contextu exitur.

^b In mss. collect. 4, *copulatur et compatitur*.

^c Sic ex mss. S. Petri. Al., *condigna*.

^d Ita cum Quesn. duo codd. S. Petri. Al., *recon-*

ciliatione.

^e Prima editio, *meruerunt*.

^f Ita duo Lectionaria S. Petri aliique codices. Editi, *Per Christum Dominum nostrum. Amen*.

^g Mss. S. Petri, *interiore cordis auditu*.

se exaltat, humiliabitur (Luc. xiv, 11; et xviii, 14); A merito et vallibus adimpletio, et montibus est annuntiata depressio: ut et plana nihil offensionis, et directa nihil habeant pravitatis. Quamvis enim angusta et ardua sit via, quæ ducit ad vitam (Math. vii, 14), non tamen in ea difficulter incedit, quem veritas confirmat et pietas; nec caret delectatione gradiendi, cujus iter efficit virtutum petra solidum, non vitiorum arena succiduum.

CAP. II. — Verum ut plenius noverimus per cuiusmodi vias nobis sit ad Dei promissa tendendum, audiamus David prophetam quid doceat: *Universæ viæ Domini, misericordia et veritas (Ps. xxiv, 10)*: Forma igitur conversationis fidelium ab exemplo venit operum divinorum; et merito Deus imitationem sui ab eis exigit quos ad imaginem et similitudinem suam fecit. Cujus utique gloriæ dignitate non aliter potiemur quam si in nobis et misericordia inveniat et veritas. Per quæ enim ad salvandos Salvator advenit, b per hæc ad salvantem debent properare salvati: ut nos et misericordia Dei misericordes, et veritas faciat esse veraces. Sicut itaque per viam veritatis mens justa, ita per viam misericordiæ ambulat mens benigna. Nec tamen umquam itinera ista c divisa sunt, quasi horum bonorum singula diversis tramitibus expetantur, et aliud sit misericordia crescere, d aliud veritate proficere. Non est misericors, veritatis alienus; nec justitiæ capax est, e pietatis extraneus. Neutra virtute utitur, qui non utraque ditatur. Charitas robor fidei, fides fortitudo est charitatis. Et tunc verum nomen ac verus est fructus ambarum, cum insolubilis manet utriusque connexio. Ubi enim non simul fuerint, simul desunt, quia invicem sibi et juvamen et lumen sunt, donec desiderium credulitatis impleat remuneratio visionis, et incommutabiliter videatur et ametur, quod nunc et sine fide 172 non diligitur, et f sine dilectione non creditur. Quia ergo, sicut Apostolus ait, in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur (Galat. v, 6), simul atque conjunctim et charitati studeamus et fidei. Hic est enim quidam efficacissimus geminarum alarum volatus, quo ad

promerendum et videndum Deum puritas mentis attollitur, ne onere curarum carnalium deprimatur. Nam qui ait: *Sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. ix, 6)*; idem dicit: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum (1 Cor. xiii, 2)*. Unde s ut sacramentorum paschaliu[m] divina mysteria digno suscipiantur officio, duo hæc, in quibus omnium præceptorum doctrina concurrat, studiosius appetantur, quibus singuli quique fidelium et sacrificium Deo efficiantur et templum. Instet fides sperare quod credit; instet charitas propitiare quod diligit: utrumque amantis est, utrumque credentis. Et cui intelligentiæ h concessione subjicimur, eidem pietatis imitatione jungamur. Vox Dei est: *Sancti estote, quia ego sanctus sum (Lev. xix, 2 et xx, 7)*; et vox Domini est: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi, 36)*.

CAP. III. — Ac ne dubitemus Deo tribui quod impenditur indigenti, dispensatores eleemosynarum quæ commercia ineant audiamus, Domino dicente quæ futura sit iudicii sui forma, cum dicet ad dexteram i collocatis: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare. Sitivi, et dedistis mihi bibere. Peregrinus eram, et collegistis me. Nudus eram, et cooperuistis me. Infirmus, et visitastis me. In carcere eram, et venistis ad me (Math. xxv, 34-36)*. Quærentibus autem justis quando j aut qualiter potuerint ista dependere, respondens Rex dicit illis: *Amen, amen dico vobis, quamdiu fecistis k hæc uni ex minimis fratribus meis, mihi fecistis (Ibid., 40)*. Quid hoc opere fructuosius? quid hac humanitate l felicius? quæ utique laude sua fraudanda non esset, si propter ipsam naturæ communionem juvando homini ab homine m præstaretur. Sed quia quod non ex fidei 173 procedit fonte, ad præmia æterna non pervenit; alia est conditio operum cœlestium, alia terrenorum. Mundana benevolentia in iis quos adjuvat, habet finem; Christiana pietas in suum transit auctorem; dum in ipsum n dicimur benigni, quem iz nobis confitemur operari, dicente Domino: *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera ve-*

* Ita ex nostris codd. atque editis ante Quesnellum, D apud quem, et vallibus adimpletio et montis.

b Quesnellus cum Ronsardo addidit et. Delevimus ex ceteris editis nostrisque codd. Mox pro salvati prima editio habet salvandi.

c Sic cum Quesn. duo codd. S. Petri et quatuor Vat. Al., diversa sunt.

d Editi hic repetunt et. Delevimus auctoritate duorum codd. Vat.

e Sic quinque nostri mss. cum Quesnello. Al., veritatis. Mox, nec utraque virtute perperam habebant editiones Quesnello anteriores cum plerique codd. Is, forte sensu exigente, emendavit nec alterutra, quod tamen in nullo ms. reperimus. Veram lectionem neutra obtulit Lectionarius liber ms. Patavinus S. Just nr.

f Hujus propositionis, sine dilectione non creditur, sensum ex ipsius Leonis mente propositum ex nostris observationibus colliges, ubi etiam annotationem hic a Quesnello subjectam describemus atque expen-

demus.

g Particulam ut, quæ deest in editis ante Quesnellum, h hoc autem præfixa fuit voci ligno, hoc loco inserimus ex duobus mss. S. Petri.

h Quesnellus, consensione, repugnantibus non solum anterioribus editis, sed etiam omnibus nostris codd. Intelligentiæ non consensio, quæ voluntati competit, sed concessio in cessionis significationem recte tribuitur. uti apud Apostolum: *Captivantes intellectum in obsequium fidei.*

i Editi, collocandis. Melius ex mss. S. Petri et alio Vat. collect. 5. collocatis.

j Aut pro et magis placuit ex tribus nostris codicibus.

k Addidimus hæc ex mss. S. Petri.

l Quidam editi ante Quesn., facilius.

m Ita ex duobus mss. S. Petri. Al., præberetur.

n Al., dicamur; et dein pro confitemur, al., fatemur.

stra bona, et magnificent Patrem vestrum qui in cœlis A est (Matth. v, 16).

CAP. IV. — Gaude igitur, mens fidelium, et gloriam tuam in ejus gloria qui in te operatur agnoscens, de ipsa paschali a festivitate fervece. Debiti enim tui est, ut ei qui pro omnibus passus est parata sis compati: quoniam pia vita sanctorum numquam aliena est crucis Christi, dum continentiae clavis desideria carnis configit, et corporeas cupiditates virtute Spiritus in se habitantis interficit. Difficile est quemquam in se non habere quod perimat. Exstinguenda est iracundia, mortificanda est superbia, destruenda luxuria, radix quoque avaritiæ altius persequenda est: ut omnium malorum germen excidi valeat, si eorum potuerit fomes evelli. Cum autem hac diligentia indesinenter sit animus excolendus, B et utendum ita sit corpore, ut rectori suo necessarium præbeat natura inferior famulatum, nunc maxime frenis continentiae caro moderanda est, et quidquid sublimibus desideriis obviat, amputandum. Dum enim congruis purificationibus ad celebrandum Pascha Domini utraque substantia præparatur, profutura omni tempore consuetudo nutritur. Severa in subditos b imperia detumescant, cesset vindicta peccati, et c rei criminum ad hos dies pervenisse se gaudeant, in quibus d sub sanctis plisque principibus etiam publicarum austeritas remittitur ultionum. Aboleantur odia, deficient similitates, pacis et benevolentiae multiplicetur e affectus, et qui potuit malitia pollui, studeat benignitate purgari. Quoniam iudicium Dei, sicut immitibus vehemens, ita erit misericordibus C clemens; et detrusis in ignem gehennæ propter inhumanitatem sinistris, dextros eleemosynarum pietate laudatos (Matth. xxv, 34, 42), æterna cœlestis regni beatitudo suscipiet. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

174 SERMO XLVI [AL. XLV].

De Quadragesima VIII.

SINOPSIS. — I. Non solum vitia, sed et errores esse repellendos; geminamque agnoscendam in Christo naturam. — II. In omnibus actionibus Christi varia elucere utriusque naturæ testimonia. — III. Quæ de Christo incarnato sint credenda. — IV. Non solum

a Al., solemnitate. Post pauca erat in editis paratus sis. Prætulimus parata sis, non solum ex aliquot mss., verum etiam quia referri videtur ad femininum nomen mens.

b Codd. collect. 4, imperia non sint.

c Confer observationes nostras, ubi annotatio Quesnelli describetur.

d Particulam sub pro a ex mss. S. Petri reposuimus.

e Tres nostri codd. et prima editio, effectus.

f Particulam in addidimus ex duobus mss. S. Petri.

g Sic cum Quesnello ex iisdem S. Petri codd. et duobus Vat. Al., abstinentiæ.

h Editi ante Quesn., sicut desiderii, vel desiderii carnis rascinditis voluptates. Textus lectio est in codd. S. Petri et in Vat. collect. 5.

i Ita duo mss. S. Petri. Editi et aliqui codd., in

eleemosynis, sed et offensarum remissione jejuniis et orationem fructuosa reddi.

CAP. I. — Devotionis quidem vestræ, dilectissimi, novimus hunc esse fervorem, ut f in jejuniis, quæ Domini Pascha præcurrunt, multi nostros præveniatis hortatus. Sed quia utilitas g continentiae non solum carnis castigationi, verum etiam mentis necessaria est puritati, observantiam vestram sic cupimus esse perfectam, ut h sicut a desideriis carnis reciditis voluptates, ita ab animi sensibus excludatis errores. Nam paschali festo, i in quo omnia religionis nostræ sacramenta concurrunt, is vera et rationabili purificatione se præparat, cujus cor nulla infidelitate polluitur. Dicente enim Apostolo: Omne quod non est ex fide, peccatum est (Rom. xiv, 23), inutilia erunt et vana eorum jejunia quos illusionibus suis mendacii pater j decipit (Joan. viii, 44), et vera Christi caro non pascit. Sicut ergo divinis mandatis sanæque doctrinæ toto corde famulandum est, ita omni prudentia ab impiis est sensibus abstinendum. Tunc enim k mens sanctum agit atque spiritale jejunium, cum erroris cibos atque venena abjicit falsitatis; quæ dolosus ac versutus inimicus nunc insidiosus ingerit, quando ipso venerandæ festivitatis recursu omnis Ecclesia ad intelligenda salutis suæ mysteria generaliter l commonetur. Is enim resurrectionis Christi verus confessor et cultor est, qui et de passione ejus non confunditur, et de corporea nativitate non fallitur. Nam quidam erubescens Evangelium crucis Christi, ut audentius evacuant susceptum pro mundi redemptione supplicium, ipsam veræ carnis in Domino negare naturam, non intelligentes impassibilem Dei Verbi atque incommutabilem m Deitatem, n ita inclinatam ad humanam salutem, ut et potenter propria non amitteret, et misericorditer nostra susciperet. Duplicis itaque in Christo formæ una persona est, et Filius Dei, idemque filius hominis, unus est Dominus, conditionem servilem consilio pietatis recipiens, o non lege necessitatis incurrens: quia potestate factus est humilis, potestate passibilis, potestate mortalis; ut ad destruendam peccati mortisque dominatum, et poenæ capax esset substantia infirmitatis, et nihil gloriæ suæ perderet natura virtutis.

D quod; apud Quesn., quo.

i Unus ms. S. Petri et Vat. collect. 4, decipit.

k Vocem mens, quæ in Quesnello deest, ex cæteris editis nostrisque codd. revocavimus.

l Sic Quesn. cum editione Antwerp. an. 1585, et plerique nostri codd. Al., commovetur.

m Prima editio, ita inclinatam ad humanam naturam et ad ejus salutem. Aliæ editiones ante Quesn., ita se inclinantem ad humanam naturam et ad ejus salutem. Quesnellus, ita inclinatam ad humanam naturam, omittit et ad ejus salutem; cum tamen salutis mentio potissimum exigatur ab antecedentibus, susceptum pro mundi redemptione supplicium, ad quæ hic locus refertur. Secuti sumus exemplaria S. Petri et duo Vat.

n Ita Quesn. cum uno ms. S. Petri. Al., nec legem.

CAP. II. — Cum itaque, dilectissimi, legentes vel audientes Evangelium, quædam in Domino nostro Jesu Christo cognoscitis subjecta injuriis, quædam illustrata miraculis, ita ut in eodem nunc humana appareant, nunc divina resplendant; nolite quidquam horum ascribere falsitati, tamquam in Christo aut sola sit humanitas, aut sola Divinitas; sed utrumque fideliter credite, utrumque humiliter adorare: ut in unitate Verbi et carnis non sit ulla divisio, nec quia manifesta fuerunt in Jesu signa divina, f. lsa videantur documenta corporea. Vera et copiosa sunt in ipso utriusque testimonia naturæ, ad hoc ex divini consilii altitudine concurrentia, ut Verbo inviolabili non separato a carne passibili particeps per omnia intelligatur et Deitas carnis, et caro Deitatis. Mens igitur Christiana, fugax mendacii, discipula veritatis, evangelica utere sidenter historia, et quæ visibiliter sunt gesta per Dominum, tamquam ipsa cum apostolis aggregata, nunc spiritali intellectu, nunc corporeo discerne conspectu. Da homini quod de muliere puer nascitur; c da Deo quod nec conceptu luditur virginitas materna, nec partu. Formam servi obvolutam pannis, jacentem in præsepio cognosce; sed annuntiatam ab angelis, declaratam ab elementis, adoratam a magis formam Domini confitere. Humanam intellige, quod non declinavit nuptiale convivium; divinum approba, quod aquam convertit in vinum (Joan. II, 9). Nostra tibi innotescat affectio, cum mortuo amico fletus impenditur; divina potentia sentiat, cum idem post quatríduanam jam fetidus sepulturam, solo vocis imperio vivificatus erigitur (Joan. XI, 39). Lutam de sputo et terra fieri, corporei finit operis (Joan. IX, 6); sed illinc superbos caeci oculos illuminari, non dubium est illius fuisse virtutis, quæ quod principiis naturæ non dederat, 176 ad manifestationem suæ gloriæ reservarat. Veri est hominis fatigationem corpoream somni quiete relevare (Marc. IV, 38); sed veri Dei est, vim sævientium procellarum præcepti increpatione compescere. Cibos esurientibus apponere (Joan. VI, 38), humanæ benignitatis d est, et socialis est animi; sed quinque panibus et duobus piscibus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis, satiare, quis negare audeat opus esse Deitatis? quæ cooperantibus secum veræ carnis officiis, et se homini, et hominem sibi inesse monstrabat: quia non aliter in humana natura sanari poterant originalis vulnera vetustatis, nisi de utero Virginis carnem sibi assumente Dei Verbo, in una eademque persona simul et caro nasceretur et Verbum.

CAP. III. — Hanc, dilectissimi, incarnationis Dominicæ fidem, per quam tota Ecclesia corpus est

^a Editi ante Quesn. et non pauci mss., in Christo.

^b Ita cum Quesnello quidam nostri codd. Anterioribus editionibus, quæ fideliter et visibiliter. Editio Antwerpensis an. 1583, quæ fideliter et universaliter, et in margine, visibiliter.

^c In duob. mss. S. Petri, da Verbo.

^d Verbum est uti superfluum omittitur in quibusdam mss. Dein operantibus pro cooperantibus est

A Christi, inconcusso corde servantes ab omnibus hæreticorum jejunate mendacii, et ita vobis misericordiam credite profutura, ita fructuose habendam continentiam puritatem, si mentes vestræ nulla pravarum opinionum contaminatione sorduerint. Abjicite exosa Domino e sapientiæ mundanæ argumenta, per quam nemo ad cognitionem veritatis potuit pervenire, et hoc fixum habete in animo, quod dicitis in Symbolo. Credite consempternum Patri Filium Dei, per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil (Joan. I, 3), secundum carnem quoque in fine temporum generatum. Credite hunc corporaliter crucifixum, mortuum, suscitatum et super altitudines cœlestium dominationum elevatum, in Patris dextera constitutum, ad judicandum vivos et mortuos in eadem carne, qua ascendit, venturum. Hoc enim universis fidelibus Apostolus prædicat, dicens: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Coloss. III, 1-4).*

CAP. IV. — Habentes ergo, dilectissimi, tantæ promissionis fiduciam, estote non solum spe, sed etiam conversatione cœlestes. Et quamvis omni tempore studendum sit sanctificationi et mentis et corporis, nunc tamen in istis quadraginta dierum jejuniis, sollicitioribus vos pietatis operibus expolite, non solum in distribuendis eleemosynis, quæ 177 magnum habent f emendationis effectum, sed etiam in remittendis offensionibus et peccatorum reatibus relaxandis: ut conditio quam inter se et hominem Deus posuit, non resistat orantibus. Dicentes enim, secundum doctrinam Domini: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. VI, 12)*, debemus toto corde implere quod dicimus. Tunc enim fiet omnino quod in consequentibus postulamus, ut et in tentationem non inducamur, et a malis omnibus liberemur: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLVII [Al. XLVI].

e De Quadragesima IX.

D **SYNOPSIS.** — I. Majorum, id est, quadragesimalium jejuniorum tempore per crucis tolerantiam ad paschale festum Christianos preparari. — II. Non solum probitatem servandam, sed et fidem; maxime vero Divinitatis et humanitatis in Christo. — III. Misericordia et offensarum maxime remissione Deum placari.

CAP. I. — In omnibus, dilectissimi, solemnitati-

in prima editione.

^e In editis ante Quesn. et aliquot mss., mundanæ argumenta scientiæ.

^f Aliqui codd. posteriorum collectionum, emendationis.

^g In prima editione et mss. collect. 3 hæc inscriptio præfigitur: *De Festo Paschali Sermo I.* et similiter duo sequentes sermones dicti *Sermo II* et *III*,

bus Christianis non ignoramus paschale sacramentum esse præcipuum, cui condigne et congrue suscipiendo totius quidem nos temporis instituta ^a præformant; sed devotionem nostram præsentem vel maxime dies exigunt, quos illi sublimissimo divinæ misericordiæ sacramento scimus esse contiguos. In quibus merito a sanctis apostolis per doctrinam Spiritus sancti majora sunt ordinata jejunia, ut per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo quod propter nos gessit ageremus, sicut Apostolus ait: *Si compatimur, et conglorificabimur* (Rom. viii, 17; II Tim. ii, 12). CERTA atque secunda est expectatio promissæ beatitudinis, ubi est participatio Dominicæ passionis. ^b Nemo non est, dilectissimi, cui per conditionem temporis **178** societas hujus gloriæ denegetur, tamquam tranquillitas pacis vacua sit occasione virtutis. Apostolus enim prædicat, dicens: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* (II Tim. iii, 12); et ideo NUMQUAM deest tribulatio persecutionis, si numquam desit observantia pietatis, ^c Dominus ipse in exhortationibus suis dicit: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* (Matth. x, 38); nec dubitare debemus hanc vocem non solum ad discipulos Christi, sed ad cunctos fideles, totamque Ecclesiam pertinere, quæ salutare suum in his qui aderant universaliter audiebat. Sicut ergo totius est ^d temporis pie vivere, ita totius est temporis crucem ferre: quæ ^e merito unicuique sua dicitur, quia propriis modis atque mensuris ab unoquoque toleratur. Unum nomen est persecutionis, sed non una est causa certaminis, et plus plerumque periculi est in insidiatore occulto quam in hoste manifesto. Beatus Job alternantibus bonis ac malis mundi hujus eruditus pie veraciterque dicebat: *Nonne tentatio est vita hominis super terram* (Job. vii, 1)? quoniam non solis doloribus corporis atque suppliciis anima fidelis impetitur, verum etiam salva incolumitate membrorum, gravi morbo urgetur, si carnis voluptate molliatur. Sed cum caro concupiscit adversus spiritum, ^f spiritus autem adversus carnem, præsidio crucis Christi mens rationalis instruitur: nec

^a Ita cum Quesnello septem nostri codices. Al., reformant.

^b Sic ex duobus mss. S. Petri. Editi ante Quesnellum cum quibusdam mss., *Nemo est*; iste autem, *Nemo enim est*, uti in uno cod. Veneto et duobus Patav. S. Antonii, et S. Justinæ, ubi enim minus videtur congruere, et forte non in enim mutatum fuit. Locutione autem apud Latinos probæ notæ non infrequenti, *nemo* cum negativis particulis jungitur, quæ nihil officunt, sed vim sententiæ adaugent, ita ut *nemo* non idem fortius significet ac *nemo*.

^c Editiones anteriores Quesn., *Dominus enim in exhortationibus*, perperam. Emendationem Quesnelli quinque nostri codd. probant.

^d Ita Quesnellus et quidam nostri mss. Al., *corporis*. Prima editio etiam in secundo comitate habet *corporis crucem ferre*.

^e Editi ante Quesn., *merito ferri unicuique suadetur*. Melior Quesnelli lectio, quæ est in exempl. S. Petri.

^f Secuti sumus omnes anteriores editiones et no-

A cupiditatibus noxiis illecta consentit, quoniam continentia clavis et Dei timore transfigitur. In bono ergo proposito constitutis inimicitia ^a dissimilium diabolo instigante non desunt, et facile in odia prorumpunt, quorum improbi mores detestabiliores sunt comparatione rectorum. Iniquitas cum justitia non habet pacem, temperantiam odit ebrietas, falsitati nulla est cum veritate concordia; non amat superbia mansuetudinem, petulantia verecundiam, avaritia largitatem: et tam pertinaces habet diversitas ista conflictus, ut etiamsi exterius conquiescat, ipsa tamen piorum cordium penetrabilia inquietare non desinat; ut verum sit quod *qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patientur* (II Tim. iii, 12); et verum sit quod omnis hæc vita tentatio est (Job. vii, 1). **179** Ipsi experimentis suis unusquisque fidelis edoctus, Christi cruce armetur, ut Christo ^b dignus habeatur.

CAP. II. — Per istum vero agonem, dilectissimi, ad præmia æterna tendentibus, in eo maxime diaboli insidiatur astutia, ut quorum pervertere non potest probitatem, subruat fidem. In aliam enim transferatur viam, quisquis a confessione veritatis abducitur, totusque ejus cursus abcessio est, et tanto erit morti vicinior, quanto fuerit a catholica ^c luce longinquior. Quod etiam in diebus nostris per suam patientur incuriam, qui de spiritu olim destructi erroris olimque damnati veterem insaniam conceperunt, ^d qui geminam in Christo audent negare naturam, aut non suscepta carnis scilicet veritate, aut in carnem Deitate conversa; ut aut secundum Manichæum nulla ejus sit resurrectio, cujus nulla est passio, aut secundum Apollinarem ipsa Deitas Verbi mutabilis ipsa sit facta passibilis. Hoc autem sentire, hoc auribus Christianæ plebis ingerere, quid aliud est, quam ipsa religionis ^e nostræ fundamenta convellere, et quod verus Filius Dei, verus sit filius hominis, denegare? In quo solo est humani generis restitutio testificata per legem, promissa per Prophetas, et omnibus veteris Testamenti ^f significationibus nuntiata: ut magnum illud et sæculis omnibus profuturum divinæ misericordiæ sacramentum, quod

stros codices. Quesn., et spiritus adversus carnem, et mox delevit Christi.

^a Eorum scilicet qui sunt dissimiles moribus. In sequentibus porro nihil discessimus a lectione editorum ante Quesnellum confirmata omnibus nostris codicibus, quos inter sunt quinque Lectionaria optimæ notæ. Ille autem forte clarius explicaturus Leonis sententiam nullo ms. allegato edidit, ut *facile in odia prorumpant*; et postea *justorum pro rectorum*.

^b Quædam editiones et Vat. collect. 3 *dignior*.

^c Sic Quesnellus cum quatuor nostris mss. Al., *fide*. Paulo ante quidam codd. pro *morti* habent *te- nebris*, forte melius.

^d Duo codd. S. Petri et unus Venetus, *qua geminam*.

^e Vocem nostræ, quam omisit Quesnellus, restitimus ex cæteris editionibus omnibusque nostris codicibus.

^f Codd. S. Petri, *mysteriis*.

sæpe et diu fuerat significatum, in præstituto tempore non dubitaretur impletum. Unde licet, ex quo *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), ita in Christo Dei atque hominis una persona sit, ut in nullis actionibus fiat naturæ utriusque divisio; studet tamen evangelica veritas ipsum quem Dei Filium prædicat, sæpissime filium hominis profiteri: ut quamvis ea quæ disseruntur, alia sint humanitatis, alia Deitatis, sub nomine tamen filii hominis utraque memorentur: ne fides Dominum Jesum Christum natum ex Maria Virgine, Deum simul atque hominem creditura, cunctetur fateri aut in Deo humanitatem, aut in homine Deitatem; ut et in Verbo suscepti hominis vera sit ^b humilitas, et in carne suscipientis Dei vera majestas.

CAP. III. — Hæc, dilectissimi, per occasionem paschalis festi, cui puritatem cordium præparare debemus, de incarnatione Verbi perstrinxisse sufficiat, quoniam aliquoties hinc instructos vos esse meministis. Nunc devotionem vestram de eo, quod tempus poscit, **180** admoneo ut sanctum ac salubre jejuniū operibus pietatis ornetis. Et quia pro indulgentia maxime laborandum est delictorum, indubitabilem vobis divinam misericordiam promittatis, si ipsi quoque circa subditos vestros omnem offensam transtuleritis ad veniam. Placidos enim atque concordēs ad tantam festivitatem decet Dei populos convenire: ut severitas ultionum, quæ nunc etiam in publicis judiciis relaxatur, multo magis in Christianorum cordibus mitigetur, quia ad hoc potius intenta debet esse cura sanctorum, ne ullus aigeat, ne ullus esuriat, ne quis inopia deficiat, ne quis mœrore tabescat, ne aliquem vincula obstructum, ne aliquem babeat carcer inclusum. Quantælibet enim existant causæ offensionis, ab homine tamen in hominem, non tam delicti magnitudo quam naturæ est cogitanda communio; ut de iudicio quo alterum iudicat, misericordiam Dei iudicantis obtineat. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miseretur Deus* (Matth. v, 7): qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLVIII [AL. XLVII].

De Quadragesima X.

STROPIS. — I. *Ad paschale sacramentum, quod alia omnia consecrat, omnes per quadraginta dierum jejuniū præparare se debere. Gratæ operatio et humana cooperatio.* — II. *Invidiam de bono proximi, quæ diaboli propria est, maxime esse cavendam.* — III. *Sine charitate nudas esse et infructuosas virtutes; nullum debere illius virtutis esse terminum.* —

^a Idem codices ac prima editio cum ms. Bon., sit. Dein, *profteri pro confiteri* ex Quesnello retinimus auctoritate duorum mss. S. Petri.

^b Editi, *humanitas*. Emendationem suppeditarunt codd. S. Petri, quæ reprobari nequit, cum vera hominis humilitas veræ Dei majestati frequenti apud Leonem locutione opponatur.

^c Quesnellus, *erga subditos*. Reposuimus circa ex cæteris editis ac plerisque codicibus. Ita etiam serm. 50, c. 3: *Sive itaque circa subjectos, sive circa æquales.*

A IV. *Misericordia quemque debere misericordiam promereri.* — V. *Eleemosynas abunde esse erogandas hoc tempore.*

CAP. I. — Inter omnes, dilectissimi, dies quos multis modis honorabiles habet Christiana devotio, nullus est excellentior festivitate paschali, per quam in Ecclesia Dei universarum solemnitatum dignitas consecratur. Siquidem etiam ipsa Domini ex matre generatio huic est impensa sacramento; nec alia fuit Dei Filio causa nascendi, quam ut cruci posset affigi. In utero enim **181** Virginis suscepta est caro mortalis; in carne mortali completa est dispositio passionis; effectumque est ineffabili consilio misericordiæ Dei, ut esset nobis sacrificium redemptionis, abolitio peccati, et ad æternam vitam initium resurgendi. Considerantes autem quid per crucem Domini adepta est universitas mundi, cognoscimus ad celebrandum Paschæ diem merito nos quadraginta dierum jejuniū præparari, ut digni possimus divinis interesse mysteriis. Non enim summos tantum antistites, aut secundi ordinis sacerdotes, nec solos sacramentorum ministros, sed omne corpus Ecclesiæ, universumque fidelium numerum, ab omnibus contaminationibus oportet esse purgatum, ut templum Dei, cui fundamentum est ipse et fundator, in omnibus lapidibus speciosum, et in tota sui parte sit lucidum. Nam si regum ædes et sublimiorum prætoria potestatum omni ornatu rationabiliter excoluntur, ut excellentiora sint eorum domicilia quorum ampliora sunt merita, quanto opere ædificandum, quanto est honore decorandum Deitatis ipsius habitaculum! Quod licet inchoari et perfici sine suo auctore non possit, habet tamen ab ædificante donatum, ut etiam labore proprio quærat augmentum. Viva enim rationabilisque materies ad extructionem templi hujus assumitur; ^h et per spiritum gratiæ ut voluntarie in unam compagem congruat incitatur. Quæ ideo dilecta, ideo quæsitæ est, ut et ipsa ex non quærente quærens, et ex non diligente sit diligens, dicente beato Joanne apostolo: *Nos ergo diligamus invicem, quia Deus prior dilexit nos* (1 Joan. iv, 19). Cum igitur et omnes simul et singuli quique fidelium unum idemque Dei templum sint, sicut perfectum hoc in universis, ita perfectum debet esse in singulis: quia etsi non eadem est membrorum omnium pulchritudo, nec ⁱ in tanta varietate partium meritorum potest esse paritas, communionem tamen obtinet decoris, connexio charitatis. In sancto enim amore consortes, etiamsi non iisdem utuntur gratiæ beneficiis, gaudent tamen in-

^d Quidam codices, *nihil est excellentius.*

^e Editi ante Quesn. et plures codd., *fuit.*

^f Quesnellus, *quidquid.*

^g *Deest fundator* in ms. Corb. Quesnelli. *Mox, pretiosum pro speciosum* in mss. Vat. collect. 5.

^h Restituimus lectionem omnium editionum ante Quesnellum, quæ item est nostrorum codicum. Ille autem, nullo allegato codice, sic: *Et per spiritum gratiæ voluntariæ in unam compagem congrue incitatur.*

ⁱ Tres nostri codices, in tota.

vicem bonis suis, et non potest ab eis extraneum. **A** In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem ^a habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35); et in ejusdem apostoli Epistola legitur: *Charissimi, diligamus invicem, quoniam* **183** *charitas ex Deo est, et omnis qui diligit, ex Deo natus est et cognoscit Deum: et qui non diligit, non novit Deum, quoniam Deus charitas est* (1 Joan. iv, 7, 8). Discutiant ergo se fidelium mentes, et intimos sui cordis affectus vera examinatione dijudicent; ^e ac si repositum aliquid in conscientia suis de fructibus charitatis invenerint, Deum sibi inesse non dubitent, et ut magis magisque tanti hópitis sint capaces, ^f fiant perseverantis misericordiae operibus ampliores. Si enim dilectio Deus est, nullum habere debet terminum charitas, quia nullo potest claudi sine Divinitas.

CAP. II. — In hac dilectissimi, unitate sanctorum, ubi idem amatur, idem diligitur, idemque sentitur, nec superbis locus est, nec invidis, **182** nec avaris, et quidquid est illud quo aut vanitas gloriatur, aut ira sævit, aut luxuria lascivit, non in Christi fœdere, sed in diaboli parte censetur, longeque a sedibus pietatis excluditur. Fremit itaque innocentiae adversarij et pacis inimicij, et quia ipse in veritate non stetit (Joan. viii, 44), totamque naturæ suæ gloriam, dum superbit, amisit, dolet hominem Dei misericordia reparari, et in ea bona quæ ipse perdidit introduci. Neq mirum si peccati auctor probitate recte agentium cruciatur, et eorum quos dejicere non potest stabilitate torquetur: quandoquidem etiam inter homines reperitur qui opera hujus malignitatis imitantur. Multi enim, quod dolendum est, profectibus uruntur alienis; ^a et quia virtutibus vitia displicere noverunt, armantur in eorum odium quorum non sequuntur exemplum. Servi autem Dei et discipuli veritatis etiam dissimiles sui diligunt, et bellum vitia potius quam hominibus indignant, nulli malum pro malo reddentes (Rom. xii, 17), sed correctionem peccantium semper optantes. Pulchrum enim valde est, et divinæ benevolentiae comparandum, sui quemque in altero meminisse, et amara propriam etiam in hoste naturam. Si quidem plures ^b noverimus in optimes mores transisse de pessimis, ex ebriis sobrios, ex crudelibus misericordes, ex rapacibus largos, et incontinentibus castos, ex ferocibus factos esse tranquillos. Dicente autem ^c Domino: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. ix, 13), nulli Christiano quemquam edisse permittitur, quia nemo nisi in remissione peccatorum salvatur; et quos viles fecit carnalis sapientia, nescimus quam pretiosos spiritalis factura sit gratia.

CAP. III. — Sit ergo sanctus Dei populus, sit benignus: sanctus, ut declinet prohibita; benignus, ut faciat imperata. Quamvis enim magnum sit habere fidem rectam sanamque doctrinam, et multa laude digna sit circumcisio gulæ, lenitas mansuetudinis, puritas castitatis, nudæ sunt tamen omnes sine charitate virtutes, nec potest dici in qualibet morum excellentia fructuosam quod non dilectionis partem ediderit. Unde in Joannis Evangelio Dominus dicit:

^a Editi, et quia se virtutibus vacuos despici noverunt. Ita etiam plures codd., quorum unus omittit se, alius vero, et qui se. Hæc autem lectio, quæ a bonis malos despici indicat, adversari videtur subsequenibus Auctoris verbis, quibus bonos non in malos, sed in vitia male animatos affirmat. Hinc prætulimus lectionem duorum mss. S. Petri et unius Vat.

^b Quæsa, noverimus.

^c Duo codd. S. Petri addunt, calumniantibus pharisæis et scribis. Dein, quam speciosos et pretiosos spiritalis, etc., in prima editione et ms. Bon.

^d Codd. Vat. collect. 4 et 5, habeatis. Mox prima editio: Unde in epistola ejusdem Evangelii (lege evan-

gelistæ) legitur. Dein post voces, qui diligit, duo codd. Vat. addunt, fratrem suum.

^e Prima editio, ut si.

^f Eadem editio nec non Antwerpensis an. 1585, fiant perseveranter in misericordiae operibus ampliores.

^g Sic ex duobus mss. S. Petri. Al., et quod.

^h Vocem subditorum, quam Quæsnellus in marginem rejecerat, ex anterioribus editis ac nostris codd. restituit, cum solenne sit S. pontifici hortari, ut circa subditos omnis offensa transferatur ad veniam, ut in serm. antecedenti, c 3, et similiter in aliis. Postea Quæsnellus, Si quis tales.

potest largitatis deesse materies, ubi Christus a pascit A et pascur. In omni hæc opere illa intervenit manus quæ panem frangendo **184** auget, et erogando multiplicat. Securus et hilaris sit elemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reservaverit, dicente B. apostolo Paulo: *Qui autem administrat semen seminanti, et valem ad manducandum præstat, et multiplicabit semen vestrum, et auget incrementa frugum justitiæ vestræ* (II Cor. ix, 10); in Christo Jesu Domino nostro, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLIX [AL. XLVIII].

De Quadragesima XI.

Synopsis. — I. *Jejunium Quadragesimæ maximum et sacratissimum omnibus sine exceptione indictum esse, quia omnibus necessarium, cum nemo sit immunis a culpa.* — II. *Quam pauci viam salutis intrant, quam multii temporibus occupantur.* — III. *Sicut magis insidiatur et sævit diabolus Quadragesimæ tempore, ita magis Deo salutique suæ vacare Christianos debere.* — IV. *Ut paschali festo nos præparemus, exsequenda esse Dei mandata, quæ idem dantur et ei gratia Dei quæritur, et propria vita velut in speculo conspiciatur.* — V. *Primum misericordie effectum, quod est oblitio delictorum, et opandum a Deo, et præstandum esse proximo.* — VI. *Ekum qui filius haberi cupit debere fratris habere charitatem et elemosinam largiri, ut misericordie divinæ ministrum.*

CAP. I. — In omnibus quidem, dilectissimi, diebus atque temporibus quædam nobis divinæ bonitatis signa præfixa sunt, et nulla pars anni a sacris est aliena mysteriis, ut dum nobis ubique præsidia nostræ salutis occurrunt, invitentem nos semper misericordiam Dei avidius b expetamus. Sed quidquid illud est quod in diversis gratiæ operibus et donis reparationi humanarum conferuntur animarum, totum id nobis bene evidentiis et copiosius præsentatur, quando non particulatim quædam agenda, sed simul sunt omnia celebranda. Appropinquant enim testivitate paschali, adest maximum sacratissimumque jejunium quod observantiam sui universis fidelibus sine exceptione denuntiat: **185** quia nemo tam sanctus est ut non sanctior, nemo tam devotus ut non debeat esse devotior. Quis enim in hujus vitæ constitutus incerto, aut immunis a tentatione, aut liber invenitur a culpa? Quis est qui nihil virtutis sibi adjici, aut qui nihil vitii sibi optet auferri? cum et adversa nocent et secunda corrumpant, nec minoris

sit periculi carere desideratis quam abundare concessis. Insidiæ sunt in divitiarum amplitudine, insidiæ in pauperatis angustiis. Illæ elevant ad superbiam, hæc incitant ad querelam. Tentat avaritas, tentat infirmitas, dum et illa materia est negligentia, et hæc causa tristitiæ. Laqueus est in securitate, laqueus est in timore; nec interest utrum animus, qui terreno tenetur affectu, gaudiis occupetur an curis, d cum par morbus sit vel sub vana delectatione languescere, vel sub anxia sollicitudine laborare.

CAP. II. — Impletur itaque per omnia sententia Veritatis quæ e discimus angustam esse et arduam viam quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14); et cum lætissimo itinere ad mortem trahentis multis frequentetur agminibus, in salutis semitis paucorum intrantum sunt rara vestigia. Unde autem f populosior est via læva quam dextera, nisi quia ad inundana gaudia et corporalia bona multitudo proclivis est? Et quamvis caducum incertumque sit quod cupitur, libentius tamen suscipitur labor pro desiderio voluptatis quædam pro amore virtutis. Ita cum innumeri sint qui visibilia concupiscant, vix inveniuntur qui temporalibus æterna præstant. Et ideo, dicente beato apostolo Paulo: *Quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt* (II Cor. iv, 18); læta quodammodo et in abscondito est virtutum via, quoniam spe salvi facti sumus (Rom. viii, 24), et fides vera id super omnia diligit, quod nullo sensu carnis attingit. Magni est ergo operis et laboris mobilitatem cordis ab omnibus continere peccatis, et cum undique innumera voluptatum illecebræ blandiantur, ad nulla contagia vigorem animi relaxare. Quis piecem tangit, et non inquinatur ab ea (Eccli. xiii, 1)? quis non infirmatur in carne? quis non sordescit in pulvere? quis postremo est tantæ puritatis, ut iis non polluat sine quibus vitæ non ducitur? Jubet enim per Apostolum doctrina divina, ut *qui habent uxores, tamquam 186 non habentes sint; et qui flet, tamquam non fletus; et qui gaudet, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; præterit enim figura mundi hujus* (I Cor. vii, 29-31). Beata igitur mens quæ peregrinationis suæ tempora casta sobrietate transcurrit, et in iis per quæ necesse est eam ambulare non remanet, ut hospita magis quam domina terrenorum, e nec affectibus

^a Prima editio et codd. collect. 5, et nascit, et pascur.

^b Sic cum Quessello codd. S. Petri et nonnulli Vatt. Aliæ editiones cum aliis mss., *expectemus*. Post pauca, pro reparationi, quædam exemplaria, ad reparationem.

^c Ex quinque nostris mss., pro *autem*, quod erat in editis, posuimus enim, quod et contextui melius congruit.

^d In duobus mss. S. Petri et in alio Bon., cum *per morbi sit*.

^e Ita nostri codd. et vulgati ante Quess. apud quem, dicitur.

^f Quessellus textui inseruit, *populatio*, et notavit in margine: « Ita mss. omnes, non *populosior*, ut

^D vulgati. » Nos autem vulgatorum lectionem, quæ in peris que et potioribus nostris codd. reperitur, restituendam credidimus: nam *populatio* a *populatus* ad depredationem pertinens, a Leonis sensu abhorret.

^e Ita mss. codd. Corp., Vict. et Thuan., et sensus exiguit; ut perperam ab imperito scriba in illorum verborum locum hæc fuerint substituta, quæ leguntur in vulgatis: *Nec affectibus sit innixa humanis, nec promissionibus desit divinis*. **QUESN.** — Lectionem textus approbant etiam nostri codices S. Petri, Barb. et nonnulli Vatt. In prima editione parum dissimiliter: *Nec affectibus desit humanis, nec promissionibus non sit innixa divinis*.

desit humanis, et promissionibus sit innixa divinis. A

CAP. III. — Hanc autem fortitudinem, dilectissimi, nulli magis quam præsentes et exigunt et conferunt dies : quibus dum observantia ^a specialis impenditur, consuetudo in qua perseveretur acquiritur. Notum enim vobis est hoc esse tempus quo per totum mundum, sæviante diabolo, acies ^b debet Christiana configere; et si quos aut desidia tepidos, aut sollicitudo habuit occupatos, nunc oportet armis spiritalibus instrui, et cœlesti tuba ad ineundum certamen accendi : quoniam ille cujus invidia mors introivit in orbem terrarum (*Sap. II, 24*), modo præcipuo livore uritur, modo maximo dolore cruciatur. Videt enim de omnium hominum genere, in adoptionem filiorum Dei novos populos introduci, et per virginæ Ecclesiæ fecunditatem, partus regenerationis augeri. Videt se dominationis suæ jure privatum, a cordibus eorum quos possidebat expelli; eripi sibi in utroque sexu millia senum, millia juvenum, millia parvulorum; nec obesse cuiquam vel proprium, vel originale peccatum, ubi justificatio non meritis retribuitur, sed sola gratiæ largitate donatur. Lapsos quoque et insidiarum suarum fraude deceptos, pœnitentiæ lacrymis ablui, et portas misericordiæ apostolica clave reserante, ad remedia reconciliationis admitti. Sentit insuper diem Dominicæ passionis instare, et se illius crucis potestate conteri, quæ in Christo ab omni debito mortis alieno, redemptio fuit mundi, non pœna peccati.

CAP. IV. — Ut itaque malignitas frementis inimici nullos habeat ^c sui livoris effectus, ad exsequenda Domini mandata diligentior est assumenda devotio : ut tempus in quo omnia divinæ misericordiæ sacramenta concurrunt, cum præparatione et animorum suscipiamus et corporum, implorantes **187** ^d regimen et adiutorium Dei, ut sine quo nihil possumus facere, per ipsum omnia valeamus implere. Ideo enim datur præceptum, ut præcipientis quæratur auxilium. Nec se quisquam per occasionem infirmitatis excuset, ^e cum qui præstitit velle, donet et posse, dicente beato apostolo Jacobo : *Si quis ve-*

^a Sic emendavimus ex duobus mss. S. Petri, duobus Vat. et prima editione. Cæteri editi, *spiritalis*.

^b Mss. S. Petri et codd. collect. 4 et 5, *debeat*, et paulo post, *oporteat*. Dein, *ad idem certamen*, loco *ad ineundum certamen* in iisdem mss. S. Petri.

^c In duobus mss. S. Petri, *sui laboris*, et forte melius.

^d Inter voces, *regimen* et *adiutorium*, pleræque editiones ante Quesnellum addunt, *et misericordiam*, quod deest in Quesnelli mss. et in plerisque nostris, nec non in editionibus Surii atque Antuerpiense an. 1583.

^e Editi ante Quesn., *quia qui præstitit velle, donabit et posse*. Prima editio et cod. Patav. S. Justinæ, pro *donabit* habet *donat*. Quesnelli emendationem confirmant nostri codices collect. 1 et 5. Ms. Lectionar. S. Petri concinit, et solum pro *posse* habet *proficere*, seu melius *perficere*. Confer similem sententiam serm. 94, c. 2. *Posse* autem a Leone identidem sumitur pro potestate efficiente; unde serm. 76, cap. 5, scripsit : *Quod utique apostoli, posteaquam Spiritus*

strum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter et non improperat, et dabitur ei (*Jacob. I, 5*). Quis fidelium nesciat quibus virtutibus studere et quibus debeat vitis repugnare? Quis conscientiæ suæ aut tam gratosus aut tam imperitus est arbiter, qui ignoret quid a se auferri aut quid in se oporteat augeri? Nemo quippe ita rationis est alienus qui aut conversationis suæ non intelligat qualitatem, aut cordis sui secreta non noverit. Non ergo per omnia sibi placeat, nec se secundum carnis oblectamenta dijudicet, sed omnem consuetudinem suam in divinorum præceptorum ^e lance constitat : ubi cum alia jubeantur ut fiant, alia interdicanter ut non fiant, jasto se trutinabit examine, qui vitæ suæ mores ex utriusque ponderis comparatione pensaverit. Artifex enim misericordia Dei splendidissimum in mandatis suis condidit speculum, in quo homo faciem suæ mentis inspiceret, et quam conformis ^h imagini Dei, aut quam dissimilis esset agnosceret : præcipue ut rejectis paululum carnalibus curis et occupationibus inquietis, saltem in diebus redemptionis et reparationis nostræ a terrenis nos ad cœlestia conferamus.

CAP. V. — Quia vero, sicut scriptum est, *in multis offendimus omnes* (*Jacob. III, 2*), misericordiæ primus ⁱ concipiatur affectus, et alienorum in nos delictorum fiat oblivio : ut illud piissimum pactum, cui nos in Dominica oratione devinximus, nullo vindictæ amore violemus : et dicentes : *Dimitte nobis debita* ^j *nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth. VI, 12*), non simus in remissione difficiles : quia ad nos recurrit sive cupiditas ultionis, sive indulgentia lenitatis; magisque optandum est homini, tentationum periculis semper exposito, ut suas culpas habeat ^k impunitas, **188** quam ut plectat alienas. Quid autem convenientius fidei Christianæ quam ut non solum in Ecclesia, sed etiam in omnium domibus fiat remissio peccatorum? Deponantur minæ; vincula relaxentur, quibus se multo perniciosius, qui ea non solverit, religabit. Quod enim quisque in alterum statuit, hoc in semetipso

sancti nova abundantia sunt repleti. ardentius velle et efficacius posse cœperunt, proficientes a præceptorum scientia ad tolerantiam passionum, ut sub nulla jam tempestate trepidantes, fluctus sæculi et elationes mundi fide supergrediente calcarent, etc.

^l Prima editio et unus cod. S. Petri, *optat augeri*. ^m Al., *luce*. QUESN. in margine. — Dein, *ne fiant pro ut non fiant*, in editis ante Quesn. et plerisque mss.

ⁿ Mss. collect. 5, *ad imaginem Dei*; al., *imaginis D. i.* Prima editio, *imagini*, omisa voce *Dei*.

^o Ms. Corb. Quesnelli, *concupiatur effectus*. Mox alienorum pro aliorum emendavimus ex duobus mss. S. Petri.

^p Vox *nostra* apud Quesnellum deficiens, ex editis et mss. restituta.

^q Ita cum Quesnello duo mss. S. Petri, unus Vat. et prima editio. Cæteræ editiones, *punitas*; perperam, cum indicetur potius eligendum et optandum ut sibi a Deo sua delicta condonentur, quam ut aliena per vindictam puniantur.

sua lege decernit. *Beati vero misericordiae, quoniam ipsorum miserebitur Deus (Matth. v, 7)*: qui in iudiciis suis et justus est et benignus; ad hoc quosdam sub aliorum esse potestate permittens, ut sub aequa moderatione servetur et utilitas disciplinae, et mansuetudo clementiae; et nemo audeat alterius delictis veniam denegare, quam pro suis optat accipere.

CAP. VI. — Dicente autem Domino, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9)*, depellantur omnium discordiarum odiorumque certamina; nec potest esse quisquam in paschali festo habiturum esse consortium, qui fraternam pacem redintegrare neglexerit. Apud summum enim Patrem, qui non fecerit in charitate fratrum, non habebitur in numero filiorum. In distributione quoque elemosinarum, et pauperum cura, pinguescant Christiana jejunia; et quod suis quisque deliciis subtrahit, debilibus impendat et egenis. Detur opera ut omnes Deo uno ore benedicant, et qui aliquam dat portionem substantiae suae, intelligat se ministrum esse misericordiae divinae, qui partem pauperis in manu posuit largientis: ut peccata quae aut baptismi aquis, aut poenitentiae lacrymis abluuntur, etiam elemosinis deleantur, dicente Scriptura: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita elemosyna exstinguit peccatum (Eccli. iii, 33)*. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

189 SERMO L [Al. XLIX].

De Quadragesima XII.

SYNOPSIS. — I. Ad paschale convivium debere quemque se praeparare per discussionem conscientiae et emendationem vitae. — II. Misericordiam exercendam, a vitiis jejunandum, rebus caelestibus esse inherendum. — III. Ad paschale sacramentum, quod in remissionem peccatorum conditum est, quemque praeparari, cum illud remissione offensarum imitatur.

CAP. I. — Appropinquante, dilectissimi, sollemnitate paschali, adest praecurrentis consuetudo jejunii, quod nos quadraginta dierum numero ad sanctificationem corporis et mentis exercent. Suscepturi enim festorum omnium maximum festum, ea nos debemus observantia praeparare, ut in cujus sumus re-

A resurrectione conresuscitati, in ipsius inveniamur passione commortui, dicente beato Paulo apostolo: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Colos. iii, 3)*. Quae vero nobis est mortis cum Christo participatio, nisi ut desinamus esse quod fuimus? aut quae similitudo resurrectionis, nisi depositio vetustatis? Unde qui sacramentum suae reparationis intelligit, carnis se vitiis debet exuere, et omnes sordes abjicere peccatorum: ut intraturus nuptiale convivium, splendeat veste virtutum. Quamvis enim benignitas sponsi cunctos ad communionem regiarum invitet epularum, studendum est tamen universis vocatis, ut sacrorum ciborum munere non inveniantur indigni (Matth. xxii, 11). Abutuntur autem quidam patientia Dei, et qui non sunt in conscientia liberi, sunt de longa impunitate securi: cum ideo differatur ultio, ut tempus possit habere correctio. Misericordiam igitur Dei nostri, quae **190** non vult mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur et vivat (Ezech. xviii, 32, et xxxiii, 11), non ideo quisquam tardet amplecti, quia quod meruit non recepit. Neque enim quidquid differatur, aufertur; aut condemnationem evasit, qui indulgentiam non quaesivit. Cujus quidem implorandae non una omnibus causa est: quia multis modis multisque mensuris et peccatum a peccato, et crimea distat a crimine. Sed quia universitas fidelium ad perfectam innocentiam et ad plenam debet tendere puritatem, ut eorum consortio mereatur ascribi, de quibus dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*: omni instantia et virtute nitendum est, ut quidquid secretum conscientiae maculat, quidquid aciem mentis obscurat, diligentissimis emundationibus deleatur. Quamvis enim scriptum sit: *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccato (Prov. xx, 9)?* non tamen desperanda est apprehensio puritatis, quae dum semper petitur, semper accipitur, nec remanet iudicio condemnandum, quod fuerit confessione purgatum.

CAP. II. — Hoc illud est, dilectissimi, quod orantes omnes filii Ecclesiae ex doctrina Domini uniformiter dicunt: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos*

^a Vocem aut addidimus ex ms. S. Petri. Mox in D etc. Sed lectionem nostram confirmant etiam illi codices in quibus cum lectione quae erat in vulgatis, pro sic est legitur adest.

^b Ita duo Lectionaria mss., Patav., unum Eremitanorum, aliud S. Justinæ, codex Casin. collect. 1, et mss. collect. 2. Non absimiliter in serm. praecedenti c. 1: *Appropinquante enim festivitate paschali, adest maximum sacratissimumque jejunium. Erat in editis ante Quesn. ut et in aliquibus mss.: sic est praecurrenda consuetudo jejunii, ut nos quadraginta dierum numerus ad sanctificationem corporis et mentis exercent. Hanc autem lectionem ille repudiavit notavit: Quae lectio catholicos scriptores incautos impulit in sensum a Leonis mente alienum, cum haec interpretati sunt de quatuor dierum jejunio qui Dominicae primae Quadragesimae nunc praemittuntur, ut numerus quadragenarius compleatur. Porro ex duobus mss. Thom. et Corb. hanc aliam lectionem textui inseruit: Praecurremus enim consuetudo jejunio, quod nos,*

etc. Sed lectionem nostram confirmant etiam illi codices in quibus cum lectione quae erat in vulgatis, pro sic est legitur adest.

^c Prima editio et cod. Bon., morte. Dein editi ante Quesn. et aliqui mss., *Cum enim Christus*. Post pauca, vocem *mortis* a Quesnello insertam plures cudd. ignorant.

^d Ms. Patav. S. Antonii, *aditurus*.

^e Duo mss. S. Petri, *quia non vult mortem peccatoris, sed tantum ut revertatur et vivat*.

^f Prima editio, *emundationibus*.

^g Ita Corb. Alludit Leo ad illam Domini sententiam: *Omnis qui petit, accipit*. Quamobrem male in vulgatis editionibus: *Quae dum semper appetitur, nec semper accipitur*. Haec Quesnellus, cujus emendationem approbant etiam duo Lectionaria S. Petri, mss. collect. 2 et 3, quae hoc loco convenientia invenire satis duximus.

dimittimus debitoribus nostris (Math. vi, 12): quia nemo tam sanctus, nemo tam justus est, qui in tempore hujus vite, que tota tentatio est, cujuscumque peccati remissione non egeat. Circumstant undique perfecta innumerabilium delictorum (*Job. vii, 1*), et per licitos usus ad immoderatos transitur excessus, dum per curam salutis irrepit delectatio voluptatis, et non sufficit concupiscentiæ, quod potest satis esse materæ. Hinc habendi amor nunquam ^a satiandus exoritur; hinc cupiditas emineendi, que vel stipsi sæ ^b innixa, vel soboli, nunc prolem habet superbiam, nunc procreta. His autem et aliis tentationibus, quarum multiplex est et infinita connexio, que rectius virtus quam continentia opponitur, que nutriendis atque servandis animi et corporis bonis, et incrementa præbet et roborat? Unde in celestibus Ecclesiæ disciplinis multam utilitatis afferant divinitus instituta **191** jejunia: ut dum continentie legibus carnalis subjicitur appetitus, motus quoque interior temperetur, ac sicut corpus a cibis, ita mens ab iniquitate jejundet. Dominus enim dicit: *Beati qui esuriant et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Math. v, 6)*. Habet ergo populus Dei spirituales epulas castasque delectas, quas salubriter ^c expetit et laudatiter concupiscit quoniam lædente et dicente propheta: *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (Ps. xxxiii, 9)*: quisquis delectationem justitiæ et misericordiæ Dei, quibus omnis providentia ejus dispensatur, gustu cordis attigerit, et nullo unquam minuente fastidio experimenta supernorum hausit gaudiorum, corruptibilia et temporalia bene æternorum admiratione despiciet: et in illo igne quem Dei accendit charitas, concalescet: ut algore in fervorem converso, et in lucem nocte mutata, uno opere in animis fidelium Spiritus sanctus et tenebras abigat, et peccata consumat.

CAP. III. — Unde quia tales fructus mater virtutum continentia parit, et refrigentes a vitis ad ineffabilia oblectamenta perducit; studiosiori nunc opere,

dilectissimi, exsequamur præcepta celestia: et quia totum paschale sacramentum, in remissionem est conditum peccatorum; quod celebrare optamus, imitemur. Misericors enim et justus Dominus ita promittit indulgentiam suam, ut eam etiam quibus parcat, ^d indicat. Exponens enim, qua regula Deo Patri non voluerit supplicare: *Si dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet vobis et Pater vester, qui in cælis est, peccata vestra. Si autem non remiseritis hominibus, nec Pater vester remittet vobis peccata vestra (Math. vi, 14)*. Austa propterea et benigna conditio, qua divinæ potentie sit participans homo, ut remissionem Dei ex suo libere arbitrio, et ^e eo sibi judicio obstringat Dominum, quo judicaverit ipse conservam. Sive inquit circa subjectos, sive circa æquales, nature **192** paritas diligatur: et quia nemo non peccat, nemo non parcat, non difficile præstamus quod gratulantes ^f accepimus; ut sive largitate elemosynarum, sive indulgentia peccatorum, quanto magis fuerimus misericordes, tanto minus perfectius innocentes. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat cum Patre, et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LI [AL. XCIV].

Sive HOMILIA habita sabbato ante secundam Dominicam Quadragesimæ, de Evangelio secundum Matthæum: ^h In illo tempore: Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus, et duxit eos in montem excelsum secretum, et voluit (Math. xvii).

SYNOPSIS. — I. Fidem veram Christum et Deum confiteri et hominem: quæ in Petro magna potestate remunerata est. — II. Christum ob id maxime esse transfiguratum; ut veritatem et virtutem suæ carnis comprobaret. — III. Ut etiam crucis scandalum tolleret, spemque Ecclesiæ suæ confirmaret. — IV. Veteris et novi Testamenti de Christo concordiam per Moysen et Eliam apparitionem significari. — V. Petri desiderium non improbum fuisse, sed ingratum. — VI. Hic est filius meus, etc. explicatur. — VII. Ipsum audite expenditur. — VIII. Hoc testimonio Patri omnium infirmitatem roborari.

CAP. I. — Evangelicæ lectio, dilectissimi, quæ per

^a Al. *amandus*. QUESNELLUS in margine.
^b Emendavimus ex quobus mss. S. Petri ac totidem Vat. Editi. *innixa*.
^c Unum Lectionarium Vat., *expetit et laudatiter concupiscit*.
^d Sic Quesnellus cum prima editione et quibusdam nostris codd. Al. *indaget*, perperam. Mox, *voluit pro voluerit* in uno Vat.
^e Mss. S. Petri, *in eo*.
^f Unus cod. S. Petri, *accepimus*.
^g Hic Sermo in vulgarioribus editis inter postremos Sermones post tractatum adversus hæresim Eutychis rejectus fuit: in omnibus autem mss. collectionibus, secunda excepta, collocatur post sermonem 12 de Quadragesima, et ante sermones de Paschone, et ita etiam in prima editione. In Homiliario quoque Pauli Diac. inter sermones de Quadragesima describitur, itemque in mss. Lectionariis Vallicell. A. 16, et 26 Veneto 155, Ottigiano S. Basil., Vat. 106, Veronensi et Tridentino. In solis eisd. collect. 2 extra hunc ordinem hactenus ponitur, quod postremi sermones post confectam collectionem inventi et additi, suo loco inseri non poterint: et nisi hac uno de causa in fine ejusdem collectionis extra proprium locum descripti inveniuntur tres sermones: *De jejunio*

mensis septimi, cum antea suo loco sex alij ejusdem tituli præmissi fuerint. Enim vero hic sermo in tabula cod. Casanatensis, qui ad hanc secundam collectionem pertinet, inscribitur: *De jejunio sabbati mensis primi*, quod ad Quadragesimæ tempus spectat. Porro hunc sermonem habitum fuisse in sabbato ante secundam Dominicam Quadragesimæ, non solum indicat inscriptio huic Sermoni præfixa in Hag. Pauli Diac., in Lectionariis Basil. S. Petri 106, Vallicell. A. 16, Tridentino et Veronensi, nec non in mss. collect. 2; verum etiam Capitularia Evangeliorum ostendunt, in quibus Evangelium de Transfiguratione Domini, id est tantum sabbato lectum prodit.
^h In hanc formulam notavit Quesnellus in margine: *Vix dubitandum quin istud evangelicæ lectionis exordium ex recentiori breviori codice transcriptum sit*. Fallitur: idem enim exordium legitur non solum in mss. collectionum 2; 3o 4 et 5; verum etiam in Lectionariis libris xi. et xv. sæculi, qui ab antiquioribus originem ducunt. Potius recentior est titulus, quem Quesnellus cum cæteris editis recepit, inscribens hunc sermonem: *De transfiguratione Domini*. Hic enim titulus abest ab omnibus Lectionariis, nec non a mss. collect. 2, 3 et 5. Inscripserunt autem Evangelicæ secundum Matthæum, ut peto congruenter

aures corporis interiorum mentium nostrarum. **133** A Jesu increpatione correptus, et ad cupiditatem participanda cum eo passionis animatus est. Subsequens et anima exhortatio Salvatoris hoc inspiravit, hoc docuit, ut volentes eum sequi, negarent se sibi, et pro spe eternorum levissimum ducerent temporarium detrimentum: quia is deipsum animam suam salvam faceret, qui eam pro Christo perdere non timeret (*Matth. xvi, 25*). Ut ergo istam felicitis constantie fortitudinem toto apostoli corde conciperent, et sibi de suscipiendae crucis asperitate trepidarent, ut de supplicio h Christi non erubescerent, nec pudendum sibi eam patientiam crederent, quae sic subitura erat savitiam passionis, ut non amitteret gloriam potestatis: *Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et fratrem ejus Joannem (Matth. xvii, 1)*, et consensu cum eis aeorum montem praecelsis, claritatem i illis sum gloriae demonstravit: quia licet intellexissent in eo majestatem Dei, ipsius tamen corporis, quo Divinitas tegebatur, potentiam nesciebant. Et ideo proprio signanterque promiserat quosdam de astantibus discipulis non prius gustare mortem, quam viderent Filium hominis venientem in regno suo (*Matth. xvi, 28*), id est in regia claritate, quam i specialiter ad naturam suscepti hominis pertinentem, his tribus viris voluit esse conspicuam. Nam illam ipsius Deitatis ineffabilem et h inaccessibilem visionem, quae in eternam vitam mandis corde servatur, nullo modo mortali adhuc carnae circumdati intueri poterant et videre.

CAP. II. — Hae autem, dilectissimi, laudate intelligentiae: d calaludo instruenda eret de inferioris substantiae sacramento, ne apostolica fides ad gloriam consistende in Christo Deitatis erecta, infirmitatis nostrae o receptionem indignam impassibili Deo atque incongruam judicaret, et ita jam i in ipso humanam crederet glorificatam esse naturam, ut nec supplicio posset affici, nec morte dissolvi. Et ideo dicente Domino quod oporteret eum ire Ierusalem, et multa pati a senioribus et scribis ac principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere (*Matth. xvi, 21, et xx, 17-19*), cum beatus Petrus, qui superno illustratus lumine, de ardentissima Filii Dei confessione fervebat, contumetias **134** illustriorem et crudelissimae mortis opprobrium religiose, ut patibat, et libero fastidio respuit, benigna a

CAP. III. — Aperit ergo Dominus coram electis testibus gloriam suam, et communem illam cum ceteris corporis formam tanto splendore clarificat, ut et facies ejus solis fulgore similis, et vestitus candori nivium esset aequalis (*Matth. xvii, 2*). In qua transfiguratione illud quidem principaliter agbatur, ut de cordibus i discipulorum crucis scandalum tolleretur; nec conturberet eorum fidem voluntaria humilitas passionis, quibus revelata esset abscondita excellentia dignitatis. Sed non minore providentia spes sanctae Ecclesiae fundebatur, ut totum corpus Christi agnosceret quali esset commutatione donandum, m et ejus sibi honoris consortium **135** membra promitterent, qui in capite praesulisset. De quo idem Dominus dixerat, cum de adventus sui majestate loqueretur; *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui (Matth. xiii, 43)*; protestante hoc ipsum

reperimus. *Mox, qui licet intelligentiam in exemplo Pauli Dicit.*
 i Hic spiritualiter habent vulgari. Specialiter legendum indicavit Latique Latinus in Bibliotheca sacra. Ita quidem reposuimus ex prima editione, nec non ex Lectionario Ven. aliisque nostris mss. libris, quorum quidam per abbreviationem praeferunt spaliter et editoribus emptum pro spiritaliter.
 k Al. immarcescibilem. Quesnellus in margine.
 l Cod. Venel., apostolorum.
 m Et pro ut, quod in antea editis occurrit, et ex praecedenti ut hoc loco superflue repellitur, scripsimus ex aliquibus mss. Vat. et Homil. Pauli Diaconi.
 n Cod. Ven. Patris mei.

rem, sumpsimus ex eod. collect. 5.

a In Lectionar. Veneto 153 docet paula, Deia, pro Jesus Christus, idem cod., Dominus Christus, et quidam Vat., Deus Christus.

b Duo Lectionar. mss. Vat. 1268, et Venel., salubritatem, et pro cognitionem, Quesnellus in margine, conditionem.

c Unus cod., qui non.

d Cod. Ven., fortitudi.

e Prima edit., et ms. Bon., redemptionem.

f Ita ex Lection. Ven. et alio Vat. Editi, in Christo.

g Cod. Venel. delet enim.

h Idem cod., Crucis non erubescerent.

i Vocem illis, quae in anterioribus editionibus desiderat, supplavit Quesnellus, uti eam in nostris mss.

beato Paulo apostolo, et dicente: *Existimo enim quod non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 18); et iterum: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. iii, 13).

CAP. IV. — Confirmandis vero apostolis et ad omnem scientiam provehendis, alia quoque in illo miraculo accessit instructio. Moses enim et Elias, lex scilicet et prophetæ, apparuerunt cum Domino loquentes: ut verissime in illa quinque virorum presentia completeretur quod dictum est: *In duobus vel tribus testibus stat omne verbum* (Deut. xix, 15; Matth. xviii, 16; Joan. viii, 17; II Cor. xiii, 1; Heb. x, 28). Quid hoc stabilius, quid firmiter verbo, in cujus prædicatione veteris et novi Testamenti concinit tuba, et cum evangelica doctrina, antiquarum protestationum instrumenta concurrunt? Astipulantur enim sibi invicem utriusque fœderis paginæ; et quem sub velamine mysteriorum præcedentia signa promiserant, manifestum atque perspicuum præsentis gloriæ splendor ostendit: quia, sicut ait beatus Joannes, *Lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. i, 17); in quo et prophetarum promissio impleta est figurarum et legalium ratio præceptorum, dum et veram docet prophetiam per sui præsentiam, et possibilia facit mandata per gratiam.

CAP. V. — His ergo sacramentorum revelationibus Petrus apostolus incitatus, mundana spernens et terrena fastidens, in æternorum desiderium quodam mentis rapiebatur excessu; et gaudio totius visionis impletus, ibi cum Jesu optabat habitare, ubi manifestata ejus gloria lætatur; unde et ait: *Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum* (Matth. xvii, 4). Sed huic suggestioni Dominus non respondit, significans non quidem improbum, sed inordinatum esse quod cuperet; cum salvari mundus nisi Christi morte non posset, et exemplo Domini in hoc vocaretur credentium fides, ut licet non oporteret de beatitudinis promissionibus dubitari, intelligeremus tamen inter tentationes hujus vitæ prius nobis tolerantiam postulandam esse quam gloriam: quia tempora patiendi non potest felicitas prævenire regnandi.

CAP. VI. — Adhuc itaque eo loquente ecce nubes lucida obumbravit eos, et ecce vox de nube dicens:

^a Idem cod. omittit voces in Deo.

^b In Homil. Pauli Diac., et prophetia; et paulo post, *stabit omne verbum*, cum Læctionar. Vat. et duobus aliis codd.

^c Unus cod. Vat., *sperabat*. Mox, ubi manifesta habent nonnullæ editiones.

^d Unus cod. Vat., *quod peteret*.

^e Quædam editiones, *laudaretur*.

^f Unus cod. Vat., *de futuris promissionibus*. Cod. Ven., *de beatitudinis promissione*.

^g Homil. Pauli Diac., *de cælo*. Mox ex eodem Homil. omnibusque nostris mss. et editis ante Quesn.

Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite (Ibid., 5). Præsens quidem erat in Filio Pater, et in illa Domini claritate, quam ad discipulorum temperatæ aspectum, non separabatur ab Unigenito Genitoris essentia; sed ad commendandam proprietatem utriusque personæ, sicut visui significavit Filium splendor ex corpore, sic auditui Patrem vox nuntiavit ex nube. Qua voce accepta, discipuli quod in faciem ceciderunt et timerunt valde, non de Patris tantum, sed et de Filii majestate tremuerunt: altiori enim sensu non utriusque intellexerunt Deitatem: et quia in fide non erat hæsitatio, non fuit in timore discretio. Latum ergo illud et multiplex testationium fuit, et plus in verborum virtute quam in sono vocis auditum est.

Dicente enim Patre: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*; nonne evidenter auditum est: *Hic est Filius meus*, cui ex me et mecum esse, sine tempore est? Quia nec Genitor Genito prior, nec Genitus est Genitore posterior. *Hic est Filius meus*, quem a me non separat Deitas, non dividit potestas, non discernit æternitas. *Hic est Filius meus*, non adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus; nec de alia natura mihi factus comparabilis, sed de mea essentia mihi natus æqualis. *Hic est Filius meus, per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil* (Joan. i, 3): quia omnia quæ facio similiter facit, et quidquid operor, inseparabiliter mecum atque indifferenter operatur. In Patre enim est Filius, et in Filio Pater (Joan. v, 19), nec umquam unitas nostra dividitur. Et cum alius ego sim qui genui, alius ille quem genui, non aliud tamen de illo vobis cogitare fas est, quam de me sentire possibile est. *Hic est Filius meus*, qui eam quam mecum habet æqualitatem non rapina appetiit (Philip. ii, 6), nec usurpatione præsumpsit; sed manens in forma gloriæ meæ, ut ad reparandum genus humanum exsequeretur commune consilium, usque ad formam servilem inclinavit incommutabilem Deitatem.

CAP. VII. — Hunc ergo, in quo mihi per omnia bene complacui, et cujus prædicatione manifestor, cujus humilitate clarificor, incunctanter audite: quia ipse est veritas et vita, ipse virtus mea atque sapientia. *Ipsam audite*, quem legis mysteria prænuntiaverunt, quem prophetarum ora cecinerunt. *Ipsam audite*, qui sanguine suo mundum redimit, qui diabolus ligat, et vasa ejus rapit, qui peccati chiro-

revocavimus vocem dilectus ab hoc expunctam

^h Unus cod. Vat., *significabat*.

ⁱ Cod. Venet., *quidem*. Paulo post in Homil. Pauli Diac., *De Filii majestate timerunt*.

^j Ms. Venet., *Lætum*.

^k Aliqui mss. Vat. omittunt præpositionem in.

^l Cod. Ven. addit *est*; et postea delet *mihî*.

^m Unus ms. Vat., *similiter mecum*.

ⁿ Ita cum omnibus nostris mss. et editis ante Quesnellum, apud quem, *mihî bene per omnia placeo*. Mox cod. Venetus, deleta conjunctione *et*, habet; *in cuius prædicatione*.

graphum et prævaricationis ^a pacta dirumpit. *Ipsum* A ad se exaltatus attraxit, tam plane ac lucide evangelicus sermo reseravit, ut religiosis et piis cordibus non aliud sit audisse quæ lecta sunt, quam vidisse quæ gesta sunt. Unde cum indubitabilem obtineat auctoritatem sacra narratio, annitendum nobis est, auxiliante Domino, ut ^b perspicuum habeat intelligentia, quod notum fecit historia. Post illam namque humanæ prævaricationis primam et universalem ruinam, ex qua *per unum hominem peccatum introivit in hunc mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12); nemo ¹ tetram diaboli dominationem, nemo vincula diræ captivitatis evaderet; nec cuiquam aut reconciliatio ad veniam, aut reditus pateret ad vitam, nisi coæternus et coæqualis Patri Deo ¹ Filius Dei B etiam hominis filius esse dignaretur, veniens *querere et salvare, quod perierat* (Luc. xix, 10): ut sicut per Adam mors, ita per Dominum nostrum Jesum Christum esset resurrectio **199** mortuorum (I Cor. xv, 22). Non enim quia secundum inscrutabile propositum sapientiæ Dei novissimis diebus *Verbum caro factum est* (Joan. i, 14), ideo salutiferæ Virginis partus, extremi tantum temporis generationibus profuit, et non se etiam in præteritas refudit ætates. Omnis prorsus antiquitas colentium Deum verum, omnis numerus apud sæcula priora sanctorum, ² in hac fide vixit et placuit; et neque patriarchis, neque prophetis, neque cuiquam omnino sanctorum, nisi in redemptione Domini nostri Jesu Christi salus et justificatio fuit: quæ sicut expectabatur ¹ multis prophetarum oraculis signisque promissa, ita est etiam ipso munere atque opere præsentata.

199 SERMO LII [Al. L].

¹ De Passione Domini I. Habitus dominico die.

SYNOPSIS. — I. Per solam Verbi incarnationem salutem homini contingere, cujus fides etiam in veteri Testamento et ante legem necessaria. — II. Per Verbi potentiam et carnis humilitatem, salutem pari. — III. Non spernendam ejus crucem et abjectionem, qui unico verbo in passione prostravit satellites. — IV. Ultra se Christum tradidisse morti, qui et Petri zelum represit, et servi aurem restituit. — V. Morte Christi nos liberari, Judæos et Judam accusari; qui tamen etiam potuissent illa redimi.

CAP. I. — ¹ Sacramentum, dilectissimi, Dominicæ passionis, quam Dominus Jesus, Dei Filius, pro humani generis salute suscepit, et sicut promisit, omnia

^a Idem codex Ven., pactum.

^b Laudatus cod., *Fiat me volente quod vult Christus.*

^c Præpositionem in hoc secundo loco omittunt aliquot mss. Vatt. Codex Venetus præterit et in dilectione. Mox, quod vicitur vicitur, et quod promisit accepimus in uno ms. Vat.

^d Solus Quesnellus intonare.

^e Prima editio: Qui vivit et regnat in sæcula benedictus.

^f In uno ms. antiquo Vat. et in prima editione hic Sermo inscribitur: In Parasceve Domini ejusdem Leonis Sermone I. Cum vero sub finem sermonis S. pontifex sponte se alia, quæ nunc omittit, prosecurum feria 4, melius utique Quesnellus in postilla ad marginem posita notavit: Dominico die Palmarum videtur dictis non ante detectum Eutychie errorem, ut ex variis locis apparet.

^g In vulgatis et nonnullis etiam codd. hic Sermo sic incipit: Sacratissimum, dilectissimi, Dominicæ passionis diem, quam, etc. Prætulimus lectionem vetustissimi Perseharit Vat. 2835, qui codex certe

Romanus, ad Basilicam SS. apostolorum Philippi et Jacobi pertinebat, cum præsertim concinant mss. posteriorum collectionum 1 et 2. Contextus etiam magis congruit: nam proprius dicitur evangelicus sermo reseruisse sacramentum Dominicæ Passionis, quam sacratissimum diem.

D ¹ Mss. collect. 2, perspicuam habeat intelligentiam. ² Vocem tetram addidimus ex antiquissimo Vat. et codd. antiquarum collectionum.

¹ Idem Vat., *Filius Deus.*

² Editi, *sacra fide.* Magis placuit lectio mss. collect. 2, quæ contextui aptissima est.

³ Ms. Casanatens. addit *ab hominibus.* Mox codex Barberin., in Christi munere pro ipso munere; et ms. Bon., *prosecuta pro præsentata,* in alio codice *representata.*

⁴ Duo nostri codd., *coæqualem.* In vetustissimo Vat., *neque illam æqualem et coæternam Patri.*

⁵ Verbum est adjecimus ex eodem Vat. et ex ms. Casanat.

⁶ Nec nocuit in eodem Casanat.

quod passibili oportebat inferri; totumque illud sacramentum, quod simul et humanitas consummavit et Deitas, dispensatio fuit misericordiae, et actio pietatis. Talibus enim vinculis tenebamur obstructi, ut nisi per hanc opem non possemus absolvi. Humilitas igitur Divinitatis nostra profectionis est. Nos tanto redimimur pretio, nos tanto curamur impendio. Quis enim ab impietate ad justitiam, a miseria ad beatitudinem esset recursus, nisi et justus ad impios, et beatus inclinaretur ad miseros?

CAP. III. — Non est ergo nobis, dilectissimi, erubescenda crux Christi, quae de virtute est divini consilii, non de conditione peccati. Quamvis enim ex infirmitate nostra vere passus Dominus Jesus, vereque sit mortuus, non tamen ita se abstinuit a gloria sua, ut inter contumelias passionis nihil divinae operationis exerceret. Nam cum impius Judas, non jam ovina pelle velatus, sed lupino furore manifestus, vim sceleris per speciem pacis incipiens, signum traditionis saeviore omnibus telis oscula praebisset, et multitudo furibunda quae ad comprehendendum Dominum cum armata militum 200 cohorte confluerat, inter faces atque lateras, lumen verum tenebris suis obsecrata non cerneret, Dominus, qui expectare potius turbas quam declinare delegerat, sicut Joannes Evangelista testatur (Joan. xviii, 4), quem quaerant necdum inventus interrogat: illisque dicentibus, quod Jesum quaerent, *Ego sum*, inquit (Ibid. 5). Quod verbum ita illam manum ex ferocissimis congregatam, quasi quodam fulmineo ictu stravit et percussit, ut omnes illi atroces, minaces atque terribiles, retroacti corruerent. Ubi fuit saevitia conspiratio? ubi ardor irarum? ubi instructus armorum? Dominus dicit, *Ego sum*: et ad vocem ejus turba prosternitur impiorum. Quid jam poterit majestas ejus judicatura, cujus hoc potuit humilitas judicanda?

CAP. IV. — Veruntamen Dominus sciens quid magis mysterio suscepto conveniret, in hac potestate non persistit; sed persecutores suos in facultatem dispositi sceleris redire permisit. Nam si teneri nolles, non utique teneretur. Sed quis hominum posset salvari, si ille se non sineret comprehendi? Nam et beatus Petrus, qui animosiore constantia Domino cohaerebat, et contra violentorum impetus, fervore sanctae charitatis exarserat, in servum principis sacerdotum usus est ladio, et aurem viri ferocis instantis abscessit (Matth. xxvi, 51; Marc. xiv, 47;

A Luc. xxi, 50; Joan. xviii, 10). Sed hunc volentis apostoli pium motum progredi Dominus ultra non patitur: recundi gladium jubet, nec sinit se adversus impios manu ferroque defendi. Contra sacramentum enim erat redemptionis nostrae, ut qui mori pro omnibus venerat, capi nollet: ne dilato gloriose Crucis triumpho et dominatio diabolica fieret longior, et captivitas humana diuturnior. Dat ergo in se furentibus licentiam saeviendi, nec tamen etiam talibus indignatur se iudicare Divinitas. Aurem servi jam ipsa sectione demortuam, et a compage viventis corporis alienam, in sedem delonestati capitis revocat manus Christi. Reformat quod ipse formaverat: nec tarde caro sequitur ejus imperium, cujus erat ipsa signum.

B CAP. V. — Habent ergo divinam haec opera virtutem. Sed quod Dominus majestatis suae potentiam comprimit, et vim in se persecutoris admittit, ex illa est voluntate qua dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis (Ephes. v, 25): cooperatus in hoc et ipsum Patre, qui Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 32). Una est enim Patris 201 et Filii voluntas, ut est una Divinitas: de cujus dispositionis effectu, nihil vobis gratum, Judaei, nihil tibi, Juda, debemus. Salvationi quidem nostrae, non hoc vobis volentibus, impietas vestra servitit, et per vos factum est quidquid manus Dei et consilium decreverunt fieri (Act. iv, 28). Mors igitur Christi nos liberat, vos accusat. Merito soli nos habetis quod omnibus perire voluistis. Et tamen tanta est nostri bonitas Redemptoris, ut etiam vos possitis consequi ventam, si Christum Dei Filium confitendo, illam patricidalem malitiam relinquatis. Non enim Dominus in cruce frustra oravit, dicens: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciant* (Luc. xxiii, 34). Quod remedium nec te, Juda, transiret, si ad eam poenitentiam confugisses quae te revocaret ad Christum, non quae instigaret ad laqueum. Dicendo enim: *Peccavi, tradens sanguinem justum* (Matth. xxvii, 4), in impietatis tuae perfidia persististi: quia Jesum non Deum Dei Filium, sed nostrae tantummodo conditionis hominem, inter extremae mortis tuae pericula credidisti; cujus flexisses misericordiam, si ejus non negasses omnipotentiam. Haec hodie, dilectissimi, pile auribus vestris insinuata sufficiant, ne fastidium de prolixitate subrepat. Quae autem desunt plenitudini, quarta feria auxiliante Domino reddenda promittimus: quoniam qui dedit quod tenuimus, dabit, sicut credimus, quod loquamur: per Domi-

^a Sic antiquissimus Vat. Al., *constricti*, vel *astrikti*. Inseruimus nobis ex eodem Vat. et tribus aliis codd.

^b Hic et in aliquibus aliis locis hujus sermonis quorundam verborum collocationem ab editis diversam ad probationem mss. fidem excogimus.

^c Ms. Barb., *uti hac potestate noluit*.

^d Prima editio et ms. Vat. collect. 3 et 5: *Nam dilato*. Mox in alio Vat., *glorioso crucis triumpho*.

^e Prima editio, *Reformatur* cum ms. Bon.

^f Editi ante Quesnellum, *ipso Patre*. Nostri codd., ut in textu, quem cum Quesnello retinimus.

^g Duo mss. Vatt., *in laqueum*. Mox autem pro enim in tribus mss. Vatt.

^h Sic ex vetustissimo Vat. Al., *inter extremum mortis tuae periculum*. Duo Vatt., *etiam inter extremum mortis tuae periculum*.

ⁱ Ita ex eodem antiquissimo Vat. In prima editione: *Per Christum Dominum nostrum. Amen*. In aliis editis ante Quesnellum: *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen*. Similiter etiam plures mss. qui solum omittunt *Filium tuum*. Apud Quesn., *Per Dominum nostrum*

nam nostram Jesum Christum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

SERMO LIII [AL. LV].

De Passione Domini II. Habitus sexta quarta.

SYNOPSIS. — I. Contentionem latronis, qui ad crucem usque venit, repente confessor Christi factus est, gratie ovum esse. — II. Omnes eret utraque, cum testimonium Christo in cruce reddiderunt, sententiam in Judaeos protulisse. — III. Christianos humilitati et patientiae Christi conformes fieri debere; nec aliam esse viam ad aeterna.

CAP. I. — Exigit fides, dilectissimi, ut partem sermonis quam de Domini Passione promisimus, eodem nobis auxiliante reddamus: 202 in qua nos orationibus vestris non ambigimus adjuvari. Ad commune enim pertinet lucrum, si potueritis nos habere devotum: qui vestrae impenditur adificationi quidquid nostrae tribuitur facultati. Post illud ergo iniquum Judae detestandumque commercium, quo ab eo, Judaeis persequentibus, quoad Redemptor est traditus, post illas sacrilegas illusiones, inter quas usque ad locum poenae ejus mansuetudo perducta est, crucifixi cum ea sunt, statuta utriusque patibulis, latrones duo: quorum unus ad id usque temporis par similisque consorti, insidiator viarum et salutis hominum semper infestus, usque ad crucem reus, sit Christi repente confessor; et inter illos acerrimos corporis animique cruciatus, quos simul et instantia et difficultas mortis augebat, mira conversione mutatus, *Memento, inquit, mei, Domine, dum veneris in regnum tuum* (Luc. xiiii, 42). Quae istam fidem exhortatio persuasit? quae doctrina imbuivit? quis praedicator accendit? Non viderat prius acta miracula, cessaverat tunc languentium curatio, caecorum illuminatio, vivificatio mortuorum; ea ipsa quae mox erant gerenda, non aderam; et tamen Dominum confitetur et Regem, quem videt supplicii sui esse consortem. ^a Inde ergo oriebatur hoc datum, unde accepit fides ipsa responsum; ait enim ei Jesus: ^b *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* (Ibid., 43). Excedit humanam conditionem ista promissio; nec tam de ligno crucis quam de throno editur potestatis. Ab illa altitudine praemium fidei datur, in qua chirographum humanae transgressionis aboletur: quia se a forma servi Dei forma non dirimit, dum etiam inter ipsa supplicia proprietatem unitatemque suam servavit et Deitas indiviolabilis, et natura passibilis.

CAP. II. — Adjicitur ad confirmationem spai nostrae totius attestatio creaturae. Emittente spiritum Christo omnia elementa tremuerunt, densis tenebri splendore solis obductis, extraradicaliter nocti sub-

Jesum Christum Filium tuum, qui cum Deo et Spiritu sancto, etc. Editio Antwerpensis an. 1583 Idem ac Quenellus, sed pro Deo habet eo.

^a Prima editio: Unde ergo oriebatur hoc donum, inde accipit: etc.

^b Eadem editio repetit, Amen. amen. Postea sub finem capituli servavit pro servavit est in aliquibus usque. et post unitatemque primae editionis exemplum, coll. 3 et unus codex Vaticanus coll. 4 defert

A didit diem; stabilitatem suam terra profundis concussionibus labefactata non tenuit, et petrarum firmitas, contracta soliditate, disiluit. Velum templi, quo priorum mysteria ulterius non erant obumbranda, discissum est; et multorum sanctorum corporibus discissis, ad praemuniendam resurrectionis fidem, monumenta patuerunt (Math. xxvii, 51-53; Marc. xv, 58; Luc. xxiii, 45, 46). In vos ergo, Judaei, caelum et terra sententiam tulit, vobis vel ^a servitatem suam diemque subtraxit; vobis famulatum suum elementorum ordines 203 denegarunt; et recedente a legibus suis ministerio creaturae, vestra obsecratio, vestra est significata confusio. Vobis enim dicentibus: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Math. xxvii, 25); merito ^b hoc retributum est, ut quod vestri generis impii perdidit portio, assequatur hoc ^c fidelis gentium plenitudo.

CAP. III. — Nos ergo, dilectissimi, quibus Dominus noster Jesus Christus crucifixus, non scandalum, neque stultitia, sed Dei virtus etque sapientia est (I Cor. i, 23); nos, inquam, spirituale semen Abrahamae, non in prole servitutis gentis, sed in familia libertatis renati; pro quibus in manu forti et brachio ^d extento de oppressione Aegyptiae dominationis eductis, verus et immaculatus Agnus immolatus est Christus (I Cor. v, 7); amplectamur salutaris Paschae mirabile sacramentum; et ad ejus imaginem, qui deformitati nostrae conformis factus est, reformemur. Erigamur ad eum qui pulverem abiectionis nostrae, corpus fecit gloriae suae; et ut resurrectionis ejus mereamur esse consortes, humilitati et patientiae ipsius per omnia congruamus. Magni nominis militiam, magnae professionis suscepimus disciplinam. Sectatores Christi discedere a regia non licet via, sed dignum est temporallibus non occupari, ad aeterna tendentes. Et quia pretioso sanguine Christi redempti sumus, glorificemus et portemus Deum in corpore nostro (I Cor. vi, 20): ut ad ea quae fidelibus preparata sunt pervenire mereamur, ^e per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

SERMO LIV [AL. LII].

De Passione Domini III. Habitus Dominico die.

SYNOPSIS. — I. Crucis et redemptionis mysterium antiquitus praefiguratum, duas in Christo naturas exigere. — II. Distinctas esse utriusque proprietates voluntariasque humanae passionis. — III. Quam inique de bonitate Domini defudit Judas, quem a corporis et sanguinis sui communiione non repulerat. — IV. Tristitiam et formidinem nostram voluntarie a suam.

^c Al., virtutem. Quersn.

^d Prima editio, fidelium gentium. Mss. collect. 4 et 5, fidelis gentium.

^e Sic ex ms. S. Petri. Al., excelso.

^f Ita vetustissimus Vat. 2835. In ms. S. Petri, Per Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat in secula seculorum.

Christo fuisse susceptas. — V. Petri conversionem interioris Christi intuitus opus fuisse. — VI. Quantum malorum Judæis origo fuisse clamores quibus Christum morti addiderunt.

CAP. I. — Inter omnia, dilectissimi, opera misericordiae Dei quæ ab initio saluti sunt **204** impensa mortalium, nihil est mirabilius, nihilque sublimius, quam quod pro mundo crucifixus est Christus. Huic enim sacramento universa præcedentium sæculorum mysteria servierunt, et quidquid ^a in hostiarum differentiis, in propheticiis signis et legalibus institutis sacra dispensatione variatum est, hoc præannuntiavit dispositum, hoc promisit implendum: ut nunc imaginibus figurisque cessantibus hoc prosit credere jam effectum, quod antea profuit credidisse faciendum. In omnibus igitur, dilectissimi, quæ ad Domini nostri Jesu Christi pertinent passionem, hoc catholica fides tradit, hoc exigit, ut in Redemptorem nostrum duas noverimus convenisse naturas, et manentibus proprietatibus suis, tantam factam unitatem utriusque substantiæ, ut ab illo tempore quo sicut humani generis causa posebat, ^b in beatæ Virginis utero *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), nec Deum illum sine hoc quod homo est, nec hominem sine hoc liceat cogitare quod Deus est. Exprimit quidem ^c sub distinctis actionibus veritatem suam utraque natura, sed neutra se ab alterius connexionne disjungit. Nihil ibi ab invicem vacat, tota est in majestate humilitas, tota in humilitate majestas; nec infert unitas confusionem, nec dirimit proprietates unitatem. Aliud est passibile, aliud inviolabile; et tamen ejusdem est contumelia, cujus et gloria. Ipse est in infirmitate qui et in virtute; idem mortis capax, et idem victor est mortis. Suscepit ergo totum hominem Deus, et ita se illi, atque illum sibi misericordiae et potestatis ratione consorsuit, ut utraque alteri ^d natura inesset, et neutra in alteram a sua proprietate transiret.

CAP. II. — Sed quia dispensatio sacramenti, ad reparationem nostram ante sæcula æterna dispositi, nec sine humana infirmitate, nec sine divina erat consummanda virtute: ^e agit utraque forma cum alterius communionem, quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscet miraculis, aliud succumbit injuriis. ^f Illud ab æqualitate paternæ gloriæ non recedit, hoc naturam nostri generis non relinquit. Verumtamen etiam ipsa re-

ceptio passionum non ita est ^g affectioni nostræ humilitatis exposita, ut a potentia sit Divinitatis abjuncta. Quidquid Domino illusionis et contumeliæ, quidquid vexationis et pœnæ furor intulit impiorum, non de necessitate toleratum, sed de voluntate susceptum est: *Venit enim Filius hominis querere et salvare quod perierat* (Luc. x, 40); et sic ad **205** omnium redemptionem utebatur malitia persequentium, ut in mortis ejus resurrectionisque sacramento, etiam interfectores ^h sui possent salvæ esse, si crederent.

CAP. III. — Unde scelestior omnibus, Juda, et infelicior exstitiati, quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consumptionem criminis tui, et donec sanguis Christi pro omnibus peccatoribus funderetur, informis lethi suspendium distulisses. Cumque consentiam tuam tot Domini miracula, tot dona torquerent, illa saltem te a præcipitio tuo ⁱ sacramenta revocassent, quæ in paschali cœna jam de perfidia tua signo divinæ scientiæ detectus, acceperas. Cur de ejus bonitate diffidis, qui te a corporis et sanguinis sui communionem non repulit, qui tibi ad comprehendendum se cum turbis et armatorum cohorte venienti pacis osculum non negavit (Joan. xviii, 5)? Sed homo ^j inconvertibilis, *spiritus vadens et non revertens* (Ps. lxxvii, 39), cordis tui secutus es rabiem, et stante diabolo a dextris tuis (Ps. cviii, 6), iniquitatem, quam in sanctorum omnium armaveras caput, in tuum verticem retorsisti: ut quia facinus tuum omnem mensuram ultionis exceperat, te haberet ^k impietas tua judicem, te pateretur tua pœna carnificem.

CAP. IV. — Cum igitur esset *Deus in Christo mundum reconcilians sibi* (I Cor. v, 19), et creaturam ^l ad conditoris sui imaginem reformandam, Creator ipse gestaret; peractis miraculis operum divinatorum, quæ propheticus olim spiritus gerenda prædixerat: *Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient; tunc saliet claudus ut cervus, et ^m plana erit lingua mutorum* (Isai. xxxiv, 5); sciens Jesus adesse jam tempus gloriôsæ Passionis implendæ, *Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem* (Math. xxvi, 38): et iterum: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Ibid., v. 39). Quibus verbis quamdam formidinem proflentibus, nostræ infirmitatis **206** affectus participando curabat, et pœnalis experientiæ metum

^a Præpositio in addita ex ms. Vat. 3835.

^b Ms. S. Petri, *intra beatæ Virginis uterum.*

^c Prima editio et cod. Bon., *sub diversis et distinctis.*

^d Eadem editio et idem codex, *naturæ.*

^e Eadem in epist. 28, ad Flavianum, c. 4.

^f Correximus *Illud* ex vetustissimo Vat. Al., *Aliud.*

^g Erat in editis nostræ affectioni. Postposuimus nostræ, uti adjectivum *humilitatis*, auctoritate memorati antiquissimi Vat. In uno ms. S. Petri, *afflictioni pro affectioni.*

^h Ejus pro sui in Vat. laudato.

ⁱ *Sacramenta* ex antiquissimo Vat. et ex editis ante Quæsnellum revocavimus. Mox in *perfidia tua præsert* codex S. Petri.

^j Quædam editiones, *inconvertibilis, vel corruptibilis.* Dein pro *et stante* unus cod. S. Petri *in stante.*

^k Idem cod. S. Petri et prima editio, *impietatis tuæ.*

^l Sic ex antiquissimo Vat. nec non ex ms. S. Petri aliisque codd. Al., *creatoris.* Mox *conditor pro creator* in prima editione et cod. Bonon.

^m Antiquissimus Vat., *clara.* Hoc *isaia* loco utrumque *clara, vel plana* apud Patres invenitur, ut ostendit P. Sabatier.

subeundo penebat. In nobis ergo Dominus a nostro pavore trepidabat, ut susceptionem nostræ infirmitatis indueret, et nostram inconstantiam suæ virtutis soliditate vestiret. Venerat enim in hunc mundum dives atque misericors negotiator b e caelis, et commutatione mirabili inierat commercium salutare, nostra accipiens, et sua tribuens, pro contumeliis c honorem, pro doloribus salutem, pro morte dans vitam; et cui ad exterminationem persequentium poterat plusquam d duodecim millia angelicarum servire legionum (*Matth. xxvi, 53*), malebat nostram recipere formidinem quam suam exercere potestatem.

CAP. V. — Quantum autem universis fidelibus hac humilitate collatum sit, primus beatissimus e apostolus Petrus expertus est (*Ibid.*), qui, cum illum instantis sævitæ vehementior procella turbasset, ad reparationem vigoris celeri mutatione conversus est, somens de exemplo remedium, ut tremefactum repente membrum rediret ad sui capitis firmitatem. Non enim posset domino servus, et magistro major esse discipulus (*Matth. x, 24; Joan. xv, 20*), qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, nisi victor mortis ante timuisset. Respexit ergo Dominus Petrum (*Luc. xxii, 61*), et f inter calumnias sacerdotum, inter falsitates testium, inter cædentium et conspuentium injurias constitutus, illis turbatum discipulum convenit oculis, quibus eum præviderat esse turbandum: et in illum g ingressa est veritatis inspectio, ubi erat cordis facienda correctio; quasi quædam h illic vox Domini insonaret ac diceret: i Quo abis, Petre? quid in tua recedis? ad me convertere, in me confide, me sequere: meæ passionis hoc tempus est, noudum tui venit hora passiois. Quid metuis, quod etiam ipse superabis? Non te confundat infirmitas, 207 quam recepi. Ego de tuo fui trepidus, tu de meo esto securus.

Mane autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversum Jesum, ut eum morti traderent (*Matth. xxvii, 1*). Hoc mane, Judæi, non ortus vobis lucis contigit, sed occasus, nec

a Cod. S. Petri, nostro pallore trepidabat, et susceptione se nostræ infirmitatis induerat, ut nostram, etc.

b Editi, cæli. Emendavimus ex mss. antiquissimo Vat. et S. Petri. Prima editio, et cæli commutatione. Post pauca sua tribuens scripsimus cum vetustioribus editionibus ac duobus laudatis codd. Quesnellus, sua retribuens.

c Idem antiquis. Vat., honores, et dein sanitates pro salutem.

d Respicitur locus apud *Matth. xxvi, 53*, in quo licet nunc non legatur *millia*, sic tamen olim in nonnullis exemplaribus legebatur, uti videre est in antiquissimis Evangelicis Veronensi, Brixiano et Forjulensi a P. Blanchino editis: unde etiam Augustinus in libro de Spiritu et Littera, c. 4 et 35, et Hieronymus in psal. lxxiii, num. 1, in psal. lxxv, n. 6, et lib. x de Trin. num. 42, similiter in suis codicibus leguntur.

e Sic nostri codd. et editi ante Quesnellum, apud quem, *Apostolus expertus est, cui cum*. Antiquissimus Vat. præfert vocem *Petrus*, sed delectat *Apostolus*.

f Cod. S. Petri, inter seniorum calumnias.

g Sic antiquissimus Vat., codd. S. Petri et duo alii nostri codices Vatt. cum ms. Victorino, quem Ques-

vestris oculis solitus dies prodiit, sed impiis mentibus nox tetra cæcitatibus incubuit. Hoc mane vobis templum et altaria diruit, legem et prophetas ademit, regnum et sacerdotium sustulit, in luctum æternum omnia i vobis festa convertit. In istis enim insanum cruentumque consilium, tauri pingues, vituli multi, frementes bestia, canes rabidi, ut morti auctorem vitæ et Dominum gloriæ traderetis: et tamquam extenuanda esset furoris vestri immanitas, si ejus sententia qui provinciæ vestræ præsidebat, uteremini, vinctum Jesum ad Pilati iudicium deduxistis; ut clamoribus improbis trepido cognitore superato, interfectorem k hominum eligeretis ad veniam, et Salvatorem mundi peteretis ad pœnam. Post hanc damnationem Christi, l quam exsecuta est Pilati præsidis magis ignavia quam potestas, qui lotis manibus et ore polluto, iisdem labiis Jesum misit ad crucem, quibus eum m pronuntiaverat innocentem, multas illusiones Domino, sacerdotalibus serviens oculis, licentia popularis ingessit: et in mansuetudinem ejus qui hæc sponte tolerabat, furens turba sævivit. Sed quia multum est, dilectissimi, ut omnia hodiernus sermo percurrat, in quartam feriam, qua lectio Dominicæ Passionis iterabitur, residua differantur. Præstabit enim Dominus, orantibus vobis, ut ipsius dono, quod promittimus impleamus: n per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

208 SERMO LV [Al. LIII].

De Passione Domini IV. Færia quarta.

C SYNOPSIS.—I. De crucifixione Christi, in qua per latrones electorum et reproborum discretio figuratur. — II. Imperitas esse Judæorum in Christum blasphemias, cum prædictum esset, non eum descensurum, sed regnaturum a ligno. — III. In cruce, quæ veri altaris sacramentum est, sanguine Christi chirographum peccati esse deletum, et latronem mirabiliter conversum. — IV. De aceto degustato, verbo Consummatum est, inclinatione capitis et morte Christi. — V. Charitate et puritate parari corda ad paschale festum celebrandum.

CAP. I.—Expectationi vestræ, dilectissimi, quod

ad marginem allegavit. Prima editio egressa est. Aliæ editiones cum mss. collect. 4, conversa est.

k Editi, illi. Correximus ex vetustissimo Vat. et cod. S. Petri.

l Prætulimus lectionem antiquissimi Vat. Al., *Quid habes, Petre? Quid in tuam conscientiam recedis?*

D Codex S. Petri, *quid intus recedis, ubi intus pro in tua librarii lapsu scriptum videtur. Mox revertere pro convertere in mss. Vatt. collect. 4 et 5. Reconvertere autem in alio Vat.*

m Addidimus vobis ex antiquissimo Vat. et ms. S. Petri.

n Sic quidam nostri codices Vatt. ut Quesnellus coniecit notatione ad marginem, non ausus immutare lectionem vulgatam hominem.

o Ita correximus ex mss. S. Petri et alio Lectionar. Vat. Accedit etiam antiquissimus Vat. 3855, in quo item legitur *quam*. Al., *qua excusata est Pilati præsidis ignavia magis quam potestas*.

p Aliqui mss. et prima editio, *pronuntiaverat*.

q Antiquissimus Vat., *Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen*.

debetur, Domino largiente reddendum est, promittimus orationibus vestris, ut nos ad solvendum fecerit idoneus, qui vos ad exigendum ^a fecit intentos. Loquentes enim proximo de Domini Passione, a qua ad evangelicam historiam venimus locum, in quo Pilatus ^b impie Judaeorum clamoribus, ut Jesus crucifigeretur, cessasse narratur. Peractis itaque omnibus quae Divinitus fieri carnis velamine temperata permisit, Jesus Christus Filius Dei cruci quam etiam ipse ^c gestarat, affixus est, duobus latronibus, uno ad dexteram ipsius, alio ad sinistram, similiter crucifixis: ut etiam in ipsa patibuli specie monstraretur illa quae in iudicio ipsius omnium hominum est faciendae discretio; cum et salvandorum figuram fides credentis ^d latronis exprimeret, et damnandorum formam blasphemantis impietas praenotaret. Passio igitur Christi salutis nostrae continet sacramentum, et de instrumentis quod iniquitas Judaeorum paravit ad poenam, potentia Redemptoris ^e gradum nobis fecit ad gloriam: quam Dominus Jesus ita ad omnium hominum suscepit salutem, ut inter clavos quibus ligno tenebatur affixus, pro **209** interfectoibus suis ^f paternae clementiae supplicaret et diceret: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34)

CAP. II. — Principes autem sacerdotum, quibus indulgentiam Salvator petebat, supplicium crucis irrisivum aculeis ^g exasperabant; et in quem manibus amplius saevire non poterant, linguarum tela faciebant, dicentes: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si rex Israel est, descendat ^h nunc de cruce, et credimus ei* (Matth. xxvii, 42). De quo ⁱ erroris fonte, Judaei, de quo invidiae lactu, talium blasphemiarum venena potastis? Quis vobis magister tradidit, quae doctrina persuasit, quod illum regem Israel, illum Dei Filium credere deberetis, qui se ^j aut crucifigi non sineret, aut a confusione clavorum liberum exiret? Non hoc vobis legis mysteria, non paschalis observantiae sacramenta, nec ulli unquam prophetarum ora excinerunt; sed illud vere abundeque legis, quod ad detestabilem vestri sceleris impletatem et ad voluntariam Domini pertinet passionem. Ipse enim per Isaiam loquitur: *Dorsum meum dedi ad flagella, ^k maxillas*

^a Prima editio, *facit*.

^b Forte *improbe* legendum Latinus Latinus coniecit in Biblioth. saec. et profana, uti in sermone superiori c. 6.

^c Prima editio, *gesserat*.

^d Antiquissimus Vat. 3835 omittit *latronis*.

^e Etsi nomen *gaudium* pro *gradum* a Quesnello substitutum, pluribus et potioribus nostris m.s. confirmetur; antea editorum tamen lectionem *gradum* quam exemplar primae editionis collect. 5 approbat, revocavimus, tum quia congruentior est, tum quia serm. 51, cap. 7, similiter legitur: *Per Crucis supplicium gradus vobis ascensionis parat ad regnum*.

^f Antiquissimus Vat., *paternam clementiam*.

^g Ita ms. S. Petri; alia *asperabant*.

^h Adverbium *nunc* desideratur in vetustissimo Vat.

ⁱ Forte *furoris*; ut Latinus Latinus in Bibliotheca coniecit.

^j Vocem *aut* addidimus ex mss. S. Petri et anti-

meas ad palmas, faciem autem meam non averti a confusione sputorum (Isai. l, 6). Ipse per David, *Dederunt, inquit, in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* (Ps. lxxviii, 22). Et iterum: *Circumdederunt me canes multi, ¹ concitum malignantium obediit me. Foderunt manus meas et pedes meos, dirimerunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, dividerunt vili vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* (Ps. xxi, 17). Et hoc sceleris tantum vestri videatur ordo praedictus, nulla autem potentia praenuntiata crucifixi, non quidem legis, Dominus ^m descendit de cruce; sed legis: *Dominus regnavit a ligno* (Ps. xcvi, 10).

CAP. III. — Cruz ergo Christi sacramentum veri et praenuntiati habet altaris, ubi per hostiam salutem, natura humana celebraretur oblatio: ibi sanguis immaculati agni antiquae praevaricationis pacta deletat: ibi tota diabolica dominationis contrebatur adversitas, et ⁿ de elatione superbiae victimae **210** humilitas triumphabat; cum tam velox fidelis esset effectus, ut de crucifixis tum Christo latronibus, qui in Christum Filium Dei credidit, paradisum iustificatus intraverit. Quis tanti muneris explicet sacramentum? quis potentiam tam mirae commutationis enarret? Exiguus temporis punctus, longorum scelerum reatus aboletur; inter luctantis animae dura tormenta, haerens patibulo transit ad Christum; et cui propria impietas intulit poenam, Christi gratia dat coronam.

CAP. IV. — Hinc iam degustato aceto, Dominus, quod illa dabat vinea, quae ab auctoris sui plantatione degenerat, conversa fuerat in amaritudinem vitis alienae. *Consummatum est* (Matth. xxi, 38; Joan. xix, 30), ait; hoc est, completae stetit Scripturae: non est amplius quod ^o de insania populi furentis expectem; nihil minus pertuli quam me passurum esse praedixi. Peracta sunt mysteria infirmitatis, promantur documenta virtutis. *Inclinato itaque capite emisit spiritum*, et in corpus die tertio suscitandum, quietem placidi soporis admisit. Cui sacramento cum se vitae auctor impenderet, et ad tantam divinae majestatis inclinationem totius mundi compago quateretur, cum facinus impium omnis ^p sui confusione

quissimo Vat., in quo postremo post vocem *liberum* subjicitur *corpus*. Paulo post, *Prophetarum oracula excinerunt* in quibusdam mss. Vati.

^k Idem Vat., *maxillas autem meas, et mox in escam*.

^l Emendavimus ex eodem Vat. Al. *consilium*. Dein *conspexerunt* pro *inspexerunt* scripsimus ex eodem codice et alio Vat. collect. 5. Prima editio, *inspexerunt in me*.

^m Prima editio et tres codd., *descendet*.

ⁿ Cod. S. Petri, *de elatione*.

^o Sic correximus ex codice S. Petri. In codice Patav. S. Antonii errore librarii, *ab insani*, cum scribendum fuerit *ab insania*. Alii codd. et ediii, *insaniam*. Prima autem editio, *non est aliud quo insaniam populi*.

^p Ms. S. Petri, *sua confusione*. Unus Vat., *confessione* pro *confusione*: natura pro *confessione* in postea editione.

creatura damnaaret, et manifestam in reos sententiam ipsa mundi elementa proferrent: qui vobis animus, Judæi, quæ conscientia fuit; quando et vos iudicium universitatis urgebat, et revocari ad se consummato scelere impietas vestra non poterat? Qualis confusio vos operuit? quæ cor vestrum pœna suscepit?

Cap. V. — Cum igitur, dilectissimi, tanta sit misericordia Dei, ut etiam de tali populo multos per fidem justificare dignatus sit, nosque ^b sub veteris quondam ignorantie profunda nocte pereuntes, in patriarcharum societatem, et in sortem electi generis adoptari: ad altitudinem spei nostræ non segniter neque ^c cum torpore curramus; sed prudenter ac fideliter cogitantes, de quali captivitate et quam misera servitute, quo pretio redempti, et quo brachio sumus educti, glorificemus Deum in corpore nostro; **211** ut habitare eum in nobis, ex ipsa conversationis nostræ probitate monstremus. ^d Et quia nihil est in omnium virtutum dignitate præstantius quam pietas misericordie et puritas castitatis, his nos præsidis specialius instruamus, ut charitatis opere ac nitore pudicitie, tanquam duabus elevati alis, de terrenis mereamur esse cœlestes. Quo desiderio quisquis gratia Dei adjutus impletur, et de profectu suo non in se, sed in Domino gloriatur, hic legitime honorat paschale sacramentum. Hujus limina vastatur angelus sanguine agni et signo crucis prænotata non intrat. ^e Is plagas Ægyptias non pavescit, et iisdem aquis hostes suos relinquit extinctos quibus est ipse salvatus. Amplectamur itaque, dilectissimi, puritatis mentibus atque corporibus, salutis nostræ mirabile sacramentum, et ab omni fermento malitiae veteris emundati (I Cor. v, 7), Pascha Domini cum digna ^f observantia celebremus: ut regente nos Spiritu sancto, a charitate Christi nullis tentationibus separemur, qui in sanguine suo pacificans omnia, et in altitudinem potentæ gloriæ se recipit, et humilitatem sibi servantium non reliquit, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LVI [Al. LIV].

De Bassione Domini V. Die Dominica habitus.

SUMMUS. — I. Salutem nostram esse in cruce posi-

^a Vox mundi adjecta est ex dubiis præstantissimis codd. Vat. et S. Petri, ex quibus et aliis vss. ac nonnullis etiam editionibus quis vobis reposuimus pro qui vobis. Mox in vetustissimo Vaticano postrema hujus capituli verba sic efferuntur: *Quæ conscientia fuit? quavis confusio vos operuit? quæ cor vestrum pœna suscepit? quando et iudicium vos universalitatis urgebat, et revocare se a consummato scelere impietas vestra non poterat? Cum igitur, etc.*

^b Idem Vat., sub veteri quondam ignorantie nocte. Prima editio, sub veteri quondam ignorantie profunda nocte.

^c Al. in margine editorum, cum tempore, et ita nostri codd. collect. 5.

^d Uous ms. Vat. et alius S. Petri, ut quia. Dein, et charitatis in prima editione, loco ut charitatis.

^e In ms. S. Petri, ipsas plagas. Mox post vocem hostes addidimus suos ex antiquissimo Vat.

^f Sic Quænellus cum nostris codd. Anteriores editiones, observatione. Porro observantia pro jejunito apud Leonem frequens invenitur.

tam; in qua æquitate et potentia, divinitate et humanitate vertit Christus, us II. De oratione Christi et duplicis voluntatis/confictu, qui ad nostram eruditionem ordinatus est. — III. De Christi erga Judam lenitate, scelerata Judæ pœnitentia, et hōmīnis per Christum redemptione.

Cap. I. — Creator et Dominus omnium rerum Christus post inusitatum sacre Virginitatis partum, post adorata magorum confessione **212** tūmūla, et post multiplicem doctrinam cœlestis eloqui et variarum curationum medelas imperlo verbi potentis effectas, dispensationem omnium sacramentorum omniumque virtutum salutifera passione consummat. Christianæ igitur spei, dilectissimi, vera ratio et principalis causa crux Christi est: quæ licet Judæis sit scandalum, gentibus autem stultitia, nobis tamen *Dei virtus est, Deique sapientia* (I Cor. i, 23). Unde summum hoc et potentissimum divinæ misericordie sacramentum semper quidem in cordibus nostris cum tota sui dignitate retinendum est, sed nunc vivaciorem animi sensum et puriorem exigit mentis intuitum, quando nobis non solum recursu temporis, sed etiam textu evangelicæ lectionis omnē opus nostræ salutis ingeritur. Nihil ergo apud nos loci cogitationes habeant impiorum, nec integritatis sanæ intelligentiæ, aut Judaica offensio, aut gentilis corrumpat irrisio: ut quod pro nobis non solum humiliter, sed etiam sublimer gestum est, aut secundum hominem impossibile, aut secundum Deum videtur indignum. Utrumque autem recipi, utrumque convenit credi: quia nemo hominum est potest, nisi in utroque salvari. Justus enim et misericors Deus, non sic jure suæ voluntatis est usus, ut ad reparationem nostram, solam potentiam benignitatis exeret: sed quia consequens fuerat ut homo faciens peccatum, servus esset peccati (Joan. viii, 34), sic medicis ægris, sic reconciliatio reis, sic redemptio est impensa captivis, ut condemnationi ¹ iusta sententia iusto liberatoris opere solveretur. Nam si pro peccatoribus sola se opponeret Deitas, non tam ratio diabolum vinceret quam potestas. Et rursum, si causam lapsorum sola ageret natura mortalium, non exueretur a conditione, quæ libera non esset a genere. Unde

¹ Antiquissimus Vat. 3835, posset; alius Vat. collect. 5, possit.

² Cum corruptus esset hic locus, Quænellus edidit, non sic munere, notans in margine: (ita ope editionis Venetæ anni 1505. quæ ex antiquiori anni 1485 expressa est, emendatam; cum legatur, non sic injuria, in omnibus excensis, et quos vidi mss. codicibus.) Prima pariter editio, ex qua sumpta fuit Veneta an. 1483, cum codd. collect. 3, habet munere; sed neque hoc plane satisfecit. Veram lectionem, non sic jure, suppeditavit antiquissimus Vat. codex. Mox, exeret pro exeret in prima editione.

³ Sic melius ex eodem Vat. Al., justis.

⁴ Sic sex nostri codd., et melius quam exeret, ut erat in editis; exui enim a conditione dicebatur pro liberari a servitute. Unde apud S. Zennonei l. 1, tract 10. n. 5, Multi conditionibus duris exuti; in quem locum plura annotavimus. Quænellus in margine suspensus est pro exeret legendum forte exeret; dic, exeret.

oportuit in unum Dominum nostrum Jesum Christum et divinam et humanam convenire substantiam, ut mortalitati nostræ per Verbum carnem factum et origo novi hominis subveniret et passio.

CAP. II. — Cum igitur in Christo Jesu ^a Judæorum cæcitas quæ sunt divina non videat, gentilium sapientia quæ sunt humana **213** contemnat; illis adversus gloriam Domini calumniantibus, istis contra humilitatem superbientibus: nos Dei Filium, et in suis virtutibus, et in nostris infirmitatibus adoramus; nec erubescimus crucem Christi, et inter contradicentium linguas nec de morte ipsius, nec de resurrectione dubitamus. Quoniam quod superbos ad infidelitatem trahit, hoc nos ad fidem dirigit; et quod apud illos est materia confusionis, hoc apud nos est causa pietatis. Admonitis igitur discipulis Dominus, ut contra vim tentationis instantis vigilantibus oratione certarent, ipse ^b Patri supplicans, ait: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu (Matth. xxvi, 39).* Prima petitio infirmitatis est, secunda virtutis: illud optavit ex nostro, hoc elegit ^c ex proprio: nec enim æqualis Patri Filius omnia esse Deo possible nesciebat, aut ad suscipiendam crucem sine sua in hunc mundum voluntate descenderat, ut hanc diversarum affectionum compugnantiam perturbata quodammodo ratione pateretur. Sed ut suscipientis susceptæque naturæ esset manifesta distinctio, quod erat hominis, divinam desideravit potentiam; quod erat Dei, ad causam respexit humanam. Superiori igitur voluntati voluntas cessit inferior, et cito demonstratum est quid possit a trepidante orari, et quid non debeat a medente concedi. Quia enim nos *quid oremus, sicut oportet, nescimus (Rom. viii, 26)*, et utile nobis est ne fiat plerumque quod volumus; Deus justus et bonus, quando ea quæ nocitura sunt, petuntur, negando miseretur. Voluntatis ergo nostræ correctionem Dominus cum trina oratione firmasset, gravatis adhuc mœnore discipulis, *Dormite jam, inquit, et requiescite. Ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, ^d eamus. Ecce appropinquavit qui me tradet (Matth. xxvi, 45, 46).*

CAP. III. — Inter ipsa autem verba Domini, qui prædicti fuerant, irruerunt, et cum gladiis et fustibus comprehensura Christum turba confluit, ducem sequens Judam Ischariot, qui privilegio perfidiæ obti-

^a Erat in excusis, *Judæorum duritia quæ sunt divina, gentilium cæcitas quæ sunt humana contemnat.* Duo Vat. mss. collect. 4 et 5, et Lectionar. Patav. S. Antonii: *Judæorum cæcitas, quæ sunt humana contemnat*; ubi cæcitas Judæis tribuitur, et per saluum a quæ sunt divina ad quæ sunt humana librarii transcurrerunt. Emendationem vetustissimus Vat. suggestit.

^b In uno Vat. deest *Patri.*

^c Sic ex antiquissimo Vat. Al., in proprio.

^d Prima editio, *eamus hinc.*

^e Antiquissimus Vat. addit *se*; et videtur legendum: *cui ministrum sponte se præbuit.*

^f In eodem Vat. desideratur *et.*

^g Ex eodem antiquissimo Vat. emendavimus. Al., *tam perversa impij conversio.*

nuerat in facinore principatum. Hinc ne criminalis causam aliqua præberet offensio; nulla est negata dignatio; sed illius spiritu inflammatus exarsit, cui ministerium sponte ^a præbuit; et qualem habuit mentem, talem invenit et præsidem. Merito, sicut ^t et propheta prædixerat, *oratio ejus facta est in peccatum (Ps. cviii, 7)*: **214** quoniam consummato scelere, ^e tam perversa ipsius conversio fuit, ut etiam penitendo peccaret. Admittit ergo in se Filius Dei impias manus, et quod sævientium furore agitur, ^h patientis potestate complevit. Hoc enim erat illud magna pietatis sacramentum, quod ⁱ Christus consecratur injuriis: quas si aperta potentia et manifesta virtute propelleret, divina tantum exerceret, non humana curaret. In omnibus autem quæ ^j illi popularis et sacerdotalis insania contumeliose et procaciter inferebat, nostræ diluebantur maculæ, nostræ expiabantur offensæ: quia natura, quæ in nobis ^k rea semper fuerat atque captiva, in illo innocens patiebatur et libera; ut ad auferendum peccatum mundi, ille hostiam se Agnus offerret, ^l quem et omnibus corporalis substantia jungeret, et ab omnibus spiritalis origo discerneret. Hæc hodie, dilectissimi, auribus vestris insinuata ^m sufficiant. Cætera in quartam feriam differantur, auxiliante Domino orationibus vestris, qui præstare dignabitur, ut quod promittimus impleamus: ⁿ per eundem Dominum nostrum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LVII [Al. LV]

De Passione Domini VI. Feria quarta

C
SYNOPSIS. — I. Christum voluntarie comprehensum noluisse defendi. — II. Christum iisdem verbis infidelium conscientias cedere, fidelium corda firmare: Caipham, dum vestem suam scidit, sacerdotali se honore spoliasse. — III. Quæ cæcitas sacerdotum, qui linguis crucifigunt Christum, et manus retrahere a cæde videri volunt. Eorumdem circa pecuniam Judæ cæca superstitio. — IV. Christum in cruce exaltatum omnes creaturas in suæ passionis communionem traxisse. — V. Christianos tanto pretio redemptos a diaboli laqueis cavere debere, qui vana astrorum scientia homines deludit.

CAP. I. — Sponsionis nostræ memores, dilectissimi, sanctitati vestræ reddimus quod debemus, **215** affuturam sperantes gratiam Dei, ut inde nobis proveniat devotio, unde est incitata promissio. Comprehensus Christus Dominus a turbis quas principes sacerdotum et doctores legis armaverant, ut impletet

^b Ita ex eodem codice, ubi editi habebant: *patientis potestate complevit.*

^c Prima editio et unus Vat. collect. 5, *Christi consecratur injuriis.*

^d Correctum ex vetustissimo Vat. Al., *illa.*

^e Ita ex eodem ms. et bene; cum *rea et captiva* contraponantur *innocenti et liberæ*. Editi et alii codd., *vincta*. Prima editio cum ms. Bon., *vincita*.

^f Prima editio, *quem et omnibus corporalibus substantia jungeret, et ab omnibus spiritalibus origo discerneret.* In duob. Vat. russ. collect. 4 et 5 habetur pariter, *corporalibus.*

^g Antiquissimus Vat., *suffecerint.*

^h Hanc clausulam, quæ deerat, adjecimus ex vetustissimo Vat. In alio cod. Vat. pro *impleamus*, legitur *implere valeamus.*

dispensationem, ^a cohibuit potestatem; et beatum apostolum Petrum humana adversum irruentes animositate commotum, gladio abstinere præcepit (*Math.* xxvi, 53). Superfluum enim erat ut qui nolebat præsidium angelicarum legionum juvari, vellet se unius discipuli oppositione defendi. Perpetraverit licet ferox turba quod voluit, et de sceleris sui exsultarit ^b effectu; major tamen comprehensi virtus, quam comprehendentium fuit. Judæorum enim cæcitas nihil obtinuit, nisi ut sua impietate se perderet; Christi vero patientia hoc egit, ut omnes sua Passione salvaret.

CAP. II. — Perducto autem Jesu ad Caipham principem sacerdotum, quo scribæ et omnis sacerdotalis ordo convenerat (*Math.* xxvi, 57), falsa adversum Dominum testimonia quærebantur; sed inter inconditas et dissonas voces hoc Jesus mirabiliter elegerat, ^c ut taceret. Caiphæ tamen dicenti : *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei* (*Ibid.*, 63) : ita veraci ac provida auctoritate respondit, ut iisdem verbis et infidelium conscientias ^d cæcicaret, et credentium corda firmaret, ad omnem interrogationem ejus referens, *Tu dixisti*; addensque quod sequitur : *Veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris ^e virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli* (*Ibid.*, 64). Cæphas autem ad exaggerandam auditi sermonis invidiam, *scidit vestimenta sua* : et nesciens quid hac significaret insaniam, sacerdotali se honore privavit. Ubi est, Caipha, rationale pectoris tui? ubi continentia cingulum? ubi superhumeralia virtutum? Mystico illo sacrotoque amictu ipse te spoliast, et propriis manibus pontificalia indumenta discerpis, oblitus præcepti illius, quod legeras de principe sacerdotum : *De capite suo cidarim non deponet, et vestimenta sua ^f non dirumpet* (*Lev.* xxi, 10). Tu vero, a quo jam alienabatur hæc dignitas, ipse tibi es exsecutor opprobrii; et ad manifestandum finem veteris instituti, ^g eadem disruptio sacerdotalem aufert ornatum, quæ mox et templi discidit velum.

CAP. III. — Hinc jam, dilectissimi, inter multiplicatas illusiones nocte transacta, vinctum Jesum **216** Pilato præsidii tradiderunt. Principes enim sacerdotum et seniores populi hoc consilio rem gerebant, ut ab actione sceleris ^h sui viderentur immunes, subtrahentes opera manuum, et ⁱ exerentes tela lingua-

rum, nolentes interficere, et clamantes, *Crucifige, crucifige*. Quid hac specie religionis injustus? quid hac clementia simulatione crudelius? Qua lege, Judæi, quod vobis non licet facere, licet velle? qua ratione, quod corpora polluit, corda non lædit? Contaminari occisione ejus metuitis, cujus super vos et super filios vestros fundi sanguinem postulastis (*Joan.* xviii, 28). Si non tantum facinus vestra impietas peragit, permittite præsidem judicare quod sentit. Sed vos etiam in ipsum graves atque violenti, in id eum declinare non sinitis, a quo ipsi mendaciter abstinetis. Peccaverit Pilatus faciendo quod noluit, in vestram tamen conscientiam confluit quidquid furor vester extorsit. Talis etiam illic vestra observantia fuit, ubi pretium, quod vobis Christi venditor reportavit, mitti in gazophylacium noluitis, caventes scilicet ne sacros loculos pecunia cruenta pollueret. Cujus cordis est ista simulatio? Sacerdotum conscientia capit quod templi arca non recipit (*Math.* xxvii, 6). Refutatur illius sanguinis taxatio, cujus non timetur effusio. Quantislibet ita vos fallacia circumtegatis umbraculis, initum est cum traditore commercium, quo justum sanguinem, sicut non licuit comparari, ^j sic non licuit et effundi.

CAP. IV. — Seditiosis igitur clamoribus Judæorum ^k cedente Pilato, in loco, cui nomen est Golgotha, crucifigitur Christus (*Math.* xxvii, 24). ^l Per lignum erigitur lapsus in ligno, et gustu fellis et aceti diluitur esca peccati. Merito priusquam traderetur, dixerat Dominus : *Cum exaltatus fuero, omnia ad me traham* (*Joan.* xii, 32) : id est, totam causam humani generis agam, et olim perditam in integrum revocabo naturam. In me omnis infirmitas abolebitur, in me omnis plaga sanabitur. Exaltatum autem Jesum ad se traxisse omnia, non solum nostræ substantiæ passione, sed etiam totius mundi ^m commotione monstratum est. Pendente enim in patibulo creatore, universa creatura congemuit, et Crucis clavos omnia simul elementa senserunt. Nihil ab illo supplicio liberum fuit. Hoc in communionem ⁿ sui et terram traxit et cælum, hoc petras rupit, monumenta aperuit, **217** inferna reseravit, et densarum horrore tenebrarum radios solis abscondit. Debebat ^o enim hoc testimonium suo mundo auctori, ut in occasu conditoris sui vellent universa finire. Sed patientia Dei servat rebus atque temporibus ordinem suum,

^a Editi, *cohibet*. Emendavimus ex antiquissimo Vat. 3835 et ex Lectionario S. Petri, in quo *dispositionem*, pro *dispensationem*.

^b Editi, *effectu*. Correctionem præbuerunt duo laudati codices.

^c In ms. S. Petri, *ut tacendo vinceret*.

^d Editi et aliqui codd., *cæcicaret*. Ex duobus memoratis mss. correximus : *cæcaret* autem refertur ad illa Isaiæ c. vi, v. 10 : *Exæca cor populi hujus*.

^e In editis ante Quesn. desideratur *virtutis*.

^f Codex S. Petri, *non scindet*.

^g Sequentia supplevimus ex Lectionariis S. Petri et antiquissimo Vat. in quo altero solum legitur *aufferet* pro *aufert*, in altero autem *discidit* loco *discidit*. Erat in vulgatis et aliis codd. quos vidimus : *caeteris instituti pertinet eadem disruptio sacerdotii. Hinc*

jam, etc.

^h Rainaudi et Quesnelli editiones delent *sui* : restitimus ex anterioribus editis, nostrisque codd.

ⁱ Quædam editiones, *exercentes*, male : et aliquanto post *totum facinus loco tantum facinus*.

^j Præferenda visa est hæc lectio ms. S. Petri. Al., *ita debuit non effundi*.

^k Ita optime emendavit Quesnellus, ut habent etiam nostri codd. Caeteri editi, *sedente*.

^l Cod. Bon. *Merito igitur per lignum*.

^m Sic ex antiquissimo Vat. et ms. S. Petri. Al. *perperam commutatione*.

ⁿ Antiquissimus Vat., *suam, et dein monumenta patrefecit*.

^o Addidimus enim ex duobus præstantissimis Romanis codd. sæpius memoratis.

nosque in illum potius ^a invidat affectum, ut eorum ^A salutem petamus, quorum crimen horremus.

CAP. V.—Tanto igitur pretio, ^b tantoque sacramento eruti de potestate tenebrarum, et ab antiquæ captivitatibus vinculis absoluti, date operam, dilectissimi, ut integritatem mentium vestrarum nulla diabolus arte corrumpat. Quidquid ^c vobis contra Christianam fidem ingeritur, quidquid contra mandata Dei suadetur, de illius deceptionibus venit, qui vos innumeris dolis ab æterna vita conatur avertere, captando quasdam occasiones infirmitatis humanæ, per quas incautas negligentesque animas in laqueos ^d iterum suæ mortis inducat. Omnes ergo per aquam et Spiritum sanctum renati, recolant cui renuntiaverint, et qua professione jugum a se tyrannicæ dominationis excusserint: nec in secundis quisquam, nec in ^B adversis, ad mortiferum diaboli currat auxilium. Ille enim mendax est ab initio (Joan. VIII, 44), et in sola viget arte fallendi, ut humanam ignorantiam falsæ ^e scientiæ ostentatione decipiat, sitque eorum nunquam malignus impulsor, quorum post futurus est improbus accusator. Anni vitæ nostræ et actionum temporalium qualitates nec in natura elementorum, nec in stellarum effectibus, sed in summi et veri Dei potestate consistunt, cujus auxilium et misericordiam in omnibus ^f quæ recte cupimus, implorare debemus. Sicut enim illa, quod absit, offenso, nihil est ^g præter ipsum, quod nobis valeat suffragari; ita eodem propitio, nulla nobis nocebit adversitas. Quoniam si Deus pro nobis, quis contra nos? qui filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, ^C quomodo non etiam cum illo omnia nobis ^h donabit (Rom. VIII, 31)? Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

218 SERMO LVIII [AL. LVI].

ⁱ De Passione Domini VII; habitus die Dominico.

SYNOPSIS. — I. Cur in solemnitate paschali pati Christus elegerit. — II. Judæos crimini intentos, ea quæ

^a Sic antiquissimus Vat. Al., *vacat*.

^b Ita idem Vat. Al., *tanto, sine que*.

^c Ex tribus nostris potioribus codd. reposuimus vobis pro nobis, et paulo post, qui vos pro qui nos.

^d Cod. Bon. et prima editio, *tandem pro iterum*. Ms. S. Petri utrumque prætermittit.

^e Duo mss. S. Petri et Vat., *conscientiæ*, quæ vox sumitur pro cognitione seu notitia communi cum aliis.

^f Editi et aliqui codd., *quæ obtinere cupimus*. Magis placuit lectio memoratorum eodicum.

^g Addidimus præter ipsum ex iisdem duobus codd. In alio Vat. legitur *præter*, omisso *perperam ipsum*.

^h Sic nostri potiores codices et quidam editi. Al., *donavit*.

ⁱ Prima editio et codd. collect. 5, *De Pascha Domini*.

^j Prima editio cum ms. Bon., *festum tam solemnè, et tam sublimis*.

^k Sic cum Quænellæ et prima editione nostri codd. Al., *tacere*.

^l Ita cum eodem Quænellæ ms. S. Petri, unus Vat. et Vercell. Cæteræ editiones cum vetustissimo Vat. et alio cod. collect. 5, *abstergat*.

^m In prima edit. et ms. Vercell., *eisdem*.

legis erant, omigisse. — III. Christum eo tempore corporis et sanguinis sacramentum condidisse, quo consilium de morte ejus habebatur: ejusdem in Judam benignitas, et Judæ pernicitas. — IV. Judam corpore cœnæ affuisse, mente sceleris intentum. Christi sermo post cœnam, oratio in orto, commune cum Patre de morte sua consilium. — V. Christi oratione et trepidatione nostram formidinem peti.

CAP. I.—Scio quidem, dilectissimi, paschale festum tam sublimis esse mysterii, et non solum humilitatis meæ tenuissimum sensum, sed etiam magnorum ingeniorum superet facultatem. Sed non ita mihi divini operis consideranda est magnitudo, ut vel diffidam, vel erubescam de servitute quam debeo; cum sacramentum salutis humanæ non liceat ¹ taceri, etiamsi nequeat explicari. Auxiliantibus autem orationibus vestris, affuturam credimus gratiam Dei, quæ inspirationis suæ rore sterilitatem nostri cordis ¹ aspergat, ut linguæ pastoralis officio, quæ sancti gregis auribus sint utilia, proferantur. Dicente enim Domino honorum omnium largitore: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (Ps. LXXX, 11)*, audemus ² eidem verbis prophetis dicere: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam (Ps. L, 17)*. Incipientes igitur, dilectissimi, evangelicam de Passione Domini historiam retractare, divino intelligimus dispositum fuisse consilio, ut sacrilegi Judæorum principes et impii ³ sacerdotes, qui sæviendi in Christum occasiones sæpe quæserant, non nisi in solemnitate paschali exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim ut manifestè implerentur effectus, ²¹⁹ quæ diu fuerant figurato promissa mysterio: ut ovem significativam ovis vera removeret, ⁴ et ut uno expleretur sacrificio variarum differentiâ victimarum. Nam omnia illa quæ de immolatione agni divinitus per Moysen fuerant ⁵ præstituta, Christum prophetaverant, et Christi occisionem proprie nuntiaverant. Ut ergo umbræ cederent corpori, et cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua observantia ⁶ novo tollitur sacramento, hostia in ho-

¹ Idem Vercell. cod. omittit *impii*, et paulo post, *sui*.

² Antiquissimus Vat., *quæ diu propheticè fuerant promissa mysterio, ut ovem figuratam ovis vera removeret*. Codex Vercellensis, *quemque pro ut ovem*. Al. codd. basilicæ S. Petri cum aliis non paucis vulgatam lectionem exhibent.

³ Exemplar Pauli Diaconi, *et uno, deleta particula ut, quæ superflue et ad nauseam fere repeti videntur*. In Vat. 344, collect. 5, *ante hic locus effertur: et ut expleto sacrificio variarum victimarum differentia cessaret*. Hæc quidem conneunt eum illis sermonis sequentis cap. 7: *Nunc etiam carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis tui implet oblatio*. At cum mox in hoc sermone habeatur, *cessarent imagines sub præsentia veritatis*, lectionem vulgatam, quæ et plurimum et meliorem est eodicum, hæc immutandam putavimus.

⁴ In duobus mss. S. Petri, et in Vercell., *instituta*. Mox *prophetaverunt* et *nuntiaverunt* in Hæmik. Pauli Diaconi et in prima editione.

⁵ Placuit sequi antiquissimum Vat. cui congruunt editi ante Quænellam et plerique nostri codices, ac præsertim S. Petri. Quænellus cum Vercell. Vat.

stiam transit, sanguine sanguis auferitur, et legalis festivitas dum mutatur, impletur.

CAP. II. — Unde cum scribas et seniores populi ad impium consilium pontifices congregarent, omniumque animos sacerdotum cura admittendi in Jesum sceleris occupasset, ipsi se doctores legis lege privarunt, et spontaneo defectu ritus sibi patrios sustulerunt. Incipiente enim festivitate paschali, qui ornare templum, mundare vasa, victimas providere, et legitimis purificationibus sacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odii furore concepto, ad unum opus vacant, et in unum facinus simili crudelitate conjurant, nil assecuturi supplicio innocentiæ et condemnatione justitiæ, nisi ut et nova mysteria non apprehenderent, et antiqua violarent. Providentibus ergo principibus, ne in die sancto tumultus oriretur, non festivitati, sed facinoræ videbatur; nec religioni serviebat hæc cura, sed crimini. Diligentes enim pontifices et solliciti sacerdotes, seditiones turbaram fieri in præcipua solemnitate metuebant, non ut populus non peccaret, sed ne Christus evaderet.

CAP. III. — At Jesus consilii sui certus, et in opere patens dispositionis intrepidus, vetus Testamentum consummabat, et novum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cenam, cum in Caiphæ atria tractaretur quomodo Christus posset occidi, ille corporis et sanguinis sui ordinis sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, ne ab hoc quidem mysterio traditore submoto; ut ostenderetur nulla injuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate præsciens. Ipse enim sibi fuit materia ruinæ et causa perfidiæ, sequens diabolum ducem, et nolens Christus habere rectorem. Dicens itaque Dominus :

collect. 4 et exemplo Pauli Diaconi, novo excluditur. Paulo post cum Quesnello retinimus auferitur, ut legitur in codd. S. Petri, Vercell. et Homil. Pauli Diaconi. Antiquissimus Vat. hoc loco habet *excluditur*. Cæteræ editiones cum mss. collat. 3, 4 et 5, sanguinem sanguis excludit.

^a Sic ex vetustissimo Vat. *Consilium* habent etiam duo codd. S. Petri et exemplar Pauli Diaconi, et referunt ad illa Matthæi xxvi, 4 : *Et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent*, etc. Editi cum aliis mss., ad impietatis concilium. Cum Quesnellus notaverit in margine : *Al. ad impium*, hanc lectionem, quam nullæ editiones præferunt, in aliquibus suis codd. reperit. Paulo ante pro *scribas et seniores* in Vat. 544 est *scriba et seniores*, ita ut hæc voces regant verbum *congregarent*.

^b Ita Quesnellus et præstantiores nostri codices. Alii mss. cum antea editis abstulerunt. Postea, ordinare templum in antiquissimo Vaticano, et sagaciter diligentiam in duobus mss. S. Petri et alio Vat.

^c Erat in editis et in pluribus mss., *quid assecuturi*. Magis congrua visa est lectio textui inserta ex duobus mss. S. Petri.

^d Editi omittunt conjunctionem *et*, quam apertius adjecimus ex vetustissimo Vaticano : siquidem retinendas credidimus voces *condemnationis justitiæ*, quæ tamen abunt in mss. S. Petri et Vercell. Idem vero codex Vat. in sequentibus habet, *nisi ut et nostrum Pascha non apprehenderent, et sua festa violarent*.

^e Editi ante Quesnellum festo pro sancto, et devo-

Amen dico vobis, quod unus vestrum me traditurus est (Matth. xxvi, 21), notam sibi proditoris sui conscientiam demonstravit : non aspera nec aperta impium increpatione confundens, sed leni ac tacita admonitione conveniens ; ut facilius corrigeret poenitendo, quem nulla deformasset abjectio. Cur, infelix Juda, tanta benignitate non uteris ? Ecce parci tuis ausibus tuis Dominus, et nulli te, nisi tibi, indicat Christus : nec nomen tuum, nec persona detegitur, sed veritatis et misericordiæ verbo, cordis tantum tui arcana tanguntur. Non apostolici ordinis honor, non sacramentorum tibi communio denegatur. Redi in integrum, et deposito furore respisce. Clementia invitata, salus pulsata, ad vitam vita te revocat. Ecce immaculati et innocentes condiscipuli tui ad significationem facinoris expavescent, et omnes sibi, non edito impietatis auctore, formidant. Contristati enim sunt, non de conscientia reatu, sed de humane mutabilitatis incerto, timentes ne minus verum esset quod in se quisque noverat, quam quod ipsa Veritas prævidebat. Tu autem in hac trepidatione sanctorum abuteris Domini patientia, et abscondi te tua credis audacia. Ad disimpudentiam sceleris, nec signo evidentioris terroris. Cumque se a cibo alii, in quo indicium Dominus posuerat, continent, tu manum non retrahis a paropside, quia animum non averjis a crimine.

CAP. IV. — Secutum est itaque, dilectissimi, sicut Joannes Evangelista narravit, ut cum traditori suo Dominus manifestius designando panem porrexisset intinctum, totum Judam diabolus occuparet (Joan. xii, 26) ; et quem malignis cogitationibus obligarat, jam ipse impietatis opere possideret. Corpore enim tantum cum cœnantibus recumbebat, mente autem sacerdotum invidiam, testium falsitatem, et furorem

tionem pro festivitati. Hæc lectio præfertur non solum in codd. posteriorum collectionum, sed etiam in vetustissimo ms. Vaticano. Prætulimus lectionem codd. S. Petri, cum quibus conjunguntur ms. Vercell. et exemplar Pauli Diaconi. Quesnellus pariter ex suis codd. inserat textui vocem *sancta*, et in margine : *Al., festo, at retinuit devotioni*.

ⁱ Ms. Vercell., *serviebatur hac cura*.

ⁱⁱ Exemplar Pauli Diaconi, *dispensationis*.

ⁱⁱⁱ Vox *secum* addita ex mss. antiquissimæ Vat. et Vercell. ac prima editione. Mox, *possit occidi* in codice Vercellensi.

^{iv} Sic Quesnellus ex quatuor suis codd. Regio, Vici., Thuan. et Corb. cum quibus conveniunt plerique nostræ. Prima editio, *præstitutus* ; alii, *perstiturus*.

^v Unus Vat., *auribus tuis*.

^{vi} In duobus codd. Vatt. deest *ad vitam*. In Vercell. abest *ta*.

^{vii} Cod. Vercellensis addit, *consciis sibi*, scilicet de sua presenti innocentia, ut in sequentibus exponitur. Et paulo post habet, *de humane mutabilitatis defectione incerti*.

^{viii} Editi, *judicium* ; Quesnellus in margine notavit : forte, *indicium*. Id reperimus in duobus mss. S. Petri et in uno Vat., unde textui inseruimus. Post pauca, *animum pro animam* ex posterioribus nostris codd. ex prima editione, ac Homil. Pauli Diaconi. revocavimus.

^{ix} Vetustissimus Vat., *narraretur*.

imperitæ plebis armabat. Denique videns Dominus A cui flagitio Judas esset intentus, *Quod facis*, inquit, *fac* ^a *citius* (Joan. xiii, 27). Vox hæc non jubentis est, sed silentis, nec trepidi, sed parati : qui habens omnium temporum potestatem ostendit se ^b et moram non facere traditori, et sic ad redemptionem mundi paternam exsequi voluntatem, ut facinus quod a persequentibus parabatur nec impelleret, nec timeret. Postquam igitur Judas persuasus a diabolo discessit a Christo, seque a corpore apostolicæ unitatis abscedit, nullo Dominus pavore turbatus, sed de sola redimendorum salute sollicitus, omne temporis spatium quod a persequentium vacabat incursu, mysticis sermonibus sacratæque doctrinæ, ^c sicut Joannis Evangelio declaratur, impendit : 222 elevans ad cælum oculos, et pro universa Ecclesia supplicans Patri, ut omnes quos dedisset, daturusque esset Filio Pater, unum fierent (Joan. xvii, 41), et in gloria ^d Redemptoris individui permanerent ; adjiciens postremo illam orationem qua ait : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Math. xxvi, 39). Ubi non existimandum est quod Dominus Jesus passionem et mortem, cujus jam discipulis ^e sacramenta tradiderat, voluerit declinare ; cum ipse beatum apostolum Petrum devota fide et charitate ferventem, uti adversum persecutores gladio vetet, dicens : *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum* (Joan. xviii, 41) ? certumque sit ^f et quod secundum Evangelium Joannis Dominus ait : *Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret : ut omnis qui credit* ^g *in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii, 16) ; et quod de ipso ait apostolus Paulus : *Christus nos dilexit, et tradidit semetipsum* ^h *pro nobis hostiam Deo in odorem suavitatis* (Ephes. v, 2). In salvandis enim ⁱ omnibus per crucem Christi ^j communis erat voluntas Patris et Filii, commune consilium ; nec

ulla poterat ratione turbari quod ante æterna sæcula et misericorditer erat dispositum, et incommutabiliter præfinitum. Qui ergo verum, ^k dilectissimi, totumque hominem assumpsit, veros et corporis sensus et animi suscepit affectus. Nec quia omnia in illo plena erant sacramentis, plena miraculis, ideo aut falsis lacrymis flevit, aut mendaci esurioribus sumpsit, aut simulato sopore dormivit. In nostra humilitate contemptus, in nostra mœstitudine ^l contristatus, in nostro est dolore crucifixus. Passiones enim mortalitatis nostræ ob hoc misericordia subiit, ut sanaret, ob hoc virtus recepit, ut vinceret. Quod Isaias apertissime prophetavit, dicens : *Hic peccata nostra portat, et pro nobis dolet ; et nos putavimus illum esse in dolore*, 223 *et in plaga, et in vexatione. Ipse autem vulneratus est propter* ^m *peccata nostra, et infirmatus est propter facinora nostra, et livore ejus sanati sumus* (Isai. lxi, 4, 5).

CAP. V. — Cum itaque, dilectissimi, Dei Filius dicit : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (Math. xxvi, 39), nostræ utitur voce naturæ, et causam agit fragilitatis et trepidationis humanæ : ut in iis quæ toleranda sunt, et patientia roboretur, et formido pellatur. Denique cessans hoc ipsum petere, excusato quodammodo nostræ infirmitatis metu, in quo nobis remanere non expedit, in alium affectum transit, et dicit : *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* (Ibid.) ; et iterum : *Si non potest*, inquit, *calix iste transire a me, nisi bibam illum, fiat voluntas tua* (Ibid., 42). Hæc vox capitis salus est totius corporis ; hæc vox omnes fideles instruxit, omnes confessores C accendit, omnes martyres coronavit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset ⁿ persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus et pro omnibus ^o diceret Patri : *Fiat voluntas tua* ? (P Discant igitur hanc vocem omnes. Ecclesiæ filii magno pretio redempti, gratis justificati ; et cum

^a *Celerius* exhibent antiquissimus Vat. et duo alii collect. 4 et 5, nec non Vercell. cum exemplari Pauli Diaconi.

^b Plures codices cum editis ante Quesnellum delect conjunctionem et, quæ tamen in Lectionario Vercellensi et in exemplo Pauli Diaconi legitur. Mox, pro et sic, idem Vercell. habet, et se. Dein apud Paulum Diaconum, a persecutoribus, loco a persequentibus.

^c Cod. Vercell., sicut Joannes evangelista declarat ; ac dein, omnis-que vocibus. *Filio Pater*, habet, daturusque foret, in unum fierent.

^d Duo Vat. mss., redemptionis.

^e Tres codd. Quesnelli, notitiam tradiderat. Exemplar Pauli Diaconi et cod. Vercell., jam discipulis suis tradiderat notionem.

^f Editi ante Quesn., quod et Dominus testatus est ipse dicens : *Sic enim Deus*, etc. Prima editio, et quod Dominus, etc. Quidam codices, et quod Dominus ipse, etc. Secuti sunt lectionem Quesnellianam, quæ est præstantiorum nostrorum codicum. Ad didimus tantum conjunctionem et, quam cum lectione textui inserta præferunt mss. S. Petri et alius Vat.

^g Cod. Vercell., in ipso. Dein vocem Paulus a Quesnello omissam ex nostris codicibus et cæteris editis revocavimus.

^h Editi ante Quesn. et ipse Apostoli textus habent verba, pro nobis hostiam. Ille vero hæc delevit, eo

quod in suis mss. desiderarentur, ut notavit in margine. Nos e contra eadem restitimus, quia leguntur in omnibus nostris codd. nec non in Homil. Pauli Diaconi.

ⁱ Ita ex duobus Romanis Lectionariis S. Petri. Al., hominibus.

^j Hæc antiquissimi Vat. lectio magis Leonina. Al., communis voluntas erat Patris et Filii, commune consilium.

^k Adjecimus, dilectissimi, ex duobus mss. S. Petri, ex Vercell. ac Homil. Pauli Diaconi, in quo præterea legitur, totumque assumpsit hominem . . . et animi recepit affectus. In Vercell., et animæ recepit effectus.

^l Exemplar Pauli Diaconi, conturbatus.

^m Antiquissimus cod. Vat. cum alio ms. hic habet facinora ; dein, peccata.

ⁿ Duo codd. S. Petri et exemplar Pauli Diaconi, persecutionum.

^o Vulgati ante Quesn. addebant patiens ; ille autem delevit, quia abesse deprehendit a mss. Corb., Vict. et Thuan. duobus. Deest etiam in nostris codd. Solum in duobus mss. S. Petri pro Patri, legitur Pater.

^p Quæ lineis includuntur desunt in mss. Corb. et Thuan. apud Quesnellum, et in nostro Vercellensi ac in Homil. Pauli Diaconi. Sed in aliis omnibus etiam potioribus leguntur.

adversitas violentæ alicujus tentationis ^a incubuerit, A præsidio potentissimæ orationis utantur : ut superato tremore formidinis, accipiant tolerantiam passionis.)
^b Hinc jam, dilectissimi, ad perstringendum ordinem Dominicæ passionis sermo est dirigendus, quem ne vos cumulo prolixitatis oneremus, in ^c quartam sabbati, diviso communi labore, differamus. Aderit precantibus vobis gratia Dei, quæ mihi solvendi debiti tribuat facultatem. ^d Per Dominum nostrum Jesum Christum, viventem et regnantem cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

224 SERMO LIX [Al. LVIII].

De Passione Domini VIII; feria quarta habitus.

SYNOPSIS. — I. Christum, depulsa trepidatione infirmitatis, se volentem trahi passum esse pro omnibus. — II. Quot præjudiciis Pilatum Judæi ad damnandum Christum impulerint; quanta ille ignavia cesserit clamantibus. — III. Pilati crudelitatem in Christum ex nonnulla clementia descendere; Judæos toto scelere gravari. — IV. Christum, dum lignum supplicii gestavit in sceptrum convertisse. — V. Per Simonem Cyrenæum figuratas esse gentes ad fidem crucis Christi vocandas, et novo sacrificio sanctificandas. — VI. Interiorem præsertim intuitu crucem Christi aspiciendam esse. — VII. Quomodo Christus exaltatus omnia trahat ad se? Quæ excellentia Christianæ religionis? Quanta crucis virtus? — VIII. Non nobis esse vivendum, sed Christo pro nobis mortuo.

CAP. I. — ^e Decursis, dilectissimi, sermone proximo iis quæ comprehensionem Domini præcesserunt, superest nunc ut auxiliante Dei gratia, de ipso jam passionis ordine, sicut promisimus, disseramus. Nam cum verbis sacræ orationis suæ Dominus declarasset verissime sibi atque plenissime et humanam et divinam inesse naturam, ostendens unde esset quod pati nollet, et unde quod vellet; ^f depulsa trepidatione infirmitatis, et confirmata magnanimitate virtutis, rediit in sententiam ^g suæ dispositionis æternæ, et sævientî diabolo per ministeria Judæorum, formam

servi nihil ^h peccati ⁱ habentis objecit : ut per eum ageretur omnium causa, in quo solo erat omnium natura sine culpa. Irruerunt ergo in lumen verum filii tenebrarum, et utentes faculis atque laternis non evaserunt infidelitatis suæ noctem, quia non intellexerunt lucis auctorem. Occupant paratum teneri, et trahunt volentem trahi : qui si vellet obniti, nihil quidem in injuriam ejus impiæ manus possent, sed mundi redemptio ^j tardaretur, et nullum salvaret illæsus, qui pro omnium salute erat moriturus.

CAP. II. — Sinens igitur inferri sibi quidquid sacerdotum ^k incitamenti furor popularis audebat, ad Annam Caiphæ socerum, ac deinde ad Caiphæm ex Annæ transmissione perducitur : et post insanas calumniantium ^l objectiones, post commentitias subornatorum testium falsitates, ^m ad audientiam Pilati pontificum delegatione transfertur. Qui, divino jurè neglecto, clamantes *se regem non habere nisi Cæsarem* (Joan. xix, 15), tamquam Romanis devoti legibus, omne judicium potestati ⁿ præsidis reservassent, expetierunt exsecutorem magis sævitæ quam arbitrum causæ. Offerebant enim Jesum duris nexibus vinctum, colaphis et alapis frequentibus cæsum, sputis oblitum, clamoribus prædammatum, ut inter tot præjudicia, quem omnes vellent perire, non auderet Pilatus absolvere. Denique ^o nec in accusato eum reperisse culpam, nec in sententia sua tenuisse constantiam, docet ipsa cognitio : in qua judex, quem innocentem pronuntiat, damnat, addicens iniquo populo sanguinem ^p justî, a quo abstinendum sibi, et intellectu proprio senserat, et somnio uxoris noverat. Non purgant contaminatum animum manus lotæ, nec in aspersis aqua digitis expiatur quod famulante impia mente committitur. Excessit quidem Pilati culpam facinus Judæorum, qui illum nomine Cæsaris territum et invidiosis vocibus increpatum,

^a Antiquissimus Vat., *incumbet*; et dein, *rationis*, pro *orationis*, ut erat in editis ante Quesn. nec non in plerisque mss. legitur. Unus Vat. habet lectionem a Quesnello vulgatam, *orationis*, quæ contextui magis congruit.

^b In uno ms. S. Petri, *Hic jam*.

^c Codd. Reg., Corb. et Thuan. duo apud Quesn., et unus noster cum Homil. Pauli Diac., *sextam*. Sed vulgatam lectionem retinimus, quippe quæ et confirmatur aliis præstantioribus nostris mss., et cohæret cum aliis et antecedentibus et consequentibus Leonis sermonibus de Passione Domini die Dominico habitis, qui similiter reliqua de eodem argumento disserenda in feriâ *quartam*, non autem in *sextam* remittunt. Porro in *quartam feriâ* pro in *quartam sabbati* est in aliquibus nostris codd. Antiquissimus Vat. omittit vocem, *communi*, et præfert, *differimus*.

^d Clausulam sumpsimus ex duobus Lectionariis S. Petri. In editis erat *Per Dominum nostrum Jesum Christum qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.* Antiquissimus Vat., *Per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

^e In antiquissimo Vat. 3835 et in Casinensi alia verborum syntaxi sic exorditur sermo : *Sermone proximo, dilectissimi, iis quæ comprehensionem Domini præcessere, decursis, superest, etc.*

^f In eodem Vat., *depulsa trepidatione humana et*

confirmata virtute divina rediit. In Homil. Pauli Diac., pro *magnanimitate*, habetur, *magnitudine*.

^g Vocem *suæ* a Quesnello expunctam et omissam etiam in quibusdam nostris codd. revocavimus auctoritate mss. S. Petri, et aliorum quamplurium.

^h Duo codd. S. Petri, *habentem subjecti*. Dein unus Vat. collect. 5, in quo *sola erat*. In prima editione, in quo *solum*.

ⁱ Sic cum Quesnello nostri codd. Cæteræ editiones, *differretur*.

^j Sic ex duobus codd. S. Petri et Homil. Pauli Diac. Vulgati *instinctu*. Mox post verbum *audebat*, omissis intermediis, subditur in antiquis-imo Vat., *post insanas in Caiphæ domo calumniantium voces, post commentitias testium falsitates, ad examen Pilati, etc.*

^k Editi ante Quesn., *voce*, cum mss. collect. 3 et 5, nec non in vetustissimo Vat. At *objectiones* cum Quesnello præferunt codd. S. Petri, Vat. collect. 4, et exemplar Pauli Diac.

^l Editi, *ad examen*. Magis placuit *ad audientiam*, auctoritate mss. S. Petri et Homil. Pauli Diac.

^m Antiquissimus Vat. et alius collect. 5, *Cæsaris*.

ⁿ Duo mss. S. Petri et unus Vat., *nec in eo reperisse causam aliquam*. In prima editione et cod. Bon., *nec in accusato aliquam reperisse causam*.

^o Prima editio, *justum*. Post pauca *agnoverat*, in antiquissimo Vat. et alio collect. 5.

ad effectum tui **226** scelere impulerunt. Sed nec ipse evasit reatum, qui cooperatus a seditionis, reliquit iudicium proprium, et in crimen transiit alienum.

CAP. III. — Quod ergo Pilatus, dilectissimi, implacabilis populi victus insania, melius Jesum deherestari ludibris, et ^b inmodice vexati permisit injuriis, quodque eum flagellis castris, spiritus coronatum, et amictu tristoria vestis indutum, scribarum et sacerdotum ostentavit aspectui, mitigandos proculdubio inimicorum animos existimavit: ut exsaturatis invidiæ odiss, non ultra jam crederent persequendum, quem tot modis iniebatent afflicto. Sed cum inardesceret ira clamantem, ut Barabam indulgentia relaxaret, et Jesum crucis poena susciperet; cum consono fremitu diceretur a turbis: *Sanguis ejus super nos et super filios nostrorum* (*Matth. xxvii, 25*); obliuerunt iniqui in damnationem suam quod perlinaciter exigebant: quorum dentes, sicut propheta testatus est, *arma erant et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus* (*Ps. lvi, 5*). Frustra enim a crucifigendo majestatis Domino manus ^c proprias continebant, in quem lethalia votum spicula, et venenata verborum tela jaciebant. Vobis, vobis, falsi Judæi, et sacrilegi principes populi, totum facinoris istius pondus incumbit: et licet infirmitas sceleris et præsidem obliuarit, et militēs; omnis tamen facti summa vos arguit. Et quidquid in supplicio Christi vel Pilati peccavit iudicium, vel cohortis obsequium, hoc vos facit humani generis odio digniores: quia vestri furoris impulsu nec illis innocentes esse licuit, quibus iniquitas vestra non placuit ^d.

CAP. IV. — Traditus itaque Dominus sævientium voluntati, ad irrisionem regie dignitatis, supplicii sui jussus est esse gestator; ut impleretur quod Isaias propheta præviderat, dicens: *Ecce natus est puer, et datus est nobis filius, cujus imperium super humeros ejus* (*Is. lii, 16*). Cum ergo Dominus lignum portaret **227** crucis, quod in sceptrum sibi converteret potestatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium, sed manifestabatur fidelibus grande mysterium: quia gloriosissimus diaboli victor, et ^e inimicarum virtutum potentissimus debellator, pulchra specie triumphi sui portabat tre-

phazum; et inviolate patientiæ humeris, signam salutis, adorandum regnis omnibus inferebat; tamquam et tunc ipse operis sui imagine omnes imitatores suos confirmaret et diceret: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* (*Matth. x, 38*).

CAP. V. — Sicutibus autem cum Jesu turbis ad locum pœnæ, Simon quidam Cyrenæus inventus est, in quem lignum crucis transferretur a Domino (*Matth. xxvii, 32*): ut etiam tali facto præsignaretur gentium fidēs, quibus erux Christi non confusio erat futura, sed gloria. Non ergo fortuitum, sed figuratum et mysticum fuit, ut Judæis in Christum sævientibus, ad compatiendum ei peregrinus occurreret, dicente Apostolo: *Si compatimur, et conregnabimus* (*Rom. viii, 17*): ut sacratissimo Salvatore opprobrio, non Hebræus quisquam, nec Israelita, sed alienigena subderetur. Per hanc enim translationem, a circumcissione ad præputium, a filiis carnalibus ad filios spirituales, immaculati agni propitiatio, et omnium sacramentorum plenitudo transibat. Siquidem *Pascha nostrum*, ut ait Apostolus (*I Cor. v, 7*), *immolatus est Christus*: qui se novum et verum reconciliationis sacrificium offerens Patri, non in templo, cujus jam erat finita reverentia, nec intra septa civitatis ob meritum sui sceleris diruendæ, sed foris ^h et extra castra eruectus est, ut veterum suppliciarum cessante mysterio, nova hostia, novo imponeretur altari, et erux Christi, non templi esset ara, sed mundi (*Heb. xiii, 11*).

CAP. VI. — Exaltato igitur, dilectissimi, per Crucem Christo, non illa tantum species aspectui mentis occurrat, quæ fuit in oculis impiorum, quibus per Moysen dictum est: *Et erit pendens tibi iud tunc venulos tuos, et timebis die ac nocte; et non efedes velle tuæ* (*Deut. xxviii, 68*). Isti enim nihil in evectio Domino præter factus suum cogitare potuerunt, habentes timorem, non quo fides vera justificatur, sed quo conscientia iniqua torquetur. Noster vero intellectus, quem Spiritus veritatis illuminat, gloriam Crucis **228** caelo terraque radiantem pura ac libero corde suscipiat, et interiore acie videat, quale sit, quod Dominus eum de passionis suæ loqueretur ⁱ instantia, dixit: *Veni hodie, et clarificetur Filius hominis* (*Joan. xii, 23*); et infra: *Nunc, inquit, tur-*

^a Homil. Pauli Diac. et mss. S. Petri, *seditionibus*. D Antiquissimus Vat., *superatus seditionibus*.

^b Prima editio et cod. Bon., *multimodis*. Mox pro *scribarum et sacerdotum*, quod est in Quest. præserunt mss. S. Petri et Homil. Pauli Diaconi, cæteræ editiones et reliqui codd. etiam antiquissimus Vat. *habent persequentium*.

^c Duo mss. S. Petri et Homil. Pauli Diac., *imptas*; et mox, *vibraverant pro jaciebant*.

^d Homil. Pauli Diac. addit: *licet libertus vos mitescere vidissent*.

^e Insigni variatione initium hujus capituli effertur in antiquissimo Vat. et Casinensi collect. 1: *Cum itaque cæcitas infelium Judæorum regem suum esse universitatis Dominum denegaret, traditus est Dominus Jesus sævientium voluntati, et ad irrisionem regie dignitatis crucis suæ jussus est esse gestator, quia scilicet dignus hoc esset opprobrio, cui gloria in ignomi-*

nia velletur: Erdi quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium, etc. In mss. collect. 2 alio modo: *Itaque, dilectissimi, Dominus sævientium voluntate ad irrisionem regie dignitatis, et cætera ut in textu. Editam verò lectionem mss. S. Petri et alii codd. confirmant.*

^f In eodem antiquissimo Vat., *inimicorum spirituum*.

^g In eodem Vat. et in Casinensi desunt verba ab initio capitis usque ad illa, *plentitudo transibat*. Siquidem; ita ut post verba, *non est me dignus*, sequatur: *Pascha ergo nostrum, sicut ait Apostolus, etc.* Post pauca veterem lectionem, *lignum crucis, nostris codd. probatam recepimus, pro qua Quæstiones, lignum supplicii*.

^h In his. Casin. omittitur conjunctio *et*.

ⁱ Duo mss. Vatt., *præsentia*.

dada est anima mea, et quid dicam? Pater, salva me ex hac hora. Sed propterea veni in hanc horam. Pater, clarifica Patrem tuum (Joan. xii, 27); et cum vox Patris venisset a caelo dicens: Et clarificavit, et iterum clarificavit (Ibid., 28): respondens Jesus circumstantibus, dixit: Non propter me vox haec facta est, sed propter vos. Nunc iudicium mundi est, nunc princeps huius mundi ejectionem foras. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (Ibid., 30).

CAP. VII. — O admirabilis potentia Crucis! o ineffabilis gloria Passionis! in qua et tribunal Domini, et iudicium mundi; et potestas est crucifixi. Traxisti enim, Domine, omnia ad te, et cum expandisses tota die manus tuas ^b ad populum non credentem et contradicentem tibi, confutandae majestatis tuae sensum totus mundus accepit (Is. lxx, 2; Rom. x, 21). Traxisti, Domine, omnia ad te, ^c cum in execrationem Judaici sceleris, unam protulerunt omnia elementa sententiam, cum obscuratis luminaribus caeli, et converso in noctem die, terra quoque motibus quateretur insolitis, universaque creatura impiorum usui se ^d negaret. Traxisti, Domine, omnia ad te, quoniam scisso templi velo, sancta sanctorum ^e indignis pontificibus recesserunt: ut figura in veritatem, prophetia in manifestationem, et lex in Evangelium verteretur. Traxisti, Domine, omnia ad te, ut quod in uno ^a Judaeae templo obumbratis significationibus agebatur, pleno apertoque sacramento, universarum ubique nationum devotio celebraret. Nunc etenim et ordo clarior levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacratior est unctio sacerdotum: quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum: per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. ^f Nunc etiam carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis et sanguinis tui implet oblatio: quoniam tu es verus Agnus Dei, qui tollis ^g peccata mundi (Joan. i, 29); et ita in te universa perficis mysteria, ut sicut unum est pro omni victima **229** sacrificium, ita unum de omni gente sit regnum.

CAP. VIII. — Consteamur igitur, dilectissimi, quod beatus magister gentium Paulus apostolus gloriosa voce confessus est, dicens: *Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc* **D**

A mundum peccatores salvos facere (I Tim. i, 15). Hinc enim mirabilior est erga nos misericordia Dei, quod non pro justis, neque pro sanctis, sed pro iniquis et impiis Christus est mortuus (Rom. v, 6): et cum mortis aculeum recipere non posset natura deitatis, suscepit tamen, nascendo ex nobis, quod posset offerre pro nobis. Olim enim morti nostrae mortis suae ^h potentia minabatur, dicens per Oseam prophetam: ⁱ *O mors, ero mors tua, et ero morsus tuus, inferne (Osee xiii, 14).* Leges enim inferni moriendo subiit, sed resurgendo dissolvit: et ita perpetuitatem mortis incidit, ut eam de aeterna faceret temporalem. ^j *Sicut enim omnes in Adam moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv, 22).* Fiat itaque, dilectissimi, quod apostolus Paulus ait: *Ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro omnibus mortuus est et resurrexit (II Cor. v, 15);* et quia vetera transierunt, et facta sunt omnia nova, nemo in carnalis vitae vetustate remaneat, sed omnes de die in diem ^k proficiendo, per pietatis augmenta renovemur. Quantumlibet enim quisque justificatus sit, habet tamen, ^l dum in hac vita est, quo probatior esse possit et melior. Qui autem non proficit, deficit; et qui nihil acquirit, ^m nonnihil perdit. Currendum ergo nobis est fidei gressibus, misericordiae operibus, amore justitiae, ut diem redemptionis nostrae ⁿ spiritualiter celebrantes, non in fermento veteri malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v, 8), resurrectionis Christi mereamur esse participes, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

230 SERMO LX [AL. LVIII]

De Passione Domini IX.

SYNOPSIS. — I. *Mysteria legis novae in antiqua praenuntiata esse, et in Evangelio narrata.* — II. *Non magis celebranda esse festa paschalia, quae verae nobis redemptionem pepererunt.* — III. *Figuras impletus apparere in morte Christi, in qua diabolus sua fraude captus est.* — IV. *Quantopere cavenda avaritia ex lapsu Judae: Petrum ex timore titubantem, ex charitate per interlorem Christi aspectum surrexisse.*

CAP. I. — Sacramentum, dilectissimi, Dominicæ passionis in salutem humani generis ante tempora aeterna dispositum, et per multas significationes omnibus retro saeculis ^o nuntiatum, non adhuc exspe-

^a Duo codd. S. Petri et Homil. Pauli Diac., *dimittetur, vel mittetur deorsum. Mox, ad me ipsum scripsimus cum plerisque et posterioribus mss. atque editis. Quesnellus, ad me: prima editio, mecum.*

^b In mss. S. Petri, *ad plebem.*
^c *Quoniam pro cum in iisdem codd. Prima editio, qui, forte quia. Unus Vat., quando.*

^d Sic posterioris et plerique nostri codices atque editi ante Quesnellum, apud quem, *mutaret. In uno ms. S. Petri, nuntiare pro nutare scriptum videtur.*

^e In duobus mss. S. Petri, *Judaeorum. Dein, agebatur, correximus ex duobus mss. S. Petri, pro quo in vetustissimo Vat. scriptum est agebatur.*

^f Haec postrema periodus deest in Homil. Pauli Diaconi.

^g Antiquissimus Vat., *peccatum.*

^h Editi et multi codd., *potentiam.* Prætulimus lectio-

nem vetustissimi Vat. et duorum mss. S. Petri.

ⁱ In mss. Vat. collect. 4 et 5, *Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, inferne.*

^j In antiquissimo Vat., *ut sicut omnes in Adam moriuntur, ita et in Christo omnes vivificentur.*

^k In uno codice Vat. deest *proficiendo; in duobus autem mss. S. Petri omittuntur verba per pietatis augmenta. Homil. Pauli Diac., renovantur pro renovemur.*

^l Duo codd. S. Petri et Homil. Pauli Diac., *dum in hoc corpore est.*

^m Antiquissimus Vat.; *non parum.*

ⁿ In eodem cod., *Sanctis operibus celebrantes, resurrectionis Christi mereamur esse participes, omisso intermedio Pauli textu: in quo, veteri pro veteris scripsimus ex duobus mss. S. Petri.*

^o Prima editio et unus cod. Vat. et alius Bon., *initiatum.*

ctamus manifestandum, sed jam adoramus impletum. ^a Concurrentibus igitur ad eruditionem nostram et novis testimoniis et antiquis, dum quod prophetica cecinit tuba, evangelica pandit historia, et sicut scriptum est: *Abyssus abyssum invocat, in voce cata-tractarum* ^b *tuarum* (Ps. XLII); quoniam ad enarrandam gloriam gratiæ Dei paribus sibi vocibus, utriusque Testamenti altitudo respondet; et quod erat sub velamine figurarum profundum, sit revelata ^c luce perspicuum. Si tamen inter illa ^d miracula Salvatoris, quæ sub populorum gerebantur aspectu, pauci Veritatis præsentiam sentiebant, ^e ipsique discipuli voluntaria Domini passione turbati, non evaserunt scandalum crucis sine tentatione formidinis; unde fides nostra intelligentiam sumeret, unde ^f conscientia robur acciperet, nisi quæ facta cognoscimus, prædicta legeremus?

CAP. II. — Peracto igitur, dilectissimi, Salvatoris triumpho, et consummatis dispensationibus quas omnia veteris Testamenti eloquia **231** nuntiarunt, luceat carnalis Judæus, sed spiritualis gaudeat Christianus: et festivitas, quæ illis conversa est in noctem, nobis coruscet in lucem; quoniam crux Christi eadem est et credentium gloria, et non credentium poena. Quamvis enim persequentium furor nihil aliud in Dominum majestatis operatus sit, quam atrocem crudelitatem et immite supplicium; redemptis tamen ^g hac Domini passione verior justiorque lætandi est ratio quam dolendi. ^h Fuerit tunc discipulorum excusabilis pavor, nec diffidentiae culpam apostolicis mœror incidere, quando concurrentibus ad unum scelus Judæis Judæorumque principibus, superbus taurorum pinguium tumor, et proterva vitulorum petulantia sæviebat; quando sub oculis ovium, pastoris justii sanguinem ⁱ frementium bestiarum rabies expetebat; quando denique etiam ipse, qui pati venerat, de nostræ naturæ communionem dicebat: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 38). Nunc autem postquam ^j per susceptionem infirmitatis potentia est clarificata virtutis, nulla fidelium mœstitudine paschalis est ^k ob-

^a Ita ex duobus mss. S. Petri. Alias continuatur periodus antecedens, omisso igitur.

^b Sic omnes nostri codices et editi ante Quesn., apud quem, *suarum*.

^c Duo codd. S. Petri et alius Vat., *voce*.

^d Quesnellus, *pericula*. Retinimus lectionem antea vulgatam, quam omnes nostri mss. approbant. Mox, pro *si tamen*, antiquissimus Vat. præfert *Si autem*. Cod. Vercell. et exempl. Pauli Diac., *Sic tamen*.

^e In duobus mss. S. Petri, *ut et ipsi discipuli...* non evaserint.

^f Ita Quesnellus ex quatuor suis codd., uti etiam legitur in aliquot nostris mss., ac præsertim in antiquissimo Vat. et exempl. Pauli Diac. Anteriores editiones cum aliis codd., *constantia*. Paulo post, *prædicata* pro *prædicta* in mss. S. Petri.

^g In vetustissimo Vat. et in prima editione deest *hac*.

^h Ms. Vercell. et exempl. Pauli Diac., *Fuerat*, et paulo post, *inciderat*.

ⁱ Cod. Corbeiensis Quesnelli, *sævientium*.

^j In duobus codd. S. Petri *susceptio*, ita ut *potentia* ablativo casu efferatur. Editiones ante Quesnel-

A scuranda solemnitas; nec cum tristitia nobis gestorum ordo recolendus est, cum ita Dominus usus sit malitia Judæorum, ut de intentione facinoris, voluntas sit ^l impleta miserentis. Si autem in exitu Israel de Ægypto agni sanguis fuit restitutio libertatis, et sacratissima est facta festivitas, quæ per hostiam pecudis iram ^m averteret vastatoris; quanta populis Christianis concipienda sunt gaudia, pro quibus omnipotens Pater *Filio suo unigenito non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. viii, 32); ut in occisione Christi, Pascha esset verum, et singulare sacrificium, quo non ex dominatione Pharaonis unus populus, sed ex diaboli captivitate totus mundus eruitur.

CAP. III. — Hoc igitur illud est, dilectissimi, sacramentum, cui ab initio omnia sunt famulata mysteria. ⁿ Nunc sanguis justii Abel mortem summi Pastoris eloquitur, et in parricidio Judæorum Cain interfector fratris **232** agnoscitur (Gen. iv, 8). Nunc diluvium et Noe arca (Ibid. vii, 17) manifestat, quid sit renovationis in baptismo, et quid salutis in ligno. Nunc Abraham gentium pater promissos acquirit hæredes; et in semine ejus, non germen carnis, sed fidei propago benedicitur (Gen. xxii, 18; Rom. iv, 11). Nunc ad prænuntiatum festis omnibus festum sacer novorum mensis ^o enituit, ut in quo accepit mundus exordium, in eodem haberet Christiana creatura principium. Quamvis igitur ^p furentes Judæi fecerunt in Dominum Jesum quæcumque voluerunt, et suscepti hominis veritatem nullis eorum ausibus potestas divina subtraxerit; patientia tamen Domini consilii sui munus implevit, et pertinacia sacrilegæ crudelitatis profecit operi Salvatoris: quod non Scribæ, non Pharisæi, nec summi intellexere pontifices: ^q *Si enim cognovissent, numquam Dominum majestatis crucifixissent* (I Cor. ii, 8). Nec ipse ^r itaque diabolus intellexit, quod sæviendo in Christum, suum destrueret principatum, quia antiquæ fraudis jura non perderet, si se a Domini Jesu sanguine contineret. Sed malitia nocendi ^s avida, dum irruit, ruit; dum capit, capta est; dum persequitur mortalem, incidit

lum cum mss. posteriorum collectionum, *susceptione*. Lectionem textus antiquissimus Vat. cum aliis nostris codd. præfert.

^k Prima editio et duo mss. S. Petri, *observanda*.

^l Vetustissimus Vat., *implenda*.

^m In eodem codice, *verterat*. Mox, pro *quanta populis*, in codice Vercell., *quanto magis populi*.

ⁿ In exempl. Pauli Diac., *Nam sanguis*. Mox in cod. Vercell., *morte pro mortem*.

^o Homil. Pauli Diac. et alius cod., *emicitur*.

^p In eodem Homiliario, *frementes*. Mox, pro *fecerunt*, in aliquibus codd. et prima editione, *fecerint*, quod congruit cum subsequenti, *subtraxerit*. Dein, pro *voluerunt*, prima editio et Homil. Pauli Diac., *voluerint*.

^q In antiquissimo Vat., *Si enim intellexissent*. Mox, *gloriæ pro majestatis*, erat in editis ante Quesnellum, ut in codd. posteriorum collectionum nec non in exempl. Pauli Diac. At potiores et antiquiores non tri codd. *majestatis* præferunt.

^r Cod. Vercell. delet *itaque*. Postea, *qui pro quia*, in plerisque editis et in eodem Vercell.

^s Editi ante Quesn. cum quibusdam codd., *avidus*,

in Salvatore. Invenit sane in illo molimine ^a imprudentis audaciæ dignum cooperatorem, dignumque consortem, cum impius Judas maluit minister esse diaboli quam apostolus Christi, quem non timoris perturbatione deseruit, sed pecuniæ cupiditate distraxit.

CAP. IV. — Videte, dilectissimi, et prudenter inspicite quæ germina et quales fructus de avaritiæ stirpe nascantur, quam merito Apostolus radicem omnium malorum esse ^b definivit (I Tim. vi, 10); quia nullum peccatum sine cupiditate committitur, et omnis illicitus appetitus, istius aviditatis est morbus. Amori pecuniæ ^c vilis est omnis affectio, et anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit; nullumque est in illo corde justitiæ vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum. Hoc perfidus Judas inebriatus veneno, dum sitit lucrum, pervenit **233** ad laqueum: et tam stulte impius fuit, ut triginta argenteis et Dominum venderet et Magistrum. Cum autem se ad excipiendum iniquitatis iudicium Dei Filius præbuisset, beatus apostolus Petrus, cujus fides ea devotione fervebat, ut Domino et compati paratus esset et commori, ancilla sacerdotis calumniante perterritus, ^d ex infirmitate periculum negationis incurrit: ob hoc, sicut apparet, hæsitare permissus, ut in Ecclesiæ principe remedium poenitiæ conderetur; et nemo auderet de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum nec beatus Petrus potuisset evadere. Dominus autem Jesus, qui intra pontificale ^e concilium solo corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi divino vidit intuitu; et ^f paventis animum, mox ut respexit, erexit, et in fletus poenitudinis incitavit. Felices, sancte apostole, lacrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis. Affuit enim dextera Domini Jesu Christi, quæ labentem te, priusquam ^g dejicereris, exciperet, et firmitatem standi in ipso cadendi periculo recepisti. Vidit in te Dominus non fidem ^h victam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam. Abundavit fletus, ubi non defecit affectus, et fons charitatis lavit verba formidinis: nec tardatum est remedium abolitionis, ubi non fuit iudicium voluntatis. Cito itaque in soliditatem suam rediit ⁱ petra, tantam recipiens fortitudinem, ut quod tunc in Christi expaverat passione, in suo post supplicio

ita ut hoc adjectivum referatur ad diabolum, et eadem ratione, *captus est* pro *capta est*. Dein, *et dum persequitur* in Homil. Pauli Diac.

^a Prima editio et cod. Bon., *impudentis*, et postea, *discipulus pro minister*.

^b Prima editio, *definit*.

^c Cod. Vercell., *vigilis*. Dein pro *fecit* prima editio *facit habitaculum*.

^d Duo mss. S. Petri, cod. Vercell. et Homil. Pauli Diac., *infirmitatem negationis incurrit*.

^e Al., *consilium*, quod pro cœtu consulentium nonnumquam sumitur.

^f Antiquissimus Vat., *paventis*.

^g Mss. S. Petri, *decideres*. Mox in Homil. Pauli Diac., *et qua firmitatem*.

^h Vulgati ante Quesnellum *fletum* cum mss. col-

A non timeret. | Per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXI [Al. LIX].

De Passione Domini X.

SYNOPSIS. — I. *Quam vane de affectato regno accusatus est Christus.* — II. *Quidquid egit Christus, divinæ potestatis fuisse, non terreni regis.* — **234** III. *Cur Christus mulierum lacrymas compescuerit.* — IV. *Quomodo Christus supplicia in hostem suum retorserit.* — V. *Blasphemus in Christum Judæos omnes creaturæ condemnant; et eos omnibus religionis sacramentis privatos velum scissum demonstrat.*

CAP. I. — Cum multis modis, dilectissimi, Judaica impietas laboraret, ut ^k causam aliquam perpetrandi in Dominum Jesum sceleris inveniret, et mendacia, quæ falsi testes injustis sacerdotibus famulando ^l protulerant, nihil quod morte dignum esset afferrent; hoc quasi insuperabile repererunt, ut Dominum mundi, affectati regni invidia perurgerent. Cumque Pilatus Jesum, quem frustra videbat argui, vellet ^m absolvi, calumniose et minaciter conclamaverunt: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari* (Joan. xix, 12). ⁿ Stultam insimulationem imprudenter, Pilate, timuisti. ^o Sed formidabile fuerit nomen regium, ut pro imperio Cæsaris opprimi debuerit novæ molitio potestatis, si domiandi consilium tyrannicus tibi prodidit apparatus, si provisio armorum, si congregatio divitiarum, si præsidia detecta sunt militum. C Quid eum gravari sinis de affectata potentia, cuius specialis fuit de humilitate doctrina? Romanis legibus non contradixit, census subiit, didragma solvit, vectigalia non inibuit, quæ Dei sunt Deo, et quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda constituit; paupertatem elegit, obedientiam suasit, mansuetudinem prædicavit: hoc est vere, non Cæsarem impugnare, sed juvare.

CAP. II. — Verumtamen ne in totum inanis videatur Judæorum objectio, discute diligentius, præses, quid de Domini Jesu operibus notum sit, quid de potestate compertum. Cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, mutis donavit eloquium, febres abegit, dolores resolvit, dæmonia ejecit, mortuos vivificavit, mari et ventis, ut quiescerent, imperavit (Matth. viii, 27). Magnum prorsus regem ista demon-

lect, 3 et 4. potiores vero nostri codd. et præcipue Lectionaria S. Petri, *victam*.

^l Sic omnes nostri codd. cum exemplo Pauli Diac. et editiones omnes ante Quesn. Qua vero auctoritate ille nullam variantem indicans supposuerit *Petrus*, ignoramus.

^m Clausulam adjecimus ex antiquissimo Vat.

ⁿ Ita cum Quesnello potiores nostri codd. Cæteri vulgati, *occasionem*.

^o Unus cod. S. Petri, *prætulerant*. Vercell., *pro viderant*.

^p Prima editio, *absolvere*.

^q Unus ms. Vat., *stulta insimulatione*.

^r Particula *sed* omittitur in Vat. 3835. Prima editio, *si formidabile fuit*. Mox *et pro imperio* in eadem editione et in eodem vetustissimo Vat.

strant, qui non humana ^a excellit potentia, sed virtute divina. Hanc ergo Judæi obiectant potestatem, commutent ^b actionem suam, et hoc proferant ^c 235 quod teleht corde. Quare de terrenis calumniantur, qui cœlestia persequuntur? Quamvis ergo Pilatus onerosum sibi invidiosumque sentiret, quod eum Judæi de neglectu amicitia Cæsaris impetebant, aliquamdiu tamen furorem ipsorum mitigare conatus est: et ideo Dominum Jesum diversis contumeliis affici aut permisit, aut jussit, ut satiata iniquitas de innocentis injuriis ulterius non sæviret. Sed pertinax malitia propriis crescebat augmentis, et in quem obtinuerat jus illusionis, exigebat et mortis. Unde cum et summi sacerdotes, et principes Judæorum, omnisque multitudo crebris vocibus acclamarent: *Crucifige, crucifige*, tradidit Jesum persequentium voluntati, Barabbâ illis latronē dimisso, ut qui in die festo auctorem interficiebant vitæ, impunitas eis præstaretur homicidæ.

CAP. III. — Eunte itaque, dilectissimi, ad locum clarificationis suæ Domino, et ^c misericordiâ ab impiorum tabernaculis exeunte, ut adimpleretur quod scriptum est: *Longe a peccatoribus salus* (Ps. cxviii, 155), sequebatur eum multitudo populi, et mulierum plangentium et lamentantium ^d eum (Luc. xxiii, 27). Solent enim sexus infirmior, etiam pro his qui morte sunt digni, in lacrymas commoveri, et damhatorum exitus, pro naturæ communis consideratione misereri. Sed istum sibi planctum Dominus Jesus dignatur impendi, quia non decebat luctus triumphum, nec lamenta victoriam. Denique conversus ad eas, *Filiæ, inquit, Jerusalem, nolite flere super me, sed super vosmetipsas, et super filios vestros fleite. Quia venient ^e dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non nutrierunt. Ubi est tristitia crucifigendi? Ubi formido morituri? Non terret passuri animum hora supplicii, et docens nullam pro se flendi esse rationem, indictæ poenitentiam, denuntiando vindictam. Non est, inquit, quod dolere in me, Jerusalem filiæ, debeatis; pro vobis plangite, et pro vestris filiis ejulate. Super illos ^f fundatur iste ploratus, quos tales viscera ve-*

^a Cod. Vercell., *excellat*.

^b Id est accusationem suam, voce *actionem* ex foro translata, ut in postilla Quésnelius monuit. Sane *accusationem suam* exhibet prima editio, et in margine cod. Veronensis 214.

^c Vox *misericiordiâ* deest in ms. Veronensi: Paulo post, *Longe est a peccatoribus salus* in vulgatis ante Quésnel. et non paucis codd.

^d Pronomen *eum*, quod erat in editis ante Quésnel., revocavimus ex antiquissimo Vat. et aliis probæ notæ codicibus. Deest tamen in Vercell. et in duobus Vat.

^e Cod. Veron., *dies in te, quibus dicetur*. Duo codd. S. Petri et unus Vat., *dicelis*. Dein non *lactaverunt* in editis ante Quésnel. et in nonnullis codd. Lectionem non *nutrierunt*, a Quésnel. ex suis mss. inductam, etiam plerique nostri libri approbant.

^f Quædam editiones et aliquot codd., *fundantur isti ploratus*.

^g Sic cum Quésnelo et prima editione plures et præstantiores nostri codices. Al., *de salute*.

^h Editi ante Quésnel. et aliqui codd. addunt *et temeritate*; non tamen antiquissimus Vat. nec Vercell.

stra pepererunt. Lugendum planè vobis est, ^g non de Salvatore credendum, sed de impietate ^h perentium. Ego crucem volens patior, et mortem in me, quam sum perempturus, admitto. Nolite flere pro mundi redemptione morientem, quem in majestate Patris videbitis judicantem.

CAP. IV. — Exaltatus ⁱ ergo Christus Jesus in igno feterat mortem in mortis auctorem, et omnes principatus, adversasque virtutes, ^j per objectionem passibilis carnis elisit, ^k admittens in se antiqui hostis audaciam, qui in obnoxiam sibi sæviendo naturam, etiam ibi exactor ausus est esse debiti, ubi nullum potuit vestigium invenire peccati. Evacuatum est igitur generale illud venditionis nostræ et lethale ethnographum, et pactum captivitatis in jus transitu ^l Redemptoris. Clavi illi, qui manus Domini pedesque transfoderant, perpetuis diabolum fixere vulneribus, et sanctorum poenâ membrorum inimicatum fuit interfectio potestatum: sic suam Christo ^m consummantem victoriam, ut in ipso et cum ipso omnes, qui in eum crederent, triumpharent.

CAP. V. — Cum ergo Dominus crucifixi corporis elevatione sublimis, reconciliationem mundi exsequeretur in quadam arcè supplicii, latronemque conversum ad paradisi vocaret habitaculum; vos, principes Judæorum, legisque doctores, nec conscientia ⁿ impietate compuncti, nec effectu sceleris mitigati, fixuris clavorum addebatis tela linguarum, dicentes: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei* (Matth. xxvii, 42). Sed his vocibus vestris stultis atque blasphemis reddunt omnia elementa responsum, et utram ^o simul in vos sententiam ferunt cœlum, terrâ, sol, ^p sidera, quæ indignos vos suo ministerio præstantur terribili motu, insolitoque defectu tenebras mundo vestræ cæcitatibus ostentant (*Ibidem*). Quod si ^q ad arguendum vos nec cœlestia, nec inferna sufficiunt, et crucem Christi magis poterunt petrae atque monumenta, quam corda vestra sentire; saltem quod in templo actum est, scienter advertite. ^r 237 Velum, cujus objectu ^s intercludebantur sancta sanctorum, a summo usque ad ima aliique mss.

ⁱ Quidam mss. cum editis Quésnelo antea dicitur pro ergo libentem autem.

^j Antiquissimus Vat., *per objectionem passibilis carnis inludit*.

^k In Vercellepsi omittuntur verba *admittens in se* usque ad periodi finem.

^l Cod. Veron., *confirmantem*.

^m Idem cod. Veron., *pietate*. Mox editi, *affectu sceleris*. Melius, *effectu sceleris*, ex duobus mss. S. Petri ac tribus Vat.

ⁿ Particulam *simul* inseruimus ex duobus mss. S. Petri, antiquissimo Vat., Vercell., Veron. et Vat. collect. 5. Unus Vat. collect. 4 pro *simul* habet *silicet*, quod editionum omissionem confirmat.

^o Editi habebant *sideraque, indignos vos suo ministerio protestantes terribili motu, etc.* Melior visa est lectio duorum codicum S. Petri. Mox pro *ostentant* editi ante Quésnel. cum quibusdam mss. ostendunt.

^p Cod. Veron. et alius Vat., *ad arguendos vos*.

^q Editi ante Quésnel., *includebantur*.

diruptum est, et sacrum illud mysticumque secretum **A** quo solus summus pontifex iussus fuerat intrare, reseratum est, ut nihil jam esset discretivnis, ubi nihil resederat sanctitatis. Repudiatos itaque vos debuistis agnoscere, et omne jus sacerdotii perdidisse, quia verum erat quod Veritas vobis dixerat: Si ^b *crederetis Moysi, crederetis et mihi* (Joan. v, 46). Merito ergo vos Testamentum utrumque condemnat, et gratia ^c vacuatos, et lege privatos, qui ideo resistitis novis, quia non credidistis antiquis. Nos autem, electissimi, qui ab ignorantiae tenebris liberati, fidei lucem accepimus, et in novi Testamenti hereditatem per electionem adoptionis intravimus, ^d in festivitate, quam carnalis Israel perdidit, gaudeamus: quoniam *Pascha nostrum immolatus est Christus* (I Cor. v, 7); per cujus ineffabilem gratiam omnium **B** charismatum benedictione ditamur, et ita in novitatem a vetustate transferimur, ut non solum paradisi restituamur habitaculo, sed etiam regni caelestis gloriae praeparemur, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

SERMO LXII [Al. LX]:

De Passione Domini XI; Dominica die habitus.

Synopsis. — I. *Quantum sit humani intellectus hebetudo ad mysteria contemplanda.* — II. *Fidem incarnationis per symbolum edoceri. Soliditas fidei Petri, ob quam Petra Ecclesiae fundamentum constitutus est.* — III. *Diabolum malignitate sua esse decipulum. Orationem Christi pro inimicis eos ad fidem, predicante Petro, adduxisse.* — IV. *Christo pro omnibus impiis mortuo, Judas etiam potuisset consequi remedium, si non festinasset ad laqueum.* — V. *Mortem Christi in Judaeorum mente crudeliter, **288** in morientis virtute esse mirabilem.*

CAP. I. — Desiderata nobis, dilectissimi, et universo optabilis mundo adest festivitas Dominicae passionis, quae nos inter exultationes spiritualium gaudiorum silere non patitur: quia etsi difficile est ^a de eadem re saepius digne atque disserere, non est tamen liberum sacerdoti, in tanto divinae misericordiae sacramento ^f fidelis populi auribus subtrahere sermonis officium, cum ipsa materia, ex eo quod est ineffabilis, sancti tribuat facultatem; nec possit deficere quod dicatur, ^g de qua numquam potest satis esse quod dicitur. Succumbat ergo hu-

^a Ita ex duobus mss. S. Petri et Veronen., nec non apud Joannem Lateranensis ecclesiae diaconum, qui similiter legisse videtur in Lectionariis Basilicæ Lateranensis. Exstat tom. II Musæi Italici Mabillon. pag. 565. Alias, quod solus.

^b Ms. Veron., *credideritis forsitan et mihi* in cod. Vercell.

^c Antiquissima Vt. et noster Veron., *vacuus*. Dehinc restituitur pro *resistitis* in prima editione et ms. Bon. ^d Praepositio in omittitur in antiquissimo Vat. Unde cod. S. Petri et alius Böh., *festivitatem... gaudeamus nos accepisse, quoniam*, etc.

^e Ita emendavimus ex mss. duobus S. Petri et Vercell. Al., *de eadem solemnitate*.

^f Sic cum Quesnello nullum codicem indicante tres antea laudati códices. Antea edidi et aliqui codd., *fidelibus populis subtrahere*.

^g Vulgati et quidam codd., *dum numquam*. Praetulimus auctoritatem duorum mss. S. Petri et unius

mana infirmitas gloriae Dei, et in explicandis operibus misericordiae ejus, imparem se semper inveniat. Laboremus sensu, haecamus ingente, deficiamus eloquio: bonum est ut nobis parum sit quod etiam recte de Domini majestate sentimus. Dicente enim propheta: *Quaerite Dominum et confirmamini, quaerite faciem ejus semper* (Ps. civ, 4), nemini praesumendum est quod totum quod quaerit invenerit, ne desinat propinquare qui cessarit recedere. Quid autem inter omnia opera Dei, in quibus humanae admirationis fatigatur intentio, ita contemplationem mentis nostrae et oblectat et superat, sicut passio Salvatoris? De cujus omnipotentia, quae cum Patre unius et aequalis essentiae est, quoties, ut possumus, cogitamus, mirabilior nobis sit in Deo **B** humilitas quam potestas; et difficilius capiter divinae majestatis exinanitio, quam servilis formae in summa provectio. Sed multum nos ad intellectum juvat, quod licet aliud sit Creator, aliud creatura, aliud Deitas inviolabilis, aliud caro passibilis; in unam tamen personam ¹ concurrat proprietates utriusque substantiae, ut sive in infirmitatibus, sive in virtutibus, ejusdem sit contumelia, cujus et gloria.

CAP. II. — Haec fidei regula, dilectissimi, quam in ipso exordio Symboli per auctoritatem apostolicae institutionis accepimus, Dominum nostrum Jesum Christum, quem Filium Dei Patris omnipotentis unicum dicimus, eundem ¹ quoque de Spiritu sancto natum ex Maria virgine constemur; nec ab ejusdem **289** majestate discedimus, cum ipsam **C** crucifixum et mortuum, et die tertia credimus suscitatum. Omnia enim quae Dei sunt, et quae hominis, simul et humanitas explevit et deitas: ut dum passibili impassibilis inest, nec virtus in infirmitate affici, nec infirmitas possit in virtute superari. Merito beatus Petrus apostolus in hujus unitatis confessione laudatus est: ¹ qui, cum Dominus quid de ipso intelligerent discipuli, scrutaretur, omnium celerrime ostendens, *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi*. Quod utique non revelante vidit carne, ² nec sanguine, quorum objectu interiores oculi poterant impediri, sed ipso Spiritu Patris in corde operante credentis, ut ad regimen totius Ecclesiae praeparatus, primum disceret quod doceret, et ³ pro soliditate

D Vercell., nec non Bonon. ac primae editionis, in quibus *de qua ad materiam* refertur.

¹ Cod. Vercell. delet in, ita ut adjectivum *summa* cum substantivo *provectio* copuletur.

² Quidam mss., *concurrat*. Mox ut desideratur in Vercell. codice.

³ In ms. Vat. collect. 3 deest quoque, et pro *ex Maria* legitur *et Maria*.

⁴ Praepositionem in hic et ante vocem *virtute* supplevimus ex duobus mss. S. Petri, quibus concinit cod. Vercell. cum eam praemittat voci *virtute*: omitti autem potuit ante vocem *infirmitate* more librariis familiari ob concursum initialium litterarum in.

⁵ Sic emendavimus ex potioribus nostris codd. et editis ante Quesn., apud quem legitur *cui*.

⁶ Dub. codd. Vatican. et prima editio, *vel sanguine*. Post pauca quidam codd., *primus disceret*, forte melius.

⁷ Hunc locum et Quesnelli postillam huic loco

fidei, quam erat prædicaturus, audiret: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam* (Matth. xvi, 16). Christianæ igitur fidei fortitudo, quæ portas mortis super inexpugnabilem petram ædificata non metuit, unum Dominum Jesum Christum, et verum Deum, et verum hominem constitetur; eundem credens filium Virginis, qui auctor est matris; eundem natum in fine sæculorum, qui creator est temporum; eundem Dominum omnium virtutum, et unum de stirpe mortalium; eundem peccati nesciura, et in similitudine carnis peccati pro peccatoribus immolatum.

CAP. III. — Qui ut humanum genus vinculis mortiferæ prævaricationis absolveret, et sævienti diabolo potentiam suæ majestatis occulit, et infirmitatem nostræ humilitatis objecit. Si enim crudelis et superbus inimicus consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Judæorum animos mansuetudine potius temperare, quam injustis odiis studuisset accendere; ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem. Fefellit ergo illum malignitas sua: intulit supplicium Filio Dei, quod cunctis filiis hominum in remedium verteretur. Fudit sanguinem justum, qui reconciliando mundo et pretium esset et poculum. Suscepit Dominus, quod secundum 240 propositum suæ voluntatis elegit. Adinisit in se impias manus furentium, quæ dum proprio incumbunt scelere, famulatae sunt Redemptori. Cujus etiam circa interfectores suos tanta erat pietatis affectio, ut de cruce supplicans Patri, non se vindicari, sed illis postularet ignosci, dicens: *Pater, a dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). De cujus utique orationis potentia fuit, ut prædicatio Petri apostoli, ex iis qui dixerunt: *Sanguis b illius super nos et super filios nostros* (Matth. xxvii, 25), multorum ad penitentiam corda converteret, et uno die baptizarentur tria fere millia Judæorum (Act. ii, 41); fieretque omnium cor unum et anima una (Ibid. iv, 32), paratorum jam pro eo mori quem poposcerant crucifigi.

CAP. IV. — Ad hanc indulgentiam traditor Judas pervenire non potuit: quoniam perditionis filius, cui diabolus stabat a dextris (Ps. cviii), prius in desperationem transit, quam sacramentum generalis

affram expendimus in observationibus ad sermonem tertium.

^a Sic duo codd. S. Petri et apud Remigium Lugdunensem de tribus epistolis c. 49. Alias, *ignosce*.

^b In uno cod. Vat. et in Bonon., *hujus*. In alio Vat. et apud Remigium, *ejus*.

^c Prima editio ignorat forte

^d Ita emendavimus ex duobus mss. S. Petri. Al., *nunc furtis fraudibus dedito*.

^e Sic melius ex iisdem mss. et alio Vat. In editis et nonnullis codd., alia interpunctione, *insederat, nec piis acceptaverat*. In duobus Vat., *acceperat pro acceptaverat*.

^f Cod. Vercell. et prima editio, *paralytico sanato*. Mox editi ante Quesn., *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*. Lectionem ab eo inductam et a nobis retentam exhibent duo codd. S. Petri et alius

A redemptionis Christus impleret. Nam mortuo pro omnibus impiis Domino, potuisset etiam ^e forte hic consequi remedium, si non festinasset ad laqueum. Sed maligno cordi, ^d et nunc furti fraudibus dedito, nunc parricidalibus commerciis occupato, nihil unquam documentorum misericordiæ Salvatoris insederat. ^e Impiis acceptaverat auribus Domini verba dicentis: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. ix, 13); et: *Filius hominis venit quærere et salvare quod perierat* (Luc. v, 32); nec intellexerat clementiam Christi, qui non solum corporeis infirmitatibus medebatur, sed etiam vulnera debilitum curabat animarum, dicens ^f paralytico: *Constans esto, fili, remissa sunt tibi peccata tua* (Matth. ix, 5); dicens et oblatae sibi adulteræ: *Nec ego te condemnabo, vade & etiam amplius noli peccare* (Joan. viii, 11); ut per omnia opera sua ostenderet, in illo adventu suo salvatorem mundi se venisse, non judicem. A quo intellectu alienatus impius traditor, insurrexit in semetipsum ^h, non iudicio penitentis, sed furore pereuntis: ut qui vitæ auctorem interfectorebus vendidisset, in augmentum damnationis suæ etiam moriendo peccaret.

CAP. V. — Quod ergo falsi testes, quod cruenti principes, quod impii sacerdotes ⁱ in Dominum 241 Jesum Christum ministerio ignavi præsidis et famulatu imperitæ cohortis egerunt, et detestandum universis sæculis, et amplectendum fuit. Crux enim Domini, sicut ^j in Judæorum erat mente crudelis, ita est in Crucifixi virtute mirabilis. Furit in unum C popululus, et miseretur omnium Christus. Quod sævitia infertur, ^k voluntate suscipitur: ut licentia facinoris æternæ opus impleat voluntatis. Unde omnis ordo rerum gestarum, quem plenissime evangelica narratio ^l percurrit, ita fidelium est accipiendus auditu, ut salva 242 fide actionum, quæ tempore Dominicæ passionis impletæ sunt, intelligamus non solum remissionem peccatorum in Christo completam, sed etiam formam justitiæ esse propositam. ^m Verum, ut hoc diligentius, juvante Domino, disseratur, hæc sermonis portio in quartam sabbati reservetur. Aderit ut speramus, gratia Dei, quæ nos orantibus vobis faciat promissa complere: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto regnat in sæcula sæculorum. Amen.

D Vercell.

ⁿ Sic nostri codices et editi omnes ante Quesn. apud quem, *et amodo noli peccare*.

^h Quesnellus post voces *in semetipsum* addidit *impium*, quam vocem nec nostri codd. nec antea editi exhibent.

ⁱ Erat in editis, uti in aliquibus mss., *in Domini Jesu Christi mysterio ignavia præsidis et famulatu*. Veram lectionem hausimus ex duobus S. Petri codicibus.

^j Unus ms. Vat., *in invidorum*.

^k Placuit voluntate pro potestate reponere ex mss. S. Petri.

^l Duo codd. Vat. et prima editio, *percurrit*.

^m Sequentia usque ad finem desunt in ms. Vercellensi.

ADMONITIO IN TRES SERMONES SEQUENTES.

Post antecedentem sermonem perturbatus erat in editis, sicut et in non paucis mss. aliquot subsequentium sermonum ordo, qui propterea a nobis plane immutandus fuit. Antecedenti sermone subiciebatur sermo cui initium est. Omnia quidem tempora. Sub finem vero sermonis antecedentis promittitur alius sermo feria quarta habendus, in quo S. Leo ita se locuturum spondet, ut salva fide actionum, quæ tempore Dominicæ passionis impletæ sunt, intelligamus non solum remissionem peccatorum in Christo completam (quod eo sermone statuerat), sed etiam formam justitiæ esse propositam; quod in feriam quartam exponendum remittit. De hoc autem nihil in sermone Omnia quidem tempora in editis subjecto; quin in ipso alius pariter sermo feria quarta habendus promittitur, qui a nobis postea indicabitur. At sermone sequenti, Gloria, dilectissimi, cap. 4, et promissionis mentionem facit, et addit: Quæ Dominica passio omnes nos et redemit, et docuit, ut unde datum est pretium, inde et justitia sumeretur. Et cap. 3: Et sacramentum condidit et exemplum, ut unum apprehenderent rebuscendo, alterum sequerentur imitando, quæ ad propositam justitiæ formam referuntur. Hic igitur sermo, veluti anterioris sermonis portio in quartam sabbati reservata, non erat disjungendus. Post hunc dabimus sermonem, Omnia quidem tempora, die Dominico habitum contra Eutychanos; in cujus fine cum alius sermo eodem super re feria quarta adjiciendus dicatur, nec statim subjectus inveniretur in editis, nos subjecimus. Deprehendimus autem hunc sermonem esse illum qui incipit: Sermonem, dilectissimi, de gloriosa Domini nostri Jesu Christi passione promissum; ubi S. pontifex in Eutychie errorem pariter disserit. Enimvero hos duos sermones ob continuationem velut unum habendos, patet ex epist. 124 et 165, in quibus postquam S. Leo duo fere integra postrema capita 3 et 4 descripsit ex sermone, qui incipit: Omnia quidem tempora, continuo subijci fragmentum primi capitis ex alio sermone, qui inchoat: Sermonem, dilectissimi; unde alter alterius est portio. Hæc omnia confirmat ordo qui invenitur in duobus antiquis mss. Lictionariis basilicæ S. Petri, num. 105 et 107, ubi inter sermones de Passione post sermonem, Desiderata nobis, subditur: Gloria, dilectissimi; dein: Omnia quidem tempora; ac postea, Sermonem, dilectissimi, de gloriosa, etc. Idem etiam ordo exhibetur in tribus aliis codicibus præstantis collect. 2.

243 SERMO LXIII.

De Passione Domini XII; habitus feria quarta.

SERMONIS. — I. Non sola sua potentia pugnatum esse a Christo, sed ex humilitate nostra, ut justitia servaretur. — II. Quidquid habemus adimpletum, id antiquos habuisse obumbratum; unamque fidem ac spem esse omnium. — III. Inseparabilem esse unionem Christi cum utroque corpore suo, naturali et mystico. — IV. Hoc maxime Christiano enitendum, ut caput suum imitetur. — V. Sola præcepta ceremonialia esse mutata; gratiam autem datam ad moralia. — VI. Christum innumeros sibi filios baptismo parere, in quo mortis et resurrectionis imago elucet. — VII. Omne Christiani meritum, gloriam esse Christi; qui quos carne sua pascit, spiritum etiam agit et regit.

CAP. I. — Gloria, dilectissimi, Dominicæ passionis, de qua nos etiam hodie locuturos esse promisimus, humilitatis maxime est miranda mysterio; quæ omnes nos et redemit et docuit: ut unde datum est pretium, inde et justitia sumeretur. Omnipotentia enim Filii Dei, a qua per eandem essentiam æqualis est Patri, potuisset humanum genus a dominatu diaboli solo imperio suæ voluntatis eruere, nisi divinis operibus maxime congruisset, ut nequitiae hostilis adversitas de eo quod vicerat vinceretur, et per ipsam naturam naturalis repararetur libertas, per quam generalis fuerat illata captivitas. Dicente autem evangelista quod Verbum caro factum est, et habitum in nobis (Joan. 1, 14); et dicente Apostolo quod Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi

A (III Cor. v, 19): ostensum est, quia Unigenitus summi Patris tale iniiit cum humana humilitate consortium, e ut suscepta nostræ carnis animæque substantia unus atque idem Dei Filius permaneret, nostra augendo, non propria d: quia infirmitas erat provehenda, non virtus: ut cum suo Creatori creatura esset unita, nihil assumpto divinum, nihil assumpti deesset humanum.

CAP. II. — Hoc consilium misericordiæ et justitiæ Dei, licet in præteritis sæculis quibusdam velaminibus fuerit obumbratum, non tamen ita obiectum est ut sanctorum, qui ab initio usque ad adventum Domini laudabiles exstiterunt, intellectui negaretur: cum et prophetis verbis, et rerum gestarum significationibus, salus quæ in Christo erat ventura, promissa sit; quam non solum qui prædicabant adepti sunt, sed omnes etiam qui prædicantibus crediderunt. Una enim fides justificat universorum temporum sanctos, et ad eandem spem fidelium pertinet, quidquid per mediatorem Dei et hominum Jesum Christum (I Tim. ii, 5), vel nos confitemur factum, vel patres nostri adorare faciendum. Nec inter Judæos atque gentiles ulla distinctio est. Siquidem, sicut ait Apostolus, circumcisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei (Rom. ii, 25; I Cor. vii, 19); quæ si cum integritate fidei serventur, veros Abrahamæ filios, id est perfectos faciunt Christianos, dicente eodem Apostolo: Quicumque

^a In duobus mss. Vat., in Vercell. et in Homil. C prima editione et Homil. Pauli Diac., cum suo Creatore, perperam.

^b Ita cum Quesn. duo mss. S. Petri et unus Vat. Antea editi cum aliis codd. et Homil. Pauli Diac., per ipsam materiam.

^c In cod. Vercell., per susceptam nostræ carnis animæque substantiam.

^d Idem Vercell. cod. addit, relinquendo; male, ut liquet ex consequentibus, quia infirmitas erat provehenda, non virtus, quæ ad augmentum quidem nostræ humanitatis affirmandum, divinitatis autem propriæ inficiandum referuntur. Mox idem ms. cum

^e Homiliar. Pauli Diac., ab initio mundi.

^f Ita, præter Homil. Pauli Diac., omnes nostri codices et editi ante Quesnellum, qui spem et fidem nulla auctoritate indicata supponit.

^g Editi, adoptaverunt. Quesnellus in margine, sed prima editio, adoraverunt.

^h Apud Quesnellum, distantia est, repugnantibus omnibus editis nostrisque mss. ac Homiliario Pauli Diac. Pauli etiam textus habet, distinctio.

enim in Christo Jesu baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. ^a Omnes enim unum estis in Christo. Si autem vos Christi: ergo Abrahamæ semen estis, secundum promissionem hæredes (Galat. III, 27-29).

CAP. III. — Non ergo est dubium, dilectissimi, naturam humanam in tantam connexionem a Filio Dei esse susceptam, ut non solum in illa homine qui est primogenitus totius creaturæ (Coloss. 1, 18), sed etiam in omnibus sanctis suis unus idemque sit Christus; et sicut a merobris caput, ita a capite membra dividi non possint. Quamvis enim non istius vitæ sit, sed æternæ, ut sit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv, 28); tamen etiam modo templi sui, quod est Ecclesia (Coloss. 1, 18), indivisus habitator est, secundum quod ipse promisit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Quibus Apostolus resonans ait: *Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, et per eum reconciliari omnia in ipso* (Coloss. 1, 18-20).

245 CAP. IV. — His autem et aliis pluribus testimoniis quid insinuatur cordibus nostris, nisi ut per omnia ad imaginem ejus renovemur, qui permanens in forma Dei, carnis peccati ^a forma esse dignatus est (Philip. II, 6)? Omnes enim infirmitates nostras, quæ veniunt de peccato, absque peccati communione suscepit, ut famis et sitis, somni et lassitudinis, morboris ac fletus affectionibus non careret, doloresque ævissimos usque ad mortis extrema pateretur: quia nemo posset laqueis mortalitatis absolvi, nisi ille, in quo solo innocens erat ^c natura omnium, sineret se interfici manibus impiorum. Unde Salvator noster Dei Filii universis in se credentibus, et sacramentum condidit, et exemplum: ut unum apprehenderent renascendo, alterum sequerentur imitando. Hoc enim docet beatus Petrus apostolus dicens: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat*

^a In Homil. Pauli Diac., *Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu*, ut in Pauli epistola habetur.

^b Ita coherentius antecedentibus ex Homil. Pauli Diac. Al., non possunt.

^c Aliqui mss. et editi ante Quesn. addunt, *divinitatis*; quam tamen vocem licet a nonnullis Patribus additam, alii Leonis codd. ignorant, sicut etiam non tam in Græco quam in antiquæ versionis exemplariis desiderari P. Sabatier ostendit.

^d Editi ante Quesn. habent, *forma fieri*; non ita tamen nostri codices.

^e In Homil. Pauli Diac., *creatura*, male. Potius corrigendum *hominum*, pro *omnium*, ut in epistolis 124 et 165, c. 5, habetur, *in quo solo homo se invenit innocentem*.

^f In ms. Vercell. et apud Paulum Diac., *vivamus*.

^g Ita Quesnellus cum suis mss. Corb., Viet., Thuau., Reg. et editione Surii ad marginem. Ita etiam plerique

autem judicanti se injuste. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ ^h vivamus (I Petr. II, 21-24).

CAP. V. — Sicut ergo nemo est credentium, dilectissimi, cui dona neganda sint gratiæ, ita nemo est qui non sit Christianæ debitor disciplinæ: quæ etsi remota est mysticæ legis asperitas, voluntariæ tamen observantiæ crevit utilitas, dicente evangelista Joanne: *Quia lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. I, 17). Omnia enim quæ secundum legem, sive in circumcissione carnis, sive in diversitatibus hostiarum, sive in sabbati observantiæ processerunt, Christum testificata, Christi sunt gratiam prælocuta. Et ipse est finis legis (Rom. x, 4), non evacuando significationes ipsius, sed implendo. Qui licet idem sit auctor veterum qui novorum, ^b figuratarum tamen promissionum sacramenta mutavit, quia promissa perfecit; et denuntiationibus cessationem imposuit, quoniam denuntiatus adventi. In præceptis autem moralibus nulla prioris Testamenti decreta reprobata, sed evangelico magisterio multa ^c sunt aucta; ut perfectiora et lucidiora essent dantia salutem quam præmittentia Salvatorem.

CAP. VI. — Omnia igitur quæ Dei Filius ad reconciliationem mundi et fecit, et docuit, non in historia tantum præteritarum actionum novimus, sed etiam ^d in præsentium operum virtute sentimus. Ipse est qui de Spiritu sancto ex matre editus Virgine incontaminatam Ecclesiam suam eadem inspiratione fecundat, ut per baptismatis partum innumerabilis filiorum Dei multitudo gignatur, de quibus dicitur: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. I, 13). Ipse est in quo semen Abrahamæ totius mundi ^e adoptione benedicitur; et fit patriarcha gentium pater (Gen. xxii, 18), dum promissionis filii fide, non carnis nascuntur. Ipse est qui nullius gentis exceptionem faciens, de omni natione quæ sub cælo est unum sanctarum ovium efficit gregem, et quotidie implet quod promiserat, dicens: *Habeo et alias oves, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient; et ^f erit unus grex et unus pastor* (Joan. x, 16). Quamvis enim beato Petro

que et potiores nostri codd. cum Homil. Pauli Diac. Al., *justitiæ legis*.

^b In exempl. Pauli Diac., *figurarum tamen et promissionum sacramenta*, quod non displicet. Sic etiam in prima editione, quæ solum capituli conjunctionem et.

^c Duo codd. S. Petri, in *præsentiarum*.

^d In iisdem codd., *ex voluptate carnis*,

^e Quesnellus in margine notavit: Al., *benedictione*, quod nullibi reperimus. Mox *benedicitur* pro *benedictur* scripsimus ex duobus mss. Vat., Homil. Pauli Diac. et prima editione. Ita etiam in sequentibus præsentij tempore ubique legitur, *nascuntur, efficit, implet*. Item fit pro sit patriarcha, quod est in Quesnellus, ex cæteris editis et aliquot codd. emendavimus.

^f In Homil. Pauli Diac., *set unus grex*. Cod. Vercell. et prima editio, *set unus ovile*.

principaliter dicat, *Pasce oves meas* (Joan. xxi, 17), ab uno tamen Domino ipsa omnium regitur cura pastorum, et venientes ad petram tam lactis tamque irriguis pascuis alit, ut innumeræ oves dilectionis pinguedine roboratæ, sicut bonus pastor dignatus est pro ovibus suis animam suam ponere (Joan. x, 15), ita et ipsæ non dubitent pro nomine pastoris occumbere. Ipse est cui non solum gloriosa martyrum fortitudo, sed etiam omnium renascentium fides in ipsa regeneratione compatitur. Dum enim renuntiat diabolo, et creditur Deo, dum in novitatem a vetustate transitur, dum terreni hominis imago deponitur, et cælestis forma suscipitur, quædam species mortis et quædam similitudo resurrectionis intervenit, ut susceptus a Christo Christumque suscipiens non idem sit post lavacrum qui ante baptismum fuit, sed corpus regenerati fiat caro Crucifixi.

CAP. VII. — Hæc commutatio, dilectissimi, dextræ est Excelsi (Ps. lxxvii, 21), qui operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 6): 247 ut in singulis fidelibus per bonæ conversationis qualitatem ipsum piorum operum intelligamus auctorem; gratias agentes misericordiæ Dei, qui innumeris charismatum donis ita universum Ecclesiæ corpus exornat, ut per multos unius luminis radios idem ubique splendor appareat, nec possit nisi gloria esse Christi, cujuslibet meritum Christiani. Hoc est illud verum lumen, quod omnem hominem justificat et illustrat. Hoc est quod eruit de potestate tenebrarum, et transfert in regnum Filii Dei (Coloss. i, 15). Hoc est quod per novitatem vitæ desideria animæ provehit, et concupiscentias carnis extinguit. Hoc est quo Pascha Domini in azymis sinceritatis et veritatis legitime celebratur (I Cor. v, 8): dum fermento veteris malitiæ abjecto, nova creatura de ipso Domino inebriatur et pascitur. Non enim aliud agit participatio corporis et sanguinis Christi, quam ut in id quod sumimus transeamus: et in quo commortui, et consepulti, et conresuscitati sumus, ipsum per omnia et spiritu et carne gestemus, dicente Apostolo: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. iii, 3): qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXIV [Al. LXI].

De Passione Domini XIII; habitus die dominicæ.

SYNOPSIS. — I. Attente contemplandam esse Domini passionem, cujus fides ex fide pendet incarnationis. — II. Cur Filius, qui æqualis est Patri, et solus sine peccato, sit incarnatus, et non alia persona? — III. Quam sint pretii mors et sacrificium Christi in

^a Vox suam, quam supplevit Quesnellus, in nostris ms. legitur.

^b Editi addunt, enim. Exponimus autem auctoritate ms. Vercell. et Homil. Pauli Diaconi: nam contigat ut figura repetitionis, Ipse est.

^c Exemplum Pauli Diaconi, fiat corpus. Simili autem sententiæ Auctor epist. ad Demetriadem, c. 1, id baptismum tribuit: In corpus Christi convertitur caro peccati.

^d Supplevimus præpositionem in ex ms. Vercell.

Cruce? — IV. *Utramque naturam suas in Christo proprietates servantem, suas partes habere in mysteriis diversas.*

CAP. I. — Omnia quidem tempora, dilectissimi, Christianorum animos sacramento Dominiæ passionis et resurrectionis exerceat, neque ullum nostræ religionis officium est quo non tam mundi reconciliatio quam humanæ in Christo naturæ assumptio celebretur. Sed nunc universam Ecclesiam majori intelligentia instrui, et 248 spe ferventiore oportet accendi, quando ipsa rerum dignitas, ita sacerdotum dierum recursu, et paginis evangelicæ veritatis exprimitur, ut Pascha Domini non tam præteritum reoeli quam præsens debeat honorari. In nullo igitur ab illis quæ ad crucem Jesu Christi pertinent, fidei nostræ peregrinatur intuitus, et nihil eorum quæ narratione Evangelii relexuntur, otioso accipiamus auditu: ut quia non defuerunt nec adhuc desunt qui veritatem Dominiæ incarnationis impugnent, et quod in utero Virginis matris Mariæ Verbum caro factum est (Joan. i, 14), quod infans editus per incrementa corporea ad perfectæ virilitatis profectæ ætatem, quodque crucifixus, mortuus, ac sepultus die tertia resurrexit in nostræ quidem imaginis forma, sed non in nostræ carnis asserant gestum esse natura: nos ab evangelicis et apostolicis testimoniis nullatenus recedentes, eorum intelligentia robaremur, quorum nos certissima experimenta docuerunt: ut pie atque constanter possimus dicere quoniam in illis et nos eruditi sumus, et quod viderunt vidimus, et quod didicerunt didicimus, et quod contrectaverunt palpavimus (I Joan. i, 1); et ideo in passione Domini non conturbamur, quia in generatione non fallimur.

CAP. II. — Scimus etenim, dilectissimi, et toto corde profitemur, Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam esse Deitatem, et consubstantialem sempiternæ Trinitatis essentiam, in nullo a se divisam, in nullo esse diversam, quia simul est intemporalis, simul est incommutabilis, simul quod est, esse non desinens. In hæc autem ineffabili unitate Trinitatis, cujus in omnibus communia sunt opera atque judicia, reparationem humani generis proprie Filii persona suscepit: ut quoniam ipse est, per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil (Joan. i, 3), quique plasmatum de limbo terræ hominem statu vitæ rationalis animavit, idem naturam nostram ab æternitatis arce dejectam amissæ restitueret dignitati, et cujus erat conditor, esset etiam reformator: sic consilium suum dirigens in effectum, ut ad dominationem diabolici destruendam magis uteretur justitiæ rationis quam potestate virtutis. Quia ergo primi hominis universa

et alio Vat. ac prima editione.

^a Ita cum Quesnello tres nostri codd. et exemplar Pauli Diaconi. Anteriores vulgati, quod, male; melius in prima editione et in ms. Bon., per quod.

^b Duo codd. S. Petri, quam et humanæ.

^c Ita ex probatoribus nostris codd. et editionibus, excepta Quesnelliana, in qua, illorum.

^d Verba et nos a Quesnello expuncta, licet in codd. collect. 4 omnia, ex plerisque tamen et potioribus nostris codd. ac ceteris editis revocavimus.

posteritas uno simul vulnere sauciata corruerat, nec ulla sanctorum merita conditionem poterant illatae mortis evincere, venit e caelo medicus singularis, multis saepe significationibus nuntiatus, et prophetica diu pollicitatione promissus, qui manens in forma Dei, et nihil propriae majestatis amittens, in carnis nostrae animaeque natura, sine contagione antiquae praevagationis oriretur. **249** Solus enim beatæ Virginis natus est filius absque delicto, non extraneus ab hominum genere, sed alienus a crimine (* in quo illius ad imaginem et similitudinem Dei conditi, et perfecta esset innocentia et vera natura), cum de Adæ propagine unus existeret in quo diabolus quod suum diceret non haberet. Qui dum in eum sævit quem sub peccati lege non tenuit, jus impiæ dominationis amisit.

CAP. III. — ^b Effusio enim pro injustis sanguinis justus tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut si universitas captivorum in Redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent. Quoniam, sicut Apostolus ait, *ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* (Rom. xv, 20). Et cum sub peccati praevagatione nati potestatem acceperint ad justitiam renascendi, validius donum factum est libertatis quam debitum servitutis. Quam itaque sibi in hujus sacramenti praesidio spem relinquunt, qui in Salvatoris nostri corpore negant humanæ substantiæ veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, ^c quo sanguine sint redempti. Quis est qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 2)? Aut quod umquam sacrificium sacratius fuit quam quod verus Pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamvis enim in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa mors fuerit (Ps. cxv, 15), nullius tamen insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt justus, non dederunt coronas; et de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in

* Lineis inclusa desunt in ms. Corb. Quesnelli.

^b Eadem in ep. 124, al. 97, c. 3; et 165, al. 134, c. 2.

^c In epistolis 124, c. 4, et 165, c. 5, hic additur per repetitionem, *dicant*.

^d Ita cum Quesnello duo mss. S. Petri, nec non in duabus superiori annotatione memoratis epistolis. Cæteræ editiones cum codd. collect. posteriorum, suo funere solvit. Mox solus sine voce unus erat in editis et aliquibus mss. Unus autem absque voce solus habetur in duobus codd. S. Petri. Ex laudatis vero epistolis utrumque nomen copulavimus. Dein in quibusdam codd. post vocem *Jesus* additur *Christus*.

^e In duabus laudatis epistolis, sunt. At aliqui codd. in ep. 165 præferunt, *sint*.

^f Eadem epistolæ addunt, *a terra*; at desunt hæc voces etiam in serm. 66, c. 2.

^g In iisdem epistolis clarius explicatum fuit, *ad humanitatis suæ tracta participem*.

^h Corruptissima erat et in editis et in mss. hæc periodus, ac plane sensu carens; nam ubique deerat nomen, *homo*, quod regit sequentia verba *invenit*, et *pervenit*; et ad augendam difficultatem post vocem *innocentem* affixo in editis puncto una periodus divisa fuerat in duas, secunda inchoante: *Et quia unus est mediator*, etc. Etsi autem mss. hoc loco nihil juverint, tute nihilominus emendavimus et supplevimus

A singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum ^d suo sine persolvit, cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam ^e sint suscitati; de **250** quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero ^f, omnia traham ad meipsum* (Joan. xii, 32). Fides enim vera justificans impios, et creans justos ^g ad naturæ suæ tracta participem, in illo acquirit salutem, ^h in quo solo homo se invenit innocentem; et quia unus est mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (1 Tim. ii, 5), per communionem sui generis ad pacem pervenit deitatis, liberum habens ⁱ de ejus potentia gloriari, qui contra hostem superbum in carnis nostræ infirmitate congressus, iis victoriam suam tribuit, in quorum

B corpore triumphavit.

CAP. IV. — Cum ergo in uno Domino nostro Jesu Christo vero Dei atque hominis Filio, constitemur divinam de Patre naturam, humanam de matre substantiam, licet Dei Verbi et carnis una persona sit, ^j et utraque essentia communes habeat actiones, intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei contemplatione cernendum est ad quæ provehatur humilitas infirmitatis, et ad quæ inclinetur altitudo virtutis; quid sit quod caro sine Verbo non agit, et quid sit quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentia nec conciperet Virgo nec pareret, et sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret (Matth. ii, 14). Sine Verbi potentia non adorarent magi puerum novo sidere declaratum, et sine veritate carnis non juberetur puer in Ægyptum transferri, quem Herodes cupiebat ^k occidi (ibid., 20). Sine Verbi potentia non diceret vox Patris missa de caelo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17; Luc. iii, 22). et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i, 29). Sine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium

ex duabus nuper allegatis epistolis. Quamquam vero in his omittantur verba, *et quia unus usque deitatis* (nam S. pontifex aliqua ex suis sermonibus ita solet sumere, ut quædam prætereat vel transiliat), cum tamen in iisdem epistolis post voces *homo se invenit innocentem*, statim subjiciantur illa, *liberum habens*, quæ ad nomen *homo* palam referuntur, reliquam emendationem satis exinde collegimus. Præterea vocibus in quo ex iisdem epistolis addidimus *solo*, ^D etiam sermone antecedenti, c. 4, in quo *solo innocens erat natura omnium*.

ⁱ In laudatis epistolis additur, *per gratiam Dei*. Postea, *humilitate*, pro *infirmitate*, præferunt eandem epistolæ.

^j Editi addunt, *non una substantia*. Desunt in mss. Quesn. et nostris. Desiderantur etiam in epistolis laudatis; sed in epist. 165, c. 5, immutatur subquens lectio hoc modo: *una persona sit quæ inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones*.

^k Sic ex cod. Bonon. ac prima editione reposuimus, cum Leoninam rationem præferant antea *transferri*, et hic, *occidi*. Al., *occidere*. In epistolis laudatis etsi hujus loci verba aliquantulum immutentur, passive tamen utrobique habetur: *Non juberetur transferri in Ægyptum puer, et ab Herodis persecutione subduci*.

et vivificatio mortuorum, et sine veritate carnis nec cibis jejuno, nec somnus esset necessarius fatigato. **251** Postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur æqualem (*Joan. x, 30*), et sine veritate carnis non idem diceret Patrem a se esse majorem (*Joan. xiv, 28*): cum catholica fides b utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum proprietatem divinæ humanæque substantiæ, unum Dei Filium et hominem credit et Verbum. Multa sunt, dilectissimi, quæ ad expositionem hujus quam prædicamus fidei de toto Scripturarum corpore c possemus assumere, quia nihil sæpius divinis commendatur eloquiis, quam Dei Filius secundum Deitatem sempiternus ex Patre, et idem secundum carnem temporalis ex matre. Sed ne charitatis vestræ fatigetur auditus, hodierno sermone adhibendus est modus, ut quarta sabbati quæ sunt adjicienda d servemus, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXV [Al. LXIV].

De Passione Domini XIV; habitus seria quarta.

Synopsis. I. Eutychianos, cum veram carnem in Christo non agnoscut, aut falsum in eo hominem credere, aut Deum passibilem. — II. Christum potentiam Deitatis continuisse, ut et salvaret et roboraret patiēdo. — III. Veram fuisse Christi passionem; quem Deum negant Judæi, hominem Eutychiani. — IV. Omnia Christi mysteria veram in Christo carnem probant, sine qua non est primitiæ dormientium. — V. Nisi vera sit caro Christi, in eo Divinitatem inhabitare corporaliter non posse.

Cap. I. — Sermonem, dilectissimi, de gloriosa Domini nostri Jesu Christi passione promissum, ita expectationi vestræ intelligo esse reddendum, ut officium disserendi et festo paschali e serviat, et ausibus impii erroris occurrat. Qui enim Dei Filium veram nostræ carnis negant suscepisse naturam, inimici sunt fidei Christianæ, et evangelicam prædicationem nimis impudenter impugnant: ut secundum ipsos crux **252** Christi aut simulatio fuerit phantasmatis, aut supplicium Deitatis. Quod a cordibus piorum longe est repellendum, quia catholica integritas nec maculam perfidiæ, nec rugam potest habere mendacii; quæ unum Christum, sicut Deum, sic hominem constitetur, ut nec falsum hominem, nec Deum dicat fuisse passibilem. f Quamvis ergo ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum est

(*Joan. i, 14*), nihil unquam inter divinam humanamque substantiam divisionis exstiterit, et per omnia incrementa corporea unius personæ fuerint totius temporis actiones, ea ipsa tamen quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus: sed quid cujus naturæ sit ex operum qualitate sentimus; nec divina enim humanis præjudicant, nec humana divinis, cum ita in idipsum utraque concurrant, ut in eis nec proprietas absumatur, nec persona geminetur.

Cap. II. — Transcursis igitur iis quæ passionem Domini præcesserunt, quid documentorum habeat sacramentum paschale tractemus. Nam exardescens ad effectum sui sceleris sævitia Judæorum, cum *Deus esset in Christo mundum reconcilians sibi* (*II Cor. v, 19*), nulla vis templo corporis ejus, nisi ipse permitteret, potuisset inferri. Siquidem terribilis illa militum cohors, et a principibus et Pharisæis missa cum gladiis et fustibus multitudo, ita una Domini voce s perculsa fuit, ut cum turbæ dixissent Jesum se quærere Nazarenum, et ipse respondisset, *Ego sum* (*Joan. xviii, 5*); nemo eorum subsisteret, sed omnes simul amisso membrorum officio retrorsum acti elisique corruerent. In quo utique divinæ erat potestatis h indicium, quæ impiorum conatus, non armis contrariis, neque ullius creaturæ potentis auxilio, sed sola verbi virtute prosterneret. Quia vero salvando humano generi alterius operis ratio congruebat, nec posset sanguis Christi pretium credentium fieri, si Redemptor se non sineret comprehendi, admisit in C se impias manus, et i cohibita est potentia Deitatis, ut perveniretur ad gloriam passionis. Cujus utique inanis fuisset species, et nulli profutura imago tolerantia, nisi vera Divinitas veris se humanæ carnis sensibus induisset: ut unus Dei atque hominis Filius, aliunde intemerabilis, aliunde passibilis, mortale nostrum per suum immortale renovaret. Et ideo mœstitudine, ideo j formidine non **253** carebat, ut ad evincendas k hujusmodi perturbationes, non solum nos sacramento susceptionis, sed etiam exemplo fortitudinis roboraret. Nam injusta videretur ejus ad patientiam cohortatio, cui nulla esset in nostra infirmitate communio.

Cap. III. — Veras autem Domini passiones Isaias propheta ipsius voce prænuntiat, dicens: *Dorsum meum dedi in flagella, et maxillas meas in palmas; vultum autem meum non averti a confusione sputorum*

a Ms. Vat. collect. 5 omittit *se*, et similiter omittitur in mss. tractatus adversus errores Eutychetis, c. 11, quod ex hoc sermone sumptum fuit. Hic tractatus in appendice edetur. Idem tamen pronomen *se* legitur in duabus memoratis epistolis.

b Voces, utrumque suscipiat, a Quesnello omissas restitimus ex reliquis editis nostrisque mss. In laudatis etiam epistolis eadem leguntur.

c Sic melius ex prima editione atque ex mss. collect. 3, et 4. Al., *possimus*.

d Unus cod. S. Petri, *reddamus*; et cohærenter quidem initio sequentis sermonis: *sermonem... intelligo esse reddendum*.

e Ita ex duobus mss. S. Petri et alio Vercell. Al., *commentat*.

f Eadem in ep. 124 c. 6 et ep. 165 c. 6.

g Sic idem S. Petri codd. Editi ante Quesnellum, *perculsa est*; Quesnellus, *perculsa est*.

h Prima editio et cod. Bon., *judicium*. Ms. Vercell., *quod pro quæ*.

i Eadem editio cum ms. Bon., *cohibita est in se potentia Deitatis, ut perveniret, etc.* Eadem lectio; omissis vocibus *in se*, erat in cæteris editionibus ante Quesnellum, qui pro *perveniret* correxit, *perveniretur*, uti præstantiores nostri codd. exhibent.

j Unus cod. S. Petri et alius Bon., cum prima editione, *fortitudine*.

k Editi, *hujus mundi*. Emendavimus ope duorum codicum S. Petri.

(Isai. I, 6). Quod itaque ^a Verbum caro patiebatur, non Verbi poena erat, sed carnis; cujus injuriæ atque supplicia etiam ad impassibilem redundabant, ut merito ei dicantur illata, quæ in ipsius sunt corpus admissa, dicente Apostolo: *Si enim cognovissent, numquam Dominum ^b majestatis crucifixissent* (I Cor. II, 8). Obcæcati enim Judæi malitia sua in quod prorupissent facinus nesciebant. Unde misericors Dominus Jesus, qui etiam interfectores suos vellet sua morte salvare, pro ignorantia sævientium de crucis altitudine supplicabat, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc., xxii, 34). Nec intellectu enim cordis, nec auditu auris, nec oculorum intuitu sentiebant quem falsis testimoniis appetissent, quem affigi patibulo coegissent, dum in corpore hominis non agnoscunt substantiam Deitatis. Viderunt humilem, et non adoraverunt universitatis auctorem, nec intellexerunt potestatem judicaturi, despicientes mansuetudinem judicati: ut ^d et persecutores veri Dei et negatores veri hominis una impietas sociaret: dum servi formam in Christo et Judæi æstimant solum, et hæretici asserunt falsam.

CAP. IV. — ^e Dicant ergo isti ^f phantasmatici Christiani, quæ substantia Salvatoris affixa sit ligno, quæ jacuerit in sepulcro, et revoluta monumenti lapide, quæ tertia die caro resurrexerit, vel quale corpus Jesus discipulorum visui, clausis ad epos ostiis ingressus (Joan. xx, 19), intulerit, cum ad abigendum cernentium diffidentiam, inspici oculis, digitisque tractari patentes adhuc fixuras clavorum, et recens compuncti lateris vulnus ^g 254 ^h exigeret (Luc. xxiv, 39). Ac si tanta in luce veritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, unde resurrectionis Christi se credant esse consortes. Non enim possunt cum Apostolo dicere: *Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium* (I Cor. xv, 20), quia non sunt primitiæ hominum, si non sunt de humanæ stirpe naturæ. Qui enim primus ⁱ hominum resurrexit, ejus plenitudinis est portio ^j quam præcessit: et pro creditur, hoc quod est in capite inchoatum, in membris quoque esse compleendum: *Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* (Ibid., 22).

^a Tres mss. Quesnelli, et duo nostri Vatt. cum ^D prima editione, *Verbi caro*.

^b Ita cum Quasnello duo codd. S. Petri. Cæteræ editiones cum ms. Vercell. et duobus Vatt., *gloriæ*.

^c Cod. Vercell. et unus Vat., *non enim sciunt*.

^d Particula *et* addita fuit ex duobus nostris mss. S. Petri et Vercell. Mox pro *asserunt falsam* duo codd. Vatt. et Bon., cum prima editione, *asserunt nullam*.

^e Eadem in ep. 124 c. 6 et 165 c. 7.

^f Editi ante Quasnellum et nostri codd., *phantastici*. At in epistola 134, c. 6, cui hic locus a Leone insertus fuit, *phantasmatici* legitur; et respiciuntur quidem illi quibus, ut dixit c. 1 hujus sermonis, *Cruz Christi simulatio fuit phantasmatis*. Hinc Quesnelli emendationem recepit.

^g Ita Quasnellus cum lectione epist. 134, c. 6. At nostri codd. et cæteri editi, *exegerit*. Mox *Ac si pro At si* melius scripsimus ex duobus mss. S. Petri, nec

CAP. V. — Amplexentes igitur, dilectissimi, ¹ christianæ spei unicum pignus, non dividamur a compage corporis Christi: *In quo habitat, sicut Apostolus ait, omnis plenitudo Divinitatis corporaliter; et estis in illo repleti* (Coloss., II, 9, 10). Nam cum incorporea sit substantia Dei, quomodo corporaliter in Christo habitat, nisi quia caro nostri generis, facta est caro Deitatis; et in illo sumus Deo repleti, in quo crucifixi, in quo sepulti, in quo sumus etiam suscitati; ut possimus cum Apostolo dicere: *Nostra autem conversatio in caelis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ conforme fieri corpori gloriæ suæ* (Philipp. III, 20, 21), vivens et regnans cum Patre et cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVI [AL. LXII].

^k De Passione Domini XV.

SYNOPSIS. — I. *Gratuitam esse reparationis gratiam: a nullo expectandam fuisse nisi a Christo, qui solus innocens solus in se credentes etiam in veteri Testamento justificavit.* — II. *Eodem mysteria in utroque Testamento; 255 in uno velata, in altero revelata.* — III. *Pascha non rite celebrari nisi a credentibus. Miraculis, quæ Christo moriente facta sunt, quemque erudiri. Mirabiles mortis Christi effectus.* — IV. *Quidquid factum est a Christo, nostri causa factum esse; a quo nos infidelitas exsortes facit.* — V. *Christi inimicos per ejus gratiam esse destructos.*

CAP. I. — Evangelica lectio, dilectissimi, quæ sacratissimam Dominicæ passionis reseravit historiam, ita universæ Ecclesiæ nota est de communi frequentor auditu, ut rerum gestarum ordinem, tanquam sub vestris habitum oculis, singuli quique recolatis. Nec parum æstimandi sunt profecisse, qui de iis quæ ¹ audire non dubitant, et etiam nondum liquide aliquod valeant Scripturarum capere sacramentum, firmissime tamen erant in divinis ^m libris nullum esse mendacium. Quia ergo sinceræ fidei promissa est intelligentiæ plenitudo, erigat se ad promerendam sancti Spiritus eruditionem, illuminatarum mentium vigor; et non contentus sit facti ordinem nosse, nisi etiam ipsam rationem impensæ sibi pietatis inspiciat: ut auctorem suum humana natura, sciendo quantum ab eo sit dilecta, plus diligit. MI-

non ex cod. Vercell. ac prima editione.

^h *Omnium pro hominum* est in duobus codd. S. Petri.

ⁱ Ita Quasnellus cum prima editione et nonnullis nostris codd. At cæteræ editiones et mss. S. Petri, nec non Vat. collect. 5, *quæ præcessit*.

^j Prima editio et cod. Bon., *humanæ spei*. Quidam codices et in margine vulgat., *Christianæ fidei*.

^k Vulgati hunc sermonem præferant habitum *seria quarta*, eo quod subiciebatur sermoni nobis 64, qui incipit, *Omnia quidem tempora*, in cuius fine alius sermo *seria quarta* habendus promittitur. Sed perperam hunc sermonem illi fuisse subjectum ostendimus in admonitione præmissa sermoni 63.

^l Editi ante Quesn. et mss. præstantiorum collectionum, *audiunt*. Mox *scriptorum pro scripturarum* in duobus mss. S. Petri.

^m Quidam codd., *litteris*.

secundi enim nostri causam Deus pius in sua a bonitate non habuit; et mirabilior est secunda hominum generatio quam prima b conditio: quia plus est in novissimis sæculis reparasse Deum quod perierat, quam a principio fecisse quod non erat. Libertatem itaque innocentiae naturalis, quam primorum parentum prævaricatione perdidimus, nulla per se sanctorum præcedentium merita receperunt, quia lata in transgressores sententia, omnem progeniem captivæ posteritatis obstrinxit, et nemo existit exorsus a damnatione, quia nullus fuit liber a crimine. Sed redemptio Salvatoris destruens opus diaboli, et rumpens vincula peccati, ita magnæ pietatis suæ disposuit sacramentum, ut usque ad consummationem quidem mundi præfinita generationum plenitudo decurreret, sed renovatio originis per justificationem indiscretæ fidei ad omnia retro sæcula pertineret. Incarnatio quippe Verbi, 256 et occisio ac resurrectio Christi, universorum fidelium salus facta est, et c sanguis unius justi hoc nobis donavit, qui eum pro reconciliatione mundi credimus fuissem, quod contulit patribus, qui similiter credere fundendum.

Cap. II. — Nihil ergo, dilectissimi, ab antiquis significationibus in Christiana religione diversum est, nec unquam a præcedentibus justis, nisi in Domino Jesu Christo salvatio sperata est, dispensationibus d quidem pro divinæ voluntatis ratione variatis, sed in idipsum coruscantibus et legis testimoniis, et prophetiæ oraculis, et oblationibus hostiarum: quia sic congruebat illos populos erudiri, ut quæ revelata non caperent, obumbrata susceperent, et major Evangelii esset auctoritas, cui tot signis totque e mysteriis, veteris Testamenti paginæ deservissent; de quibus Dominus profitebatur, quod non venerat legem solvere, sed adimplere (Matth. v, 17). f Ne itaque æstimet sibi prodesse Judæus, quod in litteræ carnaliter superficie demoratur, et his Scripturis convincitur repugnare, quæ apud nos veram sui obtinent dignitatem, dum et erudimur prædictis, et ditamur impletis. Dicente enim Domino: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me (Joan. xii, 32), nihil legalium g institutionum, nihil prophetarum resedit figurarum, quod non totum in Christi sacramenta transierit. Nobiscum est signaculum circumcisionis, sanctificatio

A h christiæ, consecratio sacerdotum; nobiscum puritas sacrificii, baptismi veritas, honoris tempus, ut merito cessarint puncti, postquam nuntiata venerunt; nec vacuatur reverentia promissionum, quia plenitudo manifestata est gratiarum. Verum i quia, sicut ait Apostolus: Cæcitas ex parte in Israel facta est, nec qui filii carnis, ii filii sunt promissionis (Rom. xi, 25), ineffabilis misericordia Dei Israeliticum sibi populum de omnibus nationibus fecit, et saxo illo gentiliū i cordium rigore molito, veros Abraham filios de lapidibus excitavit (Matth. iii, 9): ut conclusis omnibus sub peccato (Rom. xi, 32), qui carne nati sunt, spiritu revascantur, nec intersit quo patre sit quisque genitus, cum per indiscretam k unius fidei confessionem et fons baptismatis faciat innocentes, et B electio adoptionis confirmet hæredes.

257 Cap. III. — Quid enim aliud l egit egitque crux Christi, quam ut destructis inimicis, et reconcilietur mundus Deo, et per sacrificium m immolati Agni veram in pacem cuncta revocentur? Non autem concordat Deo, qui ab ea quem in regeneratione sua edidit professione dissentit, et divini immemor pacti, inhærere ostenditur resumptis, dum resiliere invenitur a creditis. Frustra enim Christianum sibi nomen usurpat, et nequaquam æstimet se Pascha Domini celebrare, qui Jesum Christum in ea qua natus, et passus, et mortuus, ac sepultus est carne, resurrexisse non credit, et n nostræ in illo naturæ resuscitatas primitias non fatetur. Verus itaque venerator Dominicæ passionis ascensum Jesum oculis cordis aspiciat, ut illius carnem suam esse cognoscat. Contremiscat in Redemptoris sui supplicio terrena substantia, rumpantur infidelium mentium petrae, et qui mortalitatis gravabantur sepulcris, discussa obstaculorum mole prosiliant. Appareant nunc quoque in civitate sancta, id est in Ecclesia Dei, futuræ resurrectionis indicia, et quod gerendum est in corporibus, fiat in cordibus. Nulli infirmorum crucis est negata victoria; nec quisquam est cui non Christi auxilietur oratio. Quæ si multis in ipsum sævientibus profuit, quanto magis eos qui ad ipsum convertuntur o adjuvat? Sublata est ignorantia, temperata est difficultas, et igneam illam qua vitæ regio erat p inclusa romphæam sacer Christi

a Ms. Vat. collect. 5, pietate.

b Id est creatio, ut ex sequentibus liquet.

c Ita corruptum hunc locum emendavimus opæ duorum codd. S. Petri et unius Bon. In prima editione et apud Quesnellum, sanguis unius justi, quem nobis Pater donavit, qui eum pro reconciliatione mundi credimus fuissem, hoc contulit patribus, etc. In alijs editionibus similiter, hac una exceptione quod pro qui eum habent quia eum.

d Supplevimus quidem ex duobus mss. S. Petri, et Bon. et prima editione.

e Editi ante Quesn. addunt, miraculis atque.

f Quidam codd. et editiones Quesnello anteriores, Non æstimet. Mox, qui in litteræ habet prima editio cum eod. Bon.

g Eadem editiones cum mss. collect. 3 et 5, institutionum; codd. collect. 4, constitutionum.

h In iisdem editionibus et nonnullis codd. perpetua, christiæ.

i Quesnellus supplevit quia, quod in editis et alijs quibus mss. deerat; at in alijs nostris codd. legitur.

j Vox cordium desideratur in prima editione.

k Ita Quesnellus cum duobus nostris mss. S. Petri et totidem Vat., ac prima editione. Ceteræ editiones et quidam codices, hujus fidei.

l Prima editio et cod. Bon. habent tantum agit. Aliæ editiones, excepta Quesnelliana, cum mss. collect. 4 et 5, præferunt tantum egit. Utrumque, uti in textu et apud Quesnellum, est in mss. S. Petri.

m Sic reposuimus ex iisdem S. Petri codicibus. Alias, immaculati.

n Unus Vat. collect. 5, nostras in illo resuscitatas primitias.

o In prima editione, adjuvabit; in cæteris, adjuvit. Correxi ex mss. S. Petri, correctionemque subserunt antecedentia, Christi auxilietur oratio, et convertuntur, quæ tempus præsens maluit.

p Forte, interclusa. QUESNELLUS in margine.

sanguis exstinxit. Veræ luci, antiquæ noctis cessit obscuritas. Invitatur ad paradisi divitias populus Christianus, et cunctis regeneratis ad amissam patriam patefactus est reditus, si nemo sibi illam viam facit claudi, quæ a fidei latronis potuit aperiri.

CAP. IV. — Celebrantes igitur, dilectissimi, paschalis festi ineffabile sacramentum, agnoscamus, docente Spiritu Dei, ad cujus gloriæ participationem vocati et b ad quam speim simus ingressi. Nec ita nos nunc anxie, nunc superbe præsentis vitæ occupent actiones, ut non toto cordis affectu conformari Redemptori nostro c per illius 258 exempla nitamur. Nihil enim non ad nostram salutem aut egit aut pertulit, ut virtus quæ inerat capiti inesset etiam et corpori. Nam primum ipsa illa substantiæ nostræ in Deitate susceptio, qua *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. I, 14), quem hominum misericordiæ suæ, nisi d infidelem, reliquit exsortem? Et cui non communis natura cum Christo est, si assumentem e recepit, et eo spiritu est regeneratus quod ille progenitus? Deinde quis in illo suas non agnoscat infirmitates? Quis perceptionem cibi, requiectionem somni, sollicitudinem mœstitudinis, lacrymas pietatis, non videat formæ fuisse servilis? Quæ quoniam ab antiquis sananda vulneribus, et a colluvione erat purganda peccati, ita Unigenitus Dei, etiam hominis factus est filius, ut et f omni humanitatis veritate, et Divinitatis plenitudine non careret. Sicut itaque nostrum est quod cum s unione Deitatis peperit materna virginitas, ita nostrum est quod Judaica crucifixit impietas. Nostrum est quod exanime C in sepulcro jacuit, et quod die tertia resurrexit, quodque super omnes altitudines cælorum ad dexteram paternæ majestatis ascendit: ut si per viam mandatorum ejus incedimus, et si quæ in humilitate corporea nostræ impendit salutem non erubescimus confiteri, nos quoque in gloriæ ejus consortium provehamur: quoniam manifeste quod denuntiavit implebitur: *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo, qui in cælis est* (Math. x, 32).

CAP. V. — Huic autem cohortationi nostræ adest atque auxiliatur gratia Dei, quæ incarnationis Christi et mortis ac resurrectionis ejus inimicos, revelata per omnes Ecclesias veritate, destruxit; ut totius mundi fideles, cum apostolicæ fidei auctoritate D concordantes, una nobiscum exultatione gauderent, di-

cente beato Paulo apostolo: *An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus i cum illo per baptismum in morte, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos 259 in novitate vitæ ambulemus. Si enim complanta i facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. Hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra i non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum illo* (Rom. vi, 3-8): qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXVII [Al. LXV].

De Passione Domini XVI; die Dominica habitus.

SYNOPSIS. — I. Quantum prosit beneficiorum Dei contemplatio, quorum prædictio fidem audivit. — II. Sic passionem Christi Dei consilio decretam esse, ut nec ipse sceleris auctor, nec Judæi excusabiles sint. — III. Nec ipsos interfectores Christi a redemptionis munere esse repulsos. — IV. Quam detestandum sit Judæi crimen: quanta criminis pœna. — V. Christum per voluntariam mortem et remedium dedisse et exemplum. — VI. Mortem Christi, omnem et superbiam et desidiam locum auferre; nec præcepta adimpleri, nisi per ipsum. — VII. Christum in membrorum suorum persona dixisse: Quare me dereliquisti?

CAP. I. — Semper quidem, dilectissimi, fidelium mentes in divinorum operum decet admiratione versari, et rationales animos iis maxime cogitationibus inhærere, per quas incrementum fidei consequantur. Cum enim k pii cordis intentio, vel ad generalia beneficia, vel ad specialia ipsius gratiæ dona 260 dirigitur, multas a se l vanitates abigit, et a corporalibus curis in quoddam secretum spiritale secedit. Sed hoc in tempore Dominicæ passionis multo avidius excellentiusque faciendum est, ut ea quæ sacrissunt lectionibus recensita, sanæ intelligentiæ suscipiantur auditu, et quæ magna sunt verbis, appareant majora mysteriis. Prima namque erigendi sursum nostri cordis est ratio m quod ea quæ etiam evangelica veritas enarravit, voces prophetiæ non tamquam gerenda, sed tamquam gesta cecinerunt; et quod humanæ aures nondum cognoverant faciendum, jam Spiritus n sanctus prædicabat impletum. Nam rex David, cujus secundum hominem semen est Christus, diem crucis Domini o mille et plus quam centum annorum ætate

a Sic ex duobus mss. S. Petri emendavimus. Al., fide.

b In ms. Vat. collect. 5 hic omittitur præpositio ad. Mox prima editio, sumus, pro simus.

c In eodem codice forte melius, per ipsius.

d Hujus loci sententiam et duas Quesnelli postillas in observationibus expendimus.

e Ita melius ex codd. S. Petri præterito tempore, ut exigere videntur sequentia, est regeneratus; et referendum est ad receptionem Christi per fidem, quæ quidem præcedit regenerationem per baptismum. Vulg., recipit.

f Reposuvimus, omni, quod Quesnellus omisit, ex cunctis nostris mss. et anterioribus editis.

g In quibusdam editionibus et mss. collect. 5, unitione.

h Addidimus in sepulcro, ex duobus mss. S. Petri.

i Erat in editis, cum ipso per baptismum in mortem. Secuti sumus lectionem duorum mss. S. Petri, et totidem Vatt.

j Unus cod. addit jam.

k Sic ex duobus codd. S. Petri. Alias, pia.

l Cod. Corheiensis Quesnelli, varietates.

m Prima editio, quod ea etiam quæ.

n Adjecimus sanctus ex prima aliisque nonnullis editionibus ante Rainaudum et Quesnellum, et ex plerisque nostris codicibus.

o Sequitur pontifex noster chronologiam Eusebii.

precessit, et nihil eorum suppliciorum quæ sibi memorat illata perpessus est. Sed quia per os ejus ille loquebatur qui carnem passibilem ex ipsius erat stirpe sumpturus, merito sub ipsius persona præmittitur historia crucis, qui in se gerebat corpoream originem Salvatoris. Vere enim David in Christo est passus, quia vere Jesus in David est carne crucifixus.

CAP. II. — Cum ergo omnia quæ ^a in Dominum majestatis Judaica admisit impietas, tanto ante prædicta sint, ^b et non tam de futuris quam de præteritis propheticus sit sermo contextus, quid aliud nobis quam sempiternarum dispositionum Dei incommutabilis ordo reseratur, apud quem et discernenda jam dijudicata, et futura jam facta sunt? Cum enim et qualitates actionum nostrarum, et effectus omnium voluntatum scientia divina præveniat, quanto magis nota Deo sunt opera sua? Et recte placuit quasi facta recoli, quæ non poterant omnino non fieri. Unde et apostoli Spiritu Dei pleni, cum inimicorum Christi minas sævitiamque paterentur, ^c concordia ad Deum voce dixerunt: *Convenerunt enim d* vere in **261** *civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel facere, quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri* (Act. iv, 27, 28). Numquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio, ^e et illud facinus quod omni majus est crimine manus divinæ præparationis armavit? Non hoc plane de summa justitia sentiendum est, quia multum diversum multumque contrarium est id quod in malignitate Judæorum est præcognitum, et quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi; nec de uno exstitit spiritu atrocitas sceleris, et tolerantia Redemptoris. Impias furentium manus non immisit in se Dominus, sed admisit; nec præsciendo quod faciendum esset, coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset ut fieret.

CAP. III.—Denique inter crucifixum et crucifigen-

quam et secuti sunt Martyrologii Romani auctores viii kal. Januar. Qui accuratiorem supputationem volet, adeat recentiores chronologos, Dionysium Petavium de Doctrina temporum et in Rationario, Jacobum Usserium, et alios, quorum unus anonymus ad calcem Bibliorum ab Antonio Vitré edit. Paris. 1662. Ex cujus calculo a morte David ad mortem **D** D. N. Jesu Christi, anni tantum numerantur mille et quinquaginta; ab initio autem regni Davidis, mille et nonaginta. QUESNELLUS. — Verius autem Leo Prosperi Chronico usus est, ut ostendemus in observationibus ad serm. 76. Prosper veroin re præsentis Eusebium expresse laudat et sequitur. Post pauca, *historia crucis Dominicæ, qui, etc.*, legitur in nonnullis codd.

^a Prima editio cum codd. collect. 3 et 4, pro, in Dominum majestatis, habet in Christo, aliæ editiones ante Quesn. cum mss. collect. 5, in Christum. Lectionem textus a Quesnello inductam probat codex S. Petri. Mox in prima editione et in ms. S. Petri, prædicata, pro prædicta.

^b Erat in editis, ut non tam de futuris quam de præsentibus. Magis placuit lectio codicis S. Petri: Leo enim ex contextu significare videtur prophetias non

tes tam dispares causæ sunt, ut quod a Christo susceptum est, non possit resolvi; quod ab illis commissum, possit aboleri. Qui enim venit peccatores salvos facere (Matth. ix, 13), nec ipsis quidem intersectoribus suis misericordiam denegavit, sed impiorum malum in bonum credentium commutavit: ut mirabilior fieret gratia Dei, non secundum merita hominum, sed secundum multitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei misericorditer præparata, quando et ipsos qui fuderant sanguinem Salvatoris, reciperet unda baptismatis. Nam, sicut Scriptura, quæ apostolorum actus continet, loquitur, cum prædicatio beati Petri apostoli Judæorum corda compungeret, et agnita impietate sui sceleris dicerent: *Quid faciemus, viri fratres?* idem Apostolus ait: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus sancti. Vobis est enim repromissio, et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster; moxque addidit Scriptura, et dixit: Qui ergo receperunt sermonem ejus baptizati sunt, et appositæ sunt in illo die animæ circiter tria millia* (Act. II, 37—41). Quod itaque Dominus Jesus Christus furorem frementium pati voluit, in nullo auctor eorum criminum fuit; nec egit ut hæc vellent, sed cessit ut possent; et sic usus est obcæcatæ plebis insania, quemodo et perfidia traditoris, quem ab immanitate concepti sceleris, **262** et beneficiis revocare est dignatus et verbis, assumpto in discipulum, provehendo in apostolum, ^e monendo signis, consecrando mysteriis, ut cui nihil benevolentia deesset ad correctionem, nihil occasionis superesset ad crimen.

CAP. IV.—Sed tu, impiissime homo, semen Chanaan, et non Juda (Dan. xiii, 56), nec jam vas electionis, sed filius perditionis et mortis, utiliora tibi diaboli incitamenta credebas: ^h ut facibus inflammatus avaritiæ, ad triginta argenteorum lucrum inardesceres, et quid divitiarum amitteres non videres.

tam prædixisse de Christo aliqua veluti futura, verum etiam quædam velut præterita, ut cum David cecinit: *Foderunt manus meas et pedes meos, etc.*, quæ licet præterito tempore clata, non tamen David, sed Christo conveniunt, ut notavit Auctor capite superiori: *David nihil eorum suppliciorum quæ sibi memorat illata perpessus est. Sed . . . vere David in Christo est passus, quia vere Jesus in David est carne crucifixus.* Ac præterea hoc capite subjicit: *Recte placuit quasi facta* (nota præteritum tempus) *recoli, quæ non poterant omnino non fieri.*

^c Sic nostri codd. et edii ante Quesnellum, apud quem, *unanimes.*

^d Prima editio et cod. Bon., *virum*. Mox adjectivum *sanctum* a Quesnello inductum probant duo Lectoria S. Petri.

^e Forte, et illos ad facinus. QUESN. in margine.

^f Verbum *est* a Quesnello omissum, quod et in Græco et in Vulgato textu legitur, restituimus ex notis mss. et cæteris editionibus, quæ præterea, post enim, addunt *facta*.

^g Prima editio, *movendo*.

^h Duo codd. S. Petri, *ut facilius inflammatus avaritia*.

Nam etiam a non putabas credendum esse promissis, A sentis vitæ pericula non tam optandum sit nobis declinando ista effugere, quam tolerando superare. quæ fuit ratio ut tantillus pecunia modus proponeretur acceptis? Imperabas daemoniis, medebaris infirmis, honorabaris cum apostolis, et ut b famem tuæ cupiditatis expleres, patebant tibi furta de loculis. Sed animum interdictorum c avidum, quod minus licuit, amplius iucitavit; nec tam placuit quantitas pretii quam magnitudo peccati. Unde facinus commercii tui non ideo detestandum est quia Dominum viliter æstimasti, sed quia Redemptorem etiam teum, ne tibi parceres, vendidisti. Et merito tibi tua poena commissa est, quia in supplicium tuum nemo te scior potuit inveniri.

CAP. V. — Quod igitur in tempore præstito, secundum propositam voluntatis suæ Jesus Christus crucifixus et mortuus et sepultus est, non propriæ conditionis necessitas, sed nostræ captivitatis redemptio fuit. Idea enim *Verbum caro factum est*, ut de utero Virginis sumeretur natura passibilis, et quod in Filium Dei d non poterat perpetrari, in filium hominis posset admitti. Nam licet in ipso ortu coruscarent in eo signa Deitatis, et omnia incrementa corporaliū proventuum divinis essent plena miraculis, infirmitatem tamen nostrarum susceperat veritatem, et excepta communionem peccati, nihil a se humanæ infirmitatis excluderat, ut et sua nobis e inferret, et in se nostra curaret. Ab omnipotenti enim medico duplex nobis miseris remedium præparatum est, cujus aliud est in sacramento, aliud in exemplo; ut per unum conferantur divina, per aliud f exigantur humana. Quia sicut Deus justificationis est auctor, ita C homo devotionis est debitor.

CAP. VI. — Per hanc ergo, dilectissimi, salutis nostræ ineffabilem reparationem, nec superbiam nobis, nec desiderii locus relinquatur: quia et nihil habemus nisi quod accepimus, 263 et jugiter admonemur ut dona gratiæ Dei non negligenter habeamus (I Tim. iv, 14). Juste enim nobis instat præcepto qui præcurrit auxilio, et benigne incitat ad obedientiam qui ducit ad gloriam. Unde merito Dominus ipse nobis factus est via (Joan. xiv, 6), quia nisi per Christum non itur ad Christum. Per ipsum autem ad ipsum tendit qui per semitam patientiæ et humilitatis ejus incedit: in quo plane itinere nec æstus deest laboris, nec nubes tristitiæ, nec procella formidinis. Ibi sunt insidiæ iniquorum, persecutiones infidelium, minæ D potentium, contumeliæ superbiorum: quæ Dominus virtutum et Rex gloriæ (Ps. xxiii, 10) ideo omnia in infirmitatis nostræ forma, et in carnis peccati similitudine e percurrit (Rom. viii, 3), ut inter præ-

sentis vitæ pericula non tam optandum sit nobis declinando ista effugere, quam tolerando superare.

CAP. VII. — Inde est quod caput nostrum Dominus Jesus Christus omnia in se corporis sui membra transformans, quod olim in psalmo eructaverat, id in supplicio crucis sub redemptorum suorum voce clamabat: *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti* (Ps. xxi, 1)? Vox ista, dilectissimi, doctrina est, non querela. Nam cum in Christo Dei et hominis una persona sit, nec ab eo potuerit relinqui a quo non poterat separari, pro nobis trepidis et infirmis interrogat cur caro patii metuens exaudita non fuerit. Instante enim passione ad sanandum et corrigendum nostræ fragilitatis metum dixerat: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*, et iterum: *Pater, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua* (Matth. xxvi, 39, 42). Qui ergo trepidatione carnis evicta, jam in paternam transierat voluntatem, et toto mortis terrore calcato, opus suæ constitutionis implebat, cur in ipso tantæ victoriæ exaltatus triumpho, causam et rationem h quæ sit relictus, id est non exauditus, inquit, nisi ut ostendat alium esse illum affectum, quem ad humanæ formidinis exensationem recepit, alium illum quem l ex æterno placito Patris pro mundi reconciliatione prælegit? Unde ipsa vox non exauditi, i magni est expositio sacramenti, quod nihil humano generi conferret Redemptoris potestas, si quod petebat nostra obtineret infirmitas. Hæc hodie, dilectissimi, ne vos C prolixitate sermonis oneremus, dicta sufficiant: cætera in quartam sabbati differamus. Aderit Dominus orantibus vobis, 264 ut quæ solvenda promittimus, ipso largiente reddamus, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXVII [AL. LXXVI].

De Passione Domini XVII; feria quarta habitus.

SYNOPSIS. — I. Inseparabilem a Christo Divinitatem eum derelinquere non potuisse. — II. Voluntariam Christi mortem pro salute mundi clamore demonstrari; nec blasphemantium vocibus potuisse impediri. — III. Spreto blasphemii sacrificio suum a Christo oblatum esse; veli etiam scissione significatum. — IV. Diabolum nunquam non insidiari. Quæ utilitas jejunii quadragesimalis.

CAP. I. — Sermo proximus, dilectissimi, cujus vobis D promissam restituere cupimus portionem, in id disserendi ratione processerat, ut de illa clamantis ad Patrem crucifixi Domini voce loqueremur: ne simplex et incuriosus auditor ita acciperet verba dicentis: *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti*

Christo

l Ita Quesnellus cum suis et nostris codicibus. Aliæ editiones, erigantur.

e Mss. collect. 4 et 5, percurritur.

h Codd. collect. 5, quare sit.

i Quesnellus, nullo indicato ms., edidit, ex æterno Patris consilio. Anteriorum editionum lectionem, quam omnes nostri codices exhibent, revocavimus. j In uno codice S. Petri, magna est expositio sacramenti cuius nihil, etc.

a Editi ante Quesnellum et plures codd. collectionum posteriorum delent non, sed legitur in duobus S. Petri mss.

b Vulg. finem. Quesnelli emendationem confirmant nostri codices.

c Ita cum Quesn. probatiores codd. Al., admonitum.

d Vulgati ante Quesn., non potuit.

e Sic ex duobus mss. S. Petri. Al., insereret. Dein, pro voce miseris, unus codex S. Petri habet, in

(Ps. xxi, 4) ? tamquam fixo Jesu in crucis signo, paternæ ab eo Deitatis omnipotentia recessisset; cum in tantam unitatem Dei et hominis natura convenerit, ut nec supplicio poterit dirimi, nec morte disjungi. Manente enim in sua proprietate utraque substantia, nec Deus dereliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit a caro passibilem, quia Divinitas quæ erat in dolente non erat in dolore. Unde secundum Verbi hominisque personam, idem est qui factus est inter omnia, et per quem facta sunt omnia. Idem est qui impiorum manibus comprehenditur, et qui nullo sine concluditur. Idem est qui clavis^b transfigitur, et qui nullo vulnere sauciatur. Idem postremo est qui mortem subit, et sempiternus esse non desit, ut utrumque signis non dubiis manifestetur quod vera sit in Christo^c humilitas, et vera majestas: quia ideo se humanæ infirmitati virtus divina conseruit, ut dum Deus sua facit esse^d quæ nostra sunt, nostra faceret esse quæ sua sunt. Non ergo aberat a Patre Filius, nec a Filio Pater: et illa Deitas incommutabilis, et inseparabilis Trinitas nihil sui poterat a se habere discretum. Quamvis enim **265** susceptæ incarnationis dispensatio ad unigenitum Dei Filium proprie pertineret, sic tamen Pater non abjungebatur a Filio, quemadmodum caro non dividebatur a Verbo.

CAP. II. — Ideo ergo Jesus voce magna clamabat, dicens: *Quare me dereliquisti?* ut notum omnibus faceret^e quam oportuerit eum non erui, non defendi, sed sæventiam manibus derelinqui, hoc est Salvatorem mundi fieri, et omnium hominum Redemptorem; non per miseriam, sed per misericordiam; nec amissione auxilli, sed definitione moriendi. Quæ vero illi vitæ^f intercessio sentienda est, ubi anima et potestate est emissa, et potestate revocata? Dicit enim beatus Apostolus quod *Pater Filio & suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum* (Rom. viii, 32); et iterum dicit: *Quoniam Christus dilexit Ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret* (Ephes. v, 2, et 26). Unde tradi Dominum passioni, tam fuit paternæ quam ipsius voluntatis: ut eum non solum Pater relinqueret, sed etiam ipse se quadam ratione desereret, non trepida discessione, sed voluntaria cessione. Continuit enim se ab impiis

A Crucifixi potestas, et ut dispositione uteretur occulta, uti noluit virtute manifesta. Nam qui mortem et mortis auctorem sua venerat passione destrouere, quomodo peccatores salvos faceret, si persecutoribus repugnaret? Judæorum igitur hoc^b fuerat, dilectissimi, ut Jesum a Deo crederent relictum, in quem tanto scelere sævire potuissent: ^f quia sacramentum mirabilis patientiæ nescientes, sacrilega illusionem dicebant: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei* (Matth. xxvii, 42). Non vestræ cæcitatibus arbitrio, o stulti scribæ, et impii sacerdotes, ostendenda erat potentia Salvatoris, ^f nec secundum pravas blasphemantium linguas humani generis redemptio debebat intermitteri: cum si Deitatem Filii^k Dei voluisset agnoscere, innumera opera ejus videretis, quæ vos ad eam quam fallaciter promittitis fidem confirmare debuerint. Si autem, ut ipsi profiteremini, verum est quod alios salvos fecit, cur illa tot et tanta miracula, quæ sub publico facta sunt conspectu, in nullo cordis vestri **266** duritiam mollierunt, nisi quia ita semper sancto Spiritui restitistis, ut omnia vobis beneficia Dei in perniciem verteretis? Nam etiamsi descenderet Christus de cruce, vos tamen hæreretis in crimine.

CAP. III. — Spreta ergo sunt vanæ insultationis opprobria, et misericordiam Domini perditam et collapsam reparantem nullæ contumeliæ, nulla convicia a sui via propositi removerunt. Offerrebat enim Deo pro salute mundi hostia singularis, et occisio Christi veri Agni per tot sæcula prædicata promissionis filios in libertatem fidei transferebat. Confirmabatur quoque Testamentum novum, et Christi sanguine æterni regni scribebantur hæredes. Ingredebatur summus pontifex Sancta sanctorum, et ad exorandum Deum immaculatus sacerdos per velum suæ carnis intrabat (Hebr. ix, 16 et seq.). Denique adeo tunc a lege ad Evangelium, a Synagoga ad Ecclesiam, a multis sacrificiis ad unam hostiam^l evidens est facta translatio, ut emittente Spiritum Domino, velum illud mysticum quod templi penetralia sanctumque secretum sub intercudebat obsecu, a summo usque ad imum vi subita acinderetur:

D. ^l Quia pro qui magis placuit auctoritate mss. S. Petri. Mox, pro patientia, primæ editio et unus cod. Vat. habent potentia.

ⁱ In pluribus mss. et in editionibus ante Quesn., nec secundum preces blasphemantium linguarum. Lectionem ab eo textui insertam exhibuit codex Vercell., ex quo supplēvimus vocem pravas. Ex eodem etiam ms., pro omitti, quod erat in editis, supplēvimus intermiti; nam similiter serm. 52, cap. 4, ne dilato gloriosæ crucis triumpho, etc., ubi dilatio hujus triumpho intermissioni congruit. Cod. Venetus, pro pravas, habet peccatrices.

^k Vox Dei revocata ex prima editione, et duobus codd. S. Petri ac uno Bon. Dein, confirmare debuerunt, in eadem editione.

^l Post voces, ad unam hostiam, addunt Vulg., quæ Deus est; quæ cum in mss. eodd. desiderentur, adjectitia esse censuimus. QUESN.—Desunt etiam in pluribus nostris mss.

^a Cod. Vercell., a carne.

^b Sic idem codex et duo S. Petri. Alias, configitur. Mox pro, nullo vulnere, quod cum Quesnello præferunt plures et potiores nostri codices, antea editi, habebant nullo dolore cum mss. collect. 5.

^c Quesnellus, humanitas, ut in nostro cod. Vercell. Restituimus antea editorum lectionem auctoritate duorum mss. S. Petri, et totidem Vat. non solum quia humilitas pro humanitate a Leone frequenter accipitur, verum etiam quia hic majestati, quæ sumitur pro Divinitate, aptius apponitur.

^d Cod. Vercell., quæ sua non sunt.

^e Sic melius ex duobus mss. S. Petri, et totidem Vat. ac uno Veneto. Al., quare oportuerit.

^f Forte, intercessio. QUESNELLO in margine.

^g Voces, suo proprio, additæ ex duobus mss. S. Petri, et uno Vercell.

^h Quesn., fuerit. Restituimus anteriorum editionum lectionem, quippe quæ est in plerisque nostris codicibus.

quoniam figuras veritas auferbat, ^a et superflui erant A nuntii sub præsentia nuntiiati. Adjiciebatur iis elementorum omnium tremenda commotio (*Matth. xxvii, 51*), et auctoribus Crucis Christi ipsa se naturæ officia subtrahebant. Cumque custos supplicii Centurio, territus iis quæ viderat, diceret: *Vere Filius Dei erat homo iste* (*Ibid., 54*): impietatem tamen Judaicam monumentis et petris omnibus duriores, nulla proditor mitigasse compunctio: ut appareat paratioribus ad intelligendum Filium Dei tunc fuisse Romanos milites, quam Israeliticis sacerdotes.

CAP. IV. — Quia ergo Judæi omnium sacramentorum sanctificatione privati, lucem sibi in tenebras et in luctum festa verterunt, nos dilectissimi, effusam super omnes gentes gratiam Dei ^b prociuidis corporibus atque animis adoremus; obsecrantes misericordem Patrem et divitem Redemptorem, ut de die in diem, auxilio ejus adjuti, omnia vitæ hujus pericula possimus effugere. Adest enim callidus ubique tentator, et nihil vacuum a suis relinquit insidiis. Cui, auxiliante misericordia Dei, quæ nobis inter omnia adversa prætenditur, fideli semper est **267** constantia resistendum: ut quamvis impugnare non desinat, neminem tamen quem expugnet inveniat. Prosint omnibus, dilectissimi, religiose celebrata jejunia, et continentiae utilitas, quam et animis et corporibus probavimus congruentem, nullis corruptatur excessibus. Quæ enim ad sobrietatem et parcimoniam pertinent, ideo diligentius in his sunt celebrata diebus, ut de brevi studio in longam consuetudinem mitterentur; et sive in operibus misericordiae, sive in studio parcimoniae, nullum a fidelibus vacuum tempus habeatur, quoniam utique ^c in accessu dierum et cursu temporum lucra debemus facere operum, non damna meritorum. Piis autem studiis et religiosis animis aderit misericordia Dei, ut quod fecit concupisci, faciat obtineri: qui vivit et regnat cum Domino nostro Jesu Christo Filio suo, et cum sancto Spiritu in sæcula seculorum. Amen.

SERMO LXIX [Al. LXVII].

De Passione Domini XVIII.

SYNOPSIS. — I. Ineffabilem esse mysterii crucis altitudinem. Fidem ejus tam unam esse quam infidelitas est varia et incerta. — II. Cessasse figuras, quia veritas illuxit, cujus fides eadem semper fuit. — III. Christum Deum et hominem voluntarie mortuum; diabolum in astutia sua deceptum fuisse. — IV. Dia-

locum dedisse et plenæ de morte et peccato victoriæ. — V. Sedulo insidias diaboli esse vitandas, ut cum Christo crucifixi per mortificationem, in ipso coronemur.

CAP. I. — Magnitudo quidem, dilectissimi, ineffabilis sacramenti, ita humanæ intelligentiæ altitudinem, et totius vincit eloquii facultatem, ut et excellentissimis ingeniis, et facundissimis linguis sublimior sit triumphus Dominicæ passionis. Sed gaudendum nobis potius quam erubescendum est, **268** quod tantæ superamur materiæ dignitate; de qua nemo humiliter sensit quam qui putavit ^d suffecisse quæ dixit. Non ergo superfluo quæ prædicavimus prædicamus, nec de rebus divinis loquenti carnalium aurium sunt timenda fastidia, tamquam despectui sint futura, quia crebro cognoscuntur iterata: cum hoc maxime ad Christianæ fidei pertineat soliditatem, ut secundum apostolicam doctrinam, *idipsum e dicamus omnes, et simus perfecti in eodem sensu et in eadem scientia* (*I Cor. i, 10*). Infidelitas quippe, quæ omnium est mater errorum, in multas opiniones, quas arte dicendi necesse ^e habeat colorare, distrahitur. Veritatis autem testificatio nunquam a sua luce discedit, et quod aliis minus, aliis amplius micat, non varietas facit luminis, sed infirmitas contemplationis. Cui secundum supernæ illuminationis auxilium, etiam meo sermone famulandum est: ut quoniam *Dei agricultura, Dei ædificatio estis* (*I Cor. iii, 9*), ipse et dispensanti et accipienti tribuat sufficientiam, qui largitionum suarum justam ^f exigere novit usuram.

CAP. II. — Decurso igitur, dilectissimi, texto evangelicæ lectionis, quam de gloria crucis Christi intento accepistis auditu, omnia vobis ^g divinatorum eloquiorum mysteria patefacta sentite; et quidquid sub prophetis testificationibus umbra veteris Testamenti velabat, in sacramento passionis Dominicæ manifestum esse gaudete. Ideo enim sacrificiorum ^h varietates et purificationum differentiæ destiterunt, ideo mandatum circumcisionis, ciborum discretio, otium sabbati, et paschalis agni cessavit occisio, quia *lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est* (*Joan. i, 17*). Præcesserunt figuræ, ⁱ ut sequerentur effectus, et adventu rerum nuntiarum finita sunt officia nuntiorum, sic reconciliatione humani generis temperata, ut salus quæ in Christo est, nullis sæculis sub eadem justifi-

^a Conjunctionem et, mutata interpunctione a Quesnello adhibita, ex nostris codd. et antea editis restitimus.

^b Editi ante Quesnellum, *proclivibus*. At in margine nonnullorum, *prociuidis*.

^c Ita omnes nostri codd. et editiones ante Quesnellum, apud quem *in occurso*, quod in nullo nostro codice reperimus. Antea pro *utique*, quidam mss. habent *ita*.

^d Ita Quesnellus cum prima editione et nostris optimæ notæ codd. Al., *non suffecisse*. Mox, *quæ prædicavimus*, a Quesn. suppleta, leguntur in prima editione et in nostris codd.

^e Prima editio, *vrædicemus*. Cod. Vercell. omittit

omnes. Mox, pro *scientia*, alias, *sententia*.

^f Cod. Vercell., *habet*.

^g Prima editio cum cod. Bon. et duobus S. Petri, *divinatorum mysteriorum eloquia*. Antea *nobis pro vobis* in eadem editione et in ms. Vercell.

^h Eadem editio et cod. Vercell., *varietas*.

ⁱ Ita reposuimus ex omnibus nostris mss. et editionibus Quesnello anterioribus, quæ solum habent *sequeretur pro sequerentur*. Apud illum vero, *ut quærerentur effectus*. Paulo ante, *Præcesserunt enim figuræ* in ms. Vercellensi, cujus auctoritate melius judicavimus delendam præpositionem in ante *vo cem adventu*. Prima editio pariter ignorat hanc præpositionem, sed habet, *et effectus rerum nuntiarum*.

catione defuerit; et ad hoc dilationum profecerit A ratio, ut quæ diu credita sunt antequam fierent, ^a incunctanter honorarentur. Nam cum virtus fidei in iis quæ visui non subsistent constituta sit (*Hebr.* xi, 1), indulgentius nobiscum egit doctrina cœlestis, quos in hæc mundi tempora ^b distulit, ut **269** ad intelligentiæ facilitatem, multo pluribus quam priores et vobis uteremur et testibus.

CAP. III. — Quod ergo nobis de passione Domini Jesu Christi sacra et digito Dei scripta Evangelia protestantur, sine nubilo hæsitacionis accipite; et rerum gestarum ordinem tam habetote manifestum, ^c quam si omnia corporeo et visu attingeretis et tactu. Vera in Christo Deitas et vera credatur humanitas. Ipse est caro qui Verbum, et sicut unius cum Patre substantiæ, ita unius cum matre naturæ. ^d Non geminatus persona, non confusus essentia; potestate impassibilis, humilitate mortalis; ^e sed utraque sic utens, ut et virtus glorificare posset infirmitatem, et infirmitas non valeret obscurare virtutem. Comprehendi se ^f a persecutoribus patitur, qui continet mundum, et eorum manibus nequitur, quorum corde non capitur. Justitia non resistit injustis, et cedit veritas testimoniis falsitatis: ut manens in forma Dei, formam impleret servi, et veritatem corporeæ nativitatæ confirmaret sævitia corporeæ passionis. Sed hanc Unigenito Dei subire et perpeti, non conditio necessitatis, sed misericordiæ fuit ratio: ut de peccato damnaret peccatum (*Rom.* viii, 3), et diaboli opus de opere diaboli solveretur. Inimicus enim humani generis ^g mortificandæ in ipsa origine universitati lethale vulnus intulerat, nec poterat declinare jus ferreum deditiis seminis captiva progenies. Unde cum ^h in tot generationibus mortali sibi lege subjectis, unum videret inter hominum filios, cujus ⁱ virtutes super omnes totius temporis sanctos miraretur excellere, securum se fore credidit de perpetuitate sui juris, ^j si nulla justitiæ merita mortis jura superare potuissent. Familis itaque suis et stipendiariis vehementius incitatis, in præjudicium suum sævit, et

dum putat aliquid sibi debere quem potuisset occidere, non vidit libertatem singularis innocentia, similitudinem persequendo naturæ. Non autem errabat in genere, sed fallebatur in crimine. Adam enim primus, **270** et Adam secundus, unum erant carne, non opere: et in illo omnes moriuntur, in isto omnes vivificabuntur (*I Cor.* xv, 22). Ille per superbiæ cupiditatem iter fecit ad miseriam, hic per humilitatis fortitudinem viam paravit ad gloriam. Unde ipse dicit: *Ego sum via, et veritas, et vita* (*Joan.* xiv, 6). Via scilicet, in forma conversationis justæ; veritas, in expectatione ^k rei certæ; vita in perceptione felicitatis æternæ.

CAP. IV. — Hoc magnæ pietatis sacramentum, dilectissimi, sicut Judaica impietas, ita diabolica superbia neselebat. Si enim cognovissent, numquam Dominum ^l majestatis crucifixissent (*I Cor.* ii, 8). Sed quia hostem generis humani latebat consilium misericordiæ Dei, et opposito carnalis velamine *Deus in Christo mundum sibi reconcilians* tegebatur (*II Cor.* v, 19): perstitit in eum furere, in quo nihil suum poterat invenire. Nam et malignitati ejus hoc magis potuisset prodesse ^m si parceret, et se ab effusione ejus sanguinis abstinere, per quem omnium erat solvenda captivitas, et reparanda libertas. Sed lucem tenebræ non comprehenderunt (*Joan.* i, 5), nec mendax cæcitas sapientiam potuit veritatis inspicere. Tenuit itaque ⁿ dispositam mansuetudo patientiam, et cohibita famulantium sibi angelicarum virtute legionum, hausit calicem doloris et mortis, totumque supplicium transtulit in triumphum. Victi sunt errores, subactæ sunt potestates, accepit novum mundus exordium: ut damnata generatio non obsesset, quibus salvandis regeneratio subveniret. Transierunt vetera, et ^o ecce facta sunt omnia nova (*II Cor.* v, 7); universorum enim in Christo credentium et in sancto Spiritu renatorum, per ipsum et cum ipso una est ^p et passionis societas et resurrectionis æternitas, dicente Apostolo: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Chri-*

^a Lectionem omnium editorum ante Quesnellum potioribus nostris codd. innixam revocavimus. Ille vero, incunctanter facta honorantur. Nomen facta nullo in ms. invenire potuimus.

^b Erat in editis ante Quesn. cum codd. posteriorum collectionum, *distulit ad intelligentiæ facultatem ut multo pluribus*, etc. Quesnellus nihil innuens, **D** emendavit, ut in mss. S. Petri et Vercell. præfertur. Mox, pro *uteremur*, in prima editione et in cod. Bon., *urgetemur*.

^c Cod. Vercell., *quasi omnia... attingeritis*.

^d Al., *non minutus*. Quesn. in margine.

^e Haud intelligimus cur hanc satis congruam omnium et antea editorum et nostrorum codicum lectionem repudiaverit Quesnellus, et rejecerit in marginem, ut substitueret istam, *sed utraque sic continetur* nullo ms. indicato, quæ haud æque satisfacit.

^f Sic plerique et meliores mss. nec non editi anteriores Quesnello, qui *a persecutoribus* maluit.

^g Ita ex duobus mss. S. Petri et Cod. Vercell. *Vulg., mortificatæ*. Paulo post, *damnati pro deditiis*, in ms. Vercell.

^h Præpositio in deest in tribus nostris non inimicæ

notæ codd. Mox duo codd. S. Petri, *mortalium, pro mortali*, et ms. Vercell., *prævideret pro videret*.

ⁱ Sic ex duobus mss. S. Petri, et ex cod. Vercell. Al., *virtutem*.

^j Editi cum mss. collect. 3 et 4, *si nulla justitiæ merita sævæ potuissent superare vim mortis*. Cod. Vat. collect. 5 omittit, *sævæ*. Lectionaria S. Petri, *si nulla justitiæ suæ merita per se potuissent superare vim mortis*. Magis Leonina visa est lectio cod. Vercellensis, quam idcirco textui inseruimus.

^k Forte, *spei*. QUESNELLUS in margine.

^l Editi ante Quesn. cum mss. trium posteriorum collectionum, *gloriæ*,

^m In prima edit. et cod. Bon., *si parceret ei, per quem*, intermedii verbis omissis.

ⁿ Ita melius ex duobus mss. S. Petri. Al., *disposita*.

^o Ecce revocatur ex omnibus editis ante Quesn. et ex potioribus mss. Mox editi cum aliquibus codd. inferioris notæ, *ut universorum in Christo... una esset*, etc

^p Cori unctio et adjecta ex duobus mss. S. Petri.

stus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum A
ipso in gloria (Coloss. III, 5).

CAP. V. — In hac igitur spe, dilectissimi, consti-
tuti, omnes diaboli caveat^a versutias, qui non solum
per carnis concupiscentias, nec 271 per corporeas
tantum insidiatur illecebras, sed inter ipsa quoque
semina fidei spargens zizania falsitatum, veritatis
studet violare culturam, ut quos non potuerit cor-
rumpere malis actibus, impiis subvertat erroribus.
Fugite ergo mundanæ argumenta doctrinæ et viperea
hæreticorum vitate colloquia. Nihil vobis commune
sit cum eis qui catholicæ adversantes fidei solo sunt
nomine Christiani. Non enim templum^b Spiritus Dei,
nec membra sunt Christi; sed falsis opinionibus im-
plicati, tot species habent diaboli, quot simulacra
mendacii. A quibus malis per Dominum Jesum Chri- B
stum, qui et via, et veritas, et vita est (Joan. XIV,
6), liberati, omnes vitæ istius tentationes et^c om-
nia prælia cum fidei exultatione toleremus. Si enim
compatimur, et coregnabimus (Rom. VIII, 17; II Tim.
II, 12). Quod præmium non eis tantum paratum est
qui pro nomine Domini impiorum sævitia sunt pe-
rempiti, quoniam universitas Deo servientium Deo-
que viventium, sicut in Christo est crucifixa, ita est
in Christo coronanda: illis quidem in omni gloria
præcellentibus, qui terribiles mortes et sæva tor-
menta usque ad exhalationem spiritus tolerando su-
peraverunt, sed etiam iis subsequentibus qui avaritiæ
cupiditatem, superbiæ elationem, desideriaque luxu-
riæ, carnis suæ mortificatione vicerunt. Unde merito
Apostolus ait quod omnes, qui pie volunt vivere in Christo, C
persecutionem patiuntur (II Tim. III, 12). Cujus utique
non est extraneus, qui non est pietatis alienus: pascha-
lem enim^d festivitatem solemniter agit, qui non in fer-
mento veteris malitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis
operatur (I Cor. V, 8); nec jam in Adam primo, sed
in Adam vivit secundo, membrum scilicet factus
corporis Christi: qui cum esset in forma Dei, forma
servi dignatus est fieri (Phil. II, 6), ut in uno me-
diatore Dei et hominum, homine Jesu Christo (I Tim.
II, 5), et plenitudo majestatis divinæ, et veritas natu-
ræ esset humanæ. Quam nisi^e Verbi Deitas in suæ
personæ assumpsisset unitatem, nec regeneratio esset
in aqua baptismatis, nec redemptio in sanguine pas-
sionis. Sed quia in sacramento incarnationis Christi

nihil falsum, nihil accepimus figuratum, non frustra
nos et cum moriente^f mortuos, et eum resurgente
272 credimus suscitatos: manente ipso in nobis
qui operatur omnia in omnibus (I Cor. XII, 6), vivens
et regnans cum Patre et Spiritu sancto Deo in sæcula
sæculorum. Amen.

SERMO LXX [AL. LXVIII].

De Passione Domini XIX.

SYNOPSIS. I. Quam præsentem nobis faciat fides vera Chri-
stipassionem, quæ longe diversa est in Crucifixi mente
et in crucifigentium opere. — II. Malitia Judæorum
usum esse Christum, et morte sua verum Pascha im-
molarit, quo et ipsi occisores possent salvari. —
III. Sapientiam mundi in mysteria crucis confundi, in
qua et potentia, et infirmitas Christi nos salvat. —
IV. Crucem jugiter ferendum, ut quod mysterio
actum est in baptisate, opere compleatur. —
V. Passionem Domini usque ad finem mundi perfici
mortificatione ejus membrorum. Diaboli inimicitiam
amicitiæ ejus preferendam. — VI. Vitorum nostro-
rum mortificationem Christi virtutem esse et victo-
riam.

CAP. I. — Sacram, dilectissimi, Dominicæ passio-
nis historiam, evangelicæ, ut moris est, narratione
decursam, ita omnium vestram arbitror inhæsisse
pectoribus, ut unicuique audientium ipsa lectio quæ-
dam facta sit visio. Habet enim hanc potentiam fides
vera, et ut ab iis mente non desit, quibus corporalis
præsentia interesse non potuit; et sive in præteritum
redeat, sive in futurum se cor credentis extendat,
nullas sentiat moras temporis cognitio veritatis. Adest
ergo sensibus nostris imago reserpro pro nostra salute
C gestarum, et quidquid tunc discipulorum perstrin-
xit animos, nostros quoque tangit affectus; et non
quod aut tristitia deprimamur, aut sævitia furentiam
Judæorum terreamur, cum etiam eos quos illius tem-
pestatis magnitudo concussit, ad invictam constan-
tiam resurrectio Domini 273 ascensionque proxe-
rit; sed quia cum in cogitationem venit quales tunc
Jerusalem populi et quales fuerint sacerdotes, magno
accipiamus cum tremore mentem tantum facinus
impiorum. Quamvis enim ad salutem humani generis
pertineret passio Salvatoris, et æternæ mortis vin-
cula temporali sint Domini morte direpta, aliud ta-
men Crucifixi patientia, aliud crucifigentium egit in-
saniam, nec ad eosdem rerum exitus misericordia et
ira tendebat: cum per ejusdem sanguinis effusionem

^a Ita omnes codd. et editi ante Quesn., apud quem, *insidias*. Eadem editiones cum non paucis mss., et per corporeas tantum.

^b In cod. Vercell. abest, *spiritus*.

^c Addidimus, *omnia*, auctoritate mss. S. Petri.

^d Cod. Vercell., *solemnitatem convenienter agit*.

^e Editi ante Quesn. cum aliquibus mss., *Verbi Divinitas in suæ personæ recipere unitatem*, et in margine, *pro recipere*, notant, AL, *assumpsisset*.

^f Quatuor nostri codices, *commortuos*.

^g Per fidem scilicet mentis præsentem sumus iis in Christi passione gestis, quibus corporali præsentia non interfuimus. In duobus mss. S. Petri, *fides vestra*, pro *fides vera*, legitur.

^h Ita omnes nostri codd. et editi ante Quesn. apud quem, *ut quidquid ... tangat*.

ⁱ Duo mss. S. Petri: *Nam quod aut tristitia depri-*

minur, aut sævientium Judæorum furore terremur, minus est aliquantulum, cum et eos, etc. Phitro post in Vat. collect. 5, *sed quia in cogitationem venit. . . . cum magno accipimus tremore mentium*. Si prioris textus lectio, quæ est in mss. S. Petri, jungatur cum lectione textus secundi, quæ est in cod. Vat., non malus sensus elicitur sic: *Nam quod aut tristitia deprimimur, aut sævientium Judæorum furore terremur, minus est aliquantulum; cum et eos quos illius tempestatis magnitudo concussit, ad invictam constantiam resurrectio Domini, ascensionque proxeerit. Sed quia in cogitationem venit, quales tunc Jerusalem populi, et quales fuerint sacerdotes, cum magno accipimus tremore mentium tantum facinus impiorum. Exemplar Pauli Diaconi textus lectionem exhibet. Solum habet, sævientium Judæorum furore pro a, ævitia furentium Judæorum.*

Christus solveret mundi captivitatem. ^a Judæi inter-
 fuerant omnium Redemptorem.

CAP. II. — Obduravit ^b ergo carnalem Israel ma-
 ginitas sua, et nihil ei legis testificatio, nihil myste-
 riorum imagines, nihil prophetarum oracula profue-
 runt, cum Pascha Domini tot sæculis celebratum in
 eo Joannes doceret impletum, de quo publica prote-
 statione dicebat: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit*
peccata mundi (Joan. 1, 29). Repugnat iniquitas justi-
 tiæ, cæcitas luci, mendacium veritati; sed de sævitiâ
 obluentium, de scelere crudelium obtinuit Jesus
 æternæ ^d dispositionis effectus; et ita humano ge-
 neri sua morte consuluit, ut sacramentum salutis
 etiam ipsis persecutoribus non negaret. Qui enim
 venerat universis credentibus omnia peccata dimit-
 tere, a generali indulgentia nec Judaicum voluit cri-
 men excludere. Quorum itaque perditionem detestamur,
 eorundem fidem, si convertantur, amplectimur; et
 imitantes misericordiam Domini, qui pro eis a quibus
 erat crucifixus orabat, nos quoque cum beato Paulo
 apostolo nostras jungimus preces, et ut ille populus
 misericordiam consequatur ^e optamus, ob cuius of-
 fensionem gratiam reconciliationis accepimus: quonia-
 m, sicut ait ^f idem magister gentium, *concluserit*
Deus omnia in incredulitate; ut omnium misereatur
(Rom. xi, 32).

CAP. III. — Quid autem illud fuit quod et Judæis in-
 tellectam abstulit, et sapientiorum mundi corda turba-
 vit, nisi crux Filii Dei, quæ ^g et philosophicam eva-
 nescere prudentiam, et Israeliticam fecit caligare
 doctrinam? Omnem namque sensum humanæ mentis
 excessit divini altitudo consilii, ^h cum placuit Deo per
 insulitiam predicationis, salvos facere credentes (I Cor.
 1, 21), et mirabilior fieret ⁱ 274 constantia fidei ex
 difficultate credendi. Inconsequens enim et irration-
 abile videbatur recipere animo quod creatorem om-
 nium ^k naturarum in substantia veri hominis Virgo
 intemerata peperisset; quod æqualis Patri Filius
 Dei, qui implet omnia et contineret universa, fu-
 rentium manibus comprehendî, iniquorum judicio
 condemnari, et post dedecora illusionum, cruci se
 permisisset affigi. Sed in iis omnibus simul sunt et
 humilitatis hominis, et celsitudinis Deitatis; nec miseri-
 cordiæ ratio majestatem miserentis obscurat, quia de
 ineffabili potentie factum est, ^j ut dum homo verus

est in Deo involviffi, et Deus verus est in carne
 passibili, conferretur homini gloria per contumeliam,
 incorruptio per supplicium, vita per mortem. Nisi
 enim Verbum caro fieret, et tam solida ^k consisteret
 unitas in utraque natura, ut a suscipiente susceptam,
 nec ipsum breve mortis tempus abjungeret, num-
 quam valeret ad æternitatem redire mortalitas. Sed
 adfuit nobis in Christo singulare præsidium, ut in
 natura passibili mortis conditio non maneret, quam
 impassibilis essentia recepisset, et per id quod non
 poterat mori, posset id quod erat mortuum suscitari.

CAP. IV. — Hinc sacramento, dilectissimi, ut inse-
 parabiliter congruamus, magna nobis et animi et
 corporis intentione nitendum est ut cum gravissimi sit
^l piaculi festum paschale negligere, periculosius sit
 ecclesiasticis quidem conventibus jungi, sed in Domi-
 nicæ passionis consortio non haberi. Nam dicente Do-
 mino: *Qui non accipit crucem suam, et non sequitur me,*
non est me dignus (Matth. x, 38); et dicente Apostolo:
Si compatimur, et ^m conregnabimus (Rom. viii, 17; II
 Tim. ii, 12); quis vere Christum passum, mortuum
 et resuscitatum colit, nisi qui cum ipso ⁿ et patitur,
 et moritur, et resurgit? Et hæc quidem in omnibus
 Ecclesiæ filiis, ipso jam regenerationis sunt inchoatâ
 mysterio, ubi peccati interitus, vita est renascentis,
 et triduanam Domini mortem imitatur trina demer-
 sio; ut dimoto quodam aggere sepulturae, quos vete-
 res suscepti sinus fontis, eosdem novos edat unda
 baptismatis; sed implendum est nihilominus opere
 quod celebratum est sacramento, et natis de Spiritu
 sancto quantumcumque superest mundani ^o corporis,
 275 non sine crucis susceptione ducendum est.
 Quamvis enim forti et crudeli tyranno per potentiam
 crucis Christi vasa antiquæ deprædationis erepta
 sint, et dominatio principis mundi a redemptorum
 sit ejecta corporibus, insidiari tamen etiam justifica-
 tis eadem malignitas perseverat, et multis modis eos
 in quibus non regnat impugnat: ut si quas animas
 negligentes imprudentesque repererit, sævioribus eas
 laqueis rursus innectat, et a paradiso Ecclesiæ rap-
 tas in consortium suæ damnationis inducat. Unde
 cum quispiam observantiæ Christianæ se ^p limites
 sentit excedere, et in id cupiditates suas tendere,
 quod eum a recto itinere faciat ^q deviare, recurrit ad
 crucem Domini, et ligno vitæ motus noxiæ voluntatis

^a Idem exemplar Pauli Diac., et Judæi.

^b Editi ante Quesn., enim. Unus cod. S. Petri, et aliis Vat., igitur.

^c Ms. Vat. collect. 5, peccatum.

^d Homil. Pauli Diac., dispensationis.

^e Prima editio, oramus et optamus.

^f Vox idem addita ex Homil. Pauli Diac.

^g Editi ante Quesn., et philosophiam evanescere prudentiam, cum quibusdam codd. Sed aliorum mss. lectio a Quesnello et a nobis recepta Leoninam rationem magis sapit.

^h Ex eadem editione, complacuit. Emendationem Quesnellianam nostri codices approbant.

ⁱ Exemplar Pauli Diac., creaturarum. Mox in prima editione, qui implet omnia et continet universa. . . et post dedecus illusionum.

^j Ita ex duobus codd. S. Petri ac Homil. Pauli

D Diac. Alias, ut cum homo verus est in Deo; sed Quesnellus omittit præterea hoc primo loco verbum est.

^k Mss. S. Petri et alius Vat., existeret.

^l Prima editio, periculi, et forte melius, nam mox periculosius subjicitur.

^m Duo mss. S. Petri, congloriamur.

ⁿ Conjunctio et addita ex antiquo ms. Vat. In prima autem editione omittitur tum in hoc, tum in secundo commate.

^o Ita ex duobus mss. S. Petri et alio Vat. Editi, temporis. Ad vocem autem corporis referuntur, quæ paulo post subjiciuntur; dominatio principis mundi a redemptorum sit ejecta corporibus, ubi propterea opus non est pro corporibus legere cordibus, ut in marginali postilla Quesnellus conjecerat.

^p Editi ante Quesn., limitem.

^q Ita cum Quesnello nostri codices. Al., declinare.

affigat; ac voce prophetica ad Dominum clamet et dicat: *Confige clavis a timore tuo carnes meas; a iudicii enim tuis timui* (Ps. cxviii, 120).

CAP. V.—Quid autem est clavis timoris Dei habere confixas, nisi corporeos sensus ab illecebrali liciti desiderii sub metu divini continere iudicii? ut qui resistit peccato, et concupiscentias suas, ne quid morte dignum operetur, interficit, audeat cum Apostolo dicere: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi, 14). Ibi ergo se constituat Christianus, quo eum secum sustulit Christus; et ad id dirigat omnem^b viam suam, ubi scit humanam salvatam esse naturam. Passio enim Domini usque ad finem producit mundi; et sicut in sanctis suis^c ipse honoratur, ipse diligitur, et in pauperibus ipse pascitur, ipse vestitur; ita in omnibus qui pro iustitia adversa tolerant, ipse compatitur: nisi forte æstimandum est, multiplicata per orbem fide, et rarecente impiorum numero, omnes persecutiones, et omnia quæ adversus beatos martyres sævierunt, finita esse certamina, tamquam suscipiendæ crucis illis tantum necessitas incubuerit, quibus ad expugnandam Christi dilectionem atrocissima sunt illata supplicia. Sed aliud servientium Deo pietas experitur, aliud etiam Apostoli prædicatio protestatur, qui dicit: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem d. patiuntur* (II Tim. iii, 12). Qua sententia nimis tepidus et segnis ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur. Pacem enim cum hoc mundo nisi amatores mundi habere non possunt, et nulla umquam iniquitati **276** cum æquitate communitio, nulla mendacio cum veritate concordia, nullus est tenebris cum luce consensus. Quia etiamsi pietas bonorum cupiat malos corrigi, conversionemque multorum per gratiam Dei miserentis obtineat, e malignorum tamen spirituum adversus sanctos insidiæ non quiescunt, et sive occulto dolo, sive aperto prælio, in omnibus fidelibus propositum bonæ voluntatis infestant. Inimicum namque est illis omne quod relictum, omne^f quod sanctum est; et cum eis nihil in quemquam amplius liceat, quam iustitia divina per-

^a Sic cum eodem Quesnello codices S. Petri et exemplar Pauli Diac. Al., *timoris tui*.

^b Duo mss. S. Petri, *vitam suam*.

^c Voces, *ipse honoratur*, in utriusque Quesnelli editionibus per saltum, ut credimus, errore typographorum omissas restituimus ex cæteris editionibus omnibusque codicibus.

^d Exemplar Pauli Diac., *patiuntur*.

^e Prima editio, *malorum*.

^f Ita emendavimus ex duobus mss. S. Petri et uno Vat. Al., *quod castum est*.

^g Editi ante Quesn., *corrupte, quidem*.

miserit, quæ dignatur suos aut corrumpere disciplina, aut exercere patientia, agunt tamen versutissima arte fallaciæ, ut ex arbitrio propriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere; et multis, quod dolendum est, ita per nequitiam simulationis illudunt, ut quidam illos et timeant pati infensos, et velint habere placatos: cum beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus, quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse quam pacem. Sapientes itaque animæ, quæ unum timere, unum diligere, et in unum Dominum sperare didicerunt, mortificatis cupiditatibus et crucifixis corporis sensibus, ad nullum hostium metum, ad nullum inclinantur obsequium. Voluntatem enim Dei etiam sibi præferunt, et tanto amplius se amant quanto amplius pro Dei amore se non amant. Cumque audiunt sibi divinitus dici: *Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere* (Eccli. xviii, 30): dividunt affectus suos, et legem mentis a corporis lege^h discernunt: ut ex quadam se parte sibi denegent, perdentes se in iis quæ carnaliter cupiunt, et invenientes se in iis quæ spiritualiter concupiscunt.

CAP. VI.—Sanctum igitur Pascha, dilectissimi, in talibus membris corporis Christi legitime celebratur et nihil illis deest triumphis, quos passio Salvatoris obtinuit. Quoniam in iis qui apostolico exemplo castigant corpus suum et servituti subjiciunt (I Cor. ix, 27), iidem hostes eadem fortitudine conterunturⁱ, et nunc a Christo vincitur mundus. Cum enim a servis suis quorumcumque vitiorum incentiva superantur, ipsius virtus est, j ipsiusque victoria. Hæc, dilectissimi, quæ ad participationem crucis pertinent, sufficienter, ut arbitror, vestris sunt hodie auribus intimata: ut paschale sacramentum **277** etiam in membris corporis Christi legitime celebretur. Superest ut de obtinendo resurrectionis consortio disseramus. Quod ne, continuato sermone, et mihi et vobis fiat onerosum, k in diem sabbati promissa **278** differemus. Aderit, ut credimus, gratia Dei, ut debitum nostrum ipsius auxilio compleatur, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

^h Al., *discindunt*. Mox, *quæ carnaliter diligunt in Homil. Pauli Diac.*

ⁱ Erat in editis ante Quesn.: *Etenim nunc a Christo vincitur mundus, et cum a servis suis*: apud Quesnellum vero ac in prima editione, *et nunc enim a Christo vincitur mundus, et cum a servis suis*. Saniorem lectionem præbuit exemplar Pauli Diac.

^j Quesnellus, *ipsius quoque victoria*. Prætulimus lectionem nostrorum codicum et cæterarum.

^k Unus codex S. Petri, *in quartam sabbati promissa differimus*; sed perperam, ut ex admonitione sequenti constabit.

ADMONITIO IN DUOS SEQUENTES SERMONES.

1. *Quesnelli monitum integrum in primis exhibemus*. Duo, inquit, qui sequuntur sermones, de Resurrectione Domini inscribuntur in omnibus editis codicibus; verum non ipso die Resurrectionis Dominicæ dictos esse, sed sabbato sancto, gravibus momentis adducor ut certum habeam. Nam 1º cum occupatissimus esset paschalis dies, vix sermoni locum dare poterat. Productis nimirum ad multam noctem vigiliis, totum illud officium celebrabatur quod nunc sabbato sancto, mane toto agitur. Tum catechumeni sacro fonte abluebantur, ungebantur, ac propriis instruebantur documentis. Demum sacra peragebantur mysteria, quæ magnam

matutinarum horarum partem absumebant. 2º Primus hic sermo ille ipse est quem in superiori promiserat, his verbis : *Superest, ut de obtinendo resurrectionis consortio disseramus : quod ne, continuato sermone, et vixi et vobis fiat onerosum, in diem sabbati promissa differemus.* Sabbato igitur sancto habitus est. Jam enim quadraginta dierum observantia effluxerat, ut ex primo capite manifestum est, et superiori proxime successisse ex ipso exordio edocemur. 3º Ex utriusque sermonis serie patet vix a pontifice resurrectionis mysterium summis labiis delibari, sed totum fere esse in explicanda participatione crucis ac mortis Christi : ut quidquid de resurrectione habet in antecessum dictum esse appareat, et propter festivitatis vicinitatem. 4º Perspicuum est ex sermone 2º eo ipso die quo habitus est lectam fuisse in Ecclesia totam Dominicæ passionis et resurrectionis historiam ex evangelicis commentariis : quæ lectio optime congruit sabbato sancto, quod inter mysterium utrumque velut medium, ad utrumque pertinet. Vix autem solemnitas resurrectionis, prolixæque hujus diei cæremoniæ hujusmodi lectionem admittere potuissent, multoque minus, ut solemnitati sacratissimæ lectionis, ut ait S. Leo, subjungeretur exhortatio sacerdotis. 5º Revera Hincmarus Remensis lib. de Prædestinatione cap. 33 edit. Sirmondi, pag. 280, aliqua ex cap. 4 prioris referens, citat hoc modo : *Item in homilia sabbati sancti.* Et apud Florum Lugdunensem, iidem duo sermones, quos postmodum 1 et 2 de Resurrectione in scriptis habuimus, sunt 10 et 11 de Passione Domini. Sic ille in Commentariis quos in omnes S. Pauli Epistolas concinnavit et contexit ex sanctorum Patrum scriptis excerptis, Augustino dempto, quem proprio volumine excerptum dedit : quod illud opus libris duodecim constans R. P. Domino Lucæ Acherio religiosæ memoriæ mihiq; charissimæ viro dono olim dederat Petrus Franciscus Chiffletius ex codice ms. Carthusiæ Majoris acceptum, et aliquando in lucem edendum. 6º Ex Sozomeni Historiæ lib. vii, cap. 19, docemur in Romana Ecclesia neque episcopum neque alium die prima paschalis solemnitatis sermonem ad populum habuisse. Cujus loci sensum genuinum nondum mihi perspectum, cum primæ editioni allaborabam, ad auctoris, ni fallor, mentem a me explicatum habet lector in prima dissertatione, cap. 12. Quamquam vero hæc ita se habent, nihil tamen in titulis vel numeris sermonum immutandum putavimus : ne quid inde molestiæ crearetur lectoribus priori numero assuefactis. *Hactenus Paschasius Quesnellus, qui etsi quoad thesım quam statuit optime senserit, quædam tamen vel corrigenda vel adjicienda sunt.*

2. Si is vidisset aut observasset primam editionem Sermonum S. Leonis, aut cæteras ex ea subinde recusas, haudquaquam scripsisset initio monuit, hos duos sermones in omnibus editis codicibus inscribi de Resurrectione Domini. Nam in tabula illis editionibus præmissa, quæ Sermonum titulos prodit, prior sermo, perinde ac octo præcedentes, hoc titulo donatur : De Passione et Resurrectione Domini sermo XX, et secundus de Resurrectione Domini quidem inscribitur, at eadem numerorum serie cum illis de Passione comprehenditur, et appellatur sermo XXI. Porro utrique hi sermones in Lectionariis basilicæ S. Petri non solum recensentur sub titulo de Passione Domini, rerum etiam intermixti deprehenduntur inter cæteros ejusdem tituli, non autem subjiciuntur in fine ; ut dubium esse nequeat ne forte titulus de Resurrectione negligentia amanuensium fuerit omissus. In mss. etiam collectionis 2 eodem modo inter sermones de Passione confusi leguntur ; idemque alio licet ordine accidit in ms. Casinensi collect. 1, nec non in duobus Lectionariis mss. Veneto 153, et Vallicell. II, in quorum primo primus tantum sermo, in altero autem secundus cæteris de Passione sermonibus inserti leguntur. In mss. collectionis 5, quæ alium ordinem præfert, utrique hi sermones sub titulo de Passione Domini similiter describuntur. Exemplar autem quo usus fuit Florus Lugdunensis, quodque sermonem primum et secundum apud nos de Resurrectione allegat tamquam 10 et 11 de Passione Domini, simile erat Lectionariis basilicæ S. Petri, in quibus illi inter sermones de Passione iidem numeris censentur.

3. Hos sermones habitos fuisse sabbato sancto ex documentis a Quesnello propositis num. 2 et 5 nihil dubitamus. Quod si Hincmarus Remensis in lib. de Prædest., c. 33, sermonem primum, quem S. pontifex in superiori sermone c. 6 habendum rejecerat in diem sabbati, citavit hoc modo : *Item in homilia sabbati sancti ; secundus pariter sermo in Lectionario ms. Vat. 4951 non absimiliter inscribitur : Sermo B. Leonis papæ in sancto sabbato ; idemque titulus in alio vetustissimo codice deprehensus memoratur a scriptore codicis Harberini 5520. Habitos vero in pervigiis Paschæ, cum passionis Dominicæ commemorationem resurrectionis officium excipit, nihil ambigendum est ; hinc enim de utroque mysterio fit in iidem sermonibus mentio.*

3. Historiam passionis et resurrectionis Domini hoc sabbato lectam fuisse in Ecclesia Quesnellus affirmat n. 4. Id autem collegit ex serm. 2 de Resurrect., qui sabbato sancto habitus, c. 1, tradit, divinitus inspiratæ textum historiæ evidenter ostendisse, qua Dominus Jesus Christus impietate traditus, quo judicio addictus, qua sævitia crucifixus, et qua sit gloria suscitatus. Hæc autem tum passionis tum resurrectionis historiam ex Evangelio lectam indicant quidem ; sed non ita aperte utriusque mysterii lectionem ipsi diei sabbati tribuunt, ut de lectione passionis pridie, seu in Parasceve facta, et de lectione resurrectionis sabbato sancto nocte in vigiliis Paschæ subsequenda intelligi nequeant. Forte vero Quesnellus ista laudati capituli verba, quæ mox subjiciuntur, Solemnitati sanctissimæ lectionis subsequatur exhortationis officium, non tam resurrectionis quam passionis lectionem eodem sabbati die sermoni præmissam significare credidit ; quod tamen non omnino exploratum est. Nulli quidem antiqui ordines, nulla capitula, Evangeliorum hanc ejus diei lectionem indigent. Sed cum hæc posteriora sint, fieri potuit ut Leonis tempore hic ritus vigeret, sicuti vigeat apud Græcos saltem in Ecclesia Antiochena, ut liquet ex homil. 87 in Matth. a S. Joanne Chrysostomo Antiochiæ habita, ubi in magna Paschalis vespera passionis historiam publice lectam affirmat. Hinc Quesnelli ratio num. 4 proposita minus est efficax.

5. Item prima ratio quod occupatissimus esset paschalis dies, nequaquam convincit. Sicut enim probare nequit pro excludendis a die paschali sermonibus SS. Augustini, Petri Chrysologi, Gregorii Magni et aliorum episcoporum, quos habitos in Paschate certissimum est, ita nec valet pro extrudendis ab eo die Leonis Sermonibus. Sozomeni vero testimonium a Quesnello allatum num. 6 multo minus cogit, ut patebit ex iis quæ de ipso Sozomeni sensu annotabimus a Quesnelli, cap. 12. Sola documenta num. 2 et 5 a Quesnello allata pro astruendo sabbato sancto satis efficacius approbavimus et confirmavimus, ita tamen ut non ipso die sabbati sed nocte ejusdem diei, cum in pervigiis Paschalis resurrectionis officium inciperet, sequentes sermones recitatos liqueat ; unde tertia quoque Quesnelli ratio eliditur qua de Resurrectione in antecessum dictum tradit.

281 SERMO LXXI [AL. LXIX].

De Resurrectione Domini I; habitus sabbato sancto in pervigiis Paschæ.

SERMONIS. — I. Curandum esse ne jejunii fructus evacuetur, ut qui mortui sunt cum Christo, etiam cum ipso resurgant. — II. Sepulturæ dies propter discipulos esse abbreviatus. — III. Multis suam resurrectio-

A nem Christum probasse argumentis. — IV. Quæ commutatio in carne Christi per resurrectionem facta fuerit. — V. Christianum, spiritibus terrenis, cælestibus mente inhaerere debere. — VI. Cavendum ne ad peccati voluptatem quis redeat post festum paschale.

CAP. I. — Sermone proximo, dilectissimi, non incongrue vobis, quantum arbitror, participationem

crucis Christi insinuavimus, ut paschale sacramentum ipsa in se habeat vita credentium, et quod festo honoratur moribus celebretur. ^a *Quam autem hæc utile sit ipsi probastis, et ex vestra devotione didicistis quantum prosint animis atque corporibus proxima jejunia, frequentiores preces et elemosynæ largiores. Nemo enim fere est qui non hac exercitatione profecerit, et in abdito conscientiæ suæ aliquid quo recte possit gaudere conderit. Sed hæc lucra perseveranti sunt servanda custodia, ne in desidiâ, resoluta labore, quod donavit Dei gratia, diaboli fureto invidia. Cum igitur quadraginta dierum observantia hoc voluerimus operari, ut aliquid sentiremus crucis in tempore Dominicæ passionis, adtendûm nobis est ut etiam resurrectionis Christi inveniamur esse consortes, et de morie ad vitam, dum in isto sæculo corpore, transeamus. Uniusque enim homini, qui ex alio in aliud aliqua conversione mutatur, factus est non esse quod fuit, et ortus, esse quod non fuit. Sed interest cui quis aut moriatur aut vivat: quia est mors quæ causa est vivendi, et est vita quæ causa est moriendi. Nec alibi quam in hoc transitorio sæculo utrumque conquiritur; ^b et ex qualitate temporalium actionum differentiæ retributionum pendent æternarum. Moriendum ergo est diabolo et vivendum Deo; deficiendum iniquitati, ut iustitiæ resurgatur. Occumbant vetera, ut orientur nova. Et quoniam, sicut ait Veritas, nemo potest duobus dominis servire (Matth. vi, 24; Luc. xvi, 13), Dominus est non ille qui stantes impulit in ruinam, sed ille qui dejectos erexit in gloriam.*

CAP. II. — Dicente ergo Apostolo: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo celestis. Quævis terrenus, tales et terreni; et qualis celestis, tales et celestes. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui est de celo* (I Cor. xv, 47, 49); multum nobis de hac commutatione gaudendum est, ^c qua de ignobilitate terrena ad celestem transferimur dignitatem per illius ineffabilem misericordiam qui ut nos in sua proveheret, in nostra descendit; ut non solum substantiam, sed etiam conditionem naturæ peccatricis assumeret, et ea sibi pateretur inferri divina impassibilitas, quæ mirerrime reperitur humana mortalitas. Unde, ne turbatos discipulorum animos longa inconstitudo cruciaret, denotatam tridui moram tam mira celeritate brevavit, ut dum ad integrum secundum diem pars primi novissima et pars tertii prima concurrat, et aliquantum temporis ^d spatium decideret, et nihil diem numero deperiret. Resurrectio igitur Salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu ^e morata est in sepulchro; et tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit, ut major ibi esset soporis similitudo quam

^a Prima editio, quantum autem. Post pauca eadem editio cum duobus Vall. mss., *ex vestra probatione didicistis.*

^b Hæc lectio duorum codd. S. Petri melior quam vulgatorum et aliorum mss., *ut ex qualitate..... pendant.*

^c Cod. Bon. et prima editio, quia.

A mortis: quoniam Deitas quæ ab utraque suscepti hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate conjungit.

CAP. III. — Subsecuta sunt itaque multa documenta quibus prædicandæ per universum mundum fidelium auctoritas conderetur. Et licet revolutio lapidis, evacuatio monumenti, depositio finteorum, et totius facti angeli narratores copiose veritatem Dominicæ resurrectionis astruerent; et mulierum tamen apparuit (Act. 1, 3): non solum loquens cum eis, sed ^f etiam habitans atque convescens, et pertractari se diligenti curiosoque contactu ab eis quos dubitatio perstrangebatur, admittens. Ideo enim et clausis ad discipulos **283** ostiis introibat (Joan. xx, 19), et flatu suo dabat Spiritum sanctum, et dato intelligentiæ lumine, sanctarum Scripturarum occulta pandebat (Luc. xxiv, 27), et rursus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, et omnia recentissimæ passionis signa monstrabat (Joan. xx, 27), ut agnosceretur in eo proprietatis divinæ humanæque naturæ individua permanere, et ita sciremus Verbum non hoc esse quod carnem, ut unum Dei Filium et Verbum confiteremur et carnem.

CAP. IV. — Non dissonat, dilectissimi, ab hac fide magister gentium apostolus Paulus, cum dicit: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* (II Cor. v, 16). Resurrectio enim Domini non finis carnis, sed commutatio fuit, nec virtutis augmento consumpta substantia est. Qualitas **C** transiit, non natura defecit; et factum est corpus impassibile, quod potuit crucifigi; factum est immortalitate, quod potuit occidi; factum est incorruptibile, quod potuit vulnerari. Et merito dicitur caro Christi in eo statu quo fuerat nota, neciri: quia nihil in ea passibile, nihil remansit infirmum, ut et ipsa sit per essentiam, et non sit ipsa per gloriam. Quid autem mirum, si hoc de corpore Christi proficitur, ^g qui de omnibus Christianis spiritalibus dicit: *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem* (II Cor. v, 16)? Ex hoc, inquit, initium nobis factum est resurrectionis in Christo, ex quo in eo qui pro omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit. Non hæsitamus dissidentia, nec incerta expectatione suspendimur, sed accepto promissionis exordio, fidei oculis quæ sunt futura, jam cernimus; et naturæ protectione gaudentes, quod credimus jam tenemus.

CAP. V. — Non ergo nos rerum temporalium occupent species, nec ad se contemplationem nostram a celestibus terrena deflectant. Pro transactis habeantur quæ ex maxima parte jam non sunt; et mens intenta mansuris, ibi desiderium suum figat, ubi

^d Duo codd. S. Petri, spatium.

^e Editio Colonienensis an. 1567, in margine, *morari passa est.*

^f Particulam etiam ex omnibus nostris mss. *supplevimus.*

^g Al., quod; et mox, pro dicit, alias, dicitur. QUESNELLUS in margine.

quod offertur æternum est. Quamvis enim spe salvi facti simus, et corruptibilem adhuc carnem mortalemque gestemus, recte tamen dicimur in carne non esse, si carnales nobis non dominantur affectus; et merito ejus rei deponimus nuncupationem, cujus non sequimur voluntatem. Cum itaque Apostolus dicat: *Carnis curam ne feceritis in desideriis* (Rom. xiii, 14), non ea nobis interdicta intelligimus quæ salutis congruunt et quæ humana poscunt infirmitas. Sed quia non omnibus desideriis serviendum, nec quidquid caro concupiscit implendum est, de adhibendo temperantiam modo admonitos nos esse cognoscimus, ut carni, quæ sub animi est constituta judicio, nec superflua concedamus, nec necessaria denegemus. **284** Unde idem Apostolus alibi ait: *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam* (Ephes. v, 29): cum utique non ad vitia, non ad luxuriam, sed ad debitum sit agenda et fovenda famulatum: ut teneat ordinem suum renovata natura, nec perverse ac turpiter superioribus inferiora prævaleant, aut inferioribus superiora succumbant, et vitii animi superantibus, ibi fiat servitus ubi debet esse dominatus.

CAP. VI. — Agnoscat igitur populus Dei novam se esse in Christo creaturam, et a quo suscepta sit quemve susceperit vigilanter intelligat. Quæ nova facta sunt, non redeant ad instabilem vetustatem; et non omitat opus suum, qui manum misit ad aratrum (Luc. ix, 62); sed ad hoc attendat quod serit, non ad id respiciat quod reliquit. Nemo in id recidat unde surrexit, sed etiamsi pro infirmitate corporis in aliquibus adhuc languoribus jacet, sanari instantiter desideret ac levare. Hæc est enim salutis via, et coeptæ in Christo resurrectionis imitatio: ut quia in lubrico istius vitæ diversi casus lapsusque non desunt, vestigia gradientium a fluidis ad solida transferantur: quoniam, sicut scriptum est, *a Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus volent. Cum ceciderit justus, non collidetur, quia Dominus supportet manum suam* (Ps. xxxvi, 23). Hæc meditatio, dilectissimi, non pro sola solemnitate paschali, sed pro totius vitæ sanctificatione retinenda est, et ad hoc præsens exercitatio debet intendi, ut quæ animum fidelium experimento brevis observantiæ delectarunt, in consuetudinem transeant, intemerata permanent, ac si aliquid delicti irreperit, celeri poenitudine deleatur. Et quia antiquorum morborum difficilis et tarda curatio est, tanto velocius adhibeantur remedia, quanto recentiora sunt vulnera: ut semper ab omnibus offensionibus in integrum resurgentes, ad illam incorruptibilem glorificandæ carnis resurrectionem pervenire mereamur in Christo Jesu Domino nostro, qui vivit et regnat

^a Prima editio, intelligamus.

^b Duo mss. Vatt. collect. 4 et 5, diriguntur.

^c Duo codd. S. Petri et Quesnellus in margine, perfingere.

^d Editiones ante Quesnellum cum mss. collect. 2, 3 et 4, Notum, et in margine, Totum. At lectionaria quæ vidimus et codd. collect. 4 et 5 lectionem a

cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXH [AL. LXX].

De resurrectione Domini II.

SYNOPSIS. — I. Crucem Christi nobis et sacramentum esse et exemplum. — II. Nostram naturam a Verbo in incarnatione esse susceptam, ut eam solveret in præteritum. — III. Nos Christo commortuos et corresponsitatos, **285** a Christo consorvari nobiscum permanente in terris, et ad gloriam invitari regnante in cælis. — IV. Ubique nobis et virtutem crucis et exemplum adesse, quo adversus cupiditates armemur. — V. Per terrenorum contemptum ad cælestia tendendum, servata fide utriusque in Christo naturæ. — VI. Per Christi transitum, qui non est nisi in natura nostra, nobis ad cælestia transitum præparari. — VII. *Eutyphianos paschalis festi exortos esse, qui naturam nostram in Christo negant.*

CAP. I. — ^a Totum quidem, dilectissimi, paschate sacramentum evangelica nobis narratio præsentavit, et ita per aurem carnis penetratus est mentis auditus, ut nemini nostrum rerum gestarum imago defuerit; cum divinitus inspiratæ textus historiæ evidenter ostenderit qua Dominus Jesus Christus impetate traditus, quo judicio addictus, qua sævitta crucifixus, et qua sit gloria suscitatus. Sed adjiciendum est etiam nostri sermonis officium, ut sicut pia expectatione reposita vos consuetudinis debitum sentio, ita solemnitati sacratissimæ lectionis subjungatur exhortatio sacerdotis. Quia igitur apud fideles aures ignorantæ locus non est, semen verbi, quod est in prædicatione Evangelii, debet in terra vestri cordis augeri, ut remotis ^d suffocationibus spinarum ac tribulorum, fibra in fructus suos exeant plantaria piorum sensuum, et rectarum germina voluntatum. Crux enim Christi, quæ salvandis est impensa mortibus, et sacramentum est et exemplum: sacramentum, quo virtus impletur divina; exemplum, quo devotio incitatur humana: quoniam captivitatis jugo erutis, etiam hoc præstat redemptio; ut eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia fra in suis gloriatur erroribus, ut quem sibi quisque ducem elegerit, ejus opiniones et mores atque omnia instituta sectetur, quæ nobis erit communio nominis Christi, nisi ut ei inseparabiliter uniamur, qui est, ut ipse insinuavit, *Via, et Veritas, et Vita* (Joan. xiv, 6)? Via scilicet conversationis sanctæ, Veritas doctrinæ divinæ, et Vita beatitudinis sempiternæ.

CAP. II. — Collapsa enim in parentibus primis humani generis plenitudine, ita misericors Deus creaturæ ad imaginem suam factæ per **286** unigenitum suum Jesum Christum voluit subvenire, ut nec extra naturam esset naturæ reparatio, et ultra propriæ originis dignitatem proficeret secunda conditio. Felix si ab eo ^b non decideret quod Deus fecit, sed

Quesnello insertam et a nobis receptam præferunt. ^c Sic cum Quesnello mss. S. Petri. Aliæ editiones, deponere.

^d Mss. S. Petri, aculeis spinarum.

^e Unus cod., præstitit.

^f Mss. collect. 5, non deiceretur. Mox, pro maneat, quidam mss. cum editionibus ante Quesn., maneat

felicior si in eo maneat quod refecit. Multum fuit a Christo recepisse formam, sed plus est in Christo habere substantiam. Suscepit enim nos in suam^a proprietatem illa natura (quæ se in quas voluerit mensuras benignitatis inflectit, nec usquam conversionem mutabilitatis incurrit. Suscepit nos illa natura) quæ nec nostris sua, nec suis nostra consumeret: quæ ita unam in se fecit Deitatis humanitatisque personam, ut sub dispensatione infirmitatum atque virtutum nec caro per Divinitatem inviolabilis, nec Divinitas per carnem posset esse passibilis. Suscepit nos illa natura quæ et propaginem nostri generis^b a communi tramite non abrumperet, et contagium peccati in omnes homines transeuntis excluderet. Infirmitas sane atque mortalitas, quæ non peccatum erant, sed pœna peccati, a Redemptore mundi recepta sunt ad supplicium, ut impenderentur ad pretium. Quod ergo in omnibus hominibus transfusio^c erat damnationis, hoc in Christo sacramentum est pietatis. Præbuit enim se crudelissimo exactori liber a debito, et ministras diaboli Judaicas manus in cruciatum immaculatæ carnis admisit. Quam ideo usque ad^d resurrectionem voluit esse mortalem, ut credentibus in eum nec persecutio insuperabilis, nec mors posset esse terribilis: cum ita dubitandum non esset de consortio gloriæ, sicut dubitandum non erat de communione naturæ.

CAP. III. — Si incunctanter itaque, dilectissimi, credimus corde quod ore profiteremur, nos in Christo crucifixi, nos sumus mortui, nos sepulti, nos etiam in ipso die tertio suscitati. Unde Apostolus dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. III, 1-4). Ut autem noverint corda^e fidelium habere se, unde ad supernam sapientiam spretis mundi cupiditatibus valeant elevari, spondet nobis Dominus præsentiam suam, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. XXVIII, 20). Non enim frustra **287** per Isaiam^f dixerat Spiritus sanctus: *Ecce virgo in utero accipiet et pariet filium; et^g vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus* (Isai. VII, 14; **D**

Matth. II, 23). Implet ergo Jesus proprietatem nominis sui, et qui ascendit in cœlos, non deserit adoptatos; qui sedet ad dexteram Patris, idem totius habitator est corporis; et ipse deorsum confortat ad patientiam, qui sursum invitat ad gloriam.

CAP. IV. — Nec inter vana igitur nobis desipiendum est, nec inter adversa trepidandum. Ibi quidem blandiuntur deceptiones, et hic gravescunt labores. Sed quia *misericordia Domini plena est terra* (Ps. XXXII, 5), adest nobis Christiⁱ ubique victoria, ut impleatur quod ait: *Nolite timere, quia ego vici mundum* (Joan. XVI, 33). Sive ergo contra ambitionem sæculi, sive contra concupiscentias carnis, sive contra hæreticorum jacula dimicemus, Dominica cruce semper^j armemur, Nec enim umquam a paschali festo recedimus, si a fermento malitiæ veteris (veritatis sinceritate) abstinemus. Inter omnes namque vitæ hujus varietates, quæ diversarum plenæ sunt passionum, apostolicæ exhortationis meminisse debemus, qua nos instruit, dicens: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genua flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris* (Philip. II, 5-11). Si magnæ, inquit, pietatis sacramentum intelligitis, et quod pro salute humani generis unigenitus Dei Filius gessit advertitis, hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu, cujus humilitas nulli aspernanda divitum, nulli est erubescenda nobilium. Nec enim in tantum provehi potest quælibet felicitas humana fastigium, ut æstimet sibi pudendum^k quod manens Deus in forma **288** Dei, formam servi suscipere non est arbitratus indignum.

CAP. V. — Imitamini quod operatus est; diligite quod dilexit,^l et invenientes in vobis Dei gratiam, vestram in illo redamate naturam. Quoniam sicut ille paupertate divitias non amisit, gloriam humilitate non minuit, æternitatem morte non perdidit, ita et

duo codd. S. Petri habent, *ad pœnitentiam*.

^l Ita sex nostri melioris notæ codd. cum Quesn. Al., *utique*.

ⁱ Ms. Vat. collect. 5, *armamur; nec umquam a paschali festo recedimus*. Dein parenthesi inclusa desunt in Quesnelli codd. et in pluribus etiam nostris, nec non in prima editione. At in nonnullis optimæ notæ leguntur.

^k Editi cum multis codd. vitiosa et mutila lectione habebant, *quod manens Deus in forma Dei Deus, non est arbitratus indignum*. Integram et veram lectionem suggestit Lectionarium ms. S. Petri. Respicit locum S. Pauli ad Philippenses II.

^l Editi, alia interpunctione et lectione, *et invenientis in vobis Dei gratiam. Vestram in illo redamate naturam, quoniam*, etc. Secuti sumus nostros codices.

^a Mss. collect. 5 et in margine editionum, *potestatem*. Mox quæ parenthesi clauduntur, desiderabantur in editis ante Quesnellum. Is autem ea addidit ex mss. Thuan. et Reg., eaque nos in octo nostris codicibus invenimus.

^b Unus codex, *a communi palmite*.

^c Ita cum Quesn. potiores nostri codd. Al., *fuit*.

^d Editi ante Quesn. cum non paucis codd. addunt, *celerrimam*.

^e Prima editio, *filiorum*.

^f Mss. Vat. collect. 4 et 5 addunt *prophetam*.

^g Sic cum Quesn. potiores nostri codices. Al., *vocabitur*.

^h Vocem *idem* revocavimus ex nostris codd. et editis ante Quesn., qui posuit, *ipse*. Solum in ms. Vat. collect. 5 habetur, *is*. Mox pro *ad patientiam*

vos eisdem gradibus ^a eisdemque vestigiis, ut cœlestia apprehendatis, terrena despiciat. Susceptio enim crucis est interfectio cupiditatum, occisio victorum, declinatio vanitatis, et abdicatio omnis erroris. Nam cum Pascha Domini non impudicus, non luxuriosus, non superbus celebret, non avarus, nulli tamen ab hac festivitate longius quam hæretici separantur, maximeque illi qui de Verbi incarnatione male sentiunt, aut minuendo quod est Deitatis, aut evacuando quod est carnis. Verus enim Deus est Filius Dei, totum habens ex Patre quod Pater est, nullo exordio temporalis, nulla varietate mutabilis; nec ab uno divisus, nec ab omnipotente diversus, sempiterni genitoris unigenitus sempiternus: ut mens fidelis credens in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, ^b in eadem unius Deitatis essentia nec unitatem gradibus dividat, nec Trinitatem singularitate confundat. Non autem sufficit Dei Filium in sola Patris nosse natura, nisi eum non recedentem a propriis, agnoscamus in nostris. Exinanitio enim illa quam reparationi impendit humanæ, dispensatio fuit miserationis, non privatio potestatis. Nam cum ^c et ex æterno consilio Dei non esset aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat salvos fieri (Act. iv, 12); invisibilis visibilem, intemporalis temporalem, impassibilis passibilem substantiam suam fecit: non ut virtus deficeret in infirmitate, sed ut infirmitas in incorruptibilem posset transire virtutem.

CAP. VI. — Propter quod ipsa festivitas quæ a nobis Pascha nominatur apud Hebræos Phase, id est transitus, dicitur, attestante evangelista atque dicente: *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus quia venit hora ejus, ^d ut transeat ex hoc mundo ad Patrem* (Joan. xiii, 1). Cujus autem naturæ futurus erat transitus **289** iste, nisi nostræ, cum inseparabiliter et Pater in Filio, et Filius esset in Patre? Sed quia Verbum et caro una persona est, non dividitur a suscipiente susceptus, et honor provehendi provehenti nominatur augmentum, dicente Apostolo, quod jam commemoravimus: *Propter quod et Deus exaltavit illum, ^e et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (Philipp. ii, 9). In quo utique assumpti hominis exaltatio commendatur: ut in cuius passionibus manet Deitas indivisibilis, idem cœternus sit in gloria Deitatis. Ad hanc participationem ineffabilis muneris, beatum transitum fidelibus suis ipse Dominus præparabat, ^f cum instanti jam proximus passioni, non solum pro apostolis suis atque discipulis, sed etiam pro universa Ecclesia suppli-

A caret et diceret: *Non pro his autem rogo tantum, sed pro iis etiam qui credituri sunt per verbum ipsorum in me: ut omnes unum sint, sicut et tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii, 20, 21).

CAP. VII. — Cujus unitatis nullum poterunt habere consortium, qui in Dei Filio Deo vero humanam negant manere naturam, impugnatores salutiferi sacramenti, et paschalis exsules festi; quod, quia ab Evangelio dissentiant et Symbolo contradicunt, nobiscum celebrare non possunt: quia etsi audent sibi Christianum nomen assumere, ^g ab omni tamen creatura, cui Christus caput est, repelluntur; vobis in hac solemnitate merito exsultantibus, pieque gaudentibus, qui nullum recipientes in veritate mendacium, nec de nativitate Christi secundum carnem, nec de passione ac morte, nec de corporali resurrectione ejus ambigitis: quoniam sine ulla separatione Deitatis, verum Christum ab utero Virginis, verum in ligno crucis, verum in sepulcro carnis, verum in gloria resurrectionis, verum in dextera paternæ majestatis agnoscitis. Unde etiam, sicut Apostolus ait, *expectamus Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus nostræ humilitatis, conforme fieri corpori gloriæ suæ* (Philipp. iii, 20), qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

290 SERMO LXXIII [Al. LXXI].

De Ascensione Domini I.

C SYNOPSIS. — I. *Et moram Christi in terris post resurrectionem, et dubitationem discipulorum, ad fidem confirmandam dispositas esse.* — II. *Quanta his diebus a Christo facta fuerint.* — III. *Vulnere suorum tactu trepidantia discipulorum corda confirmasse.* — IV. *Ascensionem Christi eos lætitia affecisse, quos et mors trepidos fecerat, et resurrectione dubios reliquerat. Ampliora per Christum esse colata, quam per diabolium ablata.*

CAP. I. — Post beatam et gloriosam resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, qua verum Dei templum Judaica impietate resolutum divina in triduo potentia suscitavit, quadragenarius hodie, dilectissimi, sanctorum dierum expletus est numerus, sacratissima ordinatione dispositus, et ad utilitatem nostræ eruditionis impensus: ut dum a Domino in hoc ^h spatium mora præsentis corporalis extenditur, fides resurrectionis documentis necessariis muniretur. Mors enim Christi ⁱ multum discipulorum corda turbaverat, et de supplicio crucis, de emissionem spiritus, de exanimati corporis sepultura ^j gravatis mœstitudine mentibus quidam diffidentis torpor obre-

passione.

^g Idem codices et alius Vat. cum prima editione, *ab omni natura tamen, cui.*

^h Sic cum Quesn. mss. Veron. et Vat. collect. 5. Al., *spatio.*

ⁱ Prima editio, Homil. Pauli Diac. nec non duo mss. Vatt. et alius Veron., *multorum.*

^j Al., *gravatas mentes oppresserat.* QUESN. in margine. — Paulo post, in uno cod., *tepor pro torpor*

^a Ita melius ex nostris mss. Editi, *eisdem*, omissa copulativa *que.*

^b Sic cum Quesn. duo mss. S. Petri et duo Vatt. Cæteræ editiones, *in eadem unius Deitatis essentiam.*

^c Prima editio omittit *et.*

^d Eadem editio, *ut transiret.*

^e Ita duo Lectionaria S. Petri cum sex aliis codd. Editi, *et dedit.*

^f Duo codd. S. Petri, *cum instante jam proxima*

pserat. Nam cum sanctæ mulieres, sicut evangelica **A** patefecit historia, revolutum a monumento lapidem, sepulcrum corpore vacuum, et viventis Domini testes angelos nuntiarent, verba earum apostolis aliisque discipulis deliramentis similia videbantur. Quam utique hæsitationem humana infirmitate ^b nutantem, nequaquam permisisset Spiritus veritatis prædicatorum suorum inesse pectoribus, nisi illa trepida sollicitudo et curiosa ^c cunctatio nostræ fidei fundamenta jecisset. Nostris igitur perturbationibus, nostrisque periculis in apostolis consulebatur: nos in illis viris contra calumnias impiorum, et contra terrenæ argumenta sapientiæ docebamur. Nos illorum instruxit aspectus, nos eruditus auditus, nos confirmavit attactus. Gratias agamus divini **291** dispensationi et sanctorum Patrum necessariæ tarditati. Dubitatum est ab illis, ne dubitaretur a nobis.

CAP. II. — Non ergo ii dies, dilectissimi, qui inter resurrectionem Domini ascensionemque fluxerunt, otioso transiere decursu; sed magna ^d in his confirmata sacramenta, magna sunt revelata mysteria. In his metus diræ mortis aufertur, et non solum animæ, sed etiam carnis immortalitas declaratur. In his per insufflationem Domini infunditur apostolis omnibus Spiritus sanctus; et beato apostolo Petro supra cæteros, post regni claves, ovilis Dominici cura ^e mandatur. In his diebus, duobus discipulis tertius in via Dominus comes jungitur (*Luc. xxiv, 45*), et ad omnem nostræ ambiguitatis caliginem detergendam, paventium ac trepidantium tarditas increpatur. Flammam fidei illuminata corda concipiunt; et quæ **C** erant ^f tepida, reserante Scripturas Domino, effluunt. In fractione quoque panis conventantium aperiuntur obtutus; multo felicius ^g horum oculis patefactis, quibus naturæ suæ manifestata est glorificatio, quam illorum generis nostri principum, quibus prævaricationis suæ est ingesta confusio.

CAP. III. — Inter hæc autem aliaque miracula, cum discipuli trepidis cogitationibus æstuarant, et apparuisset in medio eorum Dominus dixissetque, *Pax vobis* (*Luc. xxiv, 36; Joan. xx, 26*): ne hoc remaneret in eorum opinionibus quod volebatur in cordibus (putabant enim se spiritum videre, non carnem), redarguit cogitationes a veritate discor-

^a Ita cum Quesn. ms. Vat. 3835 et Homil. Pauli Diac. Alii codices et editi, *pandit historia*. Mox in eodem Homil. Pauli Diac., *revoluto a monumento lapide*. Dein ante vocem *sepulcrum* editi ante Quesn. cum quibusdam codd. addunt conjunctionem *et*.

^b Ms. Veronensis, *nutante*.

^c Vetus editio (id est prima et cæteræ ex eadem recusa) sic habet, *contatio*, id est *percontatio*. In vulgatis editis, *cunctatio*. QUE-NELLUS. — Verum *cunctatio* idem est ac *cunctatio*, nec pro *percontatione* accepta invenitur: in prima autem editione *o* pro *u* in similibus vocibus frequenter scribitur. Hinc *cunctatio* cum omnibus mss. restitimus; et hæsitationem innuit, quæ simul cum curiositate inquirendi et sciendi jungebatur.

^d Sic Quesn. et noster antiquissimus Vat. cum Homil. Pauli Diac. Al., in eis.

^e Exemplar Pauli Diac., *commendatur*.

^f Ita ex antiquo ms. Vat. Longobardico, uti Que-

A des, ingerit dubitantium oculis manentia in manibus suis et pedibus crucis signa, et ut diligentius pertractetur invitat: quia ad sananda infidelium cordium vulnera, clavorum et lanceæ erant servata vestigia: ut non dubia fide, sed constantissima scientia ^h teneretur, eam naturam in Dei Patris concessuram throno, quæ jacuerat in sepulcro.

CAP. IV. — Per omne ergo hoc tempus, dilectissimi, quod ⁱ inter resurrectionem Domini et ascensionem ejus exactum est, hoc providentia Dei curavit, hoc docuit, hoc suorum ^j et oculis insinuavit et cordibus, ut Dominus Jesus ^k Christus vere agnosceretur resuscitatus, qui vere erat natus, et passus, et mortuus. Unde beatissimi apostoli omnesque discipuli, qui et ^l de exitu crucis fuerant trepidi, et de **B** fide resurrectionis ambigui, ita sunt veritate perspicua roborati, ut Domino in cælorum **292** emente sublimia, non solum nulla afficerentur tristitia, sed etiam magno gaudio replerentur (*Luc. xxiv, 52*). Et revera magna ^m et ineffabilis erat causa gaudendi, cum in conspectu sanctæ multitudinis super omnium creaturarum cælestium dignitatem humani generis natura ⁿ conscenderet, supergressura angelicos ordines, et ultra archangelorum altitudines elevanda, nec ullis sublimitatibus modum suæ provectionis habitura, nisi æterni Patris recepta consensu, illius gloriæ sociaretur in throno, ejus naturæ copulabatur in Filio. Quia igitur Christi ascensio, nostra provectio est, et quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis, dignis, dilectissimi, exultemus **C** gaudiis, et pia gratiarum actione lætemur. Hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus, sed etiam cælorum in Christo superna penetravimus: ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam quam per diaboli amiseramus invidiam. Nam quos virulentus inimicus primi habitaculi felicitate dejecit, eos sibi concorporatos Dei Filius ad dexteram Patris collocavit: ^o cum quo vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXIV [Al. LXXII].

De Ascensione Domini II.

SYNOPSIS. — I. Ascensione et gaudium nostrum adiun-
pleri, et fidem nostram spemque mirabiliores fieri.

D snellus in margine corrigendum conjecerat, cum esset in editis aliisque mss., *trepida*.

^g Sic cum Quesn. nostri potiores codd. Al., eorum.

^h Prima editio et unus ms. Vat., *tenerent*.

ⁱ Editi ante Quesn., *inter resurrectionem et ascensionem Domini*. Quesnellianam lectionem nostris codd. fultam retinimus.

^j Unus vetustissimus codex addit, *discipulorum*.

^k Vox *Christus* adjecta ex antiquissimo Vat. et ex Homil. Pauli Diac.

^l In laudato Pauli Diac. Homiliario, *de exitio crucis*.

^m Cod. Veronensis, *et inestimabilis atque ineffabilis*. Mox *tantæ* pro *sanctæ* in uno ms.

ⁿ Ms. vetustissimus Vat., *conscenderit*.

^o Idem antiquissimus Vat. et ms. Veron., *qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotente et Spiritu sancto in sempiterna sæcula sæculorum. Amen*.

— II. *Ut capaces essemus beatitudinis, Christus ascendit in cœlum, ibi mansurus usque ad diem iudicii.* — III. *Fidem in ascensione esse roboratam, ut nullis potuerit tormentis superari, etiam in teneris puellis.* — IV. *Excellentius innotuisse Christum per ascensionem, et præsentior fuisse Divinitate. Quid angelicum colloquium significet.* — V. *Excitat nos ascensio Christi, ut terrena despiciamus tanquam peregrini, et charitate ditemur, sine qua ad Christum non itur.*

CAP. I. — Sacramentum, dilectissimi, salutis nostræ, quam pretio sanguinis sui universitatis **293** conditor ^a æstimavit, a die corporalis ortus usque ad exitum passionis, per dispensationem humilitatis impletum est. Et licet multa etiam in forma servi Divinitatis signa radiaverint, proprie tamen illius temporis actio ad demonstrandam suscepti hominis pertinuit veritatem. Post passionem vero, ruptis mortis vinculis, quæ vim suam ^b in eum qui peccati erat nescius incedendo ^c pandiderat: infirmitas in virtutem, mortalitas ^d in æternitatem, contumelia transiit in gloriam: quam Dominus Jesus Christus in multis manifestisque documentis (*Act. 1, 3*), multorum declaravit aspectibus, donec triumphum victoriæ, quæm reportarat a mortuis, inferret et cœlis. Sicut ergo in solemnitate paschali resurrectio Domini fuit nobis causa lætandi, ita ascensio ejus in cœlos præsentium nobis est materia gaudiorum, recolentibus illum diem et rite venerantibus, quo ^e nativitas nostræ humilitatis in Christo super omnem cœli militiam, supra omnes ordines angelorum, et ultra omnium altitudinem potestatum ad Dei Patris est propecta concessum. Quo ordine operum divinorum nos fundati, nos ædificati sumus: ut mirabilior fieret gratia Dei, cum remotis a conspectu hominum, quæ merito reverentiam sui sentiebantur indicere, fides ^f non disluderet, spes non fluctuaret, charitas non tepesceret. Magnarum enim hic vigor est mentium, et valde fidelium ^h hoc lumen est animarum, succucianter credere quæ corporeo non videntur intuitu, et ibi figere desiderium, quo nequeas inferre conspectum. Hæc autem pietas unde in nostris cordibus nasceretur, aut quomodo quisquam justificaretur per fidem, si in iis tantum salus nostra consisteret, quæ obtutibus ⁱ subjacerent? Unde et illi viro qui de resurrectione Christi videbatur ambigere, nisi in ipsius carne vestigia passionis et visu explorasset et tactu: *Quia vidisti me*, inquit Dominus, **D**

A credidisti: beati qui non viderant, et crediderunt (Joan. xx, 49).

CAP. II. — Ut igitur hujus beatitudinis, dilectissimi, capaces esse possimus, expletis omnibus quæ evangelicæ prædicationi et novi Testamenti mysteriis congruebant, Dominus noster Jesus Christus, quadragesimo **294** post resurrectionem die coram discipulis elevatus in cœlum (*Luc. xxiv, 50; Matth. xvi, 49*), ^k corporalis præsentiae modum fecit, mansurus in Patris dextera, donec tempora multiplicandis Ecclesiæ filiis divinitus præstituta peragantur, et ad iudicandos vivos et mortuos in eadem carne in qua ascendit adveniat. Quod itaque Redemptoris nostri conspicium fuit, in sacramenta transivit; et ut fides excellentior esset ac firmior, visionis doctrina succedat, cujus auctoritatem supernis illuminata radiis credentium corda sequerentur.

CAP. III. — Hanc fidem ascensione Domini auctam, et Spiritus sancti munere roboratam, non vincula, non carceres, non exilia, non fames, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquisita persequentium ^l crudelitibus supplicia terruerunt. Pro hac fide per universum mundum, non solum viri, sed etiam femine, nec tantum impubes pueri, sed etiam teneræ virgines, usque ad effusionem sui sanguinis decertarunt. Hæc fides dæmonia ejecit, ægri tudines depulit, mortuos suscitavit. Unde et ipsi beati apostoli, qui tot miraculis confirmati, tot sermonibus eruditi, ^m atrocitate tamen Dominicæ passionis expaverant, et veritatem resurrectionis ejus non sine hesitatione susceperant, tantum de ascensione Domini profecerunt, ut quidquid illis prius intulerat metum, vertiretur in gaudium. Totam enim contemplationem animi in Divinitatem ad Patris dexteram considentis erexerant, nec jam corporeæ visionis tardabantur objectu, quominus in id aciem mentis intenderent, quod nec a Patre descendendo abfuerat, nec a discipulis ascendendo discesserat.

CAP. IV. — Tunc igitur, dilectissimi, filius hominis, Dei Filius, excellentius sacratiusque innotuit, cum in paternæ majestatis gloriam se recepit et ineffabili modo cœpit esse Divinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior. Tunc ad æqualem Patri Filium eruditior fides gressu mentis cœpit accedere, et contrectatione corporeæ in Christo substantiæ ⁿ, qua Patre minor est (*Joan. xiv, 28*), non egre:

^a In margine ms. Casinensis, *dignatus est operari.*

^b Ms. Veron., *in eo*; et mox, *incidendo* in editione Rainaldi, pro *incedendo*; prima editio et unus cod. Vat., *in endendo.*

^c Editi et plures codd., *perdiderat.* Magis placuit, *pandiderat*, auctoritate vetustissimi cod. Vat. alteriusque Vat. Longobardici, ut vocant, litteris exarati.

^d Editi et aliquot codd., *in immortalitatem.* Quatuor præstantiorum nostrorum codicum lectionem prætulimus.

^e Vulg., *naturæ nostræ humilitas.* Magis placuit sequi tres præstantiores nostros codices. Mox, in antiquissimo Vat. et in Veron., *cunctarum*, pro *omnium.*

^f Ita restitimus ex prima editione et septem nostris mss. Cæteræ editiones, *non deficeret.*

^g Addidimus enim ex sex nostris codd. et prima editione.

^h Ex eadem editione et ex quinque præstantioribus codicibus hoc insertum fuit.

ⁱ In ms. Longobard., *subjacent.*

^j Vetustiss. Vat. et cod. Veron., *possimus.*

^k *Corporali præsentiae* in ms. Vat. collect. 5, nec non in prima editione, quæ addit, *suæ.*

^l Duo antiquiores mss. Vatt., *crudelitatis*; forte, *crudelitate.*

^m Sic ex vetustissimo Vat. et cod. Bon. ac prima editione, in qua, *et atrocitate*; omisso tamen. Alias, *atrocitatem.*

ⁿ *Qua pro quæ magis placuit, licet in uno tantum codice invenerimus.*

quoniam glorificati corporis manente natura, eo fides A a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam credentium vocabatur, ubi non carnali manu, sed spiritali **295** intellectu, par Genitori Unigenitus tangeretur. Hinc illud est quod post resurrectionem suam a Dominus, cum Maria Magdalene personam Ecclesiæ gerens, ad contactum ipsius properaret accedere, dicit ei: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum* (Joan. xx, 17): hoc est, nolo ut ad me corporaliter venias, nec ut me sensu carnis agnoscas; ad sublimiora te differo, majora tibi præparo. Cum ad Patrem b meum ascendero, tunc me perfectius veriusque palpabis, apprehensura quod non tangis, et creditura quod non cernis. Cum autem ascendentem ad cælus Dominum sequaces c discipulorum oculi intenta admiratione suspicerent, astiterunt d coram ipsis angeli duo mirabili vestium candore fulgentes, qui et dixerunt: *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (Act. 1, 11). Quibus verbis omnes Ecclesiæ filii docebantur ut Jesus Christus in eadem qua ascenderat carne venturus visibilis crederetur; nec posset ambigi omnia illi esse subjecta, cui ab ipso corporeæ nativitatæ exordio famulatus servisset angelicus. Sicut enim concipiendum Christum de Spiritu sancto beatæ Virgini angelus nuntiavit, sic et editum de Virgine vox cælestium pastori- bus cecinit: sicut resurrexisse a mortuis, supernorum nuntiorum e prima testimonia docuerunt, sic ad judicandum mundum in ipsa carne venturum, angelorum officia f prædicarunt: ut intelligeremus quantæ C potestates sint adfuturæ s cum iudicatu, cui tantæ ministraverunt etiam iudicando.

Cap. V. — Exsultemus itaque, dilectissimi, gaudio spiritali, et digna apud Deum gratiarum actione lætantes, liberos cordis oculos ad illam altitudinem in qua Christus est erigamus. Sursum vocatos animos desideria terrena non deprimant; ad æterna prælectos peritura non occupent; viam veritatis ingressos fallaces illecebræ non retardent; et ita a fidelibus hæc temporalia decurrantur, ut peregrinari se in hac mundi valle cognoscant, in qua etiamsi quædam comoda blandiantur, non amplectenda nequiter, sed transeunda sunt fortiter. Ad hanc enim nos devotionem beatissimus apostolus Petrus incitat; et secundum illam dilectionem quam pascendis Christi ovibus trina Dominici amoris professione concepit (Joan. xxi, 15-17), obsecrans dicit: *Charissimi, obsecro vos tumquam advenas et peregrinos, abstinere vos* **296**

^a Vulgati, Dominus Mariæ Magdalene personam Ecclesiæ gerenti, cum ad contactum ipsius properaret accedere, dicit: Noli, etc. Quatuor vetustiorum codd. auctoritatem secuti sumus.

^b Vox meum addita ex antiquissimo Vat. et Lektionario Veron.

^c Prima editio et cod. Bon., apostolorum.

^d Supplementum coram auctoritate quinque potiorum codd. et primæ editionis; ac ex iisdem, nec non ex cunctis editionibus ante Quesn. revocavimus particulam et ante dixerunt.

^e Adjectivum prima abest a vetustissimo ms. Vat.

A a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam (1 Petr. ii, 11). Cui autem nisi diabolo carnales militant voluptates, qui animas ad superna tendentes corruptibilium honorum delectationibus obligare et ab illis sedibus de quibus ipse excidit gaudet abducere? Contra b cujus insidias sapienter debet fidelis quisque vigilare, ut inimicum suum de eo quod tentatur possit elidere. Nihil autem est validius, dilectissimi, contra diaboli dolos, quam benignitas misericordiæ et largitas charitatis, per quam i omne peccatum aut declinatur aut vincitur. Sed hujus virtutis sublimitas non prius apprehenditur quam illud quod ei adversarium est subruatur. Quid autem tam inimicum misericordiæ et operibus charitatis, quam avaritia, de cujus radice omnium malorum germen emergit? Quæ nisi in suis fomitis enecetur, necesse est ut in agro cordis illius, in quo j hujus mali planta convaluit, spinæ potius tribulique vitiorum, quam ullum veræ virtutis semen oriatur. Resistamus ergo, dilectissimi, huic tam pestifero malo, et charitatem, sine qua nulla virtus potest nitere (1 Cor. xiii), sectemur: ut per hanc, qua ad nos Christus descendit, dilectionis viam, etiam nos ad ipsum possimus k ascendere, cui est cum Deo Patre et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXV [AL. LXXIII].

De Pentecoste I.

SYNOPSIS. — I. Christianam Pentecosten Mosaicam respondere. — II. Quam velociter ac mirabiliter a Spiritu sancto edocti sint discipuli. — III. Perfecta personarum in SS. Trinitate æqualitas explicatur. — IV. Macedonianorum error contra Spiritum sanctum, qui omnis boni fons et causa. — V. Omnia in Ecclesia per Spiritum sanctum sanctificari, ab eo et ipsa jejunia instituta.

Cap. I. — Hodiernam solemnitatem, dilectissimi, in præcipuis festis esse venerandam, l omnium catholicorum corda cognoscunt: nec dubium est quanta huic diei reverentia debeat, quem Spiritus sanctus excellentissimo **297** sui muneris miraculo consecravit. Nam ab illo die quo Dominus super m omnem cælorum altitudinem ad dexteram Dei Patris consessurus ascendit, decimus iste est qui ab ejusdem resurrectione quinquagesimus nobis in eo a quo cœpit illuxit, magna mysteria in se et veterum sacramentorum continens et novorum: quibus manifestissime declaratur, et gratiam prænuntiatam fuisse per legem, et legem impletam esse per gratiam. Sicut enim Hebræo quondam populo ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem agni lex data

^f Al., declararunt.

^g Prima editio et unus codex delent præpositionem cum.

^h Prima editio, hujus. Mox, in duobus vetustioribus codd., de eo potentatu possit elidere.

ⁱ Antiquissimus Vat., omne peccatum declinatur, et omittitur, aut vincitur. Ms. Veron., omne peccatum aut minuitur, aut vincitur.

^j Cod. Veronen., hujusmodi planta.

^k Idem codex addit, accedere atque.

^l Antiquissimus Vat. 3835, omnia.

^m Idem codex omittit, omnem, et paulo post, in se

est in monte Sina (*Exod.* xix, 17); ita post passionem ^a Christi, qua verus Dei Agnus occisus est, quinquagesimo a resurrectione ipsius die in apostolos plebemque credentium Spiritus sanctus illapsus est (*Act.* ii, 3): ut facile diligens Christianus agnoscat initia veteris Testamenti evangelicis ministrasse principiis, et ab eodem Spiritu conditum fœdus secundum, a quo primum fuerat institutum.

CAP. II. — Nam, sicut apostolica testatur historia, ^b dum complerentur dies Pentecostes, essentque omnes discipuli pariter in eodem loco, factus est repente de cœlo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ lingue tamquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui ^c aliis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Ibid.*, 4-4). O quam velox est sermo sapientiæ, et ubi Deus magister est, quam cito discitur quod docetur! Non est adhibita interpretatio ad audiendum, non consuetudo ad usum, non tempus ad studium, sed spirante ubi voluit Spiritu veritatis (*Joan.* iii, 8), propriæ singularum gentium voces factæ sunt in Ecclesiæ ore communes. Ab hoc igitur die tuba evangelicæ prædicationis intonuit; ab hoc die imbres charismatum, flumina benedictionum, omne desertum et universam aridam rigaverunt; quoniam ad renovandam faciem terræ Spiritus Dei ferebatur super aquas (*Genes.* i, 2), et ad veteres tenebras abigendas, novæ lucis fulgura coruscabant, cum micantium splendore linguarum, et ^d verbum Domini lucidum, et eloquium conciperetur ignitum, cui ad creandum intellectum, consumendumque peccatum, et efficacia illuminandi, et vis inesset ^e urendi.

CAP. III. — Quamvis autem, dilectissimi, valde fuerit ipsa rei gestæ forma mirabilis, nec dubium sit, in illo omnium humanarum vocum exultante ^f concentu, majestatem Spiritus sancti fuisse præsentem, ^g nemo tamen æstimet in iis quæ corporeis visa sunt oculis divinam ejus apparuisse substantiam. Natura enim invisibilis, ^h et Patri Filioque communis, qualitatem muneris ⁱ atque operis sui, qua voluit significatione monstravit, proprietatem vero

^a Sic ex nostris codd. et editis ante Quesn. qui *D* pro Christi habet Domini. In prima editione utrumque desideratur.

^b Al., Cum.

^c Prima editio, variis linguis.

^d Ita retinendum putavit Quesnellus, et suasit tota hujus textus series; licet tres ejusdem codd. Oxon., pro urendi haberent erudiendi. Idipsum et nos, etiam si antiquissimus Vat. item habeat, erudiendi; et ms. Barber. 88 collect. 2 hunc locum ita efferat: *Et efficacia illuminandi inesset et erudiendi.*

^e Quesnellus ex suis codd., quibus nonnulli etiam nostri astipulantur, edidit, *conventu*. Edit. Paris. an. 1671, *consensu*. Melior visa est lectio anteriorum editionum aliis mss. probata, cum qua magis congruunt præcedentia, *humanarum vocum*.

^f Revocavimus lectionem editorum ante Quesnellum, quippe quam in antiquissimo Vat. et in aliis nostris codd. reperimus, cum quibus scripsimus *æstimet*, pro vulgato *existimet*. Quesnellus autem sic:

^g essentia suæ in sua Deitate continuit: quia sicut nec Patrem nec Filium, ita nec Spiritum sanctum humanus potest visus attingere. In Trinitate enim divina nihil dissimile, nihil impar est; et omnia quæ de illa possunt substantia cogitari, nec virtute, nec gloria, nec æternitate discreta sunt. Cumque in personarum proprietatibus alius sit Pater, alius sit Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen alia Deitas nec diversa natura est. Siquidem cum et de Patre sit Filius unigenitus, et Spiritus sanctus Patris Filiique sit spiritus, non sicut quæcumque creatura, quæ et Patris et Filii est, sed sicut cum utroque vivens et potens, ^h et sempiternæ ex eo quod est Pater Filiusque subsistens. Unde, cum Dominus ante passionis suæ diem discipulis suis sancti Spiritus sponderet adventum, *B* Adhuc, inquit, multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque ⁱ audierit loquetur, et futura annuntiabit vobis. Omnia quæ habet Pater mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis (*Joan.* xvi, 12-15) Non ergo alia sunt Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti; sed omnia quæcumque habet Pater, habet et Filius, habet et Spiritus sanctus; nec umquam in illa Trinitate ^j non fuit ista communio, quia hoc est ibi omnia habere, quod semper existere. Nulla ^k ibi tempora, nulli gradus, nullæ differentia cogitentur: ^l et si nemo de Deo potest explicare quod est, nemo audeat affirmare quod non est. Excusabilis enim est de natura ineffabili non eloqui digna, quam definire contraria. Quidquid itaque de sempiterna et incommutabili gloria Patris pia possunt corda concipere, hoc simul et de Filio, et de Spiritu sancto inseparabiliter atque indifferentem intelligant. Ideo enim hanc beatam Trinitatem unum confitemur Deum, quia in his tribus personis nec substantiæ, nec potentiæ, nec voluntatis, nec operationis est ulla diversitas.

CAP. IV. — Sicut ergo detestamur ^m Arianos, qui inter Patrem et Filium aliquam volunt esse distantiam, ita etiam Macedonianos pariter detestamur, qui licet Patri et Filio tribuant æqualitatem, Spiritum tamen sanctum inferioris putant esse naturæ: non

D Nemo tamen in iis... divinam ejus putet apparuisse substantiam.

ⁿ Sic nostri codd. et editi, excepto Quesnello, apud quem, et cum Patre et cum Filio.

^o Voces, atque operis, desunt in antiquissimo Vat.

^p Unus Vat., substantia.

^q Vulgati ante Quesn., et sempiternus, et ex eo quod est, etc. Similiter mss. collect. 4 et 5, in quibus tamen cum omittatur conjunctio et ante ex eo, lectio a Quesnello inducta et antiquissimo ms. nostro Vat. confirmata satis indicatur.

^r Vulgati ante Quesn. et mss. collect. posteriorum, *audiet*, non tamen antiquissimus Vat.

^s Ita ex nostris codicibus et prima editione. Alias, *defuit*.

^t Prima editio, ut si; et dein, *incommutabili*, pro *ineffabili*.

^u Antiquissimus Vat., pro *Arianos*, præfert *eos*; et postea, omissis vocibus ita etiam, pro *Macedonianos*, habet, *illos pariter detestemur*.

considerantes eam blasphemiam se incidere, quæ neque in præsentis sæculo, neque in futuro sit remittenda iudicio, dicente Domino: *Quicumque dixerit verbum contra Filium Hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii, 32). Permanens itaque in hac impietate sine venia est, quia exclusit eum a se per quem poterat confiteri; nec umquam perveniet ad indulgentiæ remedium, qui patrocinatorem sibi non habet advocatum. Ab ipso enim est ^a invocatio Patris, ab ipso sunt lacrymæ poenitentium, ab ipso sunt gemitus supplicantium; et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto (1 Cor. xii, 3); cujus æqualem cum Patre et Filio omnipotentiam, unamque Deitatem ^b evidentissime prædicat Apostolus, dicens: *Divisiones quidem gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus* (Ibid., 4-6).

CAP. V. — His, dilectissimi, aliisque documentis, quibus innumerabiliter divinarum eloquiorum concusat auctoritas, ad venerationem Pentecostes unanimiter incitemur, exultantes in honorem sancti Spiritus, per quem omnis Ecclesia catholica sanctificatur, omnis anima rationalis imbuitur; qui inspirator fidei, doctor scientiæ, fons dilectionis, signaculum castitatis, et totius est causa virtutis. Gaudeant fidelium mentes, quod in toto mundo unus Deus, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, omnium linguarum confessione laudatur; quodque illa significatio, **300** quæ in specie ignis apparuit, et opere perseverat et munere. Ipse enim Spiritus veritatis facit domum gloriæ suæ luminis sui ^c nitore fulgere, et in templo suo nec tenebrosam aliquid vult esse, nec tepidum. De qua ope atque doctrina etiam jejuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ observantiæ consuetudo, quam utilissimam sibi ^d omnes sancti semper experti sunt, et ad quam sedulo celebrandam, pastorali vos sollicitudine cohortamur: ut si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxit, id et jejunii censura castiget, et devotio pietatis emendet. Quarta igitur et ^e sexta feriâ jejunemus; sabbato autem in idipsum consueta devo-

tionem vigiliis celebremus. ^f Per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto unus Deus vivit et regnit in sæculis sæculorum. Amen.

SERMO LXXVI [Al. LXXIV].

De Pentecoste II.

SYNOPSIS. — I. Et propter spirituales, et propter neophytos de Spiritu sancto esse disserendum. — II. Perfecte in omnibus æquales esse Trinitatis personas, etsi quædam singulis tribuantur. — III. In veteri Testamento datum esse Spiritum sanctum. — IV. Apostolis quoque ante Pentecosten fuisse datum, sine quo nemo bene orat. — V. Quid est quod discipuli portare nondum poterunt? — VI. Quomodo ex Evangelio, Manichæorum stultitia rejellatur: et quo tempore Manes vixerit. — VII. Quam fatuum est dicere Spiritu sancto usque ad Manem Ecclesiam caruisse. — VIII. Spiritum sanctum Ecclesiæ datum neget necesse est, qui veram Christo carnem abjudicat. — IX. Jejunia inter Spiritus sancti dona numerantur, et ex apostolica traditione indicuntur.

^a CAP. I. — Plenissime quidem nobis, dilectissimi, causam atque rationem solemnitate hodiernæ divinarum eloquiorum textus ostendit, quo sanctum Spiritum quinquagesimo post Domini resurrectionem die, **301** qui ab ascensione ejus est decimus, et infusum Christi discipulis, sicut promissus sperabatur, agnovimus. Sed ad novos Ecclesiæ filios instruendos, addendum est etiam nostri sermonis obsequium. Non enim timemus ^b ne spirituales et eruditi nota fastidiant, ad quorum fructum pertinet ut quam plurimis insinuari velint ⁱ quod ipsi cum magna sui utilitate didicerunt. Fiat ergo per corda omnium dispensatio munerum divinatorum, et servitutum oris nostri docti indoctique non spernant: sed illi ut probent se amare quod norunt, isti ut ostendant se desiderare quod nesciunt. Huic ^k enim præparationi vestræ adhiberi ipsius largitas, de cujus loqui maiestate ^l tentamus, ut ad profectum totius Ecclesiæ et vos capaces, et nos faciat abundantes.

CAP. II. — Cum igitur ad intelligendam dignitatem Spiritus sancti ^m oculos mentis intendimus, nihil diversum ab excellentia Patris et Filii cogitemus: quia in nullo ab unitate sua discrepat ⁿ divini Trinitatis essentia. Sempiternum est Patri, coæterni sibi Filii sui esse genitorem. Sempiternum est Filio, intemporaliter esse a Patre progenitum. Sempiternum quoque est Spiritui sancto, Spiritum esse Patris et Filii: ut numquam Pater sine Filio, num-

^a Prima editio, *advocatio*, sicuti sermone sequenti in cap. 4, *sine Spiritu sancti advocazione*.

^b Antiquissimus Vat., *evidentissime Apostolus prædicans dicit*.

^c Al., *splendore*. QUESN. in margine.

^d Vetustissimus Vat., *homines sancti*.

^e Idem codex, *sexta sabbati*.

^f Hanc clausulam sumpsimus ex eodem Romano codice. Al., *Per Christum Dominum nostrum. Amen*.

^g Lection. Puditur, *missum*. Post pauca, *pro obsequium*, in codice Vat. antiquissimo 3385, *eloquium legitur*.

^h Vulgati ante Quesn. et inferioris notæ codd., *ut spirituales*.

ⁱ Cod. Padiliron., *quæ ipsi*. Mox duo Lectionaria, Venetum 154, et Bergomense, nec non mss. collect., **3**, *cum magna humilitate. Postea, per corda hominum*

in prima editione.

^j In antiquissimo Vat. omittuntur sequentia usque ad verbum, *nesciunt*.

^k Prima editio, *pro enim habet etiam*. Mox, *pro vestræ*, quod est in melioribus mss., vulgati Quesnello anteriores præferunt, *nostræ*.

^l Idem vulgati cum mss. quibusdam, *gestimus*. Mox, antiquissimus Vat., *Ecclesiæ suæ*.

^m Plerique codices (non tamen antiquissimus Vat.) et editi ante Quesn., *arient*.

ⁿ Vulgati cum mss. collectionum posteriorum, *Divinitatis essentia*. Lectionem a nobis receptam et a Quesnello notatam in margine forte ex aliquo Lectionario, nostra quidem Lectionaria approbant. Dem, *pro coæterni pures codices et editi ante Quesnellum, conspiciuntur*.

quam Filius sine Patre, numquam Pater et Filius fuerint sine Spiritu sancto; et omnibus existentiae gradibus exclusis, nulla ^a ibi persona sit anterior, nulla posterior. Hujus enim beatæ Trinitatis ^b incommutabilis Deitas una est in substantia, indivisa in opere, concors in voluntate, par in potentia, æqualis in gloria. De qua cum sancta Scriptura sic loquitur, ut aut in factis aut in verbis aliquid assignet quod singulis videatur ^c convenire personis, non perturbatur fides catholica, sed docetur: ut per proprietatem aut vocis aut operis insinuetur nobis veritas Trinitatis, et non dividat intellectus quod distinguit auditus. Ob hoc enim quædam sive sub Patris, sive sub Filii, sive sub Spiritus sancti appellatione **302** promuntur, ut confessio ^d fidelium in Trinitate non erret; quæ cum sit inseparabilis, numquam intelligeretur esse Trinitas, si semper inseparabiliter diceretur. Bene ergo ipsa difficultas loquendi cor nostrum ad intelligentiam trahit, et per infirmitatem nostram cælestis doctrina nos adjuvat: ut quia in Deitate Patris, et Filii, et Spiritus sancti nec singularitas est, nec diversitas cogitanda, vera unitas et vera Trinitas ^e possit quidem simul mente aliquatenus sentiri, sed non possit simul ore proferri.

CAP. III. — Fundata igitur, dilectissimi, ^f hac fide in cordibus nostris, qua salubriter credimus quod simul tota Trinitas una virtus est, una majestas, una substantia, indiscreta opere, inseparabilis dilectione, indifferens potestate, simul implens omnia, simul continens universa: quod enim Pater est, hoc est et Filius, hoc est et Spiritus sanctus; et vera Deitas ^g in nullo esse aut major aut minor potest, quæ sic in tribus est constituenda personis, ut et solitudinem non recipiat Trinitas, et unitatem servet æqualitas. Hac, inquam, dilectissimi, fide firmiter apprehensa, non ambigamus quod cum in die Pentecostes discipulos Domini Spiritus sanctus implevit, ^h non fuit inchoatio muneris, sed adjectio largitatis: quoniam et patriarchæ, et prophetæ, et sacerdotes, omnesque sancti qui prioribus fuere temporibus, ejusdem sunt Spiritus ⁱ sanctificatione vegetati; et sine hac gratia nulla umquam instituta

A sacramenta, nulla sunt celebrata mysteria: ut eadem semper fuerit virtus charismatum, quamvis non eadem fuerit mensura donorum.

CAP. IV. — Ipsi quoque beati apostoli ante passionem Domini sancto Spiritu non carebant, nec potentia hujus virtutis aberat ab operibus Salvatoris. Et cum discipulis daret infirmitatum curationem, et ejicendorum dæmonum potestatem, ejus utique Spiritus largiebatur ^j effectus, in quo ipsum immundis spiritibus imperantem Judæorum negabat **303** impietas, et divina beneficia diabolo deputabat (*Luc. x, 19*). Unde taliter blasphemantes merito illam Domini exceperere sententiam, qua ait: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus.*

B *Et quicumque dixerit verbum contra Filium Hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro* (*Math. xii, 31-32*). Unde manifestum est peccatorum remissionem sine Spiritus sancti ^k advectione non fieri, nec quemquam sine illo, sicut expedit, ingemiscere, aut sicut oportet, orare, dicente Apostolo: *Quid enim oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (*Rom. viii, 26*); et: *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* (*I Cor. xii, 3*): quo vacuari nimis ^l exitiabile est nimisque mortiferum, quia numquam veniam meretur, qui ab intercessore deseritur. Omnes igitur, dilectissimi, qui in Dominum Jesum crediderant, infusus sibi habebant Spiritum sanctum, et remittendorum peccatorum ^m etiam tunc apostoli acceperant potestatem, quando post resurrectionem suam Dominus insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittentur eis; et quorum retinueritis, retinebuntur* (*Joan. xx, 22*). Sed illi perfectioni, quæ erat discipulis conferenda, major gratia et abundantior inspiratio servabatur, per quam eorum quæ nondum acceperant sumerent, et excellentius possent habere quæ sumserant. Propter quod Dominus dicebat: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ⁿ illa portare modo. Cum autem venerit Spiritus veritatis, ille diriget vos in*

^a Duo Lectionaria Venet. et Bergom., sibi.

^b Vulgati ante Quesn. et quidam codices, et incommutabilis Deitatis una est substantia. Mox, pro in potentia. al., in omnipotentia.

^c Ita Quesnellus et prima editio cum nostris mss. **D** Lectionariis. Al., convenisse.

^d Al., credentium.

^e Prima editio cum duobus mss. Bon. et Vat., possit simul aliquatenus mente sentiri. Cæteræ editiones ante Quesn., possit quidem aliquatenus mente sentire, vel sentiri.

^f Vulgati ante Quesn., in cordibus nostris fide, deleta voce hac; non tamen nostri codices.

^g Quesnellus, in nullo sese aut minor aut major est. Anteriorum editionum lectionem nostris codd. confirmatam restituitur.

^h Antiquissimus Vat., non fuerit.

ⁱ Editi et plures codices addunt, sancti, quam vocem delevimus auctoritate vetustissimi Vaticani

et Padiliron., ut vitetur cacophonia ob subsequentem vocem, sanctificatione.

^j Sic emendavimus ex antiquissimo Vat. et Padiliron. Al., effectum.

^k Al., invocatione, in vulgatorum margine, sed non in nostris codd.

^l Quesnellus in margine et in antiquissimo Vat., perniciosum. Prima editio, exitiale. Ante pauca, vacare pro vacuari in ms. Padiliron.

^m Editi ante Quesn. cum mss. collectionum posteriorum, jam, pro etiam.

ⁿ In ms. Vat. collect. 5 deest vox, illa. Dein in antiquiss. Vat. sic efferuntur sequentia evangelici textus: *Cum autem venerit Spiritus veritatis, ille docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur et futura annuntiabit vobis: quoniam de meo accipiet et annuntiabit vobis.*

omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, A sed quæ audierit loquetur, et futura annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis (Joan. xvi, 12-14).

304 Quid ergo est quod Dominus promittens discipulis Spiritum sanctum, qui jam dixerat: *Omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis*: Adhuc, inquit, multa habeo vobis dicere, sed non potestis ^a illa portare modo. Cum autem venerit Spiritus ille veritatis, ^b ille vos diriget in omnem veritatem? Numquid sese Dominus inferioris scientiæ volebat intelligi, aut minus aliquid quam Spiritum sanctum a Patre didicisse? cum ipse sit Veritas, et nihil Pater dicere, nihil ^c Spiritus possit docere sine Verbo, ideoque dictum sit: *De meo accipiet* (Joan. xvi, 14): quoniam quod accipit Spiritus, Patre dante, dat ^B Filius. Non itaque alia insinuanda erat veritas, nec alia prædicanda doctrina; sed oportebat capacitatem eorum qui docebantur augeri, et multiplicari constantiam illius charitatis quæ omnem formidinem foras mitteret, ^d et furorem persequentium non timeret. Quod utique apostoli, posteaquam Spiritus sancti nova abundantia sunt repleti, ardentius velle et efficacius posse cœperunt, proficientes ^e a præ-

^a Addidimus *illa* ex ms. Casin. collect. 4 et Lectoriaris Veneto et Padiliron., uti hæc vox pariter legitur capite antecessente.

^b In antiquissimo Vat., *ille vos docebit omnem veritatem*, quemadmodum idem codex præfert in textu capitis superioris. Confer annot. 22.

^c Vocem *Spiritus*, quæ dærat in editis, et a contextu exigitur, supplevimus ex pluribus nostris codd., ac præsertim ex antiquissimo Vat. et duobus Lectorariis Bergomensi et Veneto. In Vat. collect. **C** 5, *nihil Pater, nihil Spiritus possit dicere sine Verbo*. Mox, pro *quoniam quod accipit Spiritus*, in ms. Casinensi, et *quia qui accipit donum Spiritus*; ubi vox *donum* superaddita est posteriori manu. In ms. Veneto, pro *quoniam*, habetur pariter, et *quia*.

^d Ms. Casinensis, *ut furorem persequentium non timerent*.

^e In eodem ms. Casin. et in cod. Padiliron., *ad præceptorum scientiam, ad tolerantiam passionum, ut nullam jam tempestatem trepidantes*, etc. In uno codice, *sub nulla jam potestate trepidantes*.

^f In antiquissimo Vat. sic: *Cujus discipuli ut magnum quemdam et sublimem*, etc. Ita etiam prima editio, quæ solum omittit particulam *ut*.

^g Editi ante Quesn. cum mss. Vat. collect. 5, *Manichæo*. Alius Vat. et unus Vallicell. atque Casin., *Mani*, et similiter deinceps, ubi *Manes* nominabitur. Hic autem notandum est apud Patres Latinos *Manem* frequenter appellari *Manichæum*, ut eruditissimus ^D exploratum est. Porro Quesnelli annotationem in nomen *Manes* hic subiicimus: «Ita mss. codd., inquit, idque optime: Cum enim infamis iste hæresiarcha primum vocaretur non *Urbicus*, ut habet Augustinus lib. de Hæresibus hæ. 46, sed *Cubricus*, quemadmodum legitur apud Epiphanium, Manis sibi nomen imposuit, furoris videlicet nomen quædam sibi providentia asciscens. Quod cum ejus postmodum discipuli animadverterent in Græcia, geminata littera *n*, Mannichæum, quasi manna fundentem, appellaverunt.» Hæc ille. Mox in prima editione verbo *apparuisse* præmittitur adverbium *manifeste*.

^h Editi, *Spiritus sanctus*. Prævaluit auctoritas quinque lectionariorum, nimirum antiquissimi Vat.,

ceptorum scientia ad tolerantiam passionum: ut sub nulla jam tempestate trepidantes, fluctus sæculi et elationes mundi fide supergrediente calcarent, et morte contempta, omnibus gentibus Evangelium veritatis inferrent.

CAP. VI. — Quod vero addidit Dominus, dicens: *Quæcumque audierit loquetur, et futura annuntiabit vobis* (Joan. xvi, 13), non segni intellectu, dilectissimi, nec transitorio accipiamus auditu. Præter alias enim veritatis locutiones quibus Manichæorum confutatur impietas, hac apertissime sententia totum sacrilegæ falsitatis dogma prosternitur. ^f Nam ut magnum quemdam atque sublimem sequi viderentur auctorem, in magistro suo ^g Mane sanctum apparuisse Spiritum crediderunt, promissumque a Domino ^B Paracletum non prius venisse quam hic infelicium **305** deceptor oriretur: in quo ita ^h Spiritus Dei manserit, ut non aliud fuerit Manes ipse quam spiritus qui per ministerium corporeæ vocis et linguæ discipulos suos in omnem induceret veritatem, et numquam cognita præteritorum secreta ⁱ sæculorum reseraret. ^j Quod quam falsum quamque sit vanum, ipsa evangelicæ prædicationis declarat auctoritas. Manes ergo ^k minister falsitatis diabolicæ, et ^l con-

duorum Vallicell., unius Veneti S. Marci, et Padiliron.

ⁱ Antiquissimus Vat. desiderat vocem, *sæculorum*.

^j Hoc modo habent codices mss. Corbeiensis unus tresque Oxonienses; unde mirum quomodo irruerit hæc alia lectio, quam editiones priores exhibent: *Quod quam sit ridiculum quamque vanum tæderet ostendere, nisi adhuc quosdam non puderet hoc credere*. Prior lectio sine dubio anteferenda, quia revera statim ostendit ex tempore quo Evangelium prædicatum erat martyrumque sanguine consecratum, in octava persecutione, ante Manem Manichæosque Spiritum sanctum Ecclesiæ datum fuisse, inque fidelium corda diffusum. QUESNELLOS. — Lectio autem textui inserta nititur etiam nostro antiquissimo Vaticano et alio optimo Veneto, in quo solum pro *falsum* est *ridiculum*. Cæterum lectio aliarum editionum reperitur in mss. omnium quinque collectionum, ac præterea in duobus Lectorariis Vallicell., in Padiliron. et Bergamo. Leoninum etiam stylium sapit, cohæretque veritati historicæ, qua Manichæos Romæ detectos liquet.

^k Editi ante Quesn., *magister*; quæ lectio, ut videtur, congruentior, fulcitur mss. trium priorum collectionum et duobus nostris Lectorariis Vallicellanis, uno Bergomate, et alio Padiliron. Lectionem nihilominus a Quesnello inductam ex suis, ut credimus, Lectorariis, nolimus expungere, cum confirmetur non solum mss. Vatt. collect. 4 et 5, sed etiam duobus præstantioribus nostris Lectorariis Veneto ac præsertim vetustissimo Vaticano.

^l Non quod primus fuerit obsceni Manichæorum dogmatis parens, sed quod ab ipso *per multas oras partesque terrarum dissipandi sui initium accepit*. Cæterum primus somniorum illorum artifex fuit quidam Scythianus e regione Saracenorum oriundus, educatusque in Arabia, Palæstina: finitima: qui moriens omnia sua Therbitho cuidam, unico quem habebat discipulo, commisit. Hic Therbithi nomen abdicans, Buddas appellari voluit. Cujus hæreditas infamata, cum post infamem ejus mortem in manus ejusdem anus venisset, ab illa relicta est Cubrico seu Mani, quem ad officia famularia servum coemerat; qui deinceps insana dogmata apud Persas, inter

ditor superstitionis obscenæ, eo tempore damnandus **A** innotuit, quo post resurrectionem Domini ^a ducentimus et sexagesimus annus impletus est, Probo imperatore Paulinoque consulibus, cum octava jam in Christianos persecutio ^b desæviret, et **306** innumera martyrum millia ipsis suis victoriis probavissent impletum esse quod Dominus promiserat, dicens: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x, 19-20).*

CAP. VII. — Non ergo potuit promissio Domini ^c per tot ^aratum intervalla differri, nec ille Spiritus veritatis, quem mundus non accepit impiorum, ita septiformem illam donorum suorum continuit largitatem, ^d ut tot Ecclesiæ generationes sua inspiratione fraudaret, donec prodigiosus turpium mendaciorum signifer nasceretur (^e cui nec **307** hoc quidem tribui potest, quod vel exiguam divinæ inspirationis acceperit portionem: quoniam et hic de illa ^f mundi exstitit parte, quæ non potest Spiritum veritatis

quos natus erat et vivebat, ad plurimorum perniciem et interitum disseminavit. Plura vide apud S. Cyrillum Jerosolym. catechesi 6 illuminat., Philastrium Brixianum, Epiphanium advers. hæres. lib. II, tom. II, hæresi 60, et apud Augustinum hæresi 46. De eodem quasi primo sectæ hujus auctore agit Euseb. Hist. lib. VII, cap. 31. **QUESNELLUS.**

^a Ita omnes quos vidimus, iique non pauci et præstantissimi codices, nimirum tum Lectionaria sex, tum mss. omnium quinque collectionum. Unus Oxoniensis a Quesnello laudatus, in margine exhibet numerum Romanis litteris CCL. De hoc vero anno, immo de toto hoc loco, qui variis difficultatibus chronologicis præsertim et historicis implicatur, plura dicenda erunt in observationibus ad hunc sermonem, ubi tres etiam satis prolixæ Quesnelli annotationes describuntur. Mox editi ante Quesnellum cum quibusdam codd., *Probo imperatore Paulinoque consule.*

^b Editi cum codd. collectionum posteriorum, *ebulliret.* At *desæviret* præferendum fuit, cum legatur non solum in mss. duarum præstantiorum collectionum 1 et 2 et in tribus mss. Oxoniensibus a Quesnello allegatis, verum etiam in omnibus nostris Lectionariis, ac præsertim in antiquissimo Vaticano. Cum vero de Valeriani persecutione jamdiu exacta et sub Gallieno extincta sermo sit, ex observatione P. Ruinartii in præfatione ad Acta martyrum num. 54, legendum esset, *desævisset*, ita ut facili amanuensium errore duplex *ss* in *r* mutatus fuerit. Sed nullo favente codice, textum immutare nolimus. Mox vocibus *innumera martyrum millia* indicantur non soli **D** martyre, persecutionis octavæ, sed omnes qui in octo anterioribus persecutionibus pro Christo mortem optetere.

^c Editi ante Quesn., *tanta per ætatum intervalla.* Duo Lectionaria Vallicell., unum Padiliron. et cod. Casin. collect. 1, nec non mss. Vat. collect. 4 et 5, *per tanta.* Antiquissimus Vat. ac mss. collect. 2 textus lectionem a Quesnello inductam astruunt. Paulo post, *non accipit* in eodem antiquissimo Vat. et in Padiliron.

^d Ita Quesnellus cum tribus suis codd. Oxon. et uno Corb. ac nostro vetustissimo Vat. Editiones præcedentes, cum mss. omnium quinque collectionum et duobus Lectionariis Vallicell. et uno Padiliron. habent: *Ut tot Ecclesiæ generationes, sapientia et intellectu, consilio et fortitudine, scientia et pietate, atque ipso Dei timore fraudaret.* Ob auctoritatem potissi-

accipere). Repletus enim spiritu diaboli, Spiritus restitit Christi; et cum sanctis Dei hoc Paracleti doctrina contulerit, ut futura prædicerent, hic ne falsitates ejus ipse rerum processus argueret, ^h sacrilegarum impudentiam fabularum in præteritis retorsit ætates. Et quasi nihil nos de sempiternitate Creatoris, nihil de ordine creaturæ ⁱ lex sancta et divinitus inspirata prophetia docuisset, in contumeliam Dei ^j et in omnium bene conditarum injuriam naturarum, compugnantia mendaciorum monstra contexuit. Quibus tandem suas insinuaturus erat insanias, nisi multum ^k insipientibus et nimium a lumine veritatis aversis, qui sive per ignorantie cæcitatem, sive per turpitudinis appetitum, ad illa ^l non sacra, sed execramenta perveniunt, quæ propter communem verecundiam non sunt nostro sermone promenda, cum ^m jam abundantissime ipsorum sint confessione patefacta.

CAP. VIII. — Nulli ergo vestrum, dilectissimi, suadeatur quod tantæ impietatis auctorem Spiritus sanctus aliqua ex parte dignatus sit. Nihil ad istum

num antiquissimi et certo Romani codicis Vat. Quesnellianam lectionem retinimus.

^e Parenthesi inclusa desunt in vetustissimo Vat., ubi forte melius aptiusque post verbum *nasceretur*, subjicitur, *qui repletus spiritu diaboli, spiritui restitit Christi*, etc. In uno Vallicell. omittitur hoc. Mox in ms. Padiliron., *probationem*, pro *portionem*.

^f Intelligere videtur *mundum impiorum*, de quo initio hujus capitis dixit: *Quem (Spiritus veritatis) mundus non accepit impiorum*.

^g Editi, *resistit*. Correximus ex antiquissimo Vat. et Vallicell. A 9, ac duobus aliis mss. Vat. Mox, pro *doctrina* in antiquissimo Vat., *dona*, sorte *donum*. Dein, in duobus Vallicell. et in Padiliron., *futura prædicarent*.

^h Editiones ante Quesn. cum plerisque codd., *ridendarum*. Illius lectionem non expunximus, quia invenitur in antiquissimo Vat.

ⁱ Editi hic addunt, in *universum mundum bene*, uti est in mss. collect. 3, 4 et 5. Codex Casin. collect. 1, in *universum mundum bona lex, sancta et divinitus inspirata prophetia*. Codex Casanatensis collect. 2 et Lectionar. Padiliron. delent vocem, *mundum*, et sic habent, in *universum bona lex et sancta*, etc. Duo Lectionaria Vallicell., in *universum bene lex sancta*, etc. In tanta varietate, antiquissimi et Romani Lectionarii Vat. lectionem prætulimus.

^j Ita Quesnellus cum uno suo codice, cui suffragatur antiquissimus Vat. Præcedentes editiones cum plerisque mss., et in *omnium injuriam naturarum inexplicabilium mendaciorum monstra* contexuit. Prima editio cum codd. collect. 3 et 4 addit, *bene conditarum*, ut in textu; sed in reliquis, ut cæteræ editiones.

^k Editi ante Quesnellum cum codd. collect. posteriorum, *incestis*. Duo Vallicell., Padiliron. et Casinensis, *inertibus*, et satis bene; sed vocem, *insipientibus*, a Quesnello inductam retinimus auctoritate vetustissimi Vat. Mox, a *lumine pietatis* in uno Vat. collect. 5 et alio Bon., nec non in Padilironensi.

^l Prima editio cum mss. collect. 3 et 4, *non sacra*, sed *execranda*. Apud Quesnellum, *non sacramenta*, sed *execramenta*, quod in nullo codice reperimus. Editam lectionem non solum cæteræ editiones cum mss. collect. 5, sed et nostri potiores codices Casin., duo Vallicell., Padiliron. et antiquissimus Vat. approbant.

^m Duo Vallicell. et Casin. delent *jam*.

propterea de illa virtute pervenit, quam Ecclesiae suae Christus et promisit et misit. Dicente enim ^a beato apostolo Joanne: *Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus* (Joan. vii, 39): Domini ascensio, dandi Spiritus fuit ratio, quem ille necesse est ut necget datum, qui ad consessum paternae dexteræ verum in Christo hominem negat esse proventum. Nos autem, dilectissimi, ad beatam **308** aeternitatem et animæ et carnis per regenerationem sancti Spiritus adoptati, ^b sacratissimum diei istius festum rationabili obsequio et casta lætitia celebramus, confitentes cum beato Paulo apostolo, quod Dominus Jesus Christus *ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* (Pa. LXVII, 19; Ephes. iv, 8): ut Evangelium Dei per omne humanæ vocis eloquium prædicetur, et *omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris* (Philip. ii, 11).

CAP. IX. — Ad præsentem autem solemnitatem, ^c dilectissimi, etiam illa nobis est adjicienda devotio, ut jejunium quod ex apostolica traditione subsequitur celebremus, quia et hoc inter ^d magna sancti Spiritus dona numerandum est, quod nobis adversum illecebras carnis et insidias diaboli jejuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes Deo adjuvante vincamus. Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, patrocinante eodem orationibus nostris, ut in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur, per Dominum nostrum Jesum Christum viventem et regnantem cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXVII [AL. LXXV].

De Pentecoste III.

SYNOPSIS. — I. Spiritum sanctum non inchoasse in Pentecoste sua dona, sed enulasse, cum indivise Trinitas operetur. — **309** II. Ex peccato ortum esse, ut opus reparationis nostræ inter se dividerent personæ Trinitatis; et quomodo. — III. Eam partitionem nihil æqualitati et consubstantialitati personarum obesse. — IV. Nihil rebus creatis vel visibilibus offere cogitandum de Trinitate, quæ tota æqualis est. — V. Cur discipulos de ejus ascensione gaudere Christus velit. — VI. Tres personas unum esse habere, unumque operari.

CAP. I. — Hodiernam, dilectissimi, festivitatem toto

A terrarum orbe venerabilem, ille sancti Spiritus consecravit adventus, ^e qui post resurrectionem Domini quinquagesimo die in apostolos populumque credentium, sicut sperabatur, influxit (Act. ii, 1). Sperabatur autem, quia illum Dominus Jesus ^f sponderat affuturum (Luc. xxiv, 47; Act. i, 4), non ut tunc primum esse sanctorum habitator inciperet, sed ut sacrata sibi pectora et ferventius accenderet, et copiosius ^g inundaret; cum lantans sua dona, non inchoans, nec ideo novus opere, quia ditior largitate. Numquam enim ab omnipotentia Patris, et Filii, Spiritus sancti est discreta majestas; et quidquid in dispositione omnium rerum agit divina moderatio, ex totius venit providentia Trinitatis. Una est ibi benignitas misericordiae, una censura justitiae; nec aliquid est in actione divisum, ubi nihil est in voluntate diversum. ^h Quæ ergo illuminat Pater, illuminat Filius, illuminat Spiritus sanctus; cumque alia sit persona missi, alia mittentis, alia promittentis, simul nobis et unitas manifestatur et Trinitas: ut essentia habens æqualitatem, et non recipiens solitudinem, et ejusdem substantiæ, et non ejusdem intelligatur esse personæ.

CAP. II. — Quod ergo salva cooperatione inseparabilis Deitatis, quædam Pater, quædam Filius, quædam proprie Spiritus sanctus exequitur, nostræ redemptionis dispositio, nostræ salutis est ratio. Si enim homo ad imaginem et similitudinem Dei factus (Gen. i, 26) in suæ honore naturæ mansisset, nec diabolica fraude deceptus a lege sibi posita ⁱ per concupiscentiam deviasset, Creator mundi creatura non fieret; neque aut sempiternus **310** temporalitatem subiret, aut æqualis Deo Patri Filius Deus formam servi et similitudinem carnis peccati assumeret. ^j Sed quia *invidia diaboli mors introiit in orbem terrarum* (Sap. ii, 24), et aliter solvi captivitas humana non potuit, nisi causam nostram ^k ille susciperet, qui sine majestatis suæ damno et verus homo fieret, et solus peccati contagium non haberet; divisit sibi opus nostræ reparationis misericordia Trinitatis; ut Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus sanctus igniret. Oportebat enim ut etiam salvandi aliquid pro se agerent, et conversis ad Redemptorem cordibus, ^l ab inimici dominatione di-

^a Ex antiquissimo Vat. adjecimus voces, *beato apostolo*. Dein ex eodem et prima editione scripsimus *erat, pro fuerat clarificatus*.

^b Editiones ante Quesn. cum mss. collect. posteriorum, *sacratissimi istius festi diem*. Cod. Padiliron., *sacratissimi festi diem*. Dein verba *et casta lætitia desiderantur* in antiquissimo Vat.

^c Ita ex antiquissimo Vat. Cæteræ editiones ignorant, *d lectissimi*, et pro *illa*, habent, *ista*. Editiones autem Quesnello anteriores pro *adjicienda* præferunt *assumenda*; et mox, ante verbum *celebremus*, addunt, *sancta observantia*.

^d Editi, *maxima*. Prætulimus lectionem vetustissimi Vat. quam duo etiam mss. libri a Quesnello memorati confirmant. Paulo post in eodem Vat., pro *illecebras*, legitur, *concupiscentiam*; et Quesnellus forte ex aliquo suo codice, *concupiscentias*.

^e In antiquissimo Vat. 3835, *qui post resurrectionem suam Dominus quinquagesimo die in apostolos plebemque credentium, sicut sperabatur, influxit*.

^f Editi ante Quesn. cum mss. collectionum posteriorum, *promiserat*.

^g Prima editio et cod. Bon., *corrupte, mundaret*.

^h Eadem editio et idem codex, *Quem ergo*.

ⁱ Unus cod. Vat., *post concupiscentias*.

^j Quia vero in tribus nostris mss. et prima editione, in qua mox, *introiit* pro *introiit*.

^k Ita melius ex antiquissimo Vat. et duobus exemplaribus Veron.

^l Prima editio et cod. Bon., *ab nimia damnatione discederent*. Cæteræ editiones ante Quesn. ut in textu, hac una exceptione quod præferunt *desciscerent* pro *discederent*. Nostri tamen codices uti cum Quesnello edidimus.

scederent: quoniam, sicut Apostolus ait, *misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra* ^a clamantem, *Abba Pater* (Galat. iv, 6). *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas* (II Cor. iii, 17). Et, *Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii, 3).

CAP. III. — Si ergo duce gratia, dilectissimi, fideliter sapienterque ^b noscamus quid Patri, quid Filio, quid Spiritui sancto in reparatione nostra proprium quidve commune sit, ea quæ pro nobis humiliter et corporaliter gesta sunt ita procul dubio suscipiemus, ut nihil indignum de una atque eadem Trinitatis gloria sentiamus. Quamvis enim nulla mens ad cogitandum de Deo, nulla ad loquendum lingua sufficiat, tamen quantumcumque illud est ^c quod humano intellectu de essentia paternæ Deitatis attingitur, nisi unum atque idem ^d est, cum vel de Unigenito ejus, vel de Spiritu sancto cogitatur, non pie sapitur, sed nimis carnaliter caligatur, et ipsum quod de Patre congruenter sentiri videbatur, amittitur: quia ^e de tota Trinitate receditur, si in ea unitas non tenetur. Nulla autem ratione vere est unum quod aliqua est inæqualitate diversum.

CAP. IV. — Cum igitur ad confitendum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum aciem mentis intendimus, procul ab animo formas visibilium rerum et ætates temporalium naturarum, procul corpora locorum et loca corporum repellamus. Discedat a corde quod spatio extenditur, quod fine concluditur, et quidquid nec semper ubique, nec totum est. Cogitatio de Deitate Trinitatis concepta nihil per distantiam intelligat, **311** nihil per gradus quærat: ^f ac si quid dignum de Deo senserit, nulli hoc ibi audeat negare personæ, tamquam honorificentius Patri ascribat, quod Filio Spirituique non tribuat. Non est pietas Unigenito præferre Genitorem; Filii contumelia Patris injuria est; quod uni demitur, utrique ^g detrahitur. Nam cum illis et sempiternitas sit communis et Deitas, nec omnipotens Pater, nec incommutabilis æstimatur, si aut minorem se genuit, aut quem non habuit, habendo profecit.

CAP. V. — Dicit quidem Dominus Jesus discipulis

^a Primæ editio et ms. Bon., in quo clamamus.

^b Duo mss. Vat., notimus.

^c Cod. Veronensis, *Quod humanus intellectus... attingit.*

^d Ita omnes nostri codices et editiones ante Quesnellum, qui nullo ms. indicato, forte ut clariorem sententiam effligeret, edidit, *esse, cum de Unigenito*. Editam vero a nobis lectionem confirmant etiam codices et editio tractatus contra Eutychem cap. 2, in quo hoc caput insertum legitur. Hic tractatus in appendice exhibebitur.

^e Sic ex antiquissimo Vat. et duobus Veron. Al., *et tota*.

^f Ita ex omnibus nostris codicibus. Editi, præmissis puncto, *At si quid*.

^g Al., *subtrahitur*.

^h Prima editio et cod. Bon., *hæc*.

ⁱ Erat in edit's, *ejusdem naturæ noverunt esse firma ratione*. Quesnellus notavit in margine: « Tres has voces, *esse firma ratione*, omittit ms. Oxoniensis unus. » Nos vetustissimi Vaticani et Lectionarii Veronensis lectionem, quæ hanc omissionem ex parte

A suis, sicut evangelica lectione recitatum est: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ad Patrem vado, quia Pater major me est* (Joan. xiv, 28); sed ^h hoc ille aures, quæ sæpius audierunt: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30); et *qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xiv, 9); sine Deitatis accipiunt differentia, nec de illa hoc essentia intelligunt, quam sempiternam cum Patre et ⁱ ejusdem naturæ esse noverunt. Comendatur ergo etiam sanctis apostolis in incarnatione Verbi ^j humana provectio, et qui denuntiatio sibi Domini turbabantur abscessu, ad æterna gaudia honoris sui incitantur augmento: *Si diligeretis me, inquit, gauderetis utique, quia vado ad Patrem* (Ibid., 28); hoc est, si perfecta scientia videretis quid vobis gloriæ confertur per hoc quod ex Deo Patre genitus ^k etiam ex homine matre sum natus, quod Dominus æternorum, unus volui esse mortalium, quod visibilem me invisibilis præbui, quod formam servi in forma Dei sempiternus accepi: *Gauderetis, quia vado ad Patrem*. Vobis enim ^l hæc præstatur ascensio, et super omnes cælos ad Patris dexteram collocanda vestra in me humilitas elevatur. Ego autem; qui hoc sum cum Patre quod Pater est, individuus cum genitore permanens, et sic ab illo ad vos veniens non recedo, quemadmodum et vos ad illum rediens non relinquo. Gaudete ergo, *quia vado ad Patrem, quia Pater major me est*. Univi enim vos mihi, et factus sum filius hominis, ut vos filii Dei esse possitis. Unde **312** licet unus in utroque sim, tamen ^m quo vobis conformor, Patre sum minor; quo autem a Patre non dividor, etiam meipso sum major. Natura itaque quæ minor est Patre, ⁿ vadit ad Patrem, ut ibi sit caro ubi semper est Verbum; et una Ecclesiæ catholicæ fides, quem secundum humanitatem non diffitetur minorem, secundum Deitatem credat æqualem.

CAP. VI. — Contemnatur igitur, dilectissimi, vana et cæca versutia hæreticæ impietatis, quæ sibi hujus ^o sententiæ scæva interpretatione blanditur: ac dicente Domino: *Omnia quæ habet Pater mea sunt* (Joan. xvi, 15), non intelligit se Patri demere quid-

confirmat, secuti sumus.

^j Auctoritate eorundem codicum delevimus adjectivum *Dominici*, quod hic insertum in editis, ex Leonis more, *Verbo* non additur.

^k Ita melius ex iisdem codicibus, quam in editis, *præstatur hæc ascensio*; id est in vestri gratiam hæc ascensio efficitur, et ideo gaudendum, quia vado ad Patrem.

^l Antiquissimus Vat., *quod vobis*; et infra cum nonnullis aliis codd., nec non editis ante Quesnellum, *quod autem a Patre*. Quesnelli lectionem primæ editionis, exemplo collect. 3, uti meliorem immutare nolimus.

^m Ita ex omnibus nostris codicibus. Al., *vadit*. Mox in Veron. et duobus Vatt., *et ibi sit caro*; ac dein in vetustiss. Vat., *ut una Ecclesiæ catholicæ fides*, sine conjunctione *et*. Quæ lectio præferenda esset, si magis placeret antea legere, *et ibi*.

ⁿ Editi ante Quesn. habebant, *scientiæ* in textu, et in margine, *sententiæ*, quam vocem ille textui inseruit, ut in nostris etiam mss. invenitur. Porro vocis *scæva* ille apposuit hanc notam marginalem, *id est sinistra*.

quid Filio audeat ^a denegare, et ita in his quæ humana sunt desipit, ut putet quod idea Unigenito paterna defuerint, quia nostra suscepit. Non minuit in Deo misericordia potestatem, nec ^b dilectæ reconciliatio creaturæ, sempiternæ defectus est gloriæ. ^c Quæ habet Pater, habet et Filius, et quæ habet Pater et Filius, habet et Spiritus sanctus, quia tota simul Trinitas est unus Deus. Hanc autem fidem non terrena sapientia reperit, nec opinio humana persuasit, sed ipse unigenitus Filius docuit, ipse Spiritus sanctus instituit; de quo nihil est aliter quam de Patre et Filio sentiendum. Quia licet non sit Pater, non sit Filius, non tamen est a Patre Filioque divisus; et sicut propriam habet in Trinitate personam, ita unam habet in Patris et Filii Deitate substantiam, omnia implentem, omnia continentem, et cum Patre et Filio universa ^d moderantem, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

313 SERMO LXXVIII [Al. LXXVI].

^a De Jejunio Pentecostes I.]

SYNOPSIS. — I. Instituta esse auctore Spiritu sancto jejunia, ut adversus inimicos suos Christiani validius pugnarent. — II. Contra eum qui liber est a carnalibus desideriis, inermem esse diabolum. — III. Post festa institutum esse jejunium, ut, et illorum fructus permaneat, et negligens circa illa plectatur. — IV. Jejunii, cui comes est misericordia, maximam esse vim.

CAP. I. — Hodiernam, dilectissimi, festivitatem

^a Ita antiquiss. Vat. cum duobus aliis Vaticanis et prima editione. Al., *negare*.

^b Editi cum quibusdam mss., *delata reconciliatio*. Correximus ex antiquiss. Vat. et Veron.

^c Prima editio: *Quæ habet Pater, habet et Filius, habet et Spiritus Sanctus*.

^d Ita ex antiquiss. Vat. Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. posteriorum, *per infinita sæcula sæculorum*. Amen. Quesnellus vero, *moderantem in sæcula*. Amen.

^e Hic titulus præfertur in mss. 2, 3 et 5 collect. In prima editione et mss. 3 collect. hic sermo inscribitur: *De Pentecoste sermo IV*, eumque sane idem sermonis initium ipso Pentecostes die habitum prodit. In ms. Casinensi collect. 4 sub eodem titulo *de Sancto Pentecoste* censentur omnes etiam sermones sequentes 2, 3 et 4 *de Jejunio Pentecostes*; similisque codex existit apud Micrologum; quippe de Eccles. observat. cap. 25 S. Leonis Sermonum memorans librum, *plures de Pentecoste in diversis annis fecisse* tradit. Ex voce autem *plures* patet in eo ms. *Sermonum libro* omnes sermones de Jejunio Pentecostes sub titulo *de Pentecoste* fuisse comprehensos. Cæterum hoc jejunium intra Pentecostes octavam peractum antiqua locutione vocabatur *jejunium mensis quarti*; uti similiter in antiquissimo Sacramentario e manuscriptis capituli Veronensis edito a P. Josepho Blanchino ac Leoni attributo, missa hujus jejunii propria (cujus aliquot nedum sententiæ, sed etiam verba, cum sententiis et verbis primi hujus sermonis plane conveniunt, ut inferius suis in locis annotabimus) profertur sub titulo, *In jejunio mensis quarti*. Qui titulus pariter servatur in Sacramentario Gelasiano cardinalis Thomasi lib. 1, num. 83, nec non in Gregoriano, quod ex duobus antiquis et purioribus mss. Muratorius edidit. Hinc sequentium etiam sermonum titulus (si *de Jejunio* olim inscripti credantur, et non potius *de Pentecoste*) hic videtur fuisse: *De Jejunio mensis quarti*, ut alii aliorum quatuor tempo-

rum sermone sancti Spiritus consecratam sequitur, ut nostis, ^f solemne jejunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum, devota nobis est observantia celebrandum. Repletis namque apostolis virtute promissa, et in corda eorum Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cætera cœlestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritualis continentiæ disciplinam de Paracliti magisterio primitus fuisse conceptam: ut sanctificatæ jejunio mentes conferendis sibi charismatibus fierent aptiores. Aderat ^g quidem Christi discipulis protectio **314** omnipotentis auxiliii, et principibus nascentis Ecclesiæ tota Patris Filiique Divinitas in præsentia sancti Spiritus præsidebat. Sed contra instantes impetus persecutionum, contra minaces fremitus impiorum, non corporis fortitudine, nec carnis erat saturitate certandum; cum hoc maxime hominis interiora corrumpat, quod exteriora delectat; et tanto fiat rationalis anima purgatior, quanto fuerit substantia carnis afflictior.

CAP. II. — Hi itaque doctores, qui exemplis et traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerunt, tirocinium ^h militiæ christianæ sanctis inchoare jejunii: ut contra spirituales nequitiæ pugnaturi, abstinentiæ arma ⁱ caperent, quibus vitiorum incentiva truncarent. Invisibiles enim adversarii et incorporales hostes non erunt contra nos validi, si nullis carnalibus desideriis fuerimus immersi. Cupiditas quidem nocendi in tentatore perpetua est, sed iner-

rum sermone inscribuntur: *De Jejunio mensis septimi, vel decimi*. Sine ulla vero auctoritate codicum nihil immutare voluimus.

^f ^g Vel hæc Leonis verba, inquit in annotatione Quesnellus, transcripsit Ecclesia in collecta quæ primo Quadragesimæ sabbato legitur, vel jam tunc in usu erat illa collecta in officiis ecclesiasticis, unde hæc verba mutuatus sit auctor noster. Ex alterutro colligitur vel quo in pretio sit S. Leo in Ecclesia, vel quam antiquæ sint collectæ quibus hodie utitur Ecclesia in divinis officiis. ^h Verius S. Leo nonnullarum orationum quæ leguntur in divinis officiis auctor fuit, ut patet ex antiquissimo Sacramentario superius memorato; quod si non est omnino S. Leonis, non pauca tamen continere videtur a Leone incubrata et in usu sacrorum officiorum recepta, ut in admonitione ad idem Sacramentarium tomo II ostenditur. Inter hæc est oratio quæ nunc legitur in primo Quadragesimæ sabbato; at in eo Sacramentario ponitur: *In Jejunio mensis quarti*, id est in jejunio Pentecostes, ad quod hic quoque sermo pertinet. Oratio autem in eodem Sacramentario est hæc: *A Iusto, Domine, supplicibus tuis, ut hoc solemne jejunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum est, devoto servitio celebremus*.

ⁱ Editi, quippe; sed melius ex Lectionario Veronensi, *quidem*, ut subsequens contextus ostendit.

^h In laudato Sacramentario, in alia missa in *Jejunio mensis quarti* alia oratio ex his verbis derivata cognoscitur: *Concede nobis, Domine, præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare jejunii, ut contra spirituales nequitiæ pugnaturi, continentiam muniamur auxiliis*. Hæc eadem oratio in Gelasianum card. Thomasi codicem traducta legitur lib. 1, num. 83. Mox, *sanctis inchoare jejunii*, quod cum recitata oratione magis convenit, scripsimus ex ms. Lectionario Veronensi, pro eo quod legebatur in editis, *sanctis jejunii inchoantur*.

ⁱ Mss. collect. 3 et 5 atque editiones ante Quesn., *raperent*. Ms. collect. 4, *reciperent*.

mis atque inefficax erit, si nihil in nobis unde contra A pugnaret invenerit. Quis autem hac fragili carne circumdatus, et in isto mortis corpore constitutus, etiam qui multum a valdeque profecerit, ita jam de sua salute securus sit, ut b ab omnium se illecebrarum periculo credat alienum? Donet licet sanctis suis quotidianam gratia divina victoriam, non auferat tamen dimicandi materiam: quia et hoc ipsum de misericordia protegentis est, qui naturæ mutabili, 315 ne de confecto prælio superbiret, semper voluit superesse quod vinceret.

CAP. III. — Igitur c post sanctæ lætitiæ dies, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis, ac deinde in cælos ascendentis, exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum, d salubriter et necessarie consuetudo est ordinata jejunii: ut si quid forte inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas et licentia inordinata præsumpsit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget: quæ ob hoc quoque studiosius exsequenda est, ut illa in nobis quæ hac die Ecclesiæ divinitus sunt collata permaneant. Templum enim facti Spiritus sancti, et majore quam umquam copia divini fluminis irrigati, nulli debemus concupiscentiis vinci, nullis vitis possideri, ut virtutis habitaculum nulla sit contaminatione pollutum.

CAP. IV. — Quod utique regente atque adjuvante Domino omnibus obtinere possibile est, si per jejunii purificationem, ac e per misericordiæ largitatem studeamus et peccatorum sordibus liberari, et charitatis

a Cod. Veronen. et Vat. collect. 5, valdeque.

b Ita ex nostris codd. Al., ab omni.

c Eadem habet præfatio missæ laudatæ annotatione 2 in Sacramentario Veronensi: *Verè dignum. Post illos enim sanctæ lætitiæ dies, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis, et in cælos ascendentis exegimus; postque perceptum sancti Spiritus donum, necessario nobis hæc jejunia sancta provisæ sunt; ut pura conversatione viventibus, quæ divinitus Ecclesiæ collata sunt, permaneant. Per.* Tanta hujus missæ cum hic sermone concordia eundem auctorem demonstrare videtur. Hæc autem præfatio etiam in Gelasiano Sacramentario legitur.

d Ms. Veron., salubriter necessaria.

e Cod. Bon. et prima editio, per misericordiæ opera.

f Conjunctionem et a Rainaldo et Quesnello omisam, ex anterioribus editionibus et nostris codd. revocavimus.

g Codex Veron. omittit, ad subsidium; et post pauca habet, *Quoniam ipsi miserebitur Deus.*

h Prima editio, a corporalibus; et dein hanc sermonis clausulam præfert: *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

i In inss. libris collect. 3, qui superiorem sermonem inscripserunt: *De Pentecoste sermo IV*, huic titulo præfigitur: *De Jejuniis Pentecostes sermo I*, et ita etiam in tabula primæ editionis.

j Adjectivum *Christianam* præterit Quesnelli editio: revocavimus ex cæteris editionibus, quibus omnes nostri codices, uno excepto, favent.

k Lectionar. Bergomen., consuetudine.

l Hæc conformia videntur Augustini doctrinæ lib. IV de Baptismo cap. 24: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. Dispicet tamen nonnullis quod hanc apostolicæ traditionis prærogativam Auctor tribuerit etiam jejuniis*

fructibus esse fecundi. Quidquid enim in cibos pauperum, in curationes debiliū, in pretia captivorum, et in quælibet opera pietatis impenditur, non minuitur, sed augetur, nec umquam apud Deum perire poterit quod fidelis benignitas erogarit, dum quodcumque tribuit s ad subsidium, id sibi recondit ad præmium. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus (Matth. v, 7);* neque delictorum memoria erit ubi 316 testimonium pietatis affuerit. Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatissimum Petrum apostolum vigiliis celebremus, cujus nos orationibus et a spiritalibus inimicis et h a corporeis hostibus confidimus liberari. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXIX [Al. LXXVII].

i De Jejuniis Pentecostes II.

SYNOPSIS. — I. Jejuniis Pentecostes, de traditione apostolica et institutione Spiritus sancti. — II. Quod discrimen inter fidelium jejunia et jejunia infidelium. — III. Quale jejunium, quod non a Spiritu sancto procedit, et ex quo gloria quæritur humana. — IV. Ad Deum referendum esse jejunium, quia omnium desideriorum et operum bonorum auctor est.

CAP. I. — Dubitandum non est, dilectissimi, omnem observantiam j Christianam eruditionis esse divinæ, et quidquid ab Ecclesia k in consuetudinem est devotionis receptum, l de traditione apostolica

C Quatuor-Temporum, de quo hic agitur, cum hoc jejunium non semper universa Ecclesia servaverit. Sed quod in Romana Ecclesia antiqua observantia custodiebatur, apostolicæ institutioni tribuendum communem locutione ac sensu inolevisse videtur; ac propterea S. Hieronymus in ep. 71, ad Lucinium, n. 6, licet de observantiis quarundam Ecclesiarum peculiaribus loqueretur, non dubitavit scribere: *Unaquæque provincia abundet in suo sensu, et præcepta majorum leges apostolicas arbitretur.* Observavimus præterea Leonem frequenter jejunia et alia Christianæ pietatis opera apostolicæ institutioni idcirco tribuere, quod jejunium et alias ejusdem generis observantia apostolica doctrina commendaverit, licet hæc vel illa peculiaris jejunii aut alterius pii operis determinatio ab apostolis profecta non fuerit, sed ex apostolica eruditione a Patribus seu majoribus fuerit instituta. Ita collectas quasdam Romanæ Ecclesiæ proprias, quas prudenter a Patribus et utiliter ordinatas agnoscit serm. 4 de Collectis, c. 3, apostolicæ institutioni nihilominus tribuit: quia, inquit serm. 3, *beatissimi discipuli veritatis (id est apostoli) hoc divinitus inspirata commendavere doctrina, ut quoties cæcitas paganorum superstitionibus suis esset intentior, tunc præcipue populus Dei orationibus et operibus pietatis instaret:* occasione autem paganicæ superstitionis eas collectas a Patribus institutas tradit. Similiter jejunium quatuor temporum mensis decimi a Patribus sanctum expresse docet S. Pontifex serm. 16, cap. 2, inquit: *Sancti Patres nostri divinitus inspirati decimi mensis sanxere jejunium;* cum quibus non aliter conciliari potest apostolica traditio non institutio. cui idem jejunium passim ab eodem ascribitur, nisi quia, ut ait serm. 81, cap. 1, *inter omnia apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex divinæ eruditionis fonte manarunt, dubium non est . . . hæc primum ab eis observantiam fuisse conceptam, ut sancti observatione jejunii omnium virtutum regulas inchoarent.*

et de sancti Spiritus prodire doctrina; qui nunc **317** A quoque cordibus fidelium suis præsides institutis, ut ea omnia et obedienter custodiant et sapienter intelligent. Nam cum in die Pentecostes, quem a Pascha Domini quinquagesimum celebramus, promissus a Domino Spiritus sanctus expectantium mentes majore quam unquam copia et clariore præsentia suæ majestatis impleverit, manifestissime patet inter cætera Dei munera, jejuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festivitatem indivisa subsequitur, tunc fuisse donatam: ut sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ita sit continentia origo virtutum.

CAP. II. — In exercendo autem hoc Dei munere, non ideo segniores esse debemus, quia et Judæi et hæretici sæpe ab edendi libertate se continent, et apud ipsos paganos sunt quædam ^a vana jejunia. Aliud enim agit sub veritate ratio, aliud sub falsitate deceptio. Apud nos fides sanctificat etiam manducantem; apud illos ^b infidelitas polluit jejunantem. Unde quia extra Ecclesiam catholicam nihil est integrum, nihil castum, dicente Apostolo: *Omne quod non est ex fide, peccatum est (Rom. xiv, 23)*: cum divisus ab unitate corporis Christi nulla similitudine comparatur, nulla communione miscemur: quod utique nobis saluberrimum maximumque jejunium est. Ad virtutem enim continentie nihil prius pertinet quam ab erroribus abstinere, quia tunc demum bene ambulatur, cum per viam veritatis inceditur. Nam quia angusta et ardua declinantes, proclivia et lata sectando, cito in perditionem deveniunt, melior est gradus lentior per iter rectum, quam velocitas festina per devium.

CAP. III. — Agnoscat ergo catholicus Christianus ^c fructus jejunii sui, quod etiam inter maximas largitates sterilissimum erit, nisi de sancti Spiritus rigatione processerit. Cum enim dicat Apostolus nullas sibi virtutes sine charitate prodesse (I Cor. xiii, 1), idemque dicat charitatem Dei diffusam esse in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. v, 5): cavendum est ne bona quæ facere sine bonitate non possumus, elatione perdamus. Nam omni se merito laude dispoliat qui **318** de studiis industria suæ in se magis quam in Domino gloriatur (I Cor. i, 31; II Cor. x, 17; Jer. ix, 23): cum beatus David doceat in sanctorum operibus Deum esse laudandum, dicens: *Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitu-*

^a Prima editio et cod. Bon., *nona, male*. Inducantur autem jejunia a paganis facta ob vanam gloriam, quæ hiccirco *sub falsitate deceptioni* mox deputantur. Ita etiam Paganorum jejunia, quæ Auctor serm. 89, cap. 1, *otiosa* appellavit, ad humanam laudem captandam relatâ commemorat serm. 92, cap. 2. Mox tres nostri codices, *Aliud autem agit*.

^b Hujus loci sententia in observationibus illustrabitur.

^c Quesnellus, Rainaudi editionem secutus, *sanctitatem jejunii sui*. Anteriorum editionum et nostrorum codicum lectionem prætulimus, cum præsertim nomen *fructus* adjectivo *sterilissimum*, quod subjicitur, omnino congruat.

^d Cod. Bon. et prima editio, *ut in mandatis*. Mox,

dinem plebi suæ (Ps. lxxvii, 36); et iterum: *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum es tu (Ps. lxxxviii, 17)*.

CAP. IV. — Et ideo, dilectissimi, secundum eruditionem Spiritus sancti, per quem Ecclesiæ Dei omnium virtutum collata sunt dona, suscipiamus alacri fide solemne jejunium: ^d et in mandatis, quæ poterimus efficere, contineamus nos ab inflatione jactantiæ, ad Dei gloriam cuncta referentes, qui et bonarum est inspirator voluntatum, et bonarum est auctor actionum, dicente Domino: *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Matth. v, 16)*: qui vivit et regnat ^e per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXX [Al. LXXXVIII].

^f De Jejunio Pentecostes III.

SYNOPSIS. — *Ita jejunandum esse, ut quod subtrahitur mensis, impendatur charitati, quæ jejunio præcellit.*

Sanctarum solemnitatum, dilectissimi, ordine celebrato et spiritualis lætitiæ devotione completa, oportet nos ad salubritatem recurrere parcitatis, remediumque jejunii et exercendis mentibus et castigandis adhibere corporibus: ut quia nos satis de hoc et divina monita et propria experimenta docuerunt, primum per sacratissimorum dierum ^g recursum divinæ pietati gratias referamus, tum sanctas continentie delicias appetentes, aliquantulum nobis de terrenorum ciborum abundantia subtrahamus: **319** ^h ita ut proficiat eleemosynis quod non impeditur mensis. Tunc enim demum ad animæ curationem proficit medicina jejunii, cum abstinentia jejunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergo sciimus apud misericordem Deum jejunium præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: *Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis (Luc. xi, 41)*: si animas nostras a peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, ut in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adjuvemur, per Christum Dominum nostrum. Amen.

SERMO LXXXI [Al. LXXXIX].

De Jejunio Pentecostes IV.

SYNOPSIS. — *I. Peccati causam fuisse gulam, ideo abstinenti potuerimus, pro poterimus in ms. Vat. collect. 5.*
ⁱ Quidam codd. addunt, *cum Filio et Spiritu sancto.*

^j Duos antecedentes sermones in festivitàte Pentecostes habitos liquet: nam primus, *Hodiernam festivitatem descensionis sancti Spiritus consecratam* initio memorat, et secundus cap. 1, *festivitatem hodiernam* item appellat, quam *jejuniorum gratia indivisa* subsequitur. At hoc tertium sermonem ipso jejuniorum die habitum indicare videntur illa quibus initio *sanctarum solemnitatum ordinem celebratum, et spiritualis lætitiæ devotionem completam* tradit.

^k Ita ex editis ante Quesn., apud quem, *decursum.*

^l Vulgati ante Quesn., excepta prima editio, *ita proficiat.*

tia esse conterendum.—II. *Tanto magis sapere interioriorem hominem, quanto magis exterior a sensuum illecebris se continet.*—III. *Post indulgentiæ tempora, ad jejunia recurrendum, ut negligentia vel castigetur, vel non obrepat.*—IV. *Per jejunium et bona opera mandari hominem a peccatis.*

CAP. I. — Inter omnia, dilectissimi, apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex divinæ^a eruditionis fonte manarunt, dubium non est, influente in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primum ab eis observantiam fuisse conceptam, ut sancti observatione jejunii, omnium virtutum regulas inchoarent: quia multum ad præcepta Dei^b exsequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiva omnia vitiorum continentiae se sanctificatione muniret. Cum enim per illecebram cibi irrepserit prima causa peccati, quo salubriore Dei munere utitur redempta libertas, quam ut noverit abstinere concessis, quæ frenare se nescivit a velitis? *Omnis quidem creatura Dei bona est, et nihil est abjiciendum quod cum gratiarum actione percipitur* (I Tim. iv, 4); sed non ad hoc creati sumus ut læda et^c impudenti aviditate omnes mundi copias expetamus, tamquam quod licet sumi non liceat prætermitti.

CAP. II. — Laudetur Deus, qui hominum usui tam **320** multa donavit; sed AGNOSCAT rationalis animus majores delicias menti dadas esse quam carni. Et cum audit sibi per Spiritum sanctum dici: *Post concupiscentias tuas^d non eas, et a voluntate tua avertere* (Eccli. xviii, 30), intelligat sibi contra omnia quæ sensibus^e corporeis blandiuntur, temperantiæ sectandam esse virtutem, per quam, dum exterioris C hominis voluptas minuitur, sapientia interioris augetur. Non enim idem vigor cordis est sub onere cibi, qui sub levitate jejunii; nec eundem sensum potest satietas generare quem parcitas. Quia cum caro concupiscens adversus spiritum spiritali cupiditate superatur (Galat. v, 17), libera obtinetur sanitas et sana libertas: ut et caro mentis judicio et mens Dei regatur auxilio.

CAP. III. — Ad hanc ergo utilitatem nos, dilectissimi, præsens tempus invitat, ut a resurrectione Domini usque ad adventum Spiritus sancti quinquaginta diebus emensis, quos in lætitia præcipuè festivitatis exegimus, ad jejuniorum remedia^f recurramus: ne forte per occasionem licentiæ blandioris aliquas negligentie culpas delectabilium usus inciderit. D Terra enim carnis nostræ, nisi assiduis fuerit subacta culturis, cito de segni otio spinas tribulosque producit, et partu degeneri dabit fructum non hor-

^a Ita cum Quesnello nostri codices, et similiter serm. 79, cap. 1: *Dubitandum non est omnem observantiam Christianam eruditionis esse divinam.* Cæteræ editi ones, institutionis.

^b Prima editio, *expienda.*

^c Duo codd. Vall. *imprudenti.*

^d Item duo mss., *ne eas*; et dein, pro *avertere*, *non* ex eisdem collect. 5 et prima editio collect. 3 habent, *retare.*

^e In eisdem codd., *corporeis.*

^f Prima editio et codex Boon., *concurramus.*

^g Verbum est ex nostris mss. adjectivum.

reis inferendum, sed ignibus concremandum, dicente Domino: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis eradicabitur* (Math. v, 13). Custodienda igitur nobis^g est omnium germinum seminumque generositas, quam ex summi Agricoltæ plantatione concepimus, et vigili sollicitudine providendum ne Dei munera aliqua invidentis inimici fraude violentur, et in paradiso virtutum concresecat silva vitiorum.

CAP. IV. — Ad declinandum autem hoc malum, nihil est potentius eleemosynis atque jejniis, dum et carnales cupiditates continentia necat, et desideriorum spiritalium fructus misericordiæ^h cura multiplicat. Unde charitatem vestram solemniter admonemus ut per castigationem corporis et per opera pietatisⁱ mundari ab omnium peccatorum sorde cupientes, quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatissimum Petrum apostolum vigiliis celebremus: cujus meritis et orationibus ita nos per omnia credimus adjuvandos, ut misericordia Dei et jejniis nostris adsit et votis, per Christum Dominum nostrum. Amen.

321 SERMO LXXXII [AL. LXXX].

In Natali apostolorum Petri et Pauli.

SYNOPSIS. — I. *Quantum Romæ gloria per religionem, apostolorum ministerio, creverit.* — II. *Quomodo Romanum imperium Christi imperio servierit.* — III. *Cur Romæ primæ Ecclesiæ sedes constituta sit?* — IV. *Quanta Petri fortitudo et charitas Romanæ ingredientis.* — V. *Qui Petri labores, antequam Romam veniret.* — VI. *Petrus et Paulus Petro consociatum, duo præclara divini seminis esse germina.* — VII. *In horum festo quantum lætandum.*

CAP. I. — Quoniam quidem sanctorum solemnissimum, dilectissimi, totus mundus est particeps, et unius fidei pietas exigit ut quidquid pro salute universorum gestum^j recolitur, communibus ubique gaudiis celebretur. Verumtamen hodierna festivitas, præter illam reverentiam quam toto terrarum orbo promeruit, speciali et propria nostræ urbis exultatione veneranda est: ut ubi præcipuorum apostolorum glorificatus est exitus, ibi^k in die martyrii eorum sit lætitiæ principatus. Isti enim sunt viri per quos tibi Evangelium Christi, Roma, resplenduit; et quæ eras magistra erroris, facta es discipula veritatis. Isti sunt^l sancti patres tui verique pastores, qui te regnis cælestibus inserendam multo melius multoque felicis condiderunt, quam illi quorum studio prima mœnium tuorum fundamenta locata sunt: ex quibus is qui tibi nomen dedit fraternæ te cæde fundavit. Isti sunt qui te ad hanc gloriam provexerunt,

^h Sic nostri codices et omnes editiones, excepta Quesnelliana, in qua, nullo indicato codice, *cultura.*

ⁱ Prima editio, *mundari ab omnium peccatorum sorde curemus.* Quarta igitur et sexta feria, etc.

^j Lectionarius codex Veron. S. Firmi Majoris, *recolimus.*

^k His verbis Quesnellus longam annotationem subiecit, quam non inutili, ut speramus, disquisitione illustratam inter observationes invenies.

^l Vox sancti addita ex antiquissimo Vat. 5335, ex fidei Veron. et ex Homil. Pauli Dac.

322 ut gens sancta, populus electus, civitas sacerdotialis et regia, per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsidere religione divina quam dominatione terrena. Quamvis enim multis aucta victoriis jus imperii tui terra marique protuleris, minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit quam quod pax Christiana subjecit.

CAP. II. — Deus namque bonus, et justus, et omnipotens, qui misericordiam suam humano generi numquam negavit, omnesque in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper beneficiis erudit, voluntariam errantium cæcitatem et proclivem in deteriora nequitiam secretiori consilio et altiori pietate miseratus est, mittendo Verbum suum æquale sibi atque cœternum. Quod caro factum ita divinam naturam naturæ univit humanæ, ut illius ad infima inclinatio, nostra fieret ad summa provectionio. Ut autem hujus inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, Romanum regnum divina providentia præparavit; cuius ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum undique gentium vicina et contigua esset universitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confœderarentur imperio, et cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. Hæc autem civitas ignorans suæ provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur suscepisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem. Unde quantum erat per diabolium tena-

cius illigata, tantum per Christum est mirabilis absoluta.

CAP. III. — Nam cum duodecim apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum Evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus, suscepissent, beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii: ut lux veritatis quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cujus autem nationis homines in hac tunc urbe non essent? aut quæ usquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic conculcandæ philosophiæ opinioniones, hic dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ vanitates, hic confutandus dæmonum cultus, hic omnium sacrificiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum quiddam usquam fuerat variis erroribus institutum.

CAP. IV. — Ad hanc ergo urbem tu, beatissime Petre apostole, venire non metuis, et consorte gloriæ tuæ Paulo apostolo aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, silvam istam frementium bestiarum et turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior quam cum supra mare graderis, ingrederis (*Math. xiv, 30*). Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras sacerdotis ancillam (*Math. xxvi, 70*). Numquid aut judicio Pilati, aut sævitia Judæorum minor erat vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris; nec æstimabas pavendos quos susceperas

^a Hic observandum est quod licet sanctos Petrum et Paulum *patres et veros pastores* Romanæ urbis Leo dixerit paulo ante, *sedem* tamen episcopalem uni Petro tribuit, ac per eam *caput orbis* Romam effectam tradit, cuius sedis causa toti orbi præsidet, adeo ut exinde *latius præsidet religione divina, quam dominatione terrena*. Quibus concinunt illa Prosperi in carmine de Ingratis:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honore
Facta caput mundo, quiddam non possidet armis
Religione tenet.

Similia leguntur apud auctorem de Vocat. omnium gentium, lib. II, cap. 16. Hinc autem primatus dignitas atque auctoritas, quæ in totum orbem, etiam extra Romani imperii fines protenditur, ab imperiali urbe, cui episcopatus Petri fuit affixus, originem habere non potuit, ut quidam heterodoxorum somniant.

^b Antiquissimus Vaticanus codex idemque Romanus post verbum, *negavit*, hæc addit: *nobis etiam beatos apostolos et martyres in hac urbe pro custodia collocavit*; quæ forte verba uti Romanæ urbis propria, in aliis mss. Lectionariis ad aliarum Ecclesiarum usum pertinentibus et exinde in collectionibus omissa fuerunt.

^c Edit. ante Quesn. cum mss. collect. 3 et 5, *Verbum igitur caro factum*. Emendationem Quesnelli approbant nostra Lectionaria aliique aliarum collectionum codices.

^d Cod. Bon. et prima editio, *continua*.

^e Vetustiss. Vat., *prædicatio regenerationis, quos*.

^f Sic ex antiquissimo Vat. ex cod. Veron. et Paulo Diac. Al., *assumpsisse*. Mox ex iisdem mss. nec non ex aliis duobus collect. 4 et 5, *respuerat*, ubi prima editio habet, *respueret*, cæteræ edit., *respuebat*.

^g Duo mss. Vat. et prima editio, *quanto*, et dein, *tanto*. Postea pro, *mirabilis*, in antiquissimo Vat., *misericordius*.

^h Ex Sacramentario Romano omnium antiquissimo, quod tomo II dabitur, patet quædam hujus sermonis sententias, ac etiam verba aliquo peculiaria fuisse traducta in præfationem diei natalis SS. Petri et Pauli num. 10, ut conferenti patebit.

ⁱ Ita reposuimus non tam ex editis ante Quesn. quam ex sex nostris codicibus. Equidem participium *conculcandæ* exigere videntur reliqua simili participio elata, *dissolvendæ, confutandus, destruenda*. Quesnellus ex tribus suis codd. supposuit, *collucantes*, pro quo melius et cohærentius in antiquissimo Vat., *colluctandæ*.

^j Vulgati ante Quesn., *sacrilegiorum* cum antiquiss. Vat. et mss. collect. 3 et 4. At in margine notant, *sacrificiorum*. Hanc vocem Quesnellus ex quatuor suis codd. textui inseruit; nec expunximus, quia eam invenimus in Lection. Veron., in codd. collect. 5 et in exemplari Pauli Diac. Paulo post, *variis erroribus*, pro *vanis erroribus*, magis placuit ex tribus optimis Lectionariis.

^k In Homil. Pauli Diac., *ut cum consorte gloriæ tuæ Paulo . . . constantior quam supra mare gradiens, ingredereris*. Id tamen nullis aliis mss. fulcitur, ac præterea opponitur Leonis sententiæ, qui Paulum aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupatum tradens, Petrum cum eo Romam ingressum affirmare non potuit. Adde quod hoc capite indicat Petrum Romæ fuisse sub Claudio, et cap. 6 eidem consociatum tradit Paulum sub Neronis imperio. Hæc quoque sumpta videntur ex Chronico Prosperi, quo Leonem usum ostendimus in observat. ad serm. 77.

^l Vulgati cum Lectionario Veron. et mss. posteriorum collectionum: *Nec æstimabas terrori cœdem*

diligendos. Hunc autem intrepidæ charitatis affectum A jam tunc profecto conceperas quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio (Joan. xxi, 15-17). Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pasceendis ejus quem diligeres, ovibus, cibum, quo ipse eras opimatus, impenderes.

Cap. V. — Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, b tot experimenta virtutum. Jam populos, qui ex circumcissione crediderant, erudieras; jam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta (Act. xi, 26), fundaveras; jam Pontum, Galatiam, Cappadociam, c Asiã atque Bithyniam legibus 325 evangelicæ prædicationis d imbueras; nec aut dubius e de proventu operis, aut de spatio B tuæ ignarus ætatis, tropæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis præordinationibus anteibant et honor potestatis, et gloria passionis.

Cap. VI. — Ad quam beatus coapostolus tuus, vas electionis (Act. ix, 15), et specialis magister gentium Paulus occurrens, f eo tibi consociatus est

dum, dum horum salutis consulis, quos susceperas diligendos. Quesnellus hanc lectionem secutus, perinde ac Latinus Latinius, conjectit pro diligendos forte melius legendum, dirigendos: sed e vel litterulam, inquit, sine ms. cod. auctoritate immutare religio fuit; et addit: e Canisii et Surii editio et ms. Victorin. (et duo nostri Vat. ejusdem collect. 5) habent atendos; quod et ad vulgatarum editionum marginem appositum est. Omnem difficultatem sustulit lectio textui a nobis inserta auctoritate antiquiss. Vat. et trium Lection. Vallicell., quæ etiam cum antecedentibus formidinis et amoris probe cohæret. Mox ardorem loco affectum in antiquissimo Vat.

a In eodem Vat., quem diligis.

b Tot pro atque, quod erat in editis, scripsimus ex antiquiss. Vat. cum Leoninæ syntaxi melius congruat.

c Hæc vox Asiã desideratur in codd. mss. Thuanzo, Corbeiensi, Oxoniensi et Sammagloriano. Unde merito additam esse suspicamur, translataque huc ex initio Epistolæ primæ beati Petri apostoli; ubi quatuor illis provinciis hic enumeratis adjungitur Asia, vel ex Hieronymi libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Petro, unde hæc mutuatus esse videtur Leo noster. Quidquid sit de aliis, potuit hæc ejus esse sententia ex Ecclesiæ forsitan Romanæ traditione hausta, Evangelium Asianis a Petro non fuisse prædicatum. Et revera Paulo apostolo debere videntur Asianæ Ecclesiæ fidei suæ semina, cum ex una parte de seipso hoc testetur Apostolus: Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem; sed sicut scriptum est: Quibus non est ammittatum de eo videbunt, et qui non audierunt intelligent. Propter quod et impediatur plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc. Ex altera vero parte textus est S. Irenæus lib. iii, cap. 3, ab illo gentium magistro fundatam esse Ephesi Ecclesiam totius provinciæ præcipuam, a Joanne postmodum curatam. Plurimas certe ibidem Ecclesias fundatas esse ab eodem apostolo facile persuadent ea quæ a S. Luca in Actis apostolorum referuntur, de peragratis a Paulo diversis Asiæ provinciis, de trienniis ejusdem illic mora et prædicatione. Libet hic Gregorii Magni locum adducere ex Homil. 17 in Evang.: In illo, inquit, tanto examine . . . unusquisque quid sit operatus, ostendetur. Ibi Petrus cum Judæa conversa, quam post se

tempore, quo jam omnis innocentia, omnis pudor, omnisque libertas sub Neronis laborabat imperio. Cujus furor per omnium vitiorum inflammatus excessum, in hunc eum usque torrentem suæ præcipitavit insanis, ut primus nomini Christiano atrocitatem generalis persecutionis inferret, quasi per sanctorum nece gratia Dei posset extinguï: h quibus hoc ipsum erat maximum lucrum, ut contemptus vitæ hujus occidat, perceptio fieret felicitatis æternæ. Pretiosa i est ergo in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Ps. cxv, 15); nec ullo crudelitatis genere destrui potest sacramento crucis Christi fundata religio. Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur; et semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, 326 dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Unde duo ista præclara divini seminis germina in quantam sobolem J pullularint, beatorum millia martyrum protestantur; quæ apostolicorum æmula triumphorum, urbem nostram purpuratis et longe lateque rutilantibus populis ambierunt, et quasi ex multarum honorum gemmarum conserto uno diademate coronarunt.

traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam. Ibi Joannes Asiã, Thomas Indiã in conspectum sui iudicis conversam ducet, etc. QUESNELLUS. Sed ad vindicandam lectionem vocis Asiã quatuor codd. a Quesnello laudatis opponimus non solum omnes codices quinque collectionum, verum etiam quatuor mss. Lectionaria, tria Vallicell. et antiquissimum Vat., quod cum sit certo Romanum, maximi habendum est. Non diffitemur tamen in exemplo Pauli Diac. et in Lection. Veron. eam vocem deesse.

d Sic melius ex laudato antiquiss. Vat. et duobus C Vallicell. Al., impleveras. Id autem ne referamus ad Epistolas quas Petrus in memoratis provinciis misit, illud suadet quod S. pontifex hic ex contextu loquitur de rebus quæ præcesserunt adventum ejus Romam sub Claudio; cum præsertim tum non distingueretur duplex Petri adventus in Urbem, ut ex Prospero Chronico, quæ Romani ejus ætatis utebantur, colligere licet. Prima autem Petri Epistola in eas provincias missa Romæ scripta fuit, cum jam antea ille saltem transiens iisdem provinciis Evangelium prædicasset; alias nihil erit cur ad has potius quam ad alias provincias scriberet. Hinc evanescit ea Quesnelli conjectio ad excludendum ab hoc sermone nomen Asiæ, nimirum Leonem potuisse sentire Evangelium Asianis a Petro non fuisse prædicatum.

e Ita ex pluribus et potioribus nostris codd. necnon ex Homil. Pauli diac. Al. in vulgatis, proventu. Mox Petrus de spatio suæ ætatis non ignarus dici potuit: sive quia Christus, Joannis xxi, 19, prædixerat eum ad senectutem perventurum: Cum senior fueris; sive quia Petrus Ep. II, c. 1, v. 14, scripsit: Certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster significavit mihi.

f Hæc lectio præferenda fuit auctoritate antiquiss. Vat. Al., eodem.

g Al., excessus.

h Aptior contextui vox, quibus, quæ habetur in prima editione et duobus mss. Vat., quam in vulg., cujus.

i Verbum est addidimus ex antiquissimo Vat. mss. Veron. et Homil. Pauli Diac. ac prima editione.

j Sic cum Quesn. et prima editione præcipui nostri codices. Al., germinarint. Paulo post editiones ante Quesn. et aliqui mss., qui apostolicorum æmulitriumphorum; æque bene.

CAP. VII.—^a De quo præsidio, dilectissimi, divinius nobis ad exemplum patientiæ et confirmationem fidei præparato, universaliter quidem in omnium sanctorum commemoratione lætandum est, sed in horum excellentia patrum merito est ^b exsultantius gloriandum, quos gratia Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiæ membra prorexit, ut eos in corpore, cui caput est Christus (Ephes. 1, 22), quasi geminam ^c constituerit lumen oculorum. De quorum meritis atque virtutibus, quæ omnem loquendi superant facultatem, nihil diversum, nihil debemus sen-

tere discretum: quia illos ^d et electio pares, et labor similes, et finis fecit æquales ^e. Sicut autem et nos experti sumus, 327 et nostri probavere majores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iustius vitæ, ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos: ut quantum propriis 328 peccatis depesimur, tantum apostolici meritis erigamur. Per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est cum Patre et sancto Spiritu eadem potestas, una Divinitas in sæcula sæculorum. Amen.

^a Eadem editiones cum cod. Veron. et mss. collect. 3 et 5: *De quorum præsidio*.

^b Ita cum Quesnello nostri codd. Cæteræ editiones, *excellentius*.

^c Quesnellus ex quinque suis mss. posuit, *construet*. Nulli nostri codices, nullæ editiones id præferunt; sed vel *constituerit*, vel *constitueret*. Primum prætulimus ex aliquot nostris potioris notæ codicibus, ac præsertim ex antiquiss. Vat.

^d Voces, et *electio pares*, desunt in antiquiss. Vat. Intelligitur autem electio ad apostolatam, quo pares fuerunt Petrus et Paulus, quia a Christo uterque apostolus electus fuit; quod primatui nihil præjudicat: nam, ut Leo tradidit serm. 4, cap. 2: *Unus Petrus eligitur, qui . . . omnibus apostolis . . . præponatur*; et ep. 10, cap. 1, de apostolatu loquens, ad quem omnes apostoli vocati fuerunt, *Hujus muneris sacramentum, inquit, ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocarit*. Dein vero *æquales* illos tradidit non potestate primatus, sed *finis*, id est morte seu martyrio. Hæc autem notanda fuere ob postillam Quesnellianæ editionis huic loco affixam: *Petrus et Paulus geminus oculus Ecclesiæ, alter alteri æqualis*. Ipse etiam Quesnellus in opere inscripto: *La discipline de l'Eglise*, tom. I, pag. 96, allatis illis Apostoli ad Cor. II, cap. XII: *Nihil minus fui ab iis qui sunt supra modum apostoli, fateatur totam hanc æqualitatem respicere solum apostolatam, non vero primatum apostolatus: En tout cela l'égalité ne regarde précisément que l'apostolat, non la pri-*

mauté de l'apostolat; et hunc quidem primatum non meri honoris, sed præcipuæ potestatis ac jurisdictionis primatum esse, ipsi etiam Galli theologi cum catholica Ecclesia fatentur; unde et Leo, paulo ante, cap. 5, non *merum honorem, sed honorem potestatis ex divinis præordinationibus* Petro attributum agnovit.

^e His verbis, *fecit æquales*, clauditur sermo iste in mss. Corb., Thean. et Sammagloriano, desideranturque subsequentiæ verba ad finem usque. Ex quibus conjicitur non nemo vel hæc addita esse pro usu alicujus Ecclesiæ, cujus *speciales patroni* erant, ut ibi legitur, apostoli Petrus et Paulus. Hoc enim usitatissimum esse non ignorant, qui evolvens antiquis Lectionariis assueverit; vel, si Leonis sunt, hac parte minutum esse sermonem in codicibus ad illarum Ecclesiarum usum scriptis, quæ apostolos istos pro *specialibus patronis* non habebant. QUESNELLUS. Eadem subsequentiæ verba nos quoque deesse reperimus non solum in Homil. Pauli Diaconi, verum etiam in mss. collect. 2, nec non in tribus Lectionariis Vallicell., in uno Veronens., ac præsertim in antiquissimo Vat., qui erat ad usum Romanæ basilicæ SS. Philippi et Jacobi. In hoc autem et in duobus Vallicell., post vocem, *æquales*, hæc clausula subjicitur: *Per Iesum Christum Dominum nostrum; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen*. Soli codices trium collectionum posteriorum 3, 4 et 5 (quod videmus) ea verba exhibent, quæ sicut Quesnellus non ausus est expungere, ita nec nos audeamus, cum præsertim nihil repugnans contineant, nec stylus a Leonino discrepet.

ADMONITIO IN SERMONEM SEQUEM.

Monitum hoc loco in suis editionibus Quesnellus posuit, ut rationem afferret cur sequentem sermonem hinc subductum in appendicem rejecisset. Hæc sunt ejus verba: « Sequitur in omnibus quæ hucusque prodierant editionibus Sermo 2 in Natali apostolorum Petri et Pauli, cujus initium est: Exultemus in Domino, etc., quem ideo nostra removimus, quia exceptis exordio, quod Leonis proculdubio non est, et quinque circiter lineis, quæ desumptæ sunt ex sermone 2 (nunc 3) in Anniversario assumptionis, reliqua ex sermone 3 (nunc 4) in Anniversario ejusdem transcripta sunt. Locum tamen ei dabimus in appendicula. In unico ms. cod. qui Regiæ Bibliothecæ est, inventus est a nobis hic sermo, quem ad usum alicujus Ecclesiæ particularis compactum esse inde manifestum est quod in ea exordii parte, ubi legitur: Beatum Petrum huic civitati dignatus est prærogare, habetur in ms. Cod.: Urbi Romæ dignatus est, quæ mutatio indicat eum Romæ lectum non esse. » Ita ille.

Nos ad hæc aliquamdiu ancipites fuimus. Dein vero expendentes hunc sermonem Leoni constanter attribui non solum in omnibus mss. quatuor diversæ originis collectionum 1, 2, 3 et 4, verum etiam in quampluribus optimæ notæ Lectionariis tum Vaticanis, tum externis, quotquot hoc cum sermone reperimus, ipsum cum Quesnello a Leone abjudicare ausi non sumus; ac proinde in eo loco quem in anterioribus editionibus obtinebat relinquendum putavimus. Id potissimum exigere visa est auctoritas præstantissimi Lectionarii Vat. 3835, quod certe Romanum, nihil non sincerum Leoni tribuit; et ante annos mille exaratum vetustiorum adhuc originem satis *prodit* ex peculiari annotatione in præfatione descripta num. 6, qua S. pontifex cœva sermæ eidem formula, non *sanctus, nec beatus, sed dominus appellatur*. Hoc testimonium præ omnibus habendum. Etsi enim facile fuit errare in notandis aliarum Ecclesiarum auctoribus quoad sermones qui aliunde accipiebantur, non tamen facile invenietur erratum in nominibus auctorum propriæ Ecclesiæ, cum antiquiora et (ut in hoc codice accidit) vicina Leoni exemplaria exscriberentur. Tanto autem magis hujus Lectionarii auctoritas facienda est, quanto alia pars ejusdem Lectionarii signata num. 3836 Leoni suppositum detexit sermonem de Machabæis, quem non Leoni, ut in antiq. codicibus, et exinde in omnibus vulgatis, sed Augustino tribuit; adeo in Leonis nomine inscribendo duo hæc antiquissima Romana Lectionaria accurata inventiuntur. Stylus quidem hujus sermonis plane Leoninus est; nec intelligimus quid in exordio Quesnellum offenderit, unde istud Leonis proculdubio non esse nulla ratione allata affirmaverit.

Quod difficultatem non exiguum videtur facessere, illud unum est, excepto exordio sermonis, cætera transscripta comprehendi partim ex sermone tertio, partim ex quarto de Natali sue. An existatum Leonis fuisse sua regesore aliqua transcribere, ex Epistolis liquet, Nam in epist. 28, ad Flavianum, cap. 3 et 4, plures sententiæ leguntur quæ ad verbum sumptæ sunt ex serm. 21 et 22. In epist. 124, ad Palæstinos, septem capitula continentur quæ totidem verbis (paucis exceptis) inveniuntur in epist. 165, ad Leonem Augustum; et in duabus his epistolis longius occurrunt testis sermonis 66, qui duo integra capita perficit. Duæ etiam epistolæ 50 et 51 nam pauca repetitis exhibent; epistola autem 66 nonnullis repetitis ex epist. 1 et 2. Quis igitur miraretur si idipsum in hoc sermone accidit? Quod si nihil ejusmodi in aliis qui profuerunt Leonis sermonibus deprehenditur, id eam habere videtur causam, quod recitata in una solemnitate non ita convenirent alteri, uti accommodari poterunt Natali S. Petri quæ olim in Natali suo de Petri fandibus disernerat. Satis in hoc fuit novam exordium festo S. Petri congruum concinnare; reliqua vero, quæ hinc et hinc ex serm. 3 ac 4 excerpta fuerunt, adeo opte et coherenter connectuntur, ut eundem auctorem ac magistrum præferant; nec quidquam incongruum ullibi recipiant, uti contingit in serm. 1 appendicis iuserendo, qui etsi ex variis Leonis fragmentis contextus, alicubi tamen consarcinatorum incautum manifestat, quemadmodum suo loco annotabimus. Quid quod nonnullos sermones quibusdam mutatis Leonem repetitisve probroditur coniecit annot. 15 in serm. 90, sicut et alios Patres aliquot id genus repetitiones usurpasse ex SS. Zosimo et Ambrosio cognoscimus? Quidni igitur noster S. pontifex ex uno et altero sermone plura excerptens atque conjungens, novo præfixo exordio alius festivitatis proprio, novam quamdam formam ac novum sermonem effinxerit?

Petro verba Beatorum Petrum huic civitati dignatus est prærogare, quæ in nostris codicibus retineantur, sermonem Romæ et a pontifice habitum declarant; nec dubium est quin mutatio eorum in codice quam Quaschnellus vidit tribuenda sit arbitrio librarii, qui pro alia Ecclesia particulari lectionarium scribens, Petrum non suæ, sed Romanæ civitati præpositum indicare voluit.

329 SERMO LXXXIII [Al. LXXX].

In Natali S. Petri apostoli.

SERMO. — I. Petri confessio et excellentia. — II. Quid ipsi Christus contulerit. — III. Pro ipsius fide orant, et firmitatem fidei tribuit. Totius Ecclesiæ principem fecit.

CAP. I. — Exsultemus in Domino, dilectissimi, et spiritali jucunditate lætemur: quia unigenitus Dei Patris Filius, Dominus noster Jesus Christus ad insinuanda nobis suæ dispensationis et Divinitatis mysteria, apostolici ordinis primum beatum Petrum huic civitati dignatus est prærogare, cujus hodierna solemnitas, recurrente triumpho martyrii, specimen et decus contulit orbi terrarum. ^b Hoc enim obtinuit, dilectissimi, illa confessio, quæ a Deo Patre inspirata apostolice cordi, ^c omnia humanorum opinionum incerta transcendit, et firmitatem ³³⁰ petreæ, quæ nullis impulsioibus quateretur, accepit. Evangelica siquidem ^d reserante historia, ^e omnes apostolos Dominus quid de se homines opinentur interrogat. ^f Et tandem sermo respondentium communis est, quamdiu humanæ intelligentiæ ambiguitas explicatur. At ubi quid habeat discipulorum sensus exigitur, ille primus est in Domini confessione, qui primus est in apostolica dignitate. Qui cum dixisset: Tu es Christus Filius Dei vivi, respondit ei Jesus: Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est (Matth. xvi, 16, 17); ^g id est, ideo beatus es, quia Pater meus te docuit, nec opinio te terrena fefellit, ^h sed inspiratio ecclesiæ instruxit; et non caro ^h nec

A sanguis, sed ille me tibi, cujus sum unigenitus, indicavit. Et ego, inquit, dico tibi; hoc est, sicut Pater meus tibi manifestavit Divinitatem meam, ita ego notam tibi facio excellentiam tuam. Quia tu es Petrus (Ephes. ii, 14); id est, cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum (Ibid. 18); tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidarum, ut quæ mihi ³³¹ potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia.

CAP. II. — Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum exstruam templum, et Ecclesiæ mee celo inserenda sublimitas, in hujus fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est, et sicut confessores suos in cælestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. Propter quod dicitur ⁱ beatissimo Petro: Tibi dabo claves regni cælorum: et quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis, et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis. Transivit quidem ^j etiam in apostolos alios jus istius potestatis, sed non frustra uni commendatur quod omnibus intimetur. ^k Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma proponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur æquitate iudicium; nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod ^l beatus Petrus aut ligaverit aut solverit.

^a Erat in editis, In Nativitate sanctorum Petri et Pauli; male, cum S. Paulus nec nominetur. Correximus ex vetustiss. Vat., qui sic habet: Item sermo S. Leonis papa in Natali S. Petri apostoli.

^b Eadem serm. 3, c. 3.

^c Sic emendavimus ex eodem Vat., uti etiam habetur serm. 3, cap. 3, unde hæc a Leone sumpta fuerunt. Vulg., omnium.

^d Editi, referent. Correximus ex laudato Vat., cui concinunt illa memorati sermonis cap. 2: Sicut evangelica lectione reseratum est.

^e Hæc ex Sermon. 4, c. 2 æqq.

^f Hæc periodus usque ad verbum, explicatur, omit-

titur in prima editione, nec non in eodem Vat.

^g Ex eodem codice adjecimus, id est, uti legitur pariter serm. 4, cap. 2.

^h Particulam nec pro et vulgatorum, supposuimus ex tribus Vat., inter quos antiquissimus reperitur.

ⁱ Ita ex eodem antiquiss. codice, sicut etiam in serm. 4, cap. 3. Editi, beato Petro Apostolo.

^j Particulam etiam inseruimus ex laudato ms. atque sermone.

^k Sic ex iisdem cod. et serm. Editi, Petro enim singulariter hoc creditur.

^l Vocem beatus omissam in editis addidimus ex iisdem cod. et serm.

CAP. III. — Instante autem passione sua Dominus, A æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter quæ discipulorum suorum erat turbatura constantiam, Simon, inquit, Simon, ecce Satanas expostulavit ut vos scriberet sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ^a ne deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, ne intretis in tentationem (Luc. xxi, 34, 32). Commune erat omnibus apostolis **332** periculum de tentatione formidinis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro Petri fide proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur. ^b Nam et post resurrectionem suam Dominus beato Petro apostolo post regni claves, ad trinam

æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter dixit: *Pasce oves meas* (Joan. xxi, 17): quod et nunc proculdubio facit, et mandatum Domini pius pastor exsequitur, confirmans nos exhortationibus, et pro nobis orare non cessans, ut nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam ^c omni populo Dei, sicut credendum est, ubique præterdit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro ^d beatæ dormitionis toro, eadem qua præsedit carne requiescit? Cum itaque, dilectissimi, tantum nobis videamus præsidium divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritis et dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi ^e Redemptori nostro Domino Jesu Christo, quod tantam potentiam dedit ei quem totius Ecclesiæ principem fecit, ad gloriam et laudem nominis sui: ^f cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

^a Ita antiquissimus Vat. et cod. Casin. collect. 1. Editi, ut non deficiat. Mox in vulgatis erat, ne intrent. Correximus ex laudatis codd. et duobus aliis Vat., quibus concinit lectio serm. 4, cap. 3. Vide quæ de hac additione, quam nec in Græco textu, nec in Latino vulgato reperire est, ibidem animadvertimus annot. 22.

^b In sequentibus alia ommissa, alia transposita, alia mutuata ex serm. 4, c. 4.

^c Ita in eodem antiquiss. Vat. et serm. laudato

cap. 4. Editi omittunt, omni, et dein, nobis; ac pro, præterdit, habent, protendit.

^d Vox beatæ adjecta ex memorato Vat. habetur similiter in laudato sermone.

^e Secuti sumus lectionem vetustiss. Vat., conformem sermone 4, cap. 3. Vulgati, et Redemptori nostro Jesu Christo.

^f Hanc clausulam Leoni usitatam sumpsimus ex eodem codice. Vulg., Qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ADMONITIO IN SERMONE SEQUENTEM.

In titulum sequentis sermonis hanc prolixam annotationem Quesnellus apposuit: « Ad Attilanam cladem, quæ dicuntur in hoc sermone, referenda esse censet card. Baronius ad an. 452 et 455. De direptione Vandala potius intelligenda esse nonnulla sermonis verba persuadent. Significat enim consuevisse populum, superioribus scilicet annis, confluere ad gratias Deo agendas, ob diem castigationis et liberationis. Doleat Romanos, nec de correptione compungi, nec de remissione lætari. Eisdem objicit vocem hanc propheticam: *Flagellasti eos, et non doluerunt; castigasti, et noluerunt accipere disciplinam.* Misericordiæ Dei imputat quod corda furentium barbarorum mitigare dignatus est. Quæ omnia magis vastitati Romanæ urbi a Vandalis illatæ convenire videntur, quam irruptioni Attilicæ, a quo Urbs nihil damni passa est, barbaro, antequam illuc irrumperet, divinitus mitigato. Sed hæc clarius adhuc elucent ex his capituli 1 verbis: *Quis hanc urbem, inquit, reformavit salutem? quis a captivitate eruit? quis a cæde defendit?* Hæc, inquam, clare innuunt de Urbe a Vandalis occupata Leonis sermonem esse explicandum. Nemo enim salutem restituitur, nemo eruitur a captivitate, qui non in hostium fuerit potestate, et cujus salus in summum discrimen adducta non fuerit. Denique quod a cæde defensam commemorat civitatem, omnino congruit Miscellæ historiæ narrationi, quæ ita habet: « Gensericus continuo vacuum præsidio civitatem capit, et occursum Leonis papæ mitigatus, ab incendio, cædibus atque suppliciis urbem immunem servavit. » Porro sermonem ipsum in octava apostolorum dictum fuisse a Leone nostro, solus titulus indicat; de cujus veritate propter penuriam codd. mss. inquirere non licuit: unicus enim Victorinus, isque admodum recens, adfuit nobis. Si sola Leonis verba attendas, unum clarum est, habitum esse sermonem hunc paulo post solemnitate publicæ supplicationis ad S. Petrum indictæ in gratiarum actionem pro liberata Urbe ab exercitu hostili. Alio autem tempore quam qui vel festo, vel octavæ apostolorum dicatus est, concionem istam habitam esse a pontifice nostro, hinc probari posse videtur, quod tunc ludi Circenses in Urbe celebrabantur, quos in kalendas Martias solitos esse dari ex Ovidii in Fastorum eruit Jul. Cæs. Bulengerius lib. de Circo Rom. et Circensibus ludis, cap. 1. Aliis etiam diebus Circenses ludi notantur in Calendario Romano ab Aldis et ab aliis edito ex Maffeianno marmore; sed non vel in kal. Julii, in quo festum apostolorum occurrit, vel pridie Nonas ejusdem mensis, in quo octava. Huic enim soli Apollinares ludi assignati leguntur. »

Tria hic notavit Quesnellus: Primum, de irruptione Vandalorum accipienda esse, quæ hoc in sermone continentur, verissimum est.

Quoad alterum vero, id est titulum. In Octavis apostolorum Petri et Pauli, præmonendum est hunc sermonem, cujus unicum codicem Victorinum collect. 5 Quesnellus vidit, a nobis inventum fuisse in mss. quatuor collect. 2, 3, 4 et 5, ac præterea in Lectionario Vallicell. A, 6. Soli quidem codices collect. 3, 4 et 5 eum titulum præferunt. Quamvis vero alius titulus legatur in tabula ms. Casanat. collect. 2 et in Lectionario Vallicell., non tamen idcirco hic sermo a die octavæ apostolorum excludendus fuit. Dum enim tabula codicis Casanat. titulum exhibet argumento ipsius sermonis congruentem De neglecta solemnitate, diei octavæ nequaquam opponitur. Dum vero ms. Vallicell. eundem sermonem describit Dom. 6 post Natale apostolorum cum titulo: Sermo S. Leonis papæ ad populum, animadvertendum est ita hunc sermonem in octava habitum tibi posteriori ævo in divino officiorum usum translatum fuisse ad memoratam Dominicam sextam, sicuti tres sermones de Collectis certissime habitos infra octavam eorumdem apostolorum eadem de causa in eodem codice descripti inveniuntur Dom. 2, 3 et 4 post ipsorum Natale, de quo vide admonitionem præmissam sermone 6. Hinc ejusmodi sermonem in

octava apostolorum, id est prid. non. Julii recitatum, nihil ambigendum est. Et diei octavæ et neglectæ solemnitate titulum retinimus.

Tertium, quo ex Leonis verbis clarum quidem Queanellus fatetur, habitum esse sermonem hunc paulo post solemnitate publicæ supplicationis ad S. Petrum indictæ ob gratiarum actionem pro liberata Urbe ab exercitu hostili; sed difficultatem mox ex die, cum in sermone mentio fiat ludorum Circensium; hi autem in antiquis Calendariis non notentur habiti in die octavæ apostolorum, cui soli ludi Apollinares assignantur; hæc, inquam, tertium ut probe concilietur, quædam prænotanda sunt. Cum in emordio sermonis S. pontifex queratur de paucitate concurrentium ad Petri ecclesiam, quo olim cunctus populus ad agendas gratias confluebat, satis indicat sermonem habitum non primo anno, quo Roma a Vandalis capta et liberata fuit, id est an. 455 (eo enim initio major erat ad Ecclesiam concursus), sed aliquot annis post, cum pristina devotio refrigerat; ac proinde hic sermo ad postremos Leonis annos pertinet.

Ad ecclesiam vero S. Petri, licet non nominetur expresse, ideo gratiarum actio indicta videtur, quia in ipso die festo S. Petri Roma liberata fuit. Etenim die 12 Junii obiit Maximus imperator, teste anonymo Cuspiniani, quem integrum ediderunt Bollandistæ e ms. Cæsareo tom. VI Junii part. II, pag. 187. Tres post ejus obitum dies Gensericum cum Vandalis Romam occupasse Theophanes narrat. Per dies autem quatuordecim eam deprædasse traditur tum a laudato anonymo Cuspiniani, tum a S. Prospero in Chronico, ubi præterea eosdem Vandalos post memoratos quatuordecim dies Roma discessisse satis indicat, uno contextu scribens: Per quatuordecim igitur dies secura et libera scrutatione omnibus opibus suis Roma evacuata est, multaque millia captivorum... Carthaginem adducta sunt. Nunc si supputatio trium et quatuordecim dierum fiat a Maximi nece, seu a die 12 Junii ad evacuationem et libertatem Romanæ urbis, hanc invenies incidisse in diem 29 ejusdem mensis. Igitur liberata in die S. Petri Romana urbe, mox gratiarum actio ad S. Petrum indicta fuit aliquo die subsequenti infra octavam ejusdem apostoli. Ludi autem Circenses, qui in hoc sermone indicantur, haud intelligi debent ludi eodem die concurrentes, cui hæc supplicatio addicta fuerat; sed possunt referri ad ludos Apollinares, qui in die octavæ incipiebant, et saltem die 13 habebantur in Circo, ut ex Calendariis antiquis diximus in admo. ad sermones de Collectis. Meram scilicet comperationem S. pontifex instituit inter ludos Circenses aliisque spectacula in quibus magna erat frequentia, et inter supplicationem memoratam, quæ pene ab omnibus proximo fuerat neglecta; ubi vox proxime diem paulo anteriorem ei supplicationi deputatum designat.

335 SERMO LXXXIV [Al. LXXXI].

In Octavis apostolorum Petri et Pauli.

DE NEGLECTA SOLEMNITATE.

SYNOPSIS. — I. Romanos Circensibus ludis deditos periculose beneficiorum Dei oblitos. — II. Romæ liberationem a barbaris non stellarum effectum, sed Dei esse donum grato animo recolendum.

CAP. I. — Religiosam devotionem, dilectissimi, qua ob diem castigationis et liberationis nostræ, cunctos fidelium populus ad agendas Deo gratias confluebat, pene ab omnibus proxime fuisse neglectam, ipsa paucorum qui adfuerunt raritas demonstravit: et cordi meo multum tristitiæ intulit, et plurimam^a timoris incussit. Magnum enim periculum est homines esse ingratos Deo, et per oblivionem beneficiorum ejus nec de correptione compungi, nec de remissione lætari. Vereor igitur, dilectissimi, ne vox illa prophetica tales increpasse videatur, quæ dicit: *Flagellasti eos, et non doluerunt; castigasti eos, et noluerunt accipere* 336 *disciplinam* (Jerem. v, 3). Quæ enim in eis correctio ostenditur, in quibus tanta^b aversio reperitur? Pudet dicere, sed necesse est non tacere: plus impenditur dæmoniis quam apostolis, et majorem obtinent frequentiam insana spectacula quam beata^c martyria. Quis hanc urbem reformavit saluti? quis a captivitate eruit? quis a cæde defendit? ludus Circensium, an cura sanctorum? quorum utique precibus divinæ

A censuræ flexa sententia est,^d ut qui merebamur iram servaremur ad veniam.

CAP. II. — Tangat, obsecro, dilectissimi, cor vestrum illa sententia Salvatoris, qui cum decem leprosos misericordiæ virtute mundasset, unum tantum ex eis dixit ad agendas gratias revertisse (Luc. xvii, 15): significans videlicet de ingratis, quod huic pietatis officio, etiam si corporis assecuti sunt^e sanitatem, non tamen sine animi impietate defuerunt. Ne ergo ista ingratorum nota etiam vobis, dilectissimi, possit ascribi, revertimini^f ad Dominum intelligentes mirabilia quæ in nobis dignatus est operari, et liberationem nostram, non, sicut opinantur impii, stellarum effectibus, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est, ad tanti vos^g beneficii memoriam toto fidei vigore conferre. Gravis negligentia 337 majore satisfactione curanda est. Ad emendationem nostram utamur lenitate parcitis: ut beatus^h Petrus et omnes sancti qui nobisⁱ semper in multis tribulationibus affuerunt, obsecrationes nostras pro vobis apud misericordem Deum juvare dignentur, per Christum Dominum nostrum. Amen.

SERMO LXXXV [Al. LXXXIII].

† In Natali S. Laurentii martyris.

SYNOPSIS. — I. Quid intersit inter Christi et Martyrum

^a Lectionar. Vallicell. et cod. Barber. collect. 2, C pæcoris.

^b Cod. Barb., effusio.

^c Martyria hoc loco ecclesias in honorem martyrum dicatas significat.

^d Cod. Bon. et prima editio, ut qui merebatur iram servaretur ad veniam. Mss. Vallicell. et Barb., merueramus.

^e Cod. Vallicell., mundationem, non tamen eis animi impietas defuerit. Ms. Barb. ut in textu, et solum defuerint pro defuerunt.

^f Ms. Barb., ad Deum.

^g Cod. Vallicell., beneficii gratiam.

^h Idem codex addit, Apostolus.

ⁱ Ex eodem codice adjecimus semper, pro quo in ms. Barberino habetur, sæpe. Utrumque in editis deerat. Mox, obsecrationem nostram in ms. Vallicell., obsecrationem vestram pro nobis in cod. Barb.

† Ita in antiquioribus codicibus, inter quos perantiquus Vat. Longobardicus, ut aiunt, litteris extractus. Non absimiliter cod. Veron. et alius Vat. ac prima editio cum mss. collect. 3, In Nativitate S. Laurentii. Cæteræ editiones cum nonnullis mss., In festo, seu in festivitate; alii codd., in Passione.

mortem. — II. *Quæ utriusque efficacia.* — III. *Laurentii et facultates et fidem Ecclesiæ servantis fortitudo.* — IV. *Charitate Laurentium invincibilem factum.*

CAP. I.—Cum omnium, dilectissimi, ^a summa virtutum et totius plenitudo justitiæ de illo amore nascatur, quo Deus proximusque diligitur, in nullis profecto hic amor sublimius excellere clariorque fulgere, quam in beatissimis martyribus invenitur: qui Domino nostro Jesu Christo pro omnibus hominibus mortuo tam propinquo sunt imitatione charitatis quam similitudine passionis. Quamvis enim illi dilectioni, qua Dominus nos redemit (*Rom. v, 8*), nulla cujusquam benignitas possit æquari, quia aliud est pro justo mori hominem sua necessitate moriturum, aliud pro impiis occumbere a debito mortis alienum, multum tamen universis hominibus etiam martyres contulerunt, quorum fortitudine ita ejus largitor usus est Dominus, ut poenam mortis et atrocitatem crucis nulli suorum vellet esse terribilem, sed multis faceret imitabilem. **338** Si ergo nullus bonus sibi soli est bonus, nec cujusquam sapientis sibi tantum sapientia est amica; et hæc verarum natura virtutum est, ut multos a tenebroso abducatur errore, qui earum clarus est lumine: ad erudendum Dei populum nullorum est utilior forma quam martyrum. ^b Eloquentia sit facilis ad exorandum; sit ratio efficax ad suadendum; validiora tamen sunt exempla quam verba; et ^c plus est opere docere quam voce.

CAP. II.—In quo excellentissimo genere doctrinæ beatus martyr Laurentius, cujus passione dies hodiernus illustris est, quam gloriosa polleat dignitate, etiam persecutores ipsius sentire poterunt, ^d cum illa mirabilis animi fortitudo, de Christi principaliter amore concepta, non solum ^e ipsa non cederet, sed etiam alios exemplo suæ tolerantiae roboraret. Cum

^a Postillam hic Quesnellus affixit: *Nulla virtus et justitia, nisi ex charitate.* At S. Leo, summam omnium virtutum et totius justitiæ plenitudinem ex charitate nasci affirmavit: qua sententia non negat aliquas virtutes, ex gr., fidem et spem posse sine charitate nasci atque consistere: de quo vide quæ disseremus in observat. ad serm. 45, 79 et 90.

^b Prima editio et Quesnelliana cum mss. collect. 3 et 4, *Sit eloquentia facilis ad exhortandam.* Cæteræ editiones cum mss. collect. 5, alia interpunctione, *quam martyrum eloquentia. Facilis ad exhortandum sit ratio, efficax ad suadendum,* etc. In Homil. Pauli Diac. paulo dissimiliter, *quam martyrum sit eloquentia. Sit ratio facilis ad orandum, efficax ad suadendum.* Meliorem duximus lectionem duorum Lectionar. Vat., Longobard. et Veron., *ad exorandum*, id est ad impetrandum seu obtinendum orando.

^c Ita ex iisdem duobus optimis notæ Lectionariis, nec non ex Homil. Pauli Diac. Prima editio, *planius; reliquæ, plenius.*

^d Tres codd. Vatt., *quando cum illo.*

^e Prima editio, *ipsis*, id est persecutoribus, non cederet.

^f Duo codd. Vatt., in lectissima.

^g Magis placuit ex editis ante Quesn. et ex nostris codd. delere particulam in, quam ille præposuit ex duob. mss. Vict. Sammagl., nec non ex veteri homiliarum editione Basileæ excusa anno 1515. In margine editorum; Al., in mysterio.

A enim furor gentilium potestatum ^f in electissima quæque Christi membra sævirot, ac præcipue eos qui ordinis erant sacerdotalis impeteret, in levitam Laurentium, qui non solum ^g ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticæ substantiæ præminebat, impius persecutor efferbois, duplicem sibi prædam de unius viri comprehensione promittens, quem si fecisset sacræ pecuniæ traditorem, faceret etiam ^h veræ religionis exortem. Armatur itaque gemina face homo pecuniæ cupidus et veritatis inimicus: avaritia, ut rapiat aurum; impietate, ut auferat Christum. Postulat sibi ab immaculato sacrarii ⁱ præsule opes ecclesiasticas, quibus avidissimus inhiabat, inferri. Cui levita castissimus ubi eas repositas haberet ostendens, numero-

B sissimos sanctorum pauperum obtulit greges, in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat facultates, quæ tanto integrius erant salvæ, quanto sanctius probabantur expensæ.

CAP. III.—Fremis ^j ergo prædo frustratus, et in **339** ediam religionis, quæ talem divitiarum usum instituisset, ^k exardescens, direptionem thesauri potioris aggreditur; ^l ut apud quem nullam denariorum substantiam reperisset, illud depositum, quo sacratius erat dives, auferret. Renuntiare Christo Laurentium jubet, et solidissimam illam levitici animi fortitudinem diris parat urgere supplicis. Quorum ^m ubi prima nihil obtinent, vehementiora succedunt. Laeros artus et multa verberum sectione concissos subjecto præcipit igne torreri: ut per eratem ferream, quæ jam de fervore continuo vim in se haberet urendi, conversorum alterna mutatione membrorum, fieret cruciatus vehementior et poena productior.

CAP. IV.—Nihil obtines, nihil proficis, sæva crudelitas. Subtrahitur ⁿ inventis tuis materia mortalis, et Laurentio in eos abeunte ^o tu deficis. Flammas

^h Prima editio et cod. Bon., *sacræ.*

ⁱ Homil. Pauli Diac., *præsule*, et mox omittit inferri.

^j Vox ergo in ms. Vat. Longobard. desideratur.

^k Ita melius ex Homil. Pauli Diac. quam alias *ardescens.* Mox *direptionem* cum emendatioribus codd. prima editio et Quesn. Al., *direptione.*

^l Hæc lectio præferenda videtur est ex eodem Homiliario ac prima editione et ms. Bon., qui duo posteriores post vocem *depositum* addunt *ei.* Alias particula *ut* hic omittitur, et præponitur voci *illud.*

^m Duo mss. Vatt., unus Bon. et prima editio, *ubi minora.* Post pauca *pro præcipit* in exemplo Pauli Diac. habetur, *præcepit*, et alteratione pro alterna mutatione.

ⁿ Ita Quesnellus ex ms. Vict. et ex marginali annotatione Surii et Antwerp. Ita etiam nostri codd. Lectionar. Veron. et Barb. collect. 2 ac Vat. collect. 5. Homil. Pauli Diac., per errorem amanuensium, *juventutis pro inventis tuis.* Al. legebatúr, *tormentis tuis.*

^o Editi ante Quesn., *tu deficis flammis tuis. Superari charitas Christi flamma non potuit.* Cod. Barb. collect. 2, paulo dissimiliter, *tu deficis in flammis tuis. Superari charitas Christi flamma tua non potuit.* Quesnelli lectionem, quam ex cod. Vict. et ex margine memoratarum editionum recepit, secuti sumus, cum confirmetur duobus nostris Lectionariis et tribus aliis mss. Vatt. ac exemplo Pauli Diac. Alius Vat. modi-

nis asperari thabentis Christi: framma non potuit, A
 et segnes suis ignis qui satis vobis quam qui intus
 accendit. * Servasti, persecutor, martyri, cum ser-
 visti; auxisti palmam, dum aggeras poenam. Nam
 quid non ad victoris gloriam ingenium tuum repe-
 rit, * quando in honorem transierunt triumphi, etiam
 instrumenta supplicii? Gaudeamus igitur, dilectis-
 simi, gaudio spiritali, et de foetissime inelyti virt sine
 gloriemur in Domino, qui est mirabilis in sanctis
 suis (Ps. lxxv, 56), in quibus nobis et praesidium
 constituit et exemplum; atque ita per universum
 mundum clarificavit gloriam suam, ut a solis ortu
 usque ad occasum, d leviticorum luminum ebruscante
 fulgore, quam clarificata est Jerosolyma Stephano,
 tam illustis fieret Roma Laurentio. Cujus oratione
 et patrocinio adjuvari nos sine cessatione confidimus: B
 ut **340** quia omnes, sicut Apostolus ait: *Quicumque
 voluit in Christo pte vivere, persecutionem patiuntur*
 (1 Tim. iii, 12), corroboremur spiritu * charitatis,
 et ad superandas omnes tentationes † constantis fidei
 perseverantia muniamur. * Per Dominum nostrum
 Jesum Christum, viventem et regnantem cum Patre
 et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

SERMO LXXXVI [Al. LXXXIV].

De Jejunio septimi mensis I.

SYNOPSIS. — I. Indicit jejunium ex auctoritate, suadet
 ex charitate, ut corpus castigetur et pauper adjuve-
 tur. — II. Parum esse nihil auferre proprium, nisi
 et pauperi tuum largiaris.

CAP. I.—Observantiam quidem vestram, dilectis-
 simi, ita novimus esse votam, ut animas vestras C
 non solum legitimis, sed etiam voluntariis jejunis
 excolatis. Verumtamen adjicienda est huic studio
 etiam nostrae admonitionis † exhortatio, ut si qui
 sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus
 communi abstinence se obedienter adjungant, in
 quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem
 attentius celebrare, ut per humilitatem jejunii con-
 tra omnes hostes nostros divinum mereamur auxi-
 lium. Res enim est praecipui operis, quam et ex au-
 ctoritate indicimus, et ex charitate suademus:
 ut periculum edendi libertate compressa, castiga-
 tioni † corporum et pauperum studeamus alimo-
 nia, **341** quos qui reficit animam suam paseit,
 cum discrepans habet: *Tu deficis. Flammis tuis su-
 perari flamma Christi non potuit.*

* Melior et Leoninae syntaxi conformior visa est
 haec lectio quam invenimus non solum in prima edi-
 tione et mss. collect. 3, verum etiam in duobus Le-
 ctionar. Vat. et Veron. et in exemplari Pauli Diac.,
 quod solum pro aggeras habet exaggeras. Unus Vat.,
 augetes. Vulgati sic: *Servasti persecutor in martyrem,
 servasti et auxisti palmam, dum aggeras poenam.*

† Quesnellus, ad victorie. Revocavimus aliarum
 editionum lectionem, quae et melior est, et in omni-
 bus nostris mss. invenitur, nec non in illo inventa
 fuit quod usus est Paulus Diac.

* Homil. Pauli Diac., quando commenta tyrannidis
 tuae in honorem transierunt triumpho etiam inter tormenta
 supplicii.

† Idem Homil., levitico numero, lumine coruscante
 fulgoris, quam clarificata. Prima editio et cod. Bou-
 glossicala, reliqua ut in textu.

Eadem editio et cod. Bou., veritatis.

et temporales epulas in delicias mutat aeternas.

CAP. II. — In locum igitur malarum cupiditatum
 sanctorum desideriorum incrementa succedant. Ces-
 set iniquitas, sed non sit otiosa justitia. Quem nul-
 lus patitur opprimentem, sentiat aliquis adjuvantem.
 Parum est enim non auferre aliena, nisi largiaris et
 propria. Sub oculis justis iudicis sumus, qui novit
 quantam unicuique bene operandi dederit faculta-
 tem. Non vult otiosa esse munera sua, qui servis
 suis sic mensuras mysticorum distribuit talentorum,
 ut creditum qui liberaliter erogasset, auget; qui
 steriliter servasset, amitteret (Matth. xxv, 28; Luc.
 xix, 26). Et ideo, dilectissimi, quia septimi mensis
 Jejunium celebrare nos convenit, sanctitatem ves-
 tram monemus ut quarta et sexta feria jejunemus; B
 sabbato vero apud beatum Petrum Apostolum † pa-
 riter vigilemus, cujus suffragantibus meritis ad om-
 nibus tribulationibus mereamur absolvi: * per Jesum
 Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat in
 saecula saeculorum. Amen.

SERMO LXXXVII [Al. LXXXV].

De Jejunio septimi mensis II.

SYNOPSIS. — I. Diabolo per continentiam esse resisten-
 dum, qui jacti in primis parentibus seminis fructum
 per illecebram edendi requirit in nobis. — II. Jeju-
 nium et alienae et propriae cujusque salutis plurimum
 prodesse. — III. Abundantiores sint eorum eleemo-
 syndae, qui nequeunt jejunare. — IV. Divitias in tuto
 collocari et augeri, cum pauperibus erogantur.

CAP. I.—Deus humani generis conditor et redem-
 ptor, qui nos ad promissiones vitae aeternae per se-
 mitas vult ambulare justitiae, † quia non defuturae
 erant tentationes quae nobis in itinere virtutum insi-
 diosis adversarentur occursum, multis nos praesi-
 diis, dilectissimi, † quibus laqueos diaboli obterere-
 mus, instruxit: inter quae hoc famulis suis saluber-
 rimum contulit, ut contra omnes inimici dolos
 fortitudine se continentiae et operibus pietatis arma-
 rent. Ille enim **342** qui ab initio primis hominibus
 interdicti cibi inseruit appetitum (Gen. iii, 5), et thale
 credulis per illecebram edendi omnium concupiscenti-
 arum virus infudit, easdem fraudes retractare non
 desinit, et in natura, quam scit suis semihibus esse
 vitiatam, † sationis suae germen inquirit, ut ad labe-
 factanda studia virtutis, desiderium voluptatis accen-

† Exemplum Pauli Diac., constantia fidei et perse-
 verantia.

* Cod. Vat. Langobard., *Per eum qui vivit et regnat
 in saecula saeculorum. Prima editio: Per Dominum
 nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit
 et regnat in unitate Spiritus sancti per quonia saecula
 saeculorum. Amen.*

† Lectionar. Venet. S. Marci 154, hartatio.

† Prima editio, corporis.

† Eadem editio omittit, pariter.

† Haec clausula ex cod. Veneto apposita est.

† Vulg., *de futura tentatione, qua nobis... adver-
 saretur. Magis placuit Lectio cod. Veneti.*

† Editio, in quibus. Delevimus in auctoritate nos-
 trorum codicum.

† Vulg. ante Quesn. addunt, et corruptam. Unus
 Vat. cod., *esse incitatum et corruptam. Prima editio,
 quam scit suis seminibus incitatum, esse vitiatam. Ques-
 nellianam lectionem caeteri nostri codd. confirmant.*

dat. Quoniam pœna ipsius est profectio Christiana, nec potest eorum animos aliquo modo lædere, qui noverunt, auxiliante Domino, in sua carne regnare. Rationabili ergo moderatione sanctoque proposito frenandæ sunt rebelles cupiditates, nec sinendum est ut castis et spiritalibus desideriis corporales concupiscentiæ reluctantur. Agnoscat interior homo exterioris sui se esse rectorem, ^a ut mens divino gubernata dominatu terrenam substantiam in bonæ voluntatis cogat obsequium. Nec enim deest nobis ad hunc ordinem ^b conservandum, misericordissimi Regis auxilium, qui nos saluberrimæ observantiæ ratione informavit, præfrenans nobis per temporum recursus quosdam jejuniorum dies in quibus castigatione corporum virtus roboraretur animorum.

CAP. II. — Hujus autem remedii munus, dilectissimi, etiam in isto qui septimus est mense dispositum est, quod nos prompta convenit alacritate suscipere; ut præter ^c illam abstinentiam, qua quisque se peculiariter atque privatim secundum modum suæ possibilitatis exercet, hæc quæ omnibus simul indicitur animosius celebretur. Nam in omni agone certaminis Christiani, utilitas continentię plurimum valet, ita ut ^d quidam sævissimorum spiritus dæmonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperiis, sola jejuniorum et orationum virtute pellantur, dicente Domino: *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in jejunio et oratione* (*Matth. xvii, 20; Marc. ix, 28*). Grata ergo est Deo et terribilis diabolo jejunantis oratio, nec latet quantum acquirit saluti suæ, quæ tantum præstat alienæ.

CAP. III. — In hac sane observantia, dilectissimi, quamvis omnes ^e nos sananimitate oporteat esse devotos, si qui tamen sunt quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem qui supra vires est corporum, redimant impendiis facultatum. Multa enim sunt opera pietatis quæ ipsam edendi necessitatem merito ampliore ^f commendent, si jejunantium purificationem studio benignitatis **343** acquirunt. Nam

^a Revocavimus ut a Quesnello deletum ex anterioribus editionibus, pro quo duo mss. Vat. habent et.

^b Ita cum Quesnello nostri codd. Al., *observandum*. Paulo post, *formavit* in duobus mss., pro *informavit*.

^c Ex Lectionario Veneto addidimus, *illam*.

^d In ms. Vat. collect. 5 omittitur, *quidam*. Post pauca cod. Venet. delet præpositionem in ante vocem *jejunio* in Matthæi textu.

^e Unus cod. Vat., *vos*; et post pauca, *obsistit* in Lectionario Veneto pro, *obsistat*.

^f Ita omnes et editiones et codices, sed legendum, ni fallor, *compensent*. QUESNELLUS in margine.

^g Id intelligitur ex serm. 18, de Jejuniis VII mensis septimi, c. 3, ubi Leo ad eleemosynas cum jejuniis vincendas hortaturus, *sterile* indicat, quod pietatis ac eleemosynæ fructibus caret; qui fructus adeo Christianis necessarii sunt, ut sicut infecundam Dominus Jesus, inquit, *nihil habentem, quod esuriens sumeret, perpetua sterilitate damnaverit: quoniam qui esurientem non refouet, illi denegat cibum, qui quod pauperi est datum, sibi dixit impensum. Et hujus maledictionis arbores erunt, quibus a judicante dicetur: Discedite a me, etc. Esurivi enim, et non distis mihi manducare, etc.* Sterile igitur vocatur je-

junium, quod a jejunantibus cum ea qua possunt eleemosynarum erogatione non jungitur; quatenus eo fructu caret, quo qui experts est jejuniis non suffragante damnabitur. Mox, pro *ad abstinentium*, codex Venet. habet, *ad abstinentiam*.

^h Vocem *quis* in mss. collect. 5 et a Quesnello omissam, ex anterioribus vulgaris et cæteris nostris antiquis libris revocavimus.

ⁱ Ita melius ex eodem cod. Veneto, quam in Vulgatis, *qui*.

^j Prima editio, præmisso puncto, *Non solum*. Dein *sed et modo* scripsimus ex plerisque et potioribus nostris codd. Al., *sed etiam modo*.

^k Prima editio, *damnum*; eleemosyna enim temporali damno verti solet.

^l Unus cod. Vat., *quos dicat*.

^m Vulg., *perspicacius*. Cod. Vat. suggestit emendationem, quam Quesnellus suspicatus margini annotaverat, et ante eum Latinus Latinus in Biblioth. Sacra.

ⁿ Prima editio, *qui*. Clausulam *Jesum Christum, etc.*, adjecimus ex ms. Veneto. In prima editione hæc alia clausula legitur: *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

CAP. IV. — In quo opere, dilectissimi, etiam ii qui ab epularum delectatione se continent, fructus sibi debent misericordiæ comparare, ut ⁱ quod abundantius seminaverint, copiosius metant. Non enim unquam agricolæ suo seges ista mentitur, aut incertam spem habet operis cultura pietatis. Quidquid hoc modo serentis manu spargitur, non æstus urit, non torrens trahit, non grando prosternit. Incolumes semper sunt omnes pietatis expensæ; ^j nec solum integræ manent, sed et modo augentur, et qualitate mutantur. De terrenis cœlestia prodeunt, de parvis magnagignuntur, et temporale ^k donum in præmium transit æternum. Quisquis igitur divitias amat, quisquis multiplicari quæ possides concupiscis, in hæc lucra accendere, in hæc rerum tuarum augmenta suspira, de quibus nihil fur abripit, nihil tinea corrumpit, nihil rubigo consumit (*Matth. vi, 19*). Noli desperare de fenore, noli de accipiente diffidere.

Quod uni horum fecistis, mihi fecistis (*Matth. xxv, 40*), ^l quis dicat, intellige; et apud quem opes tuas colloces, ^m perspicacibus fidei oculis securus agnosce. Non dubitet de receptione, cui Christus debitor est. Non sit anxia liberalitas, nec triste jejunium: *hilarem enim datorem diligit Deus* (*II Cor. ix, 7*), qui fidelis est in verbis suis, et abundanter largita retribuit, ⁿ quæ benigne largienda donavit Jesus

junium, quod a jejunantibus cum ea qua possunt eleemosynarum erogatione non jungitur; quatenus eo fructu caret, quo qui experts est jejuniis non suffragante damnabitur. Mox, pro *ad abstinentium*, codex Venet. habet, *ad abstinentiam*.

^h Vocem *quis* in mss. collect. 5 et a Quesnello omissam, ex anterioribus vulgaris et cæteris nostris antiquis libris revocavimus.

ⁱ Ita melius ex eodem cod. Veneto, quam in Vulgatis, *qui*.

^j Prima editio, præmisso puncto, *Non solum*. Dein *sed et modo* scripsimus ex plerisque et potioribus nostris codd. Al., *sed etiam modo*.

^k Prima editio, *damnum*; eleemosyna enim temporali damno verti solet.

^l Unus cod. Vat., *quos dicat*.

^m Vulg., *perspicacius*. Cod. Vat. suggestit emendationem, quam Quesnellus suspicatus margini annotaverat, et ante eum Latinus Latinus in Biblioth. Sacra.

ⁿ Prima editio, *qui*. Clausulam *Jesum Christum, etc.*, adjecimus ex ms. Veneto. In prima editione hæc alia clausula legitur: *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

Christus **344** Dominus noster, qui vivit et regnat A in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXXVIII [Al. LXXXVI].

De Jejunio septimi mensis III.

STROP. 19. — I. Jejunia, sine quibus antiquis justitia Dei non est placata, nobis quoque esse necessaria. — II. Multo potentiora esse quando ab omnibus simul fidelibus celebrantur. — III. Debere se quemque interdum curis subtrahere, ut salutis suæ intentius vacet. Unitas orationis quam potens sit. — IV. Plurimum valere apud Deum consensum bonorum. Animum, non censum in elemosynis pensari. — V. Quemque debere pro facultate sua elemosynas erogare sine diffidentia.

CAP. I — Ad exorandam, dilectissimi, misericordiam Dei, et ad renovandum statum ^a fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa jejunia, sanctorum prophetarum prædicatione cognoscimus; qui divinæ justitiæ commotionem, quam frequenter populus Israel merito iniquitatis inciderat, non nisi jejunio protestantur posse placari. Unde et Joel propheta admonet dicens: *Hæc dicit Dominus Deus vester: Convertimini ad me ^b in toto corde vestro, in jejunio, et fletu, et planctu, et dirumpite corda vestra et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum: quia misericors est, et patiens, et magnanimus, et multum misericors (Joel. II, 12, 13); et iterum: Sanctificate jejunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam (Ibid., 15).* Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoque est amplectenda temporibus, quia hujus curationis remedia ^c etiam a nobis sunt necessarie prædicanda, C ut in observantia ^d sanctificationis antiquæ, quod perdidit **345** Judaica prævaricatio, acquirat Christiana devotio.

CAP. II. — Divinarum ^e autem reverentia sanctorum, inter quælibet spontanæ observantiæ studia, habet semper privilegium suum: ut sacratius sit quod publica lege celebratur quam quod privata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio indicit arbitrio, ad utilitatem cujusdam pertinet portionis; jejunium vero, quod universa Ecclesia suscipit, neminem a generali purificatione sejungit; et tunc fit potentissimus Dei

populus, quando ^f in unitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conveniunt, et in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, et eadem est ubique munitio. Fremat licet cruenti hostis pervigil furor, et latebrosas undique prætendat insidias, neminem tamen capere, neminem poterit vulnerare, si nullum inermem, nullum desidem, nullum invenerit ab opere ^g pietatis exsortem.

CAP. III. — Ad hujus ergo invictæ ^h unitatis potentiam, dilectissimi, etiam hoc nos solemne jejunium septimi mensis invitat: ut a curis sæcularibus actibusque terrenis liberos ad Dominum animos erigamus. Et quia hanc intentionem semper necessariam non omnes possumus habere perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem ⁱ a supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mundanis nos occupationibus subtrahamus, et aliquid temporis quod prosit ad bona æterna furemur. *In multis enim, sicut scriptum est, offendimus omnes (Jacob. III, 2).*

Et licet quotidiano Dei munere a diversis contaminationibus emundemur, inhærent tamen incautis animis plerumque maculæ crassiores, quas oporteat diligentiori cura ablui et impendio majore deleri. ^k Plenissima autem peccatorum abolitio quando totius Ecclesiæ una est oratio et una confessio. Si enim duorum vel trium ^l sancto pioque consensui omnia quæ poposcerint Dominus præstanda promittit (*Matth. XVII, 20*), quid negabitur multorum millium plebi unam observantiam pariter exsequenti, et **346** per unum spiritum concorditer supplicanti?

CAP. IV. — Magnum est ^m in conspectu Domini, dilectissimi, valdeque pretiosum, cum totus Christi populus eisdem simul instat officiis, et in utroque sexu omnes gradus omnesque ordines eodem cooperantur affectu; cum ⁿ in declinando malo ac faciendo bono par cunctorum et ^o una sententia est; cum in operibus servorum suorum glorificatur Deus, et totius pietatis auctori ^p in multa gratiarum actione benedicitur. Aluntur esurientes, vestiuntur nudi, visitantur infirmi, et nemo quod suum est quærit, sed quod alterius (*I Cor. X, 24*), dum ad relevandam alienam miseriam unicuique mensura sua sufficit, et

^a Prima editio et unus cod. Vat., *felicitatis*.

^b Ms., Venet., *ex toto*; et paulo post *scindite pro dirumpite* in prima editione et in mss. collect. 3 et 4.

^c Codex Venet., *etiam a nobis necessariæ prædicantur*.

^d Prima editio, *satisfactionis*.

^e Autem pro *namque* melius reposuimus ex ms. Veneto.

^f Idem cod. Venet., *unitate*.

^g Vocem *pietatis* a Quesnello deletam restituimus ex omnibus editis nostrisque codicibus.

^h Editi ante Quesnellum cum mss. collect. posteriorum et Lectionar. Veneto, *pietatis*. Sed melius ille, *unitatis*; nam refertur ad unitatem sanctæ obedientiæ, quæ præcedenti capite memoratur, cuique insistitur initio cap. 5.

ⁱ Ms. Vat. collect. 5, *a supernis recedimus*, deletis vocibus, *in terrena*. Alius Vat. collect. 4, *decidimus*,

D pro *recidimus*.

^j Particula *et*, quam Quesnellus delevit, ex omnibus editis et nostris codd. revocavimus.

^k Prima editio et cod. Bon., *Plenissima autem est peccatorum abolitio*.

^l Ita ms. Venet., duo Vatt. et prima editio. Al., *sanctorum pio consensui*.

^m Restituimus lectionem editorum ante Quesnellum, quam omnes nostri codices preferunt. Quesnellus nihil indicans, *et in conspectu Domini, dilectissimi, valde pretiosum*.

ⁿ Sic ex nostris mss. et editis ante Quesnellum, apud quem, *in declinando a malo, ac faciendo bonum*.

^o Mss. Corb. et Vict. Quesnelli, *una substantia*.

^p Sic ex Lectionario Veneto. Al., *in multarum*; quo etiam confirmatur lectio antea vulgatorum, auctori, pro qua Quesnellus auctor supposuit,

facile est inventre hilarem * largitorem, ubi modum operis ratio temperet facultatis. Per hanc autem Dei gratiam, quæ operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 6), communis fidelium fructus et commune sit meritum. ^b Quoniam quidem potest et eorum par esse animus quorum impar est census, et cum alter de alterius lætatur largitate, cui æquari non potuit impendio, æquatur affectu. Nihil in tali populo * inordinatam nihilque diversum est, ubi ad unum pietatis vigorem omnia sibi totius corporis membra consentiunt; nec de sua tenuitate confunditur qui de aliorum opulentia gloriatur. Decus enim universitatis est excellentia portio, et cum Dei spiritu omnes agimur, non solum illa nostra sunt quæ ipsi gerimus, sed etiam illa de quibus in aliorum actione gaudemus.

CAP. V. — Amplectamur igitur, dilectissimi, beatam istam sacratissimam unitatis soliditatem, et solemne jejunium concordante proposito bonæ voluntatis ineamus. Nihil a quoquam arduum, nihil asperum quaeritur, nec aliquid nobis quod vires nostras excedat indicitur, sive in abstinentiæ castigatione, sive in eleemosynæ largitate. Sciunt singuli quid possint quidve non possint. Ipsi modulum suum pendant, ipsi justa et rationabili taxatione se censeant, ut sacrificium misericordiæ non cum tristitia offeratur, nec interdamna numeretur. Hoc pio **347** impendatur operi quod cor justificet, quod conscientiam lavet, quod denique et accipienti prosit et danti. Felix quidem ille est animus multumque mirabilis, qui facultatum defectionem benefaciendi amore non metuit, et daturum sibi eroganda non diffidit, a quo quod erogaret accepit. Sed quia magnanimitas ista pauperum est, ^d et plenum etiam pietatis est ut suorum curam quisque non deserat, nos perfectioribus non præjudicantes, ea vos regula generaliter cohortamur ut mandatum Dei secundum possibilitatis vestræ mensuram operemini. Illarem enim benevolentiam esse decet, quæ sic suam temperet largitatem, ut de illa et pauperum refectio gaudeat, et domestica sufficientia non laboret. Qui autem ministrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum

^a Al., datorem.

^b Cod. Venet., quoniam potest par eorum esse animus.

^c Prima editio cum mss. posteriorum collect., inornatum.

^d Conjunctionem et adjecimus ex mss. Veneto et duobus Vatt.; etiam vero ex editionibus ante Quesnellum et quatuor codd. revocavimus. Paulo ante editiones Quesnello anteriores corrupte præponebant particulam cum voci magnanimitas.

^e Cod. Venetus, Domini.

^f Jejunium scilicet decimi et septimi mensis ex observantia veteris legis assumptum Leo sæpe commemorat; et eatenus Judæis commune in temporibus hoc loco traditur.

^g Ritum ex pharisaica procul dubio superstitione descendente arguit: nihil enim tale præscriptum Judæis in Scriptura legitimus. Haustus porro ex ethnicorum consuetudine, quam commemorat Tertullianus lib. de Jejunii, in fine: Sed et omnem, inquit, *ταρσοπόρναρα* ethnici agnoscunt. Cum stupet cælum,

A justitiæ vestræ (II Cor. ix, 10). Quarta igitur et sexta feria jejunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum apostolum pariter vigilias celebremus, cujus meritis et orationibus confidimus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorū. Amen.

SERM. LXXXIX [AL. LXXXVII].

De Jejunio septimi mensis IV.

SYNOPSIS. — I. Jejunium a Christianis gratia Dei impletum quantum præstet observantia carnalis Judæorum. — II. Commune et publicum privatis esse anteferendum, ut majoris meriti et effectus. — III. Innumera esse tela diaboli, quæ ab eo solo vitantur qui Deum super omnia diligit. — IV. Quædam tempora electa, ut ad divina respiremus. — **348** V. Jejunio subjungendam eleemosynam, maxime etiam fideles. — VI. Pauperes patientia, divites misericorditer vitandos.

CAP. I. — Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adjuvat consuetudo, et ratio temporis commendat officium sacerdotis, ne aut onerosum videatur aut arduum, quod et præceptum exigit legis, et devotio temperat voluntatis: quæ cum in usum, gratia Dei auxiliante, conveniunt, non littera occidit, sed spiritus vivificat (I Cor. viii, 4). Ubi autem spiritus * Dei, ibi libertas (II Cor. xiii, 17), quæ legem non timore exsequitur, sed amore. Obedientia enim molit imperium, nec dura ibi necessitate servitur, ubi diligitur quod jubetur. Cum ergo vos, dilectissimi, ad quædam quæ etiam in veteri Testamento instituta sunt cohortamur, non Judæis vos observantia jugo subdimus, nec consuetudinem vobis populi carnalis indicimus. Excellit super illorum jejunia continentia Christiana: et si quid nobis atque illis ^f commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi ^g nudipedalia sua, et in tristitia vultuum ^h ostentent otiosa jejunia; nos in nullo ⁱ ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec a justis et necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus: ut in usu ciborum modus obligatur, non ^j creatura damnetur.

CAP. II. — Quamvis autem unicuique nostrum liberum sit voluntariis castigationibus proprium cor-

et aret annus, nudipedalia denuntiantur, etc. Hæresim commemorat Augustinus hominum nudis pedibus semper ambulantium, eo quod Dominus Moyses, Josue et Isaiam nudis pedibus ambulare jusserit. Hæres. 68. QUESNELLUS.

^h Sic ex Lectionar. Veneto. Al., ostendant. Respicit hic ad illa Matth. vi, 16, de hypocritis jejunantibus. Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam; et ideo otiosa ejusmodi jejunia appellat, quod æterna mercede careant. Confer quæ traduntur serm. 92, c. 2.

ⁱ Quesnellus in margine: Forte, ad habitus nostri honestate.

^j Innuuntur cibi quos Hebræi velut immundos damnabant, ut caro suina, sanguis, etc. Ab his autem abstinebant Christiani etiam Leonis ætate in jejunio quatuor temporum, eo quod carnes non comedere paritatis ac temperantiæ nomine, non vero quod aliquem cibum Hebræica superstitione reprobarent.

pus afficere, et tunc moderatius, tunc vero districtius reprobantes spiritus carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet praeiter celebrari generale jejuniarum, et tunc est efficacior ^a sacratioque devotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiae unus animus et unus est sensus. Publica enim praefrenda sunt propriis; et ibi intelligenda est praecipua ratio utilitatis, ubi vigilat cura communis. ^b Tenet igitur diligentiam suam observantia singulorum, et contra nequitiae **349** spiritalis insidias, implorato divinae protectionis auxilio, ^c caelestia quisque arma corripit. Sed ecclesiasticus miles, etiamsi specialibus praeflitis possit fortiter facere, tutius tamen et feliciter dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit: ubi non suls tantum viribus certamen ineat, sed sub invicti Regis imperio fraternis consociatus agminibus bellum universale conficiat. Minori enim discrimine plures confingunt cum hoste quam singuli; nec facile patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantum, sed etiam aliorum fortitudo defendit: ut ubi una est omnium causa, sit una victoria.

CAP. III. — Quia igitur adversarius noster insidiari nobis diversa tentationum arte non desinit, et haec est ^d una versutiarum ejus intentio, ut redemptos Christi sanguine a mandatis Dei possit abducere, omni diligentia praevendum est ut nullis inimici jaculis vulneremur. Tela enim ipsius non sunt aspera corporis sensibus, sed nimium carni, ut animae noceant, blandiuntur. Trahunt oculos ad varias ^e cupiditates, ut de mundi pulchritudine aut concupiscentiae accendantur faces, aut ^f superstitionum gignantur errores. ^g Per insidiosos etiam sonos mollibus ictibus pulsatur auditus, ut animi soliditas illecebrosa modulatione solvatur, et lethali consuetudine suavitatum incauta et parum sobria corda caplantur. Sed hos diaboli dolos inefficaces et irritos faciunt divinae praesidia gratiae, et evangelicae praecipua doctrinae. Quoniam qui acceperunt Spiritum sanctum, et a quibus timor Domini non de poenae formidine, sed de Dei charitate conceptus est, illaeso fidei pede laqueos talium conterunt captivorum, ut creaturarum omnium pulchritudine ad gloriam et laudem sui utantur auctoris, eumque diligant super omnia, per quem facta sunt omnia (Joan. 1, 3).

CAP. IV. — In hujus admirationem, dilectissimi, **D** omnium fidelium tendat affectio; de hoc sibi delectationes non corruptibiles, sed aeternas, sapientia continentia peccata, et in amore ^h ejus boni aere quo nullus est bonus incontaminata castitas inardescat. Ad hoc enim nobis tradita sunt exercitia Christiana ut, resecata omni illicita voluptate, in sanctas et spirituales delicias aestuemus. **350** Et cum nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies ideo sunt ad castigationem communis observantiae consecrati, ut anima quae terrenis adhuc desideriis implicatur et curis secularibus impeditur, ex intervallo saltem ad divina respiret; et quia portio ⁱ Domitici agri est, dignos coelestibus horreis afferat fructus. Ibi enim spes est metendi ubi sacris diligentia seminandi.

CAP. V. — His, dilectissimi, ad profectus vestrum **B** pro temporis occasione perstrictis, jejuniarum vobis septimi mensis indicimus, in quo vos non solum de ciborum abstinentia, sed etiam de pietatis operibus commoneamus: ut quod vestris usibus religiosa pietate subtrahitis in alimoniam pauperum et in cibos debiliu transferatis; omnibus quidem indigentibus generali benevolentia consulentes, sed maxime eorum memores qui sunt de membris corporis Christi et nobis unitate catholicae fidei copulantur. Plus enim debemus nostris pro consortio gratiae, quam alienis pro communione naturae.

CAP. VI. — Abundet ergo in vobis, dilectissimi, benignitas Christiana; et sicut recententia anni tempora desideratis ut plena sint fructibus, ita et corda vestra pascendis sint secunda pauperibus. Quibus **C** utique potuit Deus, cujus sunt omnia, necessariam conferre substantiam, et tales eis tribuere facultates, ut in nullo vestris largitionibus indigerent; sed et illis et vobis multa virtutum materia defuisset, si nec illos ad patientiae coronam inopia exerceret, nec vos ad misericordiae gloriam copia provocaret. Mirabiliter autem providentia divina dispositum ut essent in Ecclesia et sancti pauperes et divites boni, qui invicem sibi ex ipsa diversitate prodessent, cum ad aeterna et incorrupta praemia promerenda Deo gratias agerent accipientes, et Deo gratias agerent largientes: quoniam, sicut scriptum est, ^j et patientia pauperum non peribit in aeternum (Ps. 111, 19), et hilarem datorem diligit Deus (II Cor. 9, 7). Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato vero apud beatissimum Petrum apostolum vigiliis celebremus, sperantes nos ita ipsius orationibus adjuvandos, ut Deis miseri-

solam nascentem a paganis derivatam serm. 37, c. 4.
^a Ita ex ms. Veneto. Prima editio: *Insidiosus enim sono et mollibus ictibus*. Subsequentes editiones quae a prima non habent originem: *Insidiosus etiam sono mollibus ictibus*. Quesnellus: *Insidiosus etiam sono et mollibus ictibus*.
^b Supplevimus vocem ejus ex laudato ms. Veneto.
^c Vulgati, *divini agri*. Mollis ex eod. Veneto *Domitici*, quod haec utitur est.
^d Particulam *et*, quae in Rainando et Quesnello deerat, ex omnibus nostris eod. et anterioribus editionibus revocavimus. Cod. Venet., pro *pauperum*, habet, *pauperis*.

^a Al, *sanctiorque*.

^b Ita cum Quesnello ms. Venetus. Caeterae editiones cum eod. collect. posteriorum: *Teneant... observantia*.

^c Vulgati, *arripiat*. Placuit lectio ms. Veneti.

^d In prima editio deest *una*.

^e Eadem editio, *tentationes*.

^f Respicere videtur superstitionem gentiliu quae astrorum pulchritudine captae ex astris fecerunt deos; vel Manichaeorum, qui soli ac lunae superstitionum cultum deferre ab ipso Leone inventi fuerunt, uti traditur serm. 42, c. 3, et ep. 13, ad Taribium, c. 4. Vide etiam peculiarem superstitionem erga

cordiarum jejunii nostri a sacrificio placatus **351** A exaudiat per Jesum Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XC [Al. LXXXVIII].

De Jejunio septimi mensis V.

SYNOPSIS. — I. Pœnitentiam semper esse necessariam propter continuas inimici insidias et concupiscentiam carnis. — II. Omnia impossibilia ex imbecillitate humana, esse possibilia ex virtute divina. — III. De amore Dei et mundi. — IV. Amorem Dei bonis operibus nutrire. Cur septimi mensis jejunium.

CAP. I. — Sacratum, dilectissimi, in septimo mense jejunium, ad communis devotionis exercitia prædicamus, sidenter vos paternis cohortationibus incitantes, ut quod fuit ^b ante Judaicum, vestra ^c fiat observantia Christianum. Est enim omni tempore aptum et Testamento utrique conveniens, ut per castigationem ^d et mentis et corporis misericordia divina quærat, quia nihil est efficacius ad exorandum Deum quam ut homo ipse se judicet, et numquam desinat a venia postulanda, qui se scit numquam esse sine culpa. Habet enim hoc in se ^e vitium humana natura, non a Creatore insitum, sed a prævaricatore contractum, et in posteros ^f generandi lege transfusum, ut de corruptibili corpore etiam quod animam corrumpere possit oriatur. Hinc interior homo, ^g tametsi jam in Christo regeneratus et a vinculis captivitatis est erutus, assiduus habet cum carne conflictus, et dum cohibet concupiscentem patitur repugnantem. In qua discordia non facile obtinetur tam perfecta victoria ut etiam ^h illa quæ sunt abruptenda non, illigent et quæ sunt interficienda non vulnerent. Quantumlibet sapienter et provide judex animus ⁱ exterioribus sensibus præsit, inter ipsas tamen curas atque mensuras regendæ carnis et alendæ, nimis ei semper vicina tentatio est. Quis enim ita se aut a voluptate corporis aut a dolore sejungit, ut ad ipsam mentem non pertineat, quod extrinsecus aut blanditur aut cruciat? Indivisum est gaudium, indiscreta tristitia: nihil ^j in homine iracundia non accendit, nihil lætitia non resolvit, nihil **352** ægritudo non afficit. Et quæ illic declinatio potest esse peccati, ubi una passio est et regentis et subditi? Merito Dominus protestatur quod spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (Matth. xxvi, 41).

CAP. II. — Et ne usque ad inertem desidiam desperatione ducamur, quæ impossibilia sunt homini ex

Ita cum nostris codd. et vulgatis ante Quesnellum, apud quem nullo nostro ms. suffragante, sacrificium placatus accipiat. Clausulam ex codice Veneto expressimus. Al., Per Christum Dominum nostrum. Amen.

^b Septimi mensis jejunium apud Hebræos agebatur ipso expiationis die.

^c Ita cum Lectionar. Veneto editiones anteriores Rainaudo et Quesnello, apud quos, sit. Mox tempore pro tempore in ms. Vat. collect. 5.

^d Addidimus et ex laudato ms. Veneto.

^e Editi pro vitium habebant generaliter. Emendationem suppeditavit laudatus cod. Venetus.

imbecillitate propria, possibilia spondet ex virtute divina: *Angusta enim et arcta est via quæ ducit ad vitam* (Matth. vii, 14), et nemo in eam gressum inferret, nemo vestigium promoveret, nisi difficiles aditus ipse se Christus viam faciendo reseraret: ut auctor itineris fiat possibilitas ambulantis, quia idem et introducit ad laborem et perducit ad requiem. In quo ergo nobis spes est æternæ vitæ, in eodem est et forma patientiæ. Si enim *compatimur, et conregnabimus* (II Tim. ii, 12; Rom. viii, 17): quoniam, ut Apostolus ait, *qui se dicit in Christo manere, ut sicut ille ambulavit et ipse ambulare* (I Joan. ii, 6). Alioqui falsæ professionis imagine utimur, si cujus nomine gloriamur, ejus instituta non sequimur: quæ utique nobis onerosa non essent, et ab omnibus nos periculis liberarent, si nihil aliud quam quod amandum jubetur amaremus.

CAP. III. — Duo namque amores sunt ex quibus omnes prodeunt voluntates, ita diversæ qualitibus, sicut dividuntur auctoribus. Rationalis enim animus, qui sine dilectione esse non potest, ^k aut Dei est amator aut mundi. In dilectione Dei nulla nimia, in dilectione autem mundi cuncta sunt noxia. Et ideo æternis bonis inseparabiliter inhærendum, temporalibus vero transeunter utendum est: ut peregrinantibus nobis et ad patriam redire properantibus, quidquid de prosperitatibus mundi hujus occurrerit, viaticum sit itineris, non illecebra mansionis. Ideo beatus Apostolus prædicat dicens: *Tempus breve est: reliquum est ut qui habent uxores, tamquam non habentes sint; et qui flent, tamquam non flentes; et qui gaudent, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi* (I Cor. vii, 29-31). Sed quod de specie, de copia, de varietate blanditur, non facile declinatur, nisi in illa visibilibus pulchritudine Creator potius quam creatura diligatur, qui cum dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua* (Matth. xxii, 37), in nullo nos vult ab amoris sui vinculis relaxari. Et cum huic præcepto proximi quoque copulat **353** charitatem, imitationem nobis suæ bonitatis indicit: ut quod diligit diligamus, et quod operatur operemur. Quamvis enim *Dei agricultura simus, et Dei ædificatio* (I Cor. iii, 9), **D** *et neque qui plantat sit aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (Ibid., 7); in omnibus tamen exigit nostri ministerii servitatem, et nos dispensa-

^f Sic cum Quesnello idem ms. Venetus et Vat. collect. 5. Al., generaliter.

^g Vulg. ante Quesn. et plures codd., si tamen.

^h Addidimus illa ex ms. Veneto. Mox alligent pro illigent in prima editione.

ⁱ Vulg., suis exterioribus præsit. Prætulimus lectionem cod. Ven.

^j Ita melius ex prima editione, uti etiam indicavit corrigendum Latinus Latinus. Al., in hominem.

^k De hoc textu apud Quesnellianos celebri, et de Quesnelli postilla eidem apposita, plura in observationibus ad hunc sermonem dicenda erunt.

tores suorum vult esse donorum, ut QUI FERT Dei A imaginem, Dei faciat voluntatem. Propter quod in oratione Dominica sacratissime dicimus: *Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra (Math. vi, 10)*. Quibus verbis quid aliud postulamus, quam ut Deus a quos necdum sibi subdidit subdat, et sicut in caelo angelos, ita et in terra homines ministros suæ faciat voluntatis? Hoc autem petentes amamus Deum, amamus et proximum; et non diversa in nobis, sed una dilectio est, quando et servum servire, et dominum cupimus imperare.

CAP. IV. Hic igitur affectus, dilectissimi, quo amor terrenus excluditur, honorum operum consuetudine roboratur, quia necesse est ut^b bonis acibus conscientia delectetur, et libenter faciat quod fecisse se gaudet. Assumitur ergo jejunium, multiplicatur largitio, iustitia custoditur, frequentatur oratio, fitque ut singulorum desiderium sit unum omnium votum. Nutrit patientiam labor, mansuetudo extinguit iram, benevolentia calcat invidiam, immundæ cupiditates sanctis desideriis enecantur, avaritia liberalitate depellitur, et onera divitiarum fiunt instrumenta virtutum. ^c Sed quia 354 insidiæ diaboli etiam inter talia studia non quiescunt, rectissime in quibusdam articulis temporum, vigoris nostri est instituta reparatio: ut ubi de clementia cæli et ubertate agri potest mens præsentium bonorum avida gloriari, et in ampla horrea fructibus congregatis, animæ suæ dicere: *Habes multa bona, epulare (Luc. xii, 19)*: ibi quamdam increpationem divinæ vocis accipiat, audiatque dicentem: *Stulte, hac nocte d reposcunt animam tuam a te: quæ autem præparasti, cujus erunt (Ibid. 20)?* Hæc

^a Editi, quem. Melius ex cod. Veneto, quos, unde postea, homines.

^b Al., rectis.

^c In antiquissimo Vat. 3836 finis hujus sermonis multo diversus profertur sic: *Sed quia insidiæ diaboli etiam inter talia studia non quiescunt, hoc quod de prophetica voce cantatum est, in affectum assumatur orantium, ut non solum labiis, sed et corde dicatur: Custodi me, Domine, ut pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me (Ps. xvi, 8). Insuper enim divino egemus auxilio, et hæc est humanæ devotionis insuperabilis fortitudo, ut illum protectorem semper habeamus, sine quo fortes esse non possumus. Quod ergo et sanctificationi corporum et reparationi prosit animarum, quarta et sexta sabbati jejunemus; sabbato vero etiam vigiliis celebremus apud beatissimum apostolum Petrum, ut piarum ovium deprecationibus gloriosissimi pastoris patrocinetur oratio. Per Dominum nostrum regnantem cum Patre, et cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.* Licet hujus Romani Lectionarii auctoritas, et stylus hunc finem Leonis tribuendum suadeat, vulgarem nihilominus lectionem, quæ Leonem pariter spirat, et legitur in cæteris codicibus atque in Lectionario Veneto, nolimus deserere. Cum vero tanta varietas Leonis stylum referens, amanuensibus tribui nequeat, id unum hinc colligi posse videatur S. pontificem hunc sermonem bis recitasse, solo fine mutato. Aliquid enim simile aliis in sermonibus, qui alias insignes mutationes præstantissimis Lectionariis mss. probatas exhibent, accidisse probabilissimum est. Confer serm. 22, in quo Lectionarium Vercellense et Homiliarium Pauli Diaconi non exiguum ab editis aliisque codicibus varietatem præferunt, ut ibidem observavimus annot. 1. Ita etiam serm. 59, c.

sollicitissima meditatio debet esse sapientis, ut quoniam breves dies istius vitæ et incerta sunt spatia, numquam sit mors improvisa morituro, nec inordinatum incidat finem, qui se novit esse mortalem. ^f Quod itaque et sanctificationi corporum, et reparationi prosit animarum, quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem ^g apud beatissimum Petrum apostolum vigiliis celebremus, ejus orationibus adjuvandi, ut sanctorum desideriorum consequamur effectum: per Christum Dominum nostrum, ^h qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

355 SERMO XCI [Al. LXXXIX].

De Jejunio septimi mensis VI.

SYNOPSIS. — I. Dei voluntatem ex ipsis etiam elementis edoceri, quæ et a cibis, et a mundana sapientia abstinere jubet. — II. Tam Nestorii quam Eutychis hæresim esse detestandum. — III. Veritatem carnis in Christo ex sacrificio Eucharistiæ et præcepto elemosynæ probari.

CAP. I. — Devotionem fidelium, dilectissimi, nihil est in quo providentia divina non adjuvet. Siquidem exercendis ad sanctimoniam mentibus atque corporibus, ipsa quoque mundi elementa ⁱ famulantur, dum dierum ac mensium distincte variata revolutio quasdam nobis paginas aperit præceptorum, ut quod sacra admonent instituta, hoc quodammodo loquantur et tempora. Unde cum septimum mensem nobis anni recursus attulerit, non ignoro observantiam vestram ad celebrandum solemne jejunium spiritualiter incitari: quoniam ^j experimento didicistis quantum hæc præparatio et exteriora hominum et interiora purificet, ut cum a licitis abstinetur, facilius illicitis resistatur. Continentiæ autem ratio, dilectis-

^k et ^l, varias et alterius formæ lectiones in Vat. 3835 ac in cod. Casinensi deprehendere licuit, quæ eandem causam habere videntur. Post nonnulla editi et posteriores codd., vigoris est nostri reparatio instituta. Magis Leonina visa est syntaxis Lectionarii Veneti.

^d Prima editio, *repscām*.

^e Legendum forte, *inopinatum*, non *inordinatum*, olim conjectaram. At conjectationi modo non parum detraho, tum quod vox ista congruentem huic loco per se significatum habet, tum quod se ipse doctor noster explicat lib. ii de Vocat. gentium cap. 21, his aliis verbis idem cogitatum referentibus: *Quod ergo ab initio mortale est, qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec unquam ei vicinius est posse vivere, quam posse deficere.* Quem enim finem in præsentī sermone *inordinatum* dicit, illic *contra legem mortalitatis* appellat. QUESNELLUS. — Putavit Quesnellus in hac annotatione libros de Vocat. gentium esse Leonis, cum tamen alterius incerti auctoris sint, ut alibi demonstrabimus. Omnes tamen nostri codices vulgatam lectionem præferunt.

^f Prima editio cum mss. collect. 3, et 4. *Quod ergo et.* Codices collect. 5, *Quod itaque ut.* Editiones Quesnello anteriores: *Quod itaque ut et sanctificationi.* Quesnelli lectionem a nobis receptam codex Venetus confirmat.

^g Ms. Venet., *ad beatissimum*; et paulo post, *orationibus ipsius adjuvandi*.

^h Sequentia ex eodem codice supplevimus.

ⁱ Solus Quesnellus, *famulentur*.

^j Ita ex duobus Lect. mss. Bergom. et Veneto S. Marci. Al., *experiendo*. Paulo post iidem codd., *et cum a licitis*.

simi, non in sola castigatione corporum, nec in diminutione tantum ^a habeatur escarum. ^b Majora enim virtutis istius bona ad illam animæ pertinent castitatem, quæ non solum carnis concupiscentiæ conterit, sed etiam mundanæ sapientiæ vana contemnit, dicente Apostolo: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum* (Coloss. II, 8).

CAP. II. — Continendum ergo est a cibis, sed multo magis ab erroribus jejunandum: ut mens nulli carnali dedita voluptati, nullius sit captiva mendacii: quia sicut in præteritis, **356** ita etiam in nostris diebus non desunt veritatis inimici qui ^c intra catholicam Ecclesiam movere audeant bella civilia, ut in consensu impiorum dogmatum imperitos ^d quosque ducentes, sibi gloriantur accrescere quos a Christi corpore potuerint separare. Quid enim tam adversatur prophetis, tam repugnat Evangelii, tam denique est apostolicis rebelle doctrinis, quam in Domino Jesu Christo ex Maria genito, et sempiterno Patri intemporaliter coæterno, unam et singularem prædicare naturam? ^e Quæ si hominis tantum intelligenda est, ubi est quæ salvat Deitas? si tantummodo Dei, ubi est quæ salvatur humanitas? Fides autem catholica, quæ omnibus resistit erroribus, etiam simul istas impietates refutat, damnans Nestorium divina ab homine dividendam, detestans Eutychem ^f in divinis humana vacuam: quoniam veri Dei Filius Deus verus, unitatem et æqualitatem habens cum Patre, et cum Spiritu sancto, idem verus homo esse

^a Editi ante Quæsn., *habetur*. Duo memorata Lectionaria ut in textu.

^b Quesnellus in margine et cod. Bergom., *Major enim virtus istius boni... pertinet*.

^c Vulgati, *inter*. Correximus ex prima editione et nostris codicibus.

^d Prima editio et cod. Bon., *quosdam*. Mox cod. Bergom., pro *accrescere*, *habet*, *adhærescere*.

^e Ita cum Quesnello laudatus cod. Venetus. Anteriores editiones cum aliis codd., *Quia*, et ita etiam in tractatu contra Eutychianos cap. 3, qui in appendice edetur.

^f Quesnellus, *divinis*. Præpositionem *in* ex anterioribus editis et codd. Bergom. et Veneto revocavimus; Eutyches enim, qui Christo non Divinitatem, sed veram humanitatem negavit, non *divinis humana vacuasse*, sed *in divinis vacuasse humana* dicendus est. Tractatus etiam contra Eutychianos habet, *in divinis*.

^g Addidimus verbum *est* ex editionibus quæ Quesnellianam præcessere, et ex codd. Bergom. et Veneto. Mox ms. Bergom., *nec partu sic humanitatem sibi uniens, ut Deus incommutabiliter non permaneret*.

^h Quesnellus omittit *vestra*. Aliæ editiones, *jejunia et elemosynæ vestræ*. Prætulimus lectionem cod. Veneti et duorum Vatt. Mox editi ante Quæsn., *contagione*. Nostris codd., *contagio*

ⁱ Al., *quid operentur*.

^j Respicit S. pontifex Eutychianorum errorem, qui veritatem corporis et sanguinis Christi post unionem Verbi in ipsa urbe Roma negasse traduntur serm. 96, cap. 1, his verbis: *Sollicitudinem nostram latere non potuit quosdam Ægyptios præcipue negotiatores ad Urbem venisse, eaque quæ Alexandria scelerate ab hæreticis sunt admissa defendere, asserentes solam Deitatis in Christo fuisse naturam, nec carnis humanæ, quam surripit ex beata Maria Virgine, habuisse penitus veritatem*. Id in Eutychis sensum,

dignatus est, nec conceptu Virginis matris ^k est adjunctus a carne nec partu: sic humanitatem sibi uniens, ut Deus incommutabiliter permaneret; sic Deitatem homini impertiens, ut eum glorificatione non consumeret, sed augetet. Qui epim factus est forma servi, forma Dei esse non desinit, nec alter cum altero, sed usus in utroque est: ut ex quo *Verbum caro factum est* (Joan. I, 14), nullis dispensationum varietatibus fides nostra turbatur; sed sive in miraculis virtutum, sive in contumeliosis passionum, et Deum qui homo est, et hominem credamus esse qui Deus est.

CAP. III. — Hanc confessionem, dilectissimi, toto corde promentes, impia hæreticorum commenta respuite, ut jejunia ^h vestra et elemosynæ nullius erroris contagio polluantur; quæ enim et sacrificii munda est oblatio, et misericordiæ sancta largitio, quando ù qui ista dependunt, ⁱ quod operantur intelligunt. Nam dicente Domino: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joan. VI, 54), sic sacra mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus ^j de veritate corporis **357** Christi et sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur quod fide creditur: et frustra ab illis Amen respondetur, a quibus contra id quod accipitur, disputatur. Dicente autem propheta: *Rectus qui intelligit super egenum et pauperem* (Ps. XL, 1), ille circa ^k pauperes vestimentorum et ciborum laudabilis distributor est, qui se Christum in indigentibus et vestire novit et pascere: quoniam ^l ipse

quem idcirco *in divinis humana vacuam* hoc ipso in sermone capite antededit prodidit; et clarus in ep. 35, cap. 1: *Qui unigenitum Dei Filium sic de utero beate Virginis prædicat natum, ut humani quidem corporis speciem gesserit, sed humanæ carnis veritas Verbo unita non fuerit; seu, uti traditur ep. 31, ut quod formam servi gessit, quod nostri similitis fuit atque conformis, quædam nostræ carnis fuerit imago, non veritas*. Præmonere igitur et præmunire S. pontifex voluit auditores ne quis forte ex hac zizaniam per Urbem disseminata de ea veritate veri corporis et sanguinis Christi ambigeret, quam in Eucharistia consistebantur et approbantur, dum Eucharistiam sumpturi ad verba sacerdotis dicentis, *Corpus Christi et sanguis Christi*, respondebant, Amen. Eodem pariter consilio doctrinam et praxim circa Eucharistiam ad Eutychianum errorem revincendum adhibuit etiam ep. 59, cap. 2: *In quo hactenus desiderat tempore jacere, ut nec auditu discerent, nec lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis et sanguinis Christi inter communionis sacramenta laceatur*. Frustra autem Calvinistæ hæc Leonis testimonia deludere nisi, reponunt mentem ejus fuisse non dubitandum de veritate corporis et sanguinis Christi sc, non autem non dubitandum de veritate ejusdem in Eucharistia: nam palam S. pontifex affirmavit: *Hoc enim ore sumitur quod fide creditur*. Igitur ei fide credendum est verum corpus et verus sanguis in Christo, idem verum corpus et verum sanguinem ore sumi non est ambigendum.

^k Cod. Venetus, *inopes*.

^l Editiones Quesnello anteriores addunt particulam *ut*, quæ tamen in plerisque nostris codicibus deest. Mox uni de fratribus his meis legitur in iisdem editionibus, non tamen in nostro Lectionario Veneto, quod lectionem textus a Quesnello inductam confirmat.

an: *Quamdiu fecistis uni ex fratribus meis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40). Verus itaque Deus et verus homo, unus est Christus, dives in suis, pauper in nostris, dona accipiens et dona diffundens, particeps mortalium et ^a *vivificationis mortuorum*: *ut in nomine Jesu Christi omne genua flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris* (Philip. ii, 10, 11), *vivens et regnans cum saeculo Spiritu in saecula saeculorum. Amen.*

SERMO XCVI [M. XC]

De Jejunio septimi mensis VII.

SYNOPSIS. — I. *Præcepta legis moralia non abolita; neminem unquam sine charitate justificatum; abundantiam justitiæ evangelicæ in abundantia charitatis esse positam.* — II. *Jejunia novæ legis ex veteri assumpta, alio spiritu esse perficienda.* — III. *Deo soli placere quemque debere: talem esse cujusque thesaurum, quale est id cui corde inhæret.* — IV. *Septimum mensem jejunia, bonis operibus 358 et ipso sui numero esse consecratum.*

CAP. I. — Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Jesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum noverat, ut legem non solveret, sed impleret (Matth. v, 17), ita veteris Testamenti ^a *decreta* distinguit, ut quædam ex eis, sicut erant condita, evangelicæ eruditioni profutura decerpere, et quæ dudum fuerant consuetudinis Judææ, fierent observantia Christianæ. Quamvis enim varietates horarum, differentia baptismatum, et alia sabbatorum cum ipsa carnis circumcissione cassaverint, manent tamen ex ipsis voluminibus etiam apud nos plurima ^c *præcepta moralia*. Et cum inde dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; et diliges proximum tuum sicut teipsum* (Matth. xxii, 37, 39): Christo Domino ^d *dicente cognoscimus, quod in his duobus mandatis tota lex pendet et propheta* (Ibid., 40); tantaque est sub hujus geminæ charitatis edicto utriusque copula Testamenti, ut sine istorum connectione virtutum nec lex quemquam invenitur justificasse, nec gratia. Illæ quoque partes legalium mandatorum ex quibus quædam præcipiuntur et fiant, quædam interdiciuntur ut non fiant, antiquæ auctoritatis retinent firmitatem. Nec ideo eis evangelicæ putanda est adversa perfectio, quia et virtutum

studia ad voluntaria incitantur augmenta, et ultiones orimum penitentia remedia relaxantur. Dicit enim Dominus: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum* (Matth. v, 20). Quomodo ^e *vero abundabit justitia, nisi superexaltet misericordia* ^f *judicium* (Jacob. ii, 13)? Et quid tam æquum ^g *quidque tam dignum est quam ut creatura ad imaginem et similitudinem Dei condita summa imitetur auctorem, qui reparationem sanctificationemque gradientium in peccatorum remissione constituit, ut remota severitate vindictæ, omnique cessante supplicio, reus innocentia redderetur, et finis omnium fieret origo victorum?*

CAP. II. — Quod igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumque nostrorum jejunium septimi mensis assumimus, non legalibus nos oneribus subjicimus, sed utilitatem continentia ^h *quæ Christi Evangelio servit, amplectimur*. Quia et in hoc potest super Scribas et Phariseos Christiana abundare justitia, non exequando legem, sed intelligentia refutando carnalem. Nec enim vestra talia debent esse jejunia, qualia erant illorum, quibus laicus propheta Spiritu sancto in se loquente dicebat: *Neomanias vestras et subhata et diem magnum non sustineo, jejunium et ferias et dies festos vestros, quia anima mea* (Isai. l, 13). Unde et Dominus jejunandi formam discipulis tradens, *Cum ⁱ jejunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (Matth. vi, 16). Quam mercedem, nisi laudis humanæ? propter cujus cupiditatem, justitiæ species plerumque præterditur, et ubi nulla est cura conscientia, amatur falsitas famæ; ^j *ut iniquitas, quæ occultatione arguitur, mendacii opinione latetur.*

CAP. III. — Rationabile itaque sanctumque jejunium ^k *nulla ostentationis jactantia polluat, nec bonum suum quisquam fidelium de humanis velit pondere judicis. Diligentem Deum sufficit ei placere quem diligit: quia nulla major expetenda est remuneratio, quam ipsa dilectio: sic enim charitas ex Deo est, ut Deus ipse sit charitas.* ^l *Quo utique*

^a Editio Rainaudi, *vivificator*.

^b Cod. Venetus, *cum Patre et Spiritu sancto*.

^c Prima editio, *sacramenta*.

^d Ms. Vat. collect. 5, *docente*. Mox editi ante Quesn., *cognovimus; et quoniam in his duobus mandatis in ms. Veneto*.

^e Editi, *ergo*. Melius cum ms. Veneto et tribus Vat., *vero*.

^f Ex cod. Veneto supplivimus, *judicium*, quæ vox et legitur Jacobi ii, 13, et ab ipsius contextus sententia exigitur: refertur enim hic locus ad ecclesiasticos iudices, qui dum prænitentibus crimina misericordius relaxant, Dei justitiam imitantur, de quo scriptum est apud Jacobum loco laudato: *Supercillat misericordia judicium*. Paulo post, *quidve tam dignum in prima editioe et mss. Vatt. collect. posteriorum*.

^g Cod. Venetus, *quæ Christi Evangelium servat*.

^h Idem cod. addit. *autem*; et paulo post, *perceperunt*.

Dunt pro receperunt.

ⁱ Quesnellus et noster ms. Bergoma, *et iniquitas, quæ occulta actione arguitur, mandacii opinione latetur*. Haud deserendam putavimus omnium ante editorum et cæterorum nostrorum codicum lectionem, quæ satis congrua est. Nec displiceat vox *occultatione*, nam indicatur inanis gloriæ intentio, quæ ex eo ipso quod occultatur iniquitatis arguitur.

^j Editi ante Quesn. cum mss. trium posterior. collect. et Bergoma, *nulla laude ostentationisque jactantia*; tres codd. Vat., *nulla laude, ostentationisque jactantia*. Quesnellus, nullo indicio codice et nullo nostro suffragante, *nulla ostentationis jactantia*. Secuti sumus ms. Venetum, cujus vox *ostentationis* aliis editis et codicibus confirmatur, et pro ostensione ponitur; sicuti verbum *ostento* fragmentarium est pro simplici *ostendo*.

^k Vulgati ante Quesn. cum codd. posteriorum col-

pius et castus animus ita gaudet impleri, ut nulla re extra ipsum cupiat delectari. Verissimum namque est quod dicit Dominus: *Ubi est thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum* (*Matth. vi, 21*). Quis autem est thesaurus hominis, nisi quædam fructuum ejus congregatio laborumque collectio? Quod enim quis semina-verit, hoc et metet (*Galat. vi, 8*), et quale cujusque opus, talis est et quæstus; et ubi oblectatio fruendi constituitur, ibi cura cordis ^a obstringitur. Sed cum multa sint genera divitiarum, ^b dissimilesque materiæ gaudiorum, **THESAURUS** cuique est suæ cupiditatis ^c affectus, qui si de appetitu est terrenorum, non beatos facit sui participatione, sed miseros. Hi vero qui ea quæ sursum sunt sapiunt, non quæ super terram (*Coloss. iii, 1*), nec perituris intenti sunt, sed æternis, in illo habent incorruptibiles reconditas facultates, de quo dicit propheta: *Thesaurus et salus nostra advenit, sapientia et disciplina et pietas a Domino: hi sunt thesauri justitiæ* (*Isai. xxxiii, 6, sec. LXX*); per quos, auxiliante Dei gratia, etiam terrena bona in cœlestia transferuntur, dum multi divitiis, aut juste sibi relictis aut aliter acquisitis, ad instrumentum ^d pietatis utuntur. Cumque ad sustentationem pauperum, quæ possunt exuberare distribuunt, congregant sibi inamissibiles facultates: ut quod ^e abdidit eleemosynis, nullis possit subjacere dispendiis; et digne ibi habeant cor, ubi habent thesaurum suum (*Matth. vi, 21*): quia tales divitias suas ^f beatissimum est exercere ut crescant, et non timere ne pereant.

CAP. IV. — *Operantes* igitur, dilectissimi, quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Galat. vi, 10*), septimum mensem ab initio mysticum propter septiformem Spiritum, et ipso sui ordinis numero consecratum, continentia fructibus deputantes, ^g quarta et sexta sabbati solemniter jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum vigiliis **361** celebremus: cujus nobis et orationes suffragabuntur et merita, ^h ut quantum cuique fidelium tribuitur bonum velle, tantum donetur et posse, ipso

lect.: *Quod utique pius et castus ita gaudet animus implere, ut in nullo extra illum, etc.* Unus Vat., *extra ipsum*. Quesnelli emendatio Lectionario Veneto confirmata præferenda fuit ex contextu, cum relativum Quo, non autem Quod Deum indicet, ad quem profecto sequentia, *extra ipsum*, referri debent. Mox in eodem cod. Veneto: *Verissimum itaque est quod ait Dominus: Ubi erit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum*. In duobus Vat. collect. 4 et 5 pariter legitur: *Ubi erit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum*. In prima editione: *Ubi thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum*.

^a Ms. Venetus, *constringitur*.

^b Ita nostri codd. et editi anteriores Quesnello, qui nihil indicans edidit, *tamquam dissimiles materiæ*.

^c Quesn. in margine: *Al., effectus*; quod nec in editionibus, quas vidimus, nec in nostris mss. invenire licuit.

^d Quesnellus Rainaudi editionem secutus cum mss. collect. 5. *impietatis*, et in margine: *Legendum forte, pietatis*. Id autem præferunt editiones tres quas vidimus, prima, et Coloniensis an. 1547, atque Antwerpiensis an. 1583, et duo nostra mss. Lectionaria.

A adjuvante, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCIII [Al. XCI].

De Jejunio septimi mensis VIII.

SYNOPSIS — I. *Finem legis esse amoris recti de pravo victoriam. De voluntate mala et bona.* — II. *Longe plus delectare justitiam quam iniquitatem, cujus lex Dei lege superanda.* — III. *Quantum prosit jejunium septimi mensis a lege et apostolis institutum.*

CAP. I. — Omnis, dilectissimi, divinorum eruditio præceptorum hoc maxime agit apud corda credentium, ut amor pravus recto amore superetur, et ⁱ delectatione justitiæ peccandi cupiditas destruat, dicente Scriptura: *Post concupiscentias tuas i non eas, et a voluntate tua avertere* (*Eccli. xviii, 30*). Cum **B** autem sint in animis hominum multæ bonæ concupiscentiæ et laudabiles voluntates, quid est quod jubetur ut nostris non consentiamus affectibus, nisi quod ab illa concupiscentia prohibemur, et ab illa voluntate revocamur, cujus ortus ex nobis est, et ideo mala pronuntiatur, quia nostra esse convincitur? Ad distinctionem igitur concupiscentiarum quæ sunt ex Deo bene homini dictum est: *Post concupiscentias tuas non eas*, ut quas cognoverit proprias sciat esse vitandas. Merito ergo Dominus, in oratione quam tradidit, noluit nos ad Deum dicere: *Fiat voluntas nostra, sed fiat voluntas tua* (*Matth. vi, 10*): hoc est, non illa quam caro incitat, sed quam Spiritus sanctus inspirat. Unde autem hoc desiderium conceptum sit, cui semper debeat repugnari, **C** non difficulter intelligunt qui se Adæ filios esse noverunt, et peccante humani generis patre non dubitant in propagine vitiatum esse quod est in radice corruptum. Quamvis autem **362** per gratiam Domini nostri Jesu Christi in novam creaturam transierimus ex veteri, ^k et imagine nos terreni hominis homo cœlestis exuerit; donec tamen corpus mortale gestamus, necesse est ut contra carnis desideria dimicemus. Bonum est enim animæ Deo subditæ timere ^l ne cadat, et habere quod vincat, quoniam *virtus in infirmitate perficitur*; et quod nos exercet

^{*} Ita vulgati ante Quesn. et nostri codices. Solum prima editio et cod. Bergom., *addiderunt*. Quesn., *abdiderint*.

[†] Editiones ante Quesn. addunt, *dignum et, non tamen plerique nostri codices*.

^g Eadem editiones, *quarta et sexta feria jejunemus*. Nostri codd. ut in textu.

^h Vulgati, *ut quantumcumque fidelibus*. Prætulimus lectionem antiquissimi Lectionarii Vat. 3856, ex quo clausulam pariter recepinus, *ipso adjuvante, etc.*, cum antea legeretur: *Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen*.

ⁱ Cod. Venetus, *a dilectione*.

^l Idem ms. Ven., *ne eas*: Unus Vat., *ne eas, et a voluntate revertere*. Prima editio, *et a voluntate tua mala avertere*.

^k Prima editio, *et imaginem terreni hominis*. Cæteræ, *et imaginem nos terreni hominis*. Nostri codices lectionem textus a Quesnello inductam approbant.

^l Editio Rainaudi, *ne cedat*. Post pauca *continentia pro ad continentiam* in vulg. ante Quesn.

ad continentiam, hoc perducit ad gloriam (II Cor. A
xii, 9).

CAP. II. — Abstinendum est itaque, dilectissimi, ab his quæ nobis noxiè blandiuntur, et lex peccati quæ est in membris nostris (Rom. vii, 23), Dei lege superanda est : ut licet per omnes sensus corporis multæ insidientur illecebræ, anima tamen, cui summum bonum et verum gaudium Deus est, inter castas spiritualesque delicias in sapientiæ latitudine et in veritatis luce versetur. Si enim seipsum sibi rationalis homo comparet, omnesque suorum actuum qualitates vera inspectione dijudicet, numquid ^a in intimis conscientiæ suæ hoc delectationis inveniet de iniquitate commissa, quod de æquitate servata ? aut tantum ei jucunditatis carnalis voluptas, quantum spiritualis pariet appetitus ? Nihil prorsus ^b de virtutum bonis attingit, nihil de pietatis suavitate gustavit, qui magis vult in his sordescere quæ immunda sunt, quam in iis splendere quæ sancta sunt. Non sinit ratio ut cordibus non usquequaque captivis ita placeat satiata ira, ut remissa vindicta ; aut tantum generent gaudium ^c male quæsita de alieno, quantum bene expensa de proprio. Felicior semper est parca temperantia quam profusa luxuria ; ^d major requies humilibus quam superbis ; et sublimior mens quæ inter prohibita atque permissa certius habet sperare cœlestia, quam amare terrena. Ut autem in hoc propectu animus religiosus excellat et jus suæ dominationis obtineat, ^e subigendo corpori castigatio est adhibenda jejunii. Quod licet generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, proprie tamen ad edendi diminutionem refertur : ut propositum nunc voluntate non sumere, quod ab initio contra vetitum nocuit usurpasse : ut sicut illic concupiscentia ^f fuit vulnere, ita hic abstinentia sit saluti.

CAP. III. — Cui medicinæ, dilectissimi, licet tempus **363** omne sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod et apostolicis et legalibus institutis videmus electum, ut sicut in aliis anni diebus, ita in mense septimo spiritualibus nos purificationibus emundemus. Convenientibus enim in unum propositum tribus studiis, oratione scilicet, et elemosyna, atque jejunio, præstabitur nobis a misericordii Deo et cohibitio cupiditatum, et exauditio precum, et remissio peccatorum : per Dominum nostrum Jesum Christum, ^g qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

^a Ms. Bergom., in imis.

^b Ita ex quinque mss. Vat. et duobus Lectionariis Bergom. et Veneto. Editi ante Quesn., de virtutum splendore attingit, et dein, gustat. Quesn., de virtutum splendore attinget, et gustabit ; at in margine : Al., de virtutum bonis.

^c Editi ante Quesn., mala quæsita, et dein, bona expensa. Aliqui codd. habent tantum, bona expensa. Duo nostra Lectionaria textus lectionem exhibent.

^d Ita cum Quesnello ms. Bergom., et parum assimiliter codex Venetus, major quies. Anteriores editiones cum mss. posteriorum collect., majorque est lux humilibus.

SERMO XCIV [Al. XCII].

De Jejuniis septimi mensis IX.

SYNOPSIS. — I. Magis curandum esse jejunium spiritale quam corporale. — II. In quo spiritale jejunium sit positum, et quo auxilio implendum. — III. Cur quatuor temporum jejunium fuerit institutum. — VI. Deum diligere, cum proximus diligitur et juvatur.

CAP. I. — Scio quidem, dilectissimi, plurimos vestrum ita in iis quæ ^a ad observantiam Christianam pertinent esse devotos, ut nostris cohortationibus non indigeant admoneri. Quod enim dudum et traditio decrevit, et consuetudo firmavit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia sacerdotalis officii est erga omnes Ecclesiæ filios curam habere communem, in id quod et rudibus prosit et doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus : ut jejunium quod nobis septimi mensis recursus indicit, fide alacri per castigationem animi et corporis celebremus. Quamvis enim diminutio cibi carnem proprie videatur afficere, nihil tamen corporeis sensibus vel conceditur vel negatur, quod non sicut ad servientem, ita pertinet ad jubentem. Cum itaque unusquisque homo duplicem in se legem habeat continentiæ, nihilque actionum nostrarum ad solum corpus, multa autem ad solum referenda sint animum, prudenter debemus advertere quam indecens quamque injustum sit, si quod a superiore indicitur ab inferiore negligatur. Ut autem mens rationalis salubriter **364** exteriora castiget, debet etiam propria exercere jejunia : quia non solum carnis desideriis, sed etiam animi cupiditatibus convenit repugnare, dicente Scriptura : *Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua ⁱ avertere* (Eccli. xviii, 30). Jejunans ergo ab iis quæ caro appetit, jejundet et ab iis quæ male interior substantia concupiscit. Præsumimus enim animæ cibus est, velle quod non licet ; et noxia cordis delectatio est, quæ aut turpi lucro pascitur, aut superbia extollitur, aut ^j ultione lætatur. Quamvis enim his affectibus motus quoque corporis serviant, ad originem tamen suam cuncta respiciunt, et ibi consetur qualitas actionis, ubi invenitur initium voluntatis, quam revocare a pravis desideriis optimum maximumque jejunium est, quia tunc est edendi abstinentia fructuosa quando exterior parcitas a temperantia interiore procedit.

CAP. II. — Celebraturi igitur, dilectissimi, verum et spiritale jejunium, quod et corpus et animum sui

^a Sic ex nostris mss. et editis, excepto Quesn., apud quem, subjiciendo.

ⁱ Quesnellus addidit, fuit, uti legitur in codice Venet.

^j Ex mss. Veneto et Vat. collect. 5, supplevimus, cum Patre et Spiritu sancto.

^b Editi ante Quesn., ad observantiam christianæ fidei, cum codd. collect. 3 et 4. Cæteri nostri codices et mss. Corb. ac Vict. Quesnelli textus lectionem præferunt.

ⁱ Lectionarium Venetum, vetare.

^j Sic Quesnellus cum nostro Lectionario Veneto. Concinunt mss. collectionis 2, in quibus habetur, vindicta. Cæteri editi, adulatione.

puritate sanctificet, cordis nostri secreta rimemur, A ut peccatum, quod fragilitate carnis et cupiditatum et quibus rebus aut contristentur aut gaudeant, justo discutiamus examine. Ac si quis amor vanæ gloriæ, si qua radix avaritiæ, si quod inest virus invidiæ, nihil talium anima sumat escarum, sed virtutum intenta deliciis, cœlestes epulas terrenæ præferat voluptati. Agnoscat homo sui generis dignitatem, factumque se ad imaginem et similitudinem sui Creatoris intelligat; nec ita de miseris quas per peccatum illud maximum et commune incidit expave-scat, ut non se ad misericordiam sui ^a Reparatoris attollat. Ipse enim dicit: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum* (*Levit. xix, 2*): hoc est, me eligit, et ab iis quæ mihi displicent abstinete. Facite quod amo, amate quod facio. Et cum videtur esse difficile quod jubeo, ad jubentem accurrite; ut unde datur B præceptum, præstetur auxilium; ^b non negabo opem qui tribui voluntatem. Jejunate ab adversis, abstinete a contrariis. Ego sum cibus vester et potus: nemo quæ mea sunt ineffaciter ^c concupiscit; qui enim ad me tendit ex mei participatione me quærit.

CAP. III. — His, dilectissimi, cohortationibus, quibus nos ad bona incommutabilia et ad gaudia invitat æterna, plene sunt omnes divinarum paginæ litterarum; et ^d hoc nobiscum agit Testamenti utriusque doctrina, ut inhæreamus veris et contineamus a vanis. Non enim apprehendi potest 365 quod promittitur nisi custoditum fuerit quod jubetur. Quid ^e autem justius quam ut homo, cujus fert imaginem, faciat C voluntatem, et per abstinentiam cibi jejundet a lege peccati? Ideo enim ipsa continentiæ observantia quatuor est assignata temporibus, ut in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere, semperque esse nitendum, dum ^f in hujus vitæ varietate jactamur,

^a Duo mss. Vat., *Creatoris*; alius Vat. et prima editio, *Auctoris*. Mox ms. Venet., *quia ego sanctus sum*. Mox vulgati, *me diligite*. Plurium et potiorum nostrorum exemplarium lectionem secuti sumus. Dein, *ad jubentem recurrit* in nonnullis mss. legitur.

^b Cod. Venetus, *non negabat* (lege *negabit*) *opem, qui tribuit voluntatem*.

^c Idem ms. Ven., *concupiscet*.

^d Prima editio et duo mss. Vat., *ab hoc*.

^e Particulam autem inseruimus ex quinque nostris codicibus.

^f Ex nostris Lectionariis addidimus præpositionem in.

^g Vulg., *et gaudia*. Prima editio cum mss. collect. 3, et *gaudio*. Emendavimus ex codd. collect. 2. Quesnellus hanc periodum, *Delectetur*, usque ad *accipies*, expunxit auctoritate mss. Corb. et Vict. Deest etiam in nostro cod. Vat. 544 collect. 5 simili Victorino; sed in aliis mss. legitur, ac etiam in cod. Lect. Veneto, et in Vac. 3836. Post nonnulla, *quidquid homini contulisset*, est in quibusdam codd.

^h Cod. Venet., *sexta sabbati*.

ⁱ Idem codex, *jejunii nostri devotione*.

^j Prima editio et tres mss. Vat., nec non tabula ms. Casanatensis hanc inscriptionem præferunt: *In festo, seu In festivitate omnium sanctorum. In illo tempore videns Jesus turbas, etc.* Nihil dubitandum est quin titulus *In festo omnium sanctorum*, quod Leonis tempore nondum erat inductum, ex postero-

ut peccatum, quod fragilitate carnis et cupiditatum pollutione contrahitur, jejuniis atque elemosynis deleatur.

CAP. IV. — Esuriamus paululum, dilectissimi, et aliquantulum quod juvandis possit prodesse pauperibus, nostræ consuetudini subtrahamus. Delectetur conscientia benignorum fructibus largitatis; ^s et cum gaudio proximi dilectio Dei est, qui plenitudinem legis et prophetarum in hac geminæ charitatis unitate constituit (*Matth. xxii, 40*); ut nemo ambigeret Deo se offerre quod homini contulisset, dicente Domino Salvatore, cum de alendis juvandisque pauperibus loqueretur: *Quod uni eorum fecistis, mihi fecistis* (*Matth. xxv, 40*). Quarta igitur et ^h sexta feria jejunemus; sabbato vero apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, cujus nos meritis et orationibus credimus adjuvandos, ut misericordi Deo ⁱ jejunio nostro et devotione placeamus, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

366 SERMO XCV,

Sive homilia de gradibus ascensionis ad beatitudinem.

ⁱ *De eo quod scriptum est: Videns Jesus turbas, ascendit in montem; et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, etc.* (*Matth. v, 1 seqq.*).

SYNOPSIS. — I. Christum per exteriores medelas animos ad interiores præparasse, quæ per lenitatem gratiæ sunt. — II. Humilitatem, quæ omnium esse potest, primum esse gradum ad beatitudinem. — III. Dilectissimam potentissimamque apostolorum, Petrique in primis fuisse paupertatem. — IV. Quis luctus iter ad beatitudinem? — V. Quenam terra mitibus promissa? — VI. Sicuti justitiæ aliud nihil esse quam Dei amorem. — VII. Misericordia hominem Deo similem effici. — VIII. Cordis oculum mundandum

ribus Lectionariis dimanet, in quibus hic sermo in eadem festivitate legendus proponitur. In vetustiori quidem Lectionario Vat. 1272 hæc inscriptio legitur: *Incipit sermo S. Leonis papæ in Natali apostolorum de octo beatitudinibus*. In ms. Casinensi primæ collectionis hæc tantum inscriptio præfigitur: *De octo beatitudinibus*; sed per errorem octo scriptum est, cum de septem tantum beatitudinibus Auctor loquatur. Hujus numeri rationem affert Quesnellus in notatione his verbis: « Observat vir eruditus Joannes Cotelierus in Not. tom. I Mon. Græc. pag. 808, Leonem nostrum septem tantum beatitudines enarrare: quia, ut Augustinus in serm. Dom. in monte explicat, septem illi sunt gradus perfectiores hominem, octava vero beatitudo hominis est jam perfecti. » Faustus quidem Manichæus apud Augustinum lib. v contra eundem Faustum, alio licet ordine, septem tantum beatitudines a Leone memoratas recenset. Augustinus vero serm. 55, al. 14, inter aditos a Parisiensibus de sex tantum beatitudinibus fuse disserit. Porro hic sermo in editis non solum post sequentem describitur, verum etiam post alium Sermonem in evangelium *Assumpsit Jesus Petrum*, etc. quem nos num. 51 ob momenta ibidem allata ante sermones de Passione ponendum credidimus. Ordinem vero primæ editionis et codicum collectionum 3, 4 et 5 secuti sumus, in quibus hic sermonibus de Jejunio septimi mensis immediate subjicitur.

ait, ut Deus videatur. — IX. Quænam sit vera pax que hominibus Dei filium efficit.

CAP. I. — Prædicante, dilectissimi, Domino * nostro Jesu Christo Evangelium regni, et diversos per totam Galilæam curante languores, in omnem se Syriam virtutum ejus fama diffuderat; et multæ ex universa Judæa turbæ ad cœlestem medicum confluebant. Quia enim tarda est humanæ ignorantie fides ad credenda quæ non videt, et speranda quæ nescit, oportebat divina eruditione firmandos corporeis beneficiis et visibilibus miraculis incitari: ut cujus tam benignam experiebantur potentiam, 367 non ambigerent salutarem esse doctrinam. Ut ergo exteriores medelas Dominus ad remedia interiora transferret, et post ^b sanitates corporum curationes operaretur animarum, segregatus a circumstantibus turbis, secessum vicini montis ascendit, advocatis apostolis, quos sublimioribus institutis ab edito mysticæ, sedis imbueret, ex ipsa loci atque operis qualitate significans se esse qui Moesen quondam suo fuisset dignatus allocui: illic quidem terribiliore justitia, hic autem sacratione clementia, ut impleretur quod fuerat, ^c propheta Jeremia dicente, promissum: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum. Post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in sensu ipsorum, et in corde ipsorum scribam eas (Jerem. xxxi, 34; Hebr. viii, 8).* Qui ergo locutus fuerat Mosi locutus est et apostolis, et in cordibus discipulorum velox scribentis Verbi manus novi Testamenti decreta condebat; nulla ut quondam circumfusa nubium crassitudine, neque per terribiles sonos atque fulgores populo ab accessu montis absterrito, sed patente ad aures circumstantium tranquillitate colloqui: ut per gratiæ lenitatem removeretur legis asperitas, et spiritus adoptionis auferret formidinem servitutis.

CAP. II. — Quænam igitur doctrina sit Christi sacre ipsius sententiæ protestantur: ut qui ad æternam beatitudinem pervenire desiderant, gradus felicissimæ ascensionis agnoscant. *Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 3).* ^d De quibus pauperibus Veritas loqueretur forte esset ambiguum, si dicens, *Beati pauperes*, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate; et sufficere videretur ad promerendum regnum cœlorum ea sola inopia quam multi sub gravi et dura necessitate patiuntur. Sed cum dicit, *Beati pauperes spiritu*, ostendit eis regnum cœlorum tribuendum quos humilitas commendat animorum magis quam indi-

gentia facultatum. Dubitari autem non potest quod humilitatis istius bonum facilius pauperes quam divites assequantur: dum et illis in tenuitate amica est mansuetudo, et istis in divitiis familiaris elatio. Verumtamen et in plerisque divitibus invenitur hic animus qui abundantia sua 368 non ad tumorem superbiæ, sed ad opera benignitatis * utatur, idque pro lucris maximis numeret quod ^f ad relevandam miseriam alieni laboris impenderit. Omni generi atque ordini hominum datur in hac virtute consortium, quia possunt esse proposito pares, et impares censu; nec interest quantum sint in facultate terrena dissimiles, qui in spiritalibus bonis inveniuntur æquales. Beata igitur illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cœlestibus bonis ditescere concupiscit.

CAP. III. — Hujus nobis magnanimæ paupertatis exemplum ^e primi post Dominum apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cœlestis magistri, a captura piscium in piscatores hominum alacri conversione mutati sunt (*Matth. iv, 19*), et multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando ^h illis primitivis Ecclesiæ filiis unum cor omnium et anima erat una credentium (*Act. iv, 32*); qui universis suis rebus possessionibusque distractis, per devotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, et ex apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, et omnia ⁱ possidere cum Christo. Hinc beatus Petrus apostolus, cum ascendens in templum a claudo elemosyna posceretur, *Argentum, inquit, et aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula (Act. iii, 6).* Quid hac humilitate sublimius? quid hac paupertate locupletius? Non habet præsidia pecuniæ, sed habet dona naturæ. Quem debilem edidit mater ex utero, sanum fecit Petrus ex verbo; et qui imaginem Cæsaris in nummo non dedit, imaginem Christi in homine reformavit. Hujus autem thesauri opibus non solum ille adjutus est cui gressus est redditus, sed etiam quinque millia virorum, qui tunc ad exhortationem Apostoli ob ejusdem curationis miraculum crediderunt (*Act. iv, 4*). Et ille pauper qui non habebat quod petenti daret, tantam dedit divinæ gratiæ largitatem, ut quemadmodum unum hominem redintegrarat in pedibus, sic tot millia credentium sanaret in cordibus, faceretque eos in Christo alacres, quos in Judaica perfidia invenerat claudicantes.

CAP. IV. — Post prædicationem hujus felicissimæ

numerent, ac postea, impenderint.

^f Ibidem, ad redimendam.

^e Sic ex ms. Padiliron., tribus Vat. et uno Bon., nec non ex prima editione et Homil. Pauli Diac. Al., primum.

^h Prima editio, *illis primitiis*; Paulus Diac., *in illis primitivis*. Retinimus lectionem vulgatam, sed inseruimus vocem *filiis*, quæ desiderabatur, auctoritate antiqui Lectionarii Vaticani 1272.

ⁱ Exemplar Pauli Diac., *habere*.

^j Vulg., *mecum*. Secuti sumus: ms. Padiliron. et idem exemplar Pauli Diac.

* Tria Lectionaria omittunt, *nostro*.

^b Duo Lectionaria Vat. 1272 et Padiliron., *sanitatem*.

^c Tria mss. Lectionaria: *Propheta Jeremia promissum dicentis: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et disponam domum Israel. Duo ex his præterea delent voces, et super domum Juda testamentum novum, ac deum habent, in sensu eorum. Postea pro discipulorum tres codd. Vat., apostolorum.*

^d Exemplar Pauli Diac., *De quibus Dominus loqueretur*. Cod. Padiliron. habet item, *Dominus*.

^e Apud eundem Paulum Diac., *utantur*, et dein,

paupertatis, **369** addidit Dominus, dicens: ^a *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 5). Luctus hic, dilectissimi, cui consolatio æterna promittitur, non est cum mundi hujus ^b afflictione communis; nec beatum quemquam faciunt ista lamenta quæ totius humani generis deploratione funduntur. Alia ratio est sanctorum gemituum, alia beatarum causa lacrymarum. RELIGIOSA tristitia aut alienum peccatum luget aut proprium; nec de hoc dolet quod divina justitia agitur, sed de eo mœret quod humana iniquitate committitur; ubi magis plangendus est faciens maligna quam patiens, quia injustum malitia sua demergit ad pœnam, justum autem tolerantia ducit ad gloriam.

CAP. V. — Deinde ait Dominus: *Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram* (Matth. v, 4). Mitibus atque mansuetis, humilibus ac modestis, et ad omnium injuriarum tolerantiam præparatis possidenda terra promittitur. Nec parva æstimanda est hæc aut vilis hæreditas, tamquam a cœlesti habitatione discreta sit, cum regnum cœlorum non alii intelligantur intrare. Terra ergo promissa mitibus, et in possessionem danda mansuetis, caro sanctorum est, quæ ob humilitatis meritum felici resurrectione mutabitur et immortalitatis gloria vestiatur, in nullo jam spiritui futura contraria, et cum voluntate animi perfectæ unitatis habitura consensum. Tunc enim exterior homo interioris hominis erit quieta et intermerata possessio; tunc mens videndo Deo intenta nullis ^c corporeæ infirmitatis impediatur obstaculis, nec jam dici necesse erit: *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 13): quoniam habitatori suo non reluctabitur terra, nec immoderatum aliquid contra imperium sui rectoris audebit. Possidebunt enim illam mites **370** pace perpetua, et nihil umquam de eorum jure minuatur, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, ^d et mortale hoc induerit

^a In eodem Pauli Diac. exemplo sequens beatitudo *mitium* cum toto capite sequenti hic ponitur: *Beati mites*, etc. Deinde subjicitur beatitudo *lugentium* cum toto hoc capite sic: *Post hæc Dominus ait, et dicit: Beati qui lugent*, etc. Postea caput sextum prosequitur hoc initio: *Deinde Dominus ait: Beati qui esuriunt*, etc. Ita ergo beatitudo *mitium* in antiquo codice, quo Paulus Diaconus usus est, beatitudinis *lugentium* præponatur: uti eodem quidem ordine hæc duæ beatitudines et recensentur in Evangelio Vulgato, et ab Hilario, Augustino aliisque Patribus explicantur. Nihil tamen immutandum censuimus, non solum quia ordinem in textu editum exhibent omnes collectionum codices quos vidimus, verum etiam quia hic idem ordo servatur in Græco textu, et ab auctore etiam antiquo Operis Imperf. in Matthæum homil. 9 adhibetur: unde in aliquot etiam Latinis exemplaribus ab eodem inventus fuit. Enimvero hic ordo exhibetur in duobus vetustissimis Evangeliorum libris, Veronensi et Brixiano, quos P. Joseph Blanchinius novissime edidit in opere inscripto, *Evangelium quadruplex*, t. 1, pag. 25.

^b Editi, *afflictione*. Quesnellus in margine notavit: Forte, *afflictione*, quod auctoritate exemplaris Pauli Diac. inseruimus.

^c Idem Pauli Diac. exemplar, *corporeæ molis*. Postea cod. Padiliron., *contra imperium sui auctoris*.

immortalitatem (I Cor. xv, 55): ut periculum vertatur in præmium, et quod fuit oneri sit honoris.

CAP. VI. — Post hæc addit Dominus et dicit: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v, 6). Nihil hæc esuritio corporeum, nihil expeit sitis ista terrenum; sed justitiæ bono desiderat saturari, et in omnium occultorum introducta secretum, ipso Domino optat impleri. Felix mens quæ hunc concupiscit cibum, et ad talem æstuat potum; quem utique non expeteret, si nihil de ejus suavitate gustasset. ^e Audiens autem dicentem sibi propheticum spiritum: *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* (Ps. xxxiii, 9), accepit quamdam supernæ dulcedinis ^f portionem, et in amorem castissimæ voluptatis exarsit, ut spreto omnibus temporalibus, ad edendam bibendamque justitiam toto accenderetur affectu, et illius primi mandati apprehenderet veritatem dicentis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua* (Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37; Marc. xii, 30; Luc. x, 27): quoniam nihil aliud est diligere Deum quam amare justitiam. Denique sicut ^g illi dilectioni Dei, proximi cura subjungitur, ita et huic desiderio justitiæ virtus misericordiæ copulatur, et dicitur:

CAP. VII. — ^h *Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus* (Matth. v, 7). Agnosce, Christiane, tuæ sapientiæ dignitatem, et qualium disciplinarum artibus ad quæ præmia voceris intellige. Misericordem te misericordia, justum vult te esse justitia, ut in creatura ⁱ sua Creator appareat, et in speculo cordis humani per lineas imitationis expressa Dei imago resplendeat. Secura est operantium fides, aderunt tibi desideria tua, et iis quæ amas sine fine poteris. Et quoniam **371** tibi per eleemosynam omnia munda sunt, ad eam ^j quoque beatitudinem, quæ consequenter est promissa, pervenies, dicente Domino:

^d In eodem exemplo, *et mortale sumpserit immortalitatem*.

^e Audiendo autem dicentem sibi prophetiæ spiritum apud eundem Paulum Diac. Item, audiendo in ms. Padiliron.

^f Mss. Vat. tres et prima editio, *portionem*. Mox in eadem editione, *supernæ*, pro *castissimæ*. Post pauca cod. Padiliron., *ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota voluntate tua: quoniam*, etc.

^g Ita melius ex nostris mss., cum illi dilectioni respondeat huic desiderio. Editi, *illic dilectioni*. Prima tamen editio, quæ illic dilectioni præfert, *coherentius* dein habet, *hic desiderio*, sicut etiam in cod. Padiliron.

^h Apud Paulum Diac.: *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Agnosce dignitatem Christianæ sapientiæ; ad quales disciplinarum artes, ad quæ præmia voceris, intellige. In ms. Padiliron.: *Agnosce dignitatem, Christiane, sapientiæ*.

ⁱ Vocabulum *sua* a Quesnello omissum, uti in nostro Padiliron. deest, restitimus ex cæteris editionibus particulæ codd. et Homil. Pauli Diac.

^j Notisquam quoque, in Quesnelli edit. prætermissam, ex iisdem editis et omnibus mss. revocavimus.

CAP. VIII. — *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth.* v, 8). Magna felicitas, dilectissimi, cui tantum præmium præparatur. Quid ergo est habere cor mundum, nisi eis quæ supra dictæ sunt studere virtutibus? Videre autem Deum quantæ sit beatitudinis, quæ mens concipere, quæ lingua valeat explicare? Et tamen hoc consequetur, ^a cum transformabitur humana natura, ut non jam per speculum, neque in ænigmate, sed facie ad faciem (*I Cor.* xiii, 12), ipsam quam nullus hominum videre potuit (*Joan.* i, 18; *I Tim.* vi, 16), sicuti est, videat Deitatem: et quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*Is.* lxiv, 4; *I Cor.* ii, 9), per ineffabile gaudium æternæ contemplationis obtineat. Merito hæc beatitudo cordis promittitur puritati. ^bSplendorem enim veri luminis sordens acies videre non poterit; et quod erit jucunditas mentibus nitidis, hoc erit pœna maculosis. Declinentur igitur terrenarum caligines vanitatum, et ab omni squalore iniquitatis oculi tergantur interiores, ^c ut serenus intuitus tanta Dei visione pascatur. Ad hoc enim promerendum illud intelligimus pertinere quod sequitur:

CAP. IX. — *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocantur* (*Matth.* v, 9). Beatitudo ista, dilectissimi, non cuiuslibet consensionis, ^d nec qualiscumque concordie est, sed illius de qua dicit Apostolus: *Pacem habete ad Deum* (*Rom.* v, 1; *II Cor.* xiii, 11): et de qua dicit propheta David: *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum* (*Ps.* cxviii, 16). Hanc pacem etiam arctissima amicitiarum vincula, et indiscretæ similitudines animorum non veraciter sibi vindicant, si non cum Dei voluntate concordant. Extra dignitatem hujus pacis sunt improbarum parilitates cupiditatum, fœdera scelerum et pacta vitiorum. Amor mundi cum Dei amore non congruit, nec ad societatem filiorum ^e Dei pervenit, qui se a carnali generatione non dividit. Qui autem semper cum Deo mente sunt *solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (*Ephes.* iv, 2), **372** nunquam ab æterna lege dissentiant, fidei oratione dicentes: *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra* (*Matth.* vi, 10). Hi sunt pacifici, hi bene unanimes, sancteque concordantes, vocandi æterno nomine filii ^d Dei, *coheredes autem Christi* (*Rom.* viii, 17): quia

^a Cod. Padiliron., cum transformabitur caro humana, ut, etc.

^b Prima editio: *Splendorem ejus veri luminis. Mox sordida acies* in Homil. Pauli Diac. et ms. Padiliron.

^c Ita ex codd. Casinensi et Padiliron., quibus favet exemplar Pauli Diac., in quo legitur: *Ut intuitus tanta visione pascatur. Vulgati, tantum Dei visione.*

^d Ita exemplar Pauli Diac., et cod. Padiliron., et duo Lectionaria Vat., quorum unum, pro qualiscumque, habet *alicujus*. Editi, aut qualiscumque. Post nonnulla diligentibus nomen tuum in iisdem mss. Vat.

Cod. Padilir. delet *Dei*, et paulo post, *mente*.

^e Vocem *dilectio* repetivimus ex tribus Lectionariis et alio cod. Vat.

^f Prima editio, *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit, et regnat in uni-*

hoc merebitur dilectio Dei et ^f dilectio proximi, ut nullas jam adversitates sentiat, nulla scandala pertimescat; sed finito omnium tentationum certamine, in tranquillissima Dei pace requiescat, ^g per Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCVI [AL. XCIII],

Sive ^h tractatus contra hæresim Eutychis; habitus Romæ in basilica sanctæ Anastasiæ.

SYNOPSIS. — I. *Monet ut symbolo apostolorum inherentes caveant ab Alexandrinis negotiatoribus unicam in Christo naturam Romæ defendentibus.* — II. *Eutychem olim in aliis hæreticis esse damnatum. Discernendum esse in Christo quid ex deitate sit, quid ex humanitate.* — III. *Cum damnatis hæreticis non esse communicandum. Romanæ fidei laus.*

CAP. I. — Sicut peritorum, dilectissimi, prudentiumque medicorum est, passiones infirmitatis humanæ remediis prævenire, et quemadmodum saluti contraria declinentur ostendere, ita pastoralis officii est, ne Dominico gregi hæretica malignitas noceat, providere, et qualiter luporum et latronum improbitas sit cavenda demonstrare: quia nunquam potuit hæretica impietas sic latere ut non a sanctis patribus nostris et semper deprehensa sit et jure damnata. Sollicitudinem itaque nostram, quam dilectioni vestræ impendimus, latere non potuit, quosdam Ægyptios, præcipue negotiatores ad Urbem venisse, eaque quæ Alexandriæ scelestæ ab hæreticis **373** sunt admissa, defendere, asserentes solam deitatis in Christo fuisse naturam, nec carnis humanæ, quam sumpsit ex beata Maria Virgine, habuisse penitus veritatem: quæ impietas, et falsum hominem, et Deum dicit esse passibilem. Quod quo audeant animo quove consilio dubitare non possumus: quia enim ipsi a veritate Evangelii recesserunt et mendacia diaboli sunt secuti, alios quoque volunt socios suæ perditionis efficere; et ideo paterna vos et fraterna sollicitudine commonemus ut inimicos catholicæ fidei, hostes Ecclesiæ, incarnationis Dominicæ negatores, et instituto a sanctis apostolis Symbolo repugnantes, in nullum recipiatis consensionis affectum, dicente Apostolo: *Hæreticum hominem pos: unam et secundam correptionem devota, sciens quia qui hujusmodi est, subversus est, et delinquit proprio judicio condemnatus* (*Tit.* iii, 10, 11).

tate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

^h Hunc tractatum in mss. collectionum 3, 4 et 5 tantum reperimus. In codicibus autem collect. 4 et 5 nomini sanctæ Anastasiæ additur virginis. Observandum præterea est in omnibus mss. *tractatus* nomen huic uni sermoni esse præfixum. Id antiquam originem. prodit. Sermones ab antiquis appellatos fuisse tractatus, ex Zenonis, Augustini aliorumque priscorum Patrum exemplis liquet.

ⁱ De cæde Proterii Alexandrini episcopi hæc intelligenda esse optime in marginali postilla observavit Quesnellus. Etsi enim variis in locis alia scelestæ ab Eutychianis gesta fuerint, sola tamen Proterii cædes Alexandriæ patrata (quod sciamus) indicari potuit.

CAP. II. — Propria enim pertinacia perit, et sua a Christo discedit insania, qui eam impietatem per quam ante se multos scit perisse sectatur, et religiosum sibi atque catholicum putat id quod sanctorum Patrum iudicio ^a et in Photini perfidia, et in Manichæi dementia, et in Apollinaris insania, constat esse dampnatum: ut adhuc quasi novæ et necdum damnatæ in perniciem animarum suarum consentiant pravitati, qui incarnationis Dominicæ denegant sacramentum. Quasi aliud tota evangelica lectione doceamur quam hoc uno divinæ misericordiæ sacramento humanum genus in iis qui credunt esse salvatum: quod unigenitus Dei Filius, æqualis per omnia Patri, nostræ assumptione substantiæ, manens quod erat, dignatus est esse quod non erat, verus scilicet homo, verus Deus, qui absque cujusquam sorde peccati, integram sibi nostram perfectamque naturam veritate et carnis et animæ univit, et intra uterum beatæ Virginis matris Spiritus sancti virtute conceptus, nec editionem 374 partus, nec primordia fastidivit infantis: ut Verbum Dei Patris humanam sibi inesse substantiam, et deitatis potentia, et carnis infirmitate loqueretur, de corpore habens corporeas actiones, et spirituales de deitate virtutes. Humanum quippe est esurire, et sitire, et dormire; humanum est metuere, flere, tristari; humanum denique est crucifigi, mori, atque sepeliri: sed divinum est super mare ambulare, aquas in vina convertere, mortuos suscitare, mundum propria morte treme-

facere, et cum vivificata super omnem cœlorum altitudinem carne conscendere: ut qui hoc credunt dubitare non possint quid humanitati ascribere, quid debeant assignare deitati: quoniam in utroque unus est Christus, qui et Deitatis suæ potentiam non amisit, et veritatem perfecti hominis nascendo suscepit.

CAP. III. — Hos ergo, dilectissimi, de quibus loquimur, tamquam venenum mortiferum fugite, execramini, declinate, et ab eorum colloquiis, si increpati a vobis corrigi noluerint, abstinete: quoniam, sicut scriptum est, *Sermo eorum serpit ut cancer* (II Tim. II, 17). Iusto enim iudicio ab Ecclesiæ unitate rejectis nulla est tribuenda communio, quam non nostris odiis, sed suis sceleribus perdidit. Vos ergo, dilecti Deo et apostolico testimonio comprobati, quibus beatus apostolus Paulus doctor gentium dicit: *Quoniam fides vestra annuntiatur in universo mundo*, custodite in vobis quod tantum prædicatorem agnoscitis sensisse de vobis. Nemo vestrum efficiatur huius laudis alienus, ut quos per tot sæcula docente Spiritu sancto hæresis nulla violavit, ne Eutylianæ quidem impietatis possint maculare contagia. Confidimus autem quod protectio Dei corda vestra fidemque custodiat: ut cui hactenus fideliter obedistis, in æternum perseverante catholicæ fidei observantia placeatis, per Christum Dominum nostrum. Amen.

^a Hæc a Leone fusius explicantur serm. 24, 47, et alibi; nec non epist. 109 et 165: in quo tamen animadvertendum est Photini hæresim ad Nestoria-

nam, Manichæi autem et Apollinaris ad Eutylianam accedere.

Quesnellus duas præfationes, alteram in episcopi consecratione, alteram in ordinatione presbyteri, et allocutionem archidiaconi ad episcopum, quæ in Romano Pontificali exhibentur, cum ex styli similitudine S. Leoni tribuendas, tum Sermonibus ejus subjiciendas putavit. Nos vero, licet quoad Auctorem non omnino dissentiamus a Quesnelli sententia, hic tamen eas præfationes et allocutionem idcirco non appendimus, quia tomo secundo recusuri sumus antiquissimum Sacramentarium Romanum e ms. Veronensi a Josepho Blanchino ante aliquot annos editum, et nostro Auctori ab eodem tributum, in quo duæ illæ præfationes continentur. Ibidem autem hac de re plura disserentur, et allocutionem etiam, quæ in eo Sacramentario mutilo desideratur, in fine ejusdem adjiciemus.

APPENDIX

AD PRIMAM PARTEM

OPERUM S. LEONIS MAGNI.

PRÆFATIO.

1. In quibusdam editionibus ante Quesnellum solus sermo de *Martyribus*, qui antea ut Leoninus editus fuerat, veluti appendix diverso caractere auctori incerto tributus fuit. Quesnellus, hoc sermone de *Martyribus* omisso, quinque alios in appendiculam rejecit, tres Leoni in vulgatis ascriptos, nimirum unum de S. Vincentio, alium de SS. apostolis Petro et Paulo, tertium adversum hæresim Eutyichis, et duos alios quos ex mss. exscripsit, alterum in Nativitate, alterum in Ascensione Domini. His autem quinque sermonibus monitum præmisit quod hoc loco inserimus:

2. In sequentem appendiculam coniecimus eos sermones, qui Leonis nomine insigniti leguntur in mss. codicibus, cum tamen genuinis ejus Sermonibus accenseri eos prohibeant tum aliæ rationes, tum styli maxime disparitas.